

Beschrijvinge der stad Leyden : inhoudende 't begin, den voortgang ende den wasdom der selver, de stichtinge vande kercken ..., mitsgaders verhael van alle de belegeringen ... totte laetste strenge belegeringe ende verlossinghe, ghevallen inden jaere 1574

<https://hdl.handle.net/1874/179755>

BIBLIOTHECA
SEMINARI
RUSENBURGENSIS.
COLLECTIO
LIPMANIANA.

Beschrijvinge der Stadt
LEYDEN.

Inhoudende

'tBegin/ den voortgang/ ende den walddom der sel-
ver: de stichtinge vande Kercken, Cloosteren, Gasthuysen,
ende andere Publijcque Gestichten/ ecc. desgelijcx de op-
rechtinge vande Academie, ende de Collegien Theologic.

Mitsgaders

Verhael van alle de Belegeringen, ende Aenslagen, die de selve Scade
zedert den Jare 1203. geleden heeft/ totte laetste strenge Belegeringe
ende Verlossinghe/ ghevallen inden Jaere 1574.

In desen tweeden Druck, boven vele vermeerderingen, vergroot
met een derde Deel, inhoudende den staet ende Regeringe der Stad Leyden.

Verciert met verscheyden Caerten ende Figuren.

Met groote moeyten/ upt verscheyden Schyften ende Papyeren by een
vergaderst/ ende beschreven door I. I. ORLERS, O. B.

TOT LEYDEN.

Door Andries Jansz. Cloeting tot Delf.
Ende Abraham Commelijn tot Leyden.

ANNO CLO IO C XLI.

TOEEYGENINGE

*Aende E. Achtbare, Wijsse, Discrete Heeren, de
Heeren vanden Gerechte der Stadt*

LEYDEN.

E. Achtbare Heeren,

HEt is wat meer dan seven-ende-twintich Iaren geleden, dat ick mijne Beschrijvinge der Stadt Leyden, in openbaren Druck, voor de eerste reyse uytgegeven hebbe: ende dat ick die, te dier tijden, geoffereert en behandicht hebbe, aen uwe E. A. Voorfaten, in uwe Achtbare Collegie, alldoen in Regeeringe zijnde: die de zelve met danckbaerheyt aengenomen, ende erkent hebben. Den eersten Druck al over eenige Iaren uyt verkocht, ende by verscheyden beminders van onse Geboort-Stadt Leyden, ende eenige andere, met grooten vlijt, ja selfs tot hoogen prijse opgesocht wesende: zo hebbe ick op het ernstich versouck ende aenhouden van verscheyden Vrienden ende goede bekenden, goet gevonden in dese mijnen Ouderdom ende hooghe Iaeren, dewijle mijn Godt Almachtich Tijdt, Gesontheyt ende Verstant gegeven heeft, de selve Copie te oversien, ende die tot veele ende merckelicke plaetsen te verbeteren ende te vermeerderen, ende met vele ende verscheyden saecken de Stadt Leyden raeckende: daer van ick metter tijt, zo door eenige uytgecomen Schriften, door naerstige onderfoeckingen, als andersints, naerdere ende betere kennisse ende onderrechtinge, vercregen hebbe: gelijk uyt de vergelijckinge van desen tegenwoordigen, metten eersten Druck, ten vollen gesien can werden. Insonderheyt hebbe ick desen tweeden Druck vermeerdert met een Derde Deel: begrippende den Staedt ende Regeeringe der Stadt Leyden: te weten, door wie ende by wat Collegien, de selve geregeert ende gestiert wert,

'tzy in het geheel ofte eenige gedeelten der selver: ende dit alles volgende verscheyden Privilegien, geheele oude ende nieuwe Keuren deser Stede, gelijk hier ende daer tot gelegen plaatsen, aenghewesen zal werden. Tot een besluyt, hebbe ick daer by ghevoucht, van meest alle de Collegien, de Namen vande Persoonen, (ende dat van over vele Iaeren,) de welcke eenich Ampt ofte Officie in eenige vande voorschreven Collegien bedient ende waerghenomen hebben, de selve brengende totten Iare 1641. toe, die ick met groote moeyten ende naersticheyt opgesocht hebbe. Tot een gedachtenisse vande zelve Persoonen, ende tot Eere van hare Afcomelingen ende Na-neven.

E. A. Heeren, naerdien dat alle het ghene, ick in dese Beschrijvinge geschreven hebbe, alleen aengaet ende raeckt die Persoonen, die Stadt, ende die Plaetse, waer over ghy van Godt Almachtich, tot vorderinge ende welvaren van uwe Onderdaenen, tot Vaderen, Voester-Heeren ende Beschermers, gestelt, beropen, ende met Eede verplicht zijt: zo en hebbe ick niet willen nochte connen naerlaten, u E. A. desen mijnen arbeyt ende moeyten, toe te eygenen ende op te offeren. Biddende de zelve met zulcken genegentheyte ende goet herte aen te nemen als ick u 't selve toe-geeygent hebbe. Godt die de gantsche Werelt, met alle dat daer inne is, regiert ende stiert na zijn alderheylichste Wille: die wil uwe E. A. ende uwe gantsche Regeeringe daer toe stieren ende leyden, dat uwe Onderdanen, onder uwe bescherminge in Vrede ende Godsalicheyt mogen groeyen ende bloeyen. Amen. Geschreven in uwe Stadt Leyden, desen XXI. Augusti, inden Iare des Heeren 1641.

By u Dienstwillige Mede-Broeder in Vroetschappe

IAN IANZ. ORLERS.

V O O R

Voor-reden.

Vanden Auteurs tot de Zesers.

Dat alle Volckeren ende Naticen (waerde Zesers) vande gantsche werelt/ tot allen tijden Genogenheyt/ lust ende begeerte gehadt hebben/ omme haer liebe Vaderlandt ende Geboorte-plaetsen te roemen/ te prijssen ende te verheffen; bewijssen ghe-noechsaem (sonder verbere ghetuychnissen van yemant anders te leenen) de menichvuldighe Gedichtren/ Schrijften ende Boeckren/ de welcke sy tot lof der selver geschreuen ende achtergelaten hebben: ende daeromme heeft den alderwelspreekkensten M. T. Cicero wel ende te recht gesept/ dat een Mensch gebooren ende inde werelt gekomen is/ om die saken wille: om hem selven/ om sijne Vrienden/ ende om zijn Vaderlant. Ende voorwaer de Reden ende Willichheyt vereyschen ende gebieden sulcx. Want wat isser redelicker eerlicker ende billicker? dan dat een pegelick die Plaetsen/ Steden ende Personen/ looft/ prijst/ ende in eeren houder/ waerinne ende door de welcke sy Luyden naest Godt inde Werelt ghekommen/ opgevoedet/ onderwesen/ onderhouden/ naer goede ende billicke wetren gheregeert/ haer welbaren geboordert/ eyndelick beschut ende beschermt werden: van alle het ghene haer door de moerwillige handen van haere vbanden ende alle eerbergetene menschen/ soude moghen aengedaen werden. Doorwaer die sulcx noch bekennen/ noch te naer komen willen/ die behoozen als ondancckbare menschen/ buyten alle eerlicke Vergaderingen ende Gemeenten uptgeschoten ende gestoten te werden: ende dat met goede redenen. Dit also wesenende/ soo hebbe ick mijn selven verplicht ghevonden/ omme mijne Geboorte-stade Leyden/ naer het verstant en de wijsheyt die ick vanden geber aller goeder gaben ontfangen hebbe/ te beschrijven/ te loben ende prijssen/ gelijck u. l. upt dese tegentwoordige Beschrijvinge sien ende lesen konn. Ick hadde wel verhoopt/ dat sulcx by yemant anders van onse mede Burgeren meerder geleertheyt hebbende/ ober langen tijdt soude gheschiet hebben: Maer te vergeeffs. Cis waer/ den hoochghelerden Hooznaer/ D. Hadrianus Iunius, ende den Italiaenschen L. Guicciardin, ende ten laetsten den Hoochghelerden Marcus Zucrius Boexhornius, Professor inne onse Leydsche Academie/ hebben in haer Boeckren de Stade Leyden ghedacht ende beschreuen: Maer haere beschrijvinghe is gheheel

Voor-reden.

gheheel royt/ ende daer inne ontbrecken seer veele nootfacfelicke
 dinghen/ omme die volcomentlicken naer haere waerde ende beho-
 ren/ haer verdienden lof te geben: ghelijck ick mede niet en doe.
 Maer ick wensche dat ick dooz desen mijnen arhepde ende moep-
 ten/ de welcke ick als een rouw ongebitst Aser inc licht brenge/ an-
 dere kioecke verstanden sal bewegen/ yncloeken/ opwoecken/ ja ter-
 gen/ dat sy tot lof van ons Palladijs Leyden haere gheleerde Pen-
 nen sullen inde hand nemen/ omme de selve alsoo te beschrijven/ dat
 dooz haere schriften den lof ende de vermaertheit der selver alsoo
 mach bewaert werden/ dat sy nimmermeer inde helsche vloet van
 Vergetenheyt verzoncken: ofte dooz de Tijt ende de Rijt/ (twes de
 aldergrootste byanden vande Gedachtenisse ende Panie/) en mogen
 verstonden werden! Een van mijn alder-waertste vrienden/ ende
 een groot beninder van het Leytsche welbaeren/ hadde sulcx ober ee-
 nige Jaeren wel voozgenomen/ ende alrede van eenige saecken een
 kleyn ruytch bewerp ghemaectit ende op de Perse gebracht: Maer
 hy is dooz de alvernielende doot/ al eer hy sulcx heefe konnen volte ec-
 ken/ wechgeruickt ende gestooven: welcke begunselen/ beneffens vele
 ende verscheyden andere stukken ende papieren by d'eren ende d'ander
 gemaecte wesende (die mijn by verscheyden goede bytenden behan-
 dichesijn) hier ende daer waer sulcx te passe quam ingeboecht zijn/
 gelijckamen tot verscheyden plaetsen aenghewesen sal vinden. Ick
 hebbe dese mijne Beschrijvinge verdeelt in drie Generale Boecken
 ofte Delen/ ende elck Boeck wederom in eenighe onderscheyden De-
 len ende Capitelen. In het eerste handele ick van Leydens plaetse/
 begin/ voort-gang/ vergrootingen/ verdelingen: esy in Parochien/
 Bonnen/ Gehuyzen ofte Straten: daer naer spieke ick vande Sticht-
 tinge vande Kercken/ Conventen ende Godshuyzen/ als de Gast-
 huyzen/ Weeshuyzen ende andere Publike plaetsen. Dit gedaen
 hebbende/ verhael ick de oprechtinge vande Academia, ende hepde
 de Collegien S. S. Theologia: Ten laersten maect ick een verhael
 vande oude Leytsche ende huyden daechsche Drayperpen/ ende an-
 dere Deringen: ende verscheyden andere saecken/ de welcke elf bla-
 den achterwaerts in dese Beschrijvinge int langhe verhaelt staen.
 In het tweede hebbe ick verhandelt/ gestelt ende verhaelt/ tgene dat
 de Stadt Leyden sedert den Jaere 1203. totten teghenwoordighen
 Jaere 1641. dooz Besgheringhen/ aenslagen/ overrompelinghen/
 (esy van huyten ofte van binnen) gheleden ende uytghestaen heefe:

Inson

Voor-reden.

Insonderhepdt hebbe ick de laetste strenghe Beleggeringhe ende ongehoozte verlossinge/ soo wijslopijch verhaelt ende beschreuen/ als ick die hebbe konnen versamelen upt eenighe gedruckte Boeckens/ Chronischen/ andere gheschreuen stucken ende papieren/ soo van den seer Eedelen ende wijfvermaerden Heer/ mijn Heer van Noortwijck/ Jonckheer Jan van der Does, inde voorszreuen Beleggeringhe cloeck ende wacker Capiteyn ende Regeerder gheweest hebbende/ als eenighe andere: de welcke mijn van mijn waerde vriendt den Hoogh gheleerden D. Petrus Scriverius, behandicht sijn: die mijn in de eerste twee Deelen van dese Beschrijvinghe tot verscheyden plaetsen ende tijden/ met raet ende daet by gestaen ende geholpen heeft. In het derde ende laetste Deel hebbe ick verhandelt door wat Collegien de Stadt Leyden/ volgende haere Privilegien/ keuren ende Ordonancien/ gheregeert ende ghestiert wert/ ende by wat Persoonen/ die nu veele Jaeren geregeert is. Het hadde mijn lief ende aenghenamen gheweest/ dat ick eenighe saecken wat klaerder ende volcomenlijcker hadde moghen beschrijven ende verhaelen: Maer was blijft ende naerstichepdt ick aenghewent hebbe/ om meerdere te moghen vercrijgen/ is alles te vergeeffs gheweest: Alsoo dat ick ghehoortsaeckt gheweest hebbe vande noot een dencht te maecken/ ende moeten roepen mette riemen die ick ghevonden hebbe. Ick weet ende ben verseckert/ dat desen mijnen arbejdt/ de welcke ick niet soo vele moeyten by een versamelt/ ende opghesocht hebbe/ van vele ende verscheyden partijdighe Menschen/ ghelastert/ veracht/ beschimpt ende bespottet sal werden: Maer soude ick om sodanighe bespotters willen/ desen mijnen arbejdt te rugghe houden? ofte soude ick mijn/ om haer verachtens wille in mijn goet voornemen laeten verhinderen? In generley wisse. Want 'egene ick ghedaen hebbe is eerlick/ redelick ende billick/ vooz alle menschen. Maer sodanighe partijdighe Lesers/ bidde ick/ dat sy haer verstandt ende wijsheyt twelck sy van Godt almachtich ontfangen hebben/ niet en misbruycken omme de fauten ende mislagen van andere (minder gheleertheit als sy hebbende) die sy door quade onderrechtinghe ofte andersints souden mogen ghedaen ofte begaen hebben/ te beschimpen/ te lasteren ende te schelden? Maer dat sy gelijk ick te voozen gheseyt/ ghewent/ ende begeert hebbe/ selfs de Penne inde hande nemen/ ende yet meerders ende beters maecken. Wat isser doch lichter om doelt als pemandts daden ofte arbejdt te verachten? Maer de verbeteringhe

Voor-reden.

teringhe vale swaerder. Wie is soo onerbaren inde Werelt/ die niet en weet dat in alle Menschelike dinghen de volmaecktheyde ontbreekt? wie heeft oyt eenich Schrift ofte Boeck vande aldergheleertste ghesien/ dat onberispelick was? voozwaer niemant. Maer ghy o waerde onpartijdige Lesers/ ende liefhebbers van onse Stade Leyden/ om welckers wille ick desen arbeyde ghedaen hebbe: Leest ende herleest de selke met een goede ghenegentheyde: ende vermaecht u inde selbighe/ vint ghy yet dat berispens waerdich is/ gaet sulcx verby/ ghedenckt dat ick een Menschē sp/ ende sijt verseeckert/ dat ick hier inne soo veel ghedaen hebbe als ick vermocht: waer hoven niemant verbonden is. Neemt mijnen arbeydt in goede. Godt die de gantsche werelt met alle dat daer inne is registert ende stiert naer sijn allerheylighsten wille/ die wil u ende uwe gantsche handelinghe daer toe stieren ende leyden dat wy ghesamentlijk in vrede ende Godsalicheyde moghen groeyen ende bloeyen. Gheschreben in de Stade Leyden desen 19. Augusti/ in den Jaere xvj^e. ende een-en-veertich.

AEN

A E N L E Y D E N ;

Vytgegeven met zijn beschrijvinge

door

I A N O R L E R S ;

Borger ende Out Burgemeester der selver Stadt.

O Nymphē groot van naem, onwinbaer in het stuijden,
Bemint wel eer van Mars, maer doch in onse tijden
Apolloos liefste kindt, om dat ghy met u bloet
Gekocht hebt en betaelt de maechdelicke vloet:

Met honger hebt verdient de susters alle negen
Van Phœbus die nu sijn de moeders van den segen,

Daer ghy u in bevindt: en hebben u bereyt,

Op dat ghy niet en sterft, den loon van Eeuwicheyt:

Doen klincken over al, van daer de gulde straelen

Der Sonne kijcken uyt, tot daer zy neder daelen,

En wijcken voor de nacht, daer taerdijck is bequaem

Om menschen op te voen, ó Leyden uwen naem:

O moeder van soo veel onsterfelicke helden,

Die ghy voet met u borst, en die u nu vergelden

V droefheyt uwen noot: vergeten doen u leet,

Afwasschen bey te saem u tranen en u sweet:

Laet toch u aensicht sien, laet uwen Rijn opsteken,

Den kop becleet met riet, die niet en heeft geweken,

Voor al des Vyants macht: maer altijd hooger rees,

Gevoet met menschen bloet, gespijst met Spaniaerts vlees:

En dat hy vry vertel (wie kan het beter weten?)

Wie ghy te vooren waert, en hoe ghy nu geseten

In overvloed en vreucht, in paeys en loete rust,

In alle konsten hebt en spraecken uwen lust.

Al wat te Roomen was, al wat de Griecken waeren,

Seer wijs en trots daer by, dat hebt ghy doen vergaeren.

De Iode, de Chaldeen, en half den Indiaen,

De Moor, den Arabier, wordt binnen u verstaen.

* *

Te wyle

A E N L E Y D E N .

Te wyle dat Nassou ginck donderen beneven
 De tacken van de Maes, het aerdtrijck dede beven,
 Soo hebt ghy sonder vrees den wijtvermaerden helt
 Van Brenuus neergedael, doen komen, en gestelt
 Tot spijt van de Maraen: een baecken voor de volckens,
 Het licht van onsen tijdt, den Arent in de wolcken.
 Die vol van hemels vier en van Apolloos nat,
 Vlooch altijdt in de locht, op d'aerde noyt en sat.
 Ghy sijt om zijne wil gegaen uyt uwe paelen,
 En om u jonge jeucht te stieren hem gaen haelen.
 De Franfman heeft bekent, dat ghy doen hebt geroofft
 De peerel van sijn landt, de kroone van sijn hoofd.
 Ghy hebt daer by gevoecht veel sielen die beremmen
 De baene van de deucht, doorsnijden met haer pennen
 De tanden van de doot: verslijten met haer wijt
 En seer beroemt verstandt, den angel van den tijdt.
 Hoe haesten wy dus seer? ick bidde laet ons keeren,
 En eerst u vromicheyt en kloeccke daeden leeren.
 Wat dat ghy hebt gedaen, gedwongen van de noot,
 Int voorborch van der hel, int midden van de doot.
 Den honger was in Stadt, de Vyandt voor de wallen,
 De moeder sach haer vrucht voor haere voeten vallen:
 Zy selve menichmael, naer datse sonder broot,
 Veel dagen was geweest, viel met haer kinders doot,
 Noch hangend' aen de borst, noch besich om te buygen
 Haer leden naer het werck, en gevend' haer te suygen.
 O jammerlick gesicht! ghy hielt in dese smert
 Een yseren gemoet en een metaelen herr.
 De liefde van het landt was krachtiger van binnen
 Als die van buyten was: wie soude konnen winnen
 De mensch die niet en vrees? al hadde de Maraen
 Gaus Spanien hier gebrocht, soo hadd' hy daer niet aen.
 Gelijk de stercken Leeu, wanneer hy wort besloten
 Van jaegers in het veldt, of in het lijf geschoten,
 Dan roert hy eerst den steert, den oorspronck van sijn kracht,
 Is stercker als te voor, versaemelt al sijn macht.

A E N L E Y D E N .

Zijn maene rijft om hooch, het schuym loopt van zijn tanden,
Zijn oogen zijn vol viers, en schijnen hem te branden.

Hoe datmen hem besluyt, hoe datmen hem bespriet

En tref van alle kant, zijn hert en geveer niet.

Of als de wilde zee, naer dat zy vele daegen

Ghetercht is van de windt, van buyen ende vlaeghen,

Indien zy van den dijk gheperst wordt of het sandt,

Zy steygert in de locht, en vliecht tot op het landt.

Ghy zijt oock soo gheweest. tot dat de vloedt, de baeren,

Den Hemel met ghewelt u selve quam bewaeren:

En dat Neptuni stroom met vreesfelijk gewelt

Den Vyandt heeft te saem doen loopen uyt het veldt.

Waer was het suorcken doen? waer mocht Baldeus blijven

Met al zijn groote macht, en met zijn bitter schijven?

So haest als Nereus quam ghewandelt, en gegaen

Den Spanjaert int gemoet, hy liet zijn tenten staen.

Men sach den swarten hoop seer haestelick verschuyven.

Noch hebb' ick niet geseyt. waer laet ick toch de duyven,

Die ghy ghesonden hebt, daermede dat ghy socht

Gesloten van der aerdt, te klimmen door de locht?

Siet wat de Vrijheyd doet. het gaen dat was benomen,

Het vaeren was ghedaen, noch zijt ghy uytghekomen.

Geen schrift en mochter in. voor brieven was de padt

Ontnomen en beset. zy vloghen in de Stadt.

Men secht dat Venus self haer vogels heeft gesonden

Aen Ioncker vander Does, en dese vondt ghevonden.

Die zy met groote soch bewaert heeft van dien tijdt

Dat aldereerst van hem zijn Ida wert ghevrijt.

Hoe dickwils heeft zy Mars ghenomen in haer ermen,

Ghebeden dat hy wou de borgeren ontfermen?

Hoe menichmael heeft sy de waeghen daer hy met

Uyt Thracen wordt gevoert, doen houden en beset?

Al was hy schoon bebloet, en hadde seer verbolghen

Zijn Dienaers neven hem die hem ghestaedich volghen,

De Vrees, de Schricklicheyd, de Stoutheyd onbeducht,

Daer mede dat hy jaecht g'heel landen op de vlucht:

A E N L E Y D E N.

Zy ginck hem even wel de saccke noch verhooghen,
 En haeren grooten noot: en wierp op hem twee ooghen,
 Soo lodderlick soo soet, dat hy tot aen de gronde
 Van zijn manastich hert geraeckt wierdt en ghewondt.
 Of soo dat niet en was genoegh om te bewegen,
 Zy deder noch wat by, tot dat zy heeft verkregen
 Het ghene zy versocht. van daer is zy gegaen
 By Thetis haer Vriendin, en sprack Neptunus aen.
 Neptunus heeft terstondt doen spannen in ziju paerden,
 En met een groot gedruys gekomen op der aerden.
 Hy nam de winden met tot hulp, en Triton blies
 Soo lang op zijne schelp, tot dat het waeter wies.
 Het waeter stooft om hooch, hy maecte los zijn sluysen,
 En opende zijn rijck. de Spanjaert ginck verhuysen,
 Het was hem daer te nat. soo sijt ghy los geraeckt,
 En van het harde jock des Vyants vry gemaeckt.
 Wat was dat eenen dach! Boysof quam aengevaeren,
 Gans Zeelandt vol van vreucht quam vliegen door de baeren,
 Maetroost bepeckt, betart, liep by de vlaggen staen,
 Wierp over al zijn oog. het leger was gegaen.
 Een van den rauwen hoop, van Amphitrites sonen,
 Die leven in het nat en in de schepen wonen,
 Hadd' in een Spanjaerts hert gebeten, en geseyt,
 Het vlees en is niet goet, zijn honden voorgeleyt.
 Maranc loopt toch wech, en wacht u voor de Zeeuwen,
 Laet Hollandt Hollandt sijn. den Hert vervolcht de Leeuwen,
 Het Schaep vervolcht de Wolf, gaet seecker uyt de doot,
 Eer datmen u verscheurt, keert naer u moeders schoot.
 Verrelt haer dat ghy sijt geweest in vreemde landen,
 Al waermen Spanjaerts vlees kan knauwen met de tanden,
 En lust heeft in haer bloet, maer siet toch dat ghy leert,
 Wat dat ghy doet of laet, dat ghy niet weer en keert.
 Soo haest het landt van Mars bevrijt was en ontslagen,
 Quam Phoebus in zijn plaets. die hadd' in haer behaegen,
 Minerva quam met hem. die hebben in de stadt
 Gestadich van dien tijdt haer wooninge gehad,

AEN LEYDEN:

Door haer is uyt het landt onwetenheyt verdwenen,
En wetenschap geteelt. O Nederlandts Athenen,
O voester van verstant en kloecken geest. O Son
Van wijsheyt ende konst, O Duytschen Helicon.
Fonteyn van prijs en eer, O herberch van de wijfen,
O woonplaets van de Faem, wie soude konnen prijfen,
De glans van uwen lof so groot en breed? wie sou
Afschilderen u werck en costelick gebou?
Wie soud' u daeden cloeck de weerelt door verkonden,
En treffen met den geest? de man is nu gevonden:
Die met een grooten lust, al wat verborgen lach,
En watmen van u weet, brengt tsamen voor den dach.
Nu wert ghy wederom van vooren aen geboren,
En uwen oorspronck self die lange was verloren,
Gevonden en verclaert. op datmen ewich leeft,
Al waert dat ghy verginckt, wie dat ghy zijt geweest.
De toorens gaen te niet, de muynen ende wallen
Verslyten door den tijdt, de steenen die vervallen.
Maer dat de penne treckt, geholpen vant verstante,
Wort inder ewicheyt in 'smenschen hert geplant.

D. H.

AEN:

AENSPRAECK

Aen de vermaerde Stadt

L E Y D E N .

O Leyden wel bebouwt: van grafen, wallen, straten,
En brugghen wel versien laughs soo veel watergaten:
Tot viermael toe vergroot. O peerel, daer met loff
De Vorsten van ons Landt ghehouden hebben Hoff:

Koningh Hier schiep sijn adem eerst, die in sijn jonghe dagen
Willem Den staff vant Roomsche Rijck betrouwet is te draghen:
tot Leyden Elisa sijn gemael heeft hier oock (soomen meent)
gheboren Van Floris haren soon in't kinder-bed ghesleent.
An. 1229. Veel Adels cerden u. en dat ghy placht te maecken
den 14. Fe. Was over al begeert en puyck gheacht van Laecken.
bruarij. O Nering-nijcke Stadt. O die met d'ijfse handt
De Negen Sultren hebt in u prieel gheplant.

Priecel, wel eer versien met redelicke Wijssen,
* *Philippus* En nae den tijdt gheleert: dat * Philips selfs moestse prijfen,
de Leyden Die Salomoni heeft een Tempel toegewijt,
I.C. in libro En u, ó Leyden, eerst van rouwicheyt bevrijt.
De Repub. Ter selfder plaetse schier, daer nae twee hondert jaeren
cura. cas. De wijs Nassausche Vorst sijn Boecken dee vergaren,
lx. Vide in- En sey, tsa doet gemack. Ghy Falyde-Bagijn
fra pag. 19. Ontruymden hem de plaets, alst anders niet mocht zijn.
§ 249. Iae wis 't behoorde soo. Die eerst soo sober droncken,
Dien wordt nu d'Heinste born met stopen toegegeschoncken:
Alst waeter vanden Rijn, de Caballijische vloet
Hier griemelt, en daer me sijn dorst een yder boet.
Iae wis, 't behoorde soo. Die hier omtrent nu woonen,
Wat daer voor luyden zijn sy met haer schriften toonen.
Wat Grieckenland oyt gaff en 'twijtberoemde Room,
Wat Iood en Arabier, dat draecht d'Orange boom.
Dees vruchten maecken dy vermaert in vreemde Landen,
En wort van verr' geeert als Voester van verstanten.

Daer

A E N L E Y D E N .

Daer nae u geven naem en soeten winst daer by
Arachnes Vlaemisch ghetou en wolle drapery.
V oudtheyt streckt seer verr'. Wie sal ons doch oorconden
Wie uwe slichter was, wie eerst begreep u gronden?
Misschien dit Ianus was, die dubbelhoofdich Godt,
Die u sijn sleutels gaff van beyde Stadt en Slot.
Maer alsment wel versint, self Ianus kant niet wesen,
Hoewel sijn even-beelt tot uwent is verresen.
Doch was Patulci raet van open doen niet goet
Tgeen Clusius toe hiel, wat beter noch ghemoet.
Het was een Aer-Iansoon, die woudt sijn eedt betrachten
En van sijn trouwe Prins ontfet en hulp verwachten.
Insonder vander Does, die vroomer jonger helt,
Betoonde dat hy was daer opperhoofd ghestelt.
Bronckhorst die gaff de geest: maer nae sijn overlijden
Valdez verblijdt u niet, nu hebt ghy eerst te strijden.
Nu gaet de knoop eerst aen, al zijt ghy niet beducht,
Soo sult ghy moeten u haest gheven op de vlucht.
Geen snorcken hier en baet, hier baet geen hoogh vermeeten.
Onwinbaer is een Stadt daer tvechten gaet voor eeten.
Die Leeuwen zijn in't velt, en mylen aen haer wal,
De Spanjaert onder knye niet licht'lick brengen sal.
De silververvich Geest van een der Rijnsche stroomen,
Waer van die vander Does de name is gekomen,
Door't schelden opgeweckt en bulderen verdooft,
Stack uyt de lieffen op her groen-gemytert hooft.
De Rhijn self was verstoordt. men hoord' in't Leger spreecken
Soo opgeblasen woordt, dat God self wilde wreecken:
Soo yemant kost de Son oft Mane stil doen staen,
Die mochte tot ontfet en Stadts verlossingh gaen.
Maer glijckt niet doenlick was (dus relden haere monden).
Een sterf te dragen wech uyt 'sHemels blauwe ronden:
Soo waft onmogelijck, daert crachtich Heyr voorfat,
Te rucken uyt de hand soo naeglegen Stad.
Een Stad daer nu de Dood ses duyst had wech genomen,
En daer noch tot de sterft dit misval is gecomen,

Dat

A E N S P R A E C K

Dat wel het swaerfte was: tot Burgelicke twist
 Door brieven van Pardoen de rest scheen opgehist.
 'Tgebrack aen woorden niet, noch listelicke treecken,
 Waer mee den swacken wert van binnen 'thert ontfteecken:
 En waeren meest goet Spaens. Helas! het arme lam
 En kost den wolve niet, en sach niet waer het quam.
 Maet het geleerde oogh affriedde sulck betrouwen
 Der blinde Burgery. O rechte manne-vrouwen,
 Die 'thert sinckt inde schoel! Wat misselicke lust
 Heeft u dus inde slaep, ô Batavier, gefust?
 Waeckt op, en grijpt een moet: ghclooft vry dat Poeeten,
 Alst noot doet, oock den Crijch en wapen-handel weeten.
 En dat een eedel hert, en een alfulck gemoedt
 Voor 'tVaderland bereyt te storten is sijn bloedt.
 Veel sitten aen een disch, en pocchen ende blasen,
 En slaen den Spaengiaert doot met uytgedroncken glasen,
 Sy vechten metten mondt, daer toonen sy haer geest:
 Met een stillwygen sal u dees man helpen meest.
 By sijnen fieren moedt en is niet te vergelijcken.
 Om 't lijff en sal hy niet een voet den vyandt wijcken.
 Geen magen hem soo lieff, niet staet hem soo ter handt,
 Dat hy verlaeten sou sijn liefste Vaderlandt.
 O Leyden, dit is doch in 't uysterft soo gebleecken,
 En sijn standvasticheydt u noyt en heeft besweecken.
 Meer ander bleven u oock tot de doot ghetrou.
 Dit was (door Godes hulp) ô Leyden dijn behou.
 Valdezi corfelheyt begon het te verdrieten;
 En die alleen op u met woorden plach te schieren,
 Begreep in sijn gemoet te stormen met geweld,
 En 't sprecken met canons, dat daer toe was gestelt.
 De Glippers deden goet, die by den Vyandt waeren,
 Die rieden al te saem de schoone Stadt te spaeren:
 Sy sou door hunger-noot van selfs gaen inde handt.
 Dit was den besten raed die haer goetduncken vandt.
 Dit was dy Leyden, goet. Oock dienstlich boven maeten,
 Dat u soo meenich vrundt (soo 't scheen) socht te bepraeten.

22 V

A E N L E Y D E N .

De Groten schreven selff, een yeder socht de eer
 Van u beweegenis een keering tot u Heer.
 Soo soo, vry mannen, soo, gaet voort met uwe schrijven,
 Off daer geen maet en is, een weynich sult bedrijven
 Tot voordel van u Vorst die u int herte leyt,
 Soo heeft noch dese saeck sijn reden en bescheyt.
 D'ergiericheyt en trots van Valdez sijcht om hoogen,
 Dat ander kreech d'een prijs, en kan hy niet gedoogen,
 Lannoy * die had mislichien der Luyden hert bekoort,
 Indien niet Valdez had dees handeling gestoort.
 Sijn hoop die hy nu had om Leyden te verwinnen,
 Kost hy versetten niet, oft drijven uyt sijn sinnen.
 D'hoovaerdicheyd den val ô Valdez heeft gesmeet,
 Als u wel naderhandt den * Monster-heer verweect.
 Adieu ô Leyden nu, en twee en sestig Schancken,
 Ick sie mijn volck dat sal door't waeter moeten dansen;
 Adieu ô schoone Stadt, spraeckt ghy niet wel gemoet,
 Dees vlucht de Vyandt niet maer twaeter my aen doet.
 Valdezi vlucht ghy nu? houdt stal, ô bloode menschen.
 Siet, God een bresse maectt: het gaet al nae u wenschen.
 Een groote stucke muys met wal daer aen gehecht
 Gevallen leyt ter neer, siet hier, de wech is slecht.
 De poorten stonden toe met grendelen gesloten,
 Met wachten wel versien om u daer af te stoten:
 Nu, siet, de hooge vest geworden is een baen,
 En soud' in onse Stadt nu droochs voets konen gaen.
 O * Borgia, wat vrees en angst heeft u bevangen?
 Och hebt ghy nae de Stadt noch anders gheen verlangen,
 Dat ghy de starcke Schans te Lammen soo verlaet?
 Dan Valdez neemt de vlucht, en ghy zijt Valdez maet.
 Nu, Leyden, u verheft, ô bloem der Batavieren,
 Niet om u godtheyds wil, niet om u kloeck bestieren,
 En hulp die ghy wel eer den vreemdelinck beweest,
 Hem leydende door 'tWoudt dat daer soo was gevreesst:
 Maer dat ghy aen den Rijn en 'twaeter zijt ghelegen,
 Het welck van ouder handt de name heeft vercregen

* Don Fer-
dinado de
Lannoy.

* Don Lu-
ciano de
Romero-
uri testatur
disserit in
historia bel-
li Belgici
Bernardi-
nis Men-
doza Hi-
spanna.

* Gouver-
neur van
Lammen.

Van

A E N S P R A E C K

Van sijne reynicheydt, en van alsulcken aert,
 Dat een onwettich kindt en bastert openbaert,
 En 'tselfde niet en lijdt. dit maeckten ons de grijsen
 Van ouden eeuwen wijs, maer kostent niet bewijsen:
 Men hielt voor ongherijmt, voor reden sonder slot
 En ouden wijven klap; tot dat eens viel het lot
 O Spangiaerts hoogen moet: tgeen niemandt kost doorgronden,
 Quam schielick aen den dagh, de waerheydt wierdt bevonden,
 Als hy quam op u Rijn: het ginck al regens vloedt,
 Want dit Mataensch gedrocht was van onechten bloedt.
 Hoe trots de Veldheer was, sijn Leger most hy ruymen,
 En vlieden wijt van hier. Neptunus quam aenschuymen,
 En droegh op sijnen rugh soo menich houten paert,
 Waer mee hy was verciert, ghy Leyden zijt bewaert.
 Boyfotte wellekom, met uwe Zeeusche vlaggen,
 En menich Boortgefel, die haer verroefte daggen
 Alleen in't Spaensche bloedt te doopen zijn gewendt,
 En met den Batavier in't oorloch zijn bekendt.
 Boyfotte wellekom noyt aengenaemer kielen
 Doorsneeden onsen Vliet: noyt beter dauwen vielen
 Op ons begraefde velt, dan haring ende broot.
 Soo waerde regen noyt en viel uyt Hemels schoot.
 Boyfotte wellekom, met uwe groene benden
 Des grooten Oceaens, behouder van ons stenden.
 Die nu ons druck affpoelt. daer niemant over klaecht,
 Maer elck een (uytgeseyt den Spaengiaert) wel behaecht.
 Dit bracke nat wel aer, en Nere's woefte baeren,
 Gedreven vande windt, ons overlachtich waeren:
 Maer nu verheugen wy ons in sulck een gebuyt,
 Die ons behulpsaem is, en Spaengien staet soo duyrt.
 Ick loechen niet, dat ons de Zee in oude dagen
 Veel schaden heeft gedaen; 'twelck * Wioldrecht mach beklagen;
 Oock ^b Holland over al: en d'ongetemde Vries
 Ick meyne dat noch smert by't waeter sijn verlies.
 O Aerdeschudder groot, die met u starcke stroomen
 In eenen oogenblick het Land doet onder koomen,
 1570.

a An. 1421.

b An. 860.

1170. 1173.

1230. 1285.

1396. 1508.

1509. 1530.

1570.

AEN LEYDEN:

Die (laest) soo menich beest, en self de menschen mee
 Door eenen hoogen vloet gedrenckt hebt in u zee;
 Die menich duysent ziel gebrocht hebt om het leven:
 Neprun, hoe swaer dit is, wy konnen't u vergeven,
 Ten aensien van het goet dat ghy ons hebt gedaen,
 Als Leyden wert ontfet met 'twassen vande Maen.
 Soo hier soo daer is wel een stuck lands opgeschoopen,
 En 'tsuyvelijcke Veld met waeter ingelooopen:
 Dees deucht dit al verwint, door dees verlossingh saen
 Ist heele Landt bewaert, de Vyandt oock vergaen.
 Waer aen te mercken is een saeck waert om te schrijven
 In't boeck des Eeuwicheyds, of in't metael te drijven,
 Op welck noch blixem heft, noch regen, nocte windt,
 Noch roeckeloose Tijdt, die alle dinck verslindt.
 Als Leyden was beleyt, beschanst, en dicht beseten,
 En Spaensch genoechsaem was, nae 'sVyandts stout vermeten,
 En niet daer uyt en mocht te waeter of te landt,
 Dan inde lucht alleen de Duyve wege vandt.
 De heerebaen die was becrachticht vande snoeden:
 De lucht die was voor ons, daer vlogen onse boden;
 Die brachten ons de tijng, die brochten ons de brief:
 Dit moest de Spaengiaert sien, het waer hem leet of lief.
 Maet wat heeft dit omt lijf? hy moeste noch gedooghen,
 Dat hem van't Spaensche sout een correl spranck in d'oogen:
 Die windt die was Zuyd-west, daer nae een Noorder coelt
 Aendrong de zee, en heeft veel Spaengiaerts wech gespoelt.
 Uyt Spaengien is het her gekomen dat ons quelde,
 Uyt Spangien quam het weer dat ons te vreden stelde.
 Alst hier is hooge vloet, weet Amphitrites man
 Dat uyt de Spaensche Zee de wind voortstouwen kan.
 Dus Spaengien van ons hals door Spangien is verdreven,
 En menich Spaengiaert is in't Spaensche nat gebleven.
 O wonderlick bedrijf, jae selfs Gods eygen handt!
 De Spaengiaert was nau wech, of 'twaeter ginck uyt 'tlandt,
 En liep ter Zee weer in, van daer het was gekomen,
 Ick meyne dat het heeft de dooden mee genomen,

E E R D I C H T

Om daer de Son oprijft en weer te bedde gact,
 (Indien hem niet de flach des Zees in stucken slaet,
 Nocht hem en onderschept en sweertvisch of thonijne,
 En midden in Zee ellendelick verdwijne)
 De Spaensche Moor ind' aerdt behoorlick werd geleydt,
 Daer het drie-coppich beest Geryons volck verbeydt.
 Het is ons wel gheluckt. Lof zy 'tHuys van Orangien;
 Wy hebben of geleyt het herde jock van Spaengien.
 'Tzy nu de sleutels zijn van Ianus out bejaert,
 Ghy hebt die Leyden niet voor Spaengiaerden bewaert.
 Off ghy schoon Leyden niet van Ianus zijt gheboren,
 Soo islet seker dat u Ianus heeft verkooren,
 Om u te trekken op tot boven inde lucht,
 Ver boven alle spijs, ver boven alle sucht.
 Dees Iani lieve naem, by my altijd gepresen,
 Die moet dan lief en waerd oock dy ó Leyden, wesen.
 Want dese naem veel deuchds u altoos heeft gedacn;
 Den Heer van Noortwijck siet, siet die van Hout eens aen.
 Dat ick hier keurich ben, al sijnder veel genannen,
 Doet d'overgroote dienst en weldaet van dees mannen.
 Een sett' ick noch daer toe, die u beschrijft wel stout;
 En waerom soud' hy niet? hy is de Neef van Hout.

P. S.

Eerdicht op de Stadt LEYDEN.
 By IAN ORLERS,
 Beschreven ende uytgegeven.

LEYDA SPREEKT.

Doen met Erynnys snood, nyt Tartaro verbannen;
 Het Oorloch-Beeft op my te samen was gespannen;
 Doent met een hoogen eedt mijn Maechdelijcken schat
 De schending ende roof van eer geswooren hadt;

Doen

215

OP DE STADT LEYDEN.

Doen Lucifer my hield met twee van zijn Trauwanten,
De Honger en de Pest, beset van alle kanten:

Die 'tluchtich Element (dat noodich, en ge wis
Een wettelyck behoef van yders leven is)

Door d'adem van haer mond en giftelycke tongen
Met doodelijck fenijn ontstelden en besprongen:

Waer uyt terstondt verrees een al-gemeene geest;

Die naer 'tombrengen vreedt van mijne leden meest,

Souw hebben voort en voort al heymelijck gesloopen,

En tot een strenge dootd my in het hert gecroopen,

Ten waer de vorst des lochts, wiens macht end' heerschappy

Gaet over Wind en weer, my waer ghekoomen by.

Die, tot mijn een'ge hulp, der Winden holle monden

Den breydel, diese houwt geslooten, heeft onbonden,

Wt welckers keelen soet een lieve adem quam,

Die 'tsmettelijcke vyer d'ontsteken locht benam.

Wiens klaukende blaesoen met stormen ende buyen,

Langs d'oever aen Neptun' een teecken dede luyen,

Om met zijn Oorlocks-Heyr in ordening gestelt,

Met wapens wel voorsten, te koomen flux te veldt.

Die in een blauwe Koets met zijn geschubde Paerden,

Terstondt berennen quam den hoogen rug der aerden,

Soo moedich, dat hy nauw, gekoomen in 't gesicht,

Mars met zijn helsch gespuys de hieten had gelicht.

Dees schandelijcke vlucht der furien, als Plaegen

Wt Acheron geschickt, om hooch de Gooden sagen;

Die haer gewieecten Bood snel sonden uyt de lucht,

En schoncken my den hoorn van voorspeedt rijck beorucht.

Dees overhandt vernam Apollo, die zijn sinnen

Liet trecken tot vertreck der drymaal dry Goddinnen,

Van Helicon, door wien mijn wel geschickte staet

In aensien hooger klimt als 's Hemels Toorse gaet.

Tot den Leser.

Verde Lesers ende goetgunstige mede
Burgeren/ de lust ende liefde tot mijne
Vaderlicke Stadt sijn alleen de eenige
oorsaecke/ dat ick hebbe durven bestaen de Penne in
de handt te nemen omme dese mijne Leytsche Be-
schrijvinge/ die ick onerbaren sijnde bukten mijn be-
roep/ op eenige (gelijcmen seyt) gestolen upzen beschre-
ven hebbe/ u dooz den Druick in handen te gheben.
Waert saecke dat yemant van mijne medeburgheren
vooz mijn sulcx bestaen hadden te doen/ 'thadde mijn
lief ende aengenaem geweest/ ende ick soude de moep-
ten seer gaerne gespaert hebben/ omme de selve met so
veel arbejts by een te versamelen ende op te soecken:
Maer siende dat niemant sulcx bestont te doen/ so heb-
be ick om de voozghestelde oorsaecken mijn verstant/
'tselbe by de handt te nemen/ ende upt te voeren 'tgene
ghy sien ende lesen kont. Omme u. i. met weynich
woorden te leggen hoe ende op wat wyse ick dese Be-
schrijvinghe aengelept/ verdeelt ende upgevoert heb-
be/ so sal ick u te ghevallen hier achter volgende stellen
ende verhaelen het Inhoud van alle de Capittelen des
gantschen Boecx/ aenwysende op wat Pagina de sel-
vige beginnen: op dat ghy eenige saecke naersoeken-
de dit in plaetse van een cozt Register moocht gebuyt-
ken Vermidts dat ghy nu in desen tweeden Druick/ een
wijclopich Register van tgeen inde Beschrijvinge ver-
handelt werdt zult vinden.

Inhoud des eersten deels.

1. *Leydens* plaetse ende gheleghenthey: eenighe opinien, waerom
Beyden genoemt: *Leyden* is naer het gevoelen van eenighe Geleer-
den *Lugdunum*, twelck by *Ptolomæo*, en eenige andere oude Schrij-
vers gestelt ende beken is.

20301

Inhoud der Capittelen.

- II. De outheydt, eersten aenleg en begin der Stadt *Leyden*, eenichsints verhaelt ende beschreven: Redenen, waeromme datmen sulcx niet volcomentlick en weet. Hoe dickmael ende omtrent wat tijden de Stadt vergrootter is. Grootte vande eerste Stadt, in wat deelen verdeelt ende eenige dingen daer aenklevende. Pag. 23.
- III. Beschrijvinge der Stadt *Leyden* gelijk, die ten huydigen daghe is, verdeelinghe der selver in *Parochien*, *Bonnen*, *Gebuyrten*, *Wateren* ende *Straten*, namen ende gelegentheydt der selver. Pag. 50.
- IV. Eenige beschrijvinge vanden *Burch*, binnen der Stadt *Leyden* gelegen: van wie, wanneer ende waeromme de selve gheslicht ende gebout is. Cort verhael vande *Burchgraven*, ende omtrent wat tijden dit *Burchgraefschap* aende Graven van Hollandt ghekomen, ende *Leyden* van het recht ende gebiedt der selver verlost ende bevrydet is. Pag. 82.
- V. Beschrijvinghe van de drie *Hoofkercken* deser Stede, wanneer de selve ghesicht ende gewijt sijn, mitsgaders eenighe dingen daer aenklevende. Eenich verhael vanden grooten *Toorn* de welcke achter de *Pieterskercke* gheslaen heeft. Desgelijcx vande stichtinghe van het *Capittel ten Hogelande*, wanneer, ende van wie het selve gheslichtet ende opgericht is. Pag. 92.
- VI. Beschrijvinge van alle de *Cloosteren* ende *Conventen*, de welcke so binnen als buyten deser Stede gelegen ende geslaen hebben: wat voor *Geestelike ordens* in yder gewoont hebben. Ten laetsten waer toe die nu gebruyckt werden. Pag. 115.
- VII. Beschrijvinge van alle de *Gasthuysen*, het *Weeshuys*, 't *Dolhuys*, 't *Pesthuys*, 't *Leproos-huys*, ende verscheyden andere plaetsen tot onderhoudinghe der armen gesticht: waer gelegen, hoe ghenaemt, waer toe ghebruyckt, ten laetsten van eenighe wanneer ende van wie gestichter. Pag. 124.
- VIII. Beschrijvinge van het *Stadthuys*, *Gemeen-lantshuys*, *Princenbof* ende *Doelens*. Verhael van alle de *Loyballen*, de welcke totte *Draperie Neringen* gebruyckt werden. Pag. 158.
- IX. Beschrijvinghe vande *Vniversiteyt* ofte *Academie*, van wie, waer, ende wanneer die op gerecht is: hoe de selve gheinaugureert ofte ingevoert is, wie de eerste *Lessen* inde selve gedaen heeft: verhael vande *Auditorien* ofte *Leesplaetsen*: van wie, tot wat uyre, ende wat *Lessen*, by elck een vande *H. Professoren*, inde selvige *Auditorien* gedaen

221
Inhoud der Capittelen.

daen werden: Ten laetsten beschrijvinghe vanden *Hof Anathomie* ende *Biblioteecque*. Pag. 180.

X. Beschrijvinge wanneer, van wie, ende waeromme binnen *Leyden* opgerecht sijn beyde de *Collegien S. S. Theologie*, soo wel het *Duytsche* als het *Fransche*: Verhael vande Inneleydinge, aenvang ende begin van het *Duytsche Collegie*. Ten laetsten, wanneer het *Fransche Collegie* begonnen ende aengevangen is. Pag. 218.

XI. Verhael met wat *Neringen* ende *Handwerken*, de Burgeren ende Inwoonderen deser *Stede*, haer van ouden tijden gheoeffent hebben: De oude *Leytsche Draperie* naerder ondersocht ende beschreven: eenighe redenen waeromme de selve alsoo vervallen ende te gronde ghekomen is. Ten laetsten beschrijvinghe van alle de *Principale Neringen* ende *Handwerken* de welcke huyden ten daeghe binnen der *Stede* gheoeffent ende ghedaen werden. Pag. 241.

XII. Verhael op wat tijden vanden *Jaere de Iaermarkten*, *Leermarkten*, ende andere *Markten* ende *Vrijheden* gehouden werden binnen deser *Stede*: van eenighe van wie, ende wanneer ghesondeert ende begonnen. eenich verhael van alle de *Leestochten* de welke dagelicx insonderheyt opte *Weeckelicsche Markdagen* binnen *Leyden* ghebracht werden. 265. Eyndelick van wie ende wanneer de *Stadt* ontfangen heeft de *Visscherije* vande *Vroonwateren*, plaetsen ende namen der selver. Pag. 276.

XIII. Verhael ende Beschrijvinge van alle de *Doorluchtige*, *Geleerde* ende *Vermaerde Mannen*, de welke binnen der *Stede Leyden* ghelboren ende voortgecomen sijn: einiger *Leden*, *Daden*, ende *Sterven*, beschreven ende verhaelt. Pag. 280.

Inhoud des tweeden Deels.

I. Verhael hoe den *Burch* van *Leyden*, ten tijde vande *Gravinne Ada* (de welke haer op den selven verseeckert hadde) vande *Kennemers* inghenomen ende ghewonnen werde. Daer naer hoe *Lode-
wijk* den *Gaave* van *Loon* des *Gravinnen Man*, binnen *Leyden* met macht van *Volck* leggende, de *Kennemers* ende voorstanders van *Graef Willem*, de eerste dier name *Grave* van *Hollandt*, &c.
van

Inhoud der Capittelen.

van *Leyden* verjaechden: ende verscheyden ander dinghen daer aen klevende, de welcke te dier tijden onrent deser *Stede* gheschiet sijn. Pag. 384.

II. Beschrijvinge hoe dat de *Stadt Leyden* belegen ende ghewonnen is van *Hartoch Ian van Beyeren*, *Ruward van Hollant*, inden Iaere 1420. hoe den *Burchgrawe* met het overgheven vande *Stadt* ghedwonghen geweest is sijn recht ende aktie van het *Burchgraeffschap*, op seeckere voorwaerden ende conditien, aen den voornoemden *Hartoghe* over te leveren: Ten laefsten hoe de *Stadt Leyden* van het ghebiet ende gesagh vande selve *Burchgraven* verlost ende bevrijdet is. Pag. 393.

III. Verhael van een grooten *Opleop* ende *Ruwoer*, twelc binnen der *Stadt Leyden* geschiet is inden Iaere 1445. tusschen de *Hoecken* ende *Cabeliauwen*, ten tijde van *Hartoch Philips van Borgongnen*. P. 407.

IV. Verhael hoe dat inden Iaere 1479. de *Cabeliansche Partye* de *Hoecken* uyt de *Stadt Leyden* verdreven, ende haer *Vrouwen* ende *Kinderen* binnen der *Stede* gehouden hebben. Pag. 410.

V. De *Hoecken* met geweld uyt *Leyden* verdreven sijnde, nemen met hulpe van *Heer Reynier van Broeckhuysen* inden Iaere 1481. de *Stadt* met behendicheyt weder inne. De *Stadt* werdt van des *Graven* wegen wederom belegert, die van *Leyden* verlossen haer selfs van het voornoemde *Beleggh*. Pag. 415.

VI. De *Heer* van *Montfoort* meent inden Iaere 1485. met een aenschlach de *Stadt Leyden* te veroveren ende inne te nemen, maer wert verdreven ende verslagen. Pag. 424.

VII. Verhael hoe dat sommige oprocrighe *Kenemers* (de welcke het *Casenbroots-volek* ghenamt wierden) gheheel *Noort-Hollandt* in roere gestelt, ende de *Stadt Haerlem* innegenomen hebbende met macht voor *Leyden* quamen, omme de selve mede te overweldigen: maer werden met geweld daer buyten ghehouden, ghesut ende te rugge ghedreven, alsoo dat sy ghenootsaeckt waeren wederomme te keren, ende vele van haer achter lieten. Ten laefsten wat straffe dat over de selve gegaen is. Pag. 426.

VIII. Beschrijvinge van de strenge *Belegeringe*, ende wonderbaerlicke ontsettinge, der *Stadt Leyden*, geschiet inden Iaere 1574. P. 444.

Deze Belegeringe is wederomme in 20. Capittelen verdeelt ende

onder-

Inhoud der Capittelen.

*onderscheyden Wiens inhoud wy om lanckheyt te vermijden
over slaen ende verby gaen sullen.*

Den Aenhang van het tweede Deel, hout inne drie oude geschreven
Chronijcxkens: Innehoudende veele merckelicke ghechiedenis-
sen, insonderheydt voorgevallen inde laetste innelantsche Beroer-
ten zedert den Iaere 1580. toe, de welcke van tijt tot tijt Journaels
wijse by seecker onbekendt Persoon ingestelt ende beschreven is.
Pagina, 553.

*Inhoud des derden Deels, twelck in desen tweeden druck
geheel niet sijnde by gevoucht is: ende is verdeelt
inde volgende xxij. Cappittelen.*

- I. By wat Privilegien de Stadt Leyden geoctroyeert is, zelfs *Vcertigen*
ofte *Vroetschappen* te mogen verkiefen, macht ende auctoriteyt vant
zelve Collegie: eedt vande *Vcertigen*: wat Offitien by tselve Col-
legie gegeven werden: int laer 1574. byden *Prince van Orangien* ver-
mindert op 28. Perfoonen: van Leyden daer tegen geprotesteert,
ende weder herstelt: namen vande *Vcertighen* vande Iaeren 1449.
1471. 1481. 1510. 1519. 1574. 1582. 1618. 1641. Pag. 580.
- II. *Schout* en *Schepenen* hebben Leyden van outs alleen gheregeert:
Schout by wie die van ouden tijden ende nu gestelt is: eertijts sijn
Offitie vercocht: waerinne zijnen dienst bestact: zijn macht ende
auctoriteyt, is *Promotor* vande *Vniversiteyt*: namen vande *Schouten*
sedert 1320. tot het laer 1641. Pag. 600.
- III. *Burgemeesters* begin onseker: eē keure vant laer 1351. die schijnt
haer begin mede te brengen: eerste Privilegie daer in haer naem ge-
stelt werd: wanneer ende by wie vercoeten: zijn ghehouden den
dienst waer te nemen: int laer 1504. van vier vermindert op twee:
namen vande zelve: macht ende auctoriteyt: zijn *Ambachtsheeren*
van *Leyderdorp*, *Soeterwoude* ende *Oestgeest*: zijn *Deecken* vande *Schut-*
terye: *Curateurs* vande *Vniversiteyt* ende *iCollegium Theologie*: mede
Rechters vande *Vniversiteyts Vierschaer*: namen tledert den laere
1442. tot 1641. Pag. 608.

Inhoud der Capittelen.

- I V.** *Schepenen*, wanneer, by wie, ende hoe die vercoren ende ghestelt werden: eedt vande zelve: hebben metten *Schout* macht, omme keuren ende Ordonnantien te maecken: wat macht zy hebben int stuck vande Justitie: so wel int Civil als Crimineel: moeten zegelen ofte teyckenē alle publijcke Verlijen: zijn onder *Sauvegarde* vanden Grave: haeten dienst ende eedt niet betrachtende hoe gestraft: namen van *Schepenen* sedert t' Iaer 1320. tot 1641. Pag. 619.
- V.** Het Collegie vanden *Gerechte*, by wiet selve van outs bedient is ende nu tegenwoordich is bestaende: waerinne haeren dienst ende macht bestaet: heeft auctoriteyt omme alle andere diensten te mogen stelle: namen van alle de zelve: Bedienen het Offitie van het *Vredemaccken*: alle Burgerlicke Correctien werden by de selve gedaen: By selve bestaet de Politijcque Regeringe: Cledingē ofte *Tabbaert* van selve Collegie: namen van die vanden *Gerechte* sedert den Iaere 1574. tot 1640. Pag. 634.
- VI.** *Thresoriers* ampt, by wie van ouden tijden selve bedient is: *Poortmeesters* wat haeren last geweest is: des zelfs Reeckeningen aen wie gedaen: *Vestmeesters* by wie ende wanneer vercooren: *Thresoriers* by de Vroetschap vercooren volghende seecker Privilegie vant Iaer 1519. *Thresorier extraordinaris*, wat zijnen last geweest is: is anno 1638. verandert inden *Fabrijk Meester* deser Stede: Ampt van de *Thresorier Ordinaris*: Binnen wat tijdt hy ghehouden is te Reeckenen ende aen wie: Hoe lange zijnen Dienst geduyrt: Namen vande selve zedert het Iaer 1574. tot 1640. toe. Pag. 659.
- VII.** *Royceermeeesters* Ampt ende Offitie: zijn van ouden tijden geen ordinaire Persoonen geweest: int Iaer 1583. ordinaer geworden: over wiens Reeckeninge zy niet mogen staen: Het getal der zelve: Namen zedert t' Iaer 1579. tot 1641. toe. Pag. 667.
- VIII.** *Pensionaris* werdt by de Groote Vroetschap gestelt: ontrent wat tijdt dien Dienst begonst is: Wat zijnen last is: is *Secretaris vande Curateurs vande Universteyt*: By wat persoonen dien Dienst waetgenomen is sedert t' Iaer 1573. *Secretaris*-Ampt, waerinne dat bestaet: Mach geen lidt vande *Gerechte* wesen: Namen vande Personen dien Dienst becledet hebbende sedert t' Iaer 1443. tot 1641. *Griffier* wanneer dien dienst begonst is: redenen waerom: wat zijnen last is: by wat Persoonen bedient, *Onder-Secretaris*, waer inne zijnen Dienst is bestaende: is *Secretaris vande Royceermeeesters*. By

Inhoud der Capittelen.

- wat Perſoonen dien Dienſt waergenomen is. Pag. 670.
- IX.** *Weefmeesteren*, wanneer ende by wien vercooren: By wie dien Dienſt van outs waergenomen is: Tot wat tijdt eerst byſondere *Weefmeesteren* geſtelt zijn: In wat getal die beſtaen: Haer ampt ende Offitie waerinne die beſtaen: Eed vande H. Weefmeesteren. *Secretariſen* vande ſelve wat haeren laſt is: Namen vande *Weefmeesteren* vanden Iaere 1569. totten Iaere 1640. Pag. 676.
- X.** *Vroonmeester*, wanneer ende by wie dat die gheſtelt werdt: Waerinne zijnen dienſt beſtaet: Twee Privilegien voor Leyden tot het vredich gebruyck vande Stadts Vroonwaeteren: Is *Pluymgvaef* van Stadts Swanen: Namen vande Perſoonen de welcke dien dienſt waergenomen hebben zedert den Iaere 1502. tot 1640. P. 682.
- XI.** *Capiteynen* ofte *Hoofdmans* vande *Schutterye*, werden by die vande Gerechte gheſtelt: Moesten van ouden tijden de *Baniere* volgen: Hoe die van outs ende nu gewapent moeten wesen: In hoe veel Vaendelen de Schutterie is beſtaende: eedt vande Schutters: Hoe die ghewapent moeten wesen: Waerinne den laſt vande *Capiteynen* beſtaet: *Secretaris* vande *Capiteynen* wat zijn ampt is: Namen vande *Capiteynen* sedert den Iaere 1580. tot Iaer 1640. Pag. 685.
- XII.** *Artillerie-Meesters*, werden alle Iaeren by die vande Gerechte geſtelt: Waerinne haeren laſt beſtaet: zijn gehouden te Reeckenen aen *Royeermesteren*: Namen vande Perſonen die den ſelven Dienſt waergenomen hebben, zedert Iaer 1580. tot 1640. Pag. 696.
- XIII.** *Kerckmeesteren*, moeten ſeven Iaer Poorter ofte binnen Leyden gebooren zijn: Wat haer Ampt ende Offitie is: werden alle Iaer by die vande Gerechte geſtelt: zijn ghehouden Reeckeninge te doen voor *Royeermesteren*: Namen vande *Kerckmeesters* vanden Iaere 1532. tot 1640. toe. Pag. 697.
- XIV.** *Gastbuys-Vaders* ende *Moeders*, by wie die geſtelt werden ende hoe veel, waerinne haer beyder Dienſt is beſtaende: Namen vande Vaders van St. *Catharijnen* *Gastbuys*, sedert Iaer 1570. tot 1640. ende van St. *Elisabeths* *Gastbuys*, van den jaere 1552. tot het ſelve jaer. Pag. 702.
- XV.** *Vaders* ende *Moeders* vande *Arme Weesen*, werden by die vanden Gerechte geſtelt, wat opſicht ende zorge haer bevolen is, zijn gehouden te Reeckenen voor *Royeermesteren*: Namen vande *Vaders* zedert het jaer 1558. tot 1640. Pag. 711.

Inbout der Capitteleu.

- XVI. *Huyffitenmeesters* ende *Diaconen*, maecken tsamen een Collegie, waerinne dat haeren Dienst is bestaende, *Goede-Moeders* ofte *Diaconessen* wat haeren last is: *Namen* van het Collegie vanden jaere 1622. tot 1640. Pag. 714.
- XVII. *Vaders* ende *Moeders* van het nieu ghebonde *Pesthuys*, wanneer haeren Dienst begonst is, waerinne die is bestaende, by wat *Perfoonen* dit Huys zedert tbegin van dien tot nu toe bedient is, Pagina 721.
- XVIII. *Commissarissen* vande *Echtsaecten*, by wie die ghestelt werden ende hoe veel, wat dat haeren last is: *Namen* yande *Perfoonen* tot het selve Ampt vercooren zijnde zedert tlaer 1600. Pag. 722.
- XIX. *Scholarcken* ende *Opfinders* vande *Latijnsche* *grootte* *Schole*, werden by die vande *Gerechte* gestelt, waerinne haeren Dienst is bestaende: *Opfinders* over de *Duytsche* ende *Fransche* *Scholen*, wanneer ende by wie die eerst gestelt zijn, *Namen* van beyden, tzedert eenige laeren. Pag. 724.
- XX. *Gouverneurs* ende *Wanderers*, van alle de *Hooftneringen*, hoe die alle laeren ghecooren werden: De *Waerdeyns* van *oude* *Leytsche* *Draperye* hoe die van ouden tijden gecoren werden, waerinne hare *Diensten* zijn bestaende. *Namen* van alle de *Gouverneurs* ende *Wanderers* vande *Respective* *Hallen*, inden laere 1640. ghestelt zijnde. Pag. 726.
- XXI. *Bonmeesteren* by wie gestelt, hoe veel in yder *Bon*, waerinne dat haeren Dienst is bestaende. *Emmerbevaerders*, waer toe in yder *Bon* gestelt, moeten *Reeckeninge* doen voor *Schepenmeesteren*. Pag. 732.
- XXII. *Gilden* ende *Neringen*, is een out gebruyc inde *Steden*, blijckende by een *Privilegie* vant laer 1312. mogen *Poorters* *Neringen* doen: *Namen* van alle de *Gilden* binnen *Leyden* zijnde, ende hoe ende door wie dat die geregeert werden. Pag. 733.
- XXIII. *Heeren* vande *particuliere* *Gebuyrtten*: hoe ende by wie dat die gestelt werden, waerinne haer oplichte is bestaende, *Tresoriers* vande *Gebuyrtten* ende de *Raden* by wie dat die ghestelt werden. Pag. 736.

Tot den Leser.

Dit is waerde Lesers ende goetgunstige Burgeren het cozt begrijp van mijne Leytsche beschrijvinge en Histoꝛie/ vooz soo vele ick in deers tijt hebbe weten by den anderen ten versamelen en op te soecken. Laet u dit als een spooz ende pꝛickel wesen omme yet meers ende beters met hooger ende gheleerder sij bescreven wesende int licht te brengen: op dat wy alsoo gesamenelic ons Vaderlick *Leyden*, (vooz so vele in ons is) in andere Landen ende plaetsē bekend mogē maeken. So dit gheschiet/ sal mijn groot Lief geschieden/ dat kent die/ diet alles kent/ de welke u ende mijn wil verlenen dat ons salich is/ Amen.

Aenwijfinge tot wat plaetsen de Figuren behooren
in aengevoecht te werden,

1. De Stadt Leydens Grondt-Caerte.	Pagina 50.
2. De Belegeringe der Stadt Leyden.	Pag. 446.
3. De Caerte van het ontfetten der Stad Leyden.	Pag. 537.

Het eerste Deel

bande

Beschryvinge

der Stadt

LEYDEN

in

HOLLANDT.

Het eerste Deel

naam

Beschryvinge

der Staat

LEYDEN

in

HOLLANDT.

LEYDENS plaetse ende gelegentheydt: eenige opinien waerom Leyden genoemt: Leyden is naer 'tgeboelen van eenige Geleerden Lugdunum, 'welck by Ptolemao, ende eenighe andere oude Schryvers gestelt ende bekend is.

De Stadt Leyden, een vande alder-
 outste ende trefselichste Hoofst-
 Steden des Graeffschaps van Holland, is ghereghen in het
 beste deel van Supt-Hollandt/ in Wynlant/
 waer van sy de Hoofst-stadt is / aenden Rhijn,
 omtrent Linte recht gemeten 2260. Wynlant-
 sche Boeden vande Noort-zee: drie gheimeyne
 Mylen van Delft, vyf van Haerlem, vander
 Goude ende Rotterdam, seuen van Amsterdam,
 Dordrecht, ende Vtrecht int Sticht, alsoo dat de

Plaets
 ende ghele
 gentheydt
 der Stadt
 leyden.

selvige in het midden van alle de grootste hier-lantsche Steden haere
 plaetse heeft. Rontomme bectughelt zynde/ met ontelbaere Lust-ho-
 ven ofte Chyprien/ (de welke een onepndelicken schat waerdich zyn/
 vernuts 'tmerendeel van dien ryckelicken verlien zyn niet schone pecl-
 hupkens/ Fruyt-Boomen/ costeliche Bloemen/ ende andere lieflick-
 heden) schoone hooge Weplanden/ groene Beemden/ goede Coor-
 landen/ Warmoes-landen/ in meerder Morgen-talen als ontrent een-
 ge Stadt van geheel Hollandt/ ende andere profytelicke Teel-landen:
 de welke al te samen gedrencht ende doorloopen werden met verschey-
 den schoone Wateren ende Rivieren/ als den Rijn, de Does, de Siel, de
 Vlier, ende de Maeren, al te saemen bequaem om met Schepen ende
 Schuyten/ soo wel des Somers als des Winters/ bebaren te werden.
 Dat de Weplanden ende Saep-landen/ eenige Mylen rontom deser
 Stede/ vruchtbaer ende oberbloedich van Graenen/ Klaveren/ ende
 Gras sijn/ belaghen dese twee onlorchbaere getuppen. Ten eersten aen-
 gaen de de Wepen/ het onuytspreckelijck getal van Hoozn-beesten/ als
 Ossen/ Waerssen/ ende melicke Koeven/ de welke inden Somer daer
 mede geboert werde: waer mede niet alleen de Worgeren ende Inwoon-
 deren deser Stede/ alhoewel de selfde een groote menichte zyn/ ende veel
 behaoven/ maer alle de omleggende Steden ende Plaetsen/ ryckelicken
 vande selve verlien ende ghespysst werden/ met allerley Suppel / als
 Woter/ Kase/ ende vleesch van verscheyden gestachten. De tweede ge-
 tuppe genomen vande vruchtbaerheyt/ vande Teel ende Saep-landen
 die beneffens de Wepen zyn/ zyn de menichten vande Cloosteren (nu
 verbestruert/ ende door de alvernienende Cozloge ende andere inconbe-
 nienten te gronde geworpen.) Mitsgaders de Hupsen vande Ribder-

Tanden
 heeft de
 vernake-
 lyckste ge-
 legentheydt
 van Supt-
 Hollandt.

zwoffe ge-
 nomen van
 de vrucht-
 bareydt
 der Landen
 rontomme
 de selfde
 gelegen.

schuypen/ende Edele Heeren Hupsen/die nimmermeer de minste/maen
altijt de beste ende veeste plaetsen gesocht ende vercozen hebben/ om ha-
re Wooninghen te bouwen/ ende te wonen/ deighelijc by heerliche/
wel-geboude/ rijke Doypen/ de welke rontomme deser Stede gele-
gen sijn. Waer van ick den begeertigen Leser/ soo wel vande een als
vande andere/ tot een proefken eenighe noemen ende verhalen sal/ want
die al te sarnen te beschryben soude te langh ende te verdrietich vallen.
Belangen de Cloosteren/ daer van suliet wy hier naer 'tjunder tijds
ende plaetse sprecken ende handelen. De Wooninghen ende Hupsen
van vericheyden Heeren/ Ridderen/ende Edelen van Holland/ ontrent
deser Stede leggende/ die hupsen ten dage meest al noch bewoont wer-
den/ sijn dees volgende daer van ick in desen tweeden buck de beschrij-
vingen genomen hebbe/ ten deele upt de oude Chronycken van Holland
ende Westvrielandt/ inden Jaere 1620. uptgegeven/ by den wel-ge-
leerden W. van Gouthoven, ende eenige andere. Welckers Schuyften/
naer het uptgeven vanden eersten Buch van dese mijne Beschryvinge
upt gecomen sijn. Beginnende met het Hups

Hoe deel
ende wat
Heeren
Hupsen
routomme
de Stede
gelegen
sijn.

1. **TER DOES**, leggende aen het water de Does genaemt/ ende
is ontrent 300. Jaeren gheweest/ de wooninge vande Heeren vander
Does, ende behoort nu tegenwoordich toe/ Vrouwe Henrica vander
Does, wedue vanden Ed. Heere van Mathensse, sijnde de eenige erf-
genaem ende Dochter/ van Jonckheer Pieter vander Does, Admirael
van Hollandt geweest zijnde/ ende inden Jaere 1599. overleden.
 2. **SWIETEN**, niet verre van het voorgaende Hups/ ontrent
den Hoogen Rijndijck gelegen wesende. Heeft den toenaem ghegeven/
aende Edele Heeren vanden selven hups/ eenighe honderden Jaeren
lang. Het selve is by Jonckheere Adriaen van Swieten, de laetste man-
lick otr van sijn geslachte/ over eenige Jaeren/ metten naem van dien/
vercocht aen Hugo van Mierop, Heere van Calslagen, ende van desselfs
wegen/ daer naer vercocht aenden Heere Cornelis Bicker, out Sche-
pē der Stadt Amstelredamme/ die het nu tegenwoordich is besitende.
 3. **POELGEEST**, gelegen ontrent Coudekerck, aende Poozt-
sijde vanden Rijn. Heeft eertijts genoeemt geweest het Hups Hoorne,
'twelck een out geslachte geweest is: maer geheel upt ghesforben/ over
eenige honderden Jaeren: want de Heeren van Coudekerck, die ghe-
noemt werden/ Heeren van Poelgeest, hebben het selve bewoont ont-
rent de 300. Jaeren; ende is aldaer inden Jaere 1637. overleden Jonck-
heer Gerard van Poelgeest, Heere van Coudekerck ende Hogemade,
ende des selfs wedue ende erfgenamen sijn 'selve noch bewoonende.
 4. Niet verre van dese Hupsinge is gelegen een ander Poelgeest,
genoeemt metten by-naem Cleyn-Poelgeest, 'twelck onlangs geleden/
by Henrick Sir-lansen vercocht is aenden Heere Daniel Schonck, die
het selve veel verbeterd heeft/ ende noch is bewoonende.
- Van het rechte Hups Poelgeest, dat plachte staen inden Ambachte
van

van Oestgeest, ende behooren de Landen ende de andere goederen van dien/ den Heere van Monceaux, met den naem van Hamale, woonende in het Landt van Lupck/ als mede erfgenaem van zijn overgrootvader/ Heer Willem van Couster, die het inden Jaere 1511. aen bevoorren was/ by doode van zijn Moeders Doeder/ Heer Floris van Alckemade.

5. LOCHORST, van over vele Jaeren genaemt Out-Teylingen, is gelegen met verre van Warmondt/ comt nu toe ende werd bewoont by de erfgenamen van Jonckheer Coznelis van Mathenesse, Heere tot Saserwoude. Dit Huys besat Anno 1447. Jan van Poelgeest, Heeren Geris Soon, ende was aen hem gecomen/ van zijn Moeder Vrouwe Willemijne Heeren Willems dochter van Naeltwijck, ende zinnen Soone Heer Adriaen van Poelgeest, int Jaer 1511, sonder kinderen sterbende/ is gecomen op Heer Gerit van Lochorst, zijn Susters dochters Soon/ ende vande selve/ op zijn Dochter Joffrouw Geertruyt van Lochorst, wedue van Jonckheer Cornelis van Mathenesse voornoemt/ ende de selve overleden wesende/ wert by haere erfgenamen tegenwoordich beseten. Dit Huys wert te Leen ghehouden vande Heeren van Naeltwijck.

6. Het Huys WARMONDT, ontrent het Dorp van Warmondt gelegen/ plach over 300. Jaeren de woonplaerse te wesen vande Heeren van Iacobswoude ende Warmondt, tot het Jaer 1525. dat het met de Heerlijckheden van Alckemade ende Esselickerwoude, opten Heere Ridder Jan van Davenport quam/ als man ende voorsicht/ van Wron Maria van Mathenesse, upt den Hoofde van Iaqueline van Woude, Vrouwe van Warmont haere moeder/ ende wert nu tegenwoordich bewoont by den wel Edelen Heere Jacob van Wassenact ende Davenport Heere tot Warmondt.

7. ABTS POEL, gelegen aende westsijde van het Warmondt Heer: dat plach van ouden tijden toe te comen den Abt van Egmond, ende is eerst doen bouwen by Heer Willem van Mathenes, 30. Abt van Egmond/ die inden Jaere 1458. overleden is/ is door de Oorlogge inden Jaere 1574. ontrent de belegertinge der Stadt Leyden/ gerveuindert ende verbrant/ ende is daer naer door den E. Heere Foy van Brouckhoven, in zijn leven Balji van Nijlandt/ ende Schout van Leyden geweest zijnde (ende inden Jaere 1610. overleden is) wederom op doen bouwen/ ende tot een vermaeckelike Wooninge gemaect/ ende nu tegenwoordich beseten by zijn Soon M. Iacob van Brouckhoven, Gecommitteerde van wegen de Stadt Leyden/ in de H. Mog. Heeren de Staten Generael.

8. Huys ter LIPS, gelegghen ontrent Woorschooten/ heeft over vele Jaeren behoort/ aen't Geslacht van Hoochstraten, maer wert nu vanden genaemt het Huys Wungarden, ende is toebehooyende Jonckheer Iacob van Wijngaerden, Heere van Benthuspen/ ghesproten upt het Edele Geslachte Osm, van Voordrecht. Dit het selve is bewoontende.

9. **DVYVENVOORDE**, niet verre van't Hups van Wijn-
gaerden gelegen zijnde/ is seer out/ aencomende van Ouders tot Ouders het Adderlycke Geslachte van Jonckeer Johan van Wassenaer
ende Duvenvoorde, Heere van Dooseshoten ende Sterrenberch/ die het
nu tegenwoordich noch bewoont.

10. **RAEPHORST**, met het Lant ende de Dypnen daer-
omme gelegen zijnde/ is meer als ober de 350. Jaeren beseten geweest/
by het seer oude ende Adderlycke Geslachte van Raephorst; Ende wert
nu bewoont/ by den Ed. Jonckheer Henrick van Raephorst.

11. **SVYCK**, ofte **SVYTWIICK**, geleghen aende Heer-
wech/ tusschen Lepden ende den Hage/ is desgelijc een seer out Hups/
waertime de Heeren van Wassenaer, van ouden tijden/ haer vertreckt
plachten te houden: Is ober eenighe Jaeren seer verbeterd/ ende ten
deele verment by den Ed. Heere Jacob van Wassenaer, Heere van Op-
dam, in zijn leven Admirael van Hollandt/ wiens Erfgenamen 't selve
noch zyn besittende.

12. **SANTHORST**, ontrent dit voorgaende Hups gelegen
zijnde/ aende andere zijde bande Heerwech/ is eertyts gebout ende be-
woont geweest van't Oude Adelicke Geslachte van Santhorst, ge-
men upt het Adderlycke Hups van Polanen, meer dan 200. Jaeren
geleden. Weshoort nu toe de Weduwe ende Erfgenamen van Jonck-
heer Nicolaes van Santhorst.

13. **ENDEGEBST**, Ghelegghen onder de Heerlichhepdt van
Oesigeest/ in schoone Saep ende Ceel-landen. Is langhe Jaeren be-
woont by Jonckheer Marten van Endegeest ende Schouwen, ende zij-
ne Soonen/ ende by haer overtyden is gecomen/ op haeren Reef/ als
eenige Erfgenaem Jonckheer Pieter van Endegeest ende Schouwen,

14. **ROVCOOP**, Gelegen onder den Ambachte van Doos-
eshoten/ aenden Heerwech tusschen Lepden ende Velft. Is een scho-
ne hupsinge/ verciert met lastige wandelinghen/ Hoven ende Boom-
gaerden. Tegenwoordich toebehozende de Erfgenamen van Joffrou-
we Johanna van Duyvelant, Weduwe vanden Heere Diderick van-
der Nat.

15. 't Huys te **ROOSENBRUCH**, is een geheel out Hups/
ende is inden Jaere 1200. gesticht by Heer Ian van Wassenaer, ende
Burchgrave van Lepden. Dit Hups is inden Jaere 1399. vercocht
van Arent van Heuckelom, Heere van Leyeaburch, is van ouden tij-
den een geheel stark Casteel geweest/ met mupzen van zes roede boe-
ten dick/ ende heeft inden Jaere 1350. een Belegeringe van acht ofte
thien weecken/ hem by den Grave van Hollandt/ met groot ghewelt
aengedaen/ mannelicken wederstaen/ ende den Grave doen vertrecken/
die lust ende begeerte heeft/ om dit Beleghe te lesen/ die wisse ick totte
Hantvest- Chyonzek vanden Ed. Matthias vander Houve, by hem in-
den Jaere 1636. uptgegeven: Die de selve int lange beschreben heeft.

16. Het Hays **STOOP**, Is alsoo genoemd om dat het eertyts
by een

by een van dit geslachte doen houtwen ende bewoont te geweest.

17. CROONESTEYN, niet verre van Leyden ontrent de Wiedt/ aende Lammengrugge gelegen sijnde/ heeft inden Jaere 1511. geerft Ian Oem van Wijngaerden Godschalcxz, Schiltknapen van zijn Dom Heer Floris van Alckemade; ende is dit geslachte ghebleven tot dat Joncker Daniel Oem van Wijngaerden (die inden Jaere 1612. overleden is) 'selve vercocht heeft aenden Heere Ian van Panhuysen, in zijn leven geweest zijnde Thesozter van zijn Princelike Excellentie Mauritz van Nassau, &c. van Hoger gedachtenisse. Die de selve hupsinge/ vermeerdert ende ten deele vernieut heeft/ ende noch by zijne wedue ende erfgenamen bewoont wert.

18. BOVCHORST, gelegen wesende by het Doop van Doopshout/ heeft zijnen toenaem gegeven het Edele geslachte van Bouchorst, noch levende/ ende behoort nu toe/ Jonckheer Andries van Bouchorst, getrouwt hebbende Zoffrouw Anna van Vliet, Floris dochter/ ende was die zijn Vader Heer Gerit van Vliet aenbesturven by doode zijns moeders/ die een Dochter was van Heer Floris van Bouchorst. Bidder/ tegenwoozdich behoort het selve Jonckheer Willem van Bouckhorst, Heere van Vliet.

Alle welke boozschyden Ridderlike Hofsteden ende Heeren Hupsen ende Slooten/ al te samen int ronde de alderbeste wat meer als een Mijle weechs van deser Stede gelegen zijn/ ende eenige der selver zijn seer oudt/ heerlichen ende tierlichen ghebout/ ende op vermaeckelike ende lustige plaetsen ghelegen. Behalven alle dese boozberhaelde Heeren Hupsen/ soo hebben noch dese volgende oude ende treffelike Hupsen seer naer ontrent de Stede gelegen.

1. Het Huys te WAERT, 'Welck gelegghen heeft in't scheidenden Ouden ende Nieuwen Rijn/ inde Heerlichheyt van Leyden-
doop.

Heere hupsen die beneemt sijn/ ghelegen hebbende ontrent Leyden.

2. Het Huys te ZIIL, alias ZIILHOF, also genoemt/ om dat het van ouden tijden/ aende waterbied de Zijl ghelegen heeft: over 200. Jaeren is het geweest/ de woonplaets vande Edele Stamme van Zijl, ende is ontrent den Jaere 1490. vercocht aenden Heere Roelant le Febre, Heere van Liefvelt, wiens Soons Soon Joncker Roelant inden Jaere 1540. weder vercocht aenden Heere van Opdam, die by naeflinge/ den Coop moest overdoen/ aenden Heere Willem van Pijnfen; ende behoort nu toe Jonckheer Diderick van Schagen Heer van Gaudriaen, &c. vande vermeldinge ende destructie van dese twee Hofsteden/ leest ghy hier naer in dese Beschryvinge/ dat die geschiede inden Jaere 1420. ten tijden als Hartoch Ian van Beyeren de Stadt Leyden beleegert hebbende/ met artoyd ingecregen heeft/ ende haer van het geslachte ende gebiedt der Burchgraven verlost heeft.

3. ALCKEMADE, gelegen hebbende niet verre van Abtspoel,
int

int Goffen vande Heerlicheyt van Warmond/ is geweest het Adber-
liche Stamhuys vande Heeren van Alckemade, lept tegenwoordich
noch geheel verballen/ door de alvernietende Oorloge: ende comt toe/
de Erfgenamen van Cornelis van Lochorst de Jonge.

4. PADDENPOEL, gelegen hebbende ontrent ter plaetse daer
naermaels het Clooster Marienpoel gestaen heeft/ het welck de Durch-
graven van Leyden toebehoorde/ ende by die van Leyden inden Jaere
1420. afgeworpen en verniet is/ ten tijden vande voorverhaelde bele-
geringe der Stadt Leyden.

5. BOSCHVYSEN, tweelck ghelegen heeft/ dicht onder de
Stadt/ blypen de witte poorte/ aende Waddingerbliedt: waer van dat
de Edele van Boschuyten, haer toenaem hebben: is inde belegeringe
der Stadt Leyden Anno 1574. gheheel gestedueert ende verbrandt/
ende niet weder opgebout.

6. Het Huys te KEVBEL, ofte Coebel, 'tweelck oock ghelegen
heeft/ blypen de witte Poort aende oude Bliedt/ aen dees syde daer nu
den Turin vande Knoters lept/ alwaer inde Troublen anno 1566. de
tweede openbaere Predicatie gedaen is.

7. Het Huys RODENBURCH, het welcke dat sude ende ver-
maerde Blochhuys der Romeynen geweest is: waer op so veele anti-
quiteyten/ over eenige Jaeren gevonden zijn; ghelyck 'tselbe hier naer
tot gelegender plaetse/ noch gesept sal werden; ende naermaels/ langen
tijt/ tot een Vrouwen Clooster ende Convent is gebuyck.

8. Het Huys te MERENBURCH.

9. Het Huys te BERENDRECHT.

10. Het Huys te MY.

Dese vier Huisen hebben gelegen/blypen de Hoofstwertse Poort
te/ inde Heerlicheyden van Lepderdoop/ende Soeterwoude.

11. Het Huys TOORENVLIE.

12. Het Huys SONNEVELT, eertijts toebehoort hebbende/ het
Edele geslacht van Sonnevelt, dan ober meer dan 70. Jaeren vercocht
aen Andries Willemsz. van Outhoorn, Burger tot Almeer: ende werd
het Landt mede Sonnevelt gheten/ ende by dessels erfgenamen be-
seten/ maer het Huys is ober lange gestedueert.

Dese twee Huisen/ hebben gelegen ontrent Walckenburck.

13. Het Huys ter WEBER, gelegen tusschen den Depl ende Wasse-
naers ghemeene vaert. Behoort nu toe de twee Dochteren van Jof-
frouwe Willemine van Bronchorst, lest Huisvrouw gheweest zijnde
van Jonckheer Henrick vander Werve, Vader vande selve Dochters.

14. 'tHuys SANTSANT, ontrent Cartwijck aenden Rijn gelegen/ is ge-
heel verballen: hier plegen de Oude Heeren van Wassenaer te woonen.

15. Ontrent het Doop van Sassenhem, heeft gestaen ende staen noch
de oberblijffelen van het vermaerde Graeliche Huis TEYLIN-
GEN, daer eertijts de Heeren van Teylingen op woonden/ maer die
complicien zijnde vande schandeliche conspiratie van Gerij van Velsen,
tegen

tegen Grave Floris Grave van Hollandt: is dit Slot inden Jaer 1296. dooz Confiscatie aende Graeflichheys Domeynen gecomen; die haer Zachtthys daer van gemaect hebben. Het wert Nieu Teylingen genoemt/ tot onderschept van oue Teylingen, ontrent Warmont gelegen/ als hier vooz gheseyt is. Int Jaer 1339. gaf Hartoch Aelbert van Beyeren, dit Hups aen Heer Symon van Benthem Ridder. Op dit Hups heeft gewoont/ ende is overleden de desolate Gravinne van Hollandt/ Iacoba van Beyeren, int Jaer 1436. Dit Hups dooz de Oorzoge verhallen wesende/ is 'tselue ten deele dooz last vande Groot-mogende Staeten van Hollandt ende West-Byellandt/ wederomme opgetimmert/ ende wert gebuyckct by den Houtvester van Hollandt/ nu tegenwoozdich zijnde/ den Ed. Heere Iohannes Polyander, Heere van Heenblijet/ ende Walwaert vanden Lande van Putten.

Alle welke Hupsen/ Slooten ofte Castelen/ meest ober lange jaeren dooz inlandsche Oorzogen eenichsins hier vooz verhaelt wesende/ ende de andere by de laefte Troubelen ten tyden van Dux d'Alba, ende ander Gouverneurs vande Contracklicke Majesteit van Spaignen vernielt ende verdestitueert zyn/ die nachtaus tot een eenwige gedachtenisse als hier ingelijst behoorden te werden.

Belangende de Dorpen de welke rontomme deser Stede ghelegen zyn/ ende onder de selviche sozteren ende ter Markt behooren/ naer dien ghelijck ich in het begin gesept hebbe/ dat Leyden de Hoofst-Stadt van gantsch Nijlandt is/ also dat de selviche Dorpen al te samen 'lyc soo wel int Crugl/ als 't Crinneel binnen der Stede ter Wierschaer behooren ende gevormst werden/ ende de selvige seer veel in getale zyn/ te weten ober de 57. Dorpen/ waer van de sommige seer groot zyn/ ende ghemeyne Stedekens in verscheyden Landen ende plaetsen te boven gaen/ oock eenige wijt ende zyt vander Stede gelegen/ soo sal ich alken eenige vande aldernaeste ende omtrent een Myl int ronde noemen ende verhaelen/ beginnende met de drie naest gelegen Dorpen/ wiens Jurisdictionen/ streckende zyn/ tot aende Poozten van Leyden/ ende nu tegenwoozdich alle staen onder het gebiedt vande selve Stadt/ als by coope het selve recht becomen hebbende/ te weten van

LEYDERDORP, zijnde een schoon ende vermaerkelick Dorp/ gelegen aende Noortzijde vanden Rijn/ een kleyn uyrtgen van Leyden/ wesende niet veele ende herscheyden woonhupsen dienende tot de Bouweringhe/ ende andere lypden betimmert: Een plaetie daer de Burgeren ende Angefeeren der Stadt Leyden/ 'tgeheel Jaer dooz/ een groot vermaeck zyn halende/ ende veel gelts verteeren.

De groote van het Wambacht van Leyderdorp, is in hem begreijpende een weynich meer als 1623. Mergen Lants Nijlandtsche maecte. zijnde meest al goede Wep-landen.

Nachtervolgende de Resolutie genomen by de Heeren vande Groote Proetschappe der Stadt Leyden, so zyn de Burgermeesteren ende Regterders der selver Stede/ inden Jaere 1582, oytten eersten Decem-

Drie Anne
bacht heers-
lickheden
ouder Wep-
den behoorende.

Wij/ geaccoordeert ende verdragen/ metten gemachtichden handen Gra-
 ve van Ligne ende Faulckenberge, Heere van Wassenauer; nopende de
 Coope van dese hoozoemde Ambachtshcerlichheyt/ met alle de De-
 pendenten van dien/ ende is den Leenbrieff/ ofte Brieff van Inbesti-
 tuijze/opten naem vaneen bande Heeren Burgermeesteren/ by de Ad-
 verschap/ Edelen ende Steden/ van Hollandt ende West-Indienlandt/
 representerende de Staten vanden selven Lande/ daer van gepasseert
 ende verleent den 30. Augusti 1597.

SOETERWOVDE, daer onder begrepen wert/ Stompwijck/
 Wilsoren/ den Dam aende Zuytsijde vande Bliet/ ende Cedinger-
 bouck/ al hoe wel dat die van Soeterwoude alleen/ Stompwijck/
 Wils been ende den Dam tsamen/ ende Cedingerbouck mede alleen/
 eier zijne bysondere Regeerders heeft/ ende alle Jaeren/ by de Burger-
 meesteren inder Tijt gestelt werden.

De grootte van dese drie Heerlichheden wert tsamen genomen/ in
 de oncoften van het onderhouden vanden Sparendamschen Dyck/
 ende de Slupsen van dien/ tegen 5723. Morgen 5. Pondt. Daer van
 dat Soeterwoude alleen begreep/ 3648. Morgen een Pondt tien Roe-
 den/ wesen de grootste mozentalen van alle de Nijlantische Dorpen.

Dese Ambachtshcerlichheden/ zijn mede volgende de Resolutie van
 die bande groote Woetschappe/ by de Burgermeesteren ende Regeer-
 ders/ opten tweeden September inden Jaere 1610. afsgherocht ende
 verdragen/ vanden Edelen Heere Jonckheer Ybrant van Merode,
 met alle 'igene daer toe is behoorende/ ende is den Brieff van eppen-
 dom ende Inbestituuijze daer van verleent opten tsenden September
 inden Jaere 1610.

OESGEEST, ghelegen zijnde aende Noortsijde der Stadt Ley-
 den, streckende met zijne Jurisdicte vande Waren tot aenden Rijn.

De grootte ende 'ibegriip van Oestgeest in mozentalen ende Lan-
 den/ die verdragen 1935. Morgen 4. Pondt 41. Roeden. Den Hooch-
 geleerden Hadrianus Iunius, seyt dat dit Voyp van ouden Tijden/ ge-
 naemt was Kerckwerve.

Maerdien dat het gebiedt van Oestgeest genouchsaem/ tot aen eenige
 bande poozten van Leyden was streckende; soo heeft die bande groote
 Woetschappe in der tijt goet gebonden/ de gelegentheyt des tijts daer
 toe aenleijdinge gevende/ te resolveren/ de Ambachtshcerlichheyt mette
 hoge/ middele ende laege Jurisdicte/ mette Cienden/ Thynsen/ en-
 de alle andere gerechticheden daer toe behoorende te coopen: twelck ge-
 schiet is opten 23. Junij inden Jaere 1615. Ten welcken tijde sy
 heraccoordeert ende verdragen zijn/ met de Hoochgebooren Vrouwe
 Maria de Melun, Princesse van Ligne, Grabinne van Faulckenberge,
 Baronesse van Wassenauer, Sec. als speciale Procuratie hebbende/ van-
 den Hoochgebooren Heere l'Amorael, Prince van Ligne, Grabe van
 Faulckenberge, Baron van Wassenauer, en is den Brieff vande Inve-
 stituuijze van dien gepasseert/ en verleden opten 7. Junij inde jare 1616.

Door de aencloep van dese boozgende Ambarhten ende Heerliche-
heden/ so is de Stadt Leyden, nu tegenwoordich/ rontomme gelegen
in haer eegen ghebiedt/ 'twelch van weynige ofte mogelicken dan geen
Hollantsche Steden ghebaen wert. Wy sullen nu boozt gaen/ ende co-
men totte beschrijvinge van Reynsburch.

RIINSBURCH, alwaer dat rijcks ende trefselicke Clooster
ofte Abdie van edele Jonck-vrouwen ghestaen heeft. Het welke om-
trent den Jaere 1133. van Petronella, Hartoch Dirick van Saffens
Dochter/ Suster vande Keyser Lotharius, de Huyfzouwe van Graef
Floris, ghepnaemt de Vette, de elfde Graef van Hollandt/ gesticht ende
getimmerd is/ (ende met vele Genten/ Landen/ ende andere goederen
rijckelicken begiftet heeft/) ter eeren Gods, sijner liever Moeder, ende
des heyligen Martelaers S. Laurens: de eerste Nonnen welcke sy in dit
booznoemde Clooster gesielt heeft/ waeren eenige Nonnen van S. Be-
nedictus Orden/ de welcke de Grabinne/ upt Sassenlant, upt het Cloo-
ster Stifteringe-Burch, heeft doen comen. Ende in dit selfde Jaer
opte 17. Kalende van October/ is die Kercke van die boozs. Clooster/
vanden eerwaerdighen Heer Andries van Cuyck, Bisschop van W-
recht ghewijt. Ende de eerste Abdiffe is gheweest de hooch-gheboor-
ren Vrouwe Cunila, Suster van Graef Frederick van Belke, ende
Woefe van Christianus Hertf-Bisschop van Mentz. De welcke ont-
trent 35. Jaeren geregeert hebvende/ inden Jaere 1168. salich inden
Heere ontslapen is/ ende aldaer inde Kercke begraven. In welcke
Kercke naederhandt vele ende verschapden Graben ende Grabinnen
van Hollant/ ende andere Edelen ende hoochgebooren Mannen ende
Vrouwen begraven ende geardet zijn/ ghelyck verschapden Chyanje-
ken sulcr claerlicken getuygen.

Enich
herbael van
de naestges-
legen Doz-
zen deser
Stede/ ende
eerst van
Reynsburch.

Welckers Graben Sacken ende Graf-stenen inden Jaer 1612. so
wanneer datmen de afgeworpen steenhoopen geslechtet ende bereffent
heeft/ noch gebonden zijn. Ende men heeft de selve tot een ghedachte-
nisse vande selve Graben ende Grabinnen inde kercke van Reynsburch
gebracht/ ende inde mury geniet/selt/ ende booz antiquiteyten bewaert;
't Genee daer opte zien ende te lesen is/ dat is 'tgeen hier volcht:

Wilhelm de eerste Grave van Hollant, is overleden
int Jaer M CC XXIII.

Aleydis, Dochter vande Grave van Gelderlant, sijn
Huyfzouwe is overleden int Jaer M CC XVIII.

Ada, Dochter van Willem de eerste, Grave van Hol-
landt, Abdiffe in Reynsburch, is overleden int
Jaer M CC LVIII.

Namen
van Graven
ende
Grabinnen
hier begraven.

Den wel-gheteerden W. van Gouthoven, zeyt in zijne Hollantsche
B 2 Chro.

Chronijcke pagina 115. Dat tot Aepusburgh mede begraven zijn/dese volgende Personagien:

Petronella, die dese Abdye gesticht heeft, anno 1144.

Graef Floris de Vierde, 1235.

Graef Floris de Vijfde, 1296.

Ian zijnen Soone, 1300.

Ende verschepden upt de Adverschap ende Edele van Hollandt.

Woven dien zijn alhier mede ghevonden veele ende verschepden oude penningen ofte medaillen/ ende eenige andere Antiquiteyten/ die by de een ende de andere bewaert werden.

In dit Clooster en mochten geene Nonnen wonen ofte zijn/ dan die van Edele Wyfs waeren/ van beyde de Ouders ende van vier Grootvaders/ ende dat in geen meerder getal als veertich Personen.

Die begeerich is/ omme te weten alle de namen bande Abdissen ende een groot gedrekte bande Nonnen/ mitsgaders eenige Privilegien ende andere particulariteyten/ dese Abdye aengaende: De selve seynde ick totte voornoemde Hollandtische Cronijcke van Gouthoven, ende tot het Hollants Conneel/ uptgegeven by den Geleerden Boxhorn, waerime hy stoffe ende materie vinden sal om zijnen weetgierigen lust te versaden.

Aeeuwen-
horst waer
gelegen.

Ontrent een kleyn mijltgen van dese Abdye naer Noordwijck toe/ heeft gestaen ende ghelegen een waerde Abdye voor Edele Jonckvrouwen/ genaemt Leeuwenhorst ofte ter Lee, het welck inden Jaer 1262, gesticht ende gedoteert is by Heer Arent van Sassenhem, Pastoor bande groote Kercke tot Haerlem. De eerste twaelf Nonnen quamen upt het Clooster van Mariendale, buyten de Stadt Utrecht gelegen. De namen bande Abdissen/ ende vele bande Edele Nonnen lees inde meergenoemde Chronijcke van W. Gouthoven, pag. 115.

Maer gheduyende onse inlandtsche Oorlogen/ so zijn dese heerliche Abdye gantsch ende geheel gerafert ende vernielt/ ja soo te niet ghebracht dat zelfs de graben ende begraeffentissen der Princen ende Graaven niet op haere plaetse gebleven zijn/ gelyckmen nu onlangs ontbonden heeft. Inde Heerlicheyt van dit Ooyt wert de alder schoonen witsen Terwe gereelt/ van gants Hollandt/ ende daeromme seer begeert.

Walcken-
burgh/ ende
senich be-
hael bande
Paerde-
markt.

VALCKENBURCH, een wyken gaens bande Stadt Leyden, by naer ober geheel Christenijck vermaert ende bekennt van wegen de Heerliche Paerde-markt, de welke alle jaeren/ in September 2. ofte 3. dagen hoort Heylich Cruys verheffingh aldaer ghehouden wort: og welke Markt/ een groote mentichte van jonge Paerden/ ende een groot getal van schoone ende uptnemende Lip-paerden/ als Wengsten/ Rupen ende Berrien ofte Moeder-paerden/ upt alle de omleggende Steden ende

ende Doopen/ insonderheyt/ upt Nooyt-Hollandt ende Wylelandt te roop gebacht/ ende van vele Paerde-roopers ende andere ghesocht ende begeert werden. Het is aenmerckens waerdich dat gheduypende dese Meret/ ja eenighe dagen dooz ende naer de selve/ in dit Doop alsulcken grooten toe-loop van Menschen is/ soo van Amsterdam/ Waerlem/ den Haghe/ Welff/ ende andere Steden ende Doopen herder van daer ghelegghen/ maer insonderheyt upt de Stadt Leyden. Dat het onghe- looflick soude schijnen/ waert saecke datmen tgetal der selver conde tellen ende beschryben: die albaer inde Tenten ende Gypsen gheduy- rende de Meret/ by nae al te samen Berbergen zynde/ eten/ dincien ende goetchter maecten.

CATWICK opten RIIN, gelegen aenden Rijn ontrent een groote half upze gaens vande Nooyt-Zee/ ende 3000. schyden van Leyden, een schoon wel betimmerd Doop; ontrent het selfde Doop zyn veel Steen-ovens ende Kalck-ovens gelegen/ daer van de gebzupt- hers/ groot voordeel genieten.

Wepbe de
Catwicks.

CATWICK op de ZEE, lept vande Stadt Leyden ontrent anderhalf upze gaens/ is een Heerlick ende wel betimmerd Zee-Doop/ ober vele Jaeren gheweest/ maer is nu dooz de Zee ende andere In- conuenienten ofte toevalsen seer bedorven ende verarmt. Alhier plach ober vele jaeren/ den wijt vermaerden Rijnstroom inde Nooyt-Zee te loopen. Welckers loop/ als eenige oude Cronjcken geruppen/ verstoppt ende opgehouden is dooz een schyckelick ende verbaerlick ontweerd/ in- den jaere 860. ten tijde als Hlungerus de elfde Bisschop van Utrecht regeerde.

Tot wat
tijden den
Rijn in de
Zee loopen-
de/ gestopt
is.

Inde oude Cronjcke van Hollandt/ inde derde Ditsse ende 91. Capittel/ vinde ick gheschreven/ van het veranderen vanden loop ende het stoppen vanden Rijn/ dit volgende:

Inden Jaere ons Heeren 860. doe openbaerde een wonderlick teecken inden Hemel, want de Sterren, warden gesien van allen wegen ende houcken tsamen te loopen, ende vierige stralen uyt te geven; na welcke wonderlicke teekenen ghevolcht zyn, droevige ende jammerlicke plagen, als groote ongetempertheyt inde lucht, stadelijcke onverdraechlicke stormen der winden ende Vloeden, seer overgaende haer ghewoonlicke Oeveren ofte termijnen, in manieren van eender Diluvien, of der Vloeden ende volle wateren: want den Rijn, die voormaels plach te vloeyen door Wijck te Duersteden, U-

recht, Leyden ende Catwijck inde Wester-Zee omme des grooten oplopinge ende overvloedicheyt des Zeewaters, recht als wijlen eer de Iordaen, so is den Rijn achterwaerts gekeert, als dat in Hollandt, Sticht ende de Betuwe, de Menschen ende Beesten in groote menichte zijn verdroncken ende gestorven; ende om de southeyt des waters, dat met geweld van Catwijcks opwaert (overmits stormende vlagen der winden) gedreven worden ende verfoest zijn, ende by na tsamentlick neder gestort, dat alle die boomen, die huysden ten dage van Leyden tot Nieumagen toe, in broeckige of in waterige Steden opgegraven worden, kennelicken ghevonden worden alle eens weechs mits den storme nedergeslagen. Waeromme de huysden uyt Hollandt, uyt 't Sticht en inder Betuwe met eendrachtigen Raede, op dat sy voort meer niet argers lijden en souden, so hebben sy van Wijck te Duersteden, aen beyde sijden een cleyne Beecke uyt den Rijn vloeyende, geheeten de Leck, met eenen Dijke beslagen ende gemaect, ende hebben also den Rijn haeren Vloedt ende loop na Utrecht benomen, ende loopt nu na Vyanden ende Schoonhoven, ende voorts in de Maese ende inde Zee; ende als den Rijn aldus gestopt was, doe werden de Duynen tot Catwijck weder heel ende schooten in een, soo dat den Rijn gantslijck by Catwijck gestopt is, daer sy inde Zee plach te vloeyen. Ende den Burch van Brittannien of de Burch te Britten, bleef buyten de Duynen ligghen inde Zee verdroncken, daermen noch 't Fondament of fier, alst laegh water is.

Dus herre de oude Hollantische Chronijcke.

Welcken loop men eenighe jaeren gheleden / ghesocht heeft niet groote kosten ende moeyten wederom te openen ende tot her vaeren bequaem te maecten. Te weten op den 26. Martij 1571. hebben de W. D. Heemraden van Rijnslandt / ter Ovdonnanste vande Hoofdinghelanden / vanden

Wanneer
den Rijn in
de Leck ge-
bracht is.

den selven Lande / ende by authorisatie vanden Hobe van Holland / de menue grabingde / tot Cattwijck op den Rijn begonnen ende den lesten Nobembrijs daer den volepnt / tot aende Strande toe / die inden jare 1572. inde Maent Aprijs / opten goeden Wybach / woorts dooz gegra-
ben werbe tot inde Noort Zee / ter presentie vande Magistraet ende twee Benstonarisen van Leyden : ende ontellicke luyden van verscheyden plaetsen / de welke goet bebonden werbe / sulcx dat het water van bin-
nen / sterck upt quam gheloopen / ende datter eens Schuyt gezeben is / dooz de twee Wyckers tot inde Zee / diemien niet kracht moest teghen houden / oft sy hadde dooz de kracht vande Zee terstont verloozen ghe-
weest / want t'selbe gat dat de luyden het Mallegat noemden / is wederom dooz een groot onweder versloopt ende toegewelt / ende eot noch toe / soo ghebleben.

Tot ghedachtenisse vandien / sijn op dien selven eijt dese volghen Rij-
men ghemaect.

Tgunt Cost verlooren,, hiet
En gelt versmooren,, siet
Voorgaende geacht,, was
April de tweede,, none
U Rijnlant de be,, tone
Dat profijt gewracht,, was.

**Doe den Rijn de groote Zee blydelijck versocht/
Menich anders geboelde/dan hy te booyen docht.**

Winnen weynighe jaren soo hebben de booynoemde H. H. Heeren wederomme de saecke in deliberatie ghelapt / verscheyden gelegenheden doen ondersoeken / Caerten ende Modellen van eenighe Sluysen doen maecten / maer tot noch toe en is niet anders daer opghedocht : offer wat anders van vallen sal / dat moet den tijt leeren.

Wiltier omtrent dit Wooy / drie hondert Roeden vande Kerck-Doorn / heeft ghestaen het stercke vermaerde Huys ende Casteel vande Rome-
nen / genoemt het Huys te Britten ofte Brittenburch : het welke gheacht wert ghebout te zyn vanden 4 en. Roomschen Keyser Cajus Caligula, de
welcke begon te regereen int jaer ons Heeren 40. van Romens begin 790
jaren / gheheelt als Suetonius t'selfoe ghetuycht int 4. Boeck der twaelf
eerste Keyseren Levens. Tot verscheyden tijden meest altyds dooz
Weste ende Zuyt-weste Stormen / is dit Huys t'welck anders altyds
int Sant bedolven leyt / ontdeckt ende ontbloet gheweest / datmen per-
fectelicken / de Fundamenten ende het bewerck ver selver heeft konnen
sien. Insonderheyt in het jaer 1520. waren de Muren ontdeckt acht
voeten hooghe. Ende men bebout den grond van het selfoe Huys groot
te wesen / 80. Roeden in het viercant / te weten / elcke zyde 20 Roeden.
Ende

Enighe
beschijf-
te van het
Huys te
Britten.

Wanneer
het selfoe
meest ont-
deckt ghe-
weest is.

Ende men sach klaerliken/ dat de Fundamenten ten Zupden onder de Dypnen lijen: ten selven tijde / werden in't selfde Dypse vele ende verscheppen Antiquiteyten, van Gouden/ Silveren/ ende Cooperen Penninghen ofte Medalien, ende andere vreemdigheden ghebonden/ ghehijckmen desghelijck op verscheppen andere tijden / als inden jare 1552, 1562. ende daer naer dierghelijcke vreemdigheden ghebonden heeft / die by eenighe Liefhebberen hande outheden in grooter waerden gehouden ende bewaert werden. Daer van een groot ghedeelte vandien / ghebonden ende vertoont werden in het Dypse vande Heeren van Wassenaer, staende in 's Graven-Hage, daer van de afbeeldinghen te sien sijn inde beschrijvinghe van out Batavien/ by D. Petrus Scriverius, uptghegheben anno 1612. Die Dypse is inden jare 860. mettet stoppen vanden Rijn te niet gegaen als hier voor gheseyt is.

Noortw
wder bes
schrijvingh/
nitsgaders
verhael van
ander Doy
gen.

NOORTWIICK, een uytnemende schoon Doyp/ is wijt ende hiet betimmet/ ende om de goede ghelegghentheyt/ ende schoonheyt/ so wonen alhier veel vanden Adel ende andere vermoghende Persoonen. Van welck Doyp ende Heerlijckheyt langhe jaren Heer gheweest is/ (ende sijne nakomelinghen / noch huyden ten daghe sijn) den vermaerden/ Vooghdeleerden Jonckheer Johan vander Does, gheweest zijnde Gouverneur der Stadt Leyden, ten tijde van hare leste ende swaere Belegeringhe / Curateur ende eerste hulper van het oprichten van onse Lepitische hooghe Schole ontrent 39. jaren/ ende naermaels Registermeester van Holland/ etc. alhier ter eeren genoemt.

NOORTWIICK op ZEE, is een tamelijck Doyp/ maer niet te vergelijcken by NOORTWIICK voorsz.

De Borghers ende Inwoonders der Stadt Leyden / werden dooz Godes zegen/ ende den arbeyt vande Wiffchers woonende tot Carwijck ende Noortwijck, gheboedet niet goede ende versche Zee-bijch van verscheppen soozten: ende dat dickmaels in grooten oberbloet / waeromma ick goet ghebonden hebbe ter eeren Godes / ende tot ghedachte-nisse ende verwonderinghe/ die nu sijn/ ende naer ons leven sullen: hier inne te lissen sekeren Loff-Rijm, ghemaect inden jare 1613. over de ober-groote menichte van Schelvischen, die in eene weecke tot Leyden ter Marcht ghebracht sijn / ghemaect by de Woonders vande Witte Acoleyen onder 't wooydt Lied' es t'Fundament. Sijnde van desen inhoud:

Menichte
van Zee-
bisch 1613.
oyte march
gebrachte.

Loff-Rijm,

Loff-Rijm.

Ter eeren des Alderhooghsten/gebende
 overvloedigen zegen des Zeevisch.

Leest hier tot lof, 'tgeen is ghesien,
 Tot Leyden corts, tis wytgesondert,
 't laer als men schreeff drie ende thien,
 Daer nevens telt, noch seshien hondert.

SAlmen hier dese loff geven de ydel Goden,
 Die over 't groot ghewoel, des Meers hebben geboden,
 Neen, dees eer men Neptun, noch Tritons heesch geblas,
 Hier geeft, 'tgeen Visschers hant, bracht uyt haer bracke
 plas,

Wiens pen kan dit voldoen, wiens tong sal recht vertellē,

De hoge zegen Gods, die ick u voor kom stellen,

Geschied in vierde Maent, de daghen twintich twee

Tot twintich acht daer nae, op zeven heeft de zee,

Uytgesondert verleent, de Schel-visch overvloedich

Op Saterdaechsche Merckt, dat Wagbens. schuyten spoedich

Getelt, opveertich twee, waren vol visch gelaen

Schelvisch dertich mael duyst, 'klaet d'ander visch noch staen,

Die oock in overvloet ter Off-slach zijn bevonden:

Dees Weeck die bracht op, tot spijfing van veel monden

Duysent. mael guldens vier, aen gels, wat min off meer

Ter merckt alsdoen besteet, tot loff en Godes eer.

Den Zee-man in dees weeck, bracht wel getelt van buytē,

Hondert 't neghentich twee, soo Wagens ofte Schuyten,

Inden Off-slach gebracht, twelck was naer yders wensch

Tot Leyden lest geschiet, tot wonder by de Mensch.

Beginnende
 van April
 22. tot 28.
 toe.

April 27.
 dien dach
 42. wagens
 of schuyten
 brachten
 30000.
 schelvischē,

Die weeck
 bracht op
 by naest
 4000. gul-
 dens.

In dees
 weeck 192.
 wagens of
 schuyten in
 den opslach.

Verstaet ende u selven stele/
Hoe veel Schel-bisschen doen getelt.

17600.
schelvische
getelt op de
opflach.

Neest Hier dees weeck
En so het bleeck/
Is iust bedrage NDe
De lEcTeRs (Tom/
Eck wijt de som
HiEmaNt zijt Vragende
IN tYt niet clagende

Hier Schel-bisch veel
OF Tong en keel/
Loffelck was prijende/
Laet staen noCh bisch
Al Die ons ditsch
Noch Vpt was spYSENde
ChoochT eer bewijfende.

Liefd' es tFondament.

COVDEKERCK, WARMOND, VOORHOVT,
VOORSCHOTEN, ende hoden dien noch vele ende andere
grootte Dozpen. Zijn al te samen schoone Dozpen seer naer aende Ste-
de gheleghen: alsoo dat de Hooghers ende Inwoonderen deser Stede/
des Somers/ buyt alle Dozpen bequame ende genoeghlycke wandel-
plaetsen hebben/om haer selven te verlustighen ende te vermaecken.

Hier mede sal ick op houden verder te schryben bande gelegentheyt
ende plaetsel deser Stede/ende komen totten oorsprongh/ende de re-
denen / (volghende eenighe Gheleerden gheboelens) waeromme de
Stadt Leyden, Lugdunum int Latijn genaemt wert. Ende dat met-
te woorden des alder-gheleertsten D. Adrianus Iunius, haer by oock
voeghende eenige van P. S. ghenomen upt sijne Hollantsche Beschrij-
vinghe, ende zijn dese.

Enighe
redenen
waer mede
betwelen
wert dat
Lugdunum
Leyden is.

Verhalven segghe ick bastelicken / dat dese Stadt ghenaemt is ghe-
weest Lugdunum, ende ick steune op drie vaste ende sekere Argumenten/
dooz de welcke de waerheyt plach ondersocht te werden: te weten/opte
ongetwifselde waerheyt der Schryveren: opte boestappen des ouden
Caels: ende opte gelegentheyt des Lants ende plaets: welcke drie ge-
tuygen ick naer den anderen sal voort brengen ende ondersoeken. Den
eersten komt mijn ter handen den Schryver des Roomschen Reyf-
boecx totte vermaertste Steden des Roomschen Rijck ghenoomt An-
toninus, dewelcke in dat selfde Boeck/ sijne reyse vervolgende/ de Stadt
klaerlycken ende duppelicken noemt / Lugdunum caput Germaniarum,
het hooft nemende voort het begin/ende by Germanias beyde hooch ende
neder Duytslandt verstaende / ende verholcht sijne reyse van Lugdunum
op Castra Albiniana, twelck nu Alphen is/ van daer op Trajectum, dat
is Vtrecht.

Alphen is
Albiniana
Castra.

is Vericht, ende soo voorts hooger aen tot Argentoratum, dat is Straet-
 burch. Ende tot meerder verfekertheyt / dat Lugdunum gheen ander
 Stadt en is als Leyden, soo is wel aen te merken / dat de selfde Nuteur
 bewijst / dat Alphen (alwaer den Romeyn Albinus ofte Albinovanus
 met sijn Legger heeft ghelegghen / ende het Doyp den naem ghegheben)
 sijn dupsent Schyden is van Lugdunum, het welcke seer wel met drie
 uppen gaens (de ware distantie / tusschen het Doyp ende de Stadt) is
 accordeerde. Ptolemæus den trefselicken Astronomijn ende naerlijgen
 Werelt-Beschrijver, ghedenckt in sijne Werelt-Beschrijvinghe Lugodu-
 num, daer by voegghende tot maerder verfekertheyt Batavorum, omme
 de selvighe te beter te moghen onderscheyden vande Stadt Lyons in
 Vranckrijck, de welke mede Lugdunum genaemt wert: soo blijckt dat
 klaerlijken wijt bepde dese hoogberhaelde placifen / van dese twee oude
 Schrijvers / dat vanouden Tijden den naem vande Stad Leyden ghe-
 weest is Lugdunum: ghelijck de selvighe noch sijnden ten draeghe by al-
 le Welcerden genoemt ende gheschreven wert / de selve althit noemende
 Lugdunum Batavorum: want sy voorszeker ende buypen alle twijfel hou-
 den dat de Batavi, Hollanders zijn / ende Lugdunum ofte Logodunum
 (soo het Ptolemæus noemt) Leyden ofte Leyen alsoo verhoort / gelijcker-
 wijs als mede den naem vande Stadt Lugdunum in Vranckrijck, in
 ghelijcken verhoortinge Lyon ende Lyons ghenoemt wert. Ende dit sal
 genoech zijn vande eerste gheuychnisse / ghenomen vande ghelegghen-
 heyt ende plaetse. Laet ons nu voortgaen ende komen totte tweede /
 ghenomen vande Taten ende Syzaecten: indien yemant den name
 Lugdunum naerslijghen onderseekt / ende scherpeijchen oyt gheluyt
 der letteren lettet / die sal inoeten bekennen dat de selfde oentelings met
 onse Tale accordeert / ende over-een-stemt / want Lugdunum, schijnt te
 wesen / Luycdunum, sijn oorzpreech nemende van het Luycken, dat is
 'tbelluyten der Duynen, want den Rijn (als boven aengheroert ende
 verhaelt is) heeft oer vele Jaren voortby Leyden ende het huys te
 Brien in de Hoort-zee gheloopt / de Romeynen haer Geyn ende
 Cooyt wjt Brisaonia haldende / brachten het selfde den Rijnstroom oyt
 (ghelgkman by Ammianus Marcellinus lesen mach) voortby Leyden:
 by welke Stadt / 'trecht schijnt gheweest te zijn vanden Rijnstroom die
 door de Duynen liep te sluyten / ende alsoo de Duynen te Luycken: waer
 of dese plaetse (als boven gheseyt is) eerst schijnt ghenome te wesen
 Luycdunyn, daer naec een wepuytch verandert wesende Leygdun, ende
 wtteen tijt Leyden, en ten laetsten in hare tegenwoordighe name Ley-
 den verandert is. Ende van dit sluyten en ontsluyten / hebben ons Voorz-
 ckers missejten twee sleutelen tot Stades wapen ghenomen, na gissen
 ende goetduncken van P. S. Al eer sech bestuyt sal maken vanden oorz-
 spreeck vanden name Leyden, dunct het rijn niet buypen streech te
 win / te verlijden wat geoselen / eenige anders geleerde Idannen hebben
 vande oorzpreegh ende hercomen vanden naem Leyden: latende niet
 te min de selve in hare waerde berusten ende blijen / ende een pder vry

Wetofs wjt
 Ptolemæo
 dat Lugdu-
 num Leyden
 is.

Wetofs
 van selfde
 ghenomen
 vande Taten
 ende ewoort
 Lugdunum.

Het den
 naam Lug-
 dunum als
 tenkens in
 Leyden sou-
 de moghen
 verandert
 sijn.

Enige an-
ders ghevoe-
lens vanden
oorsprong
der name
Leyden.

Leydens
waer niet
van gele-
den gespra-
ken.

Van het
wout sonder
genaden
heestener
weynich
waerheyt.

Redenen
waeromme.

toelatende de selbige aen te nemen ofte verwerpen/ naer hem selbige be-
lieben sal. Iohannes Gotopius Becanus stelt een aerdtighe naems ooz-
spronck van Lugdunum ofte Luodunum, dat hy soo veel acht te wesen/
als een duyjn van luck oft gheluck. Hadrianus Iunius seyt oock dat het
de naem mach hebben van Lege duyjn en. Gerardus Noviomagus,
metten welcken Lovis Guicciardin schijnt ober een te stemmen ende te
acroyderen/ segghen ende houden/ dat den eersten name deser stede ghe-
weest is Legia, ghenomen van de Romeynsche Legionen, de welke al-
hier hare Legherplaetse ghesadt hebben: eben opte selve wijse/ geijck
alsmen hout dat Alphen van Albinus ofte Albinovanus, beyde Hoof-
mannen der Romeynen den naem herkreghen heeft: ghelijck of vooz
het legghen der Legionen op die plaetse noyt eenighe Stadt ofte Woy
ghelegghen hadde/welch mijns bedunctens niet veel en sluyt. Nocht-
tans houde ich dit gevoelen van meerder waerden/ en meer waerschijn-
liker te zyn/van dees volgende/ de welke den naem Leyden willen ne-
men ofte trecken van Leyden ofte Geleyden, te weten dat van Leyden,
den Kespenden. **W**an gelept gedaen werde/ deut het Wout sonder gena-
den, ende tot Alin komende/datse haer verjckel gepasseert wesende/ al
sijn waren: het welcke een vande ongheloozste optien (mijns bedunt-
kens is) die opt van dese sake bedacht ende te berde ghebracht is: ende
met recht by eenighe van gheen klepnen aensien/ maer vooz een out
Wijfs praetgen/ ends vooz een sabelken ghehouden wert. niet dat ich
lochenen wil dat hier te lande een Wout ende mentichte van hout geweest
is/maer van het Wout sonder genaden, en weet ich niet veel te spreken:
maer het schijnt wel dat de Schijber vande oude Hollantsche Cronjck-
ke/mede van die selve gevoelen geweest is/ want hy schijft inde 2. Wi-
visie in het 25. Capittel. **D**at den Burgh tot dien eynde gesticht ende ge-
bont is/ om de Kespende Koopluyden ende anderen te leyden ende con-
hoperen van Wiltenburch tot Slavenburch, ende dat men daeromme den
Burgh mette wooninghen daer omtrent (die weynich waren/ te weten
drie in getale/ als een beneden de Wis-brugge/ alwaer nu de hupsingen
vanden Olyphant staen/ ende dit was als de oude Cronjckle sept/ het
Bouhuys, de ander twee stonden opten Kijndijck/ het een opten hoek
vande Blauwen steen/ alwaer nu de vergulden Syrooppot upt hangt/
ende dat was het Tolhuys: oock plach ober veel tyden aen dit hups de
Stadts kloke te hangen/ blijckende by sekere oude bzyden by Hertoch
Albert van Beyeren gegeven. **H**et derde stont aende ander sijde van het
Stadthups/ omtrent daer des Stadts Loofse plach te wesen en daer de
Helm plach upt te hangen/ en was een herberge/ nu heerlick herbout/
en aen het Stadts-hups gebrocht.) Leyden noemden. **W**aer naerdien
dit niet veel fondaments en heeft/ so sullen wy sulc gevoelen verwerpen
en vooz een (Gint Cijfer houden.) **W**ant het schijnt de waerheyt niet
ghelijck te wesen/ dat den Oeder vanden Rijn, lange de welke daerlijck
groote Schepen/ Coorn ende andere waren moesten opgetrocken wer-
den/ so dicht met Boomen soude beplantet wesen/ datse de byse vaere
der

der selver souden beletten ende verhindren. Alle het gene noch van pe-
 mant meer van desen aengaende soude mogen bedacht ende beschreven
 werden sullen top in zijne waerde laten berusten/ ende comen totte der-
 de ende laetste getuyge ofte reden/waer dooz alle swaricheden ende twig-
 selingen/ sullen mogen wech genomen ende geweert werden/ te weten/
 de ghelegentheyt der plaetsen/ de welcke de aldersekerste wijjer is/ de
 welcke oock den genen die de leydende Rivier volcht de selve sal wijfen:
 gelijk die van Ptolomæo veel nauwer ende perfecter gesiet zijnde be-
 schreven wert. Want Bilibaldus Pirckhaimerus ende eenige andere heb-
 ben in hare Werelt beschrijvingen gesiet/ gemeten/ ende gemeent dat
 Lugdunum moest leggen omtrent Sevenbergen, Gorichem ofte S. Geer-
 traydenberge, het welcke boozwaer/ al te groote mislagen zijn/ Ioan.
 Strofferius in zijn aert-cloots meting, heeft gemeent dat Lugdunum
 Trajectum ofte Utrecht was: om dese ende alle diergelijke verchillen
 ende mislagen te epndigen/ ende so vele alst mogelicken is/ het rechte
 wit te treffen/ so salt van noode wesen/ het Keyserboeck Antonini naer-
 der te ondersoecken/ desgelijc den name der Coornhuysen/ soek waer-
 omme/ dooz den verden arm des Rijns, ende niet dooz de Mafs, de toe-
 voeringe des Coorns geschiet sy. Erde om ons gevoelen te beter staen-
 de te houden ende bewerren/ eenige dingen van Alphen naerder onder-
 soecken ende verclaren. Den middelsten arm des Rijns, alleen tot op-
 ten/huydigen dach/ den naem vanden Rijn behoude n hebbende/ heeft
 eertijts dooz Vriicht, herhp Alphen ende Leyden, ontrent Catwijk
 inde Noortzee lopende hem selven verlozen/ gelijk van een pegelicken
 ghelooft ende booz waerheyt gehouden wert: al waert sake datmen het
 getuyghnisse Antonini niet en hadde/ al hoe veel tselvige claerlichen upt
 den selven can bewesen werden. Ende naer dien dat den Rijn, seer lang-
 saem ende sacht/ astlopende was naer de Zee/ so was de selve seer be-
 quaem ende dienstelichen om groote ende cleene Scheyen gemackelic-
 ken/ upter Zee van Britanien comende te ontfangen/ omme dienvol-
 gende/ alle de Castelen ende Burgen langs de selvige Riviere leggende
 en met groote Garnisoenen besetter zijnde van alle behoefsticheden te ver-
 sozgen. Dat de Romeynen dese hare Castelen ende stercken langs den
 Rijn ghelegen hebbende/ Horrea ofte Coornhuysen genaemt hebben/
 getuycht den Paet Aulonius, in zijn verffen/ met de welcke hy de Mo-
 sell, beschrijft ende Ammianus Marcellius in het 18. Boeck zijner Hi-
 stozien: alwaer hy vanden Keyser Iuliano verhaelt/ dat waeneer hy
 boozgenomen hadde tegen de Almannen te Oorzogen/ ende eenen gewel-
 digen Errijch- tocht te doen/ dat at eer hy sulcx begonnen ende bestaen
 heeft/ de Horrea ofte Coornhuysen, van alle nootzakelike behouften/
 ten volten heeft laten boozsien ende versozgen: ende in plaetse vande gene
 de welcke booz ontheyt/ ofte dooz Oorzoge vergaen ofte vernielt mocht
 wesen/ andere te bouwen ende te maecken. Belastende de selvige (als
 geseyt is) upt Britaninien alles toe te senden. Doch 'rschijnt de waer-
 heyt wel gheelijc sozmitich te wesen/ dat dese stercken ende Castelen den
 naem

Enighe
 mislagen
 van som-
 mige geleer-
 den van
 Leydens
 plaetse.

Welcken
 arm vanden
 Rijn inde
 Zee gelooft
 heeft.

Bewijs dat
 de Castelen
 der Ro-
 meynen
 Coornhuys-
 sen geweest
 zijn.

Redenen
waerom de
Romeynen
liever den
Rijn als de
Mase ghe-
bruycken
om haere
Castelen te
verzoegen.

naem van Coornhuyfen, alder eerst verzoegen hebben/ ten tijde van
Hzebe/ waanmeer de Almannen ofte Duytschen overwonnen waren/ ge-
lyck de verffen Aufonij mede te kennen geben. Om nu weder omme te
keeren/ alwaer wijt te voozen gelaeten hebben/ ende te verclaeren waer-
omme de Romeynen liever den Rijn als de Mase gebuyckt hebben/
om langs de selfde haere COORNHUYSEN te verften: gemerckt do
selfde veel grooter/ wijder/ ende dieper is als den Rijn. De rebenen der
selver duncken injn (doel) onder verbeteringe) dese te zyn: Ten eersten
dat ontrent de Mase ende in het incomen der selver/ seer veel klepne
Oplandekens laghen/ de welke ten dien tijden de Zeelanders toe qua-
men/ daerinnen seer heftelicken dooz kozmen ende ontweerd/ met groot
perjckel van Schip ende Goet te verliesen/ hadden op konnen verwal-
ten ende stranden: Ten anderen om dat de Mase met groote stercke
ende meerder ghewelt inde Zee heyt/ ende dien volgende inden mond
der selver een woeste ende hooghe Zee maecte/ ende dieshalven in on-
wedde de incomende Scheyen met groot perjckel dreychede: Ten der-
den dat vermits het sterck aflopen der selver Riviere/ de Scheyen upter
Zee komende/ tegen sulcken stercken Stroem/ seer qualicken ende lang-
saem konden opgebracht werden/ ten ware saecke datse een goeden stree-
ken vooz den wint hadden/ daer sy int tegendeel van alle dese swaerch-
heden ende verhinderingen aenden Rijn bezijder werden/ want de self-
de (als vooz henen geseyt is) liep seer langhsaem/ oock hadden de in-
comende Scheyen in contrarie winden/ het behulp van treck-Paer-
den/ de welke de Scheyen altijes konden bzingen daer sy begeerden te
wesen: om dese gemackelicheyts wille hebben sy den Rijn vooz de Mase
vercoozen/ om die tot het verzoegen van hare Coorenhuyfen te gebuy-
cken. Ten laetsten komende tot de naerder verclaringhe vande Doo-
spzongh des naems/ ende gelegensheyt vande naem ende het Dorp Al-
phen, het welck ons oock voozhenen tot een getuppe gebiedt heeft ende
astijbt dienen sal/ dat Leyden gheen ander Stadt als Lugdunum en is/
Soo seyt Antoninus claerlicken dat de plaetse Albiniana Castra, thien
duysent Schreden van Lugdunum gelegen is/ welke wijtte (als vooz-
henen geseyt is) twee Hollantsche Nijlen maecten/ die een goet Doer-
ganger in min als drie upzen gaen kan. op dit Casteel sach het Regi-
ment ofte Legio vanden Romeynschen Veld-oberste Albinus, waer van
de plaetse schijnt Albiniana Castra genoemt te wesen: ten waer saecke/
dat pernant soude willen staende houden ende behveeren/ dat het selfde
Alpheniana Castra woest genoemt werden: sijnen oorzpzongh nemen
de van eenen Alpheno Varo, geweest zijnde een Lept-man ende Veld-
oberste der Batavieren. De welke den vermaerden Historienschrijver
Cornelius Tacitus in zijt 2. 3. ende 4. Historpzoek gedenckt/ met de-
se woorden int 2. Boeck/ daer is toegecomen, nieuwe hulpe ende by-
stant, Varus Alphenus mette Bataviers, het welke van Plutarchus in
het Leven vanden Roomschen Keyser Otho mede verhaelt wert. Ende
desen naem schijnt wel alder best metten tegenwoordigen naem van het
Dorp

Naender
behaal van
den ooz-
spzongh van
den name
Alphen.

Vooy Alphen ober een te stemmen ende te accozyeren: doch welck van beyden de waerheyt aldernaest is/ laten wy andere beter geseent inde Hystorien/ ende oospyrongh der namen/ naerder ondersoeken. Ende sullen dit Capittel hier mede besluypen/ achterlatende alle andere opinten die van permant anders soude mogen bedacht ende vooytgebracht werden: 'sal ons vooy dese repse ghenoech wesen/ dat wy beroont hebben/ soo vele als wy mochten ende beschreven vonden/ dat het oude ende vermaerde Lugdunum Batavorum, onse Vaderlicke Stadt Leyden is/ ende blyfven sal/ soo lange permant niet meerder ende crachtiger redenen/ ('twelck ick achte nimmermeer te sullen geschieden) hec tegenweel sal konnen bewyssen.

Besluit
van het eer-
ste Capittel.

II. De Outheyt / eersten aenlegh ende begin der Stadt Leyden, eenichsins verhaelt ende beschreven. Redenen waeromme datmen sulcx niet volcomentlick en weet. Hoe dickmael ende omtrent wat tijden de Stadt vergrootet is. Grootte vande eerste Stadt/ in wat deelen verdeelt/ ende eenige dingen daer aen clebende.

Al hoewel wy inde oude Hollantsche Chronycke/ende andere so oude als nieuwe Schryften seer weynich ofte niet met allen seckeren vinden/ van het begin ende de outheyt deser Stede: te weten wanneer/ hoe ende van wien die eerste Gesticht ende begonnen is/ ende meer andere dinghen daer aen clebende/ soo sullen wy al eberwel desen alles niet tegenstaende vande outheyt ende 'tbegin der selver/ soo veel beschryven ende verhalen/ als wy naerlich verscheyden Hystorien ende Schryften doorsoekende/ hebben konnen versamelen ende by een binden. Dit alghis vooy bekend ende waerheyt houdende/ dat de selvighe een vande ouste Steden van Hollant is. Dat meer is/ een naerlich Schryver ende niet onerbaren in vele ende verscheyden Chronycken ende Schryften/ heeft derben suttineren/ schryven ende noemen Leyden niet alleen out/ maer de ouste ende voornaemste Stadt van Hollant/ seckerlick onder als Dordrecht ende Haerlem, hoewel die Steden schynen onder Vieben te hebben/ maer ick hreese die verongelucht te zyn ende qualick ghetoont souden werden. Niettemin/ hebben de selfde inde vergaderinge van de Ridder-
schap/ Edelen ende Steden van Hollant/ (de welke de Staten vande selfde Landen presenteren) het vooytten ende de eerste stem. Nengaende Dordrecht, Dominicus Marius Venetus schryft in syne Werelt-Be-
schrij-

Leyden
de ouste
Stadt van
Hollant/na
'tgeboelen
P. 5.

Wanneer
Dort ghe-
sicht is.
Wanneer
Haerlem ge-
sicht is.

Ontheft
van Vlaer-
dingen.

Ontheft
van Leyden
betweten.

Waerom
datmen de
ontheft
van Leyden
niet en
weet.

schrijvinge, dat de selfde soude Gesticht zijn van Antoninus Pius (de
welcke Keijser van Rome was/ inden Jaere Christi 140.) ende wer-
de albereerst genaemt Benefacta, ende daer naer Dordrana. Heerlem
Doon van Dibbalt Coninck van Vriesslant, ende Vader van Coninck
Aurindulius, gelijck de oude Hollantsche Cronijck sept/ heeft de Stadt
Haerlem gebout inden Jaere 306. (soo Meester Pieter Bockenbergh
schrijft gevonden te hebben/maer van niemant anders bevesticht.) Dit
genomen dat waer sp/ als het niet en is/ wat connen dees Steden in
ontheft tegens Leyden vergeleeken werden/ by wiens ontheft selfs
Vlaerdingen, die niet meerder glans van waerheft de outste Stede des
Graesschaps van Holland geacht wert/ niet te vergelijcken is/ alhoe-
wel datmen de ontheft der selver Stede soude moghen stellen op wep-
nich min dan 900. Jaeren. Dat Leyden veel ouder is/ caammen sekerlic
Schijbieren verhaelt ende beschreven is/ te weten upt het Keijpsboeck
Antonini, ende de Geographische werelt-beschrijvinghe vanden ver-
maerden Prolomæus, de welcke geleest heeft/ ten tijden als Antoninus
Pius Keijser van Rome was/ het welcke (als vozen verhaelt is) ghe-
weest is ontrecent den Jaere naer Christi geboorte 140. Indien hy ten
dien tijden de Stadt Lugodunum inde selfde sijne Werelt-beschrijvinge
gestelt ende geschreven heeft/ so moet nootsaekelicken volghen/ dat de
selve al vooz sijne tijden begonst ende gefondeert moest wesen/ ende on-
der andere Nederlantsche Steden bekend ende vermaert zijn: dock van
andere vooz hem al geregistreert ende opgeschreven wesen/ want hoe
soude anders desen man so wijt van ons gheleken in Griecx van ons
Bataviens Leyden ofte Lugdunum yet hebben weten te schryben/ ofte
hare plaetse te stellen/ alwaer hy die nu ghesiet heeft. Doch dit alles
wert so lange gestelt/ ende gehouden ter tijt ende wijlen toe/ dat (gelijck
ick vooz henen noch eens geseyt hebbe) dat niemant anders niet bondiger
ende vaster redenen/ 'tcontrarie ofte het tegendeel sal bewijzen/ ons sel-
ven altijts onderwerpende herere ende naerdere onderrechinge. Indien
dat dit vooz gestelde waerheft is/ so volcht onderweder sprekelick dat
Logdunum de outste Stadt van gantsch Holland soude wesen. Comen-
de nu tot de Redenen/ ende oorzaken waeromme wy/ de gewenste ende
so hoorchbegeert de sekerheft de memoiren/ beschrijvingen ende aentecke-
ningen/ van het begin ende ontheft deser siebe tot ons groot leetwesen/
moeten derben ende ontberen/ sal ick hier inne vougen het gene/ onders
meer andere dingen (de welcke hier ende daer in dese beschrijvinge inge-
voecht sullen werten) aengenierkt ende by geschryfte gestelt heeft/ mijn
waerde ende wel heminden Gou/ Ian van Hout za. ged. de welcke
hec Secretarisschap deser Stede LEYDEN, bedient heeft met naer-
sticheyt ende vlijt vanden Iare 1564. totten Iare 1609. ten welcken tij-
den hy salichlick in den Heere onslapen is, opten 12. dach des winter
Maents December des naermiddachs ontrecent drie uyren, 2. dagen te vo-
ren als hy 66. Iaren out soude geweest zijn, tesamen makende een ge-
ral

zal van 45. Iaren die hy in Stadts dienste geweest is / behalben dat hy van wegen de Albanische Opzinnie vanden Jare 1569. tot den Jare 1573. toe/ heeft moeten niet alleens sijnen dienst/ waer oock sijn Vaderlant verlaten/ ende in andere Landen hem selben ernieren: te weten vande Maent Februarij 1569. totten 4. September 1573. Desen heeft niet groote onuytsprekeltiche moepten ende arbept/ niet eens/maer verschepden malen/ alle deser Stede oude Privilegien/ Hantvesten/ Papieren/ Registeren/ Reeckeningen/ ende ander stucken doorsocht ende hersocht/ omme daerinn te mogen vinden eenige sekerheyt/ vande outhept ofte eerste begin deser Stede/ maer gelick hy selfs getuycht/ alles te vergeefs/ alleen stellende tgene hier volgende is.

By wien, ofte wanneer de beginselen vande Stadt Leyden, moghen zijn geleyt, ofte waer den oorsprong vanden naem hercomt, en weet ick niet voorseecker te stellen, als daer van niet talderninste onder de Boucken, stucken, of Papieren vande Stadt ghevonden hebbende: der welcker geloove ick in desen alleen voorgenomen hebbe te volgen, sonder yets voorseker te stellen dat tgunst daer mede sal connen bewesen ende staende gehouden werden. gelove oock wel, dat daer van alhier nemmermeer, yet seeckers gevonden sal connen werden. Want dat behalven de eenvoudige simpelheyt onser Voorouderen van ouden tijden aen soo groot gheweest is, van weynich dingen by gheschrift gestelt, ende meer ghetracht hebben, naer eenen vromen oprechten handel ende wandel, dan hare daden, met schoone verbloemde woorden, hunns afcomelingen naer te laten: soo was die mijns oordeels soo groot, datmen alhier weynich luyden vondt die lesen ofte schrijven condon: jac genoegh niemant anders sulcx en werde geleert, dan de gene diemen naer tgevoelen van die tijdt Gode toewijde ofte opofferde om Papen of Monicken te werden. Welcke eenvoudighe slechticheyt van niet te connen schrijven, of onderteykenen, wel oorfaeck ghegeven mach hebben, dat Schepenen van outs Segelkens hebben begonnen te gebruycken, daer van de gewoonte tot dese onse tijden toe, onverandert ende gebleven is. Dat meer is, ick hebbe onder de stucken vande Stadt, eenen Brief gevonden, die by de hant van Hartoch Albert van Beyeren hooger memorien gheteyckent was, niet anders onderteyckent zijnde dan met een A, hebbende een Linie int ronde omgetrocken, het welck een twijfel, ende achtendennen in my heeft veroorsaecht, of hy oock sijnen naem te vollen heeft connen schrijven: van gelijken hebbe ick oude luyden verscheydlick hoo-

Enige re-
denen van
het derven
vande
schriften
ende stucke,
waer uyt
Leydens
outheyt
sonde kon-
nen bewesen
werden.

Waerom
dat de
Schepenen
van ouds
zeghelkens
gebruyckt
hebben.

Ongebruyf
van het o-
verleveren
vande on-
roerende
goedertin.

Oorsaken
waerom de
oude ge-
schiedenisse
verdoyft
zijn geble-
ven.

Het vallen
vande Toorn
oorlaeck vā
het onberen
vande oude
Stades ghe-
schriften.

ren vermanen, datmen van outs geen Brieven van eygendomme van eenighe vercochte ofte vervreemde gronden, en plach te maecken, maer datmen de Schoolkinderē vande plaetse opie stee plach te brengen, ende voor de selve te verhalen dat sodanigen stuck Lants, Huyfinge, Gront ofte Erve, was vercocht aen sulcken een: ende dat sy selve gedencen, ende in haere oude dagen kennisse ende geheuchnisse daer van dragen souden. Ende omme het selfde te beter te onthouden, was een gewoonte de Jongens, ten oorconden van dien, by de ooren te grijpen, ende te reek-ooren: andere gaven de kinderen Soetemelck ende wittebroot te eten. Welcke maniere om best te onthouden sy geweest, laet ick andere onder den anderen reden Cavelen: achte wel dat de eerste maniere de outste is, naerder comende mette oude Romeynsche manieren, volgende den welcken, men de Getuygen om oorcontschap te geven, ghewoon was met aenracckinge vant Oor in recht te trekken: maer dat de tweede best over een comt met onse oude Hollantsche manieren van wel te eten ende te drincken, ende dat alle kennisse metten Bandt van dien aldervast verbonden, ende verknocht blijven. Soo is dan de eenvoudige simpelheyt van onse Voor-ouderen, van niet ofte weynich, by Geschrift gestelt te hebben, oorfaeck, dat de waerheyt vande outste saecken ende geschiedenissen, diekwils niet te voorschijn en kan komen, maer met een eeuwighē duysterheyt verfmooort moeten blijven. Behalven twelck alhier een bysonder tweede oorfaeck is, daer door weynich kennisse te vinden is, vande beginselen vande Stadt, ende meer oude gheschiedenissen: Te weten, *den val vanden Toorn vande S. Pieters Kercke, gheschiet inder Jaere 1512. tusschen Donderdach ende Vrydach, inder nacht, int begin vanden vijfden Maerte*, onder welcken Toorn, in een Kamer daer toe bequaem ghemaectt ende geeygent, beneffens 'tgroote Segel bewaert werden, alle deser Stede Privilegien, Brieven, Chartren ende principale Stucken, vele vande selfde waerschijnlickē verplettert ende te niet ghecomen zijn, sonder dat de selfde in haere voorrige ghedaente herstelt hebben konnen werden, niet tegenstaende de naersticheyt ende de vlijdt by die vander Gerechte, in dier tijdt, daer toe aangewent: de welke, omme soo vele mogelick was te bekomen, ende bewaeren 'tgunt door den grooten val niet geheelicken vernielt en was, alle de poyen ende gebryfelde steenen forchvuldelicken deden onderfoecken, daer toe gebruyckende 'tgeheele Ambacht vande Volrije: maer is, ende

is, ende moet de Stadt, 'twelck te beclagen is, vande rest voor een-
 wick berooft blijven, sonder eenighe hoop van die immermeer te
 connen bekomen, als lijdende in dien deele, een onverwinnelicke
 schade. Soo en isser dan, om redenen voorschreven, geen hope om
 uyt de Boecken, Stucken ofte Papieren deser Stede, by mijn meer
 dan eens ghesien, hersien ende doorlesen, yet seeckers te vinden, aen-
 gaende 'tbegin ofte oudtheyt der Stadt *Leyden*, ende omme daer op
 mijn ghevoelente openen, achte ick dat 'tbegin vandien ouder is dan
 vande *Graeven*, naementlicken dat wesende dese Landen woest, ende
 weynich bewoont, ende de Daelen, ende de Laechten, alle Hooghe-
 vloeden, ende Spring-vloeden, sonderlinge stormende uytten Zuyd-
 westen, Westen, of Noordt-westen, metten water overloopen wien-
 den, door dien den *Rijn* doen ter tijdt by *Catwijck* noch inde Zee liep,
 eenighe Visschers, ende gelijcke schaemele Lieden, soeckende aende
Burch-Graeven indier tijden, ('tsty dan de Heeren van *Wassenaer*, ofte
 andere) hoeft ende trooft, onder de vleugelen schut ende scherm van-
 de selvige, begonst hebben te schuylen: ende sulcx doende (hebben-
 de al vooren den Grondt, naementlicken ter plaetsen daer nu de *Blau-
 wen steen* leyt, hooger gemaeckt dan eenige Vloeden belooppen mocht-
 ten) haere Hutten, Keeten, Casgens ofte Huyskens, by den anderen,
 dicht omtrent den *Burcht*, te maecten ende bouwen: niet alleen om
 malcanderen, jegens de opkomende Rovers ('tsty Ghebuyren, 'tsty
 Vreemden) te hulp te staen: maer oock de macht vande *Burch-Graef*
 ende sterckte vanden *Burcht* te hebben tot een Schut, Beuckelacr en-
 de Borstweringh: In vongen dat den *Burch-Graef* over de soodanige,
 als sijne *Burch-saten*, allenghskens Recht-gebiet heeft vercreghen:
 maer dat naerderhant, de *Graeven* met meerder macht de regeringe
 vant geheele Lant aengestaen hebbende, tselve begrijp met bewilligen
 van beyden, (te weten de *Grave* ende *Burchgraven*) vast ende tot een
 cleyn Stedeken gemaeckt, ende sulcx onder Stadts rechten ghecomen
 sy: 'twelck met cleyne moeyten, ende halve costen (somen seyt) te
 doen was, te weten (als hebbende den *Rijn*, mitgaders het beschutsel
 vanden *Burch* aende Noort-zijde) met 'tgraven van een Gracht, na-
 mendlicken het water van Steenschuyr ende Rapenburch, ter lange
 van ontrent 276. Roeden. of sulcx waer is, ende by wien, of wan-
 neer sulcx geschiet soude mogen zijn, weet de Heer, voor wien niet
 verborgen en is, niet ick, die in desen naecktelicken schrijve mijn
 ghe-

Ian van
 Houts ghe-
 voelen van-
 de oudtheyt
 deser Stede.

Hoe ende
 wanneer de
 Burch-Gra-
 ven trecht-
 gebied over
 Leyden
 hebben ge-
 cregen.

Wat ghebiet de selve gehadt heeft over Leyde.

ghevoelen, sonder daer van yet gevonden te hebben: daer door alleen beweecht zijnde, mits 'tgespleten Rechts gebied, binnen *Leyden* van outs geweest zijnde tusschen den *Graven* ende *Burch-graven*, van te stellen by gebeurten, een Schout ende vier Schepenen: ende de boeten ende de breucken te halfdeelen. Ick bekenne dat het oock wel mogelijk soude conueni zijn, dat de *Burch-graven* het Stedeken van *Leyden*, voor de tijden vande *Graven* al vast gemaect hadden, ende dat de *Graven* met meerder macht des *Lants* regeeringe aennemende, den *Burch-Grave* genootdruckt waer gheweest, sich oock onder het beschut vande *Graven* te begeven, ende in dier vougen metten *Grave* verdragende, het recht gebied te halfdelen. Dan staet daer tegens te letten indien 'tbeginfel vande *Stadt*, met auctoriteyt vande *Burch-graven*, voor der *Graven* tijt geleyt waer: Datmen tegens de gemeene gewoonts, te weten vant getal der Schepenen, om evenstemmicheyt te mijden, te nemen oneffen, als vijf, seven, negen, minder of meerder, alhier selve genomen te zijn, op een effen ghetal, te weten acht: ick houde voorseecker dat den *Burch-grave* sulcx nimmermeer ghedaen soude hebben, ende can oock geen redenen bedencken, die hem tot acht Schepenen te stellen soude moghen beweecht hebben, twelck mijn steret in mijn eerste gevoelen, latende in yegelicx vryheyt te gelooven of niet.

Eerste groote deser Stede.

Dus verre de woorden van mijn *Dom* Ian van Hout, ende sullen mette selve beslupren/ het gene wy hebben willen verhaelen/ vanden eersten aenleggh/ ende 'tbegin der *Stadt* *Leyden*. Belangende de eerste geotte der selver *Stede*/ men hout vooz waerheyt/ dat de selvige vooz wepnich meer als drie hondert jaren/ seer cleyn getweest is/ in bergelijckinge vanden tegenwoozdigen stant/ also 'teerste aenleggh ende begin begrepen was/ tusschen den nieuwen *Rijn*, (te weten die *Supt*-waerts vanden *Burch* leyt) ende de oude *Wes*/ de welke men *huppendaechse* noemt/ het water van't *Steen*schuyt ende *Wapen*burch/ beginnende aende *Wugghe* diemen naer de *Hoog*woert gaet/ genaemt de *Wes*-vers-*brugge*/ al waer ter zijden nae den nieuwen *Rijn* van outs den *Rooden Toorn* placht te staen/ ende nu een schoone *hup*singhe is/ daer upthanght den *Vergulden Vijgen-Boom*, vooz welcke *hup*singhe aende *Lup*/ tot een gedachtenisse der selver/ geschreben zijn dese volgende verskens:

Anno dertienhondert tachtich negen: Is *Leyden* vergroot door *Godes* segen.
*Steen*schuyt was doen *Vest*: *Mijn* naem *Rooden Toorn*.
Stae selhier int best: *Danckt* *Godt* daer vooren.

De oude Stadt (als gesept is) aende Webers-brugghe beginnende /
 eynde aende Hofstiel-brugghe / ter plaetse van outs Cost-verlooren ghe-
 noemt / een gront ofte grootte / de welcke in als ongebaerliken groot
 mach zijn seventien hondert ende tseventich Roeden / maekende (de
 Westgrachten daer inne gerekent wesende) negen ende twintich ende een
 halven Rijnlandsche Morgens / ende binnen de selvige gemeten zijnde
 omtrent vier-en-twintich ende een half der selver Morgens / achter-
 volgende de metinghe daer van by Stadts gheswozen Landt-meter
 gedaen. Daer van ick goet gebonden hebbe / zyne eegene verclaringe
 yser inne te boegen / luydende als volcht:

Omt Ley-
 den negens
 entwin-
 tich en een
 half Mor-
 ghen groot.

Ick Ian Pieterfz. Dou, Lantmeter hier ondergeschre-
 ven, getuyge mitsdesen dat ick inden laere 1611. door
 last en bevel vande E. Heeren Burgermeesteren der Stadt
 Leyden, gemeten ende gecaerteert hebbe de gront vande
 selve Stadt Leyden, ende regard genomen opte groot-
 te vande vier principale Hoofst-quartieren der voorsz.
 Stede, hebbe de selve binnen't omloopende water elcx
 bysonder groot gevonden als volcht. Te weten de oude
 Stadt, geleghen aende Suytsijde vanden Rijn, besloten
 mette selve, mitsgaders het water van Steenschuyt ende
 Rapenburch ontrent vijf-en-twintichsalve Morgens.

Dese eerste ende oude Stadt Leyden, is te dien tijden verdeelt ghe-
 weest / aen vier vierde-deelen / onderscheyden zijnde meiten looy vande
 Bredestraet upten Oosten ten Westen / ende meiten looy vande
 Maersman-stege ende S. Pieters Kercksteghe / die malsanderen ten
 midsweghen van den Blauwen-steen cruyften / ende woorts niet des
 Conings wech / dewelcke besijden de Kercke te loopen plach / tot aen-
 de West / ter plaetse daer nu de Ronnen-brugghe leyt / upten Noord-
 ten Zuyden.

Eerste
 verdeelinghe
 der Stede
 aen vier
 delen.

Het eerste vierde deel was genoemt / 't Gasthuys Vierendeel, naer het
 S. Catharijnen Gasthuys, 'twelck in dit gedeelte lach / ende huyden ten
 dage noch geleghen is. Beginnende opten Blauwen-steen / loopende
 doort midden vande Bredestraete totte Weste / nu dozt Rapenburch ge-
 noemt / van daer achteromme doort den Rijn tot de Wis-brugghe / van
 daer doot het midden vande Maersman-stege / tot weder opten blau-
 wen-steen.

Het eerste
 deel.

Het tweede was genoemt / het Wandt-huys Vierendeel, naer het
 Wanthuys, 'twelck int begrip van dien oock gelegen heeft / ende upt-
 gaende was op den Rijn, ten heyden zijden vande poort ofte uptgangh
 van

Threede
 deel.

Wanhuys
waer toe
gebruyckt.

van het Stadhuys / waerinne mijns bedunkens niet alleen alle
Wanhuysers met hare Laechenen van outs pachten vooz te staen/
maer oock sonderlinge / datmen de Laechenen / die alhier gemaect en-
de gedruptert werden / aldaer mocht beplen ende voozstellen / ende dat
de Cooy-lupden / daer ter plaetse gerijft werden / ende hare gadinghe
betonnen mochten. Dit tweede deel begon opten Blauwen-steen / lo-
pende dooz't midden vande Maersman-stege tot inden Rijn, deur den
Rijn totten Rooden Tooren, ende Webers-brugge / van daer dooz't
midden vande Bredestrade weder opten Blauwen-steen. Welcke twee
wierdedeelen ofte bonnen noch ten hupdigen dagen alsoo ghenoeint ende
gebleven zijn.

Het derde
deel.

Wolhuys
wat.

Het derde was ten dien tijden / gelijk het oock mede noch is / ghe-
naemt Wolhuys Vierendeel, syn naem vercregen hebbende naer het
Wol huys, welck binnen het begrijp vandien moet geleghen hebben/
welck huys gesticht en gebout geweest is / tot behulp vande Waperte /
omme de Wolle die gemeenlicken in groote Sacken gepackt ende van
pegelick niet connen gheherbercht werden / aldaer te leggen ende te bewa-
ren / gelijk noch ten desen tijden een ghedeelte van S. Barbaren Gast-
huys / ende andere meer plaetsen gebruyckt werden. Maer waer ont-
trent ofte op wat plaetse het selve mach gestaen hebben / weetenmen niet
sekerlicken / gemerckt iselbe lange verandert en vergaen is. Van men
bevint dat van ouden tijde / ontrent ter plaetse daer nu het Falide Ba-
gijnshof staet / gestaen heeft ten groote steenen Loodtse ofte Packhuys /
het welcke mogelicken het Wolhuys geweest is / ten opsighte vanden ge-
mackelicken opstach die aldaer upt des Stads West-grachte gheweest
is.

Don van
Sevenhuy-
sen.

Salomons
Tempel
waer ghes-
taen ende
waeromme
alsoo ghes-
noemt.

Don van was mede begrepen / het Don welck men nu Se-
venhuysen noemt / ende doen meest onbetimmert was / soo ten opsighte
vande Hupsinge ende Hof diemen noemde het Hups vande Comman-
duyr, aentomende de Pastorye van S. Pieters Kercke / den Hof vande
Falide Bagijnen / ende ten laetsten de Hupsinge ende Hof genoemt Sa-
lomons Tempel, van wegghen die Heerliche ende uptgenomen Biblio-
theecque oft Boeck-Camer, bestaende in heel geschreven Boecken van
verschepden Faculteyten ende wetenschappen. Te aldaer van D. Phi-
lips van Leyden, gheweest zijnde Doctoor inde Geestelike Rechten /
Canonick tot Vtrecht, hier tot Leyden ende inden Hage, oock des Bis-
schops Vicarius, vooz eeuwich opgericht ende gesticht was / omme
gebruyckt te werden by alle de gene die dooz gebruyck van middelen haer
Studien niet en condon boyderen ende ten eynde byzengen / gemerckt dat
tot dien tijden de Boecken in grooter ende meerder waerde waeren als
die tot onsen tijden welc zijn / overmits datmen doen gheen ghedrukte /
(want de Druck-konst doen noch niet bekent en was / namaels eerst ge-
vonden zijnde ontrent den jaere 1440.) by een eerlick ende verstant-
dich Burger der Stadt van Haerlem / genoemt Laurens Coster, ghe-
lyckuten daer van int lange lefen mach in desselvs Lauren-trants indet
Jaere 1628. uptgegeven by den Geleerden D. Petrus Scriyerius, maer
niet

niet als geschreven Boecken hadde/ de welke groote moeyten ende veel gelts kosten. Welcke Bibliothecque als noch in wesen gheweest soude zijn/ omme ten dienste van het gemeene beste gebuyck te werden/ in dien sulcx niet van eenighe niet al ten grooten genegentheyt totte Gheleerttheit ende vooztplantinge der selver gehadt hebbende/ niet en waren verhuudert geweest mette wechneeminge/ ende verdupsteringe der selver Boecken. Het welke inder waerheyt grootelijck te beclagen is. Welcke derde Bierdedeel ofte Bon vant Wolhuys, sijn begin namt opten Blauwen steen dooxt midden van de Bzede-strate totte Weberfbrugge/ van daer dooxt midden van't Steenschuyt tot de Konnenbrugge/ ende van daer dooxt midden vande Conings wech/ ende S. Pieters Kerckstegen opten Blauwensteen.

Het laetste vierde deel was genoemt 't Vleyshuys Vierendeel, naer het Vleyshuys, twelck int begriip van dien heest gelegen/ omtrent de Hupsinghe daer nu den rooden Lecuw upthaught/ niet verre vanden Blauwen steen. Daer is te weten/ dat gheleyckerwijs onder 'tvoorzgaende derde Bierdedeel oock begrepen was Sevenhuylen, dat insgelijck onder dit Vierendeel oock begrepen is gheweest/ 't Bon 'twelckmen huyden noemt/ Over 't Hof, ten opsichte van't Hof vande oude Graven van Holland/ gelegen hebbende tusschen de Kerckgrast aende Oostzijde/ ende de Dapegrast aende Westzijde streckende upten Zuyden van het Kerckhof/ Noortwaerts / tot inde Volderf-graft/ doen wesende een Eplant/ aen allen zijden niet wateren afgeschepden/ ten welcken epude te weten is/ dat doen de Kerckgrast/ de welke mits het bouwen van 't Choor van S. Pieters Kerck/ (twelckmen hout geschiet te wesen in den jaere 1339. of daer omtrent) ghestopt is. Maer oock dat upt de Kerckgrast ten Oosten/ een grast dwers langhs het Kerckhof loopen- de was/ tot inde donckere grast/ te weten die upten Zuyden comt upt de oude West/ ende Noortwaerts aenloopende onder de Kercke vande Falijde Bagijnon, mitsgaders de hupsen aende Westzijde vant Kerckhof tot inde Volderf-graft: in boughen dat het twee versheypden/ ende bpsondere Eplanden geweest zijn/ niet alleen 'tgevangenuys, genoemt Sgravensteyn, maer oock 'tvoorzschreven Hof vande Graven van Holland/ naederhant de Hupsinghe vande Heeren van Lockhorst gheweest hebbende/ ende epnelticken binnen wepmich Zaren herwaerts aen seben ende twintich versheypden Hupsen verdeelt ende ghetimmer is. In welcken Hof men seyt/ ende outwiffelicken hout/ dat ghebozen soude zyn Coninc Willem de 18. Grave van Holland/ ende inde S. Pieters Kercke gedoopt zijnde/ tot vermeerderinge vanden dienst Godes (soo men die doen noemde) de Kercke beschoncken soude hebben/ mer het Hooge Altaer csterlicken gemaect wesende van Coetssteen: van welcken de steen die tegenwoordichlijck vooz het Raethuys staet/ die de verbygaende de laetste belegeringe der Stadt vertelt/ een stuck ofte ghedeelte is. Desgelijck is in dit vooznoemde Hof gebozen/ (gelijck eenighe dat vermoedenende genaechsaem vooz secker houdende (yn) den Doon van desen

Bierde
Bierdedeel.

Thon van
Over 't Hof,
waerom se
ghenoemt.

Wanneer
het Choor
vande S.
Pieters
Kerck ghes
bont is.

Coninck
Willelm en
Graef Floris
de 5. tot
Leyden ge-
hozen.

desen Roomschen Coninck/ genoemt Floris de vijfde/ de welke naer
sijns Vaders doot de 19. Grave van Hollandt werde. vande welke hier
naer meerder ende byeder verhaelt sal werden. tot een beslupt hier by
hougende/ hoe verre hem dit laetste vierde deel verstrecke/ te weten
vande Blauwen steen langs de Bredestraet tot S. Anthonis brugge,
van daer dooz Kapenburch tot de Nieuwebrugge/ van daer doozt mid-
den vande Coningswech ende bepde de Kerckstegen wederomme op
ten blauwen steen.

Dooz ende al eer dese Stede aldus in vier vierde deelen verdeelt was/
schijnt dat den naem ende 'rgebzuyck van Burgermeesteren onbekene
of ongebzuyckt geweest is/ ende dat de Stadt te vier tyden alleen ge-
regeert werde by den Schout ende acht Schepenen/ ghegheuen sien
tan uptte Privilegien der voorszeyden Stede/ verleent by H. W. Wil-
lem Grave van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende Deer
van Vriessint, gebzuyent de Goede, van date anno xij C ende vj. in
Weyendage/ ende in een tweede by den selven Grave gegeven inden
Dage des Sonnevonds in dertienavende mit Jaer ons Heeren 1315.
inhoudende onder anderen 'maervolgende point: Soo wat by dien achte
Schepenen, ende by den Rechter gekourt, ende ghemaectt worde, ten
oorbaer, ende ten vorderinge der Poorte voorszeyden, dat sal geloovet
wesen, ende vast gehouden worden, van ons en van elcken man, hier
inne siet ghy claerlichen dat van geen andere Heegerbers gewach ghe-
maectt wert/ als vande Schout ende Schepenen. De welcke upt
cracht vande voornoemde Privilegien inden Jaere xij C ende Lj. ge-
keurt ende geordonneert hebben/ dat de Poorters der Stede Leyden,
souden hebben vier Raetsmannen, in elcken vierde deel een/ de welke
beneffens Schout ende Schepenen gesamentlichen de opsichte/ sozge/
ende lasten deser Stede souden bestieren ende leyden.

Wanneer
de regering
vande Bur-
germeeste-
ren begon-
nen heeft.

Omme den tweetgerigsten ende curieusen Leser te believen/ hebbe
ich goet geacht/ de selve oude Keure alhier inne te dougen/ wesende van
desen Inhoud:

Voort soo zellen die Poorte hebben vier Raedtsman-
nen, in elcken vierde deel eenen. Ende zo welke tijt,
de Schepenen vernuwet worden, zoo zellen de oude
Raedtsmannen, ende elck in zijn Vierendeel, ende de
Poorters vanden Vierendeel, ende Raetsman, kieser alle
Jaeren, 'tenden de maent, dat de Schepenen ghecoren
sijn, ende op wie de oude Raetsmanne mette meeren-
hoop vande Poorters over een dragen ende kieser, die
sal Raetsman wesen, ende so wie daer toe vercoren wert,
ende

ende hem des verweerde, die verbeurde tien pont ende zijn Poort-recht.

Den Brief daer dit uptgetrocken is/ innehoudende noch herschepden andere pouncten ende Keuren: en is by den Schout ende Schepenen/ eick met haer eppen Segel/ ende by de Raetsmannen merre Poozters ende des Stadts Leydens Segel gesegelt/ inden Jaere 1351. op Sint Jans Baptisten dach.

Welcke Keure daer naer inden Jaere 1386. by Hartoch Albert van Beyeren, Grave van Hollandt/ etc. geronsimert ende geapprobeer is/ volgende zijn Privilegie/ daer van aende Stadt Leyden gegeven. Tozdycht opten 15. dach in Junto int Jaer 1386. Daer van hier naer/ noch tot gelegen plaetse zal breeder gesproocken werden.

Waer upt waerschyndelicken blyckt/ wanneer het ghebyuyck van de hier Burgermeesteren ofte Raetsmannen binnen Leyden aengebangen ende begonnen is/ ende tot den huydighen daghe toe onderhouden wert. Tot wat tijden dat den breeden Raet, bestaende in Vroeschappen ende Veertigen aengebangen ende begonnen is/ sal hier naer in het derde deel van dese Beschryvinghe int langhe verhaelt werden/ als by bande Regeeringe deser Stede sullen schryben ende verhalen. Maer booz ende al eer by een besluyt maecken bande verdeelinghe deser Stede/ ende comen totte eerste vergrootinghe der selver/ en dient hier niet met stilwygghen booz by ghegaen/ de gerechticheyt vanden Blauwen steen, van outs onder de Bozgerpe/ als yet sonderinghe/ ende by manier van spzecken/ booz wat heplichs ghehouden/ niet alleen ten opsichte bande Criminele Justicien/ die metten swaerde ofte anders gedaen werde/ de welke daer plachten ende moesten geschieden/ achter volgende seckere oude Privilegien/ ende geduyt heeft ten tijden toe als Hartoch Philippus van Borgondien dese Landen regeerde/ de welke de Burgermeesteren ende Regeerders deser Stede (die tot sijn versoek de gevangentse genoemt 's Gravensteen, die heel verballen was/ wederom deden repareren ende op bouwen/ tot costen ende lasten deser Stede/) by seckere Privilegie gegeven inden Jaere 1464. opten 23. Aprilis/ toeghelaten ende vergunt heeft/ haere misdadigen/ de welke aenden hube gestraft wierden/ opt 's Gravensteen te mogen executeren/ ghelijck tsebe noch huyden ten dage gedaen ende onderhouden wert. Het accoort ofte Privilegie is van desen Inhoud:

Wrieben van Aggreate/ op secker accoort tusschen die vanden Stede ende de Stadt Leyden/ aengaende de reparatie van't gevangenis/ waer inne onder anderen geconditioneert is:

Dat den Bailliu van Rhijnlandt ende de Schout van Leyden, alle haere gevangens, daer inne sullen stellen ende wederom uythaelen, na haer gheliefte, betalende den

Verhaelt
bande ghe-
rechticheyt
van den
Blauwen-
steen.

den Stockhouder, voor elcke gevanghen, civilick geleverd zes grooten sdaechs, ende vanden genen die criminalick geleverd wort, ende te water ende Broode sitten twee grooten sdaechs. Dat voorts den genen diemen metten Swaerde executeert, twelck te geschieden plach opten Blauwen steen, voortaan opte plaetse vande ghevangenisse zullen gerecht worden.

Maer oock ende sonderlinghe/ dooz dien men het recht van allen Bozgeren en Poorteren daer hielt/ als aldaer verbonden en verknocht/ want of wel waer is/ dat alle Poorters/ volgende de oude Keure/ niemants ontfangen/ noch aenghenomen mochten werden/ dan in of vooz het Raethuis/ soo en mocht niemant sijn Doort-recht quijt werden dan opten Blauwen steen, ende dat met onderhout vande volgende solemnitiepen/ de welke tot omtrent 40. Jaeren geleiden/ verstaet anno 1614. toe in't gebuyck geweest ende gebleven hebben. Ende die waren dese volgende:

Hoe ende op wat wijze de Borgers der Stede ontpoortert wicrden.

Indien een Burgher ende Poorter van Leyden met schulden beswaert, ende alle sijne goederen, soo roerende ende onroerende, by recht-vorderinge ende volgende den loop vande Vierschare, uytghewonnen ende vercocht waren, so en hadmen geen recht op sijn persoon, so lange hy Poorter was, het welck hem eerst ende alvoren benomen most wesen, ende genoemt werden *Ontpoorteren*. Om waer toe te geraecken, so moest de schuldenaer van weghen sijnen schuldeyscher, ofte sijnen Taelman, ofte volmachtiche een rechtlicke weet gedaen zijn, dat hy hem panden wilde aen sijn Poortrecht, twelck gedaen zijnde, ginck den Taelman, mette Schout, twee Schepenen, ende den Clercq (daer toe alvoren verfocht zijnde) opten Blauwen steen, aldaer gecomen zijnde, seyde de Taelman, hebbende 'bewijs van sijn achterwesen in sijn handt, met ongedeckten hoofde, Heer Schout, ick als gemachticht van N. mijn Meester, versouck hier te panden N. sijn naem noemende, aen zija Poortrecht, om daer aen te verhaelen een somme van N. die hy aen hem ten achteren is, volgende 'bewijs twelck ick hier in handen hebbe, (twelck den Taelman wat naerder uytdruckte, of het vonnisse ofte bezegeltheit was) ende verfoeck dat de selfde pandinge mach werden geschat, ende settede de Schout mit dien het onderste van zijne Roede, die hy volgende sekere Privilegie deser Stede daer van zijnde, gegeven by Philips

lips Hartoge van Borgondien, ende Grave van Hollant, den 24. dach in Julio inden Iaere 1434. mette volgende woorden:

Eerst soo sal onse Schout van Leyden, die inder tijt wesen sal, voortaan dragen een Roede in sijne handt, in teycken van kennissen, gelijk onse Schout van Delft doet, &c. in zijn rechterhand moest dragen, opten Blauwensteen, Segghende teghens den outften teghenwoordich zijnde Schepenen, Heer Schepenen, schat de Pandinghe, gaf de selve ter antwoorde, de Schout voor zijn boeten twee Schellinghen alles den vierden penninck beter. Vraechde vorder den Taelman, Heer Schout, hoelange sal de Pandinghe staen, ende de Schout teghen den tweeden ofte jonghsten Schepenen, tot vonnisse vermaent hebbende, wees die tot overdwersnacht van twelck de Schuldenaer, deur den Taelman, by een vande Roedraghers verwitticht zijnde, ende de Pandinghe, den tijt by de Keuten voorghefelt volstaen zijnde, indien van wegen de gepande geen pantekeeringe en werde ghedaen, twelck hem vrystont, ende daer op partijen dickwijlen werden ghewesen, aen een kenninghe drough den Taelman de pandinghe den Schout in openbare Vierschare op, om die te naesten, ofte hem te goede te schelden, daer op den Schout twee malen (telcken op een bysonderen recht-dach aen eenvolghende) mocht nemen zijn dwerfnacht, maer den derden volgende Recht-dage weder de pandinge opgedragen zijnde, moest de Schout, of de pandinge aen hem nemen, ende dien pander, te weten de Schult-eysscher, sijn achterwesen mette kosten vande executie voldoen, in welcken ghevalle het recht vanden pander quam aenden Schout, ende by hem met sijn boeten van twee Schellinghen, met de kosten vande executie ende den vierden penninck beter, aende Schuldenaer mocht werden innegevordert: of de selve den pander te goede schelden, om sijn recht te moghen vorderen. Hoet sy, de gepande moest daer van wettelijcken werden verwitticht, indien de gepande sijn schulteysscher van alles, te weten de hoof-fomme, de kosten, ende den vierden penninck beter, indiens den pander begeerde te eysschen (twelck wel in sijn vermogen stont, maer niet seer eerlick gehouden wert, ende onder eerlijcke vrome luyden niet veel gebruyct en werde) niet en betaelde, werde naer verloop vanden tijt, tot sulcx by de Keuten voorghefelt, gevordert tot ontpoorteringe, in deser voutgen, te weten, dat den Schout met twee Schepenen ende den Clercq-ten verfoecke ende metten Taelman, weder ginghen opten Blauwensteen,

Op wat wijze een Poorter van Leyden ontpoortere wert.

steen, alwaer zijnde, vermaende de Taelman als vooren, Heer Schout, ick gemachticht van N. hebbe N. ghepandt aen sijn Poort recht, om voldoeninghe van sijn achterwesen, de pandinghe is mijn te goede gheschouden, mijn meester blijft onvoldaen, ick versoucke dat N. niet onderhout van alle solemniteyten, mach werden ontpoortert, op dat mijn meester jehens hem mach voortvaren, als recht is (by hem in handen hebbende, niet alleen d'acte van pandinge, maer ibescheyt dat hem de selfde te goede gheschouden was) den Schout sijn roede, als voren, wederomme ghestelt hebbende opten Blauwen steen, vermaende den eersten ofte ousten Schepen vonnisse, wat in desen vorder diende ghedaen. de welcke geseyt hebbende, dat de beschuldichde Poorter alsnoch uytgeroepen soude werden, offer yemant soude moghen wesen, die voor hem soude willen Borghe blijven ende verantwoorden, twelck geseyt zijnde werde door een Roedragher uytgeroepen, offer yemandt die voor N. Poorter deser stede die aen sijn poortrecht is ghepant als noch Borghe worden, ofte voor hem instaan wil, die kome hier voort, ende spreke. ende naer uyt-roepinghe van eenwerf, tweewerf, derdewerf, ende vierdewerf over recht, vermaende den Schout den tweeden Schepen, om vonnisse de welcke in effeete sprack, dese woorden, naerdemael jegens N. onsen Poorter, tot noch toe wettelicken, ende volghende de keuren, is gheprocedeert, ende hy evenwel in ghebreke van beralinghe is gebleven, ende dat niemant voorts en komt die voor hem wilt verantwoorden, innestaen, ende Borge worden, soo worden hem mitsdesen wederseyt alle sijne gerechtigheden ende Privilegien, die hem als Poorter deser stede toe quamen, om jehens hem int vorder voorts ghevaren te werden, als het recht vermach, twelck sulcx ghedaen, ende deur den pandert daer van acte ghenomen zijnde, mocht hy den ontpoorterden doen vangen, brengen, ende houden opte gemeene gevangenis, soo langhe tot dat hy betaelt was. Doch alvoren hy aldaer ghebracht werde, soo was den Schout gehouden, den selfden drie malen te leyden om den Blauwen steen, ende telcken reyse te vragen, offer yemant waer, die den selfden verborghen wilde? ende niemant voort komende, werde voort naer de gevanckenisse gheleyt.

Formele
woordē die
ghebruyckt
werden in
de ontpoor-
teringhe,

Geen ontpoortert
Borgher
mocht bovē
geleyt wer-
den sonder
eerst drie
mael om
den Blau-
wen steen
gheleyt te
worden,

De vooz verhaelde proceduren vande ontpoorteringe der Burgeren/
ten eynde ghebracht hebbende / sal ick tot een Soos de selbighe by vou-
ghen/

ghen / hoe ende op wat wijze datmen van ouden tijden / de Criminele Vierschare binnen deser stede / plach te spannen (of te bannen) gheschiet ick tselvige upt sekere geschijfte / geschreven by de hant van mijn Oom Ian van Hou: ghecopieert hebbe / innehoudende tghene hier volght.

Van outs placht de Vierschare in Criminele saecken, aldus ghespannen (of ghebannen) te werden, by den Schout die hier de sprekende persoon is.

1. Ick vraech u een Vonnisse N. (noemende een vande Schepenen) of ick alsoo goets tijts ben gaen sitten voor den Middach, dat ick recht mach doen, van mijns ghenadighen Heeren weghen vanden hoogsten recht, van doode, van moort van mans Lijf, ende voorts van al dat vanden hoochsten rechte te doen is? Schepen antwoort ick wijs voor recht dat ghy Heer Schout goets tijts zijt gaen sitten voor den &c. verhalende alle de voorgaende woorden.

Op wat wijze van outs de Criminele vierschare ghespannen werde.

2. Ick vraech u een Vonnisse N. of ick de Bancke alsoo beset hebbe met Schepenen, dat ick recht mach doen van mijns genadighen Heeren weghen, vanden hoochsten? Schepen ick wijs voor recht dat ghy de Bancke, &c.

3. Ick vraech u een Vonnisse N. of ick 'trecht vertooch met Vonnisse, met achttinghe, met beraede, of met eenigherley saken tot de Sonnen haren hoochsten ghedaen hadde dattet mijn G. Heeren aen sijn hoochste recht niet deeren en sal? Schepen ick wijs voor recht, dat ghy 'trecht vertreckt mit Vonnisse, &c.

4. Ick vraech een Vonnisse N. of ick de ghene die ick op huynen een dach geleyt hebbe, also goets tijts hebbe doen dagen dat ickte van mijns G. H. weghen te recht aenspreken mach, vanden hoochsten recht, hier worde nu de Citatie ghelesen. Ende 'tselvighe ghedaen sijnde sprack de Schepen, Ick wijs voor recht dat ghy de gene die op huynen, &c.

5. Ick vraech u een Vonnisse N. of de doode alsoo besien is, van Schepenen dat het kennelick is dat hy van Mans hande ende quetsinge gestorven is? Schepen ick wijs voor recht dat de doode, &c.

6. Ick vraech u een Vonnisse N. of de doode hant afghewonnen is als recht is, Schepen ick wijs voor recht dat de doode hant, &c.

7. Ick vraech u een Vonnisse N. of ick mitter hant recht doen mach gelijk of de doode hier tegenwoordich waer, ick segghe dat ickt wel doen mach, toon ick de hant als recht is? Schepen ick wijs voor recht dat ghy mitter doode hant recht moocht doen ghelijck of de doode hier tegenwoordich waer toont ghy de hant als recht is.

8. Ick vraech u een Vonnisse N. waer ick schuldich ben de hant te togen? Schepen ick wijs voor recht dat ghy Heer Schout schuldich zijt de hant te toghen hier in gebannen Vierschare. Hier toochde de Schout de hant ende 'tselfde gedaen wesende seyde hy.

9. Ick vraech u een Vonnisse N. of ick de hant getoocht hebbe als recht is? Schepen ick wijs voor recht dat ghy de hant, &c.

10. Ick vraech u een Vonnisse N. of ick de hant op hemelen mach, ende weder voort halen mijns G. H. recht daer mede te bewaren of ick te doen hadde, ende segge dat ickt wel doen mach also alst recht is? Schepen ick wijs voor recht dat ghy Heer Schout, &c.

11. Ick vraech u een Vonnisse N. Hoe ick met recht schuldich ben voort te varen, mit clagelicke woorden of mit wapen rust, ende segge dat ick schuldich ben voort te varen met clagelicke woorden, sonder wapen rust? Schepen ick wijs voor recht dat ghy Heer Schout schuldich zijt voort te varen met clagelicke, &c.

12. Ick vraech u een Vonniss N. noem ick den dooden ende den levende in mijne claghe dat ick van mijns G. H. weggen daer mede volstaen mach in mijn recht? Schepen ick wijs voor recht, dat soo ghy Heer Schout den doode ende levende in dijne claghe noemt, dat ghy Heer Schout van, &c. Soo claghe ick hier over een N. (Hier noemde hy de hant-dadighe) ende segghe hem aen dat hy N. (Hier noemde hy den dooden) ghedoot, ghemoort, ende ter mouwe ghevreemt heeft, ende die ondaet selver namelick metter hant gedaen heeft, in mijns ghenadighen Heeren Landen van Hollandt, binnen den Bailliuschap van Rijnlant, ende binnen der Stede van Leyden, ende segghe dat hy daer aen verbeurt heeft sijn lijff ende sijn goet, ende woude hy daer tegens seggen, daer woude ick van mijns G. H. meer toe seggen.

13. Ende ick vraech dat Vonniss wat ick hebben sal voor mijn clage? Schepen ick wijs voor recht dat ghy Heer Schout hebben sult voor u clage, dat ghy den hant-dadigen sult mogen eysschen vanden hoogsten recht van sijn lijf en van sijn goet.

So eyfliche ick hier van mijns G. H. wegen inde Vierschaer vanden hoochsten recht van sijn lijf, en van sijn goet N. of hoe hy ghe-noemt mach wesen by sijnen Kerstelicken naem of toenaem, een-werf, anderwerf, derdewerf over recht, ende segghe hem aen dat hy gedoot, vermoort, ende ter mouwe gevreemt heeft N. en die on-daet selver namentlicken metter hant gedaen heeft in mijns G. Hee-ren Landen van Hollant, binnen den Bailliuschap van Rhijnlandt, ende binnen der Stede van Leyden, ende segghe dat hy daer aen ver-beurt heeft sijn Lijf ende sijn Goet, woude hy daer yet tegens seg-gen, hy en hadde de ondaet selver namentlicken metter handt ghe-daen, ende daer aen verbeurt heeft sijn Lijf ende goet, daer woude ic van mijns G. Heeren wegen meer toe seggen.

14. Ende vraech u een Vonnis N. of ick hem wel geeyfcht heb-be als recht is? Schepen ick wijs voor recht dat ghy Heer Schout hem wel geeyfcht hebt als recht is.

15. Ick vraech u een Vonnis N. ende segge comt hy niet voort metten eyfliche binnen staende Vierschare als recht is, dat hy beval-len is van sijn Lijf ende van sijn goet? Schepen ick wijs voor recht dat comt hy niet voort, &c.

16. Ick vraech u een Vonnis N. hoe ick schuldich ben daer me-de voort te varen, ende segge met breck ende met brande ende Bal-linck te leggen? Schepen ick wijs voor recht dat ghy Heer Schout daer mede schuldich sijt voort te varen, met breck ende mer brandt ende Ballinck te leggen.

17. Ick vraech u een Vonnisse N. hoe langhe dat ick hem schul-dich ben Ballinck te leggen, ende segge hondert Iaeren ende eenen dach op sijn Lijf? Schepen ick wijs voor recht dat ghy hem schul-dich sijt Ballinck te leggen hondert laer ende een dach op sijn Lijf.

18. Ick vraech u een Vonnisse N. hoe lange ende hoe breed, hoe wijde ende hoe zijde, ende segge alsoo lange ende alsoo breed, ende alsoo wijde ende zijde als mijns genadigen Heeren palen vande Graef-lickheyd van Hollandt strecken? Schepen ick wijs voor recht alsoo lang, ende &c.

19. Ick vraech u een Vonnis N. of ick hem rechte voort Ballinc leggen sal, of beyden went de Sonne haer hoochste ghedaen heeft vanden dage? Schepen ick wijs voor recht dat ghy Heer Schout bey-den sult went de Sonne haer hoochste ghedaen heeft vanden daghe.

Hier

Hier verbeyt de Schout tot dat de Clock over twaelven is, ende daer naer seyt hy, soo nu de Clocke twaelf gheflagen is begeer ick dat twee Schepenen keuren sullen of de Sonne thoochste gedaen heeft vanden dage.

20. Ende vrage u N. ende N. een Vonnisse of de Sonne, &c. Hier gingen twee Schepenen uiter Vierschare ende sagen naer de Sonne, ende wederomme comende, Seyden wy wijfen voor recht dat de Sonne het hoochste gedaen heeft vande dage.

Soo legge ick nu van mijns G. H. wegen Ballinglant N. of hoe hy genaemt mach wesen by sijn Kerstelicke naem, of tocnam, hondert jaren ende eenen dagh op sijn lijf, alsoo lange ende breedt, alsoo wijde ende sijde, als mijns G. H. palen vande Graeflicheyt van Hollandt strecken, ende gebiede alle Bailliuwen ende Baillius-Boden alle Schouts ende Schouten-Boden, ende alle Officieren waer dat sy hem connen becomen, dat sy hem heften ende houden ende in mijns G. H. sloten brengen, Ick gebiede allen welboren Luyden ende allen Huysluyden by der hoochster boeten waer sijs vermaent worden dat sy hem helpen heften en houden ende in mijns G. H. sloten brengen. Ick gebiede dat niemant desen voorschreven Ballinck en meet noch mael, en put noch en pael, en sloop noch en streeck, en huysf noch en hove by der hoochster boeten.

21. Ick vraegh u een Vonnisse N. of ick hem Ballinxlant geleyt hebbe als recht is? Schepen ick wijs voor recht dat ghy Heer Schout hem Ballinxlant, &c.

22. Ick vraegh u een Vonnisse N. soo ick anders niemant ghedaecht en hebbe vanden hoochsten rechte dan desen voorgaenden persoon, of ick opstaen mach ende uyt der Vierschare gaen sonder mijns G. H. recht daer van vermindert te wesen? Schepen ick wijs voor recht dat ghy Heer Schout soo ghy anders niemant, &c.

Dit aldus int lange verhaelt hebbende/ soo sullen wy voortgaen ende komen tot

De eerste Vergrootinge.

De gerechticheyt vanden Blauwen-steen/ etc. ende de beschrijvinge van het eerste begrip/ begin ende den aenhangh deser Stede ten eynde gebracht hebbende/ soo laet ons nu comen tot de eerste vergrootinge/ ende ten eersten aenmercken/ om wat redenen de Gegeerde deses

deser Stede beweecht geworzen zijn deselve Stadt nipt te setten/ ende te hermeerderen. Van alle redenen diemen soude mogen bedencken ende berhalen/ dunct in dese wel de aldersekerste ende bondichste/ te weten/ het planten/ queecken/ ende beghinnen vande oude Lepische Dapperie/ de welke/ gelyck eenige oude Burgers deser Stede vooz waerheyt houden/ alhier binuen der Stede gecomen is ende gebzacht werde van verscheyden Vlamingen/ Wozgeren ende Inwoonderen gheweest zijnde vande stadt Vpzen/ de welke dooz Inlantische Oozloghen verjaecht ende verbzeven wesende/ hare wooninghe namen binuen deser Stede/ die vande Regeerders goedelick ende vzenbelick ontfangen ende gheherbercht zijn: de selve besorgende met alle het gene dat tot beginnen ende voozgancke vande selve Peringe noodich mochte wesen. Ende hebben tot dien eynde de Volbers (een noodich ghebolck vande Dapperie) plaets gegeven / ende gheozdonneert te woenen/ op de eerste gracht naest de Wzbestraet / vande welke de selve sonder twyffel den naem (die sy noch ten huydighen dage heeft/ ende mogelijk altyt behouden sal) vande Volbers-graft ghekreghen heeft. Maer naerbien de selve Stadt dooz den aenwas ende toeloop van de menschen te kleyn viel/ ende alle de inwoonderen van bequame ende nootelicke wooningen niet konden versien ende ghedient werden / soo hebben de Regeerders nootzakelicken moeten resolveren ende beslupten op vergrooten deser Stede / welck met weynich kosten ende moeyten te doen was / alleen grabende een wyde West-gracht nipt den ouden inden nieuwen Rijn / te weten/ van de Sylpoorte tot de Hoochwoerts-poorte toe : inne trecken-

Rebener
vande eerst
vergrootinghe
deser
Stede.

den alle de landen de welke tusschen den ouden ende nieuwen Rijn (daer den Burch mede in begrepen was) ghelegghen waren / groot zijnde binuen de West-grachten ghemeten twee ende twintich Rijnlantische mozzghens/ volghende metinghe daer van ghedaen by Mr. Jan Pierertz Dou. Welcke inghenomen Landen seer haest ende oyt spoedichste vande inghekommen Dappers betimmert zijn gheweest / om de goede ghelegentheyt om ter Ramen-waert terstont te mogen comen/ insonderheyt den Rijn/ Nieuwstraet/ Middeltwech / Hoozgracht / Middeltwech/ die al te samen soo dicht betimmert werden datter geen ledige plaetsen gelaten en wierden vooz Cloosteren of Conventen/ dan alleenlick vooz de Kercke ten Hogelande/ ende het Vrouwen Gasthuys, dat nu het Weef-huys is/ het welke aenmerckens waerdich is. De eerste vergrootinghe werde aende Stadt gehecht ende geboecht met seben Bruggen: te weten/

den welke
ke zijde de
Stadt eerst
vergroot is
ende hoe
veel.

1. Den eersten met de Brugge diemen noemt de Visch-brugge,
2. De Brugge/ de welke plach te leggen recht beneffens den achter uytganch van het Stadhuyt/ ter plaetsen alwaer (als vooz henen geseyt is) het Wanthuyt gelegghen heeft. Ende aldaer gelegghen heeft sootten jaere 1568. ofte 1569. toe.

3. De Coornbrugge, responderende ten wederzijden op een strate/ loopende vande Wzbestraet tot nae den Burch ende de Hogelantische Kercke.

4. S. Bastiaens Brugge, noch ter tijdt leggende ende responderende op de Coornstiege vande Hogelantsche Kercke.

5. De Brugghe aen den Houck ofte 'teynde vande oude Stadt/ ter plaetse daer den Goden-tozen plach te leggen/ ende wert van outs ghe-noemt de Butter-mans brugge, maer wert nu gheheeten de Caernemelcx brugge.

6. De Ganfloort-brugge responderende opte Hoggrafe en de Hogeswoert.

7. De Hogewoerts poort Brugge aende West.

Tot wat
tijden die
bergcoort
is. Anno
1294.

Leyden
heeft van
outs twee
Boorsteden
schadt.

Waer van
outs de
Doelen
gelegen
heeft.

De eerste
bergcoort
ge aen vier
homen ver-
deelt.

Welcke eerste berggrootinge geschiet en begonnen is omtrent den jaere 1294. Een van gheen diepen aensien ende in oude geschiften wel geoeffent/ heeft ge'ustinert en booz waerheyt gehouden/ dat tot dien tijde alhier aender Stede twee boorzsteden (die naemaels ingetrocken zijn) gelegen en geweest hebben/ d'een buyten de Boorzpoorte/ ter plaetse daer nu het Boozdt-epnde is/ d'ander buyten de Dupot-poorde/ twelck nu de Hogelwoert is. Want so vele de Hogelwoert aengaet/ is het sulcx dat den Doelen te dier tijden lach/ aende Zupt-sijde van Lebendael/ inden dziehoeer/ ter plaetse daer nu Berckendal is. Waer naer oock den naem hebben niet alleen S. Jozis Steegh/ wesende de ordinaris gang ofte Laen daer mede men ter Doele waert ging/ maer oock S. Jozis Tozen/ legghende tusschen Lebendael ende de Zigtgrafe. Dit oock sulcx datter een veel cozter/ of naerder Laen strack buyten de Zupt-poorde comende was om naer den Doelen te gaen/ de welke was 'tgeen nu ghenoemt wert het Stinck-steerhgen leggende beneden de Hoogewoerts Brugghe aende Zupt-zijde by de Vrouwelijke vande Hoos. Ende naerdien de Hupsen/ aende Zupt-zijde van 't Steenschuyt leggende/ doen Speelhofen en Cuppen vande goede luyden waren/ so zijn de Kamen totte Draperie nodich wesende/ te dier tijden gheordineert gheweest inde cozte Houff/ ende allenskens aldaer/ naer den toeloop en wasdom der neringe vermeerdert ende berggroot. Ende men hout booz seker/ dat tot gerijf vande Volbers/ omme op het spoedichste inde Kamen te mogen comen (een sake waer aen haer ten hoochsten ghelegen was) secker watergat/ ende quaeckel gheweest is/ t'epnde de Volbersgrafe/ om langs de S. Jacobs grafe/ doen onbetimmert ende buyten der Stede wesende/ inde Kamen te comen. Welck ick voorheeren verhaelt hebbe dat de eerste Stadt aen vier deelen verdeelt was/ alsoo is mede dese nieuwe Stadt aen vier deelen verdeelt gheweest / de welke genoemt werden Burchsteng, 'ronde Claes Ianz. Vierendeel, Pieter Gijsberts vierendeel, ende Gijbert Engbertsz. vierendeel, ende die heden ten dage genoemt werden Burchsteng, Kerckvierendeel, Ganfloorde, Nicolaes-grafe. Dit alles tot hier toe gheseyt hebbende vande eerste berggrootinge deser Stede/ sullen wy voortgaen tot de tweede.

Tweede Vergrootinge.

Belangende de tweede vergrootinge deser Stede/ tot wat tijden die sekerliken geschiet soude wesen/ en vinden wy niet beschreven/ maer men hout by gissinge dat de selbige geschiet is vooz 't Jaer 1355. Hoe wel andere segghen omtrent ofte terstont na den Jaer 1313. Van het eerste can bewisen werden upt secker Privilegie gegeven by Hartoch Willem van Beyeren, welke tweede vergrootinge geschiet is met tin- nemen van het quartier van ober Rijn, legghende tusschen het Zijl- poorts-huys, ende het Lopsen-poort-huys, dat wy nu noemen de Rijn- burgerpoorte/ groot zijnde/ binnen de Westgrachten gemeten/ dize en- de twolvtich Morgen Lants/ volgende de metinge van Ian Pierckz. Dou hoornemt/ de oorsaeke van dese tweede vergrootinge / acht ick ontwisfelichen geweest te zijn/ het toenemen/ den wijsdom/ ende 'tver- manichvuldigen vande Szaperie-neeringhe. Waer 't schijnt wel dat de selbige vergrootinge gedaen zijnde/ men nietter daer behouden heeft de neeringe daer mede niet soo veel/ noch wel gerijst te zijn gheweest/ almen mogelijk gewaent hadde/ want het was te verre vande Ra- men gelegen/ ende men moest te veel tijts laten ende verquisten om tusschen beyde gints ende weder te loopen/ want het is kernslich dat de Szaperie neeringe seer supnich ende ghesparich moet werden gheze- ven/ op alle saken hoe cleyn die oock mogen zijn lettende/ ende proffh soekende. Het welke van de gene die in dit quartier haer wooningen hadden/ niet en conde geschieden. Ende daeromme ginch het bouwen ende timmeren van dese vergrootinge seer traechliken vooz/ ende heb- ben boven dien veele groote ledige plaetsen onbetimmerd laeten leggen: maer naerdien dat de Pauselicke aflaten/ ofte Indulgentien/ de gene- gentsheyt/ ende begeerten/ om Cloosters ende Conventen te stichten/ doen meerder in swange was/ als in ettelicke jaren opt geweest hadde/ so zijn op de voozschreven erven ende plaetsen van vele ende verscheyden treffelike lypden/ dooz lust ende blinden puer gedreven zijnde/ betim- mert ende beset/ (behalven de Vrouwen Kercke, S. Barbaren, ende S. Elisabethen Gasthuysen, Stevens Clooster, ofte Welmoetspuykens van Terroede, met seben verscheyden Vrouwen Cloosteren/ als Abcoudede, S. Agnieten, S. Cecilien, S. Michiels, Nazareth diemen noemde de Grau-susteren, Schagen, ende S. Virulen. Dese tweede vergrootinge/ was aende oude Stadt gehecht met dize Bruggen: te weten

1. De Bostel-brugge.
 2. De Vrouwen-brugge.
 3. De Craen-brugge, de welke eerstijts geleghen heeft tusschen de Craen ende de roze Waren: ende aen het tweede quartier ofte de eerste vergrootinge met vier Bruggen: te weten
 1. De S. Ians Brugge.
 2. De Panraes Kerckbrugge.
 3. De Hoygrafts Brugge.
 4. De Sijlpoorts-vest-brugge.
- Dooz ende al eer ick sal komen totte derde vergrootinge/ can ick niet naerlaten pet te seggen vande Hyspen/ die ten tijden vande voozsch. twee- de ver-

Tweede vergrootinge deser Stede/wan neer gheschiet. Anno 1355.

Waer ende hoe veel vergroot.

Oorsakers van het stichten vande Cloosters ende Conventen.

Hoe dese tweede vergrootinge aende Stadt gehecht was.

Wanneer
ende waer
om den
Marendijck
gemaecte
is.

de vergrootinge stonden opten uiterdijck vande Marendijck / wesende in effecte de derde Hoofstadt / ende met eenen / hoe / waeromme / ende wanneer / den nieuwen wech / streckende tot aende tweede Geest / ghesmaect is. So isst dan te weten / dat hoor ende aler de Spaerne by Haerlem bedekt ende overgaen werde / dat 'twater vande Meeren, ende Maeren met de Noortzee ghemeen waren / in boeghen dat alle de laghe Landen tot aende Geest toe / ende sulcx oock de gene die legghen tusschen de Geest ten Noorden / de Waren ten Oosten / den laghen Rijn dijk ten Sypden / ende de Woersch ten Westen / met alle hooghe bloeden / ende opgeven van wateren / by slozinen ende ontweder bebloeden / ende onder liepen / in voughen dat de Inwoonders van Leyden daer van sonderlinghe gheen vruchten en wisten te becomen / ten waer met het leggen vanden Marendijck / tusschen den Lagen-rindijck ende de Geest / ende hoorz aenden Woersch. Welcke Marendijck noodelicken heeft moeten gelept zijn / niet alleen omme de binnen Landen vant opcomende water te bedryden / maer oock ten eynde / de Hupssteden woonende inde Ambachten van Oegstgeest, Warmont, Rhijnsburch, Noorwijck, Noortwijckerhout, Voorhout, Sassenhem, Lisse, Hillsom, te hoet inder Stede van Leyden soude moghen comen / als sonder de selfde / hoor ende aler desen nieuwen wech gemaect was / geen gang-padt ofse wech naer de Stadt en hadden / dan om Eyndgeesterdam, tot aenden Woersch dijk / ende soo langhs de selfde hoor by het gerecht van Leyden heenen naer der Stede toe / het welcke ten minsten viermael soo verreis als den Marendijck / dees dan ter noot / ende om groote vruchten daer upt te trecken / gelept wesende / zijn mitse de groote passagie / niet alleen van alle de hoorchreben / ende andere Doorpen / maer oock vande reysende Lieden van Haerlem ende upt Westvrieziant naer Leyden comende / de welke mette wagghen ghebracht zijnde aende Geest (alwaer de wagghen bleven staen / hoor de welke willende binnen Leyden wesen genen wagen-wech en was / dan en het Schou over Rijn varende / ende so den hoogen Rindijck om te ryden / werden mette schuyte geboert ober de Boelweteringe / ende liepen te hoet naer Leyden. So hout men dan hoorsecker / dat mitse de groote Passagie langhs den Marendijck ballenbe / aldaer opte uiterdijck / te weten tusschen de Woutwen-stege / ende de Waren / by maniere van Hoofstadt / eentge Hupsen zijn gebout geweest / welck in effecte de gene zijn geweest / die in S. Panraes Kercke hebben begonst te Parochien. Welcken nieuwen wech gemaect is / hoor de tijden aler dattre H. Heemraden gestelt ende geordonneert waren / de welke begiu ghemomen hebben (soomen acht) niet by tijden van Coninck Willem Grave van Hollandt, maer van sijnen Doon Graef Floris de Vijfde. Alhoewel ter Goude inde Kercke in een seer schoon Glas dat de H. H. Heemraden daer gegeven hebben / aldus geschreven staet: Willem Coninck van Romen, ende 18. Graef van Hollandt, heeft de Heemraden geprivilegiert binnen Leyden, Anno 1255, op de 5. Idus van October.

Langhs
wat wech
daermeer
sijts van
Haerlem
tot Leyden
quam.

Hoofstadt
dureent de
Waren.

Wanneer
de Heemra-
den inghe-
stelt sijn.

de 14. Inckdie. So volcht dat de selbigen wech out moet wesen meer als 350. jaren/ want den boornoemden Coninck Willem is inden jare 1255. in West-vriestant by Medenblich omgecomen ende ghestorven. Ende naerdien (als vooz henen verhaelt is) desen wech aldererst ghemaeckt is tot lasten ende costen vande Inghesetenen deser Stede/ soo hebben de Begeerders der selver Stede de selfde noch eenighe jaeren moeten onderhouden/ hoewel by de Wrielen van Hertoch Albrecht van Beyeren, vanden jare 1395. den Hoocheemraden bevolen was/ de voorszreben nieuwen wech te verhouf-slagen onder de Ambach-ten aldaer genoemt/ maer werde niet naer ghevolcht. De Begeerders deser Stede hebben de onderhoudinge vanden selfden wech totten tijden vande veranderinge aenbesteeft het Convent van Marienpoel, het welck aende West-zijde vanden boornoemden wech gelegen was/ welck Convent vooz het onderhout vanden voorszreben wech/ tot last vande Stadt/ eenige jaer-penningen heeft getrocken. Dit alles albus gesep-
 sept ende verhaelt zijnde/ aengaende de tweede vergrootinge deser Stede/ sal ick desen epndigen ende comen totte

Ende vande
de selfde
wech.

Derde Vergrootinge.

Daerdien de Burgeren ende Ingesetenen deser Stede dagelicx toenamen ende seer vermenichvuldichden/ ende dat de Draperie van oude Lepseke Laeckenen vooz de Segeninge des Alderhoochsten binnen deser Stede dagelicx vermeerderde/ seer toenam/ en hoe langher hoe grooter werde/ ende dien volgende/ meerder ende grooter plaetse van noode hadden/ om haer te comen behelpen/ soo hebben de Begeerders deser Stede ontrent den jaere 1389. ten tijden als Hertoch Albrecht van Beyeren de Landen van Hollandt ende Zeelandt als 23. Grave Begeerde/ geresolueert ende besloten ten derden male haer Palen wijder upt te strecken/ ende dese Stede te vergrooten/ om dat een pegelick daer mede soude mogen gerijft ende ghedient wesen/ daer toe verkiessende de landen gelegen aende Zuytsijde vanden Rijn/ 't Steenschuyt ende Wapenburck / beginnende vande Hoochwoetsche poorte tot de Witte poorte toe/ vermits de selfde alderbeguameste ende best geleghen waeren/ tot de selve Beeringe/ om de goede gelegentheyt ter Samenwaert (van haer soo seer begeert) te mogen comen. De Stadt Leyden ende de Ingesetenen van dien/ sijn omme dese vergrootinge te mogen doen/ geprivilegieert by Hartoch Aelbrecht van Beyeren, Grave van Hollandt/ met seckerre Privilegie twelck ick goet gebonden hebbe ten deele hier inne te vougen:

Derde verg
grootinge
ende waer-
omme.

Ontrent
wat tijden
vergroot/
ende waer,

Aelbrecht by genade, Palengrave by den Rijn, Ru-
 waert van Henegouwen, &c. Doe kond allen luyden,
 F 3 dat

Privilegie
om Leyden
te mogen
vergrooren.

dat wy om grooter liefsten, tot onser Stede van Leyden, hem gheoorloft hebben, ende geconsenteert, dat die Poort-meesteren die nu zijn, of namaels wesen sullen, aennemen mogen totter Stede behouf wanneer zy willen, alsodanich Landt alse buyten onser Stede voorsz. gelegen is, buyten den viercant van hoere graften, also om die Stede mede te vestigen, met Chingelen ende Chingelgraften. In manieren datmen de luyden haer Landt gelden zal ter Schepenen schattinge by hoeren Eede.

Voort so zullen sy haer vesten maecken aen die Suytsijde vander Stede, daerinne nu de Raemen staen, van Hogewoerts-veste omme gaende by den Doelen, voor by der Naecker sluyse, also verre ende also wijt, als den rechte nutte dunckt te wesen. Ende wes by den uytcant leyt van hare Vestgraften of Vesten die sy maecken zellen, dat zel binnen der voorsyde vryheyt vande Stede wesen, ende onder een Recht. Behoudelick den Ambochtsheer, daert zijn Ambocht roeren mach, zijn andelen in alle versyten ende verboernisse, of sijn gemoede hebben, also dat hy niet veronrecht en wort, &c. Gegeven tot Dordrecht opten 15. dach in Junio int Iaer ons Heeren 1386.

Ende van
B. van
Raephorst
soegstaen.

Ende ick Bartholomees van Raephorst, Ridder, want mijn de goede luyden van Leyden, hier veel aen vervolcht hebben, dat ick mijn lief woude laten wesen, zo ben ick met hem overdragen, also dat mijn lief ende willichlick is, dat zy buyten der Stede van Leyden, hoe verre dat zy willen, mijn Ambocht van Soeterwoude, binnen haer vryheyt brenghen, zoo mijns liefs geduchts Heeren Brief inhoudt voorsz. &c. Gegeven opten huysse te Muyden opten 22. dach in Julio 1386.

Dit Privilegie ende Consent vanden Heere van Raephorst/ hier inne geboucht hebbende/ zal ick weder gaen daer ick het ghelaten hebbe:
ende

ende seggen dat alle de Landen/ de welke met dese derde Vergrootinge ingenomen zijn upr den Ambachte van Soeterwoude metten anderen groot waren/ binnen de omloopende wateren ghemeten 36. Aynlant- sche Nozghens/ in bougen dat de Stadt met dese derde vergrootinghe/ groot geweest is binnen het omloopende Westwater/ omtrent 108. Aynlant- sche Nozghens/ 522. vierante Roeden/ hoecht hier by de West- wateren/ Chingel ende Cingel- sloten/ metten anderen uytbren- gende 20. Nozghens: soo is de Stadt ende 'rbegriff ofte den aencliken van dien groot geweest 132. Aynlant- sche Nozghens. ende werde dese derde vergrootinghe aen de oude Stadt ghesecht met dese volghende Bruggens.

Leydens
grootte
mette derde
vergroos-
tinge.

1. De Hogewoertsche-brugge van outs de Wevers-brugge genoemd.
2. De Oosterling-plaets brugghe.
3. De Brugghe/ betwelcke opte Volbers-graft/ ende S. Jacobs-
graft respondeert.
4. De nieuwe Brugghe.
5. De Brugghe responderende opte Vliedt.
6. De Nonnen brugge, hupden de Unibersiteits bruggge genoemd.
7. De Doel brugge, responderende opte Houtstraete en de Doeleng.
8. De S. Anthonis brugghe.

Met welke derde vergrootinghe die bande Dapperie Aeringe heel beter ghedient waren/ als met de tweede/ ende dat om de gelegentheid (als gheseyt is) om tot de Kamen opt spoedichste te moghen komen/ ende werde daeromme terstont seer dicht betimmerd/ sonder eenighe ledighe plaetsen tot Cloosteren ofte Conventen te laten / totte Nonnen stege toe/ van waer af/ vermits de verderheyt bande Kamen/ naerders handt ghesicht ende gheboudt zijn/ dese volghende Cloosteren.

1. De Iacobinelen, diemen oock noemde de witte Nonnen/ twelck nu de Academie ofte Hoge Schoole is/ ende lange Jaeren geweest is.
2. S. Ieronimus in Roma.
3. S. Catharinen.

Desgelijc eenige groote ende tresselike hupsingen/ ende ten laetsten beyde de Doelens, van alle welke hier naerder op sijn plaetse byeeder ghehandelt sal werden. De Stadt (als verhaelt ende beschreben is) al- dus vergrootet ende vermeerderd zijnde/ is also in gelicken standt ghe- bleven een tijt van onghedaerlichen twee hondert ende omtrent twintich jaeren / te weten / totten jaere sesstien hondert ende thien toe. Ende sulien desen hier mede epndigende/komen tot de Vierde ende laetste ver- grootinghe / de welke tot onsen tijden nu onlangs aenghedangen ende begonnen is.

Vierde Vergrootinghe.

De onuytspreeckelike goedertieren Godt/ naer dat hy de Worgeren ende de Antwoonveren deser Stede gheduypende hare leste ende strenge Bele-

Federenseli
nozaken
bande hier
de vergroos-
tinge besot
Steds.

Belegeringe naer hare verdiensten/ te hups ghesocht hadde: met sijne
 drie alderwaerste scoeden/ te weten de Borloge/ den Hunger/ ende de
 Deste/ waer mede hy ghewoon is/ so wel de werelt als de sijne/ de eerste
 te straffen/ ende de andere Vaderlicken te castiden/ dooz de selvighe
 ontrocken hadde een ghetal van ontrent ses duysent menschen: soo heeft
 het sijne Goddelicke goetheyt (de welke altyt het welbaren der men-
 schen is vorderende/ ende nimmermeer penandt en slaet/ sonder gene-
 gentheyt omme de selvighe wederomme te helen/ soo wy alleen onsen
 roeblicht nemen dooz Josum Christum tot den Thoon zijner ghenaden)
 bekeft sijne barmhertighe Goghen te slaen opren staet ende ghele-
 gentheyt deser Stede/ verhoozende het suchten ende kerimen vande In-
 nelwoonderen der selver: de selvighe niet alleene van hare sware ende
 ellendighe Beleggeringhe/ op een ongehoorde ende wonderlickke wyse
 verlossende/ de hongorighe wederomme metten Hoozn des overvloets
 bestoztende: Maer boven dien heeft hy dese Stede wederomme versien
 ende verbult/ niet alleē met ses Duysent/ maer met een groote mensche-
 te van menschen/ de selvighe sepndende ende lepdende/ met grooten ge-
 tale/ upt onse nagebuypige Landen/ van Zabandt/ ende Vlaenderen/
 ende andere Prouintien de welke hy mede vooz de Borloghe gestraft/
 ende te hups ghesocht heeft: maekende alsoo de Stadt Leyden tot een
 herberge/ ende wooninge van alle verjaechde ende geluchte Personen;
 de welke altsamen vande Regeerders ende Innelwoonderen deser
 Stede met Vriendtschap ende vrechde ontfanghen wierden/ met de
 selvighe handelende als hare eyghene vrienden/ ende mede Borzgheren.
 Ende sy luyden/ hare onder den anderen gheueende met hare Perin-
 ghen ende Ambachten/ de welke sy in hare Landen geoeffent ende ge-
 vzeben hadden/ bestaende in het reeden ende Drapieren van veele end
 verscheyden soorte van Coorpianschappē/ als Wapen/ Saepen/ Grep-
 nen/ Laeckenen/ ende andere dinghen meer/ de welke ter ghelegender
 plaetsen byeder verhaelt sullen werden: ende de Inwoonderen deser
 Stede/ met haer ghesamentlicken onder malcanderen generende/ ende
 handelende/ zijn gheduyzende dese nu te segghen 66. Jaeren/ te weten
 anno 1640. Jaeren ofte daer ontrent/ dooz de oberbloedighe segeningen
 Godes/ (eenichsins daer toe ghezuyckende de naerstighe blidde vande
 Regeerders deser Stede) also gheseghent/ met sterkinghe/ Rijckdom-
 men/ ende welbaren/ als (sonder roem ghesuycken) eenighe Stadt
 van Hollandt ghebaen of geschiet is. Insonderheyt zijn de selvige/ in
 het vermeerderen van menschen also ghewassen/ vermenichtfuldiche
 ende toeegenomen/ datmen de selvige huysden ten dage achter het gheral
 vande hondert duysent te boven te gaen. Het welck/ ten aensten van
 de Borzgheren/ niet naer/ maer vooz de Belegeringhe gheweest zijnde/
 geen vergelijkinge en heeft: Opte aentepkeninge van alle de hoofden
 in den Jaere 1623. gebaen is/ bebonden dat binnen Leyden ende de
 Byzheyt vandien woonachtich waren niet meer als ontrent vijftich
 duysent menschen/ zo dat alhier dooz quade onderrechinge merckelic-
 ken

De vyfge-
 breeken ge-
 duysen ne-
 men hare
 wooninge
 tot Leyden.

Hoe ende
 wanneer de
 Vlaemische
 Draperien
 binnen
 Leyden ge-
 comen sijn.

Menichte
 van men-
 schen binnen
 Leyden.

ken ghemist is. Ende al-hoe-wel dat Godt Almachtich de Stadt Leyden, beneffens de andere Hollantsche Steden/ door zijne Waderlicke Castijdinghen mette Roede der Vestimentie te Hups ghesocht heeft/ met twee groote ende extraordinaire sterften: De eerste inde jaren 1624. ende 1625. ten welcken tijde/te weten/ vande Maent Augustus 1624. tot in October 1625. ghestorven zijn 9897. Personen.

De tweede sterfte is gheweest in den jare 1635. daertinne vanden 23. Junij totten 27. December in clups ghestorven/ ende overleden zijn 14782. Menschen/ klepne/ende groote/oude ende jonghe/achtervolgende de weeckelijcksche aentepkeninghen by my ghedaen upt den montde vande Graf-maker. Soo is evenwel door de goetheyt Godes de Stadt Leyden, nu teghenwoordich soo volck-ryck/er de wel bewoont/a's het opt te vooren gheweest is. Daer vanden Almachtigen Godt/gheloofte ende gheprezen/ moet wesen tot inder eeuwicheyt. Om welckers wille datmen nu eenighe jaren herwaerts ghenootsaecht gheweest is / vele ende verscheppen groote ende schoone Hupsinghen ende Erven of te beken omme aen klepder Erven ghesmalbeek/ verkocht/ende betimmer te werden / ende dichtwils van een Hups ende erve / niet alleen 4. 6. 8. minder ofte meer Hupsen / maer gantsche hele Straten te bouwen ende te maken. In dat alle de menschen alle te samen/ bequamelicken mochten gherijst ende versien zijn van wooninghen. Het welcke die vande groote Verschappe ghemercht hebbende / ende rijpelicken opten strandt ende gheeghentheyt haerder Stede ende Innewoonderen lettende/ hebben ghesimentlichen metten anderen gheresolbeert / en besloten/inden jare 1611. de Stadt ten vierden mael te vergrooten: ende hebben tselvighen dadlichen in het werck gheseldt. Vergrootende de selvighen met veertich Hozghen ende twee hondert Roeden Lants/daer toe inne nemende ende oopende de Landen / Speelhobenende Chuppen / gheleghen aende West ende Noortzijde deser Stede/ beginnende omtrent de Witte-pooze aenden Rijn/loopende verby de Rijnburger/ ende Waren-poozen/ of de Zijle-pooze toe/ makende alto deser Stede by naer in een ronde sone. Van welcke 40. Hozghen ende 200. Roeden genomen is upt de Ambachten van:

Tweegroote sterften tot Leyden.

Bestuyt vande Woetschappe om de Stad te vergrooten.

Daer ende hoe heel vergroot.

	Morg.	Roed.
LEYDEIDORP.	22	275
OEGSTVEEST.	3	159
Stadts vryd	13	309
Marendijck&c.	I	57
	<hr/>	<hr/>
	40	200

Die vande Gherichte hebben dien volghende terfront / inden jare 1611. de Chingel/ Singelstoot/ de Westgrast/ de Walke ende vier Wolwercken

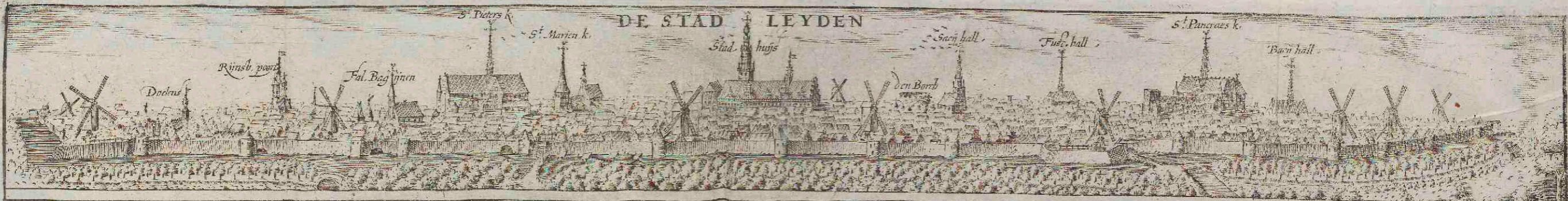
Wercken ofte Rondeelen bestedet ende doen maken/ die inden jare 1612. voltrocken waren. Dit ghedaen wesende hebben sy de vergrootinghe aen Straten/Wateren/ende Erven verbeelt ende afgeschepen/ ghelijck sy bevonden ten meesten oorzhaer ende tieragie der Stede te behooren/ ende terfont een goet ghetal van Erven aende Borgheren ende andere gegadingden/wyt te geven ende te verkoopen / geleghen op de beguameste plaetsen/ende aende principale ende voornaemste straten / de welke segghenwoordich mer veel ende verscheppen schoone groote Hupsen betimmeret ende ghebout zyn/ende daghelijck noch meer ende meer ghemaeckt werden : in voughen dat indien 'tselvighe bouwen mach continueren (ghelijck wy ja verhoopen) de inghenomen vergrootinghe/in wepnich jaren/met veel schoone Hupsen ende Erven sal ghebout ende betimmeret wesen/tor groot geryf vande Borgheren deser Stede. Dese laeste vergrootinge maende oude Stadt gheheyltet met acht ophalen: de Walbrugghen/ te weten: de Lange-brugghe, de Brugghe by de Turfmarckt, de Scheystraet Brugge, de Maren-brugge, lan Vossenbrugge, de Zantstraetbrugge, de Pellicaen Brugge, de Bugge by de Sijlpoort.

Mer ick dit Capittel besluypen ende eyndighen sal / en dient alhier niet ongemerckt voor by te gaen / de wonderlijk Segentinghe Godeg/waer mede sy dese Stede so lange ende vele jaren ghelegghent heeft / dat men de selvighe soo dickmalen / als hier voor verhaelt is / heeft moeten vermeerderen ende vergroten / also dat nu huyderten dage de Stad van Leyden int gheheel groot zijnde omtrent honder twee ende tseventich Rijnlantsche Morgens, ende 200. Roeden volgede de metinge van Mr. Ian Pieterfz. Dou, door last van Burgermeesteren gedaen anno 1613. den lesten Maerte/ende oboersulcx nu grooter als 'eerste bestect ende de oude Stadt gheweest is/ ongewaelicken hondt ende twee ende veertich Morghen, het welck meer als hiffwerbe grooter is/ als de eerste bemuyde ofte bewalde Stadt gheweest is/ gelyck als inde bygeboechde Caerte sichtbaerlijck vertoont wert. Doozelcke weldaet/ de Borgheren ende Innelwoonderen Gode nimmermer ten bollen konnen loven ende danken.

Groote der
Stadt
Leyden,
mette leste
vergrootinge.

III. Beschrijvinghe der Stadt Leyden ghelijck die ten huydighen daghe is / veheelinghe der selven in Parochien / Bonnen / Ghebueren / Wateren ende Straten/ namen ene ghelegghenthept vande selve.

De Stadt Leyden ban hare eerste beginsel ghebracht ende gelept hebbende tot hare teghentwoordige groote / so verespcht de ozden / dat wy nu de selvighe wat naerder ende byer beschrijven: omme daec

Geometrische
Grondt-Caerte,
der stad
Leyden: met
alle sijne Straten,
ende wateren.
ghemaect bij Me.
Ian Pr Dou.
1614.

daer toe te komen/ heb ick goet gheacht (onder verbeteringhe) die al- dus te verhandelen ende te beschryuen.

1. Dare Treffelijchheit/ Schoonheit/ Tierlicheit/ Bequaemheit en goede gelegentheit / soo wel totte Neringhen, als tot de Academie ofte Hooge Schole.

2. De Verdeelinghe der selver / ende ten eersten de verdeelinghe het Geestelick ghebiet aengaende/ namelijk de drie Parochien, hoe verre elck der selver/ hem van ouden tyden uptghebrecht heeft.

3. De verdeelinghe deser Stede aen Vrouwen ende Ghebuyzten/ hoe genaemt/ ende waer gelegen/ hoe verre elck groote uptstreckt/ op welcke plaetse elck een in tyden van alar m/ sijn loopplaetse ofte rendezous heeft aende Stadts Wallen ende Vesten.

4. Verhael van alle de Straten / Grachten / Wateren / Brugghen deser Stede/ namen der selver/ waer ghelegghen/ ende hoe de selvighs in- den anderen loopen ende responderen.

Komende dan tot het eerste/ soo segghe ick dat de Stadt Leyden, als vooz henen be wesen is/ een vande alder-ouste Steden van Hollandt is/ de welke vele jaren aenden anderen door de Seggheninghe Godes seer welbaren de gheweest / ende dagelijcx in Gzooite Neringhen ende Rijck- dommen toe ghenomen heeft : alsoo dat de selve van over langhe jaren onder de Ryckste ende vermoghenste Steden van Hollandt gherekent ende gheteit is gheweest : ghelyck sulcx onwederseggelicken kan bewes- sen werden met dese volgende redenen/ dat wannear de Graven van Hollandt eenighe Schattingen ofte Beden vande Hollandtsche Steden verlost ende ghevoordert heeft / ende hem gheatroxteert wierden : soo hebben die van Leyden , naest Haerlem / de welke altyt te dier tyden meest ghecontribueert heeft totte selde Schattinghen ende Beden/ met de Stadt Delft / die ghelyck gheschat wierden / het meeste ghebedeete moeten geuen ende te Werde brengen : gelyckamen upt de volgende Ex- tracten/ ghetogghen upt sekeres Auctentijcke Schriften ende Memozen/ ooghschijnelicken sien kan.

Ten eersten inden jare 1426. inde Maent van October / als Philips de eerste van dier name Hertoch van Borgondien de 26. Grabe van Hollandt ende Zeelandt was / soo werde de selve vande Steden van Hollandt geatroxteert/ tot betalinge van 6. Maenden Soude/ van 1500. gewapende Mannen 30000. Hollandtsche Schilden / elcken Schild tot een Pont Hollandts ofte dertich Grooten gherekent. Tot welke Bede betaelt ende ghegheuen hebben/ dese volgende groote Steden van Hollandt.

DORDRECHT, en wert alhier niet ghestelt / om dat die al- tijts mette andere Zuyt-Hollandtsche Dorpen / ende plaetsen te samen ghestelt werdt.

Verdeeling-
ge van de
derde Cas-
pittel.

Bewijs dat
Leyden
van ouden
tyden een
vande reefe-
sttelike en
vermogen-
ste Steden
van Hol-
lantt ghe-
weest is.

HAERLEM.	5000	Schilden.
LEYDEN.	3500	Schilden.

Eerste deel bande beschrijvinge

DELFF.	3500	Schilden.
AMSTERDAM.	3000	Schilden.
ROTTERDAM.	1250	Schilden.
HOORN.	2000	Schilden.
ENCHVYSEN.	625	Schilden.

Ten tweeden / inden jare 1427. den 25. Deyde / als den Hartoge ende Grave voornemt naer Vlaenderen soude trecken / soo verfocht hy van de Hollantsche Steden een somme van 20000. Schilden / omme daer mede te betalen de Soudie bande Maenden Junius ende Julius / ende de Soldaten die binnen Hollandt in Garnison bleven liggghen. Het welck hem geaccoordeert werde / ende hier toe gaf

Tweede
Bede anno
1427.

HAERLEM.	4622	Schilden.
DELFF.	3305	Schilden.
LEYDEN.	3305	Schilden.
AMSTERDAM.	2833	Schilden.
ROTTERDAM.	833	Schilden.
ENCHVYSEN.	100	Schilden.

Ten derden / inden jare 1468. inde Maent van Junio / tentijde als Herroch Carel van Borgondien. Sone ende Erfgenaem banden oberleden Grave / inden Haghe Gehuldet werde de 27. Grave van Hollandt / Zeelandt / etc. Soo verfocht den selven Grave van sijne Landen een Bede van twee hondert ende 40. duysent Leeuwen / t'stuck tot 30. Rupvers. Daeckende 480000. Schilden / noch vooz sijn Wifszouwe / wesen de des Conings Suster van Engelandt tot Spelde-gelt (als men sept) op acht jaren te betalen.

Noch tot Giften ende Deuscheden van allerhande Dienaren. 32000.
16000.
Noch tot verballinge bande koften by de Riddereschappen ende Ede-
len ende andere gedaen int reysen om deser saken wille. 4800.

Maekende tsamen een somme van Hollantsche Schilden. 532800.
Daer toe die van Hollandt ende West-Vrieslandt moesten betalen
een somme van 372800.

Hier regghen behielt den Grave aen hem / vooz soo vele Dozt ende hare omleggende Dozpen ende Steden hier aen moesten gheben / een
somme van 32200.

Soo Gesteerden noch vooz de andere Steden ende Dozpen te betalen
een somme van 333600.

De welcken betaelt souden werden / op 15. achter een volgende half
jaren / komende vooz twee termynen alle jaren 41035.

Hier

Hier toe gaben jaerlicx dese volghendende groote Steden/

HAERLEM.	3594	Schilden.
DELF.	3375	Schilden.
LEYDEN.	3375	Schilden.
AMSTERDAM.	2875	Schilden.
GOVDE.	1770	Schilden.

Ende de volghende klepne Steden in dit oude Register alsoo ghe-
noemt:

ALCMAER.	800	Schilden.
ROTTERDAM.	1150	Schilden.
SCHIEDAM.	350	Schilden.
HOORN.	2000	Schilden.
MEDENBLICK.	450	Schilden.
ENCHVYSEN.	470	Schilden.

Ende de reste alle de andere Steden/Heerlijcheden/ende Dorpen.

Totte drie hoopgaende bewijs-redenen/ daer mede van ouden Tij-
den/ den Ryckdom ende 'twelbaren der Stadt Leyden bewesen wert/ Haerstedden
van Vol-
lant / anno
1515.
beneffens de andere groote Hollantsche Steden/ sal ick noch een ander
bewijs/ van haer menteste vande Dupsen genomen/ hier by bougen.
Daer uyt gesien can werden dat in den Jaere 1515. de Stadt Ley-
den/ van alle de Hollantsche Steden/ de meeste Dupsen ende Haeriste-
den gehadt heeft. Want ick hebbe bevonden in secker geschijfte/ dat
in het hoopnoemde Jaer van 1515. over alle de Steden ende Dorpen
van Hollandt ende Westzijekant/ aentepcheninge gedaen zijnde vande
Haerstedden, batter gebonden zijn tot

DORDRECHT,	1500.	HAERLEM	2714.
DELF met DELFS HAVEN			2735.
LEYDEN	3017.	AMSTERDAM	2531.
GOUDE	1694.	ROTTERDAM	1137.
SCHIEDAM	470.	GORCUM	700.
SCHOONHOVEN	460.	VVOERDEN	267.
OUDEWATER	335.	HEUSDEN	247.
NAERDEN	500.	GEERTRIJYDENBERCH	280.
WEESEP	205.	MUYDEN	100.
HAGE	1118.		

Ende inde Westzijessche ofte Noordhollantsche Steden zijn aenge-
tepkent tot

ALCKMAER

389.

63

HOORN

HOORN	1118.
ENCKHUYSEN	720.
EDAM met drie Dorpen daer onder getelt	692.
MONICKEDAM	241.
MEDENBLICK	321.
PURMERENT	210.

Mentchte
van Vaert-
steden 1638.
tot Leyden.

Door de segeninge Godes is de Stadt Leyden, 'stedert dien tijde totten Jaere 1638 in mentchte van Hupsen ende Schoonsteenen so vermeerderet datmen int selve Jaer by de aentepkingingen van dien/ behonden heeft 21194. Vaertsteden of daer ontrent.

Ich soude hier noch vele ende verscheyden Schattinge ende Beden/ die de Graven geconsenteert zijn/ ronnen by boeghen/ maer 'isal onsgenoech zijn met dese hier voorverhaelde te bewijzen ende te bevestigen/ dat Leyden ober vele jaren onder de groote ende treffelicke steden gestelt ende gerekent is.

Gelijck ghy gesien hebt/ dat Leyden ober so vele jaren zo vele gecontributeert heeft als eenige bande andere groote steden/ alsoo heeft de selbige op gelijcken voet tot desen dage toe geduylichliken naer abbenans betaelt/ gegeven/ ende te berde moeten hzengen: behalven eenighe wepmich Jaren naer hare lste ende sware Belegeringe/ om dat hare ghevoerschsaem half herdozven Wozgerpe de woozleden schaden/ de welke 3p boozt Beleggh ontfangen hadden/ wederomme soude mogen verhaelen ende te hoven comen. Doch 'igene by de selvighen in die tijt soude mogen inlander gegeven zijn/ hebben 3p naermaels/ ende noch huyden ten dage/ wederomme verbeteret: want ich houde dat/ (naest Amsterdammie/ de welke nu in eenige Jaren herwaerts de grootste ende rijkste Stadt van gants Hollant geworden is) geen Stadt soo veele/ ymmerg niet meerder/ totte onderhoudinge vande gemene Lands deldelen ende lasten op en hzenght/ als dese Stede.

Bewijs
dat Leyden
schoon is.

Comende nu weder daer wpt lteren/ soo segge ich dat de Stadt Leyden is een schoone/ groote/ tierlicke/ welgeordneerde/ ende waterrijcke Stadt/ de welke (mijns oordeels) gheen van alle de Hollantsche Steden/ in alle dese deelen/ en behoefte wijcken/ gelijk een pegelijcken/ de welke de selvige niet opmerkinge betien ende boozwandels heeft/ sal moeten bekien en. Dat de selvige groot is/ can niemant ontkennen/ want naest Amsterdammie is Leyden met de laetste vergrooringe de grooeste Stadt van Hollant. Dat de selvighen schoon ende niet is: bewijzen sels de Straten/ (ich laet de Hupsen staen) de welke soo wel des Winters als des Somers/ alhier soo schoon ende reyn zijn/ als in vele Landen ende Steden de Hupsen ende Woontingen van hinnen zijn.

Tierlick.

Watse tierlick ende ylapsant is/ tujgen de mentchte van de schoone welgeboude Hupsingen/ de lustige wyde Straten/ die alhier breeker ende

de grooter zijn als in eenige Stadt van Hollandt.

Daese water-risck is / zijn daer van onloochbare ghetuyghen de menichte der wateren ende grachten de welcke binnen der selver geleghen zijn / ende daeromme binnen de Stadts muren omtrent de dertich Eylanden maecten. Welcke wateren de Stadt nootzakelicken ende hojdelicken zijn tot dese twee saecken: d'eerste / ten tyde van brants noot / omme upt de selvige metter haekt / dooz de wackere naersticheyt der Woogeren / den selven terstont te moghen upten ende te lessen. De tweede / tot gebuyck van de vzeemde ende innewoonderen deser Stede / omme alle hare goederen ende behoeflichkeiten alomme ende tot allen plaetsen dooz de Stadt te hoeren ende te vzenge / met weynlich moepken ende costen op te slaen ende te schepen / tot een onuytsprekelich ghe-riff dee selver.

Leyden is water-risck / ende was hoorbeel datse daer by geniet.

Dat de selvige wel geordineert ende sterck is / bewijzen de Straten / Poozten / Muren / Wallen / ende Vesten / daer mede dese Stede te gen eenigen aenval eenigher vyanden / daer ons Godt hoor behoeden wil / versien ende gesterckt is / te weten / met seven Boltwercken / bye aende Zuytzijde / ende hier aende Pooztzijde deser Stede / rontomme een wijden Vest-graft / stercke dicke Wallen / buyten de selvige be-murpt ende beplantet / (in plaetse van Balissaden) met een stercken Poozten Dage. Werdt ghesloten met seven Poozten / de welke ghe-noemt werden:

Leyden is sterck.

1. De Witte oft Haeghsche Poorte.
2. De Rijnsburger Poorte, ofte Morsch-poort, 1640. vernieut.
3. De Haerlemer Poorte, inden Iaer 1632. geheel nieu gemaect.
4. De Maren Poorte. mede onlanghs vernieut.
5. De Zijl-poorte.
6. De Hoogwoertse Poorte, die inden Iaere 1635. vernieut is.
7. De Koe-poorte.

Het meerendeel van de selvige zijn tierlicken ghehout / insonderheyt de oude Rijnsburger Poozte / de welke nu met de laetste Vergroottinghe inde Stadt ghetrocken is / zijnde onlanghs te hoorzen seer schoon ende costelicken van blauwen Ardupn opgebout / waerdich om besien te werden. Rontomme deser Stede gaet een heerlicken vzeeden Chin-gel / die rontomme de Stadts wallen ende muren / met schoone Hooghe Ppenboomen beplantet ende besettet is / tusschen de welke het in den Sommer seer lustich te wandelen is.

Dat dese Stadt bequaem is totte Draperse metten aenleben van dien / heeft nu eenige hondert Jaeren langh ghebleecken / ende behoest geen verder bewijs: de Wateren / de bequame soete Lucht / de gelegentheyt / dienen alles tot bewijs ende tot getuygen der selver.

Leyden is bequaem totte Draperie ende Hooghe Schole.

Ten laetsten / dat de selvige bequaem is totte Vniversiteyt ofte hooghe Schole, dient alleen dit volgende hoor bewijs: dat hoor alle eeuwen / en tot allen tijden / Pallas de Musæ, ofte negen Jupiters Dochteren / al-

tijt bewoont ende ingenomen hebben/ niet alleen den dobbel getoytē Berg Olympus ofte Parnas, de Heliconische woontingen/ ofte de alderbermaeckelickste ende eensaemste plaetsen/ de welcke de nature in de gantsche werelt soude moghen gesticht ende ghebout hebben: maer als de selvighe hare woontingen hebben willen nemen in eenige Landen ofte vaste Steden/ so hebben sy altyt tot haer gebuyck gelieft ende vercoozen de reynste/ stilste/ eenichste/ vermaeckelickste ende playsantste/ om inde selvighe te baren ende voort te byenghen sulcke byuchten/ waer dooz niet alleen eene Stadt/ een Landt/ maer de gantsche Werelt soude mogen gemeten ontalliche weldaden. Op gelyckerwijse is alhier van haer also mede ghedaen/ verkiefende upt onse Dataviersche Steden het Palladijnsche Leyden tot hare woontingen. Ende welke sy tot noch toe niet grooter eeren ende byuchtbaerheyt gewoont ende geleef hebben/ als hier naer tot ghelegghen tydt ende plaetse naerder ende byeeder aengemercht sal werden.

Swijg
vande bes
quaemheyt
der selver.

Wat onse Stadt Leyden niet alle de booz-verhaelde conditten niet herbult en is/ soude niemant met goede redenen mogen ontkenen/ ofte tegenbyeekken: laet ons de selvige een weynich/ d'een naer den anderen ondersoeken. De reynicheyt/ gherusticheyt ende stillicheyt aengaende/ alle de gene die inde selvige woonachtich zijn/ moeten alsamen getuygen wat een stille ende gerusticheyt alhier is/ ten aensien van Amsterdam/ Rotterdam/ ende verstepden andere Hollantsche Coopsteden/ de welke bestaan by de Coopmanschappen/ upt redinghen van allerley Coopvaerdie Schepen/ toerustinghen/ ontladingen/ van ontalliche Haringh-buysen. Een yder is bekend/ wat een geloof/ wat een gewoel/ wat een onuytsprekelick gerac/ dooz die Steden ende langhs de Straten/ van dat de alsiende Sonne op rijst/ tot dat hy signe haerden den toom wederomme ontsaecht/ gehoort wert.

Belangende de vermaeckelichheidt/ waer vint ghy in gants Holland (onder eenigen roem ofte gonsi ghesproken) Leydens gelyck? soo wel binnen als buyten der Stede/ gaet binnen der Stede waer dat het u beliest/ over al vint ghy schoone ende vermaeckelike wandelingen: Lustu buyten der Stede u geest te vermaecken / om uwe verstopde sinnen doozt naerstich Studeren vanden anderen gheraecht zijnde/ by een te vergaderen/ gaet buyten welke Poozie ghy wilt/ alomme vint lustige playsante ende vermaekelike wegen/ schoone heerliche Doopē/ byuchtbaer Landsdoutwen/ ende grasige Weplanden. In somma/ bedencht alsulcken vermaeck als het u beliest/ ghy sult alhier vande selvighe comen ghebreent werden. Ende dit sal hier mede genoegh zyn van eerste dat wy voorgenomen hadden waer te nemen ende te volgen.

Het Geestelick
Recht-
gebiede,
berdeelt in
die Dario-
chien.

Comende nu totte verbeelinge der Stadt Leyden, soo sullen wy eerst handelen vande verbeelinge het Geestelick gebiet aengaende/ gelyck selvige gewees is ten tyden als den Roomschen Paus, ende syne onderdanen/ de gantsche Werelt/ (by maniere van spreken) beheerschte ende

ende onder sijn ghebiet hadde. De welke bande Pastoren/wien meest daer aen ghelegghen was/seer blytich onderhouden werden / soo wel in blytichap als in rou/ om dat hare Kerckenen daer van verbeteret werden : want het oude Cluppel-versken is niet te vergeefs ghemaect/ t welck seyt/

Is Blytichap of Rou.

Valt de Papen in haer Mon.

Het Gheestelick Rechts-gebiet, binnen der Stadt Leyden, was verdeelt in dize ghebeelten / ofte Parochien, onder elck bande Hoost Kercken een verdeelende/ te weten de S. Pieters, S. Pancraes ofte Hoogelandische, ende de Lief-vrouwen Parochien, hoe verre hem een pder der selver verstrekt heeft / dient een wepnich naerder ondersocht ende verhaelt.

Beginnende dan met de oudste / grootste / ende eerste Hoost-Parochie deser Stede/ ghenamt naer de Kercke/die inde cere van S. Pieter ende S. Paulus gesticht is/ S. Pieters Parochie: Dese neemt sijn begin opt midden bande Bostel-brugghe / loopende doort midden vanden nieuwen Rijn / tot opt midden van het watergat bande Hoorschwoertse Poozte / van daer roudt omme de Stadts Wallen / tot wederomme opte booznoemde Brugghe / in hem begrypende de ganstche oude Stadt / mitsgaders alle de Hupsen die mette derde vergrootinghe / legghende aende Zuyt Zuyt-west ende Westzijde der selver / inghenomen ende aende Stadt ghebracht zijn. Desghelijcx / behooren onder dese Parochie, alle die Hupsen legghende aende Coornbrugghe / aende Noort-oostzijde vanden nieuwen Rijn / beginnende metts Poozte bande Brouwerije eertijds gekomen van Willem Arene Gerritsz., nu zijnde de Brouwerije van Frans Duyt vander Werf, ghenoeemt de vergulde Croon, Noort-westwaerts aenlopende tot opte Dijk-brugghe / de Hupsen / opte selfde Brugghe / ende die tusschen de Dijk-brugghe ende S. Ians Brugghe staen / mitsgaders de ghene die aende Zuyt zijde vanden ouden Rijn staen tot het Burchbruggeken toe ende niet verder. Om wat redenen ende oorzaccken dese Hupsinghen (die niet meerder redenen onder de Pancraes Kercke behooren souden) inde Pleters Kercke geparochijt zijn/en can van niemanden volkomentliken gheseydt werden / maer naer gissinghe wert ghehouden dit volghende waer te wesen / te weten / dat de Burchsacen, van ober vele jaren / de welke met een Sloop / loopende uppen ouden tiden nieuwen Rijn waren afghescheppen / ende namaels met een Brugghe aende Stadt vercheelt zijnde / van outs Parochianen moeten gheveest zijn van S. Pieters Kercke : t welck hier mede eersichsing wert bevesticht / dat alle de Hupsen opten Tee ofte Doet vanden Burch staende / totten tijden vande laetste Deroerten toe/beneffens andere hebben moeten helpen onderhouden de Brugghe / legghende tusschen beyde de

S. Pieters Parochie, hoe verre hem de selve verstrekt

Kerck-steghen/ ghenoemt de Leughen-bzuggen / mitsgaders de Steyger daer onder ghelegen. Ten anderen/ dat de Commanduren. inder tijt rechte verkregen hebbende vande Pastorie van S. Pieters Kercke. in haer besit ende ghebuyck ten opsichte van hare Parochianen / sonder de minste verkozinge/ hebben willen blijven / ende daeromme soo hebben de voornoemde hupsen moeten blijven onder de Parochie van S. Pieters Kercke.

Hooghe-
lantische
ofte Pan-
craes Pa-
rochie.

De tweede Parochie wert genoemt de Hoogelantsche ofte S. Pancraes Parochie, ende begint aen het watergat vande Hoogwoertsche Doozte/ loopende West waert aen dooz den Rijn totte Vrouwerie vande vergulde Croon. Innemende de drie eerste hupsen / gheleghen aende Noort-Weestsyde vanden Rijn / te weten de gene die van het begin vande langhe Coornbrughstege gelegen zijn totte Vrouwerie van Frans Dupst voornoemt/ loopende voorts dooz de selve Coornbrughstege/ langs de Rieustrae/ Kerckhof/ gedaemde Kerckgraft/ totten ouden Rijn/ van daer tot het Burghbrugken toe/ ghelegen zijnde aende Zuydt-zyde vanden selfden Rijn. Daer aende andere ofte ober zyde / loopt de selve tot opt midden vande Marenbzugghe/ van daer de Maren aen beyde de zijden tot de Vesten toe/ langs de selve weberom tot het watergat vande Hoogwoertsche Doozte toe/ loopende desgelijcx doozt midden van Marenbozz tot de Oostzyde van't Vrouwen Kerckhof / mitsgaders de Oostzyde van het dwerfgrachtgen/ begijpende alle de hupsen aende Westzyde ter Maren- waert leggende/ so wel de gene die van het dwerfgrachtgen naer de West loopen/ als de ghene die aende andere zyde van het grachtgen gheleghen zijn/ tot de Marenbzugghe toe. Ten waeromme dat alle dese hupsen onder de Hoogelantsche Parochie behooren/ werdt gehouden dese te zijn / ghelijck selfoe oock bevesticht werdt met sekere out gheschifte vooz twee of drie hondert jaren geschreven/ Innehouvende dat ter tusschen de Pastoren van beyde dese Kercken sekeren twist ende verschil ontsaen is / nopende het Geestelick recht van alle dese voornoemde hupsen. Waer inne de Pastoor ten Hogelantse / bewees dat de selve hupsen / die van ober lange jaren gelegen hadden opten uytendijck vanden Marenbuijk / van ouden tijden / buyten menschen gheheuchnisse/ geparochijt hadden in het Berderen Huylgen. somen eerswerf de Pancraes Kercke schijnt ghenoemt geweest te hebben/ mogelijcken om dat het eerste begriyp van berderen / te weten van waghelchoorten hout ghemaeckt mach zijn geweest/ watter van sp ofte geweest is/ is mijn onbekent/ als daer van gheen naerder bescheyt ofte onderrechinghe hebbende connen betomen.

Vrouwen
Parochie.

De derde ende laetste Parochie ghenoemt wesende/ naer ons Liebe Vrouwen Kercke/ de Vrouwen Parochie, de selvige is seer cleyn ten aensien vande twee voorgaende/ nemende sijn begin opt midden vande Bostelbrugge / loopende doozt midden vanden ouden Rijn tot de cozte Maeren/ doozt midden der selver/ tot op de Marenbzuggen/ van daer doozt

dooyt midden van Warendorp tot de Vrouwen Kercke/ vande Vrouwen Kercke totte Rijnburger-poorre/ inmenende alle de Dypsen ten wederzijden van Warendorp gelegen zijnde/ tot de Stads Wallen ende langhs de selve tot het Marengat toe.

Ende hier mede sal genoegh geseyt zijn/ belangende het scheidjen van de Parochien deser Stede/ ten opsigte van het Geestelicke Rechtgebiet: Rozende den welcken de Pastoren in dier tijt sich wonderliken wel ende opdentliken conden verstaen/ int dzagen van het Sacrament/ op hare soo jaerlicke/ als int bysonder ingestelde Processien Generael (soomen die plach te noemen) de welcke ghemeenliken gaende waren upt S. Pieters, als de outste ende de Hoofst-Kercke/ tuelck doende den Commanduyt/ of een van zijn Cappelaenen/ t'woorschreiben D. Sacrament gedzagen hebbende tot op't midde vande Wostelbrugge/ bleef daer stille staen/ ende leberde 'tselbe inde handen vanden Pastoor vande Vrouwen kercke/ die't booyt dzoey tot het midde vande Warenbrugge/ albaer sy oock stille moest blijen staen/ ende gelycke oberleberinge dede aende Pastoor van S. Pancraes, die daer mede booytingh tot opt midden vande Gansfoort-brugge/ leggende tusschen de Hoppgrast ende Hoogewoert/ de welcke albaer totten ytersien van zijn Geestelick Rechtsgebiedt gecomen zijnde/ stille stont / ende het selfde wederomme aenden Commanduyt/ ofte sijn Cappelaen/ weder over gaf/ de welcke 'tselbe/ mette Processie gelept zijnde/ wederomme in S. Pieters Kercke bracht. Wienende daer mede (in sijn oorveels) haer gericheyt/ of lieber haer misverstant/ van om soo cleynen proffijt/ dat van so weynich Dypsen conde comen/ malkander int selve niet en conden te ghesmoet gaen ofte verstaen/ ten minsten als zy in sulcke hoochwtichtighe saken / ghelijckmen de Processien noemde/ oeffenden ende deden. Pemanant soude mogelijcken tot ontschuldunge vande Pastoren moghen by dzingen/ dat sy in confesiente ofte goeder gewissen beswaert zijnde/ in te versorginge der Zielen van soodanighe Persoonen/ bedwoonende de Dypsen die onder haer Parochien staende waren/ de selve niet en tonsten van haer werpen/ noch verlaten/ vermits het selbe van hare Cudde ende Schapen waren/ booyt de welke sy God hadden te verantwoorden/ ende haer bevolen waren te weyden/ ende van alle nootlaeckelichheden ter Salicheyt dieneende/ te versorgen. Ich laete de selve verontschuldunge seer gaerne toe/ ende geloof wel dat soodanige bekwelingen wel inde herten vande eenvoudige Pastoren geweest moghen zijn/ sonder daer tegens te willen segghen/ dat sulx ten hooelstten rechte geweest/ ende gebaen hadde moeten werden/ by so verre men mit soodanige ver te pdingen hare Schapen 'tsp onder de Turck/ ofte een heel andere Godsdienst ofte Religie gesocht hadden te dzingen. Het welke in besen in het alderminste geen plaetse en hadde/ want beyde dese Kercken soo eens Ghesint waren ende geboelden/ datter niet een loia, ofte het alderminste ritelken en verschilde/ nochte mocht vershillen/ ende malkanderen so gelyck waren (als het spreckwoort seyt) als twee Epen

By wat wyse binn Leyden de ordinari sche Procestien ghebaen waeren.

ren van eender Hennen. Ende dat daeromme de voorgaende ontschuldige dinge alhier geen plaerse en mach hebben. Van ick houde voorszeker/ dat de geltgiericheyt der Pastozen de eenige oorsaecke geweest is/ dat niemant in het alderminste van haer recht heeft willen wijcken. Ende de Hondse hier mede op vande verdeelinghe deser Stede/ het Geestelijck Recht/ gebiet aengaende. Ende comen totte verdeelinghe deser Stede/ also die by die vande Gerachte ober vele jaren verdeelt ende afgeschepden is in twintich ghedeelten/ quartierien ofte Bonnen, behalven ende uytgesondert alle de huysen gelegen bytten de Sijlepoortz / binnen de byzdomme deser Stede/ zijnde een schoone ende bequame Doozstadt/ bestaende van ontrent de Tachtentich schone nieuwe huysen en erben/ die mede by die vanden Gerachten tot een Bon ghemaect zijn / ende genoemt wert het Sijlbon, ofte Waertbon. Ende desgelijck de gantsche nieuwe Stadt/ ofte laetste Vergrootinge/ de welke metten anderen in versepden Bonnen verdeelt en afgeschepden zijn/ en hier naer op hare plaetse gestelt ende genaemt zullen werden. Omme de voorsz. noemde Bonnen ende gedeelten vo'comentlicken te beschrijven/ so sullen wy dese dingen waer nemen/ te weten/ den naem/ plaetse/ grootte/ hoe de selbighe loopen/ ten laetsten waer een pegelicken der selver in tijden van alarm oft beroerten/ aende Stadts wallen/ oft binnen der stede syne Hoefslach ende Loop-plaetse heeft/ om die te beschermen ende te bewaren. Ende sullen dan beginnen met de eerste Stadt ende outste Quartieren ofte Bonnen.

Bonnen ofte Quartieren der Stadt Leyden.

1. W A N T H V Y S, begint aenden Blauwen steen/ ende loopt dooxt midden vande Maersmans steege tot op de Duschbrugge / van daer dooxt midden vanden nieuwen Rijn/ tot t'eynden de Kaernemelckbrugge/ dooxt deur het midden van't Steenschuyt tot opte Hooghe woerts brugge/ (van outs de Wevers brugge genaemt) ende van daer dooxt midden vande Bredstrate / tot weder opten Blauwen steen: heeft sijn Hoef-slach/ by tijden van oproerte ofte alarm/ vooz het Stadthuyt.

2. W O L H V Y S, begint mede opten Blauwen steen / ende loopt dooxt midden vande Bredstrate tot ten halben vande voorszeyden Hoochwoerts brugge/ van daer dooxt midden vant Steenschuyt tot beneffens de Volders-graft/ voozts dooxt het midden vande Volders-graft/ tot ten halben vande Kercksteech-brugge, (van outs de Leugen-brugge ghenaemt) ende van daer deur t'midden vande kortze Kercksteech tot weder opten Blauwen steen: heeft sijn Hoef-slach aende Vesten of Wallen vande Wiet-brugge / totten Blausteechs Coozen toe.

3. V L E Y S - H V Y S, begint opt midden vande Leugen-brugge/ loopende dooxt midden vande kortze Kerckstege tot opte Bredstrate/

strate/ van daer doort midden der selver/ tot op S. Antonis brugge/ van daer doort het midden van Kapenburch tot de Volders graft/ doort het midden der selver wederomme tot de Kerckbrugge toe: heeft sijn Houf-slach voort het Stadthuyjs.

4. **GASTHUYVS VIERENDEEL**, begint opten blauwen steen/ ende loopt doort het midden vande Bzebestrate totten halben vande Conts-brugge/ van daer doort het midden van cozt Kapenburch totten halben vande Hofstet-brugge/ voort doort het midden vanden Rijn totten halben vande Wisch-brugghe/ ende van daer doort het midden vande Raacksmans-steghe/ tot weder opten Blauwen steen: heeft sijn Houf-slach mede voort het Stadthuyjs.

5. **OVER 'T HOF**, begint opte Kercksteech-brugge/ ende loopt doort midden vande lange Kercksteege/ van daer over het Kerckhof tot aende Clocksteech/ voorts doort het midden vande Clocksteech ten halben vande Nonnenbrugge/ van daer doort het midden van Kapenburch tot beneffens de Volders-graft/ ende voorder doort midden vande Volders-graft tot weder opte Kercksteechs brugghe: heeft sijn Houf-slach aende Westen ofte Wallen van Pellicaen af langhs de cozte West/ tot het watergat toe van cozt Kapenburch.

6. **SEVENHUYSEN**, begint opte voorszeyden Kercksteech-brugge/ loopende doort het midden vande Volders-graft tot het Steenschuyjs/ van daer doort het midden der selver totten halben vanden Nonnen brugge/ van daer doort het midden vande Clocksteege om 't Kerckhof tot neffens de lange Kercksteege/ ende voorts doort het midden vande voorszeyden langhe Kercksteege/ wederomme opte voozgeroerde brugge: heeft sijn Houf-slach aende Westen van S. Ioris Coozn/ tusschen Lebedal ende de Zijtgracht/ tot den Coozn van Borgondien toe/ langhs de Hupfen die vande Wannen gemaect zijn tot beneffens S. Iacobs graft.

De ses Bonnen vande eerste ende oude Stadt bescheyden hebbende/ volghen de vier Bonnen, de welke gemaect zijn vande eerste vergrootinge/ ende zijn dese:

7. **BURCHSTRENG**, begint opt midden vande Wisch-brugge/ ende loopt deur den Rijn tot S. Ians brugge toe/ van daer deur het midden vanden ouden Rijn/ tot beneffens de Kerckgracht/ voorts doort het midden vande gedamde Kerckgracht tot aende Hoochlantische Kercke/ voorder 't Kerckhof om tot beneffens de Nieuwstraet/ van daer doort het midden vande Nieuwstraet tot inde Hoppgracht/ voorder doort het midden vande Hoppgracht/ tot inden nieuwen Rijn/ ende soo voorts doort het midden vanden nieuwen Rijn weder tot de voorszeyden Wisch-brugge toe: heeft sijn Houf-slach aende lange West/ van beneffens War-naer vander Does hupsinge tot opt Marengat toe.

8. **KERCK-VIERENDEEL**, begint aen S. Panraes kercke/ ende loopt midden deur de Kerckgracht tot inden ouden Rijn/ voorts

door het midden vanden ouden lijn tot beneffens de Hop-graft / van daer dooz't midden van de Hopgrast tot neffens de Nieustraet / ende hoorder dooz het midden vande Nieustraet / om het Kerckhof / tot weder aende Kerckgrast: heeft sijn Houf-slach aende Wallen vande Zijl-poozte totten tweeden Coorn / na de Hooghwoertfche Poozte toe.

9. GANS-OORDE, begint op het midden vande Gans-oortz brugge / ende loopt dooz het midden vande Hopgrast tot inden ouden lijn / van daer dooz het midden vanden ouden lijn tot neffens de middelste graft / boozt dooz het midden vande selfoe graft tot weder inden nieuwen lijn / ende van daer midden dooz den nieuwen lijn tot aende boozsz. brugge: heeft sijn Houf-slach aende Wallen vanden tweeden Coorn / boozt op de Zijlpoozte / totte Lupl-tozen toe.

10. NICLAES-GRAFT, begint op watergat vande Hooghwoertfche Poozte / ende loopt midden deur den nieuwen lijn / tot neffens de Middellste graft / van daer deur 't midden vande selfoe graft totten ouden lijn / hoorder deur 't midden vanden ouden lijn tot het Watergat vande Zijl-poozt / ende van daer langs de Wallen weder tot het boozschreven watergat vande Hoogelwoertfche Poozte toe: heeft sijn Houf-slach aende Wallen vande boozschreven Lupl-tozen / tot de Hoogelwoertfche Poozte toe.

De Bonnen de welke ghemaect zijn vande tweede Der-grootinge / zijn dese volghende vijf.

11. MARENDORP RYN-SIIDE, begint op het watergat vande Zijl-poozte / ende loopt ten midden dooz den ouden lijn tot neffens de Maren / boozts dooz 't midden vande eerste Maren tot op de Marenbrugge / van daer midden dooz Marendorp tot aende Zijle-poozte / ende boozts weder tot het boozschreven Watergat: heeft sijn Houf-slach aende Wallen vande Dupfent-raet-steech af tot de Zijl-poozte toe.

12. WEST-MARENDORP LANT-SIIDE, begint aende Oostzijde van het watergat vande Maren / loopende dooz 't midden vande Maren tot in Marendorp / booz't midden der selver totte Schagensteech ende de Volmolen-graft / doozt midden van beyde tot aende West / van daer langhs de Wallen tot wederomme aen het watergat vande Maren.

13. OOST-MARENDORP LANT-SYDE, begint aende West aende Oost-zijde vande Volmolen-graft / ende loopt dooz 't midden der selver tot aende Schagensteech / deur het midden van dien tot in Marendorp / van daer dooz 't midden der selver tot aende Zijl-poozte / ende van daer langs de Wallen totte boozschreven Volmolen-graft toe / dese twee Bonnen hebben metten anderen hare houf-slach aende Wallen van 't Marengat / tot beneffens de Dupfent-raetsteech toe.

14. OVERMAREN RIIN-SIIDE, begint aende Oostzijde van de burgerpoozt / ende loopt deur 't midden van Marendorp tot op de Marenbrugge /

renbrugge/ van daer deur 't midden vande cozte Maren inden Rijn/ bozder deur 't midden vanden Rijn totte Bosfelbrugge/ ende van daer weder totte wooschreben Doozte toe; heeft zijn hoesflach aende Wallen van S. Vrselen steech/ tot beneffens Warnaer vander Does Duplicke.

15. OVERMAREN LANT-SYDE, begint aende Rijn- burgerpoozte/ ende loopt dooz 't midden van Marendorp tot op de Marenbrugge/ van daer deur 't midden vande Maren tot opt watergat vande Maren toe/ ende van daer voozts langs de Westen tot wederomme by de wooschreben Doozte; heeft zijn houfflach/ aende Wallen vande Rijn/ burger Doozte/ tot S. Vrselen steghe toe.

De Bonnen de welke ghemaeckt zyn vande derde Vergrootinge/ zyn dese volgende lijf.

16. HOGEWERT, begint op 't watergat van Lebendael/ ende loopt dooz 't midden van Lebendael in 't Steenschuyz/ van daer deur tusschen van 't Steenschuyz tot inden nieuwen Rijn/ boozts deur tusschen vanden nieuwen Rijn tot opt watergat vande Hoghewert- scije Doozte ende voozder langs de Wal tot op wooschreben watergat van Lebendael toe/ heeft sijn houfflach aende Wallen/ vande Hoosch- woertsche Doozte af tot S. Ioris Coorn toe.

17. OOST-NIEVWELANT, begint aende West aende Zuydzijde van Lebendael/ loopende dooz tusschen der selver tot in het Steenschuyz/ van daer dooz tusschen der selver tot de S. Jacobs graft/ van daer dooz tusschen der selver totte West/ ende voozts om de Wallen wederom tot het watergat van Lebendael toe.

18. WEST-NIEVWELANT, begint aen de West- zijde van S. Jacobs graft/ aen des Stads Wallen/ loopende dooz de selve graft tot in het Steenschuyz/ van daer dooz het midden der selver totte Dliet/ ende van voozts dooz de Dliet tot het Dlietgat/ ende van daer langs de Wallen wederom tot S. Jacobs graft toe. Wepde dese Bonnen hebben gesamentlicken hare houfflach aende Wallen ofte Westen vanden Coorn van Borgondien tot opt Dlietgat toe.

19. ZVYT-RAPENBURCH, begint aende Noortzijde van het Dlietgat/ loopende deur 't midde vande Dliet tot in het Steenschuyz/ van daer dooz 't midden der selver totten Bonnen brugge/ van daer dooz de Bonnen ende Catalinenstegen tot aende West/ ende van daer langs de Wallen tot wederomme aen het vooznoemde Dlietgat.

20. NOORT-RAPENBURCH, begint aende West aende Noortzijde vande Catalinenstege/ loopt dooz 't midden vande selve ende de Bonnenstege tot in Rapenburch/ dooz 't midden van Rapenburch tot het watergat van cozte Rapenburch toe/ ende van daer langs de Wallen wederomme totte vooznoemde Catalinenstege toe. Wepde dese Bonnen hebben gesamentlicken hare houfflach aende Westen/ vande Blaufteechs Coorn af tot de Wittepoozte toe.

En laetsten zyn dooz de laeste vergrootinge deser Stede tot de vooz- genoemde

genoemde Bonnen noch geboecht de volgende drie Bonnen.

HOGE MORSCH, begint aende Haerlemmer poozte mette Oostsyde vande Steenstraete/loopende langs de Nooysyde vande nieuwe Beestemarcht/de Westsyde vande West-dwersgracht/Nooywaerts aen. Ende de Suptsyde vande Vinnen-westgracht Westwaerts aen/toe aende Haerlemmer-poozte voornoemt.

NIEU-MAREN, begint op de oude Chingel/ oopen Houck vande Oostsyde vande Nieuwe Waren/ Oostwaerts aen de oude Chingel langhs/ loopende langhs de Westsyde vande nieuwe Volmolen-graft/voorts langhs de Suptsyde vande lange Gracht Westwaerts aen/ ende voorts de Oostsyde vande nieuwe Waren/ Suptwaerts aen totten booychzeven eersten houck toe. Ende begint dan weder aende Westsyde vande nieuwe Waren/ Suptwaerts aen naer de oude Chingel/ voorts langhs de voorsz. Chingel Westwaerts aen/ ende langhs de Oostsyde vande Westdwersgracht Nooywaerts/ende langhs de Suptsyde vande langhe Gracht/ tot het begin voornoemt. Ende voorts aen de oberfsyde/ de Nooysyde vande lange Gracht Oostwaerts aen totte West-vollerkeech toe.

ZYL-OORT, begint aende Oude Chingel/ oopen Houck vande Nieu-volmolen-graft aende Oostsyde/ loopende de Chingel langhs Oostwaerts aen/ voorts de Coolltraet/ de Suptsyde vande Lange gracht tot aende nieuwe Volmolen-graft daer het begint. Ende dan voorts de Nooysyde vande langhe Gracht Oostwaerts aen tot aende West/ begryppende de Straeten ende Grachten daer tusschen beyden komende.

Bonnes
Aens last.

Overelck bysonder Bon ende quartier/ zyn by die bande Gerechte gheset ende geset vier Bon-meeften, wiens last ende bebel is/ sojge te draaghen dat de ghemeene Biant-gereetschap haer Bon aengasende/ behoorticken bewaert ende onderhouden werden: de selvighe ten tijden van Biant's noot upt te leveren/ ghebyupt wesen de wederomme te doen halen/ ende op hare plaetse te doen brengen. Desgelijc wanneer by die vande Gerechten eenighe ommestagen ghemaect zyn over de Wypfen in haer Bon begrepen zynde/ om daer mede 'tsp eenige nieuwe Biant-gereetschap/ ofte inde Winter ten tijden vande Voort het volcomen ende pertinente reeckeninge doen aende Schepenenmeesteren in der tijt die daer toe gheset zyn/ ende meer andere voozhallende saechen hier te lange om te verhalen. Omme in tijdt van Biant bequamer ende beter gebient te sijn vande Biant-emmers vande gemeene Burgeris/ zo is ober eenighe Jaeren by de Heeren vande Gerechte geordonneert dat alle de particuliere Biant-emmers bewaert souden werden tot vier plaetsen in pder Bon/ by vier Emmer-bewaerders/ omme die inder haest te mogen uptgeven als den noot vereyscht.

De voornoemde Stadt Leyden is noch naerder gesmaldeelt/ ende onderfcheyden in vele ciepre ghedeelten/ de welcke ghenoemt werden

Gebuyt

Ghebuyrten, die alle te samen pder met een onderschepdelicken naem ghehoert ende beschepdelicken afgepaelt werden/ ghelijc hier volcht/ ende ghenomen is upt secker gheschifte by de handt van mijn Con-
lan van Hout gheschreven.

Ghebuyrten der Stadt Leyden.

1. De OOST-KAERSKORF, of VREDENBURCH, begint vande Hoorschwoertsche Poozte af aen beyde zyden tot Jacob Willem's. vander Burch toe inclusy/ met de Wichmakers ende Warr-
kenstegen.

2. DE MIDDEL KAERSKORF, begint van Jacob Willem's. vander Burch af/ begrypende beyde de zyden tot S. Ioris stech toe/ ende het naeste Dups aende Stegger int Watersteechgen.

3. DE WEST-KAERSKORF, begint aenden hoek vande Nieuwe brugge/ ende opten hoek van S. Ioris stech/ streckende totte Hoorschwoerts brugge toe.

4. DE COENENSTEGE, ofte COENECOOP, be-
grypt in hem de selbige stege aen beyde de zyden.

5. CLEYN-BARBARIEN, begrypt in hem de S. Ioris en S. Barbaren stegen mette Dwerstamp/ gendemt S. Barbaren Rijk.

6. De CRAVWELSTEGE, ofte CRAVWENDAEL begrypt in hem de selve stege aen beyde de zyden vande Hogelwoert tot Leuendael toe.

7. VROVKENS-LANDT, begrypt in hem de Dron-
wenstege vande Hogelwoert tot aen Leuendael.

8. HADRIANOPOLEN, of de NOBELSTRAET, begint vande Hogelwoerts-brugge/ ende eyndt ten halven vande plaet-
Regen/ ende aen Kocclantmensteechgen.

9. CONSTANTINOPOLEN, begint vande Plaet-stege/ ende van Kocclantmensteechgen/ ende streckt tot de Wolfstege toe.

10. NIEUWEN-RIIN, ofte WITSERMOND, be-
gint aende Caerneleerbrugge/ ende eyndt inde Coorbrugsteghe aen
het Dack.

11. WEST-KERSTENRIICK, begint opten hoek vande
de Nieuwstege/ loopende langs het Kerckhof tot de Blauwe Bloch/
begrypt in hem de lange Pieters Kercksteghe/ begelyc de Westzyde
vande Woldersgrast totte witte Hoofse/ staende ober de Wolfsteghe/ ende
ander zyde van Kerstege/ tot Arent van Hollenstraetgen toe.

12. OOST-KERSTENRIICK, begint aen den hoek vande
de Woldersgrast/ begrypende de corte Kerstege tot opte Wredestraet/
langs de Westzyde der selver/ totte Wolfstege/ door de selbige tot opte
Woldersgrast/ ende die langs de Oostzyde der selver tot weder opten
selvden hoek.

13. MAERSMANS TEGE, begint aen het Stadhuys/ begriepende beyde de zijden vanden voorszeyden stege/ ende den Rijn tot de Coornbrugsteeg toe.
14. HARTOCHDOM VAN STEYNENBURCH, begint aenden Blauwen steen/ begriepende beyde de zijden vande Bredestraet totte Handemaekers ende Dief-stege toe.
15. CRANEVELT, of CRANENBURCH, begint vant Hert op de oude Bismarckst/ loopende tot de Vrouwensstege toe/ begriepende mede de Handemaekers stege aen beyde de zijden.
16. S. CATHARYNENRICK, begint vande Diefstege ende Handemaekers stege/ begriepende beyde de zijden vande Bredestraet totte Warchenstege toe/ beyde de zijden vande Vrouwenstege/ ende de strecke hem opten Rijn vande Vrouwenbrugge/ tot het achterhuys dat eertijds Gerrit Pietersz. Timmermans was.
17. DE PAP-LEPEL, begint vande Warchensteeg/ begriepende wederzijden de Bredestraet tot S. Antonis Brugge toe/ met de Broustege ende achter opten Rijn tot des voorszeyden Gerrit Pietersz. Wapplinge toe.
18. HETRYCK van PALLAS, begint aenden hoek vande Doelstege/ loopt door de selve tot opte achtergraft/ langhs de Oostzijde der selver totte Jonkenstege/ de Noortzijde der selver tot op Kapenburgh/ de selve langhs tot weder aende Doelstege.
19. GRAVENSTEYN, begint op den Zuythoek vande Houtstraet/ loopt langhs Kapenburgh totte Cloekstege/ begriep de Noortzijde der selver tot op Sinte Pieters Kerckhof/ langhs de Westzijde tot voorsz. 's Gravensteyn/ door de Houtstraet totten voornoemden hoek toe.
20. SIONSRICK, begint aenden Oosthoek vande Papengraet/ begriepende de Oostzijde der selver/ de Voldersgraet/ de schoolstege/ aende Westzijde tot wederomme aende voornoemde hoek vande Papengraet.
21. LEEUWENHORST, begint aenden Westhoek vande Papengraet/ begriepende de Westzijde der selver/ de Voldersgraet/ Kapenburgh aende Oostzijde/ ende de Houtstraet aende Noortzijde totten voornoemden hoek toe.
22. PRILIE, begint mette huysen gemaect vande Wapplinge vanden Heer van Lockhorst/ loopt door de Schoolstege/ de Voldersgraet ommegaende door Arent van Kollenstege tot aende voorszeyden huysen van Lockhorst/ ende begriepet over sulcx de Dief-stege/ soo wel de korte als de lange/ ende de Kerckgraet aen beyden de zijden.
23. BILLENBURCH, begint op royt Kapenburgh aende West/ begriepet het Noortepinde aen beyde de zijden/ het Sant ende de eene zijde vande Groene Palengraet. Is nu teghentwoordich verdeelt aen drie Gebuyten/ die genoemt werden/ Oost/ West/ ende cleyn Billenburgh.

24. RAPENBURCH, of MEYENBURCH, begint aen S. Antonis Brugge/ loopt totte Doelstege/ de heiste vande selve/ van de Doelgrast/ ende groene Hasen-grast begripende.

25. 't LANT VAN BELOFTEN, begint inden Rommenstege opten hoek vande Achter-grast/ loopt langs het Steenschuyt tot de Wliet toe.

26. VRECHDENRIICK, begint ten halve vande Blaeuwestege tot S. Catharijnen Dusterhuys toe/ begriyp S. Catharijnen stege aen beyde de zijden/ tot opten hoek vanden Rommenstege toe/ is verdeelt aen twee gebuyten/ ende met West ende Noort onderscheyden.

27. DE GRAEFFLICHEYT VAN IERUSALEM ende IERICO, begint aen het Steenschuyt/ begripende de Waertgens-grast aen beyde de zijden / de halve Blaeuwestege/ de halve Backerstege/ ende de halve Segerstege.

28. DE HEERLICHEYT VAN VLIET, begint aen S. Ieroens Brugge/ begriyp de Wliet aen beyde de zijden totte West toe/ met de halve Molensteech/ ende de halve Backerstege.

29. KOEPOORTS GRAFT, begint aende Nieuwe Brugge/ begriyp de Koepoort-grast aen beyde de zijden / met de halve Molensteech ende de halve Raemstege/ is gesplit aen twee Gebuyten die genoemt zijn Coeyenfort, Coeyensteyn.

30. SEVENHUYSEN, begint vande Nieuwe Brugge/ strekende tot het Falde Bagijnhof/ (selfde daer inne begrepen zijnde) toe/ ende vande Wliet totte Koepoort-gracht toe.

31. NIEWESTEGE, ofte OOST-VRIESLANT, begint vande Nieuwe-brugge/ begripende beyde de zijden vande stege/ de een zijde tot aen het Kerckhof/ ende de ander zijde tot aende Commanduyrs grast toe.

32. COMPOSTELLE, begint aen het Steenschuyt/ begriypende S. Jacobs grast aen beyde zijden/ ende in elck vande Raemstegen twee huysen.

33. BLICK INDEN AESSACK, begint van't Steenschuyt/ begripende de Volbers-grast/ tot de Wolfstege toe/ de Plaetsstege ten halven/ de Kerckbaeterstege/ ende de Sonneveldstege/ is verdeelt aen twee gebuyten met Oost en West onderscheyden.

34. 't OOSTERLING-PLAETS, ofte OOSTENRIICK, begint aenden hoek van Levenael/ begripende de eenen zijde vande plaets tot inde Raemstege/ ende aen de ander zijde beginnende aenden hoek van het Steenschuyt/ tot het huys van Antonis Cornelis verluyt.

35. GALISSIEN, begint vande Hogewoerts Brugge/ begriypende het Steenschuyt aen beyde zijden/ tot de S. Jacobs ende de Volbers-grast toe.

36. STEENSCHUYR oft NIEVLANT, begint aen de Volbers ende S. Jacobs grast/ begriypende het Steenschuyt aen beyde

hepde de zijden totte Nieuwe-bugghe toe.

37. DE HEERLICKHEYT van BREMMEN, begint van S. Jozis bugghe lopende langs Levenaël tot het Steenschuyt en Oosterlingh plaets toe/ met de Sijgracht tot het huys te Bzem toe.

38. KICKENBURCH, begint van S. Jozis stege/ begriypende Levenaël aen hepde de zijden tot de West toe.

39. CLEYN EGYPTEN, begint van S. Jans bugghe tot het Burgsbuggheken toe.

40. 't KOE-EYNDE, begint bande Sijle-poozte/ begriypende hepde de zijden bande Strate/ aende eene sijde totte straet loopende opte huplinge van Pieter Adriaensz vander Werf/ ende aen de ander sijde tot de Backer-steghe toe/ is verdeelt aen twee/ ende met Supdt en Hoort onderscheyden.

41. 't OS-LANDT, begint aende Backerstege/ lopende langs Marenbooy aen hepde de zijden tot de Hoogelantische Kerckstege toe/ is gesplijt aen West en Oost Os-landt.

42. PADMOS, of Vroelenburgh, begint aende bugghe van Wouwenlouwenstege/ loopende totte West toe/ is verdeelt aen twee gebuyten/ met den name out ende nieu onderscheyden.

43. OYDT BARBARIEN, begint bande Hoogelantische Kercksteeghe/ ende vanden hoek bande steegh nae de bugghe/ tot de steegh naest Meester Lenaert ende 'thuyt daer Claes Jansz den Drogen plach te woonen escluyt/ oock eensdeels van Janbofferstege/ ende bande Kerck-bugghe opten Rijn totte boozz. stege onder W. Lenaerts huys.

44. d' OUDEN RYN, of CLEYN VAN MACHT, begint bande Hoopgrachts-bugghe/ ende eynde aende Sint Pancraes Kerckbugghe.

45. ROODE STEEN, begint aende Suypstijde bande clepne Marenbugghe/ streckende tot het huys vanden Drogen incluyt/ boozz de stege/ daer ober ommelooopende naer de Donckersteghe/ begriypende de selbige aen hepde de zijden/ eyndigende aende Marenbugghe.

46. IAN-VOSSEN-STEIGE, ofte RYCK, begint van het buggheken/ streckende tot de West toe/ begriypende de Claessteegh aen hepde de zijden totte Mirakelsteegh toe/ is gesinaldeelt aen hier gebuyten/ genoemt Neer-Duyfentvresen, Abcouder Vossenrijck, Vossen-Schage, Claes Jan Vossenhouck.

47. S. NICLAES-STEIGE, begint aende Maren/streckende tot de huplinge daer S. Nicolaes plach upt te hangen.

48. MIRAKEL-STEGHE, begint opten Houck bande Claesstege/ begriypende de Mirakelstege aen hepde de zijden/ lopende tot de West toe.

49. MAREN, begint aende clepne Marenbugghe/ begriypende hepde de zijden/ bande Maren totte West toe/ is aen twee verdeelt/ ende

ende met Oost ende West onderschepden.

50. MAREN DORP, of HART, begint vande Maren-
brugge/loopende totte Vrouwen Kerche/ voorts langs de tozte Ma-
ren ende den Rijn totte Vrouwenstege toe.

51. OOST-MARIENBURCH, begint van 'thups daer
Willem Dierckz. van Teroede placht te woonen/ loopende na de Ma-
renbrugge toe/ begrijpende de Vrouwenstege aen beyde de zijden/ eyn-
dende met het Hups daer Jan de Crudenier placht te woonen.

52. MIDDEL-MARIENBURCH, begint aende een zijde
van het Vrouwen Kerckhof/ loopende tot S. Ursulen stege toe/ ende
aen de ander zijde van het hups daer Willem van Teroede placht te
woonen/ tot Willem Wouterz. stege toe.

53. WEST-MARIENBURCH, of MARIEN-POORT,
begint aende een zijde aende Sint Ursulen stege/ ende aende ander
zijde aen Willem Wouterz. stege/ loopende totte Repusburgher-
Poorte toe.

54. ONSER VROUWEN RYN, begint aen de Vo-
rebrugge/ loopende tot Willem Dierckz. van Teroeden stege toe.

55. DE VROUWEN CAMP, begint van S. Lysebeths
Gasthups/ begrijpende de Camp aen beyde de zijden totte Maren toe/
is aen twee gebuyten verdeelt/ die met de namen West-Vrouwen, en
de Middel-vrouwen-Camp, onderschepden werden.

56. GANSOORDE, begint opren hoek vande Hoopgraft/lo-
pende langs den Rijn totte Vest toe.

57. SWANSOORT, begint van Gerrit Jan Kerckantz.
Hups/ streckende tot het hups van Hupch Claesz. Schoemaker.

58. DE ROODE ZEE, begint opte Wierste graft/ van den
hoek vanden nientwen Rijn/ streckende totte Louis Brugge toe/ is
verdeelt aen twee met de namen Suydt ende Noort onderschepden.

59. TUYLEN, of DE VRIEVELUWE, begint
vande Louis brugge/ streckende totte Pollen brugge toe opte W-
terste graft.

60. DE WILDE VELUWE, begint vande Pollenbrug-
ge/ loopende totten hoek vanden ouden Rijn opte Wierste graft toe/
is mede aen twee geplyst met Oost ende West.

61. TVYL, leggende opte Middelse graft/ begint inde Groene-
stege van Coman Gobert Willemsz. hups/ tot Coman Willem Joo-
sten hups toe.

62. DE WOVT-VRIESEN, begint vande Vleerenbrugge
opte Middelse graft/ veen zijde tot opten ouden Rijn/ ende aende an-
der zijde van Albert Henrickz. Schoemaker of tot Jan Henrickz.
Dacker toe.

63. OVT TVYL, begint van S. Dipherts brugge/ loopende
tot S. Jooften brugge toe/ is aen twee gebuyten verdeelt/ metten
naem

naem van binnen ende buyten Tuyl.

64. GROENSTEGE, of Groenendal, begint opte Popgrast/ begriipende de stegge totte Middelse grast toe.

65. DE BVTTER-BVYRT, begint opte Popgrast aende Choozstegge/ streckende totte Heerenstegge toe.

66. ALKEY, begint vande Groenstegge/loopende naer de Gansdoorde toe/ totte Nieuwe straet/ beyde de zyden vande Kerckstegge daer in begrepen/ is aen twee gebuyten gesplit/ daer van de eene den ouden naem is behoudende/ ende de andere wert genaemt 't Hof van Rullen.

67. TWOVY SONDER GENADEN, opte Popgrast/begint vanden ouden sign/ begriipende beyde de zyden totte Heerenstegge toe.

68. MIDDELWECH, begint vande Coppenshierstegge/ loopende langs beyde de zyden tot S. Pancraes Kerckhof toe.

69. MOYSES, begint vande Hoehlandtsche toozn-stegge/ begriipende de groote Nieustraet aen beyde de zyden tot het Choozsteeggen toe.

70. VERDUYN, begint aende Popgrast brugge/begriipende de de Coppenshierstegen aen beyde de zyden totte Kerckgrast toe.

71. S. PANCRAES-BVYRT, of CLEYN MARIENBVRCH, begint vande Kerck aende Kerckgrast/ begriipende de selve aen beyde de zyden tot het Burchbruggetgen toe.

72. S. HVYBERT, begint van Symon Willemsz. Coorncoopers huys/ begriipende de lange Coornburghsteech/ aen beyde zyden met de Nieustraet totte Pancraes Kerck toe.

73. GROOT BVRGSTRENG, of BVRGERWACHT, begint van Symon Willemsz. Coorncoopers huysinghe/ loopende langs den sign/ eyndende mette S. Jans-brugge aenden ouden sign.

74. CLEYN BVRCSTRENG, of RIINENBVRCH, begint aen de Baerneemelx brugge/loopende totten hoek vande Coornbrugge toe.

75. TNIEV CONING-RIICK VAN BARBARIEN, begint opten ouden sign aende Donckerstegge/ loopende totte Hogelandtsche Kerckbrugge toe/ de twee stegen daer in begriipende.

76. OM MARIENBVRCH, begint aen het Vrouwen Kerckhof/ begriipende de heele Vrouwen ende S. Cirilienstegen.

77. HOECHLANDSCHE KERCKSTEECH, begriipt de selve steech aen beyde de zyden/ ende de achtergrast/ totte Vrouwen-louwen stegge toe/ is verdeelt obermits zyn groote aen drie ghebuyten ghenaemt Sijdt en Hooyt Kerckstegge/ ende de derde Vollerfijck.

Debert

Sedert dese namen van de Gehuyten die by mijn Com Jan van Hout aengeteykent zyn/ 300 zyn met verbolck van tijt/ 300 inde oude Stadt/ als in de laetste vergrootinge/ zeer heele Gehuyten/ ofte gesmaldeelt ofte op een nieu gestelt/ gelijck hier hoor op vele plaetsen gesien wert. Daer van 'tgeral rebelticken heel is/ ende den Leser/ alle met haere limiten gestelt zijnde/ verdyctich/ ende mijn seer moepelijck zoude vallen te lesen ende te schryben/ daeromme ick goet-gebonden hebbe/ totte hooggaende Gehuyten/ vande volgende alleen te stellen de namen/ ende dat naer de onderrechtinghe van Meester Aelbert van Hoogheveen, Secretaris der Stadt Leyden/ die my hier inne behulpsaem geweest is. Ende om dat die rebelticken veel zyn/ soo sullen wy die Alphabeticke schryben ende stellen:

Verhael
van ver-
schen den
nienwe ges-
huyten.

Bouwenlouwen-steech.
Bouwenlouwen-graft.
Breeckhoven.
Biervliet.
Buytenduyt.
Baronie vander Schuyr.
Baronie van Lindenbosch.

Cnotter-velt.
Cingel-fort.
Couwenhoven.
Corte vest.
Coddentrijck.

Dorren Bosch.
De Heerlickhey van Steenhuy-
sen.

Fockers Rijck.

Groenevelt.

Hartenburch.
Heeren ende Salomons Straet.

Luft-hof.

Meyen-hof.
Marien-schans.
Meren-burch.
Merent-rijck.
Marien-dacl.

Nasareth.
Napels Bisdom.
Nieu gesticht.
Noort Coolevelt.

Oost-vliet.
Oost-Groenendacl.

Rijnwaert, is ghesplit met
Oost ende West aen twee
gehuyten.

Rijnenburch.
Roma.
Rhijnevelt.
Reynegom.
Reden-rijck.
Reyne Wey.

Sint Ioris.
Sint Barbaren-Rijck.

Sinc

Sint Aechten-Rijck, is verdeelt aen twee, het een den naem behoudende, ende het ander genoemt Stienevelt.	der-Batavien. Trijck der Liefden.
Sint Jacobs Rijck.	Verlooren Cost.
Steynenburch.	Volk-rijck.
Samaria.	Vest-houck.
Spring over den Rijn.	Vossen-wal.
Scheydenburch.	Vossen-burch.
Steenhuysen.	Vogel-rijck, aen twee verdeelt, onder Oost ende West onder- scheyden.
Thartochdom van Marienburch.	Vollenburch.
Thartochdom van Orlens.	Vreuchden-Dael.
Tbisdom van Napels.	Weydenburch.
Trijck der Batavieren, is verdeelt aen twee Gebuyten, die ghe- noemt werden Over ende Ne-	West-Cleyenburch.

Esamen 66. Gebuyten / ende mette gene die van outs ghe staen
hebben 143. Gebuyten.

Naft vande
Heeren van
pder ghe-
buyten.

Ober elck vande vooznoemde Ghebuyten, is by die vande Gerechte
ghesest ende gheordineert een Heer, die beneffens zijne Waden by die
vande gebuyten daer toe vercozen zijnde / gesamentlicken sorge dragen
dat de Gebuyten in goede eentsepeit ende eendracht te samen moghen
wonen ende leven / de Wouden eerlicken ter aerden gebracht werden / in
sommig dat de Oydonnantien by die vande Gerechten in pder Gebuy-
te ghesest ende ghegeven zijnde / behoozlicken onderhouden ende achter-
holcht werden.

Dit nu alles tot hier toe aldus verhandelt ende beschreven hebbende /
sullen wy comen totte beschrijvinge van alle de Straten / Wateren /
Grasten ende Buggen / binnen deser Stede ghelegen zijnde / soo wel
vande oude stadt / als de gene die inde nieuwe Stede ende inde Bussen
binnen de Wyddomme / buyten de Zijle-poozte geleghen ende begre-
pen sijn. Wy sullen de selvighe afdeelen in verscheyden ghedeelten / op
datmen te bequaemer soude moghen weten omtrent wat deel deser Ste-
de de selve ghelegghen sijn.

Straten ende Wateren der Stadt Leyden.

NOORTENDE, beginnende aende Witte-poozt / eyndende
aende S. Antonis Bugghe /

aende

Nende Zuptyjde

- 1 Het Slickesteechgen/
- 2 De Flozensteech/
- 3 Het Sandt/
 Responderende alle te samen
 opte groene Wasengraft.

Nende Nooptyjde der selver

- 1 Het Walcksteechgen/
- 2 Cozte Kapenburgh/
 Loopende totten Rijn.

BREDE STRAET, van S. Antonis Brugge totte
 Hoogewoerts Brugge toe.

Nende Zuptyjde

- 1 De Lombaertsteech/
- 2 Mop-japen-steech/
- 3 De cozte Diefsteech/
- 4 De cozte Kercksteech/
- 5 De Wolfstege/
- 6 De Keteiboeter-stege/
- 7 De Plaeistege/
- 8 De Vogerstege/
 Loopende alle te saemen tot
 opte Voldergraft.

Nende Nooptyjde

- 1 De Bopresteech/
- 2 Het Raeckelaerssteechgen/
- 3 De lange Vrouwenstege/
- 4 De Wandemaekersstege/
- 5 De Maerstransstege/
- 6 De cozte Coornbrugstege/
- 7 De Koerlammenstege/
- 8 De Boterstege/ ofte
- 9 De Caernemelck-straet/
 Loopende al tsamen tot opten
 nieuwen Rijn.

HOOGWOERT, beginnende aende Hooghoerwaerts
 brugge/ loopende totte Nooptyjde toe/

Nende Zuptyjde

- 1 S. Barbaren steech/
- 2 S. Ioris stegge/
- 3 De Dwerscamp/lopende upt
 midden vande Barbaren steech
 inde S. Ioris stege.
- 4 De Crauwelstege/
- 5 De Coenesteech/
- 6 De Vrouwenstege/ of Varr-
 kenstege/
- 7 De Wielmakersstege/
 Loopende alle te samen/ be-
 halven de Dwerscamp/ tot
 op Lebendael.

Nende Nooptyjde

- 1 De Waterstege.
 Noch twee Waterstegen als
 leen tot het Water gaende/
 Loopende in den nieuwen
 Rijn.

LEVENDAEL, beginnende aende West/ loopende
 tot in het Steenschuyt.

Nende Zuptyjde

- 1 Het Swaensteechgen/
- 2 Berckendaal/ ofte Steechgen
 sonder ent/

Over Lebendael leggen

- 1 De S. Ioris brugge/
- 2 De Kroenenbrugge/
- 3 De Barbaren brugge/
- 4 De

3	De Sacksteech / ofte Hepligen Dam/	4	De Leefsteenbrugge/ zynde alle vier steenen brugge. Opte Zytgrast
4	De Zytgrast/ Loopenden tot aen de Vest.	1	Houten brugge.

STEENSCHVYR ende RAPENBURCH,
 beginnende vande Hoghewoerts brugge/ loopende
 tot de S. Anthonis brugge toe.

Aende Zuytzijde

- 1 Het Roossteechgen/ van outs het Stuckteechgen genaemt/ loope tot Leuendal/
- 2 De Knottersraet/ loopende inde Welbestraet/
- 3 De S. Jacobs grast loopende tot aende Vesten/
- 4 De Koepoozts grast/ loopende tot de Koepoozte/ ende opte selve grast aende Oostzijde leggen.
- 5 De Swieten straet/
- 6 De lange Raemsteeghe/ loopende tot op S. Jacobs grast/
- 7 De Kijshoek / loopende tot opte Oosterlinghplaecke.
- 8 De Wiet/ loopende naer de Vest / ende aen de Oostzijde der selver/
- 9 De Molensraet/ lopende opte Koepoozts grast/ ende aen de Westzijde vande Wiet/
- 10 De Backersteech/ loopende tot op de Woertgens grast/
- 11 De Celchzoers grast / loopende tot aende Vest/ ende aen de Westzijde der selver beginnende aende Vest/
- 12 De Blaeuwe steech/
- 13 De Seghersteghe/
- 14 De Colfmaeckers steghe/
- 15 De Wopstraet/ loopende inde Colfmaeckers steghe/
- 16 De Ronnen Steghe/
- 17 De Poelstraet/
- 18 De Groene Dafen grast/

Loopende alle te samen tot op de S. Pieters achter grast:

Aende Noortzijde

- 1 Den Boghaert/ loopende opte Bredestraet ende de Woldersgrast/
- 2 De Woldersgrast / loopende tot in Rapenburch by het Princen Hof/ is nu overwulst tot Hoop Jaegen steghe toe/ ende wert genaemt de Lange brugge/
- 3 De Rientwe steech/ loopende tot op het Pieters Kerckhof/ en inde selve aende Westzijde/
- 4 De Salomons straet/ responderende inde langhe Heerenstraet/
- 5 De Archgrast wesende alleen tot geryf van de huyfinghen daer aen belende zynde.
- 6 De langhe Heerenstraet/ loopende tot aende Kerck toe/
- 7 De cozte Heerenstraet/
- 8 De Donchere grast/ loopende onder de Wagnen Kercke ende de Westzijde van het S. Pieters Kerckhof / tot inde Papengrast.
- 9 De Klockstoge / loopende tot op het Kerckhof/
- 10 De Houtstraet/ loopende tot Sgravensteen toe.

Op het Steenschuyt/ Bapenburch ende andere vozzgenoemde
Grachten legghen dese Brugghen.

Steenenbrugghen

De Hogewoertsbrugghen/

De Rientwebbrugghen/

De Ronnenbrugghen/

De Doelbrugge/

De welke inden Jaere 1637. seer
schoon met dize Boghen van
Steen gebout is.

De S. Antonis brugghen/

Houten brugghen.

De Groenebrugghen/

De S. Jacobs brugghen/

De Veerbrugge/ of Schipper

Wierickbrugghen/

S. Jacobs-Gracht heeft

Dize Steenen brugghen genaemt

1 De Zyt-grafs brugghen/

2 Jan van Oyenbrugghen/

3 De Raembbrugghen.

De Roe-poorstgracht

Dize Steenen brugghen/

De Wliet.

Twee Steenen ende een Houten
brugghen.

De Voertgens-gracht/

Twee Steenen brugghen genaemt

1 De Blaenwebbrugghen/

2 De Kolsmaker brugghen.

De Groene Hasen-gracht

Twee Steenen brugghen.

De Archgracht

En Steenen brugghen.

De Donckere gracht

En Steenen brugghen.

DE OOSTERLING-PLAETS, beginnende

aen het Steenschuyt loopende tote Houf-stract toe/

Wende Westzijde

1 De Veldestraet/

2 De middel Raemstege/

3 De lange Houf-stract/

Loopende tot op S. Jacobs gracht.

Wende Oostzijde

1 De roze Raemsteeg/

2 De roze Houfstract/

Loopende tot op die Zytgracht.

ACHTERGRACHT, beginnende achter Jerusalem/
loopende naer het Sandt toe/

Wende Westzijde

1 Fabiaens straetgen/

2 De West-stract/

3 De Cataignensteeg/

4 De Burchstract/

5 De Sponstract/

6 Groendal/

7 De Doelsteeg/

8 De nieuwe groene Hasengracht

Alle te saemen loopende tot

aende Stadts Westen.

VOLDERS-GRACHT, beginnende aen Bapenburch/
loopende tot in het Steenschuyt/

Wende Zuytzijde

1 De Papegracht/

2 De Schoofsteeg/

Loopende tot het gebangebuyt.

3 De gedamde Pieters kerck-

gracht/ Loopende tot S. Ple-

ters kerckhof/

4 Berckensteeg/

5 De lange Diefsteeg/

6 Arent Hollants steeg/

A 2

Loo

- Lopende tot opte Kerckgrast/
 7 De Lange Pieters Kerck-
 steech/ lopende tot opt Kerck-
 hof/
 8 De Sonneveltstege/ loopende
 inde nieuwestege/

Op'te Volbersgrast legghen dese
 negen Steenen byuggen/

- 1 Pincen byugge/
- 2 Jan van Dozen byugge/
- 3 De Warchenbyugge/
- 4 Diefsteechbyugge/
- 5 Wolfsteech-byugge/
- 6 Logenbyugge/
- 7 Cockenbyugge/
- 8 Het Zcherbyuggeken/
 Welcke ses laetste byuggen/
 eenige jaren geleden totten an-
 deren gebracht sijn/ ende ge-
 naemt wert de Langebyugge.

DEN NIEUWEN RIIN, beginnende aen het water-
 gat van de Rijnburger Dooyte/ loopende tot het watergat
 vande Hoochwoertse Dooyte toe.

Nende Dooytwest/ Dooydt
 ende Dooytoostzijde/

- 1 Het Schaepsteechgen/
- 2 Het Watersteechgen/
- 3 Kennelwechs steechgen/
- 4 De Vrouwensteeghe vande
 Roscam/
- 5 De coyte Vrouwenstege/
- 6 Goede Gerritssteech/
- 7 Barneveltssteech/
- 8 De coyte Waren/ lopende al-
 tsamen in Warendooyt.
- 9 De lange Coorenbrugsteech/
- 10 De Coorensteech/
- 11 Het Hartsteechgen / lopende
 tot opte Nieuwestraet.
- 12 De Popgrast/
- 13 De Middelsegrast/
- 14 De Wierstegegrast / loopende

- 9 Jan van Offenbyugge/
 Ende beneffens dese noch vers-
 schepden soo steenen als hou-
 ten byuggeken/ vooz ver-
 schepden Hupsingen over de
 selve grast gemaect zijnde/
 die alle naerderhant met het
 overwulben vande Volbers-
 grast wech genomen sijn.

Op'te Papengrast

- 2 Byuggen/ een Steenen ende
 een Houten/ genoemt
 De Spons Byugge/
 De gevangen byugge/ dewij-
 le dese gheheele grast in wep-
 nich Zaren gedaemt ende tot
 een Straet ghemaect is/ soo
 sijn alle dese Byuggens wech
 genomen.

tot inden Ouden Rijn: De
 Straet loopende langs den
 nieuwen Rijn/ wert genaemt

Nende Zuypzijde/

- 1 Vande West totte houtaen-
 byugge toe/ de Houtmarkt/
- 2 Vande Vrouwenbyugge totte
 Wisbyugge/ den Rijn/
- 3 Vande Wisbyugge totte
 Coornbyugge de Hart/ want
 alhier wert de Wismarkt/
 Warmoesmarkt ende Appel-
 markt bagelick gehouden.
- 4 Vande Coornbyugge totte
 Kaernemelchbyugge/ den Rijn.

Nende Dooytzijde/

- 1 Vande West tot de coyte Ma-
 ren / ende vande Wisbyugge
 toe

tot de Ganfoortbrugge/ den
Rijn/
2 Vande Ganfoortbrugge totte
West/ de Ganfoorde.

Langs den nieuwen Rijn leg-
gen dese volgende brugghen.

Steenen-bruggen/

De Postelbrugge/
De Visbrugge/ Die inden
Jaere 1637. vergroot is/ ende
gepercht aen eē overwulfoe plaet-
se gemaecht vande Visbrugge
tot de S. Jansbruggetoe, welc-

ke plaetse geordonneert is/ tot de
Wischwagens die mette See-
visch alle daghen ter markt co-
mendesijn.

De Coornbrugge/
De Ganf-oorbrugge/
De Westbrugge van het water-
gat vande Hoghewoertse
Droote/

Houten-brugghen.

De Vrouwtenbrugge.
De S. Bastiaens brugge/
De Caernemelcxbrugge.

HOYGRAFT, beginnende aende nieuwen/ ende loopende
inden Ouden Rijn.

Wende Westzijde.

- 1 De nieuwestraet lopende tot-
ten Burch toe/
- 2 De hogelantische Choozstege.
- 3 De Heeresstech/
- 4 De corte Coppenhierrsteghe/
lopende tot opte Middelewech.

Langs de Hoggraft leggen se-
ven steenen brugghen/ waer
van de vijf genaemt sijn/

- 1 De Coppenhierrbrugge.
- 2 De Pleerbrugge.
- 3 De Heerenbrugge/
- 4 De Choozbrugge.
- 5 S. Annenbrugge.

MIDDELSTEGRAFT, beginnende aende nieuwen/
ende loopenden inden Ouden Rijn.

Wende Westzijde/

- 1 De langhe Groenesteck/
- 2 De Pleeresteck/ lopende op-
te Hoggraft:

Op de Middelestegraft legghen
vijf houten brugghen/
Een steenen brugge/ waer van de
de twee genaemt sijn
De Pleerbrugge/
De Duppelhoornbrugge.

WTERSTEGRAFT, beginnende aenden nieuwen ende
loopende inden Ouden Rijn.

Wende Westzijde/

- De corte Groenesteck/ loopende
de opte Middelestegraft/

Wende Oostzijde/

De West-stege/ loopende opte
West.

Langs de uiterste Graft legghen/
Twee houten bruggen/

Een steenen brugge.

MARENDORP, beginnende aende Sijpnsburgerpoorte/
te/ loopende tot de Sijlepoorte toe/

Nende Noortzijde		6 Schagenstege/ loopende tot op
1	S. Wifulen-steech/	de Beestemarkt/
2	S. Jofeph's steech/ loopende tot inde Camp/	7 De rozte Paradijs-steech/
3	De Spijckerboortsteech/ loopende tot opte Maren/	8 Joffrou Jutten-steech/
4	De lange Maren/	9 Bouwenlouwenssteech/
5	Zanboffenstege/ loopende tot te oude Vest/	10 De Lobbesteech/
		11 De rozte dupsent Raetsteech/
		12 De Craeyenbangersteech/ loopende al isamen tot opte achtergrast.

HOOGELANTSCH E ACHTERGRAFT, ofte
PADMOS, beginnende omtrent Pieter Woziaensz. vanden
Werfs hupsinge/ loopende tot Zanboffenstege.

Nende Noortzijde		Langs de achtergrast leggen ses
1	De lange dupsent Raetstege/	Buggen/ so steenen als houten.
2	Het Mierennest/	1 De Werf-bugge/
3	De langhe Bouwenlouwensstege/	2 Dupsent-raet-bugge/
4	De lange Paradijsstege/	3 Bouwenlouwens bugge/
5	De Volmolen-Grast / loopende al isamen totte oude Vesten.	4 Hogelantsche Koortsteechbugge
		5 Schagen-bugge/
		6 De bugge aende oostzijde vanden Maren. Opte Volmolengrast/
		2. Houten buggen.

OUDEN-RIIN, beginnende aende S. Jansbrugge/
lopende tot het watergat vande Sijlepoorte.

Nende Zuidzijde		3 Dulle-bakers stege/
1	De Burchgrast tot gerijf vanden Weeshups.	4 De Hogelantsche Kerckstege/
2	De gedatide Panraes Kerckgrast/ loopende tot de Kerck toe/ ende opte selfde aende Oostzijde.	5 De Bakers stege/ loopende te samen tot op het Maren-dorp.
3	De lange Coppenhierstege/ loopende tot opten Rijn.	Langs den ouden Rijn leggen dese volgende bugghen/ alle te samen houten Walbuggen/ die welcke oygehaelt mogen werden wanner datter groote schepen doorevaren/
4	Middelwech/ de welke loopt vanden ouden Rijn totte nieu-strate toe.	1 S. Jans bugge/
Nende Noortzijde		2 De Hogelants Kerckbugge/
1	De Donckerstege/	3 De Hoppgrast bugge/
2	Het Cupperssteechgen/	4 De Vestbugge over het watergat

tergat aende Sijlpoorte,
Aende Zuyltyjde/
Het Burchbruggeken.

Aende Noordtyjde/
Het bruggeken neffens de vrou-
werie bande Boge.

DE MAREN, loopende upt Marendorp naer de Westen.

Aende Oosttyjde

Aende Westtyjde

1 De Clarenstege/loopende tot in De Vrouwen-Choozstege/lopende tot op het Kerckhof/
Zanboffenstege/ ende in de Cla-
reststege/ aende Noorttyjde

2 De Cobdesteegh/ Langhs de Maren leggen

3 De Mirakelstege/ loopende tot Drie Steenen brugghen/ ende 3.
aen de oude Vesten. Houten.

DE VROUWENCAMP, beginnende bande Ma-
ren/loopende tot de S. Urselen stege toe/

Aende Zuyltyjde

pende tot inde Sint Josephs
stege.

1 De Vrouwen Kerckstege/loo- Aende Noorttyjde
pende tot op het Kerckhof/
ende opte selfde aende West- 1 Bastiaen de Gopens stege/
tyjde/ 2 Coman Clae/3. stege/
2 De Corte Agnietestege/ 3 De Stomme stege/ loopende
3 De langhe Agnietestege/ loo- tot aende oude West.

Beroerende de Straten bande vierde ende laetste vergrootinge van
Leyden/ die en zijn niet seer vele in getale/ de grootste van dien is:

De oude Westwalke/ nu ghenoemt de Oude Chingel, beginnende
bande nieuwe Beestenmarkt Oostwaert aen / loopende totte Sijl-
poorte/ ende inne de selve streckende tot opte Lange-graft/ de volgen-
de Straten:

1. De Westdwerf-graft.
2. Fochers Straetgen.
3. De lange Schepstraet.
4. De nieuwe Maren.
5. De Santstraet.
6. De Oostdwerf-graft/ ende int midden tusschen de selve/ban-
de een in d'ander comende/
7. De Baetstraet.
8. De Coolstraet.

De Lange-graft aende Zuyltyjde beginnende aende Westdwerf-
graft Oostwaerts aenloopende/ tot aende Sijlpoortse Westgraft.

De selve graft aende Noorttyjde beginnende/ ende loopende alwo-
ren de volgende Straetkens/ alle uptcomende tot opte West ende wal-
le deser Stede/

- 1 Het Wijkstraetgen/
- 2 Corte Schepstraet/
- 3 Cort

3	Cozt Pleu-maren/	4	Kejnebest-siege/
5	Sperken-sraet/	6	West-voller-siege/
7	Dost-voller-siege/	8	Princen-sraet/
9	Werckstraetgen/	10	Rechter Santstraet/
11	Eersten en tweede Tweeling-
straetgens/	12	Buggen-sraetgen/
14	Bolwerckstiege.	13	Deylehemstraet/

De Cleystraet, beginnende aende Walbrugge bande oude Kejn-
burgerpoozt/ ende eyndende aende Nozschpoozte: daer inne comt te
responderen/ de cozte ende lange Crups-sraeten / de eene uptcomende
aen den Rijn/ ende de andere aende Westgrast.

De Steenstraete, beginnende mede aende oude Kejnburgerpoozte/
ende eyndende aende Haerlemmer poozte/ ende aende Westzijde van dien.

De Armstraeten, (daer de langhe Crupf-sraet midden door loopt)
loopende tot aende Westgrast.

De Vest-grast, beginnende aende Haerlemmerpoozt/ loyende mede
tot de Westdwerfgrast.

Mede Oostzijde bande voornoemde Steenstraet is ghelegghen sint
Rechtenstraet/ mede uptcomende opte voornoemde Westdwerfgrast.

Als dese Wateren/ Grasten/ Straten/ Stegghen / ende Brugghen
totten anderen ghebracht wesen/ soo bevinde ick Straten ofte
Stegen

Wateren die beharen werden

Bruggen soo Steenen als Houten

Behalven de brugghen de welke rontomme de Stadts West-Noten
leggen: alle de Straeckens die geen deurganck hebben/ die hier onder
niet getelt zijn. Tot een besluyt van dit Capittel sal ick hier by voe-
ghen de namen van alle de Toornen/ de welke om de Stede Wallen
gelegghen hebben/ maer nu meest alle verballen. Beginnende metter
Sonnen opgagh.

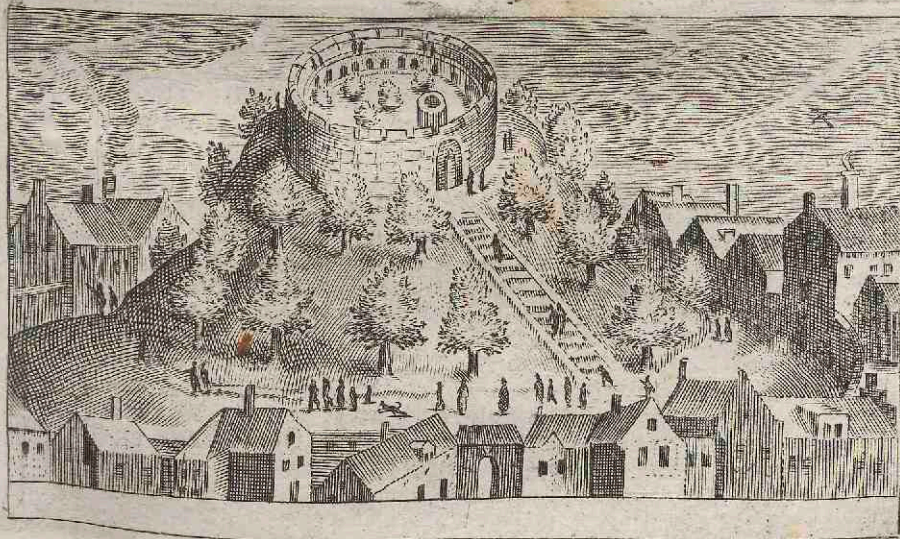
Toornen om der Stede Vesten.

Namen
van alle de
Toornen
welcke
om der
Stede
Wallen
leggen.

1	Rostgens toorn, of Rapen-
burgh,	9	Cellebroers toorn,
2	Coman Heyns toorn,	10	Obers toorn,
3	Levendeels toorn,	11	Colfmakers toorn,
4	S. Ioris toorn,	12	S. Catharijnen toorn,
5	'tHuyste Brom,	13	Dobbelaers toorn,
6	Oostenrijck,	14	Schutters toorn,
7	Borgongnen,	15	Schiedams toorn,
8	Colaerts toorn,	16	De Vrouwen toorn,
		17	De Pellicaen,

18 d'Excijs toorn,	30 Bouwenlouwen toorn,
19 De Knevelaers toorn,	31 Duyfent-raets toorn,
20 Willem vander Gouden toorn,	32 Sleycken toorn,
21 Witte-broots toorn,	33 De Koebrug toorn,
22 Kaeckelaers toorn,	34 Quartelaers toorn,
23 Afer-Calflagen toorn,	35 Oost-Hollant,
24 Govert Maertz toorn,	36 Grietgens toorn,
25 Den Dullen toorn,	37 Groenendaels toorn,
26 Codden toorn,	38 Beunen toorn,
27 Ian-Vossen toorn,	39 Berckels toorn,
28 S. Ewouts toorn,	40 Cost-verlooren toorn.
29 Kerckstech toorn,	

Af-beelding vanden *Burch*, leggende binnen *Leyden*.

IIII. **Enige Beschrijvinge vanden Burch, binnen der Stadt Leyden geleghen: van wie / wanneer / ende waeromme de selve gesticht / ende ghebout is. Cozt verhael vande Burch-graven, ende omtrent wat tijden die Burchgraefschap aende Graven van Hollant gecomen / ende Leyden van het recht ende gebiet der selver verlost ende bezijdet is.**

DEn Burch wesende een viercksel deser Stede / is niet al-
leene het eerste ende alderoutste gebou / het welke eerst hup-
ten / ende over eenige honderden Jaren binnen Leyden ge-
leggen heeft / maer selfs een vande alderoutste ghestichten en-
de Sterckten van gantsch Hollant / jae so out / datmen van
het begin ende 'stichten der selver / geene vaste seckerheyt / upt eenige
oude stucken / gbeschrijven / ofte Chronicken en ran vinden / noch te
voorschijn brengen: Doch men hout voor onwysfelicken waer / dat
de selve al lange jaren voor de fondatie ende stichtinge der Stadt Ley-
den gebout ende gestichtet zy / ghelijck voor henen inde beschrijvinghe
vande Outheyt deser Stede / aengemerckt ende verhaelt is: ende dien-
volgende / soo soude de selvige seer out wesen: doch wat daer van is / is
Godt bekent. Wy sullen ons alleen moeten behelpen ende te vreden
houden met het gemeen gevoelen eeniger Geleerde Mannen / twelck sy
hebben vande stichtinge van desen Burch, ende andere saken daer aen
elevende / eenichsints accorderende mette Chronijckschrijver vande ou-
de Hollantsche Chronijcke / de welke gesamenlicken ghevoelen ende
houden dat den Burch ghestichtet is ontrent den Jare 449. van eenen
Engiskus, wesende Hertoch ofte Leydis-man vande Anglen en Saxen,
ofte (soo sommige seggen) Coningh vande Dyzeler / ofte upt den Co-
ninghlichen Stamme der Dyzelen ghesproten zunde / de welke (als
voor henen geseyt is) ontrent den Jare 449. met zijn Woeder Horfa,
het Eplant van groot Britannia ofte Albion, met ghewelt aentaste / de
Inwoonderen der selver door een bloedigen Oorloghe ter neber hzen-
gende / overwonnen ende ondergebrachte heeft / ende naer synen name
noemde Engisk-landt, wesende het selfde Eplandt ende Coninghrjck
dat wy huyden ten daghe noch Engelandt noemen. Doch andere van
beter Oordeel ende meerder Ervarentheyt / achten dat Engelandt den
naem vande Anglen ende Saxen, de welke dit Eplandt mede over-
wonnen ende ingenomen hebben / betomen heeft. Wat hier van sy /
ons is seer wepnich daer aen gelegen. In dese Oorloge bleef doot ende
werde verslagen de Coning van Byzantien Vorigernus ghenaeemt /
desgelijck Horfa den Woeder van Engiskus, welcken Engiskus (soomen
sept)

Wanneer
de Burch
van Leyden
gesticht is /
ende van
wie.

sept) in zijne wederomcomste uyt Engelant/ desen Burch gestichtende
gehout soude hebben. Gelijck de Schryver vande Hollantsche Chro-
nijk in sijn anderde Dwisje ende het 25. Capittel/ verhaelt ende bes-
schryft met dese woorden:

Als nu de Brittoenen dese Saxsens ofte Vriesen metten Hollanders
verwonnen ende uyt Britannien verjaecht hadden, ende elck weder-
omme inden sijnen gecomen was, en wisten sy niet wat te beginnen,
alsoo het een onrustich volck van natyren was: op een tijt versaem-
den sy te gader in grooter menichten, ende verdreven met grooter
vrees ende perijckel haeres Lijs alle de wilde Dieren ende Beesten
uyt dat groot Bosch ende Wout sonder genaden: ende bestonden op-
ten Oever ende cante vanden Rijn te maecken een grooten hoogen
Burch, de welcke sy maeckten vande aerde, die sy opschoten uytten
nieuwen Rijn, ende boven op desen Burch bouweden ende maeck-
ten sy een Fortresse ende Castele: ende met ghemeenen rade setten
ende ordonneerden sy eenen Casteleyn ende Burch-grave op desen
Burge ende Castele, met vele cloecke mannen, tot bewaernisse van
dien, ende geleyden souden die Coopluyden gaende ende comende
van Wiltenburch tot Slavenburch, ende daeromme noemden sy des-
sen Burge Leyden, om dat sy de Coopluyden gheleyden van d'eene
tot de andere plaetse, ende dit geschiede inden lare ons Heeren 400.
(tis beter/ als wy boozen verhaelde 449.) of daer ontrent. Dus verre
de Chyongtjarschryver: of du alles waerheyt is/ laet ick in sijne waer-
de berusten/ elck mach daer van houden ende gevoelen wat hem goet-
dunckt: altyes mogen wy ons hier mede behelpen ende vermeerren/ soo
jange als ons per sekerders ende claerders ter handen comen sal.

Siet Chy-
onjcke van
vander
Hoube.
2. deel/ 182.

Wy sullen tot een naerder bewijs hier by brengen het geene dat den
Hoogh geleerden Marcus Zuernius Boxhornius, gestelt heeft in sijn Hol-
lants Tonnel, pag. 173. mette volgende woorden:

Laet ons nu hooren het geene dat Ioannes Gerbrandi, gheboor-
ren tot Leyden / schryft van d'eerste beginsel des
Durchs ende der Stadt Leyden.

Als de Saxelsche Vriesen (leght hy) wedergecomen waren mette
Sclavensche, dat is Hollanders, d'ander daer gelaten hebbende, ende
nu voor handen geen werck hebbende, niet en wisten wat sy zouden
doen, ende waer zy haer souden wenden: zijn t'famen verreyft naer
een woest Bosch, met stercke handt, ende hebben daer gefondeert
een

een groot Casteel by den Rijnstroom, dat tegenwoordich wert ghe-
noemt Leyden. Sy hebben dan in dat Casteel van Leyden, geordi-
neert den Raet der Ouderlinghen, ende hebben ghestelt voor de be-
houdenisse des Boschs eenen Burch-grave, ofte Casteleyn, een clouc
Helt, met eenige couragieuse Mannen, om dat den Casteleyn ofte
Burchgrave, zoude met die selve beschermen, ende soude seeckerlick
geleyden, de Cooplieden gaende ende keerende van dat Casteel, tot
het Casteel Wiltenburch ende Slavenburch, ende daerom wert dit
Slot geseyt Leyden, om dat het de menschen geleyde: dese plaetse
dan is naer veel Iaren also vervult geweest, met menschen ende Huy-
sen, dat het een groote ende schoone Stadt geworden is.

Ende dit is alle het gene dat ick van het begin ende fondatie van de-
sen Burch hebbe weten te vinden. Laet ons nu comen tot de ghebaen-
te ende grootte vanden Burch: selvs/ gelijk die noch ten huydigen da-
ge te sien is. Belangende de grootte/ de selve is sonder de Burchgrafe
groot vijfhondert twaelf viercante Roeden, te weten de beneden pleyn
oppe hondert Roeden/ de schuyfse hoochte met het gang-padt om den
afghemuyzden Circkel een hondert vier en heerrich Roeden/ ende den
bovensten Circkel merre Duyz acht en tsestich Roeden. Gelyck sulcx
inden Jare 1610. by Meester Jan Pieterz. Dou ghemeecten is. Den
gront ofte Doet van desen Burch is veel hoogher als den ghemeenten
gront deser Stede. Wende Zuytoostzijde is den selven versten met een
bequamen Steenen Stegger van omtrent vifstich Trappen hooch/
langs den welcken datmen bequamelicken ende gemaklicken tot bo-
ven opten Burch klimmen mach: op den gront van het bovenste pleyn/
is gebout eenen dicken Duyz van omtrent een ende twintich voeten
hooch/ ende Circkel-wijs befloten is / innehoudende met het Duyz-
werck acht ende tsestich Roeden/ als geseyt is/ soo dat daer byten een
bequamen gang padt vijfti/ ende binnen aen dit Duyzwerck/ eenighe
trappen opgaende/ is mede eenen verheben gewulden gangh-padt ge-
maect/ soo datmen daer opgaende/ niet alleen de Stadt/ maer oock
de omleggende lustige groene Velden ende Landsbouwen / met haer
Dozpen/ Sloten/ ende Casteelen/ ende andere plaetsen/ soo na als ver-
re gelegen/ mach beschepdelicken aenschouwen ende besien: in dit op-
perste binnen-perck staet een seer diepen Put/ daer deur (so het ghe-
meen volck seyt) datmen onder de aerde tot Catwijck op Zee plach te
moghen gaen/ het welck by velen (ende dat met goede Redenen) vooz
een out Wyfs sabelken ende ongelooflick ghehouden werdt. De op-
gaende schuyfsehept vanden Burch, is rontomme met allerley ghe-
nuchliche Lenten so vermaeckelick ende tierlick maect/ dat het schijnt
dat de Goddine Pomona alhier hare woonstede genomen heeft/ ende
de An

Gebaente
ende grootte
vanden
Burch.

de Inwoonderen deser Stede met haere Fruyten ende Wychten teut
 vereeren: de welke den bewaerder ende huypper vanden boozmoeden
 Burch, inden Somer rijp wesende/ geen cleyn profijt en geben/ vermits
 sy die aende gene die den selven comen besichtigen (het welke alle da-
 gen geschiet) seer dier weet te vercoopen ende upt te sijten. Wengaende
 het gebuych van deser Burch, ende waeromme den selven soude mogen
 gesticht ende gebout wesen/ houde ick dese wel de principaelste geweest
 te zijn/ waer toe datse oock meest dienstelick geweest is/ te weten tot
 een Foyt/ Sterckte/ ende toedracht/ waertane dat van ouden tijden
 aen de principale Heeren deses Landts/ met goede seckerheyt haer heb-
 ben mogen vertrouwen ende versekeren/ tegen eenigen aenbalhaerder
 Vpanden/ omme upt den selven/ met goede Garnisoenen versten zijnde/
 haer te mogen verweeren/ ende hare belegghers ofte verholgers te
 beschaedighen/ ende van verdere overlast des Landts te verhinderen.
 Gesijck sulcx te sien is inden Burch-grave Halewijous, als de Vrielen
 dese Landen overbielen/ ten tijden als sy tegen Dirck de tweede Gra-
 ve van Hollant, den welcken sy booz haren Heere niet behemmen noch
 te aennemen en wilden/ rebelleerden ende opstonden/ Alckmaer hadden
 belegghert ende overweldicht/ al Kermerlant te Wier ende te Swaerde
 vernielt/ ende Haerlem verheert hadden/ ende met alle hoochmoedic-
 heyt desen Burch belegerende: waeromme den Burch-grave aendert
 Grave van Hollandt ontfet versoekt/ den Grave dit bernemende/ heeft
 hem metter haest rede ghemackt/ ende is met sijne macht ontrent
 Leyden geromen/ besienende de Vrielen dach ende plaets/ om tegen
 haer te staen ende te strijden: den welcken sy (steunende oy haer groots
 macht/ ende menichte) niet en hebben willen verwachten. Haer heb-
 ben den Grave sterftont begonnen te bestrijden/ ende den Slach aenghe-
 heben/ twelck des Graven volck siende/ hebben de selwige mammelicken
 aengevalen/ opte vlucht gebracht/ verlagen/ overwonnen/ ende we-
 deromme tot hare schuldige gehoorsaemheyt ende onderdanicheyt van
 den boozmoeden Grave Diderick gebracht. De welke haer soo verde
 bedwonghen heeft/ dat sy de deuren van haere huyzen in het Oosten
 moesten stellen/ soo laech/ dat sy inngaende niggende burcken moesten/
 in onderdanicheyt van haren rechten Heer. Desen Slach gheschiede
 tot Rijnsburgh sy Leyden, alwaer noch huyden ten daghe de plaets
 getoont wert/ daer de verlagen begraven legge/ die tot noch toe onge-
 buyckt gebleven is: Tot een tecken van danckbaerheyt over dese o-
 berwinnunge/ sticht den Grave ter selver plaets/ ter eeren deses en-
 de van S. Laurens/ een schoone Kercke. Van welke Kercke ma-
 maels Petronella, Gravinne van Hollant, Graef Floris de Veten Wif/
 heeft goydoncerc/ ende gemaecht een kostelick Convent/ ende Cloo-
 ster van edele Vrouwen/ ghelijck daer van booz henen verhaelt is. De
 Gravinne Ada, eenighe Dochter ende Erfghenaem van Graef Dirck
 de Sebende van dier namen/ heeft desgelijc ontrent den Jare 1203.
 ten tijden als sy booz haer Oom Graef Willem vluchtende was/ haer
 selven

Waer toe
den Burch
gesticht is.

De Gra-
vinne was
sincer
haer omtrent
Burch.

selven met verscheppen Edelen op desen Burch ghesocht te salveeren ende te verseecken/ gelijk hier naermaels tot gelegender tijt ende plaetsen breeder verhaelt ende geseyt sal werden. Dese twee Exempelen sulden dan genoegh wesen/omme ons gebouen te voren aengerodert te bevestigen.

Belangende de Burch-Graven ende haer gebiedt/ twelck sy ober de Stadt gehadt hebben: men hout hoor de waerheyt/ ende het is secker/ dat de selvige langen tijdt ober den Poorteren ende Inwoonderen het Recht-gebiedt gehadt hebben/ ende aldaer soo hoor/ als beneffens de Graven gheheerscht ende geregeert hebben/ gelijk sulcx inde Beschrijvinge van het begin ende den aenvangh deser Stede verhaelt ende beschreven is. Van sy/ te weten de Burch-Graven niet te vreden wesen/ de met hare Gerechtigheden/ hebben de selve allengskens soecken te vermeerderen/ ende verder upt te strecken/ tot nadeel vande hoornoemde Stadt Leyden, waer deur verscheppen twisten ende geschillen tusschen de Stadt ende de Burch-Graven zijn ontsaen/ soo dat die vander Stadt genootsaecht zijn geweest metter tijt eenige gerechtigheden ende gepretendeerde actien vande Burch-Graven af te coopen: omme alsoo hoorbere twist ende oneenicheyt te mogen verhinderen/ gelijk ghesien can werden upt secker accozdt inden Jaere 1387. tusschen Philips van Waffenaer, Ridder/ ende de Regeerders der Stadt Leyden gemaect/ met consent ende confirmatie van Hartoch Albert van Beyeren. Ghesdaen inden Dage op sinte Catharijnen dach, inden Jaere 1387. Daer van dit volgende het Sommier ende cozt Inhoudt is.

Accord
tusschen
Philips
van Waf-
fenaer en-
de Ley-
den, anno
1387.

1. Dat den Burch-grave de Stadt Leyden beloofte te bewaeren ende te beschermen by haere Rechten.
2. Dat hy voortaan het Schout-ampt ofte Gerechte, met gheen gelt en soude belceenen, noch eenich voordeel daer van trecken, maer dat hy zodanige luyden daer toe stellen zoude daer de Stadt mede bewaert soude sijn.
3. Dat hy binnen Leyden geen Schout zoude stellen, dan die vier Jaeren aenden anderen Poorter binnen Leyden geweest hadde: ende dat hy tot vermaninghe ghehouden zoude wesen aende Poort-meeesteren Reeckeninge te doen vande boeren ende breucken.
4. Mits dat de Stadt Leyden aen hem zal doen betalen zoo veel als van outs opte selve Ampten gestaen heeft, te weten 2500. oude Schilden, of 46. winte grooten, voor elcken Schilt op vijf Termijnen te betalen.
5. Dat hy geen Poorter van Leyden beschuldicht zijnde, eenich leet soude aendoen, maer recht tegen hem versoucken, &c.

Der

Het beslypt van dit Accoort/ende de Wpprobatte van Hartoeh Albert van Beyeren, luyt van woorde te woorde als volcht:

In kennisse der waerheydt heb ick desen Brief besegelt, met mijn Segel, ende om dier meerre seeckerhede ende vestenisse, zo heb ick gebeden mijnen lieven geduchten Heer van Hollandt, dat hy desen Brief in kennisse ende tuyge besegelen wil. Ende wy *Selbrecht* by Gods genaden, Palengrave opten Rhijn, Hartoge in Beyeren, Ruwaert van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelant, ende van Vrielandt. Want dit geschiet is by goetduncken des *Gerechts* en der *Vroetschap van der Stede*, in sulcker manieren, dat een yegelick Poorter quijt mach wesen vander Somme voorsz. elck met zynen aendeel so hy int Stadt-bouck staet, ende oock omme dat Heer Philips voorschreven, dese voorwaerden by onsen bevelen ende consent gedaen heeft. Soo hebben wy als Over-Heer, alle dese punten voorsz. geconsenteert ende geconfirmeert aen beyde sijden staede ende vast te blijven, ende gebieden hun dat te houden, ende te voldoen, alsoo lief als zy ons hebben, ende so wie't verbracke tot eenigen tijden, dien wonden wy met onser macht tegen wesen. Deser Brieven zijn twee, des heefster Heer *Philips* voorsz. een, ende onser Stede van *Leyden* den anderen. In kennisse hier of hebben wy onsen Segel hier aen ghehangen. Gedaen inden Hage op Sinte *Catharijnen* dach, int Jaer ons Heeren 1387.

Confir-
matie van
Albert
van Beye-
ren.

Dit accoort werde niet alleen booz den Burchgrabe selfs/maer booz sijn Vader, booz *Dirck* sijnen Broeder/ende booz alle sijne nacomelingen gemaect: gelyck int lange inden selven Brief gesten wert.

Doch sijn ten laetsten/ten tyden vanden Hooch-gebooren *Voost* Hertoch *Johan* van Beyeren, Grave van Hollandt ende Zeelant, &c. van het gebiedt der Burch-graven volcomentliken verlost gebuorden/ inden Jaere 1420. Hoe ende waeromme 'seifde gheschiet is/ sult ghy hier naerinaels bieder verstaen. Den woornemden Grave heeft de *Regeerders* ende *Doozieren* deser Stede/ verleent ende gegheuen secker Privilegie van date den 19. Februario des Jaers 1420. de welke met diegelycke Privilegie gegeven den 10. Junij des Jaers 1430. by *Isacoba* sijn Dochter/ende *Gravinne* van Hollandt, versterckt ende bevesticht is: inhoudende beloften/ dat van nu af totten ewigen dagen het woornemde Burch-Gracschap niet wederomme en soude comen/ ofte gegeen werden/ in eenighe particulieren Heeren handen oft ghebedt/maer altyt verknocht blijven aende Graclyckheit van Hollandt, waer aen die vander Stadt met wepnich gelegen was. *Alhier* in het lan-
ge te

Dan wie?
ende wan-
neer Leyde
han de
Burchgra-
ven verlost
is.

ge te verhalen ende te beschrijven / wat / ende hoedanich het Rechtsge-
biedt / ende de macht vande Burch-graven eegentlich geweest is / ober
deser Stede / ende verscheyden andere saecken hier aen cleben de / als van
hare menschvuidige twisten ende accoyden / onder den anderen tot ver-
scheyden tyden ghewest zijnde / soude alles langh / ende moepelijcken
vallen omme sulcx te verhalen ende te schryven / onnoodich ende besge-
lijer buyten mijn voornemen wesen. Daeromme sal ick hier by la-
ten veruften / ende beslupten desen handel met een sekeren Lof-sang ope
verlossen vande Burchgraven, eertijts ghemaectt by mijn Oom den
Secretaris Ian van Hout, aldus luydende /

Lof-sang
opte ver-
lossinghe
vande
Burch-
graven.

MAecht u van hier ghy Honden woedich,
Vergeefs is dat ghy mijn ansart,
Vergeefs is al u nijdige hart,
Hout op van't trots geblas hoochmoedich,
En bijten bloedich.

Mijn Godt ist die my selver leydet,
En stuyrt als eenen Harder goet,
Sijn Schaepkens wacht, acht en behoet,
Soo lang dees van mijn niet scheydet,
Maer lustich weydet.

En sal mijn geenes dinghs ontbreecken,
Langs u Beemden groen, soo schoon verciert,
Met Bloemkens weel, ons toegestiert,
Als Titans Lamp wert aengesteecken,
In't Rammich teecken.

Daer verwen duystreley verlusten
'tOoch, leyt hy mijn om te zijn geaest,
Als ick dan sadtheye heb ge graest,
Ick mijn legge inde Claver-kusten,
Zorchloos om rusten.

Van een cleyn Beecxken 't schuymich stromen,
 Dat met gherwys van Bergen af
 Comt lopen, laest mijn tonge las,
 En doet de cracht my schier benomen,
 Strack weder comen.

Mijn geest door angsten veelderhandich,
 En droefhejts dorst by naest verstickt,
 Hy voedende is, en maect verquickt,
 Terwijl de Sonne ons Duynen sandich,
 Maect heet en brandich.

Mijn Harder, als de ziel wijt vluchtich,
 Nu hychde door een jonckheyt dom,
 Naer wegen ongebaent en crom,
 Daer my 'taenlocksel track quaetruchtich,
 Weende en was suchtich.

En met medogentlicken oogen,
 Heeft hy mijn doolingen beschreyt,
 Oock op't padt der gerechticheyt,
 (Om tot de Stal te keeren moogen)

My weer getoogen.

Al waert siet dat de Pest afgrüselick
 Vyt haer traenmakende hant bestont
 In my te slaen een dootsche wont,
 En sy ter Hellen poorten yselick,

My 'snachts waer wijslick.

So en soude ick mijn doch niet beswaren,

Eerste deel van de beschrijvinge

So lang ghy Heer mijn Herder zijt,
Sal ick geduerich zyn bevrijt,
U Schaep-staf voor 'tquaet dat mocht naren
Sal mijn bewaren.

Mijn Tafel sietmen u op hoopen
Mit Meed, so hooch dats is verlast,
En vanden besten dranck dier mast,
Schenckt ghy mijn schalen vol met slooper
Datse overloopen.

Mijn hoest mach ellick een aenschouwen,
Mer Balsen-oly nat gevucht,
Mijn Vyant die dit siet seer sucht,
En door rijt in sijn hart gebrouwen
Berst by van rouwen.

Namen
van alle de
Burch-
graven.

Omme den weet gierigen Leser te belieben/ soo sal ick ten laetsten tot 'besluit van onsen over-ouden Leytschen Burch/ alhier inne boegen de namen/van meest alle de Burchgraven van Leyden, de welke ick gebonden hebbe/ inde meergenoemde Chronycke van Hollandt, uptgegeven by W. Gouthoven, beghinnende aldaer pagina 135.

1. HALEWIN, Burchgrave van Leyden / ende Heer van Bijnlant/ gelijk zyn voozouders (al vooz de instellinge vanden eersten Grave van Hollandt anno 913.) wert geschreven/ overleden te zyn anno 1198. ende naergelaten te hebben twee Soonen/ als Jacob sijnen naolger ende Philips, &c.

2. HEER IACOB ALEWINS SOON, vermeldt inde Oorloge van Graef Willem van Hollandt, teghen den Grave van Loon, anno 1203. hy sterft ontrent het Jaer 1235. naerlatende

3. VROUWE CHRISTINE, 3p heet Bijnlant niet also dat mette Domeynen van Hollandt vereenicht werdet 3p troude ontrent den Jaere 1250. Heer Dirck van Kuyck, opte date / die de eerste was / die ontrent het Jaer 1267. het Burchgraeffschap van Leyden/ met d'ander goederen vanden Grave van Hollandt te een ontsting/ 3p sterft anno 1276. naerlatende

4. HEN-

4. HENRICK van CUYCK, hadde te Wijbe Vrouw Helewina, Heer Willems Dochter van Egmont, hy ontfing zijn Heerlickheit mede te Leen vanden Grave van Hollant/ contrarie de oude bysheden. Hy reysde anno 1296. op sijn eppen costen naer Engelant/ om te gelepen den Grave Ian van Hollant, hy sterf 1319.

5. HEER DIRCK, Heer Henrick Zoon, was noyt ghebylicht/ leefde anno 1320. doe hy Ysbrandt van Poelgeest een Pantbest gaf: was anno 1328. al doot. Paerlatende een Suster:

6. VROU BERTHA, Burch-gravinne van Leypden/detwelcke troude haer Hebe Heer Dirck van Wassenaeer.

7. HEER DIRCK van WASSENAER, hadde ten Wijbe Vrouw Berthel, (diemen meent dat een Dochter vande Heer van Teylinghen was/) daer hy vijf Soonen by heeft ghewonnen/ is gestorven anno 1248.

8. HEER PHILIPS van WASSENAER, zynen outsten Soone/ van hem wert vermeldt int Jaer 1248.

9. HEER DIRCK van WASSENAER, die te wijbe hadde Vrouw Baerte van Cuyck, Doech aen zijn Heef Heer Arcat van Duyvenvoorde, alle sijne Leen-goederen op/ vooz hem ende zijne kinderen ten eeuwigden dage/ anno 1258.

10. PHILIPS van WASSENAER, hadde eerst ten Wijbe Vrouw Goedelij van Benthem, ende daer naer Vrouw Lijsbeth, Heeren Ians vander Duffen, anno 1321. Inden Jaere 1287. was hy Camerlijn vanden Grave van Hollant/ die hem anno 1309. de Goederen van Wassenaeer ende andere te Leen gaf/ ende inden Jaer 1339. het Burch-graesschap van Leypden. maer also hy anno 1356. met groote gramschap ende uyt spijt/ de Brieven van een seer Edele Vrouw/ besegelt met het Segel van Hertoch Willem den dullen Grave/ ontstucken gescheurt hadde/ wert hy wederomme nootz meerendeel daer van verdooft: is overleden anno 1357.

11. HEER DIRCK, Baenderheer van Wassenaeer, &c. heeft het Burch-graesschap wederomme becomen/ twelck hy vercocht heeft/ ende is overleden op 't Hups te Sant, gelegen by Catwijck op den Rijn anno 1391. geregeert hebbende 34. Jaren. Hy hadde getrouwt Vrouw Machtelt van Barendrecht, &c.

12. HEER PHILIPS van WASSENAER, schuldich geweest sijnde aende Dootslach van Joffrou Alijt van Poelgeest, anno 1392. waer over hy van Hartoch Aelbert van Beyeren, met meer anderen uyt den Lande gebannen/ ende zyne goederen aengheslaghen werde/ dan inden Jaere 1399. vercreech hy die wederomme.

Maer int Jaer 1420. houdende de Houcxsche partye, mette Graavinne Iacoba, tegens Hartoch Ian van Brabant, haeren Com/ ende de Stadt Leypden die 9. weken belegert was/ met volck geassisteert hebbende/ soo is hy naer de overwinninghe vande selue Stede/ van zijn Burch-

Burch-graefschap berooft/ ende naer een lange doch rupine gebange-
nisse inden Jaere 1428. tot Wijk te Duersteden overleden/ ende be-
graven int Clooster van de Predicaren: hy hadde getrouwt Wjou Ma-
ria, Heeren Lans dochter van Egmont, daer hy drie Soonen by gewou-
nen heeft:

Ende hebben hier mede zijne nacomelingen daer naer/ tot heden toe
het Recht ende gebiedt over de Stadt Leyden verloopen/ ende alleen den
name ende 'tgebruyck van zijne andere goederen behouden.

V. Beschrijvinghe vande drie Hooft Kercken deser
Stede/ wanneer de selvighe ghesicht ende ghe-
wijc zyn/ metgaders eenighe dingen daer aen cle-
vende. Eenich verhael vanden grooten Toorn/
de welke achter de Pieters Kercke gestaen heeft.
Desgelijcx vande stichtinge van het Capittel ten
Hoogelande/ wanneer/ ende van wie het selve ge-
stichtet ende opgericht is.

Beschrij-
vinge van
S. Pieters
Kercke.

GECOMEN wesende totte Beschrijvinge van alle de gestichten/
de welke binnen de Stadt Leyden van over vele Jaren op-
gerichtet zijn totten Gods dienst ende Geseitliche Oeffe-
ninghen: soo bereyscht de Wyden/ dat wy alder eerst sulien
handelen vande drie Hooft-Kercken deser Stede/ begunnen
de met de outste/ namentlicken die ter eeren Godes ende de W. Aposte-
len S. Pieter ende Paulus gesticht is. Omme de selvige wel ende volco-
mentlichen te beschrijven/ diende wel verhaelt wanneer de selvighe be-
gonst ende aengevangen is te bouwen/ maer moet niet alleene van dese
se/ maer desgelijcx van alle de Kercken (mijns ondanck) swygen/ als
daer van de minste seckerheyt (hoe seer ick naer de selfde ghesocht heb-
be) niet connende vinden. Ja ick hebbe eenige vande Kerck-nestieren
deser Stede/ om eenich bewijs ofte seckerheyt de Kercken aengaende/
aengesproken ende gebeden/ niet twyfelende ofte sy vonden yet dies aen-
gaende in hare oude Boecken ende Registeren genoteert ende gheschre-
ven vinden/ maer alles te vergeefs/ mijn verclarende dat sy in het
minste dese saecke aengaende/ in hare Boecken die sy onder haer heb-
ben/ niet en vonden. Doch of haere voorlaten pers dies aengaende
mochten gehad hebben/ gelijck ick ontwyfelriken hoor waerheyt hou-
de/ soo zijn de selve inde eerste Burgherliche beroerten/ ende bei woe-
stinge der Kercken ende Cloosteren geschiet inden Jaere 1566. ende als
hier binnen deser Stede opten 26. Augusti des selven Jaers voorszge-
vallen/ niet alleene van dese Kercke/ maer van alle de voordere Kerr-
ken/ ende Cloosteren/ hoor de waedende handen van het deel-hoofdi-
ghe

ge heeft Jan Alleman/ verwoest/ gescheurt/ ende te niet gecomen: als so dat daer van hier namaels weynich ofte niet seeckers te verwachten is. Doch wat van 'tbegin der selver Kercken is ofte niet/ desgelijck van wie/ ende macromme die gebout zijn/ daer een en is ons soe heel niet gelegen: laet het ons genoegh zijn/ dat wy de selvige in dese onse tijden hebben/ ende tot de oeffeninge van onsen Godesdienst sijn der eenige waaricheyt moghen gebruycken. Doch ick en haer niet verwonderen van aenschouwen/ de welke onse goede Wooyfaren in haeren blinden pber mes meerder costen ende lusten hebben ghebout/ vermeerdert/ ende met vele goederen begiftet/ als (dacht ick) wy hare goede naemelingen huyden ten dage souden doen: want in wat Steden yst het Pausdom getreden zijnde/ heeft men sedert dat de Trouwen gheweest hebben/ eenighe half af-gewoopen ofte verdistruerde Kercken (ick laet ghezele nieu-gemaecte staen) van sulcke hoochten/ schoonheden/ ende grootte/ wederomme gebout ende opgetimmert/ als die van ouden tijden geweest hebben? Wooywaer nergens: ende ick houde vooy seecker/ dat sulcx in dese onse tijden nimmermeer gedaen sal werden. 'Tis waer Amsterdamsche heeft noch oniaanghs eenighe fraeye Kercken gebout/ maer wat zijn die by de oude ghebouwen te vergelijcken? wooywaer niet met allen. Wen pber die de luyden hadden ten dien tijden torten Godesdienst/ ende de oeffeninghe der selver/ (hoe wel in blintheit ende onverschant) mitsgaders tot het stichten ende maken van Kercken/ Cloosteren/ ende ver(scheyden andere Hupsen/ was soo groot/ dat nauwelijcx eenich vermogent persoon ghebonden werde die tot de selfde niet een goet ghedreke van sijne goederen en gaf/ ende Gode op-offerde/ in meninge daer door den Hemel te moghen verdiennen/ gelijk haer vande Gheestelijckheyt gheleert ende gepredickt werde. Waer mede sy ons/ de welke het heldere Licht des Evangeliums hebben ende gebruycken/ verre te boven gaen ende beschamen. Ende Godt gabe/ dat wy heden ten dage soo pberich waren in het houtwen ende nooytplanten vande Christeliche Keligie/ als sy in hare dwaaligen geweest hebben/ ende ter-eeren Godes Hupsen stichten/ waer mine arme ende ellendige leden Christi mochten van alle nootfaerlichheden versien ende onderhouden werden.

Omme van te comen tot het gene wy voorgenomen hebben te beschrijven/ soo sulien wy vande voornoemde Kercke ende den ghevolghe van dien beschrijven ende verhalen alle het gene wy vande selfde by een hebben connen versamelen ofte binden. Wanneer/ ofte omtrent wat tijden/ de selvige mach begonnen ende aengedanghen wesen te stichten/ en hebbe ick (als voorgelept is) nergghens connen vernemen / ofte vinden: maer ick hebbe wel in seecker out geschijfte/ welck ober hondert Jaeren in dese Kercke plach te hanghen/ gebonden / wanneer de voornoemde Kercke gewijst ofte gheplacht is. Het voogerorde geschijfte was vanden volgenden Inhoud:

Tot wat tijden hij van Leyden de Kercken verniet sijn geweest.

Wanneer de S. vierers Kercke gewijst is.

Inden Iare 1121. des Sonnendachs naer ons Lief-vrouwen gheboorte, (het welcke altijts in September is) worde dese tegenwoordighe Kercke, ghewijt inder eeren Godes, ende der Heyligen Apostelen S. PIETER ende S. PAULUS, onder den Eerwaerdigen Heer ende Vader in Gode GODEBALDUS, de 24. Bisschop van Utrecht.

Waer upt datmen afnemen can dat het begin bande boornoemde Kercke seer out is/ want men gemeenelicken met soodantige groote geboonden al eenige Jaeren besich is/ aleer datmen de selvige can volmaken. Ende als men die naer de eerste wpinge telt ofte reeckent/ so heeft die gestaen 492. Jaeren/ ende tot het tegenwoordighe Jaer 1640. omtrent 519. Jaeren. Waer het is wel te gheloooven/ dat de selvighe tot eersten soo groot niet gebout geweest en is als die nu hupden ten dage staet/ maer dat de selvighe metter tijdt vermeerderet ende vergrootet is. Want ick hebbe in secker gheschryfte bevonden dat het Choor bande boornoemde Kercke uptgeset ende gebout soude wesen omtrent den Jaere 1339. het welcke 218. Jaeren naer de eerste Kerck-wpinge geschiet is. Ende also dese Kercke in out Leyden staet/ soo geeft de selvige een waerschynlick naerdencken dat de boornoemde Stadt seer vele Jaeren in eeren wesen gestaen heeft/ aleer dat de selve vergrootet is/ want (als booz henen geschreven staet) soo is de eerste vergrootinge geschiet inden Jaere 1294. of daer omtrent. Belanghende nu de Kercke self/ die is seer schoone ende tierlicken gebout/ seer hooch/ van binnen geciert met vele schoone Pilaren/ gemaccht naer de oude antijcksche wyse/ sy is seer claer ende luytich/ van een seer uptnemende ende heerlike structure: eertijts seer wijt vermaert van wegen den seer hooogen ende schoonen Toorn/ de welke in het Westen bande boornoemde Kercke gebout was/ ter hoochten van twee ende dertich Roeden, maekende drie hondert ende vier ende tachtentich voeren, alsoo dat de selvige den Schipperen ende Stierluyden inde Plooyt-Zee zeplende/ tot een baerck ende merckteycken dienende was om naer te Seplen/ ofte hare scheypen naer te stieren/ ende mette hulpe Godes inde gewenste Haven te brengen. Naer dat den boornoemden Toorn omtrent drie hondert jaeren gestaen hadde/ ende de Cappe daer op 48. Jaeren/ soo is de selve epindelicken ter weder gestortet/ ende ommegeballen/ ghelijck sulcx in het langhe ende brede beschreven heeft Henrick Florisz. te dier tijden Secretaris der Stadt Leyden wesende/ met de volgende woorden:

Verhael
vande vallen
vanden
Toorn bin-
nen Leyden.

Int Iacr ons Heeren 1512. opten vijfden dach van Maerte, tusschen den Donderdach ende den Vrydach, inder nacht, recht voor dat de Klock een sloech, int leste quartier vanden selven uyre, inden eersten uyre vanden eersten dach van Maerte, soo viel ende storte ter neder

neder den Toorn van S. Pieters Kercke, binnen der Stede van Leyden: ende het Cruys, Becken ofte Pijn-appel metten Maeckelaer, vielen Heer *Symon Ewoutsz.* Priester ende Pater vande *Salijde-Bagijnen* Huys ontfucken, ende daer was veel Houts op sijn bedde ghevallen daer hy op lach ende sloop, ende was in grooter vreesen van sijn Lijf, soo dat door Gods sonderlinghe gratie, den selven Heer Symon niet gequetst en was, noch oock niemant anders: Maer den selven Val nam over de Noort-zijde vande voorschreven Kercke na haer twee Pilaernen, van het nieuwe werck, ende tdecksel vande Kercke de voorschreven twee Pilaernen breet: ende aende ander zijde, over S. Catharijnen Outaer t'Glas van Calis, met een vacke muys, ende daer storte veel vanden Toorn over beyde zijden achter inder Kercken, ende de groote Orgele, die midden inder Kercken hanght aenden Toorn, bleef hangen.

Item op S. Mathijs dach daer te vooren, ende was den vijf ende twintichsten in Februarius, want het was een Schrickel-jaer, ende was den eersten dach inde Vasten, des achternuens nae de Vesper, doe preeckte de President vande Observanten buyten Leyden: ende als hy omtrent int middel was van sijn Sermoen, soo viel eenen grooten gootsteen vander Foyen vander Kercke, opte Kercke, ende maecte groot geluyt, soo dat eenige vande gene die inde Kercke waren, om tSermoen te hooren, riefen den Toorn valt, ende maecten een loop onder t'volck, ende de achterste begonsten eerst, want de Kercke vol volcx was, ende de eerste niet op en consten comen, so vielen de Luyden oer malsanderen, ende t'ruymoer was so groot, ende den loop soo vreeselick om sien, dat een yegelick verbaest was, ende was gelchepen datter veel volcx versmoort soude hebben, die onder de voet lagen, ende daer de ander op lagen: ende de sommige waren gequetst, ende veel Vrouwen hare bereytselen geheel of, heur Caproenen, Faelgien, Hoycken, Pantoffelen, Matten, ende Stoelen bleven leggen, soo groot was den loop, dat de Moeder haer Kint vergat, ende of ginck, en t'Kint sijn Moeder, want elck meende sijn lijf quijt te welen. Den President die een groot Predicant was, ginck vanden Predick-stoel, ende en wist niet wat hem over quam, noch t'gemeen volck en consten tot hen selven niet comen. Hier heb ick Henrick Florisz. self by geweest ende gesien.

Dus verre alhier ingelijft zijnde/ 'igene by de gemelte Secretaris/ aengaende den Val vanden Toorn/ ende de voorbode/ die als een waers-
schouwinge tien dagen te voozen hem openbaerde/ ende (mijns doo-
deels) soo dypdelicken ende claerlichen by geschrijfte ghestelt is/ als men
soude connen doen.

Wandesen Toorn ende 'wallen van dien/ heeft Marcus van Vaerne-
wijk, in zijne Historie van Belgis, ofte Spiegel vande Nederlantsche
Goutheyt geschreven pag. 107. dit volgende:

Leyden is de schoonste Stadt van Hollandt, ende
plach eenen hooghen Torre te hebben, daer de Schip-
pers inde Zee haer ghemerck aen namen, ende hiet den
Coningh vander Zee. Hy viel int laer ons Heeren 1512.
ende was gesticht inde eere van Sint Pieter.

Ende daer naer pag. 139. verso sept hy:

Anno 1512. opten vierden dach in Maerte, viel inne
Sinte Pieters Torre tot Leyden, nyt den gronde, ende
was hooch 23. Roeden, hy hadde gestaen ontrent 300.
laeren, ende de Cappe daer op 48. laeren. Ende den
val (twelck wonder was) en dede geen ander gestichten
noch menschen schade.

Vande val vanden Leptschen Toorn/ wert gelesen inde oude Hol-
lantsche Chronycke pagina 573. dit volgende/

In dit selve laer (verstaet 1512.) viel Sinte Pieters
Toorne tot Leyden om, hebbende inde hoochte een-
en-dertich stalve Roede, ende viel af neghen Roeden,
opten vijften dach van Maerte.

Al eer wy voortgaen totte Beschrijvinge van S. Pancraes ofte Hoge-
lantsche Kercke/ so sullen wy alhier intie bougen/ eenige aentep. sijn-
gen/ by mijn Com. lan van Hout aengeteypent/ vergerende de Com-
manduyren vande voornoemde S. Pieters Kercke/ te weten dooz wiert
dat sy aen het recht vande selfe Pastoren gheromen zyn/ desgeleyck
welcke / ende hoe vele Commanduyren de Kercke geregeert hebben/
ende eenige andere dingen dies aengaende.

Belanghende het recht dat de Commanduyren ober de Pastooren
vande voornoemde Kercke gerregen hebben/ ende van wie dat sy sulc-
ke giste ontfangen hebben/ is te weten/ dat Graef Floris de vijfde/ ne-
gentiende

Beschrij-
vinge vande
Comman-
duyren
der Stadt
Leyden.

genttende Grave van Hollant/ Zeelant/ ende Heere van Byflant/ de Pastozie van S. Pieters Kercke by Brieven van Oetrop verleent in den Jare 1268. gegeven heeft aenden Commanduyz ende Broederen vanden Duytschen Huysse, tot Utrecht/ welcke gifte ofte donatie naer maels van H. Albrecht, de 23. Grave geconfirmeert ende bevesticht is met gelijcke Brieven van Oetrop/ omtrent den Jare 1392. stry dende tegen seckere twee Privilegien de Stadt Leyden verleent ende gegeven/ de eene by Graef Floris de vierde/ ende de andere by Graef Willem de tweede Grave van Hollant ende Zeelant/ waer by haer/ by elck inden sijnen belooft was/ de selfe Pastozie te doen bewaren van twee witschtigen Papen.

De woorden van het Privilegie gegeven by den Grave Willem, in Wepe 1306. sijn dese volghende:

Voert want de gifte der Kercken van Leyden, ons toebehoort, met vollen rechte, ende onsen lieven Neve de Grave Florens, daer Godt de ziele of hebbe, beloofte hadde met goeder trouwe, zoo wanneer Meester Gerards van Leyden ghebraecke berechter der voerscyder Kercke, of dat hy doet bleve, dat hysse dan tweent witschtige Papen geven zoude, die dat verval ende die renten, even gelijcke deelen mochten, ende souden alse anderen Prochi-Papen, in anders onsen poorten daer twee waerelicke Prochi-Papen eene Kercke berechten, ende even gelijcke deelen ende Cure houden, ende soo wanneer daer of eene storve, dat hy eenen anderen witslicken Pape nae hem met dien deele versien zoude, ende also voerwaert meer te houden, te Godes eeren, ende ter Prochien salichede te berechten, Ende om dat wy Willaem, Grave voerseyt, onsen voornoemden Poorters van Leyden altoos haer belofte van onse Voorouders niet krancken en willen noch brecken, zo beloven wy hem mede in goede trouwen, dat wy hem al de belofte vande Kercke, metten vryheden voerseyt, voldoen zullen ende houden, &c.

Privilegie van den Jare 1306.

By den zelve Grave Willem is noch in den Jare 1315. inden

Dage des Sondaechs in doxtien-abont / gegeven een tweede Bijbelle-
ghe / wesende int geseel van eenen Inhout als het voozgaende.

Daer dese beloften en sijn niet achtervolcht noch naer ghecomen/
maer is de bedientinge vande selve Pastozie opt geweest / ende gebleven
by een Commandupz / wesende vander Duytscher Heeren Orden, daer
van de Lijste ofte verclaringhe der namen vande vooznoemde Com-
mandupzen / hoe lange elck geregeere heeft / wie den anderen gevolcht
is / vanden eersten totten laetsten toe / hier by gevoecht is. Gelyck de
selve becomen sijn upt den Duytschen Huyse tot Utrecht / ende ghe-
trocken upt de Boerken ende Registeren aldaer gehouden / ende de geene
die naer het overlijden van Jonckheer Jasper vander Linden, 1619,
geschiet / geregeert hebben / die namen sijn myn behandicht by mijn
bekende goede Vrient Ian Iansz. vander Veeche, Rentmeester vande
selve Commandupzen. Waer al eer wy de selve alhier sullen stellen /
en salt niet byten propooste sijn in het cozte te verhalen eenighe duyts-
che / de Orden vande Duytsche Heeren aengaende / ende ten eersten van
het begin der selver / genomen upt het vijfde Boeck vanden oorspronck
der Monickerien, in het 20. Capittel beschreven by den Hooghgeleerden
Hospinianum, alwaer den selven vanden oorspronck der Duytscher
Heeren dit volgende beschijft:

Oorsprong
vander
Duytsche
Heeren
Orden.

De Bende vande Duytsche Heeren, de welcke van wegghen haere
belijdenisse ende merckteycken, *Morians* genoemt werden, heeft
haer begin te *Prolemays* ghenomen inden jare 1190. opten 19. No-
vember, by sommighe Borgeren van *Bremen* ende *Lubeck*. Want als
daer inde belegeringhe van *Prolemays*, de welcke seer lange duyde,
vele menschen in het Leger der Christenen vanden Bloet-gang cranc
waeren, waer door daghelicx niet weynich menschen uyt het leven
wech gernect wierden, ende datter desgelijcx alle dagen veele ende
verscheyden van hare Vyanden gheschoten ende ghequetst wierden,
ende sonder alle medelijden door het Leger gins ende weder swerf-
den, sonder eenighe hulpe ende bystant van yemandt te vercrijghen,
waer door datter vele seer ellendelicken storven. Soo hebben som-
mige Borgeren uyt de Steden van *Lubeck* ende *Bremen*, met *Adolf*
Grave van Holsteyn, de welcke de Christenen met een groote Arma-
de te hulpe ghecomen waeren, met compassie ende medelijden over
dese ellende der Soldaten ontfeken zijnde, vande zeylen der sche-
pen seeckere Tenten doen opslaen ende oprechten, inde welcke sy
alle de ellendige ende crancken ontfanghen hebbende, deden verfor-
ghen van al het gene haer noodich was, om wederom tot haer ghe-
sontheyt te mogen comen. Het is geschiet op een seeckeren dach,
dat

dat *Fredericus de Sone Frederici* des Eersten, Roomsche Keyser, Velt-Overste over het voornoemde Leger wesende, met eenighe andere Heeren vergeselschapt wesende, verby dese Tenten ginck, waer inne de ghewonde ende crancke Crijch-knechten genesen ende gheholpen wierden, dat hy binnen tradt, ende aenschoude de gelegentheyd der selver, acht nemende op de wijze ende maniere van hare onderhoudingen ende aelmoessen. Ende als hy dit alles gesien hadde, soo heeft hy inwendelicken met barmherricheyt bevanghen zijnde, versuchtende gesproken: Dese Borgeren gaen in weldaet ende goedertierenheyt alle Vorsten te boven: dit haer werck is voorwaer sodanich, dat de Vorsten ende Baroenen, die den anderen in rijckdommen ende moghentheden overtreffen, selfs het selve behoorden te doen, indien sy alleenlicken met eenighe genegentheydt der goedertierenheyt ende mede-doochsaemheyt beweecht worden: want indien sy de selve besorginghe der ellendigen ende gewonde Soldaten op haer namen, soo souden alle menschen van minder goederen gewilliger wesen, om den Crijch voor de wedercrijginghe des *Heylighen lants* taenvaerden, ende haer tot den selven laten ghebruyccken. Dit geseyt hebbende, ginck hy wederomme tot den sijnen, ende alle Vorsten die int Leger waren te samen geroepen hebbende, heeft hy met haer van dese saecke beraetslaecht, ende heeft haer luyden voorghouden, wat hy desen aengaende in sijn sin hadde omme te doen: te weten, dat hy de weldaden der Borgeren van Bremen ende Lubeck tegen den armen gesien hadde: ende dat dese saken, dewijle de selvighe eygentlicken den Vorsten betaemde, hem beweecht hadden op te rechten ende te stichten een *Oorde der Duytscher Ridderen*, uyt de stammen der Edelen vercooren wesende, wiens last ende ampt insonderheyt wesen soude de arme ende ellendighe in het *Heylich lant* wesende, van alle nootdrifticheden te versorgen: Ten anderen dat sy daer beneffens met hare wapenen het *Heylige lant*, ende die vordere Landen der Christenen, naer haer vermogen souden helpen beschermen. Ende naer dien dat tot dien tijden de *Ordenen van Iohanniten* ende *Templieren* bevesticht waeren, soo beraemde ende ordineerde den voornoemden Vorst eenighe regulen, de welcke de *Duytsche Heeren* onderhouden souden, de welcke uyt beyde de voornoemde *Oordenen* gemaect ende ghenomen wierden. Alle de Princen, Graven, ende andere Heeren, desen raetslach ende voornemen verstaen heb-

Gebenen
waeromme
der
Duytsche
Heeren
Orden
opgerichtet
is / ende
van wie.

1572
1573
1574
1575

1576
1577
1578
1579
1580
1581
1582
1583
1584
1585

bende, is haer alle tsamen wel gevallen, lief ende aengenaem ghe-
weest. Een yegelijck daer toe beloovende hare hulpe ende assisten-
tie, Ende de Coninck van Ierusalem heeft door sijne mildicheyt haer
rot een plaetse, alwaer sulcke bedieningen souden ghedaen werden,
gegheven het *Hospitaal* ofte *Gasthuys* binnen Ierusalem staende, het
welcke naer den name *Marie* ghenaeamt werde: van welcke plaetse
dese nieuwe Oorden oock haren naem bekomen hebben, ende wer-
den genoemt *Hospitaliers*, oft *Ridderen des Gasthuys van S. Marie* in Ie-
rusalem. Ende op dat dese Oorden niets ontbrecken en soude, soo
worden terstont gesanten tot den *Roomschen Keyser Henricum* den fecten
in Duytslant gesonden, om van hem te begeeren, dat hy dese instel-
linge der *Oorden vande Duytsche Ridderen*, door sijne autoriteyt wilde
bevestigen, ende (soo het hem beliefte) met eenige Privilegien ver-
sien, ende begiften: dat hy oock by den *Paus van Romem* versoecken
ende aenhouden soude, dat de selvige van hem bevesticht soude mo-
gen werden. Den *Keyser Henricus* prees ende loofde het voornemen
ende de handelinghe sijns Broeders, ende der andere Duytsche Vorsten,
ende hy schickte sijne Gesanten, met de gene die tot hem ghesonden
waren, naer Romem tot den *Paus Celestinum* den Derden, aen hem
de bevestinge van de nieuwe opprechte Oorden versoeckende: De
Paus des Keyfers ende der Vorsten wille ghehoort hebbende, op dat
hy hare gonste verkrijgen ende tot hem trecken mochte, heeft haer
versoeck gheaccordeert, ende de Oorden bevesticht opten 22. Fe-
bruarij des Iaers 1191. Haer gevende tot een Cleedt, om van ande-
re Oordenen te moghen ondericheyden, eenen witten mantel, met
een swart cruys daer op, ende tot een teycken ende wapen, een *Wit-
ten Schild met een swart Cruys*: haer toelatende den baert ongeschooren
te mogen dragen, ende vryheyt gegeven, om Ridderen vande gulden
spoor, (gelijck sy dien noemen) te mogen kieseren, met welcke waer-
dicheyt sy oock by de Coningen selfs vergeleucken zijn. Haer wert
bevolen den *Regel Augustini* te volghen, ende was geordonneert dat
niemant in dese Orden en mocht comen dan alleene Duytschen, van
Edele ende Doorluchtige Ouderen gheboren: belosten doende, dat
sy tot allen tijden bereyt souden zijn teghen de vyanden des alderhey-
lichsten *Cruyses* te strijden, ende de Christenheyt beschermen: Des-
ghelijcx dat sy alle te samen haren Oppersten (dien sy *Groot-Meester*
noemen) souden gehoorsaem wesen: de alder-eerste *Groot-Meester*
werde

Regel
bande
Duytsche
Heeren.

Bevestinge
bande
Duytsche
Heeren
Orden,
en haer wa-
pen / ende
kleet.

werde in het Leger voor Ptolemays ghekoren, ende was ghenoomt *Henricus Walpodius*. Sy waeren verdeelt in twee ghedeelten, de eene namen de Goddelicke, ende de andere de Oorlochsdiensten waer, die de Godsdiensten oeffenden, en was het niet geoorloft den baerr te laten waffen. Den Groot-Meester hadde macht ende autoriteyt de ongehoorsame ende wederspannige Broederen te straffen.

Ich soude noch vele ende verscheyden dingen de Duptsche Deeren aengaende/ konnen verhalen ende beschryven/ maer naerdien het selvige alles huypen ons propoost is/ ende niet ter sake die wy alhier verhandelen dienstelicken soude wesen/ ende dat wy alreede seer verre van onsen wech asgetreden zyn/ soo sullen wy 't selvige hier by laten berusten/ ende wederom beginnen daer wy 't ghelaten hadden: te weten/ tot het verhalen van wat ende hoe veel Commanduyren dese Kercke gereert is/ hoor so veel wy die hebben connen vinden.

Commanduyren binnen Leyden geweest zijnde.

- I. Pieter is getweest in het Jaer naer Christi onses Veylants geboorte 1293. naer des voorszeyden Ordens instellinge ontrent 103. Jaeren/ naer het gebou vande S. Pierers Kercke 172. Jaeren/ naer dat de bedieninghe der voorszeyden Kercke den Doytschen Heeren by Graef Floris, Coning Willems Soon bevolen was/ 25. Jaeren: dat desen den eersten Commanduyr ende in dat Jaer geweest is/ can nyet seckere oude Byeiden bewesen werden.
- II. Andries quam int Jaer 1304.
- III. Dirck de Wolf Anno 1325.
- IV. Bernaert Anno 1350.
- V. Nicolaes Anno 1353.
- VI. Florens Anno 1357.
- VII. Iacob Anno 1366.
- VIII. Dirck vanden Rijn Anno 1370.
- IX: Henrick van Tiel is by het leven van Dirck van Renen in zyn plaerse gecomen Anno 1375. maer niet langh Regerende quam te overlijden/ Dirck van Renen noch in het leven zijnde.
- X. Ian van Zeelandt Anno 1382.
- XI. Willem Terning Anno 1395. sterf tot Schoonhoven int Jaer 1420. ten tyden als Leyden van Herroch Ian van Beyerens beleegert was/ ende ingenomen werde.
- XII. Dirck van Renen de tweede, heeft de Commanduyrie by hem aengenomen/ mits sijn Lijfs ongesontheit/ overgedraghen op Simon van Naeldwijck, sterf tot Drecht int Jaer 1423. ten tyden als oock geraecte te sterben Bisschop Frederick de derde.
- XIII. De voorszeyden Simon van Naeldwijck was in bedieninge

26. Jaeren/ ende stauften 13. September des Jaers 1449.
- XIV. Adriaen van Foreest, quam in des oberijfers plaetse/ sat uter Jaeren/ ende sterf Anno 1453. ten tijden als Constantinopolen, slozgender hande vanden Turck ingenomen werde.
- XV. Iacob van Woert, sijne doozsaten in macht ende goeden berre te hoven gaende/ ende dooz sijns Vaders Erffnisse verrijckt zijnde/ heeft niet alleen de hupplinghe met nieuwe gheboutfelen verbeter/ maer mes verscheyden ende costelicken Hupstraet en Inboel vermeerbert/ sijn nacomeltinghen achter gelaten/ ende hebbende twintich Jaeren in Regeringe geweest/ sterf Anno 1473. Sdaerhs booz S. Laurens.
- XVI. Albert van Baren, een man ten opsighte van sijn Geleertheyt ende sonderlinghe voorszienticheyt/ hooch gesien ende geacht/ Regeterde in het Jaer 1479. ten tijden als Heer Ian van Egmont, ende de Heer Ian van Wassenae, met de andere vande Cabbelausche partye, de Houcken upt Leyden verdyeben: wederomme in het Jaer 1481. als Heer Reynier van Brouckhuysen, met de sijne vande de Houckliche partye de Stadt Leyden weder inne namen: ende sulcx by tijden dat de Inlantische Oorlogen heftich aengesteken ende bydende waren/ met groote schade ende verderf van Geesteliche ende Waerliche saken: is eventwel de vooznoemde Commanduyr, dooz sijn verstandich gemoet, gebuyckende eene voorszienigematicallye/ den Hoosden ende groten ten wederzijden lief ende aengenaem gheleest. Schepde van het Herrijck des Woonstdachs booz Palmen int Jaer 1504. naer dat hy de kercke gebient hadde 31. Jaeren. Dem is gevolcht
- XVII. Ioris Florisz. van Maellant, ende heeft de plaetse opgedragen int Jaer 1525. aen Albrecht Snellaert, ende sterf in het volgendes Jaer 1526. ende synder aencomste inde regeeringe het 21. Jaer.
- XVIII. Albrecht Snellaert, het ampt 20. Jaeren wel ende loffelicken bedient hebbende/ comt te overlijden den 8. January des Jaers 1546.
- XIX. Ioachim Iansz. is naer een gelijcke twintichjarige regeeringe gestorven/ inden Jaer 1566. den 6. Nobembz. is.
- XX. Aront Dircksz. Bockenbergh, van der Goude/ regeerde 26. Jaeren/ ende sterf Anno 1592.
- XXI. Jonckheer Willem Mulaert, regeerde outrent 7. Jaeren/ ende heeft de Commanduyrie opgedragen aen:
- XXII. Jonckheer Iasper vander Linden, de welcke Commanduyr gewozden is opten 17. January Anno 1599. is overliden inden Jaer 1619. ende in zyn plaetse is gekomen:
- XXIII. Jonckheer Alexander Emanuel van Renesse, die geregeert heeft totten Jaer 1619.
- XXIV. Jonckheer Adriaen van Renesse, Heer van Wulp, niet langher dan een Jaer gheregeert hebbende/ is inden Jaer 1630. overliden.

XXV. Jonckheer Aelbrecht van Wassenauer ende Dupbenbooyde/
Heer van Alckemade, ende 't selve gheregeert mede een Jaer/ te
Weten 1621.

XXVI. Zijn Genade, Graef Willem Frederick van Nassau, Coad-
jutor. Soone van Graef Ernst Casimir, Gouverneur van Vries-
lant, heeft geregeert totten Jaere 1636.

XXVII. Jonckheer Henrick Sloop, is int begin vanden Jaer 1637.
Commanduyt gesoyden/ ende is noch regeerende.

Tot hier toe verhandelt hebbende alle het geene wy vande S. Pie-
ters Kercke hebben connen versamelen/ ofte by een rapen/ sullen wy
desen epndighen / ende wooytgaan totte tweede Hoofst-Kercke / na-
mentlick de

Hoogelantsche Kercke.

Comende nu totte S. Pancraes, ofte tweede Parochie-Kercke deser Weslych-
bingebande
Stede/ de welke gemeenelicken genoemt wert de Hoochlantische Hooge-
lantische
Kercke, om dat de selvighe (nigins bedunckens) op hooch Landt Kercke.
gebout ende getimmert is / want den gront der selver leyt veel hooger
als die vande S. Pieters Kercke doet: gelyck ick in een secker out ghe-
schryfte gesien hebbe/ alwaer geseyt werde: De Pancraes Kercke staen-
de op het hooge Landt. Soo veel als aengaet het stichten vande hooy-
noemde Kercke, hoe of wanneer 't selve mach zyn gheschiet/ daer van
en hebbe ick niet meer seckerheyt connen vinden noch bezagen/ dan
ick vande S. Pieters Kercke hebbe connen doen/ ende moet daertomme
mijn behelpen met het wepnige dat ick vande selvighe hebbe connen on-
derbinden. Van ick gheloove wel eenichsins dat het stichten der selver
Kercke upt innicheyt/ ofte devotte wel mach begonnen ofte hooygenom-
men zyn/ ten epnde soo grooten deel vande Stadt niet sonder Kercke en
soude zyn/ maer ick houde nochtans vooy waerheyt/ dat de selvighe
upt trots ende hoochmoet/ de welke de Geesteliche in dien tyden seer
Gemeen was/ in sulcker grootte hooygenomen ende begrepen is. Wel-
ken trots zyn begin genomen heeft/ deur den Lant-Commanduyt van
den Duytschen Huylc tot Utrecht/ als recht hebbende tot de Pastorie
vande Pieters Kercke, die sy verregghen hadden vande Graven van
Hollant/ als hier vooy verhaelt is/ aen haer behouden wilden/ de gif-
ten vande Capellen, de welke by de goede Tjyden van ryckdom ende
de vermogen wesende/ inde S. Pieters Kercke gesticht ende oppgerecht
waren. Welck hooynemen vanden Landt-Commanduyt, omme de
giften aen hem te behouden/ ende de stichters daer van te ontblooten/
mogelijck (jae sonder eenige twyfel) ooyzaeck gegeven heeft/ dat het
Collegie vande Canonicken inde Pancraes Kercke is gesticht ende op-
gerecht/ ende niet inde S. Pieters Kercke, wesende nochtans de outste
ende de Hoofst-Kercke. Gelyck sulc upt eenighe Brieven van Heer
Philips van Leyden can bewesen werden. Van welke stichtinge breder
ver-

Wanneer
de Hoogelandsche
Kercke ge-
wijt is.

verhaelt sal werden. Wanneer de Paneraes Kercke, (de welke als
dooz henen aengeroot is/ eerst van hout ghemaect gheweest is/ ende
van outs genaemt werde het Berderen Huys) aengevangen ende begon-
nen is te bouwen/ en hebbe ick nergens comen vinden/ wat vlijt ende
neerlicheit ick aengelept hebbe om sulcx te becomen/ maer ick houde
dat sulcx geschiet mach wesen omtrent den Jare 1300. Want ick be-
vinde in onse oude Hollantsche Chronijcke/ hoe dat dese voornoemde
Kercke inden Jare 1315. des Sondaechs naer onse Lief-Vrouwen
gebooyt/ ten tijden als Heer Andries de tweede Commanduyt binnen
Leyden was/ dese Kercke gewijt is ter eeren Godes ende S. Paneraes,
ende dit gheschiede ten tijden als Graef Willem de Goede dese Landen
als Grave begeerde. Dit is alles wat ick van het begin ende founda-
tie van dese Kercke hebbe konnen ofte moghen verhalen. Belangende
de forme der selver Kercke/ het is een seer hoogh ende constich gebou/
soo wel van buyten als van binnen/ met groote Const ende costen aen-
gelept ende gebout/ maer de selvige is dooz de voozgeroerde tweespalt
onder de Geestelichheit binnen Leyden, ende dooz dien te dien tijden
het vier vande Partyenschappen tusschen de Houcken ende Cabbellauwen
seer ontfteercken ende byandende was/ ende vele andere toeballende saer-
ken/ de welke dooz de veranderinghe der tijden voortghecomen/ ende
ons onbewust zijn/ tot noch toe onbolmaect gebleven/ ende tot zijne
voozgenomen grootte niet gecomen/ ende te beduchten is datse daer toe
nimmermeer comen sal. Haer waert saecke dat de selvde hadde mog-
den volhout werden/ daer en hadde geen Confrischer Kercke in gansch
Hollant geweest: gelijk een pegelicken de welke kennisse ende weten-
schappen vande manieren om Kercken ende Tempelen te bouwen
heeft/ sal moeten bekennen.

Comende nu tot de stichtinge ende opzettinghe van het Capittel en-
de Collegie vande Canonicken inde selvde Kercke, soo sullen wy inde
Beschrijvinge vandien verhalen/ ten eersten dooz wien/ wanneer/ en-
de met wat auctoziteit de selvige aldaer opgericht is/ desgelijc wat
last ende Offitie de Canonicken gehad hebben inde voornoemde Ker-
cke: Om dit alles volcomentliken te doen/ soo hebbe ick met ongera-
den gevonden/ de Copie vande Vyeben vande Fondatie ende des eer-
ste Proofs instellinge hier by te voeghen/ ghelijc mijn die in een out
geschryfte van een goet vrent behandicht ende gegeven is/ luydende van
wooyde te wooyde als hier volcht:

Inden Name Godes Amen.

Stichtinge
van het Ca-
pitel ten
Hogelan-
de.

In van Vairenburch, by der genaden Godes Bisschop t'Vriecht, al-
len den genen tot welcken desen tegenwoordigen Brieue sellen
comen, saluyt inden ghenen die daer een wair salicheyt is alder
menschen. Het is redelick ende exempelen der Ouderen trecken

ons daer toe, dat wy gedachtich zijn des goets dat wy genomen hebben tot een vermeerreheyt der eeren ende den dienste Goods, so willen wy arbeijden, want sijne grootheyt wort alle dage met eene milder hant voirden dan wy connen verdienen, ende mit veel ende mit grooten voorspoet in ons uytgerecket wort: ende hierom soo willen wy in onsen tijden, den Lof Goods vermeerren, ende onse voorsaten voortgaende in vermeerreheyt den Lof Goods, ende altoos ons verblijden, mit eente stadighe voorspoedicheyt totter love Goods, der saliger *Maget Marie* ende *S. Pancraes*, die zijn waerdicheydt altoos gedaen wort in die *Hogelants Kerck*, alle die nageschreven punsten, ende alle der Heyligen onser Kerck van *Leyderdorp*, die ons met alle recht toebehoort, ende dat hoer Coer vanden Hogelant in *Leyden*, in ons Stichts van rade ende consent der Heeren Proost ende Domproost, Deecken ende Capittel onser Kercken van *Vtrecht*, die wy oppgerecht ende opheffen, in een Kercken van in *Collegium* des goets *S. Pancraes op't Hoogelant in Leyden*, by den Rectoer der Moeder kerck, ende by angehangheyt, als Heeren *Ghijsbrecht van Walenburch*, daer hier naer of geschreven staet, van der voorschreven Cuer of ontbint ende quijt gelaten, in manieren als hier na volget. Ende want vanden Hoofde die eerste reden is te geven, soo wil ick inden eersten dat in onsen voorseyden *Collegie* sel wesen een Proost die hieten sel, die *Proost van S. Pancraes te Leyden*, ende hy sel wesen een Canonick ende geprovent t' *Vtrecht* inden Doem, ende hy sel Priester wesen, of binnens lairs Priester worden, ende desen Proost sel ons ende onsen navolgeren Biscopen t' *Vtricht* onsen Cappelaen wesen, ende onse Misse doen als wy t' *Vtrecht* zijn, ende Prepositieur sellen wy ende onsen navolgeren Bisschoppen t' *Vtrecht* selve geven een Canonick ten Doem t' *Vtrecht*, alsoo dick als hy verschijnt, als voorschreven is. Mer de Prepositieur voorschreven en sel geen Digniteyt wesen, mer een *Simplex Officium*, ende in onser Kercken ten Doem t' *Vtrecht*, al is dat wy ende onse navolgeren Bisschoppen t' *Vtrecht*, die Prepositieur sellen geven, als voorschreven is: So en sel zy geen *Beneficium* noch *Officium* gehieten wesen, gelijckelick als die Kercke van *Leyderdorp*, ende die Cappelle niet gehieten en was, mer die Proost sel wesen voor sijn tijden, als die Rectoer vander Kercken was, ende Misse doen in onser Cappellen, als hy daer toe geroepen wort, of in een ander Stede, als wy t' *Vtrecht* zijn, overmits hem selven, ofte

overmits een anderen. Ende Heer *Gijsbrecht van Walenburch* voorschreven, Canonick ende Scolaſter inden Doem t'Utrecht, die sal die voorschreven Prepositieur houden also langh als hy leeft, gelijckelick als hy hadde de Kercke van Leyderdorp, ende die Cappelle van *Hoogelande*: ende nae sijne doot, soo willen wy dat niemant die in onser Kercken ter Doem t'Utrecht, die heeft digniteyt, of maedtschap, of *Officium*, die Prepositieur sal mogen hebben, ende der selver Prepositieur tot renten ende tot onderstant, soo geven wy haer alle Thien den, groot ende cleyen, die der Kercken ende Cappellen voorsz. plagen te wesen, ende Hof-stede ende Landt, daer Ian de Bisdommer op plach te wone ende te gebruycken, inder lanckheyt ende breetheyt alst leyt: ende de Proost sel een geprovent Canonick wesen in *S. Pancraes* Kerck, dair dat gros vander Proven voorsz. of sel wesen vijftien Hollantsche ponden jairs: ende hy sal dagelicxsche presentie hebben als hy inder Parochi is, of in die *Collegio* voorschreven, hy zy teghenwoordich of niet, want hy altoos gereeckent is inden dienst der heyliger Kercken: die Cuer der Kercken in Leyderdorp die sel voort an regieren een ewich Cappelaen, ende hy sel voor sijn noot-trust hebben alle offerhande ende toevall, ende alle jairs vanden *Collegiums* voorsz. xvij. pondt Hollants Comans paeyments: ende die Hof-stede die geleghen es by Leyderdorp Kerckhof vanden oversten eynde, daer Heer *Gijsbrecht* voorsz. sijn woonstat in getimmert heeft, mitten renten die daer toe hooren. Voirt an zo sel die aenhanginge ende die Cappelle opt *Hoogelant* regieren een Cureit die gheprovent Canonick aldaer sel wesen, ende voor alle die offerhande ende toeval die dair mogen comen sel hy hebben tien Hollantsche ponden Hollants comans paeyment 'slairs, ende alle de ander offerhande ende roevall der Kercken van Leyderdorp ende der Cappellen vanden *Hoogelande*, die sellen wesen in dagelicxschen presentien alle der Canonicken des *Collegiums* voorsz. na hoire gewoont: Ende totter Vicarien in Leyderdorp sel die Proost voorsz. eerbaer Personen presentieren, ende sonderlinge totter Cueren opt *Hoogelant* een Canonick na der eerster instituci, die ons toebehoort den Dom-Proost t'Utrecht, om die keuren te behouden, na goeder gewoont: ende want vanden renten der Kercken voorsz. veel personen niet en mogen leven, daerom tot fonderinge ende stichtinge des *Collegiums* voorsz. so hebben wy een wet ende ordonnanti gegeven, op den eerbaer Man-

nen als hier na geschreven staen, als *M. Philips van Leyden, Volprecht vanden Wout, Philips Gerritsz, Hugué vander Hant, Gerrit Jacobsz, Willem Heerman, Franc Severijns zoon, Claes van Bleywijck, Pieter Hoefsch, Jan Goode, Jan Willemsz.* Nu een iegelijk voor dese tijt mit hem selven een fondateur is van eenre Proven, die ten minstē waerdich sel wesen xv. Hollants Comans pondē, als inde Brieven ende Instrumenten daer of begrepen is, ende totten getael van xxv. Provenen so moghen alle Klercken, ende die willen daer een Proven stichten, by consent ende wil Heeren *Gijsbrocht* voorsz. ende houden die gifte vander Proven voorsz. ende also dicke als een Proven verschijnt, so mach de ghene die de Proven gemaect heeft, of sijn rechte navolger, die daer recht toe heeft, een toe presentieren binnen der tijt des rechts den Deecken ende Capittel, als ghewoenlick is. Ende den Proost ende de Canonicken voorschreven geven wy macht ende mogentheyt mit desen teghenwoordighen Brieve, sine recht ende besitheyte der Proostien ende der Canonien voorsz. ende ghebieden allen Klercken ende Papen onder ons geseten, die daer toe werden geroepen, dat sy den Proost ende een yegelicken Canonick sellen brenghen in besit, also recht is. Ende een yegelick Proven voor haer eerste fonderinge, ende een yegelicke Proven sel waerdich wesen xv. pondt, alst voorsz. is, ende datter overloopt, selmen keeren in manieren als hier naer beschreven staet ende volget, ende waer dat saecke dat inder eerste fonderinghe der Provenen voorsz. niet alle gelijcke goet en waren, so willen wyse alle gelijck hebben; als alle de gene doot zijn die de Proven ghesticht hebben; so sellen hoir navolgers die vruchten der Provenen gelijcke delen, ende also voirt gaen want sy alle gelijcke zijn, ende dan zo en sel dat gros der Proven vande Prepositieuren den anderen niet boven gaen: ende die meerre Cameraer sel alle die vruchten vergaderen, ende deylense onder hen allen, ende die minre Cameraer sel van een iegelicke Proven hebben vijf pondt Hollants Comans paeymens, tot manieren als na beschreven staet, behoudelicken dat hy van des Proosts proven, noch Deeckens proven, noch Scolasters proven, noch vande Thesauriers proven, niet hebben en sel, also langhe thent alle puncten ghelijck sijn, die voorsz. sijn. Voort an inden Proost, alsoo veer als hy geroepen wordt ende komen wil, eenen erbaren Canonick kiesen in hoiren Deecken, ende die sel van ons

werden geconfirmteert, als gewoonlick is, ende alsoo dicke als de Decanie open is so sel sy een kiesen uyt hoirs selves Capittel, ende niet van buyten: anders zo ware die kiesinge niet. Ende voirt zo sel die Deecken boven sijn proven voor sijn recht ende last van dat vijfte pondt, dair voor of geseyt is, van een iegelicke proven jaerlicx hebben twintich groot, ende inde daghelicxsche presenti als hy teghenwoirdich is twee deel, mer die Collaci des Thesauriers sel hebben die Proost, ende hy selder mede versien een Canonick geprovent. Ende voirt die Thesaurier die sel van eenen iegelicken Canonick hebben alle jaers van dat vijfte pondt tien groot, ende hy zel zorch draeghen van Ornamenten ende ander sierheyt die sy besighen in den Dienst Gods, ende tot eibaerheyt, alle jairs in vier Hoochtijden, als Karsavont, Paesckens, Pinxters, alle Goods Heyligen, soo sel hy geven twee pont Was te lichten des *Collegiums* voorschreven, ende inder selver manieren zoo zelt wesen vanden Scolaster die sorghe hebben sal vander Scolen ende vande Coralen, ende waer dat saecke dat hy selve niet en regierde, so mach hy vanden genen die de kinder regiert tot een teycken der onderdanicheydt alle Jairs wat schicken, als dat nut ende oirbaer is. Die ordinanti inden Choor sel wesen als dat die Deecken sel staen tot die rechterhandt, ende die Proost totter lusterhandt, ende al is dat saecke dat de Deecken in een digniteyt is, nochtan sel hem die Proost voorgaen inden stal, overmits der waerdicheydt dat hy Canonic is inden Doem t'Utrecht, ende also voirt sel hoir ordonnantie ghehouden worden na ghewoent ende waerdicheydt ten Doem t'Utrecht, ende van dat dair overloept vande vier ponden van een yegelicken proven van Offerhanden ende van andere toevallen, boven datter mer recht of-gaen sel, selmen delen in twee stucken, ende dat een deel sel wesen tot behoef, ornamenten, beste des Capittels ende ander punten die sy behoeven, ende dat ander deel selmen scicken totter daghelixe presentie den genen die inden dienst Goods zijn, nae dat die Deecken ende Capittel daer of sellen ordineren. Ende op dat den dienst Goods bequamer worde ghedaen in onsen *Collegio*, soo sel die een helft vande Canonicken Priesters wesen, ende de ander helfte sel een deel wesen Ewangeliars, ende een deel Epistolairs, ende een deel Clercken, also veer sy willen, ende hier in sel worden vervolt dat ghebreeck der Ewangeliaren ende der Epistolairs, ende dit sel gheschien tot goetdencken des vermanens

Deeckens.

Deeckens, ende voirt een Canonick die selve proven sondeert, of daer wort presentiert, die sel voirtan, 'tſy dat hy dair come, 'tſy mit pangelen mit anderen punten, als hy dair in comt, sel hy gegeven totten Cappellen behoef ende Ornamenten ses gulden ofte hoire wairde, ende die en selmen niet mogen quijt laten mit eeniger Beden van vrienden, of van andere armoeden, ende den Canonicken sel hy geven vier Taken wijns, Rijns-wijn, dat is te verstaen achte half Taken, ende aldus voirt sel die Prooft, Deecken, Thesaurier, Scolaſter doen in horen begin een yegelicken na ſijnen ſtaet. Ende aldus voirtan ſo ſel die Kerck opt *Hogelant* een *Collegium* gehieten worden, ende dat *Collegium* en die Perſonen van hem nemen wy onder onſe ſonderlinge beſcermenisse, ende geven hem ſulck e vryheyt alle anderen Collegien Kercken ons Stichts van Utrecht gehad hebben, ende noch hebben, in hoiren dingen ende Perſonen. Voirt ſo willen wy ende ordineren dat dat jaer van gratien een yegelicx Canonick, als hy doot is, ſel gaen tot ſijnre ſcout te betalen ende ſijne uytvaert te doen, ende die eerste navolger en ſel niet hebben dan die dagelicxe preſencie, al ſo veer als hy daer ſelve weſen wil, ende dat ander jaer navolgende dat ſel gaen tot Ornamenten ende tot ander punten die der Capittel behoeflich zijn. Ende een yegelic Canonick in ſijn leven, of in ſijne doot, ſel den voorchreven Capittel zijn memory maken tien Schellinghen Hollants Comans payments 'sjairs, en die Prooft ſel ooc een jaer van gratien hebben, als dat die een helft, vande renten ſel gaen voor die ſcout te betalen die daer doot is, ende die ander helft ſel dat *Collegium* hebben Ornamenten mede te copen, ende dat *Collegium* voorchreven ſel tien Schellinghen jaers copen Holland Comans payments, in memorie voir een yegelicken Prooft, also veer als die renten daer toe ghenoech zijn. Ende die Prooft die daer navolget, die en ſel niet dan een jaer wachten inder abſentien, ende die Canonicken vanden voorcheyden Capittel en ſellen vanden wachters der provenen inden Capittel niet geven, dan den Deecken ende Capittel goet denckt, behoudelick dat de Vicarij vande wacht genoech ſel hebben, dat wy niet en willen onderſcheyden, met hem bevelen, ende die daer Studeren in *Studijs* die daer geprivilegieert zijn vanden Stoel van Romen in goeden eerbaeren conſten, ende die anders hayten ſijn vermits eerbare nſaecten, die ſellen alle vruchten hebben die van hoiren provenen comen mach. Die vervolyngende ende openinge

baringe van allen desen voorz. punten sel geschien tusschen hier ende Vastelavont naestcomende, ende dan sel beginsel ende eerbactheyt wesen vanden *Capittel*. In een getuych der waarheyt ende der sekerheyt aller der voorz. punten, soo hebben wy *Ian van Varenburch*, Bisschop, Heer *Zweer wyter Loo*, Domproot, *Heynryck vander Weyde*, Deecken ende *Capittel* der Kercken van Utrecht, ende *Gijsbrecht van Walenburch*, Scolaster der Kercke van Utrecht voorz. ende nu Proost is van *Leyden*, die plach te wesen Rectoor der *Moederkerck* ende *Capellen* voorz. ende want wy in allen voorz. punten onsen wil ende goetduncken hebben gheset, daerom hebben wyt besegelt met onsen segelen. Gegeven in onse Stadt van Utrecht, int *Laer* ons Heeren *Duyzent drie hondert ses ende tsestich*, des anderen dages *S. Simon* ende *S. Iude Apostelen*.

Eerste
fondeer-
bers vant
Capittel te
Hooghe-
lande,

Dit Collegie aldus dooz den vooznoemden Bisschop opgerect sijn-
de, soo is het selvige terstont van vele treffelicke personen, zo wel Gee-
stelicken als Werelicken, seer rijckelicken gedoteert ende begiftet, ende
de eerste gisters der selver (gelijck de *Hollantsche Chronijck-schryver*
in sijn 26. *Wisse aen* het 13. *Capittel* verhaelt) waeren dese naevol-
gende:

I	Heer Gijsbrecht van Walenburch, Pastoor van <i>Lep-
verdooy</i> / ende de eerste Proost van dese Collegie.
II	M. Philips van Leyden, Licentiaet in beede de <i>Wet-
ten</i> / dooz wiens naerstighe wackerheyt dit vooz-
noemde Collegie seer gebozert werde.
III	Heer Wolphert vande Woude.
IV	Heer Claes van Bleyfwijck.
V	Heer Huga vander Hant.
VI	Heer Philips Gerritsz.
VII	Heer Rutger vanden Poel.
VIII	Heer Gerrit iacobsz.
IX	Heer Willem Heerman.
X	Heer Pieter Heusch.
XI	Heer Huga Cureyt van Scorel.
XII	Heer Ian Willemfz.
XIII	Heer Vranck Scutzfz.
XIV	Heer Ian Goer.
XV	Heer Dirck Robrechtz.
XVI	Heer Vranck Gerritsz.
	Altsamen <i>Prefesteren</i> .
XVII	Willem van Naeldwijck, <i>Maerschalck</i> van <i>Hollant</i> .
XVIII	Ian Arentsz.

- XIX Willem Willemsz.
 XX Michiel Gerritsz.
 XXI Dirck Tierloor, ende
 XXII Caerijn Gerits dochter.
 Al samen Waerlicke personen.

Daer verhandt soo is sonder twyffel het voorsz. Collegie noch van vele ende verscheppen teffellicke ende vermogende Personen/ verrijckt ende begifet/ vermits de menschen te dier tijden (als meermael vermaent is) seer genegen waren om de Geestelike Personen te onderhouden ende rijck te maken. Daer dat dooz de ghemeene verwoeslinge des Antichristischen rijck alhier in dese Landen alle Kercken/ Cloosteren ende Collegien verniet warden/ ende datmen in plaets van soo veel Sancten ende Sanctinnen te dienen/ alleen den waeren Godt inde voornoemde Kercken ghebient heeft/ soo hebben die bande Gerechten deser Stede/ uyt het innecomen bande voornoemde Canonicken, betaelt ende onderhouden alle de Predicanten deser Stede/ soo wel bande Duytsche als Fransche Kercken.

1887 ende
 Register
 van de
 Proosten
 der Stadt
 Leyden.

Daer dien dooz henen inde beschryvinge van S. Pieters Kercke verhaelt ende beschreven zijn alle de Commanduyren de welke de voornoemde Kercke geregeert hebben: Soo sal ick alhier den begeerighen Leser te ghevalle/ inne vougen de Lijste ende het Register van alle de Praepositeurs ofte Proosten, (ghelijckmen die noemt) de welke de toetsicht van dit Capittel beholen was/ ghelijck ick daer van autentique Copie becomen hebbe. Aengaende de waerdicheyt van desen staet/ ende den last bande voornoemde Proost, die vnde ick inde selfe Copie beschreven met dese woorden: De Proostdie van Leyden is een Prelateurichap annex de Kercke vanden Dom t'Vtricht, in vougen dat niemant anders daer mede en mach werden versien, dan de gene die Canonick vande voorschreven Dom-Kercke zijn: welcken Proost van Leyden binnen de Stadt Vtricht altoos gehouden is te resideren, sonder hem uyt de selve Stadt te absenteren, dan met believen ende voorweten vande Bisschop inder tijt, &c.

Wat ende
 wie de
 Proosten
 moeren sijn

Verhael van alle de Proosten der Stadt Leyden.

- I Anden Jare 1387. oypen 31. Augusti starf den Heere Gijbert Walenburch, Canonick tot Vtricht/ gheweest 39nde eerste Proost van Leyden.
- II Heer Iohannes Egidij, Canonick tot Vtricht/ was de tweede Proost van Leyden, ende leefde inden Jare 1408.
- III Heirbernus van Oye, Canonick tot Vtricht/ was de derde Proost van Leyden. ende gaf sijn Proostdie over inden Jare 1416.
- IV Heer Dirck van Wassenaer, Canonick tot Vtricht/ was naer de dooz

- de voorszede overgifte de vierde Proost van Leyden, ende hy starf opten 5. Martij Anno 1464.
- V Heer ende Meester Pieter Millet, Canonick tot Utrecht/ was de 5. Proost van Leyden.
- VI Heer Dirck uytter Meere, Canonick tot Utrecht/ was de sesste Proost van Leyden, ende starf Anno 1483.
- VII Heer Cornelis van Brouwerf-haven, Canonick tot Utrecht/ was de sevendende Proost van Leyden, ende starf tot Gromen inden Jare 1485.
- VIII Heer Claes van Alphen, Canonick tot Utrecht/ was de achtste Proost van Leyden, ende starf in Italien tot Ravennen inden Jare 1494.
- IX Heer Nicolaes de Lavennis, Canonick tot Utrecht/ was de 9. Proost van Leyden, de welke starf inden Jare 1517.
- X Heer Adriaen Ram, Canonick tot Utrecht/ was de 10. Proost van Leyden, ende starf inden Jare 1518.
- XI Heer Amelis van Suylen, van Nievelt, Canonick tot Utrecht/ was de 11. Proost van Leyden, ende starf anno 1554.
- XII Heer Buchò van Montzema, Canonick tot Utrecht/ was de 12. Proost van Leyden, de welke de Proostdie over gaf in den Jare 1563.
- XIII Heer Roelof Muylert, Canonick tot Utrecht/ was van wegen de voorszede overgifte de 13. Proost van Leyden, ende starf Anno 1568.
- XIV Heer Maximiliaen van Waescapple, Canonick tot Utrecht/ was de 14. Proost van Leyden, ende starf inden Jare 1583.
- XV Heer Willem van Cleef, Canonick tot Utrecht/ was de 15. Proost van Leyden, ende starf inden Jare 1609.
- XVI Jonckheer Iohan van Marenessè, Deerken ende Canonick vande Domkercke tot Utrecht/ is na 'toverlijden van Heer Willem van Cleef opten 14. Augusti 1609. gheworden de 16. Proost van Leyden, ende is gestorben tot Utrecht inden Jare 1614. ende in zijn plaetse is gecomen:
- XVII Heer Hugo van Zuylen, van Nieuvelt, als 17. Proost / de welke gestorben is inden Jare 1630. ende hem is gevolcht:
- XVIII Heer Cornelis van Lockhorst, Heer van Lier/ &c. 18. Proost / de welke noch in lebenden tijde is.

beschrij-
vinge vande
Cano-
nicken,
wat last en
bevel desel-
ve hadden.

Tot een beslypt ende afscheyt van dese Kercke ende Collegie, sullen wy alhier een wespitch by voeghen/ wat de Canonicken vooz luyden geweest zijn/ wat haren dienst was/ ende hare cleddinge. Mengaende den oorsprong der Canonicken, van wien die aldereerst begouwen ende opgericht is/ desgelijcx tot wat tijden die aengecomen ende begonnen zijn/ daer van zijn vele ende verscheyden wespningen ende opinien on-
der de Pauf- gesinden/ de welke lust heeft om dit alles te lesen ende te onder-

onderfoecken/ die wijsse ick by Hospinianum in sijn derde Boeck ende sefte Capittel/ Van den oorsprong van alle Monicken. &c. die de selbige aldaer wijsse ende breef beschrijft ende verhandelt. Den naem Canonick heeft sijn begin bekomen van Canones, om dat sy aen sekere wetten ende regulen/ die oock Canones genoemt wierden/ verbonden waren/ ende onderhouden moesten/ waer af hoorzder haer leven Canonica ofte geregelt/ ende die de selve beleefden ende aennamen Canonici ofte geregelde genoemt wierden/ hoe wel datmen het tegendeel/ meer als te veel naemaels ondervonden heeft. Hare Stiften ofte plaetsen werden Monasteria, dat is/ Kloosteren ofte Munsters genoeint/ welcken name hupden ten dage in sommige hermaerde Stiften noch gebuyckwt/ ende om dier oorzaken wille werden oock in de oude Concilien de Munsters der Monicken ende Clercken verhaelt. De Canonicken werden eerst van een Bisschop/ gheleyck de Monicken van een Abt/ geregeert/ maer daer naer is sulck gedaen door een Proost/ (gelyck ghy inde voornoemde Stichtinge vande Leytsche Canonicken gesien hebt) hare diensten die sy inde Kercke deden/ waren (als inde voornoemde stichtinghe staet) wisse doen/ Predicken ofte Evangeliseren/ inden Choor singen/ ende tgene daer aen clevende is. Daer waeren tweederley Canonicken, de eene Waerliche genoemt/ om dat sy hare Regulen verlatende/ een ongebonden Waerlick leven leyden/ de andere Gereguleerde/ om dat de selbige by hare Regulen bleven/ ende die onderhielden. De Cleerden ofte cleedinghe der Canonicken, was een witten Laecken-rock met een wit Linen-cleet daer op/ onder eenen swarten Mantel: sy bebedchten haer gheheel Aetsaem/ behalven haer aengesicht. Dese menschen sijn over vele jaren in seer grooten getale geweest/ want Volaterranus Lib. 21. getuycht dat dese Orden eertijts in Europa 4555. Cloosteren ofte plaetsen gehadte ende beseten hebben/ waer van datter alleen in Italien waren 730. maer dat te sijnen tijden de Orden soo inden afgangh was/ datmen in het selbige Lant van Italien geen 60. meer en konden tellen. De selvighe verhaelt mede dat upt haer voortgheromen sijn 26. Pausen/ 300. Cardinalen/ ende 7500. Heplige mannen/ ofte die int getal der Hepligen ingeschreven sijn.

Tweederley Canonicken.

Vrouwen-Kercke.

Aengaende de derde ende cleynste Parochi-Kercke binnen der Stadt Leyden, gheuoemt onse Lieve Vrouwen Kercke, en is aengaende den tijt/ wanneer de selbige soude mogen gesticht ende begonst wesen/ gelycke onsekerheyt als van S. Pieters ende Pantraes Kercken, ende dat om gelycke oorzaken ende redenen wille als hoorz verhaelt is. Dit altyt seker sijnde ende hoorz ongetwijfelt houdende/ dat sy niet begonst en is geweest te bouwen hoorz naer dat de quartieren aende Stadt ghetrocken/ ende onder de Wyddommen van dien gebrocht sijn / ende dat selvighe niet te werck en heeft konnen werden ghebracht/ dan met con-

Beschryvinge vande Vrouwen Kercke.

sent ende bewillingen vande Ambacht-heeren/ elck in't zyn/ ten op-
sicht van het Waerlick Kerck-gebiet/ desghelijc ten op'sicht van het
Geestelike Kerck-gebiet vande Pastoren vant Ambacht daer de
Larden lagen/ die onder de Stadt werden getrocken: ende tot een tey-
ken van dien/ soo was de Kercke van Leyderdorp Moederkerck. (soo-
men dat te dier tijden noemde) van S. Pancraes Kercke. Ende weder-
omme de Pastorie van Gught-geest Moeder Kercke vande ghene die
alhier inde eere vande waerde Maget Maria gebout zijnde/ noemen de
Vrouwen Kercke. Alle het gene ick vande strichinge ende sonderinghe
deser Kercke hebbe connen vinden/ is dit volghende: staende inde oude
Chronijcke van Hollan in de 26. Witse ende 13. Capittel/ alwaer
dese woorden gebonden werden: Int Jaer ons Heeren duy sent drie hon-
dert ende vijf ende tsestich, des eersten Sonnendachs nae onser Vrou-
wen Hemelvaerts dach, wert d'eerste Kermisse van onser Lieven Vrou-
wen Kercke binnen Leyden gehouden. Het welck omtrent een Jaer
hoor de opzechtige van het Capittel ten Hoogelande ghetweest is/ ten
tijden als den voornoemde Bisschop Ian van Vairnenburch, Soone
vanden Grave Ian van Vairnenburch, als 48. Bisschop het Bisdom
van Veriche omtrent een Jaer beseten hadde. Alsoo dat de voornoemde
Kercke omtrent de 74. Jaeren gestaen heeft. Belangende het gebou van
dese voornoemde Kercke/ de selvige is seer kleyn ende slecht/ ten aensien
vande andere twee Hooft-Kercken: Van ick hebbe van eenighe oude
Luyden wel verstaen/ dat wanneer de Kercken in haeren fleur ston-
den/ dat de selvige van binnen seer clerlicken toegerust was. Huden
ten dage wert de selvige ghehuypt by de Fransche Chemeynte der
Stadt Leyden, de welke inde selve haere vjdtmaetsche God-
diensien oeffenen ende plegen.

Wantreer
die gewijt
is.

Nieuwe aengevangen Kercke.

NMer dien dat dooz de Segeninghe Godes ende den aenwas vande
nieuwe Leytsche Laerkendzaperpe/ binnen eenighe Jaeren her-
waerts de Waalen ende andere Vreemdelingen/ in zoo grooten getaete
hermentstbuldicht zijn/ dat 37 inde Vrouwen-Kercke/ alle tot het ge-
hoor des Godelicken Woordis/ niet en konden comen. Zoo is inden
Jaere 1638. by de groote Woetschappe der Stadt Leyden/ tot wo-
deringhe vanden dienst Godes/ geresolbeert ende goet gevonden/ dat
men een nieuwe Kercke zoude doen Bouwen. Daer toe coopende en-
de verkiefende zeeckere Hupsingen gelegen aende Oostijde vande Wa-
ren/ ende aende Westijde vande Coodensteghe/ met verre vande oude
neder gheleypde Westwalle/ Ende zijn inden Jaere 1639. den grond van
te boozen met meer dan 3000. Masten ghehept sijnde de Fondamen-
ten vandien/ aengelept ende begommen/ te weten op den 27. September/
dat inde tegenwoozdicheyt vande Heeren vanden Gerechte/ aldaer ver-
schenen zijnde/ by Cornelis Paedis, Quisten Soon van M. Willem
Paedts, te dier tijden presiderende Burgermeester zijnde/ den eersten
steen

steen bande selve Kercke gelept is. Ende in het begin banden Jaere 1640. zo herre gebrecht/ dat de selve/ vantomme gecomenis ter Hoer- te van dyse ofte vier voeten/ ende is dien selven Somer alsoo blijven staen/ op dat het selve werck wel zoude mogen bescreven: omme daer naer bequantelicken voortop te mogen bouwen.

De Kercke sal van reuelicke grootte sijn/ van een acht-cantich saictsoen/ met een matelicken Toorn daer op/ daer inne alomme eben gelijk ende goet ghehoor sal wesen. Om een weynich meer van dese Kercke te particulariseren/ volgende de onderrichtinge van Meester Arent Adriaensz. van 'sGravelandt, Fabryck-meester deser Stede aen mijn gedaen/ so is te weten/ dat den Grondt van dien upt der aer- den zal legghen vier voeten/ de welke met neghen groote ende byede trappen opgeclommen sal werden/ omme dooy een clerlich Portael inde Kercke te comen. Den ommeleoy ofte circumferentie bande voornoemde Kercke zal wesen binnen de mupzen ontrent de 300. voe- ten. Ende de wydde banden eenen houck totten anderen hondert voe- ten. Het geheele ghehou zal rusten op acht stercke Pylaren/ elck dick sijnde ontrent vyftich dupmen/ banden anderen staende 23. voeten/ en- de zal van binnen alomme clerlich met steen verwulft werden. Be- langende de hoochte/ die sal sijn totte eerste verdiepinghe vierich voe- ten/ ende van daer totte tweede verdiepinge 33. voeten/ ende van daer tot onder 't midden van't verwulft vyftien voeten/ ende daer oben booy de Cap mede vyftien voeten/ en den Toorn sal hooch sijn 47. voe- ten/ zult dat de Kercke int gheheel hooch sal wesen hondert en vyftich voeten. In den voornoemden Toorn sal gemaecte werden een upz- werck ofte Doxologie/ ende daer zullen in gehangen werden twee cloc- ken/ de een om 't gheheel upz/ ende de andere om de halve upz te slaen/ tot dienst ende gebryck bande Innewoonderen bande nieuwe Stadt. Gode almachtich wil zijne genade daer toe verlenen/ dat de selve mach volhout/ ende tot zijner eeren lange Jaren mach gebryckt werden.

Ende die is alle het gene dat ick van onse Leydiche Hoof- Kercken hebbe weten by een te versamelen ende onderbzagen/ wel wenshende meerder/ naerder/ ende claerder van alles te mogen onderricht wesen/ maer te bergeefs/ om redenen vooren verhaelt.

V I. Beschrijvinghe van alle de Cloosteren ende Conventen, de welke soo binnen als buyten deser Stede gelegen ende ghestaen hebben: Wat booy Geestelicke Ordens in yder gewoont hebben. Ten laetsten/ waer toe die nu gebryckt werden.

Van wat gedaente de Kercke sal wesen.

beschryf- tinghe van den Toorn sal hooch sijn 47. voeten/ zult dat de Kercke int gheheel hooch sal wesen hondert en vyftich voeten.

Verhaelt bande Cloosteren binnen Leyden geleghen hebbende.

Gecommen wesende tot de andere. Gheestelicke Gheschichten/ van Cloosteren ende Conventen, de welke soo wel binnen als

dicht huyten de Muzzen deser Stede ghelegghen hebben / soo sullen wy vande selvighe soo veele verhaelen ende beschryven / als wy daer van naer veele ende verscheyden ondersoekinghen aen eenighe oude Personen hebbe connen onderbinden / ende te weten comen. Wy hadden seer gaerne by pder gestelt gehabt / waanreer / ofte van wie de selvige moogen gesticht wesen / maer moet daer van (myns ondaner) swijgen / vermits ick sulcx by niemant en hebbe connen ondervraghen ofte vinden. Ende moeten dienbolgende ons alleen te vreden houden / met de selvige te konnen noemen / plaetse aen te wysen waer die gelegen hebben / wat voor Ouzden in pder geweest zijn / ende eyndelicken waer toe de selvige plaetsen huyden ten dage gebuycht werden. Wy sulken de selvige verdeelen in twee deelen; te weten / in binnen / ende in huyten Cloosteren: de welcke binnen ghelegghen hebben / sullen wy de ghene de welcke de outste (naer onse meyninghe) gheweest zijn / ende inde oude Stadt ghelegghen hebben / eerst stellen ende alsoo vervolghende de de ghene die in pder Vergrootinghe deser Stede ghemaect ende ghebout zijn.

In out Leyden, is ghebout gheweest een eenighe Convent, ghenaemt

Verhael
van alle de
Cloo-
steren
ende oude
Stadt ghe-
legghen heb-
bende.

S. BARBAREN, ghelegghen hebbende omtrent S. Anthonis Brugge / op het Kapenburch / int Bon van't Vleych-huys, is gheweest een Clooster van geen grooten ryckdom / daer inne woonden Buggen ofte Susteren welcke de derde Ouzden / ofte Regel van S. Franciscus, onderhielden / ende met ar beyden haren kost ende onderhoudinghe moesten winnen / waren geleet gelijk de Monicken van S. Franciscus Ouzden: Van dit Clooster is sedert de laetste troublen ende Illantsche Oozlogen / ghemaect het Princen logement, alwaer de Princen ende Heeren van dese Landen ghelogeert wierden. Ende nu veele Jaeren bewoont by de Jonge Princen ende Princeessen van zijne Coningliche Majestejt Frederick de V, Coningh van Bohemen, Palgrave, &c. ende Elisabeth, zijne Hupsbroutwe, etc. Vande Kercke van dit Clooster is gemaect het Artillie-huys van het groef gheschut deser Stede / boven het welcke gemaect zijn eenige Coorn-solders / alwaer de Heeren eenige lasten Coorn tot voorraet houden leggen ende bewaeren / omme de selvige in tijden van noot ende dierte / aende arme ende noordrustige deser Stede te doen upreecten.

Faljde-Bagijnen.

Beneffens dit eenighe Convent / dat inde oude Stadt alleen plaetse gehad / ende gestaen heeft / is noch inde selve gebout geweest / het Faljde-Ba-

de Bagijn-hof, gelegghen zynde in het Bon van Sevenhuysen, omtrent de Ronnen-brugge/ wesende een schone ende bequame plaetse/ in hem begriipende een getal van ober de veerich huyskens, de welcke eertijts bewoont wierden by seckere ongetroude Vrouwen of Maersden/ die sonder aen eenige beloften van repnicheyt verbonden te wesen/ aengemen hadden 'tbegin van een Geestelick leben/ achtervolghende seckere Wetten ende Regulen/ de welcke sy / het waer saecke dat sy trouwen/ ofts wederomme upt dien staet begeerden te treden/ tot haer believen mochten verlaeten/ ende haer vande selvighe Regulen ende Beloften mochten bezyjden: (ende mogelijck daeromme van het beginnen Bagijnen gheuoemt wierden:) doch eventuel van een Pater geregeert/ ende gestiert werden/ onder sekeren regulen ende wetten/ ende haer inde ordinarijche Kerckelicke dienstien/ naer de instellinge der Roomsche gekeerden oeffenden. In desen Hof staet een seer schoon Kercken/ verciert zynde met een hooch spits Toornken/ het welcke soo schooner naelde is/ alster op eenighen Toorn in het gantsche Landt ghesten werdt. Ueden ten dage werden meest alle de huysen ende wooninghen/ (behalven weynige/ die noch by eenige Bagijnkens bewoont werden) van des Stadts wegghen verhuysyt ende bewoont aen Professoren/ Predikanten/ ofte haere Weduwen. De Kercke wert beneden ghehuyscht/ een gedeelte tot de Duytsche Lees-plaetse, alwaer daghelich door't begeeren van sijn Princelicke Excellentie Maurinz van Nassau, P. N. gheleert wert de Tel ende Meet-konst, mitsgaders de andere konsten de welcke daer aen clevende sijn: het ander gheedeelte wert ghehuyscht tot de Scherm-school, alwaer haer eenighe Studenten ende andere Liefhebbers deser Ridderlike konst / komen oeffenen: het achterste deel der selver/ gemaeckt zynde eenighe Crappen vander aerden verheben/ wert ghehuyscht tot de Anatomic, alwaer datmen in den Winter ordinaris alle Jaeren eenige doode Lichamen van Mannen/ Vrouwen/ ofte andere Gedierten/ (tot onderwijfinge vande Studenten inde Medicijnen ende Chirurgie/ die aende kennisse der selver deel gelegen is) geanatomiseert ende ghesneden werden / als tot gelengen tijt ende plaetse vzeeder geseyt sal werden. Boven wert dese Kercke int gheheel ghehuyscht/ ende ghehouden totte Biblioteecque, ofte Boeck-kamer vande Univerfiteyt, de welcke aldaer by den Prince van Orangien P. N. opgericht is/ tot gerijf vande Studenten.

Pieters Bagijnen.

Ter sijden het ghebanghen huys/ oft 's Gravensteyn, heeft ghelegen ende ghestaen een vergaderinghe van sekeren Bagijnkens/ de welcke gesuoemt wierden Pieters Bagijnen: om wat redenen die also gheuoemt waren/ is mijn onbekent: dan ick achte/ dat de selvighe vergaderinghe van een Pieter moet opghericht ende ghesticht wesen/ ende toteen ghedachtensse van dien den naem van hem behouden heeft. Dese Bagijnkens

Pieters
Bagijnen /
wie die ges
werd zyn.

gynkens lieten haer meest gebuyrken om de Stecken ende Crancken te bewaren ende te dienen/ de selvighe ghestorven woefende te waechen/ in huys ende opre graben de ordinairische gebedekens metter bouffinen te bidden ende te lesen: omme daer mede (gelijck sy meenden) de Sielkens bande ghestorvenen upt het Daghebter te verlossen/ ofte ten minsten te verquicken. Dese plaetse is over eenige jaeren by die vanden Gherechte tot een Tucht-huys, om de moetwillige ledichgangers te tuchtigen/ veroydonneert/ maer is om seckere consideratien ende reden tot noch toe achter ghebleven/ ende is nu eenighe jaeren langh gebuyrcht geweest tot des Stadts Timmerwerk, ende tot desen tijden geworden een Dikeurplaetse vande Liefhebbers bande Paerden.

Dit zijn alle de Geestelijcke gestichten/ ofte vergaderingen/ de welke inde oude Stadt gheweest zijn.

Rupennest/
waer gele-
gen.

Belangende de eerste vergrootinghe deser Stede/ albaer ende binnen de selvighe en werde niet een Clooster ghebout (dan alleen een vergaderinghe van Bagijnkens/ de welke woonden op de Hogelantsche Kerck-Grast/ ende ghenoemt werden de Bagijnkens van't Rupennest.) Vermits dat de erven vande selvige vergrootinghe by de goede luyden te willich ende begeert waeren/ om de selvige te betimmeren/ tot voorderinghe vande Opaperte/ die doe alhier seer flozeerde. Maer inde tweede vergrootinghe/ zijn de selvighe/ so om de goede ghelegentheyt der plaetsen/ als insonderheyt vanden grooten pber ende lust de welke tot dien tijden onder de luyden was om Conventen ende Cloosteren te stichten ende te bouwen/ te meerder aenghewassen ende toegenomen: gelijck ghy upt dit volgende verhael sien ende lesen kunt.

Inde tweede Vergrootinghe waren ghesticht ende ghebout dese volgende Cloosteren ende Conventen.

Cloosteren
inde tweede
Vergroo-
tinge gele-
gen hebben
de.

1. S. VRSVLEN, ofte/ elf duyfent Maechden, ghetegen heb-
vende omtrent de Kijnburger-poorte/ inde Vrouwen Camp, ter Sij-
den S. Elisabeths Gasthuys: dit wert ghehouden booz het outste Cloo-
ster welck binnen deser Stede ghesticht is. Het welke ick niet wel
gheloooven en kan/ want verschijnt de waerheyt niet ghelijcksoornich te
wesen/ dat binnen der Stede die soo vele jaeren in eenen standt gestaen
hadde/ niet een Clooster ofte Convent gheweest en soude hebben. Dan
watter af sy is mijn onbekent/ ende ick wil (als men seyt) geen har-
nas daerom aentrecken. In dit Clooster woonden Nonnen/ Regula-
risken vande anderde Orden van S. Augustijn; de welke een rebelic-
ken rijckdom hadden/ ende was een schoon Clooster. Eenighe jaeren
nae de laetste troublen/ soo is het selve Convent geboecht ende gebracht
aen S. Elisabeths Gasthuys: doch han een ghedeelte der selver is het
Leproof-huys, ofte Melack-huys deser stede/ (welcke certijts buy-
ten

ten de Mijnsburger-poozte, plach te leggen) gemaect/ ende wert noch huyden ten dage daer toe gebuycht.

2. S. MICHEL, ghelegghen hebbende mede achter de Vrouwen Kercke/ tusschen de Vrouwen Camp ende Marendorp: was een groot/schoon/ ende rijk Convent/ waer inne woonden Nonnen vande derde Orden ofte Regel van S. Franciscus: is eensdeels tot wooninghen gemaect/ anderdeels wert die ghebuycht tot een Conroperije/ ende de reste is noch onbetimmer. Maer naderhandt aen erben verdeelt/ ende int geheel met woonhuyzen betimmer.

3. S. CECILIEN, gelegghen hebbende mede achter de Vrouwen Kercke, niet verre van S. Michiels: was een arm Convent/ waer inne dat woonden Nonnen vande Orden van S. Augustij, die vanden haere devote oeffeningen/ noch daghelijc metten arbeyt haerer handē eensdeels haeren noodduyst moesten winnen. Van dit Clooster is ghemact het Pest-huys ende het Dol-huys. Ende eenige andere woonhuyzen.

4. S. AGNIETEN, heeft desgelijc dicht achter de Vrouwen Kercke gelegen: is geweest een rijk clooster/ waer inne dat gewoont hebben bestoten Nonnen van S. Augustijns Orden. Is gheheel tot huyzingen ende woonplaetsen gemaect.

5. De GRAUWE SUSTEREN, ofte de Susterkens van Nazarech, hebben gelegen op't Hoogelantsche achtergracht/ omtrent de huyfingende Weyuwe ende Erfgenamen van Pieter Adriaenz vander Werf, S. G. in sijn leven Burgermeester deser Stede gheweest hebbende/ alhier ter eeren ghenoemt. Dit is een arm Convent geweest/ waerinne ghewoont hebben Susterkens vanden derden Regel van S. Franciscus, ende werde inden Jaere 1474. op S. Willehoorts dach/ gesticht ende aengebaugen te bouwen/ maer van wie is mijn onbekent/ inden Jaere 1496. opten 27. October so zijn dese Susterkens met het Capittel ten Hogelande geaccordeert ende verdragen/ dat sy achtervolgende seckerre condittien ende voozwaerden/ mochten doen maectken ende timmeren een Kercke/ omme aldaer vooz haer selfs/ ende niemant anders/ haeren Godtsdienst te oeffenen/ ende de regeerders der Stadt Leyden/ verleenden de Susterkens/ brieven van recommandatie aen de gebuyfsteden ende dorpen om haere hulpe ende assistentie in desen te versoeken. Dit hebbe ick ghesien ende gelesen upt seckerre brieven die mijn Dirck van Santen behandicht hadde. Wert huyden ten dage ghebuycht/ eensdeels totte Lop-Valk vande Waepen/ Welsche Vaerhonen/ Doecken/ etc. ende de reste is betimmer met een groot ghetal van cleyn huyfken/ die meest al by arme luyden bewoont werden: ende om datter soo vele dicht by den anderen woonen/ alsoo dat Menschen gelijc wieren onder den anderen krielen/ soo wert die selvighe plaetse het Mieren-nest genoemt.

6. DE SUSTEREN VAN ABCOVDE, hebben ghelegghen inde Paradijs-Kege/ omtrent des Stadts Westen: is een rijk Cloo-

Clooster gheweest / waer inne ghewoont hebben Nonnen vande Oe-
de Ouden van S. Franciscus, is gheheel tot Hupsen ende wooningen
ghemaect.

7. S. CHAGEN, heeft geleghen achter Narendorp / ter plaetse
daer gelegen heeft de weeckliche Beesten-marckt: is een Clooster ghe-
weest van rebetelicken rijckdom / waer inne gewoont hebben Susterkens
van de Minre-broeders Ouden. Van dit Clooster is (als boven geseyt
is) eensdeels de ordinaris Beesten-marckt gemaect gheweest / maer is
bedenten dage geheel met Hupseneude Wooningen gebout.

**In de derde Vergrootinghe deser Stede zijn
ghesticht gheweest dese volgende
Cloosteren ofte Conventen.**

Cloos-
teren
inde derde
Vergroo-
tinge gele-
gen hebben
de.

1. S. CATHARINEN, ghelegghen hebbende op te S. Pieters
achtergrast omtrent den Doelen / ende was een arm Convent / waer
inne dat woonden bekoeten Susterkens / gheen Nonnen / van S. Au-
gustijns Kieghel. Dit Clooster is aen veele Hupsen ende Wooningen
bestimmert.

2. DE WITTE NONNEN, ghelegen hebbende op Raper-
burch / omtrent de Nonnen-Buggen / is gheweest een Convent van re-
betelicken rijckdom / waer inne dat woonden Nonnen ofte Iacobinesken,
wesende vande Predikers ofte S. Dominici Ouden. Van dit Clooster
is terstont naer de Belegeringhe deser Stede / te weten omtrent den
Jaere 1576. gemaect de Hooge Schole ofte Academie, gelijck hier
naer geseyt sal werden: desgelijck van een gedeelte der selver den Cruyt-
hof vande voornoemde Schole.

3. DE SVSTEREN VAN ROMEN, mede ghelegghen
hebbende op Raperburch / omtrent de Doel-buggen / is geweest een
rijck Clooster / waer inne dat ghewoont hebben Nonnen van S. Augu-
stijns Ouden. Het selve is eensdeels tot Wooningen ende Hupsinghen
gemaect / staet anderdeels noch int gheheel / ende wert bewoont by de
Weduwe ende Erfgenamen van Claes Knotter, S. G.

Cellebroe-
ders / waer
gelegen.

Boven alle dese voorverhaelde Conventen, Cloosteren, (alle te sae-
men) Wouwen Cloosteren gheweest zijnde / het welcke aenmerckens
waer d'ich is) soo isser noch in dese vergrootinghe ghesticht ende ghe-
bout geweest / op te Hoertgens grast / omtrent het Steenschuyt / een
eenich Mannen Convent van Alexi-Broederkens, de welke gemeen-
licken genoemt wierden Cellebroeders, wiens last ende bevel gheweest
is / de siecken te bewaren / soo wel die vande Pest ende andere besmet-
telicke siekten besmettet waren / als andere / te dienen ende te bewae-
ren / de dooden ter aerden te dzagen / met alle het gene daer aen clevende
was. Van dit Convent is gesticht ende gebout het Collegium der H.
Theologic, 'twelcke by de Hog. Mog. Heeren Staten van Hollandt
ende

ende West-byelant/ aldaer inden Jaere 1591. opgheticht is/ gelijk hier na tot gelegen plaetsen noch int lange gesept sal werden.

Ende dit 3p ghesep so vele als de Cloosteren aengaen / de welcke binnen des Stadts muppen gelegen hebben/ uytbringende metten anderen twaelf Conventen/ te weten/ elf Vrouwen Kloosteren/ ende de Celle-broeders. Dat aengaet de ghene die buyten deser Stede gelegen hebben/ de welcke wy in het begin van onse Beschryvinge beloofd hadden tot gelegen tijt ende plaetsen te gedencken ende te verhalen/ de selve sijn dees volgende geweest.

Cloosteren ende Conventen die buyten der stede
Leyden ghelegen hebben. Ende eerst buy-
ten de Rijnsburger Poorte.

1. LOPSEN, Ghelegghen hebbende seer naer aende Stede/ is ge-
weest een Convent van rebelicken rijckdom ende innercomen/ waerin
ne gewoont hebben Reguliers van S. Augustijns Ouden ofte Regel/ de
welcke ghenoecht warden Clinckerts: die buyt ende in der Stede
mochten gaen/ naer haer believen. Wepnich jaren vooz de Zinnelant-
sche beroerten hadde haer Pater/ het Klooster niet wel geregeert heb-
bende/ gheheel ten achteren gestelt/ alsoo datse genootsaecht waren het
selve te moeten verlaeten: doch die vande Gherechten deser Stede
hebben de schulden ende hare Goederen aengeslagen/ de selvige gered-
det/ ende het ghene over sich gebleven is/ over gegeven aende Meesteren
van S. Catharijnen Gasthuys/ omme aldaer tot onderhoudinghe van
de armē ende ellendige ghebruyckt te werden.

Cloosteren
buyten de
Rijnsbur-
ger poorte
gelegen
hebbende.

2. S. ARCHTEN, ghelegghen hebbende dicht aen deser Stede
Wallen/ is gheweest een arm Convent/ waer inne ghewoont hebben
Susters van S. Augustijns Ouden. Dit Clooster is inde Troublen
gheheel afgeworpen/ ende nu mette leste vergrootinghe/ eensdeels inde
Stadt getrocken.

3. MARIA MAGDALENEN, ghelegghen hebbende niet
verre van het voornoemde Clooster/ was mede van geen groote rijck-
dom / waerinne desgelijc Nonnen ofte Susters van S. Augustijns
Ouden gewoont hebben/ is gheheel afgeworpen/ ende tot Saepende
Ceel-landen ghemaect.

4. Een wepnich verder vander Stede heeft ghelegghen het rijcke ende
verriuerde Convent/ ghenoecht MARIENPOEL, (ter plaetsen
daer eertijts het Buyt te Paddenpoel plach te staen / het welcke de Burch-
Graven der Stadt Leyden toebehoorde) waerinne ghewoont hebben
Nonnen vande Reguliers ofte Augustijnen Ouden / inde wandelinghe
genoecht die Susters te Poel. Is gantsch ende gheheel afgebrocken/ ende
tot Ceel ende Wep-landen ghemaect.

Alhier moeten wy ghebaechich sijn (al hoewel de selvighe buyt wat
herde

abbte van
Reyns-
burch
ende ter
Lede.

verbe vander Stadt ghelegghen zijn) de twee rijke ende treffeliche Ab-
dijen, te weten / die van Rijnsburch, ende ter Lede ofte Leeuwenhorst,
beyde Cloosteren gheweest zijnde / waer inne Edele Jonckvrouwen
ghewoont hebben. Waren seer rijk / ende hadden grooten innercomen /
waer mede noch huyden ten daghe een seker ghetal van edele Jonck-
vrouwen ghealimenteert ende onderhouden werden. Insonderheyt de
Abdije van Rijnsburch, de welcke van Petronella huyfzoutwe van
Graef Floris de Verre, omtrent den Jaer 1133. gesticht ende gegoedet
is / ende huyten alle twijfel namaels van vele ende verscherpen Bid-
deren / Edele / ende andere groote Personagien grootelic vermeerderet
zijn. Dese Abbye is seer kostelicken ende heerlichen gebout geweest /
gelijckmen sulc genoerhlaem kan asineten upt de oude fondamenten
ende ruppen / de welcke daer van ober ghebleben zijn. Alsoo dat ick
vooz ontwijfelicke houde datmen in gantsch Holland geen schoonder /
noch tierlicker Clooster gevonden heeft.

LEEVWENHORST, ofte ter LEDE, heeft mede een
schoone Abbye gheweest / ende met verre van Rijnsburch gelegghen: te
weten tusschen het selve Doorp ende Doorpout. Is geheel gerupneert
ende te gronde geworpen / ende tot Teel ende Weplanden gemaecht.
Maer dien dat wy hier vooz in het begin van onse Beschrijvinghe van
dese twee Abbden byeder beschrijvinge gedaen hebben / so zullen wy't
hier mede laeten beruffen.

Beneffens dese twee heerliche Abbden / hebben noch inde Heerlich-
heyt van Warmont op een out verballen Hofstede / geheeten Out Tey-
lingen, gelegen twee Cloosteren ende Conventen / teene vooz Broeders
bande Cistercie Ouden / twelck zijn Bernarditen: tander vooz Su-
sters ende Edele Jonckvrouwen vander derde Ouden van S. Francis-
cus, welcke Suster-Clooster gesticht is ende gefondeert int Jaer 1410.
als mede 't Mannen-Clooster anno 1413. van Jonck-heer Iohan,
deerste van dien name / Heer van Warmont en Esselickerwoude. De
eerste edele Jonckvrouwen van dit Clooster waeren de twee dochters
van Heer Ian van Cruynningen, de welke Susters waren van Vrou-
we Agnise, ende des Heer Iohans van Warmont. &c. voorsz. huyf-
zoutwe was. Inde Hollandische Chronijcke pagina 427. wert ghe-
sept: Dat dese Heer Ian van Woude, starf int Jaer 1417. ende leyt int
selve Clooster begraven / vooz dat hooge Outaer.

Volghen Cloosteren ende Conventen huyten de Hogewoertse Poozte gelegen hebbende.

Cloosteren
ende Con-
venten huy-
ten de Hog-
gewoertse
Poozte.

Men de ander zijde deser Stede / te weten aende Oostzijde huyten
de Hogewoertse Poozte / laegghen dese volghende Cloosteren ende
Conventen.

1. DE MINREBROEDEREN, gelegghen hebbende seer
naes

naer aen des Stadts Muzzen/ aenden nieuwen Rijn: het welcke een
 schoon ende wel gestelt Convent geweest is/ waer inne dat gewoone
 hebben Nonicken van S. Franciscus Oden. Dit Convent is ghesheel
 tot Chupmen ende Warmoeslanden gemaect. Een saecke dit Con-
 vent aengaende/ is waerdich te gedencken/ het welck my van een out
 Persoon vooz Waerheyt gelept is: te weten/ dat den eersten Stichter
 ende Fonderder van het selfde Convent / ghestatueert ende geordon-
 neert hadde/ dat in ghevalle het geschiede dat de Nonicken haer Cloo-
 ster verlieten/ ofte het selfde door Oorloghe ofte dwang verlaeten moe-
 sten/ ende in dien gevalle aldaer geen dienst en deden: dat alsdan alle de
 goederen/ de welcke hy daer toe ghemaectt ende gegeven hadde/ soude
 comen te verballen aenden armen deser Stede. Het welcke voozwaer
 aenmerckens waerdich is / ende hy naer vooz een Propheete soude
 mogen gehouden werden/ gelijk of die Stichter van verre den onder-
 gangh van Kloosters gesten hadde. Doch door wat redenen hy daer
 toe beweect is geworden/ weet Godt die het alles bekennt is. Gout-
 hoven seyt in zijne Chronijcke/ pag. 118. dat dit voornoemde Klooster/
 vernielt ofte gedefteuert is inden Jaere 1445. zonder te seggen hy wie
 ofte om wat redenen.

2. Niet verre van daer/ aen de ander zijde vanden Rijn/ ter plaetse
 alwaer oever neele jaeren ghestaen heeft dien ouden vermaerden Burch
 der Romeynen Roomburch geseght/ de welcke oock ghenoomt werdt
 Rodenburch, om dat de selve niet roode Panen ofte Tichelen plaech
 gedeckt te wesen/ (soo eenighe meenen: doch van andere Radenburch,
 ofte Rademburch ghenoomt werdt) heeft gestaen: een rijck ende ver-
 maert Wyuwen-Clooster/ in welke ghewoont hebben (soo eenighe
 seggen) omtrent hondert Bagijnkens ofte Susterkens/ bande derde
 Oden ofte Regel van S. Franciscus. Maer is nu naer den Troubel
 gheel afgewozzen/ ende tot Boomgaerden ofte Warmoes-hoven ge-
 maectt. Alhier rontomme ende binnen het Convent heeftmen tot ver-
 schepden tyden vele Romeynsche Antiquiteyten ofte byzandheden ge-
 bonden/ insonderheyt omtrent de hondert jaeren geleeden/ wterden daer
 gebonden twee gegoten Copere Leenwen/ het Beelt bande Goddinne
 Pallas, ende velderley Silbere ende Copere Medallen Antonini ende
 de Neromis, ende andere Keyseren/ de welcke den Keiser Maximilia-
 nus geschoncken wesende/ met hem mede genomen heeft/ omtrent den
 Jaere 1508.

Antiqui-
teyten op
Roomb-
burch ghe-
bonden.

3. Omtrent het Meer van Leyderdorp, aende oboerszijde vanden
 Rijn/ heeft geleghen een Clooster van Nonicken/ wesende van Regu-
 liers oft S. Augustijns Oden. Is inde Troubeelen gheel afgewozzen
 ende daer naer tot Saep ende Weplanden gemaectt. De meer ge-
 noemde Gouthoven in zijne Chronijcke pag. 117. schrijft van dit Cloo-
 ster dit volgende: Tot Leyderdorp neffens den Rijn/ wert mede een
 Klooster vooz de Regulieren, van Sint Augustijns Oordre, gebout an-
 no 1400. ende werde geheeten Engelendael, is ghesheel wtych ende tot
 Saep.

Saeplanden verandert.

Alle dese hoopverhaelde Cloosteren te samen byzengende/ sult ghy behinden/ batter seer naer aen de Wallen deser Stede gestaen hebben/ ses/ soo Mannen als Vrouwen Cloosteren/ ende binnen mette Celle-broeders daer tme getelt/ twaelf: maeckende achten te saemen: het welck dootwaer een groot getal is/ ten aensien bande gelegentheyt ende rye-
ne plaetse: ende dienvolgende in het begin van onse Beschrijvinge wel ende te recht genomen tot onloshbare getuppen bande goede ghelegent-
heyt/ Wuchtbaerheyt/ ende Schoonheyt der Landen rontomme deser Stede gelegen zijnde.

Boven alle dese Conventen totte Geesteliche oeffeningen/ (gelijckse die van het Pausdom noemen) gesticht ende gebouwt wesen/ so heeft men noch gebuyck totten selven dienst niet alleen de Parochie Kercken, maer desgelijck de Kercken van S. Catharijnen, S. Jacobs, ende andere Gasthuysen/ ende de Kerckens van Ierusalen, S. Annen, ende verscheyden andere plaetsen. Ten laetsten een sekere Cappelle/ de welke gelegen heeft over de Maersmanstege aende West-wange bande Visbrugge/ streckende bande Brugge langhs het water henen tot herby de Puyninge/ de welke staet opten hoek bande Wijn-marcht/ ende genoemt werde de Vis-cappel. Ende welke dagelick Wisse gedaen werde vooz de Wisschers ende Wisc-wijben/ die daer omtrent opte Markt met Wisc te coop stonden. Dit Cappelleken is afgebroken ten tijden van Duc d'Alba, ten tijden als vele ende verscheyden Kloosteren ende Kercken afgewoypen ende gerupneert werden. Alles gelept hebbende wat ick van onse Leytsche Cloosteren hebbe connen onder-
hagen/ sal ick dit Capittel bescrijpen/ ende vooztgaen totte Stichtin-
ge ende Bouwinge bande Gasthuysen/ ende andere plaetsen daer el-
lendige ende miserabele Personen onderhouden werden.

Wiss-cap-
pelle/ waer
die van
onts ghe-
staen heeft.

VII. Beschrijvinge van alle de Gasthuysen, 'tWeef-
huys, 'tDolhuys, 'tPesthuys, 'tLeproof-huys, ende
verscheyden andere plaetsen/ tot onderhoudinge der
armen gesticht: waer gelegen/ hoe ghenaeemt/ waer
toe ghebuyckte/ ten laetsten van eenighe wanneer/
ende van wie gestichtet.

Gelijck de Heeren ende Regeerders deser Stede/ als mede hare Innewoonderen ende Wozgeren/ haere vriescheyt ende begeerte de welke sy hadden totten dienst Godes/ ende de vooztplantinge der selver (hoewel de selbighe niet grooten berkeerden p'ber gemenght was) ten vollen bewesen hebben/ in het opzichten ende bouwen van soo veele Kercken / Kloosteren ende
Con-

Conventen/ als hoort Henen verhaelt ende beschreuen is: also en hebben spaen de andere zijde/ het tweede deel vande Goddelicke oeffeninghe/ (bestaende inde liefde tot onse eben-naesten) niet willen in ghepercke blijven/ maer niet grooten lust ende pver gheoeffent/ ende sozorge ghebraghen dat de bedroefde/ elkendighe/ ende van Godt soo hoock bevolen Armen/ Weduwen/ Wesen ofte Waderloose kinderen/ ende andere gebrekelijcke Personen/ ten vollen mochten werden onderhouden/ ende van alle tijdelicke habenisse versten: tot dien eynde stichtende verscheyden publijcke Hupsinghen/ de selbige doterende ende begabende met Hupsen/ Erven/ Landen ende Renten/ om de selbige daer mede van tijt tot tijt te mogen onderhouden. De welke naermaels van haere afsomelingen seer vermeerderd ende toenomen zijn/ ende Hupsenten dage (met het getal der armen dat mede seer vermeerderd) noch dagelick vermeerderd ende vergrootet werden.

Omme alle dese Hupsinghen ende Plaetsen te verhaelen/ sullen wy beginnen met de ghene die van deser Stede wegghen gesticht zijn/ ende ghehuypt werden in het ghemeen/ ende dien-volgende hoort alle ende een pghelick Burggher ofte Doozter deser Stede/ (volgende de dispositie vande Meesteren ende Regenten der seker plaetsen / last ende authoriteit vande Magistraet ontfangen hebbende) gemeen zijn ende opstaen. Daer naer by voegende de gene die van eenige particuliere Personen gesticht ende opgerecht sijn/ met expresse last hoe sy ghewilt hebben/ datmen haere goederen soude upt deelen/ te weten aen wat personen/ aen hoe veel/ ende op wat wijze men de selbighe haer Aelmoessen/ begeerten/ ende belienken souden uptreucken ende geven. Alle welke Vergaderingen huydenaerhs geregeert werden/ sommige by de Diaconen ende Huytken-Meesteren, ende andere by eenighe particuliere Personen/ daer toe gestelt ende geordonneert/ die sozorge draghen dat alle dingen wel ende behoortelicken toegaen/ en de goederen ofte inkomsten niet vermindert/ maer ist doenelicken vermeerderd werden.

Gasthuysen ende andere Armen Huysen binnen der Stadt Leyden.

S. Catharijnen Gasthuys.

S. Catharijnen Gast-huys, ghelegen zijnde aende Doozt-zijde vande ^{Weschinge van} Brede-straete in het ^{S. Catharijnen} Bon van 't Gasthuys vierendeel, is over langhe jaeren ghesticht ende opghericht by die vanden ^{Gasthuys.} Gerechten deser Stede: doch de beginselen der selver zijn seer cleyn ende weynich geweest/ ende alleen hoort een seker ghetal van Personen ghestichtet ende gesondeert: dan allengskens ende metter tijt zijn de middelen der selver/ seer toenomen ende gewassen/ doort de segeninge des Alderhoochsten de welke de herten ende gemederen vande best-vermogende Personen ende andere

andere beweecht ende ontsteken heeft om liefde te oeffenen aende gene de welke hy ons alhier in zijne plaetse gestelt/ ende so hoorlickken gerecommandeert en bevolen heeft. De welke dooz hare menichfuldige gaben so van Gelt/ Landen/ Hupsen ende Erven/ etc. de selven also vermeerdert ende doen wassen hebben/ datmen mette selvige heden ten dage een groot ghetal van oude arme ende ellendige menschen kan onderhouden ende verzoegen van alle tydelijcke noodzuchtigheden. Wanneer het selfoe aengevangen ende begonnen is te bouwen/ kan men seer waerlickken weten/ om redenen nu meermaels verhaelt/ te weten datmen van ouden tijden so weplich getracht heeft de naomelingen yet by geschijfte naer te laeten. Van ick houde het eerste begin der selver ten minsten ontrent de 300. jaeren out te wesen. Het gene ick vande outheyt der selver aende Gasthuys Meesters ofte haren Rentmeester hebbe comen vernemen ende te weten comen/ is ditte dat Ysbrant vander Broeckhorst mijn getoont ende laten sien heeft een out geschreven Register op Francijn / waertinne geregistreert stonden alle de oude Brieven het voozoemde Gasthuys aengaende/ inde welke ick gesien hebbe de Copien van twee oude Brieven/ de eerste ende outsie vande Kegeerders deser Stede vanden jaere 1388. innehoudende eenige Keuren ende Statuten deser Hupsse aengaende/ te wesen datter alleen twee Proveniers, ende Provenierssters souden mogen woonen: datter gheen twee ofte meer Susters of Broeders tseffens souden mogen inne comen ofte woonen: met wat cedinghe die personen de welke tot costen ende lasten vanden Hupsse ghecleedet warden/ souden ghecleet werden; ende dierghelijcke andere saecken/ onnodich te verhalen. De andere wesen een Copie van seckerre Privilegie ghegeven by Hartoch Aelbrecht van Beyeren Graeff van Hollandt, &c. Oyen vierden dach in Augusto inden jaere 1401. innehoudende Confirmatie ende bevestinghe van alle Keuren ende Ordonnantien die die vande Gherechte ghemaeckt hadden/ ofte naermaels maken souden/ tot onderhout ende vorderinghe vanden voozoemden Hupsse/ etc.

Naerden dat ick naer het eerste uytgeven van mijne beschrijvinghe de Copie van tselve Privilegie becomen hebbe/ so sal ick tselve alhier inne lijben.

Privilegie
voor Sint
Catharij-
nen Gast-
huys.

Aelbrecht by Gods genade, Palensgrave opten Rijn, Hartoghe in Beyeren, Grave in Henegou, &c. Doen kont allen luyden, dat wy verstaen hebben, dat Sinte Catharijnen Gasthuys binnen onser Stede van Leyden, veel versouck ende aenval heeft, van veel arme luyden, die daer ingebrocht werden; om des grooten toezien ende gemacx wille, die hem alle die daer comen, ghedaen

Ontrent
wat tse
t Gasthuys
gebour is.

daen werdt, Welcke weldaden te meeren ende te starcken, so hebben wy onse Caritate daer toe gedaen, dat wy geconfirmieert hebben ende confirmeeren mitsdesen Brief zulcke Keuren als onse Gherecht van Leyden tot des voorz. Gasthuys behouf gekeurt hebben ofte noch zellen keuren, vaste ende stade blijven zullen. Dats te weten:

Dat inden voorz. Gasthuys, ontfangen ende geprovent zullen wesen twie Mans-persoonen, ende twie Vrouwen persoonen, ende niet meer.

Ende wanneer datmer eenich in ontfaet, die zal ontfangen worden met alle zijne goeden die hy heeft, ende met allen dat hem op comen mach tebesterven, den voorz. Gasthuys te blijven. Ten waere dat hy also rijk waer, dat hy met voorwaerden goeden buyten hilde. Ende daer zoude die persoone het waere Man of Wijs sijnen wille mede doen.

Voort wat Basterde of vreemde luyden inden voorz. Gasthuys comen, ende daer in onlijvich worden, dien willen wy dat alle hoir goeden den voorschreven Gasthuys blijven.

Voirt waert saecke dat eenich Bastaert ofte vreemde luyden den Gasthuys voorz. of eenich Godshuys binnen Leyden eenich goet maecten, met bespreck of in Testament. Dat willen wy dat den voorz. Gasthuys volge sonder yemants wederseggen.

Ende want wy om deser punten willen, van Gode hoopen geloont te wesen, zo willen wy, dat zy vaste ende gestade gehouden werden, voor ons ende onse nacomelingen. Gegeven inden Hage opten 14. dach in Augusto int Iact ons Heeren 1401.

Waer upt nootsaechelicken volcht/ dat het booznoemde Gasthuys al lange booz den Jaere 1388, ghesicht ende ghebout is/ ende dien volgende

gende seer ont is / gheschick sulcx mede eentichsins betwyft. de oude Sale leggende aende Noortwest zijde vande Vredestraet ende vanden Coorn vande Gasthuys Kercke / de welke ick houde vooz het eerste begryp van het voornoemde Huys. Het welke naermaels ende metter tijt dooz den aenwas vande middelen ende innercomen / als mede vande menichte der behouftighe ende ellendighe personen / soo nu soo dan vermeerder t ende vergrootet is / want inden jaere 170. Doo is het selfde vermeer dert mette groote nieuwe Sale / leggende aende Noort-oost zijde van den Coorn: ende alsoo te mets getomen is tot hare teghenwoozdighe groote.

Maer der
beschrijvinge
vande
Gasthuys.

Belanghende de Huysinghe selfs / alhoewel die van buyten aende Straten met gheen costelike ende sierlike Gebelen / Popen / Coornen / ofte Doozten vertiert ende ghebout en is / (waer oy onse Voortou deren van ouden tijden niet veel gheacht hebben / ende haer met haere Rechte eenvondichheit te vreden hielden) Doo is het evenwel van bin nen (waer aen aldermeest ghelegghen is) schoon ende sierliken ghebout ende ghetimmert / insonderheyt de nieuwe Salen / alle te samen wel versien ende ghestoffeert wesende met alle nootwendighe behousten / soo van goede bedden / als andere bingen daer toe behoovende: maer boven alle / dat de arine / oude / ende ellendige menschen dagelijcx wel versien ende onderhouden werden met goede spijs ende dranch / ende het gene verber daer in verstaen wert / waer aen haer veel ende ten hoochsten gelegen is.

Dese voorszchreven Huysinghe is afghebept in seven onderschepden Saelen ofte Plaetsen / al beneden der Werden / vande welke de vijf totte Vrouwen / ende twee totte Mannen geordonneert zijn / een peder des selber versien zijnde met een secker getal van bedt-steden ende bedden: de selve werden genoemt / als hier volcht:

- 1 Het oude Mannen Huys, in het welke 22. Bedt-steden staen.
- 2 Het siecke Mannen Huys, heeft 19. bedt-steden.
- 3 De oude Vrouwen Sael, heeft 26. bedt-steden.
- 4 De nieuwe Vrouwen Sael, heeft 24. bedt-steden.
- 5 De siecke Vrouwen Sael, heeft 20. bedt-steden.
- 6 De kleyne siecke Vrouwen Sael, staende oy het Choor vande Kercke / heeft 13. bedt-steden.
- 7 Het langhe Huys, ofte langhe Sael, heeft 20. bedt-steden.

Benecessens alle dese bedt-steden / metten anderen uytsingende een ge sal van hondert vierenveertich bedden / soo werden noch vele ende verschepden siecke ende crancke Het soonen ghelept in bequame matten / daer toe ghemaect zijnde / om de selbige te berer haer ghemack te moe ghen aendoen / ende in haer noot te helpen.

*Pock-
huys.

Boven alle de vooz-verhaelde Salen / is alhier noch een bysondere plaette ghemaect ende gheordonneert vooz de ghene de welke besmet tet zijn mette siecke de welke ghenoemt werdt (als moghelijk van de
se Ra-

se Natien in dese Landen ghebracht zijnde) de Fransche ofte Spaensche pocken: dewelcke alhier van des Stadts Doctoren ende Chyrurgus met groote sochthuldicheydt ghecureert ende ist moghelicken holromentlicken ghesenen werden. Ende om het ghebruyck der selver/werdt de selvige plaetse ghenoomt het Pock-huys.

Ende noch vooz de Lantloopers ende Bedelaers/ de welke dagelick vooz deser Stede komen (hoewel nu niet in soo grooten getale als wel eertijds / om dat die vanden Gerechtten daerinne met verbodt vande selve binnen te laten komen/ versien hebben) een plaetse de welke ghe-noemt werdt den Beyaert: al waer de hoozoemde Bedelaers (Wans-persoonen wel versraende) alhooren upt de handen vanden Dienaers metten swaerde een lodcken ofte teecken ontfanghen hebbende / ontfangen ende gheberrecht werden: ende albaer moghen drie nachten blijven ende slayen/ ghenietende tot onderhoudt van haer leben (soo sy sulcx be-gheeren) des avondts eenighe portien: maer albaer drie nachten ghe-weest zijnde moeten vertrecken / ende voort passeren.

Beyaert.

Voozder is dit Gasthuys versien met alderley nootfaeckelike huy-singen totte onderhoudinghe/ ende versozginghe van sulcken plaetse noodich wesende: oock mede bequame solderinghen om coorn ende an-dere voozraet te bewaren ende te houden: ende ten laefften met een be-quame Brouwerte/ alwaer sy vooz haer/ ende vooz het Pesthuys, haer eppen Bieren brouwen.

Ken dit Gasthuys te ghebout een fraep Kercken/ twelck met een redelick hooch Toorenken versien was/ maer is eenige jaeren ghele-den boven des spits (om des outhepts wille) een stuck weerchs af ghe-broken: waer dine ordinaris alle Sondagen/ Hoochtijden/ Bidt ende Wasten-dagen/ des morgens vroech ende des naermiddachs gepre-dicht werdt inde Federduptsche Tale / ende naer de volepdinghe der selver Predicatie/ so oeffenen de Walsche/ vande Gereformeerde Re-ligie wesende/ in het selfde haeren Gods-dienst / zijnde tselfde daer toe seer bequamselcken geordonneert ende gerinnert/ soo datter een groot getal van menschen de Predicatieen hoozen mach.

Des niet tegensstaende/ omme de menichte vande toehoorders der Predicatieen/ die alle dagen vooz Godes hulpe meer ende meer waffen ende toornemen / zoo is by de E. Heeren vande Gerechtte inden Jaere 1634. geresolveert ende goet gebonden/ dese Kercke te vergrooten: ende dat mer een gheheel nieuw stuck/ bestoten zijnde tusschen ruge geveien/ met een eppen dach van het oude af ghescheppen wesende/ twelck soo groot is als de oude Kercke geweest is. Ende zyn dese twee plaetsen met groote houtte Playen/ daer int midden beyde de Daecken op co-men te rusten/ aen den anderen ghebracht. Dese Vergrootinghe ist volepndet inden Jaere 1635. Het is nu tegenwoozdich een wyde ende bequame Kercke. God Almachlich wil ons gunnen dat die lange tij-pen eeren mach gebruyckert werden.

Vergroo-tinge van de Gast-huys Kercke.

Dol-huys ende Pest-huys.

Men S. Catharijnen Gasthuys is verknocht ende verbonden / ende beschrij-
 bing vant Wert upt eene Beurse onderhouden / doch mede van eene Meesteren/
 Dolhuys. Waderen ende Moeders geregeert / het Dol-huys ende het Pest-huys,
 ende ghelegghen zynde achter de Vrouwen Kercke, tusschen de Vrouwen
 Pesthuys. Kerck-graft ende de Vrouwen Camp / wesende desgelijc een scho-
 ne / groote / ende wel-betimmerde plaesse / van binnen met versche-
 den schoone Salen ende afgesonderde plaetsen geordanneert. Waer in
 niet alleene de gene die mette Pest besmet zijn / ofte de gene die cranck-
 sinnich ofte pdelhoofdich zijn / bewaert / geholpen / ende gehouden wer-
 den: maer beneffens dese beyde werden alhier gelijck als in het S. Ca-
 tharijnen Gasthuys) onderhouden / oude Mannen ende Vrouwen. De
 selvige Salen zijn verdeelt in sessen / te weten twee vooz Mannen / drie
 vooz Vrouwen / ende een totte ghene die de Pest hebben. De selvighe
 werden genoemt als volcht:

- 1 De boven Mannen-sael, ende heeft 21. bedt-steden.
- 2 De Mannen beter sael, heeft 11. bedt-steden.
- 3 De boven Vrouwen sael, heeft 23. bedt-steden.
- 4 De kleyne Vrouwen sael, heeft 7. bedt-steden.
- 5 De Vrouwen beter sael, heeft 11. bedt-steden.
- 6 De Pest-sael, heeft 13. bedt-steden.

Alwaer ten tijden als God Almachtich eentighe arme Wingers ende Antwoorderen mette Pest gestraft ende te huys gesocht heeft / gebzacht ende albaer versoecht / en-
 de is het mogelicken genesen werden: maer gheen Pest wesende / wer-
 den de selvighe bedt-steden tot plaetsen van andere stecke ende crancke
 personen gebzupcht.

Totte onderhoudinghe vande arme ellendighe crancksinighe men-
 schen zijn albaer gemaect onder de boven salen / langhs een bequaeme
 gangh / 24. afgesonderde ende besloten huyskens / om sulcke personen /
 sijn Mannen oft Vrouwen / te bewaren ende versorgen / dat sy haer sel-
 ven of anderen in generley manieren pets konnen te royt doen. Alle
 dese vooz-verhaelde Salen / huysen / ende andere plaetsen in het begeijp
 van't Dolhuys leggende / de welcke van te vooren heel armelicken ge-
 stelt waren / zijn omtrent den Jare 1596. wanneer de Meesteren van
 het S. Catharijnen Gasthuys, met Consent vande H. H. Heeren Sta-
 ten van Hollandt / ende de Regeerders deser Stede / oygerecht hadden
 een heerliche Loterije / dooz den welken sy een goede Somme gelt
 boven alle onkosten profiteerden ende te boven ledden / seer vermeerderd
 ende verbeterd / want te dien tijden zijn de bovenste twee nieuwe salē ge-
 timmert en gemaect / desgelijc de huyskens vooz de Crancksinighe zijn
 te dien tijden mede in sulcken orden gebout en gesticht als men die regen-
 woordelicken sien can. Beneffens alle de voozverhaelde plaetsen / soo
 staen alhier noch verscheppen huyskens / alwaer sekere mannen ende
 vrou-

Looterje
 voort Gast-
 huys /
 1596.

Wouwen tsanten/ ofte elck alleen in woonen/ de welke om een seckere
 somme geits/ hoor haer leben geduyzende haer kost gerocht hebben/ en-
 de upt de Keucken van het voornoemde Gasthuys versocht werdens
 die genoemt werden Proveniers ende Proveniersters.

Aengaende het Stuyt ende de regeeringe van dese hoorberhaelde Hup-
 singhen van S. Catharijnen Gasthuys, Dolhuys, ende Pesthuys, de sel-
 vige staet tot last van seker getal van Mannen ende Vrouwen/ die daer
 toe by die vande Gherechten alle Jaeren op nieuwe Jaers about ghe-
 roozen ende gheordonneert werden/ den selven dienst waer te nemen.
 Ende zyn dese volgende.

Eerst vijf Gasthuys Meesteren ofte Buyten-Vaders, de welke door
 een ordinaris Bentmeester alle de goederen het voornoemde Hups aen-
 gaende/ doen inne manen ende ontfanghen/ ende door hem doen betae-
 len alle 'tghene te betaelen staet: Sozge dragen dat alle de Goederen/
 Landen/ Hupsen/ Hoe die mogen genoemt werden/ ofte sels behoor-
 licken ghebruyck/ ofte aen andere verhuylt werden: datter in tijts be-
 hoorliche provisie van alle nootfaerliche behousten ghedaen werden.
 Om dit alles wel waer te nemen ende upt te voeren/ vergaderen sy or-
 dinaris tweemaal alle wecken/ op seckere dagen by hen luyden ghe-
 raemt/ in het S. Catharijnen Gasthuys, ende besoijnere metten ande-
 ren op alle hoorballende saken den Hups aengaende: aenhooren 'tber-
 soeck vande personen/ de welke of hoor algt/ ofte alleen hoor seckere
 ven tijt/ versoeken aldaer te mogen blijven/ ofte geberbercht ende ge-
 holpen te werden: in somma/ alles waer te nemen ende te versozghen
 wat de gelegentheit van tijden soude mogen hoorwerpen. Weneffens
 dese vijf Buyten-Vaders, soo is in elck vande Hupsen noch een Binnen-
 Vader, de welke algtis sozge moet dragen dat het in alle Salen/ keuc-
 kens/ kelders/ ende alomme wel ende schickelicken toegaet/ dat alle
 dingen wel gebuyck/ dat hem een pegelicken onder het ghe-
 biet van Meesteren staende/ dragen ende houden naer haer last ende be-
 hel hen luyden vande Meesteren gegeven/ omme de selvige te doen en-
 de upt te voeren/ ende hozder toe te sien ende te verhoeden dat inde hoor-
 noemde Hupsen gheen quaet nochte ontucht gheplecht noch ghedaen
 en werde.

Regeeringe
 ende Stuyt
 vande
 Gasthuys-
 sen.

Weneffens de Gasthuys-Meesters zyn by die vande Gherechte mede
 beeroozen vijf Vrouwen/ de welke Buyten-Moeders ghenaemt wer-
 den/ wiens last is weneffens de Meesteren sozge te dragen dat alle de
 personen/ dese Hupsen aengaende/ behoorlicken versocht werden met
 Cleeboren/ soo wel Binnen als Wollen/ met behoorliche prijs ende
 dyanck/ ende alle het ghene dien volgende daer toe behoorende is/ toe
 te sien dat den Hupsfraet/ ende het Hups behoorlicken waer genomen/
 gerepnticht/ ende schoon ghehouden wert. Ende verscherden andere
 saecken (te lange om alles te verhaelen) het Vrouwelike gebiet aen-
 gaende waer te nemen ende te versozghen. Woben dese Buyten-moeders
 isser noch in elck Hups een Keucken-moeder, de welke sozge vzaecht

oer de Stucken ende de spijzen/ dat pder behoorzlichen sijn portie ende gedeelte verstreckt ende ghegheven werde. Desgelijcx in pder Sael een Moeder met een Jong-wijf/ wiens last dat is jaghe te draeghen booz de siecke ende andere personen de welke in pders Sale sijn/ dat de sels be behoorzlichen verzocht werden/ met het ghene sp van noode mogen hebben: seck sijnde byndelicken geholpen werden/ omme ist moghelicken weder tot haere ghesontheit te moghen gheraecten: in somma/ alleg waer te nemen ende te doen dat haer handen Meesteren ende Moederen belast ende bevolen werdt.

Alsoo dat dienvolgende dese Wypsen (de welke bestaen/ so siecke als ghesonde/ in meer als 300. Personen) dooz dien middel wel ende bequamelicken gheregeert ende gestuypt werden/ met sojghe ende toesicht die also tot allen tijden te mogen houden. Omme daer toe te gheraecten wil haerde goedertieren Godt gestadelicken in sijn Heplige Schut ende Scherm nemen/ ende der goede luyden Werten betwegen ende nengen/ datse de Middelen ende d'innecomen van dien naer haer vermogen helpen vermeerderen ende verstercken. Waaz ongetwijfelt houdende/ dat Godt sulcx nimmermeer ondergolgen sal laten/ 'tsp aen haer ofte aen haer nacomelingen.

S. Elyzabeths Gasthuys.

S. Elyzabeths Gasthuys. Het tweede Gasthuys deser Stede is ghenaemt S. Elyzabeths Gasthuys, gelegen zijnde inden Vrouwen Camp, omtrent de Repusburger poorte/ onder het Wou van oer Warden Lantsijde: in dit voornoemde Gasthuys werden alleen arme/ ghebruyctige/ oude Vrouwen verzocht ende onderhouden. Het selwighe is in grootheyt ende rijckdom niet te vergheleken met S. Catharijnen Gasthuys, al hoe wel dat het merre Leprosen vercemicht zijnde/ een rebelicken incomen heeft. Het eerste begin ende fondatie der selwer is mede seer slep gheweest/ ten aensien vanden tegenwoozdigen staet. De Stichters van dit Gasthuys (wiens namen in alle eentwicheyt behooren gebacht ende onthouden te werden) sijn gheweest den eersamen Jan Dirck Coenenz. ende Cathrijn Teeden Soons Dochter, de welke inden Jaere 1428. getocht hebben seckere Wypningen ende erben/ gelegen wesende inde Vrouwen Camp/ ter zijden S. Vriulen Convent/ die sp vertimmeret ende ghemaeckt hebben tot een bequame plaetse/ waer inne datmen seckere siecke crancke ende arme eerliche oude Vrouwen soude ontfanghen/ herbergen/ ende onderhouden/ van alle het gene de Lichamelicke verzorgingen aengaet: dit albus ghebout ende gestichtet wesende/ so hebben sp dese plaetse overgegeven ende opgedragen aende Siegeerders deser Stede/ mitsgaders aende Rector ende Maisteresse des Convents van S. Margrieten, gdelegen hebbende binnen de Wypheyt deser Stede opten 3. Aprilis 1435. met begeerte dat de voornoemde Siegeerders tot allen tijden souden verkiezen twee deuchdelicke ende eerliche Wardenen/

Wanneer
ende by wie
gesticht.

nen/ de welke het selfde Huys souden stieren ende regeren/ ende de
 Ministersche/ die als Woeder ghestelt werde/ in alles souden helpen
 toe sien/ ende versorgen dat de goederen alreede gegeven/ ofte die naer-
 maels dooz de handen van andere goede lypden soude mogen gegeven
 werden/ wel ende ten meesten oorzbaer ende pzoftjt besteet werden. De
 booznoemde Stichters hebben boben de ghemaecte Hupsingen/ tot
 verbullinge van hare begeerten/ ende tot een eerste beginsel daer toe ge-
 geven hondert oude Byzackrijckse Croonen/ ende vier Roepen/maer
 siende dat het gene sp ghegeven hadden wel ende behooplicken besteet
 werde/ so hebben sy daer naer het selfde Gasthuys met hare goederen
 ende innesomen seer vermeerderd ende verbeter/ oock seckerse Werten
 ende Bydonnanten ghemaecht/ in wat wijse ende manieren datmen de
 gene die in het booznoemde Hups aengenomen waren/ tratteren ende
 onderhouden soude/ alles te lange ende onnodich om alhier te verhalen.
 Dit is den eersten aenleggh ende begin van S. Elyfabeithen Gasthuys
 gheweest/ ghelijck myn sulcx in seker schryftgen bande Meesteren der
 selver behandicht is. Ghelijck ick booz henen inde beschryvinghe van
 S. Catharijnen Gasthuys gheseyt hebbe/ dat het selfde van tijt tot tijde
 toegenomen ende vermeerderd is/ also is het mede met dese plaetse toe-
 gegaan. Want de goede Godt heeft tot allen tijden altyts eenige bys-
 me ende arm-lievende Personan verweckt/ lust ende begeerte in haere
 herten dooz synen heyligen Geest stoztende/ om die plaetsen de welc-
 ke tot onderhout van oude arme ende gebrekelicke Personan gestich-
 ket ende gheheplicht wesende/ soo vele als in haer vermogen was/ te
 helpen onderhouden ende vorberen/ op dat de selvige nimmermeer van
 middelen (als sonder de selve niet connende bestaen) tot onderhoudinge
 der selver niet en souden ontblotet werden. Alsoo dat dooz dien middel
 dese ende alle andere plaetsen/ totte onderhoudinghe der armen gebout
 wesende/ dagelijcx seer toeghenomen hebben ende vermeerders sijn.
 Ende gelijck de selfde in middelen toegenomen hebben/ also hebben die
 daghelicx mede toegenomen in 'tghetal van arme ende oude Vrouwen/
 alsoo datmen de plaetsen ende woningen der selver heeft moeten ver-
 grooten ende wijder uyt strecken: omme tselve wel ende bequamelicken
 te doen/ soo hebben die bande Gerechten eenighe jaren naer de Trou-
 welen aen dit Gasthuys ghevoecht ende gebzacht het Convent van S. Ur-
 selen, het welke aen dit booznoemden Gasthuys valende was. Ende
 also daer naer omtrent den jare 1583. opten 10. Martij de Weef-
 vaders van het arms Weef-huys deser Stede/ met consent van die van
 de Gerechte het Vrouwen Gasthuys ghevoecht ende inghenomen heb-
 ben/ so sijn alle de arme ende crancke Vrouwen die aldaer onderhou-
 den wierden overghebzacht in S. Elyfabeithen Gasthuys: delghelijcx de
 Leprosen, de welke eertijts haere woninghe buyten deser Stede had-
 den/ sijn mede aldaer gebzacht ende gestelt/ also dat de Boederen ende
 inuecomen bande booznoemde drie plaetsen van S. Elyfabeithen ende
 het Vrouwen Gasthuys, misgaders het Leproef-huys, nu aenden an-
 deren

Eerste gis-
te bande
Stichters.

Wanneer
dit Gast-
huys ver-
grootet es.

deren geboecht ende herknocht zijn/ ende upteene Beurfe onderhouden werden.

Het Elyzabeths Gasthuys is verdeelt ende afgescheyden inde volgende Salen ende plaetsen/ de welke genoemt werden:

1 De oude Sael, innehoudende 19. Bedsteden.

2 De nieuwe Sael, begrijpende 21. Bedsteden.

3 De Kercke, hebbende 15. Bedsteden.

4 Het Huys van Tienen, bestaende in 10. Bedsteden.

5 Den Beyaert, waer tane de arme Vrouwen gelogeert werden die dooz het Land loopen ofte repfen/ ende mogen alhier (gelijck de Mannen in S. Catharijnen) drie nachten logeren/ ende de portie des avonts genieten/ maer langer niet.

Leproof-
huys.

6. Het LEPROOS-HUYS, wofende een afgesonderde Hupfinghe/ waer inne alle de Leprosen ofte Melaeltschen/ soo wel de Inwoonderen als de Doozteren deser Stede/ gebzacht ende onderhouden werden/ gedruypende haer leven ofte gesontheyt/ op dat alle andere/ booz so vele de menschelike sozge aengaet/ booz hoedere besmettinge mochten bezigtet blijben. Van wie het Leproof-huys gesticht is/ en weetmen niet/ maer het is by die vande Gherechte opten 30. December 1592. met het Vroo Lijsbeths Gasthuys geuniteert. Welche booznoemde Hupfinghe verdeelt is in twee afgesonderde plaetsen/ te wietens:

1 De Leproos Sael, inde welke ghehouden werden nu tegenwoozdich 17. Melaeltschen/ ende begrijpt in hem 19. Bedsteden.

2 Het Loophuys, alwaer alle Leprosen/ so wel Mannen als Vrouwen ende kinderen/ van bukten comende/ mogen logeren ende herbergen een tijt van drie nachten/ binnen welken tijt/ men de selve verzocht met bier ende licht/ desgelijck met spijs ende dzanck/ (so sp 'tselbe begeeren) maer t'epnden den booznoemden tijt van drie nachten/ soo moeten sy wederomme vertrecken. Boven alle de boozsz. plaetsen/ desgelijck andere de welke tot gemak ende ghezuyck/ soo wel vande Keucken als tot dienst vande Daders ende Moeders ghebout zijn/ soo zijn alhier noch verscheyden bysondere ende afghescheyden Hupfken/ daer mede gelijck in het Dolhuys ende S. Catharijnen Gasthuys eenige Proveniersters inne woonen.

In wie het
Gasthuys
geregeert
wert.

Het S. Elyzabeths Gasthuys, mitsgaders het Leproof-huys, wert geregeert by vier Gasthuys-Meesteren ende vier Gasthuys-Moederen, de welke mede alle jaren op nieu Jaers avont by die vande Gherechte gezozen of gecontinueert werden totten selven dienst. Die metten anderen gesamentelicken sozge dzagen/ dat de goederen ende inncomen vanden selven Hupse wel ende pofftelicken geadministreert ende gebzuyet werden. Dat alle saken binnen den Hupse wel ende behoorzelicken ghebaen ende verzocht werden. De Moederen daer beneffens/ dat elck een ende pegelich onder de regeeringe deser Hupfinghe behoorende/ verzocht werde van kost ende cleveren: de Binnen-Moeder, dat een peghelicken sijne behoorzelike portie uptgedeelt ende toegedraghen wert/ ten laetsten dat

dat een pegelicken/ soo wel die aldaer als Dienſmaechden dienen/ als de ghene die daer onderhouden werden/ elck in het zijne volbringt het gene haer bande Gasthuys-Meeſters ende Buyten-moeders belast ende beboolen werdt. Alsoo dat door desen middel/ mette hulpe des alderhoochſten/ sonder de welke niets vast/ bondich/ ofte bestaende kan blyven/ de selve plaetsen van tijt tot tijt moghen bestendich ende vast staen: tot verbroostinghe van alle arme ende ellendige Perſoonen.

Maectijden, die in dit Gasthuys van Gebraeden/ Wijn/ ende witte broot gedaen werden alle Jaer:

- 1 Te Kerſmiſſe.
- 2 Te Paesschen.
- 3 Te Pincster.
- 4 Vrouwen Kermis.
- 5 Den derden October.
- 6 Sint Elſabeth gehouden werden.

Benessens die twee voorverhaelde Gasthuysen/ so plach alhier bin- Onse Lie-
 nen deser Stede noch te weesen een derde/ het welck genaemt was Het ve Vrou-
 Lieven Vrouwen Gasthuys, ghelegen hebbende opte S. Pancraes Ker- wen
 graft: van 'tselfde is (als gheseyt is) omtrent den Jaere 1583. voor de Gasthuys.
 Weesen deser Stede (welckers Ruyſinghe door den grooten aenwas Dan wie
 der selver/ heel te cleyn viel) vertinnert ende toegemaect/ ende aen gesticht.
 de Meesteren bande voornoemde Weesen opgedragen ende getranspor-
 teert/ ende van dien tijt af bewoont ende gebuycht. Van ouden tijden
 af is dit Gasthuys mede tot onderhoudinge van eerlijcke/ arme/oude
 ende gebreecliche Vrouwen gebuycht geweest. Ende is daeromme
 wel ende te recht geboecht by S. Elyſabeths Gasthuys, het welke mede
 (soo voor henen verhaelt is) tot een eynde ende gebuycht ghestichtet is.
 Watmeer/ ofte tot welcken tijde het selfde ghestichtet is/ en hebbe ich
 niet comen vernemen/ hoewel dat ich niet en twyfel ofte 'tselfde is ter-
 stont naer deeerste Vergrootinge deser Stede geschiet. Van ich heb-
 be in secker gheschryfte ghebonden de naemen bande eerste Fon-
 deerders ende Stichters der selver: (de welke ter eeren alhier ghe-
 noemt behooren te werden) namentlick Claes Reyngertsz. ende Jone-
 vrouwe Machtelt van Zijl, sijn Ruyſvrouw/ die 'tselfde inden Jaere
 1403. gesticht hebben. Ende naer dien dese plaetse (als voor henen ghe-
 seyt is) gemaect is tot het Weeshuys, daer wy terstont van verhaelen
 moeten/ soo sullen wy desen hier mede eyndigen ende besuyten.

Reengaende S. Jacobs ende S. Barharen Gasthuysen, waer van het S. Jacobs
 eerste gelegen heeft op het Steenschuyt omtrent de Oosterling-plaets- ende S.
 buyge/ ende de tweede opten ouden Rijn omtrent het Amsterdamsche Barharen
 Meer: alhoewel de selbige de namen van Gasthuysen gehad hebben/ so Gasthuys.
 en zijn sy evenwel noyt ghebuycht gheweest om siecke/ cranche/ ofte
 oude Perſoonen te herbergghen ende te onderhouden/ ende zijn alleen
 maer Kerckkens geweest. Maer van ouden tijden af zijn de selbige
 altyt ghebuycht/ eenſdeels om inde selvighe den Dienst Godes (ten
 dien

dien tijden also gheuoemt) te oeffenen/ waer toe den Choor der selber Kercken bequaem gemaecte was: anderdeels ont gebuyckt te wer-
de by die bande Druyerie Peringe/ om haer groote Wol-sacken/ Wach-
ten/ Welken/ ende andere saecken te mogen leggen ende bewaren. Druy-
den ten dage wert het S. Jacobs ghebuyckt tot de groote Saep-halle/
alwaer alle Saepen/ Gysgropen/ ende verscheppen andere saecken/
gevisiteert/ ghewaerdeert/ ende gelobet werden/ ghelijck sulck byeder
hier naer ter ghelegender plaetse verhaelt sal werden. Ende het S. Bar-
baren, een ghedeelte toite Justepn-halle/ tuede tot het Druysitten-
huys/ ende waerde tot een Druyhuys van Wolle/ Bloten ofte Schaep-
velken/ tot gertijf bande Druyerie Peringen deser Stede. Dit alles
tot hier toe gheseyt hebbende/ sullen wy voortgaen ende comen tot de
Beschrijvinge van alle de bojdere Druysingen/ de welcke tot onderhou-
dinge der acunen ghestichtet zijn.

Het Weeshuys.

Beschrij-
vinge van het
Weef-
huys.

Het Weeshuys is een Druysinge waer inne alle de arme Vader ende
Moederlose kinderen/ wiens ouderen 'tsp Burgeren oft Inwoonde-
ren deser Stede geweest/ ende alhier gestorven zijn/ opgebracht/ onder-
houden/ ende versozigt werden van alle lichamelijke goederen: ende so
vele als doenlicken is/ gelept ende gestiert werde tot Eet ende Drucht/
de selvighe doende leeren bequame/ nootsaeckelicken/ ende profijtelicke
handwerken/ waer mede sy haer in haren Manlicken ouderdom con-
nen erneeren/ hare Druysgesinden versozigen ende onderhouden. De
welcke anders/ by ghebrecke van soodanigen stuyt ende belepdinghe
soude moeten van armoede ende wanhabnisse vergaen.

Dit Druys heeft ober vele jaren ghestaen aende Zuytzijde vanden
nieuwwen Rijn ontrent de Postel-brugge/ waer overmits dat dooz den
aenwas bande ingesetenen deser Stede/ het getal vande Weef-kinderen
dagelick seer toenam ende vermeerderde/ soo zijn de Weef-meesteren
genootsaecht geweest groter Plaetse ende Wooningen vooz de selvige
te versozigen/ ende zijn dien volgende (met consent ende toelatinghe van
die bande Gherechte) mette Gasthuys-Meesteren van het Vrouwen
Gasthuys, ontrent den jaere 1583. geaccordeert dat de selvige aen haer
souden overgeben ende transporteren de plaetse van het voornoemde
Gasthuys/ het selve gheschiedt wesende/ soo hebben sy de voornoemde
Druysinge vertrimert ende bequaem ghemaecht tot de wooninge ende
onderhoudinghe vande voornoemde Weef-kinderen. Naer is eenighe
jaeren daer naer/ insonderhepdt ontrent de jaeren 1604. ende 1607.
by naer ghelickelicken vernicut/ vertrimert/ ende soo tierlicken gebout
als eenich Weeshuys van alle de Hollandtsche Steden ghebout is. Het
selvighe verdelende eerst in twee heerliche Salen/ de slepste vooz de
Meyssens staende beneden der aerden/ waer inne beneden geordinet
zijn 27. Betsteden/ ende boven opten opael oft hangende Camer ober
de Betst.

Verdeelt
ghe van
Weef-
huys.

de Bedsteden gemaect zijnde 13. Bedden/ makende tsamen veertich/
waer op dat raschtich Weyffens mogen slapen. Ende de grootste vooz
de Knechtgens, de welcke in hem begrijpt beneden der aerden 8. bedsteden/
ende boven de selbige op een doozgaende Hangamer noch 30.
Bedsteden/ alsoo dat inde vooznoemde Saal bequamelicken 176. Jongers
mogen slapen/ alle de vooz 13. Bedsteden zyn al tsamen bequamelicken
versten ende gestoffeert met behoorzliche Bedden met haer toebehoort
hoozen/ dat een lust om sien is.

Daer naer aen een Sieckenhuys, alwaer eenighe kinderen sieck geworden
wesende/ inne gebrecht werden/ ende van alles dat tot bezettinghe van hare
ghesontsheit dient/ versocht werden. Ten laetsten in verscheyden andere
plaetsen/ als in een groote Cetsael daer de kinderen daghelic eten aen vier
groote Tafelen/ de welcke elck larick ende vreedt zyn twee groote
Wuyffsche Delen: in de Keucken/ int Backhuys/ in de Wuyf-vaderen
ende Moederen/ Schoole/ Kercker/ ende eenige andere plaetsen/ alles te
lange om te verhalen.

Wengende het begin ende den aenbangh van dese vooznoemde
Wuyffsinghe/ wanneer ende van wie het selfde opgericht ende begonnen is/ en
hebbe ick niet connen onderbinden/ van ick soude vooz om wylfelic dat
sulcx by de Heeren Regerebers selfs opghericht ende gesondeert is.
Woch de beginselen/ de middelen/ ende in comen vande selbige Wuyffsinghe
zijn seer clept geweest ten aensien vanden tegenwoozdigen standt:
maer gelijck de selbige toegenomen heeft in getal van kinderen/ alsoo
zijn op ghelijcke wyse/ de middelen dooz de hulpe van vele treffelijcke
personen/ lust ende liefde totte onderhoudinge vande vaderloose kin-
deren hebbende/ vermeerderd ende toegenomen/ ende nemen noch da-
gelix (de Heer 30 ghezezen) toe. Alsoo dat hiyden ten daghe alle de
vooznoemde Weef-kinderen wel ende behoorzlichen geboedet ende op-
ghebrecht werden/ bestaende in een ghetal van ober de 350. kinderen:
welck getal inden Jaere 1640. gecomen ende vermeerderd is op 700.
kinderen/ waer van vele ende verscheyden/ noch geheel jongh zijnde/
vooz eenighe jaren buyten den huyse by eenighe goede luyden bestedet
werden/ omme vooz de selbige behoorzliche sozge te dazghen/ ende ter
dencken op te brengen/ soo langhe dat de selvige beneffens de andere
binnen den huyse woonende/ mogen op ende neer gaen/ geboet ende op-
ghebrecht werden.

Maer weynich Jaeren gheleden/ ten tijde als Godt Almachtich de
Borgeren ende Inwoonderen deser Stede mette Peste te huyse socht/
soo is het getal der selver veel meerder ende grooter gheweest/ als het
nu teghenwoozdich is. Op dat van dese Weyffsinghe ende van Godt soo
hooch-bevolene onderhoudinge van tijt tot tijt soude mogen duizen en-
de bestendich blyben/ soo laet ons de voestappen van onse Doozouder-
ren in desen deele nae treden ende volghen/ ende is het moghelicken te
boven gaen/ ende naer onsen vermoghen helpen hoorderen dat sulcken
heylighen werck mach bestendich blyben/ waer toe de goede Weyffsinghe

Begin vande
Weef-
huys.

Regeeringe
van het
Weef-
huys.

Wyp-eene God sijn segeninge verleenen wil.
Het voorsz. Weef-huys wert geregeert ende gestiert by vier Weef-
meesteren, de welke Weef-Vaders genoemd werden/ ende de kindes-
ren in plaetse van hare afgestorven Vaders toegeschiedt werden/ des-
gelijck by vier Buyten-moederen, die mede (als alle de voorszgaende)
op nieuw Jaers avont by die vanden Gherechte totten voornoemden
dienst vercozen werden: wiens last ende bevel is/ ten eersten de Vaders,
sorge te draegen dat de goederen het voornoemde Wyp aengaende/ wel
ende behoorzlichen geadministreert/ ten meesten oorzbare ende profijt
bestedet ende gebuycht werden: dat de kinderen in behoorzliche wiche
ende eerbarecht moghen opgezacht werden/ op nootfaeckelike ende
profijtelicke Ambachten gestelt/ in somma dat de selvige van alle noot-
faekelike besouwen versien ende onderhouden werden. Ten tweeden/
de Moederen, dat de kinderen behoorzlichen verzocht werden met cle-
deren/ soo wel Linnen als Wollen/ dat de selve Kleederen in tijt ver-
sien ende gerepareert werden: sorge te draegen dat den Inboedel wel
ende behoorzlichen gebuycht/ gereynicht/ ende onderhouden werde: en-
de verscheyden andere saecken/ te langhe ende onnoedich om alles te
verhaelen.

Woven dese voornoemde Vaders ende Moeders, soo is totten daghe-
lickschen opsicht opte kinderen een Binnen-Vader ende Moeder, by de
Buyten-Vaders ghestelt ende geordonneert/ de welke/ achtervolgende
de last ende bevelen der selver/ de kinderen dagelic regeren ende ste-
ren/ verzoegen van eten ende drincken/ toe sien dat het alomme inden
Wypse wel gaet/ dat een pegelijck sijnen dienst wel waer neemt/ op dat
alles niet vrede ende eenicheyt gheboordert wort/ tgene dienstelick is tot
het welvaren vande voornoemde Wypinge.

Het Huyssitten-huys.

Beschrij-
vinge van het
Huyssit-
ten-huys.

Comende nu tottet HUYSSITTEN-HVYS, gelegen zijn
de aende Noortzijde vanden Ouden Rijn/ ter plaetse daer van outs het
S. Barbaren Gasthuys gestaen heeft/ waer van dit voornoemde Wyp
een ghedeelte is/ soo sullen wy alhier een weynich ende ghelijck als ter
loop verhalen wat aldaer ghebaen ende verhandelt wert. Ten eersten
soo hebben de arms Verzoegers ofte Meesters/ bestaende in vier Dia-
conen ende vier Huyssitten-meesteren ofte Aelmoesseniers, opten 20.
December 1621. is dit getal by die vande Gerechte ghebracht op 12.
te weten zes Diaconen ende zes Wypssitten-meesteren: by die vande
Gerechte tot dit ampt vercozen ende gestelt wesende/ alhier ghesament-
licken metten anderen haer ordinarijsche vergaderinghen/ om vande
goederen ende innecomen totten selven Wypse bevoorzende/ te disponeren
ende te ordonneeren naer sp behinden alderprofijtelicste ende nuttelick-
ste voorsz het Wypse ende voorsz de Armen te wesen. Ende andere voorsz
vallende saecken die veel ende menichvuldich zijn/ te verhandelen/ be-
hoorzliche

Hoofzicke ozden te stellen dat de arme ende behoefstige Personen deser
 Stede/ mogen versoeyt ende onderhouden werden. Ten tweeden
 waert in dese voornoemde Hupsinge aende armen Broot ende Curs upt
 gedeelt/ inden Winter/ te weten twee malen vooz ende eens naer Herf-
 misse/ ofte ten waer sake datter een strenghe naer-winter is/ aldan
 deelmen naer Herfsmisse mede twee maelen/ het welck seer veel be-
 draecht ende inpozteert/ want ick hebbe van een vande voornoemde
 Almoeffenters verstaen/ dat sy in het voozleden Jaer van 1612. upt-
 gebeest ende gegeven hebben 28. Lasten Rogge/ ende omtrent de sevent
 hupsent tonnen Curs. Het welck een goede somme gelbts bedraecht.
 De Meesteren hebben onder haer de bedieninghe vande Armen/ de
 welke by haer onderhouden werden/ herbeelt in acht ghedeelten/ ende
 heder ten dage aen 12. gedeelten / naer de gelegentheit vande Wonen
 ofte Quartieren deser Stede/ ende elck een van haerlynden moet een
 gedeelts waer nemen ende versoeygen/ ende alle weken tot synen hupsen
 de armen onder syn quartier behoozende/ uptreppen ende gheben soo
 vele als elck een by de Meesteren toegelept ende geozdonneert is. Wel-
 halven noch 'tgene dat de selve aende Passanten ofte extraozdinairische
 armen upt reppen. Het welcke alles metten anderen ghereeckent syn-
 de in het voozleden Jaer van 1612. bedraegghen heeft ruym een somme
 van 36. hupsent gulden: waer teghen de voornoemde Meesteren van
 wegen het armen Hups niet sekers jaerlyc te ontfanghen hebben/ soo
 van Renten/ Pachten/ Lant-hupsen/ ende andere incommens/ dat
 den selbigen ontfang te samen gerekent zynde/ soude moghen uptbre-
 ngen de somme van acht hupsent guldens. Alle de bozdere penninghen/
 werden by de selve Meesteren inde Predicatie/ ende by de Bozgeren
 des Sonnendaechs dooz de gantsche Stadt/ vande goede lypden / (de
 welke binnen deser Stede seer tot het onderhouden vanden armen ge-
 negen zyn) gecolligeert ende vergadert/ mitsgaders 'tghene de vooz-
 noemde Hupsinghe van eenige vermogende personen / 'tzy by Testa-
 mente ofte anders gegeven ofte gemaecht weert. Het gebeurt ooc dics-
 wijlen dat de Meesteren te cozt comende/ om probiste ende voozraet te
 doen tegen den Winter/ hulpe ende assistentie versoeyken aenden Ma-
 gistraet deser stede/ dewelcke dicswijlen dooz haren Thesaurier eeni-
 ge penningen aende Meesteren doen uptreppen/ ende gheben / ander-
 deels de selve vergunnende alle Jaren een ozdinairis ende generael Col-
 lecte langs alle de Hupsen deser Stede/ ten welcken tijde sy alle metten
 anderen beneffens de Hupsitten-meesteren/ ende de Dienaren des god-
 delicken Woortz/ selfs mede gaen omme de voornoemde Almoeffent-
 ien te gaderen ende te versamelen. Ozdinairis werden mit alle jaren
 twee Collecten gehouden/ waer in telcken ontrent de 3800. gulden ge-
 rollecteert weert. Waer mede de voornoemde Meesteren haer teghen
 den aenstaenden Winter versien. Belangende het ghetal vande armen
 de welke by de Hupsitten-meesteren bedient ende onderhouden wer-
 den met ozdinairische weeck-gelden/ bestaende in oude/ jonge/mannen/

hrouwen ende kinderen/ het selfde bedraecht omtrent ofte werpmiss minder dan 15. duysent menschen: behalven de Walen die alhier met grooter menichste zijn/ ende van veel armen bestaen: de Engelschen die aen tweeën verdeelt zijn: de Luthersehe ende Demonstristen/ dese onderhouden elck de sijne/ upt het ghene peder in sijne Kercke versamelt/ 'twelck inde beursse bande ghemeene armen met en comt. Wjengt alle dese totte bovengestelde/ ghy sult bevinden dat hy na het vierde gedeelte bande inwoonderen deser Stede arme ende behoeftege personen zijn. Al hoewel ick gheseyt hebbe dat in alle de voorgaende Kercken elck een zijne armen onderhoudt/ niet teghenstaende/ wanneer inden winter Wyoodt ende Turff uptgedeckt wert/ so wert sulck vande Wypfitten-Weesteren/ (de welke tot dien eynde rontomme dooz de geheele Stadt gaen/ ende besien wie het selfde van noode mach hebben) aen een peder sonder eenigen onderschept uptghereycht ende ghegeven. Op dat dooz desen middel niemant van honger ofte koude en mocht komen te vergaen ofte te sterben.

Goemoc-
deren
wat haer
last is.

Beneffens dese voorszeyden arme Verzoegers/ zijn hy die bande Gerechte/ mede geoydomeert seker vier Wrouwen de welke genaemt werden de Goe-Moeders, ofte Diaconessen, die mede op sekerre dagen ter weecke op het voornoemde Wypfitten-Wyp vergaderen: wiens last ende bevel is toe te sien ende te verzoegen dat de arme ende ellendige Craem-hrouwen/ alhier binnen der Stede van kinde verlost zijnde/ niet en vergaen/ maer behooylichen verzoecht ende onderhouden werden. De welke aende selbige uptrepcken eē maendt lanc seker weeckgelt/ ende ander nootzakelicheden/ desghelijc tot bewaringhe vande nieu ghebozen kinderkens op datse van koude ende wanhabemisse niet en souden vergaen/ seker linnen ende wollen luyzen. Also dat dooz alle de voozverhaelde middelen geen armen binnen deser Stede woonachtich zijnde hy sy wie hy wil/ ofc hy heeft ende vercreycht hulpe ende assistentie in sijne armoede/ indien hy maer sijne armoede met waerheyt bekent maecht ende openbaert ende hem Christelicken draecht ghelijck recht ende billich is.

Nieu Westhuys.

Al hoe wel dat wy hier dooz inde beschrijvinge van S. Catharijnen Gasthuys gesproochen hebben/ van het Westhuys/ het welke binnen de Stadt Leyden gelegen heeft/ ende dat nu volgende de resolutie bande Heeren vanden Gerechte daer toe niet meer en wert ghebruycht. zo sullen wy alhier ter plaetse de beschrijvinge van een nieu en extraoydinaris Westhuys by wougen. Het welck inde groote sterfte ende Pestste ghebalen inden Jaere 1635. by de selve Heeren geresolvoert/ ende by die bande Groote Woetschappe geapproveert es/ tot verhoedinge/ bande selve besmettelicke ende vooztruyppende siechte (hooz so veel in daer was) een Westhuys te sichten ende te bouwen buyten deser Ste-

Nieu West-
huys waer
ende wans
neer ghe-
bont.

de/

de/ daer toe verkiefende secker stuck Landts/ aencomende S. Catharijnen Gasthuys, ghelegen zijnde tusschen de Hoge-Mozsch ende de Haerlemer poorten.

Alwaer inden Jaere voorszeyden gebout ende getimmeret es/ seckere bequame Hupsinge/ int gheheel lang zijnde twintich Roeden/ ofte 240. voeten/ ende breedt ses en dertich voeten: welck ghemimmerde verdeckt ende afgeschepden es aen ses onderschepden Saelen/ so vooz de Mannen/ Vrouwen/ als vooz de kinderen/ inne de welke gestelt zijn/ honderd ende twaelf Besteden/ alle versien met goede Bedden ende de toebehoort van dien.

Enigen tijt daer naer es ontrent dit voornoemde Pesthuys/ noch gebout een particuliere Hupsinge/ ten dienste vande binnen Wader ende Hoeder/ ende een Camere ofte twee/ daer inne de Gegenten van 't selve Huys mette bupten Hoeders haere vergaderingen houden totte versozginghe van alle 'igene ten dienste vande arme sterke menschen van node es.

Niet verre van dese Hupsinge aende Zuytsijde van dien/ es geplamt eenen grooten Boomgaert/ beplamt met veederley vrucht-bragende boommen/ ter plaetse daer volgende het beschuyt vande voornoemde Heeren vande Gerechte geresolveert es een Pesthuys te doen bouwen gheheel van steen: welcken Boomgaert omcingelt es met een Grast/ ter wijde van dertich voeten: ende daer rontomme een Essen mantelinge vooz de winden tot bezydinge vande Wuchten.

Wende Noozzijde vande voornoemde Hupsinghe/ es geordonneert ende gestelt de plaetse alwaer dat de dooden int Pesthuys gestozzen zijn/ de begraven werden.

Beroerende de Sgeringe ende de opsichte van dese Hupsinghe die wert gedaen by vier Mannen/ ende soo veel Vrouwen/ de welke alle Jaeren op Arent-jaers avondt/ mette herkefinghe van alle de smalle diensten/ by de Heeren vande Gerechte gestelt ende vercozen werden.

De redenen waeromme ick de lasten/ diensten ende onderhoudingen vande Gast-huysen, 't Weef-huys, ende het Huys-sitten-huys soo lang ghe ende breedt verhaelt ende beschreben hebbe/ zijn voornamentlick den dese twee: de eerste omme de goede luyden/ (vooz soo vele mijn betrust is) den noot ende behouflichheyt der selver/ also vooz oogen af te schiltieren/ op dat sy daer vooz ghestaedich mochten vermaent ende aengepoort werden/ om sulcken goeden eerlijcken/ van Godt soo hoock-behoefen werck/ tos allen tijden ende stonden te helpen boozderen ende handhaven/ met haere ijdelicke goederen: op dat de arme ende ekkendige/ de selbige mildadichheyt ghentende ende ghebruyckende/ Godt almachtich vooz soodantghe Persoonen hyperichlicken bidden mogen/ dat sy de selbige wil beschuyten ende beschermen vooz alle quaet. De tweede/ dat onse kinderen ende naercomelingen souden sien ende weten wat ende hoe veel/ hare Ouderen tot het onderhoudt vanden Armen ghebaen/ ghemaect/ ende gegeven hebben; omme de selve daer vooz besgelyck.

Aederen
waerom
me de
Armen-
huysen
so breedt
beschreben
zijn.

gelijck te vermanen ende te porren/ tot naeholginge haerer Ouderen/ ofte Vrienden in desen deele/ op dat tot allen tijden de armen (die wy altijt hebben sullē so Christus seyt/ ja die hy ooc in sijne plaetse gelaten ende gestelt heeft/ niet vastē ende sekere beloften/ wat ghy den minsten van haer allen in sijnen name gedaen hebt/ dobbel te vergelden/) mogen gebient ende geholpen werden/ in hare ellenden ende noot. De goede onuytspreeckeliche Warmhertige Godt/ Vader/ Soon/ ende Heylige Geest wil tot volboeringe der selver begeerten sijnen Heylighen seggen strecken ende geven. Amen.

Vergaderinghen ofte Arme Huyfen bin- nen deser Stede.

Verhael
van alle
Vergade-
ringhen
ofte Ar-
men huy-
fen.

Beneffens alle de booz-verhaelde Armen Huyfen, de welke/ uytten name vande Burgermeesteren ende Hegeerders deser Stede gheregeert ende gestuyt werden/ ende dienbolgende booz alle Borgeren ende Inwoonderen gemeen zijn ende open staen. Zoo zijn binnen deser Stede/ (veel meerder als in andere nabuyzighe Steden) booz de misdeheyt ende genegentheyt/ totte onderhoudinghe van seckerre oude/ eerlijcke/ arme Personen (die tot allen tijden verre het meeste getal bebonden zijn/ ende sullen werden) van verscheyden particuliere ende vermogende personen gesticht ende booz eeuwich opgerecht/ eenige plaetsen ende huyfen die niet een gemeenen naem Vergaderingen gendemt werden. Waer inne/ inde eene een seker getal van Mannen ende Vrouwen/ ende inde anderen alleen Vrouwen/ onderhouden werden/ niet geheel van alle dat sy van noode hebben/ tot onderhoudinghe van dit tijdelicke leven/ maer alleen met seckerre portien ende pzoen/ naer welieben van de Stichters oft de Hegeerders der selver/ naer het innecomen van yder plaetse geordonneert wesende hoe veel ende wat/ in yder Vergaderinge ghegeven ende ghenoten wert/ sal by elck op sijne plaetse verclaert werden. Ich sal by de selvighe (soo naer als ich hebbe connen onderbraghen) stellen ende boughen/ van wie/ ende wanneer die ghestichtet zijn. Ende in het verhaelen der selver de outste eerst stellen. Het welke is:

Beschrij-
vinghe van
Ierusalem

I. IERUSALEM, gelegen wesende op het eynde vande Cellebroeders graft/ aende Supr-west-zijde der selver/ ontrent deser Stede Westen/ onder het Wou van Supr-Kapenburch/ bestaende in 13. onderscheyden Wypkens ofte Cameren/ waer inne dat woonen oude/ eerliche/ arme Mannen/ ende soo sy Wyven hebben/ die woonen niet haer: dan wanneer den Man komt te steruen/ so moet de Wyuwe naer den tijdt van ses waecken daer wederomme upt vertrecken/ ende de goederen by den afgestoruen achter ggelaten wesende/ teghen de Meesteren vande booznoemde Wypkinghe delen: die alsdan in het Gasthuys ofte

ofte in eenighe andere Vergaderingen onderhouden werden. Men hout
 boozseker dat dit alsoo gemaect is/om dat de Hupsvrouwde vanden eer-
 sten Fondateur inde Stichtinge van dese Vergaderinghe niet en wilde
 verwilligen/ consenteren/ ofte niet yet van hare goederen helpen aff-
 steren. Doch walter van zp/ en is niet mijn/ maer de Heere alleen
 bekent. Dat dese Hupskens alleen booz de Mannen gebout ende ge-
 sicht zijn/ blijkt upt die volghende schijftgen/ het welck inde Camer
 vande Begeerders vande booznoemde Hupsinge hanght. Waer inne
 den naem vanden Stichter/ desghelijcx het Jaer wanneer sulcx ghe-
 schiet is/ dupdelschen ghestelt is/ ende 't selve is vanden volghenden
 Inhoudt:

Wouter Coman Ysbrantsz. was Fondateur van dese Fondatie
van Ieru-
salem,
van wie/est
wanneer
gesticht.
 Capelle ende van dese Huysen, ende hy heeft dese Ca-
 pelle ende Huysen gesticht inde eere Godes, ende Ma-
 ria sijn gebenedijde Moeder, ende sijn twaelf Apostelen:
 ende hy ordonneerde dat hier in dese Huysen woonen
 sullen 13. eerbare oude Mannen, die van tijdelick goet
 vergaen zijn, ten eeuwigen daghe toc: ende hy was te
 Ierusalem Anno 1462, ende hy starf al eer het werck
 volmaect was, int Jaer ons Heeren 1467. op S. Pie-
 ters Kermes avont.

Daer hanght noch inde selbige Camer Copie van des booznoemden
 Wouter Ysbrantsz. Testament ofte Wierste Wille/ het welke booz
 ouderdom ende quade toeficht seer vergaen is/ waer upt ick dit volgen-
 de geertesheert hebbe/ begriypende int corte des booznoemde Stich-
 ters laetste Wierste wille ende begeeren.

Item, inden eersten alsulcke Huyssingen als ick opte
 Cellebroeders graft hebbe staen, de selve maeck ick
 principalick om Godts wille, ende daer toe maeck ick
 daer in een Capelle, ende die sel hieten de *Cruys-Capelle*,
 ende men sel die laten wijen, ende dat Heylighe Graf
 daer in setten: ende voort inde Cameren ofte Huysen,
 daer sullen in woonen 13. arme Mannen die eerlijck
 zijn, ende van goeden zijn vergaen, ende gheven hen
 sulcke Proven als het Huys vervallen mach, &c.

Heeft mede begeert/ dat de selbige Vergaderinghe by de Hupsittens-
 meesteren

Wat wie
geregeert
ende ghes-
tuigt.

meesteren sal gheregeert werden/ mits datter noch twee andere eerliche
Mannen benessens hare wesen sullen / de welke ghesamentlicken den
last ende sorghe bevolen werdt. Dooz welcken dienst de Hupsitten-
meesteren upt de goeueren sullen mogen trecken hondert Croonen jaer-
lijc/ mitsdien dat zy alle Jaeren op Iers- about de Mannen inde dooz-
noemde Hupskens woonende/ elc een niet Hemde sullen geven ende
verlozen.

Verhael
van het
Heylige
Graf.

Het Capelleken hier voozen genoemt/ staet noch in sijn geheel/ in het
welcke het Heylige Graf (soomen tselve te dier tijden noemde) plach te
staen: het welke siet vrel versoert met groote debotte vande Roomsche
Catholicken hadde: den Esel diemen op Palm-sondach plachte langs
de straeten te trecken/ hadde alhier sijne plaerse / de welke vande oude
Manneken die aldaer woonden meest voozt getrocken werden/ daer
voozt genietende alle Jaeren elck een paer nieuwe Schoens. Ende de
Ierusalemse Heeren (die also genoemt werden om dat zy in Syrien
tot Ierusalem om ons Salichmakers Graf te besoecken in Pelgrimage
gewest hadden) gingen recht voozt den selken/ ende ghelepten dien ter
plaetsen daer hy gebracht moest werden: die Cappelleken wert tegen-
woozdich ghebruycht by de Engelsche Gemeente/ doende Professie
vande Gereformeerde Religie. Ende vooznoemde Camer vande He-
geerders hanght mede een Kofle/ innehoudende Jaer ende dach wan-
neer 16. Dazgeren ofte Innewoonderen deser Stede tot Ierusalem ge-
weest hebben. Ende diergelijke plach in S. Pieters Kerck te hanghen.

Wobent
die in
Ierusalem
ghenoren
werden.

Belangende nu wat onderhout dat elck Hupsken ofte Camer gheniet
of ontfanght/ het selve is dit volgende: Voben de type Hups-
wert in pder Hupsken uptgherecht ende gegeven/ inde Slachtyt een
voet ofte quartier tint-blepsh: een kinneken Boters: drie soetemelc
Kraen: veertich Tonnen Curs: alle weecken inde Winter-maenden
drie/ ende inde Sommer-maenden twee Wollen Terwen-broot: alle da-
gen een pinte Wiers van twee gulden het Vat/ (dat te dier tijden goet/
jae het beste Bier was/) de Mannen alle jaren een niet Hemde/ met
een paer nieuwe Schoens. Het gene een pder herder ofte meerder van
noode heeft/ moeten zy selker voozt verlozen ofte winnen. In den ja-
re 1640. bestont de Regeeringhe van Ierusalem by vees Persoonen:

Cornelis Maertensz. Vlietrentoorn, Veertich/
Dirck Lenaertsz. Keih, Scheyen.

Beschrij-
vinge van
Syon.

II. SYON, ghelegghen zijnde opten Nooyt-hoek vande Pa-
pengraft/ aende Wolder-graft / in het Won van Over 't Hof, is een
Vergaderinge, bestaende in veertich Hupskens/ waer inne dat woo-
nen veertien orde/ terliche/ arme Mannen inde Vrouwen/ soosy die
hebben: maer de Mannen sterbende/ soo deelen de Meesteren vande
vooznoemde Hur singe mette Weduwe/ ofte Vrouwen/ alle de goe-
ren by den afgestorven naergelaten wesende: ende de Vrouwen moe-
ten Repuden ses weecken naer 't af-sterven van hare Mannen daer upt
ber

vertrecken/ maer de Wouwen sterbende/ so moghen de Mannen daer inne blijven/ geduypende haer leven. Dese Hupsingen zijn gesticht ende opgericht inden Jaere ons Heeren 1480. by Jonckheer Huce van Swieren, ende sijn Hupsvrouw Luuygert van Bof-huysen, gelick sulcx ^{waamees ende van wie ghesicht.} blijkt by 'rgene boken de deure ende inganch vande voorsz. Vergaderinge gestelt is. Van 'tix te weten/ dat daer naer inden Jaere 1505. by Ghijsbert Korstensz, ende naer hem inden Jaere 1568. by Ian Lourensz. Depde Backers ende Bozgeren deser Stede/ de middelen/ renten/ ende innercomen van dese Hupsinge seer vermeerbert ende verbeter zyn. Insonderheyt is dese Vergaderinge inden jare 1634. merckelicken by Testamente begiftet ende verbeter by Lucas Iansz. van Wassenaeer, Eenighe Soon van Ian Lucasz. van Wassenaeer, Eerrijs Burgermeester deser Stede/ ende Ontfanger van des Gemeene Rants middelen over de Stadt Leyden ende Ryndlant/ alhier ter eeren guldent.

Daerdien dat ny door den E. Claes bander Meer/ Burgermeester der Stadt Leyden behandicht is een Memozie ofte Extract upt het Testament vande voornoemde Lucas Iansz. van Wassenaeer, zoo hebbe ick goetgebonden tot zijner eeren ende gedachtenisse/ de selve alhier in te lijnen. Luydende als volghet:

Lucas Iansz. van Wassenaeer, is overleden den 8. Decem- ^{Syons in- comen vermeer- dert, 1634.} ber 1634. Ende heeft by zijn Vyterste Wille (onder anderen) gemaect eerst ten behouue, van 't Hofgen ofte Godts-huys genaemt *Zyon*, staende binnen Leyden op de Papegraft: sijn Wooninge ende Landen leggende in Soeterwoude aende Gowech, groot ontrent de twaelf Mergen: mits uytreyckende zeeckere Lijf-rente ten behouue vande Soon vande bruycker, die gebreeckich en verminct is, hem aenghecomen in het timmeren ende bouwen vande voorsz. Wooninge, ende boven dien noch twee hondert gulden aen gelt.

Heeft noch ghemaect ende gelegateert aende Hofgens *Ierusalem*, *Emaus*, *Trijn Jacobs Huysgens*, *Ioostenpoort*, *Stevens poortgen*, *S. Ians Hofgen*, ende *S. Annen Hofgen*, elcx ses hondert gulden. *S. Barbaren Hofgen*, duyfent guldens. Ende aen 't Hofge van *Ian du Lacter*, acht hondert gulden.

Wat portie
in Syon
genoten
wert,

Also dat de gene de welke de selvighe nu bewoonden/ veel beter ende grooter portien mogen genieten als de gene die hoor dien tijt daer inne woonden/ genoten hebben. Want de selvighe ontfangen alle jaeren tegen den Winter in elck Hupskien/ een goede Doet ofte quartier Wint-blepsch/ mer het Dout om het selvige te mogen souden: een half achtendeel Boters: een Soetemelck Kase: drie gulden tien stuvers/ om Turf te coopen: ses pont Kaerffen: de Mannen elck een Hemde/ met een paer Schoen: inde ses Winter-maenden alle weecken twee Cerwen brooden: alle dagen door het gantsche Jaer een pinte goet twee gulden Bier: ende op peder dach van de vier Hooch-tijden elck vier stuvers.

Van wie
gelegeert
en gekuypt.

De Gegeertinge ende tbeeyt van de Goederen ende inncomen van dese Hupsinge/ bestaet beneffens de Huys-litren-Meesteren, die in alle Vergaderingen de toetsicht beholen is/ by twee eerliche Personen/ de welke inden Jaere 1640. waeren Michiel Mathijsz. Chymaer, ende Ian van Marcken, Weertich.

Binnen dese Vergaderinge van Syon, is inden jaere 1640. by de eersame Joffrouw Emerentia Benaing, Hupsrouw van Mr. Jacob van Brouckhoven, Burgermeester deser stede/ doen bontwen en sichten vier bequame woonhuplen/ omme bewoont te werde by eerbare Weduen/ de welke volghende de Fondatie van Syon, binnen zes weecken naer het overlijden van hare Mans souden moeten vertrecken/ ende aldaer onderhouden te werden/ upt soodanighe middelen als by haer daer toe geordonneert zijn.

Beschij-
vinge van
S. Stevens
poort.

III. S. STEVEN, ofte STEVENS POORTGEN, gelegen zijnde in Marendorp/ acnde Noortzijde der selver/ omtrent de Hupsinge van mijn Heer den Burghermeester Ian Ysnoutsz. vander Nesse, onder het Bon van Ober-Maren Lantsjde/ is een Vergaderinge bestaende in 13. Hupskien ofte Cameren/ de welke bewoont werden by 13. eerliche/ arme/ oude Mannen ende Vrouwen; van de Mannen sterbende/ moeten de Vrouwen naer ses weecken daer upt vertrecken. Alhier heeft eertijts een kleyn Kercken gestaen/ alwaer ordinaris Wisse in gedaen werde/ maer is over lange afgebroken.

Van wie
en wanneer
geslicht.

Dese Vergaderinge, gelijk als blyckt upt de Zieken van de Fondatie/ is geslicht ende ghesondeert inden Jaere 1487. by den Eersamen Wilem van Tetroede, ende Christijn Arents Dochter, sijn Wif/ opten 27. November: dan is mede sonder twyffel (gelijk meest alle de Armen huylen,) naermaels van verscheppen andere goede Lypden seer vermeerder ende verbeter: alsoo dat de Amewoonderen der selver Hupden ten dage genieten ende ontfangen/ boden de byse Wooninghe/ alle jaren tegen den Winter een quartier ofte Doet Wint-blepsch: tot haer Boter vier ende een halve gulden: tot haer Turf ses gulden: tien pont Kaerffen: de Mannen tot een paer Schoen 30. stuvers: ende Laecken tot een paer Hoosen/ ende een nieu Hemde: alle weken drie Cerwen

Probe van
dese Hups-
singe.

wen hzooden/ alle dagen een pinte Biers. Dese Vergaderinghe wert mede geregeert/ (als de voorgaende) by seckeren Vaders ofte Meesters daer toe gestelt ende geordonneert zijnde/ die inden Jaere 1640. ende daer te hoozen geweest zijn D^r. Gijsbert van Dam, ende Ian de Wilde, Apothecaris/ Ian Iansz. vander Vecht, Rentmeester.

IV. IOOSTEN POORTGEN, ghelegghen wesende tusschen de Cellebroeders ende S. Pieters achtergracht/ ten midden de Segerstege aende Supr. zijde der selver/ onder 't Bon van Supt. Kapenburch/ is een Vergaderinghe bestaende mede in 13. Hupskens ofte Cameren/ de welke alle te saemen bewoont werden by Vrouwen ofte Maechden: ende dat achtervolgende den wille ende begeerte vande eerste Stichters ende Fondeerders/ ghelijck sulcx blyckat upt dit by-gaende Extract/ geertraheert ende getrocken wesende upt haere iupperste wille ende begeerte/ luydende aldus:

Geertruyt Iooft Heynrick zoons Weduwe, voor haer selven, Henrick Iooften ende Wigger Iooften, door last ende begeerten van haerluyder Vader S. G. begeeren ende willen dat van nu voortaan ten eeuwighen dagen, ter eeren Gods, alsulcke derthien Cameren, als sy hebben staende inde Seger-stege binnen Leyden, gebruyckt ende bewoont sullen werden door Vrouwen, wesende Weduwen ofte Maechden, oudt boven veertich Iaren, goet van fame ende getuychnisse, ende vreedtsamich van leven. Ghedaen int Jaer ons Heeren 1503. op S. Geertruyden avont.

Van wie
gesicht es
waer toe.

De ghene die inde selvige Hupskens woonen/ genieten ende ontfangen hoven hare byse wooninge/ alle jaere tegen den Winter een tonnen Boters: negentghen Coumen Turfs: alle weken ses stuybers aen gelt: alle dage een pinte Biers: Het gene sy voorder ofte meerder van noode hebben ende behoeven/ moeten sy selfs winnen ende versozghen. Inden Jaere 1640. ende eenige Jaeren te hoozen is Collator ende gifter van dit Hofgen Frans Duyt Henricxz. van Voorhout. Ende Administrateur ofte Rentmeester Frans Duyt Pieterz. vander Werf, out Schepen deser Stede.

Wat hoozen
darse
genieten.

V: S. IANS HOFKEN, gelegghen wesende in Marendoyp/ dicht by de Syle-voorte/ aende Noort-zijde der selver/ onder 't Bon van Oost-Marendoyp lantside/ is eene Vergaderinghe bestaende (als de voorgaende) mede in derthien kameren ofte hupskens/ in de welke

Beschryffinghe
ge es
danne van
S. Ians
Hofken.

Dan late
gesticht en
wanneer.

Wouwen/ (isp Weduwen ofte Maechden) woonen: hoewel de eerste Stichters belast ende bevolen hadden/ dat inde ses groote kameren souden woonen goede eerbare Mannen ende Wouwen/ soo sp die hadden/ ende inde seken cleynste goede eerbare Wou-personen: maer is daer naer onsekeren consideratten ende redenen verandert. De eerste Stichters van dese Vergaderinge zijn geweest Ian Stoop Kerstantssoon Schepen in Leyden geweest hebbende/ ende Claertgen Pieters Ian Clarensoons dochter, de welke de selfde inden Jaer 1504. opten 26. dach in Junio/ opgerichtet ende gestichtet hebben/ ter eeren Godes, Maria sijn gebenedijde Moeder/ ende de twaelf Apostelen. Van de Erfghenaemen vande voornoemde Stichters hebben opten derden Februarij des Jaers 1567. dese stichtinghe met alle recht ende actie opgedraagen ende getransporeert aen Meester Gerrit vander Laen, Licentiaer in bepde de Rechten/ ende Rentmeester vande Abdye ter Lede, de welke de selbige Hupsinghen ende Cameren heeft doen vernieuwen/ ende de goederen ende innecomen seer vermeerdert ende verbeteret. Inden Jaere 1640. ende vele Jaeren daer te vooren zijn Gisters van dit Hoofgen geweest/ Jonckheer Guisleyen vander Laen, Heere vande Uyterbuyt, Hoogh-Vreemraet/ van tshen Hupsingens ende Cameren/ ende Jonckheer Arent Ingenieuwelant, van drie Hupskens ofte Cameren: ende Ian Ianlz. vander Vecht, Rentmeester/ die dien dienst over de dertich Jaeren waer genomen ende bedient heeft. Sedert die tijdt hebben de armen luyden beter gehad/ alsoo dat een pegelick die inde selfde Hupsinghe woont/ ontfanght ende geniet boven de drie Hupsinghe/ alle Jaer negen gulden in gelde/ de welke aen haer verstreckt werden aen drie gedeelten/ te weten/ Alreheyligen drie gulden/ Paesschen drie guldens/ ende de resterende drie guldens S. Margarieten Markt: ende teghen den Winter elck vijftien Tonnen Turf. Dit is alle 'tgens sp in dese Vergaderinge ontfangen ende genieten.

Watse al
hier ontfangen
en
genieten.

S. Annen
Hofken
van wie/ en
wanneer
gesticht.

VI. S. ANNEN HOFKEN, gelegen zijnde inden Supt-
hoeck vande Hov-graft naest de Hupsinghe van Ian Paedts van Sant-
horst, S. G. onder het Wou van Sant-dorde/ is een Vergaderinghe
bestaende in dertien Hupskens/ de welke by dertien oude/ eerbare/ ar-
me Wouwen-personen (Weduwen/ ofte Maechden) bewoont wer-
den: heeft een kleyn Kercken/ dat noch in zijn geheel gebleven is. Des-
se Vergaderinge is gesticht ende ghesondeert opten derden Augusti des
Jaers 1507. by Willem Willemsz. Clemens Willems dochter, Ian
Nannings soons Wijs, ende by Sophia Willems Dochter, die Ian Ker-
stants zoons Wijs was, als kinderen ende Erfgenamen van Willem
Claesz. ende Hillegont Willems d'r: onser drie Vader ende Moeder
S. G. tot volhazinginge van desselfs upterste wille.
Maer dien dat ick dese Fondatie in het geheel becomen hebbe/ so heb-
be ick goet gebonden daer upt te trecken, dit volgende:

Ende

Ende dese Tienden ende goeden voorfsz. begeeren wy ende willen dat het ten eeuwigen dagen blijven sul-
 len waerlicken, tot behouf vande dertien armen voorfsz.
 ende datmen jaerlicx daer van coopen zal Vleysch, Turf
 of anders dat hunluyden meest van noode zal zijn. En- Wat per-
 soonen
 alhier
 moghen
 woonen.
 de totten Cameren voorfsz. salmen aennemen ende ont-
 fangen wanneer daer een vaceert, arme Maechden ofte
 Vrouwen, out wesende veertich Iaer of daer boven, die
 goet van fame zullen sijn, ende altoos de gene die van
 d'ofcomste wesen zullen van onse Ouderen voorfsz. voor
 yemant anders indien daer yemant wesen sal. De welcke
 in haer dagelicx ghebedt ghedachtich wesen sullen ende
 bidden voor onse Ouderen ende alle den genen daer hen
 luyden goet of geschiet zal wesen. Ende zullen rustelick
 met malcanderen leven, d'een d'ander dienende in sieck-
 ten ende anders, Susterlicke vrientschap onderhoudende.
 Ende oock indien zy metter doot yet ruymende achter-
 latende laten, alsoo zy vanden Aelmissen geleeft hebben-
 de, zoo zal dat altsamen blijven ende comen tot behouf
 vande zelve Cameren, ende anders tot profijte vande ar-
 me voorfsz. tot discretie ende goetduncken vande Gu-
 bernateurs inder tijt vanden Huysse voorfsz. &c. Ende om
 dat wy begeeren dat alle dit voorfsz. staet, vaste ende sta-
 de ten eeuwigen dage zal werden onderhouden, so bid-
 den wy noch den voorfsz. Eerwaerdighen Heeren, den
 Deecken ende Scholaster, ende oock mede de wijze ende
 eerbaere Mannen den Burgermeesteren der Stede van
 Leyden, dat zy dese Fondatie over ons willen besegelen,
 met des Collegiums ende der Stede Segelen, 'twelck
 wy Deecken en Capittel, ende Burgermeesteren voorfsz.
 ter bede van Willem ende Clemens voorfsz. hebben gaer-
 ne gedaen int Iaer ons Heeren 1507. den derthienden
 dach in Augusto.

Wat al
daer geno-
ten wert.

De welke de hooznoemde Vergaderinge met so vele goederen hooz-
sien ende verzocht hebben / dat de Inwonderen der selber hooz als
tijt mogen ontfangen ende genieten / boven de vyve Hupschuyt / alle Ja-
ren tegen den winter 20. Connen Toz: negen gulden tot Dleysch: een
Kaes: Geduyzende de ses Winter-maenden / alle weken twee Cer-
wen hjooden: ende alle dagen een pinte Biers: het gene sp hoozder ende
meerder tot haer onderhoudinge van noode ende gebreck hebben / moe-
ten sp selfs verzozen ende winnen.

Het innercomen ende middelen van dit Hoozken ofte vergaderinghe /
zijn dooz de genegentheyte ende goede affectie tot het zelve / by eenighe
van het hooznoemde gheslachte. Insonderheyt by Pouls Poulz. van
Thoorenvliet, ende zyn Hupschouwe ober weynige Jaren / met eeu-
wige Renten ende anders seer verrijcht ende verbeterd. Alsoo dat de
hooznoemde Arme Hoozken / nu wel ende eerliken onderhouden con-
nen werden. De Regeeringhe van dit Hoozken bestondt inden Jaere
1640. by de twee volgende persoonen:

Jan Janz. van Swanenburch, Pottebacker / in plaetse van Heeltgen
Nieuwins / Weduwe van Arent Coznelisz. Backer / als zijnde de naeste
afcomeling vanden Bloede.

Cornelis van Stalpert vander Wiele, in plaetse vande Scholaster ten
Hogelande / ende is gestelt by de Heeren vanden Gerechte.

Betaniën,
van wie est
waer
gesticht.

VII. BETANIËN, ofte EMAUS, ghelegen zijnde opte
Cellebroedersgrast / aende Noortwestzijde van Ierusalem, is een Ver-
gaderinge bestaende (gelijk de hoozgaende) mede in 13. Hupskens of-
te Cameren / de welke alle te samen by eerbare Weduwen ofte maech-
den bewoont werden. Ende is gesticht / gefondeert / ende gedoteert op
ten 15. October des Jaers 1563. by mijn Edele geduchtinge Hoozwe /
Hoozwe Agatha van Alckemade, Weduwe van wijlen Heer Iohans
van Cuylenburch, in zyn leven Bidder, etc. met dit bespreck:

Dat de voorz. Vrouwe Agatha voor haer ende voor haren erven
ende nacomelingen, aen haer reserveert ende behout de gifte van de-
sen huysc, by versterffenisse ofte anders, ende voorts allen dispositien
van saecken desen aengaende: ende heeft gewilt ende bevoolen dat
niemant in dese Huysen ofte Cameren en zal ontfangen worden, dan
oude eerbare Mannen ofte Vrouwen, geen Bedelaers, Creupele ofte
Blinde, die van quadet secte is, Dronckerts, noch onvrედsamen, noch
die eenich lichamelick ghebreck heeft, die met kinderen ofte schul-
den belast sijn, ende die by de huysen om broot gaen, &c.

Desgelijck vele ende versceyden andere condittien ende hoozwaarden /
alles te lange omme te verhaelen ende te beschrijven: blickende by de
geschreven Oudonnantie / de welke hanghende is opte Camer alwaer
de Kies

de Begeerders bande voornoemde Hupsinghen ordinarijs vergaderen ende besloagnieren. In den Jaere 1640. ende verschepden Jaeren daer te vooren is Collator ende gifter van dese Vergaderinge geweest den E. delen Heere Jonckheer Johan van Mathenesse. Heere van Mathenesse/ etc. ende Gentmeester Jan Claesz. van Lijn.

De gene die aldaer inde voornoemde Hupskens ofte Cameren woenen/ genieten ende ontfanghen alle Jaeren tegen den Winter twintich Connen Turfs: alle daghen een pinte Biers: ten derden jaerlicx aen gelde veertien gulden/ de welcke haer ghegeven werden aen drie Termijnen/ te weten Alrehepligen ses guldens/ te Vroulichmissen dage vyf guldens/ ende des Omme-ganghs avondt de resteerende drie gulden.

Wat probe daer genoten wert.

Dit is alle het gene in dese Vergaderinge ontfanghen ende ghenoten wert/ 'tgene een pder verder van noods heeft/ omme haer te voeden ofte onderhouden/ moeten zy zelfs versorgen ofte winnen.

VIII. Tot de voorgeaende seben Vergaderingen is noch toe gheroemen ende gheboecht een achtste/ namentlicken TRIIN IACOBS AELMOES-HUYSKENS, bestaende in een getal van 9. Hupskens/ neffens den anderen gelegen zijnde aende Noortzijde bande Degerstege: onder het Wou van Supt. Kapenburgh. Welcke Trijn Iacobs Dochter onlanghs geleden (te weten omtrent den Jaere 1597. ofte 1598.) by Testament ende uytterste wille de voornoemde Hupsen gegeven ende gestelt heeft in handen bande Hupsitten-meesteren deser stede/ omme de selbighe te doen bewoonen totten eenwigen dage toe/ by eerlicke/ arme Wannen ende Vrouwen/ ende datmen de selvige hoven de bype hupshupz/ Jaerlicx uytrepken soude/ uyt de penningen daer toe by haer gegeven ende geordonneert/ tegen den Winter om eenighe yobstie ende hoopraet te doen/ een Somme van twaelf gulden. Het welck soek als onderhouden ende ghedaen wert. In den Jaere 1640. dooz Adryaen Quyringsz. van Paddintpoel, ende Willem Arenisz. van Immerseel, beyde Helmoessenters/ specialicken daer toe gecommitteert wesende.

Trijn Iacobs Aelmoeshuyskens.

Daer dien dat himmen de Stadt Leyden zedert den Jaere 1614. noch verschepden Vergaderingen by de eene ende d'andere op-gherecht zyn/ tot onderhout van arme ende eerbare/ zoo Mans als Vrouwen Personen/ soo hebben wy goet gebonden/ tot een ewluige gedachtenisse bande selve Stichters ende Fondateurs/ de namen ende plaatsen daer by te hougen/ beginnende met

1. IAN du LATERSHOFGEN, gelegen zijnde dicht by de Haerlemer Dooite/ aende Westgrast onder 't Wou van Hogemozsch: Het welcke inden Jaere 1616. volgende de Testamentarte Dispositie van Jan du Later, gemaecht opten 24. Aprils 1612. gesticht ende doen

hou

boutwen is by de Executeurs van 't selve Testamente, de welke my be-
handichte hebben dit volgende memorie:

Ian du La-
ters Hof/
wanneer
gesticht.

Ian du Latere, van Comene in Vlaenderen gheboortich / heeft op-
ten 24. Aprilis inden Jaere 1612. ghemaeckt zijn Testamentaire
dispositie/ ende daer by tot zijne Vuerbersele Erfgenamen ghemaeckt/
oude/ arme/ ende onvermogende Personen binnen Leypden woonen-
de/ insonderheyt de Wuyfgenoten des geloofs/ daer by verstaende Le-
denmaten vande Gerefomezerde Religie/ (daer by zelfs mede een Lid-
maet van was) die de meeste hulpe van noode hadden. Ende dat vol-
gende het goetduncken ende de discretie vande E. Ian de Block, Hen-
rick Sirjansz. Mathijs Ellevier, ende Pieter vanden Cruyce, Cooplieden
ende Hoopsteren deser Stede/ stellende de selve tot Executeurs van zijn
Testament ende Wterlike wille. Ian du Later overleden zijnde/ so heb-
ben de selve goet ghebonden/ dese Erfentisse niet onder de selve Armen
uyt te geven ende te verdeelen/ maer om dat die tot meerder profijt en-
de hoordeel vande selve Armen/ mocht aengelept ende bewaert werden/
ende dat 3p van tijt tot tijt eenich onderhout 3p de selve mochten ghe-
nieten: ende dat de ghebachtensse vanden voornoemden Ian du Later,
totte nacommelinghen mocht comen ende bijven/ zoo hebben 3p mitten
anderen geresolveert/ voor de selve goederen die de voornoemde Ar-
men int gemeen geerft hadden/ vande Burgermeesteren te coopen een
ledich Erve/ gelegen inde laetste bergrootinge deser Stede/ ontrent de
Haerlemmer poozte/ ende daer op te doen bouwen neghen Wuyfsges.
ofte Cameren/ omme byeerbare/ oude/ arme Wannen ende Vrouwen
't 3p getroude/ ofte byse Personen/ met haer twee in een Wuyfgen be-
woont te werden/ zijnde Lidmaten vande Gherefomezerde Religie/
ende dat onder zobenige oydere ende conditten/ als by de selve Execu-
teurs gemaect zijn/ ofte in tijden ende wijlen gemaect mochten wer-
den. Welck Hofgen ofte Vergaderinge 3p tot een eeuwige gedachte-
nisse vande Testateur genoemt hebben Ian du Laters Hofgen.

Maer het boutwen van 't selve Hofgen/ zo is het innetouwen van dien/
voor de liberaliteyt van verschepden Boygeren ende Innegesetenen de-
ser Stede/ merckelicken vermeerderd ende verbeterd: alsoo dat nu te-
genwoordich de Innetwoonders van dien/ genieten hoben de byse Wuyf-
Wuyf/ yder Wuyfgen twintich Tonnen Turf alle Jaeren/ ende alle
maenden twee witte Wollen hoots/ ende daerenboven tot gedachtenisse
van eenige Personen die met haer Legaten 't selve Hofgen verbe-
tert hebben viermael 's Jaers eenich geldt ende witte hoot. Belan-
gende de Regenten/ die dit Hofgen geregeert hebben/ ende inden Jaers
1640. noch Regereen/ die zijn dese volgende:

De eerste zijn geweest de Executeurs by Ian du Later zelfs
ghestelt/ te weten:

Ian de Block,
Mathijs Ellevier,

Henrick Sirjansz.
Pieter vanden Cruyce,

Ende

Ende daer na 'tzy dooz versterben ofte andersints zijn in
desselfs plaesen gheromen:

Ian de Mommer,	Ewout Henricxsz. Craen,
Pieter Iooften Warmont,	Abraham Elsevier,
Cornelis van Dorp,	Ian de Smedt.
Dirck Lucasz. van Walbeek.	

2. S. BARBAREN HOFGEN, gelegen aende Pooortzijde
van Lebendael/ ontrent de Vestwalke/ onder 't Bon van Hoogelwoert/
welck Hofgen gelijk boven aenden ingangh ghestelt is. Inden Jaere
1618. ghesticht is by Jacob Aertsz. Spruyt, ende Beatrix Huymans
Dochter/ zijne Hupsvrouw/ ter eeren Godeg.

De Regenten vandit Hofken zijn inden Jaere 1640. ende eenige ja-
ren daer te boozeng eweest/ Huymen ende Dirck Cornelis zoonen de
Gy, ghebroeders. Dit Hofgen bestaet mede in neghen Hupsgens/ de
welcke alleen bewoont werden by arme Vrouwen zoo Weduwen als
Maechden/ die boven de vyve Hupschuyze jaerlicx genieten/ een half
achtendeel Boters/ seffen tonnen Turf/ ende alle weechen een Cer-
wen groot van anderhalf pont/ sonder meer.

3. S. SALVATORS HOF, gelegen zijnde aende Westzij-
de vande Steenstrate/ ontrent de nieuwe Haerlemmer poorte/ onder
't Bon van Hoogemoysh/ is bestaende in veertien bequame hupskens/
die alle bewoont werden/ by veelere weduwen ofte Maechden. Des-
se Vergaderinge is gesticht inden Jare 1636. by de Executeurs van
den Testamente ende uiterste Wille gemaecht by Heer Pouls Claesz.
de Goede, S. G. gemaecht opten 27. Junij 1625. ghelijck ghestien
wert upt het Extract van't selve Testament/ welck my behandicht
is by Ian Iansz. vander Vecht, een vande selve Executeurs alhier unne-
gelijst.

Inden Name des Vaders, des Soons ende des Heyli-
gen Geestes, Amen. By den innehouden van desen o-
penbaeren Instrumente, zy kennelick eenen yegelicken,
dat inden Iaere vander geboorten des zelfs ons Heeren
1625. opten 27. Iunij des naermiddachs de clocke on-
trent twee uyren, voor my Ian van Heussen, Notaris
Publijck, &c. in eygenerperfoone gecompareert is den
E. Heere Pouls Claeszoon de Goede, woonende bin-
nen der Stadt Leyden, &c. Verclarende dat hy acht ne-
mende

Stichtin-
ge van
Salvatoers
Hofgen.

mende, &c. Verclaerde voort hy Testateur, dat hy voor heeft in zijn leven te doen maecten binnen des Stadts muiren van Leyden, een Hofgen ofte Fondatie van veerthien bequame woonhuyskens, ende noch een Kaemertien dienste ende behouue vande Regenten van dien, welck gesicht hy Testateur wil dat geintituleert sal werden, *Salvator Mundi*, ofte *Sint Salvators Hof*, omme ten eeuwigen dagen by deuchtsame ende eerlicke Maechden ofte Weduwen, zy hun wel ende ongehoutet zullen houden ende draghen, ende langer niet, om Godts wille ende voor niet bewoont te werden. Instituerende hy Testateur zijn Erfgenamen 'tvoorsz. Hofgen, of de bewoonders van dien, die immermeer wesen zullen int gemeen, ofte de Regenten voorsz., ten behouue van't selve Hofgen, ende d'Inwoonders van dien, zulcx als best zal mogen bestaen ende stad grijpen, &c.

Wat is dit Hofgen ge-
noeten
noeten
wert.

De Vrouwen/ Maechden ofte Weduwen die dese Hupsgens zijn bewoonende/ genieten boven de huppe wooninge vijftien Tonnen Turf jaerlic/ ende somtijts eenich gelt op Kerst-abont.

Volgende het Testament van Heer Pouls de Goede/ zijn Regenten in dit Jaer 1640. ende zedert de stichtinghe geweest Ian Iansz. vander Vecht, ende Ian Claesz. van Lijn, de welke dese Vergaderinge hebben doen stichten ende bouwen.

4. BETHLEHEM, geleghen aende Noortzijde vande Lange-graft/ by naer op het Oost-eynde vande selve Grast/ onder het Wou van Zyl-oozt. Bestaende in twaelf Hupsgens/ die bewoont werden zo wel by Mannen als Vrouwen/ die Lidtmaten zijn vande Nederdypische Gemeente/ die genoemt wert/ De Waterlantische, zijnde een soozte ofte secte vande Menmonijten/ genietende vooz alnoch alleen de huppe Hupshuppe.

Bethlehem
van wie/
ende wau-
neer ghe-
hout,

Deze Vergaderinge is gesticht ende ghebout inden Jaere 1631. by den E. Gerrit Francken van Hoghemade, ende hy heeft het selve Hofgen aen de voornoemde Gemeente opgedragen.

Naer dien dat mijn vooz zijne Soonen ende Erfgenamen Copie vande selve Fondatie ende Stichtinge behandicht is/ zoo zal ick daer upt alhier innelijven 'tgeene hier volcht:

Op huynen den derden Decembris 1630. Compareerde voor Fondatie my looft van Santwech, Openbaer Notaris, &c. d'eersame Gerrit van Bethelhem. Francken zoon van Hoghemade, &c. De welcke uyt sonderlicke liefde ende affectie, die hy verclaerde toe te dragen de leden onses Heeren Iesu Christi, sorterende ende in geestelicke Oeffeningen hun erhoudende onder de Duytsche of Nederlantsche Gemeynthe, ghenaemt de Waterlantsche, binnen deser Stede, onder de welcke jegenwoordich het Vermaners-ampt bedient wert by Ian de Pla de Jonge, Pieter Reyniersz. ende Pieter Willemsz. Knotter, ende om andere redenen zijn Comparants ghemoet daer toe porrende, &c. aende voorsz. Gemeente by gifte diemen noemt onder den levenden, gheschoncken ende gegeven heeft, gelijk hy alsnoch aen de zelve in vryen eygendomme eeuwichlick ende erfelicken overgeeft, zeecker ledich erve, gelegen inde vergrootinge deser Stede aende Noort zijde vande Langhe-graft, ontrent de Bolwerck-steghe, &c. ende hier toe de twaelf Huyskens, die hy Comparant voorgenomen heeft by Godes hulpe opt selve Erve te doen bouwen, &c. ende uyerlicken voor Sint Iacob des toecomstighen Iaers 1631. opgebout zullen wesen, &c.

Int vorder verclaerde hy Comparant de voorsz. Gifte te doen onder de volghende Stipulatiën, te weten dat de voorsz. twaelf Huyskens continuelicken in raeck en daeck ende behoorlicke reparatiën zullen moeten werden onderhouden tot laste vande voorsz. Gemeynthe, &c. Dat voorts de Regieringe ende opsichte vande zelve Huysgens bestaen zal in drie persoonen, daer toe hy Comparant voor d'eerste reyse is stellende Balthen ende Salomon Gerrits zoonen van Hoghemade, sijn Comparants Soonen, mitsgaders Claes Willems zoon de Munt, mede Lidmaet vande voorsz. Ghemeynthe, met ordere dat by t'overlijden, onbequaem werden, of vertrecken van een ofte meer vande voorsz. genomineerde Regenten, de verkiefsinge van anderen in der selver plaetse wesen ende t'allen tijden blijven zal aende vermaenders vande voorsz. Gemeynthe inder tijt, die hy Comparant alleenlick is ordonnerende van t'allen tijden een uyt sijn Geslachte onder de Regenten te moeten houden, &c.

Welcke also vercoorne Regenten mette meeste eenstemmicheydt ende opt gevouchtichst hun doenlic zijnde, de voorsz. twaelf Huyskens in rechter Aelmissie te bewoonen, zullen uytgeven aen Persoo-

Eerste
Regenten
van dien.

nen vande voorz. Gemeynthe der zelve leven lang of minder tijt ge-
duyrende, ter discretie ende goetvinden vande Regenten inder tijt.

Des verclaerde hy Comparant, dat of God almalnlich gave dat
yemant van sijn Geslachte de Wooninge vande voorz. Huyskens in
Aelmisse wilde ghebruycken, de selve daer toe voor anderen zullen
moeten werden geadmitteert ende toeghelaten, doch alleenlick tot
twee vande zelve Huyskens, &c.

Ende ordonneerde noch hy Comparant dat de voorz. twaelf
Huyskens te samen gevoucht, ende voor eene Vergaderinghe ghenom-
men, met den Name *Bethlehem* zullen werden benacmt ende uytghe-
sproocken, &c. Aldus gedaen, gepasseert ende verleden ten daghe,
Maent, ende Iaer als boven, &c.

Brouck-
hovens
Hof,
wanneer
gedout.

5. BROUCKHOVENS HOF; *Juden Jaere 1640.* is
by den E. Heere Mr. Iacob van Brouckhoven, Burgermeester deser
Stede/ etc. aengevanghen te bouwen ende te stichten een Hofgen/ ofte
Vergaderinghe van sesten schoone Hupsen/ gelegen zijnde aende Oost-
zijde vande Papengraef/ onder 't Bon van Over 't Oof/ aldernaest de
Vergaderinghe van Syon. De Eerbare Joffrouwe Anna van Broucho-
ven, eertijts Hups/vrouw vande E. Heere Meester Willem van Baerf-
dorp sans zoon, in sijn leven Gaedt inden Provincialen Gade van Hol-
lant/ ende Suster vande voornoemde Heere van Brouckhoven, heeft
mede volgende haere Testamentaire dispositie geordonneert vier Hup-
sen tot onderhout van arme personen te doen bouwen/ daer toe ordon-
nerende souffisante middelen. Welcke voorsz. Hupskens mede in dese
Vergaderinghe begrepen sijn/ ende wert dienvolgende met eenen naem
genoemt Brouckhovens Hof.

Welcke Hupsen betrouwt zullen werden by oude/ eerbare/ arme ge-
troude Mannen ende Vrouwen/ ofte by twee Weduwen te samen. De
hoven de vyve Hups/hupsen/ so veel jaerlijc. zullen genieten/ als den voorz.
voornomden Heere daer toe ordonneren sal.

Dese Vergaderinghe die wert so massif/ net ende sterlicken/ insou-
derheyt voorz. aende Straete/ niet een schoone Hoozte van Wentemer-
steen opgehout/ hoven de welke ghestelt sijn de volghende Letteren
I. V. B. 1640. A. V. B. dat geen van alle de Vergaderinghen binnen
Leppen gesticht zijnde/ hier by verzelecken mogen werden.

Catharijn
Maertens
Hofgen.

6. Ten laetsten sullen top tot alle de voornaemde Vergaderingen hier
noch by voughen CATHARYNA MAERTENS HOFGEN, be-
staende in twaelf Hupskens/ gelegen binnen een poorte/ ende met een
ganghe upromende aende Oost-zijde vande Sintgraef/ onder 't Bon
van Oost-niculant. Dese vergaderinghe ende hupskens van dien sijn
by

by Catharyna Maertens dr. Weduwe van Ian Harmansz. in sijn leven Cleermaecker, volgende haere Testamenteaire Dispositie/ gemaectt ende verleden door Meester Jacob Verwey/ Notaris Publick open xvij. Februarj inden jare 1621. opgedragen aende Huyssitten-Arme deser Stede/ omme ten eentwigen daghen by eerbare arme Persoonen in Welkisse ende om inder bewoont te werden/ onder de opsechte ende tot discretie vande Huyssitten-meesteren ofte Helmoesenters. Dewij- le dat my door den E. Adriaen Quirijnszoon Paddinpoel, eerste ende outste Huyssitten-meester/ het Testament van dese Fondatie ende gif- te behandicht is/ soo sal ick tot ghedachtenisse van die goede eerbaere Weduwe/ daer uyt trecken tgene alhier volcht:

Ende van nieuws disponerende verclaerde dat zy legateerde, maeck- Fondatie
 re ende besprack, aen ende ten behouve vande Armen Huyssitten van 'tsel-
 binnen de voorsz. Stadt Leyden, alfulcke twaelf Huyskens ende erf- ve Hof-
 kens, als zy staende ende legghende heeft opte Sijt-graft binnen der gen.
 voorsz. Stede, hebbende haer uyt ende ingang door een poorte ende
 gange opte selve Sijtgraff, naest de Coningh van Polen, ende daer toe
 noch in gelde een somme van ses hondert guldens. Met sulcken
 verstande dat de voorsz. Huyskens by arme onvermoghende zo Mans
 als Vrou-persoonen ter discretie vande Meesteren vande voorsz.
 Huyssitten, om niet bewoont werden zullen. Ende indien eenighe
 arme onvermoghende Persoonen mochten werden bevonden, haer
 Comparante van maechschappe ende bloede bestaende, dat de zelve
 de vreemde geprefereert ende voorgetogen zullen werden, &c.

Dit is alle het gene ick van onse Leytsche Vergaderingen ende Ar- Besluyt
 me huysen aengaende / hebbe connen ofte weten te vernemen ende te vande
 schryben: wat vijt ende naersticheyt ick aengelwent hebbe omme pets Arme-
 meeders te mogen weten / is te hergeefs geweest. Doth een yder sal huysen.
 uyt het ghene gheseyt ende verhaelt is/ ghenoech connen speuren ende
 bemercken/ dat de Burgeren ende Innewoonderen deser Stede/ tot al-
 len tijden grooten lust ende puer gehadt hebben / om de arme/ serliche
 Persoonen/ Weduwen ende Weesen/ vooz soo vree als in haer was/
 plaesen ende goederen te versorgen/ waerinne de selve van tijt tot tijt
 mochten onderhouden ende versocht werden. De welke meerder ge-
 weest is als in eenige van onse nagebuypde Steden: waer uyt ick niet
 goede redenen soude moghen besluypen/ dat binnen der Stadt Leyden,
 tot allen tijden rycke ende wel-gesielde Borgeren geweest hebben / de
 welke Godt door de Dapperhe- Aertinghe ofte andere middelen gese-
 gent ende rijck gemaectt heeft. De Almachtige goede Godt gebe dat
 haer nacomelingen/ de welke haer Doozouderen in rijckdommen ver-
 ke te hopen gaen/ tot allen tijden mede alsoo gesint mogen blijven/ en-

de in dien deele de voetschappen van hare Dooz-ouderen na treden ende volgen/ ende ist mogelicken te boven gaen. Op dat dooz desen middel de arme ende ellendige behoefte personeen/ die tot allen tijden wesen sullen/ moghen gheholpen ende redelicken onderhouden werden. Die wederom van haren't wegghen verplicht ende verbonden sullen blijben/ Godt Almachtich vooz soodanghe milde gebers/ vterchlicketen te hidden/ dat hy de selvighe in sijn Heplige bescherminghe wil nemen ende bewaren.

VIII. Beschrijvinge van het Stadthuys, Gemeenlands-huys, Princen-Hof, ende Doelens. Verhael van alle de Loy-hallen, de welke tot de Draperie-neeringen gebuyckct werden.

Tet hier toe in het langhe verhaelt ende beschreven hebbende/ alle de Geestelicks gestichten/ soo van Kercken, Conventen, ofte Cloosteren, desgelijcken alle de Arme Huysen, de welke alhier binnen deser Stede/ tot verscheyden tijden ende plaetsen gebout

ghebout ende ghesticht zijn: soo sullen wy voortgaen ende comen tot de anderen publicke Ghebouwen ofte Huysen de welcke eensdeels tot ghebouwen van de Regeerders deser Stede / anderdeels van die bande Hoofst-Peringhe / ten verden tot cieraet deser Stede ghebout ende gestimert zijn. Ende beginnen met het

STAD-HUYS, ofte RAEDTHUYS, het welck is een schoone heerliche / en Publicque Huysinge / waer inne die bande groote Woetschappe / die bande Gerechte / de Burgermeesteren / Schepenen / Reken-meesteren / en Weesmeesteren tot allen tijden haer ordinarische vergaderingen hebben ende houden: gelegghen zijnde aende Noort-zijde van de Breede-straete / seer naer int midden der selver / inde lange begrijpende (van de Vierchare, de welcke den Rector ende 't Senaer van de Vniversiteyt ghebouwen / tot de Bailli van Rijlandts Vierchare toe) hondert gemeene treden ofte passen. Het selvighe is omtrent 40. jaeren gheleden by naer gheheeliken vernieut ende vertimmeret (uytghesondert de Baillis Vierchare, de welcke inden Jaere 1604. daer aen ghemaect ende ghebracht is) van bukten met vier schone gebelen seer tierlichen gebout / de welcke aenden anderen ghevoecht ende ghechicht zijn met pilserkens ende ander cieraet / alle te samen van witten Bentemersteen seer constich ghebouwen / ende met verscheden Beelden / Compertementen / Termen / ende Loofwercken verciert ende aen den anderen ghevoecht. Den ingang is omtrent in't midden ghemaect verheven upter aerden / soo datmen de selvighe te weder zijden met een bequame stepgher van 22. trappen kan opklimmen / de welcke beset is met steenen leen gebult met pilserkens / waer op eenighe leentwen staen / (de welcke het wapen deser Stede vast houden) ende by naer op het hoochste twee kinderkens legghen de welcke de rasheydt ende snelheydt van de Tijdt uytbeelden / d'ene op een sandt-loper / ende d'ander op een doots-hoofst met den ellebooch rustende. Aende deure de wederzijden van den ingang zijn ghestelt twee groote steenen beelden / de eenne de Gerechtheyt, ende de andere de Vrede uytbeeldende. Boven welke deure gestelt zijn dees twee reghelkens:

V hand my had gheraect,, Heer,

Mijn mond u gonst nu smaect,, weer.

Ende ter zijden dese regelkens in compertementkens / aende rechte ende linker zijde elck een /

Anno 1574. geraect,, Anno 1597. gemaect.

Ende eē wepnich hooger / mede in twee compertementen / dese wensch:

Bewaert Heer Holland / En zalicht Leyden.

Beneden

Gebeuck
Sijnen
van Ley-
dens Bes-
leg.

Beneden aen de straet zijn gestelt twee groote schoone poozten: die-
nende d'eerste/ beneffens den wech tot de Vierchare, ende ander Ca-
mieren van 't Raedt-huys/ tot een straete en doorgang naer de Werck
op den nieuwen Wijn/ dooz de andere gaetmen inde Vleysch-halle; die
welcke oock een dooz/ ende ingaanch heeft ander de verheben ingaanch
van 't Raedt-huys met trappen. Boven deerste poozte booznoemt is
gestelt een grooten blautwen Coet-steen/ gevest in een compartement
van witten Bentemer steen/ waer inne tot een eeuwige ghedachtenisse
van het Beleggh der Stadt Leyden, ghoutwé zyn de volgende Versen:

*'tRijck van Spangnen hem verbliden
Int beleggen als sy sagen
Met gedult my dragen lijden
Zo veel letters so veel dagen.*

*Na VVarte hVinger noot
GebraCht hadde ter doot
BI naelt ses dVIsent MensChen:
ALt Godt den Heer Verdzooc
Gaf hi Vns VVeder broot
Soo VeeL VVp CVusten VVenfChen.*

*Zoect en vindt 'tlaer,, van lijden waer,,
Dat niet en was te berden:
De Heere maer,, vrijd ons daer naer,,
Der thiender Maend den derden.*

In welke Waersen de verbygaende lesen ende binden konnen/ de tijt
hoe langhe dese Stadt in haer laetsten Beleggh beleghert geweest heeft/
hoe veel menschen in het Beleggh gestorven zyn: ende ten laetsten/ wan-
neer die selve dooz de crachtighe handt Godes verlost is.

Boven de tweede/ waesende de poozte ofte ingang vande Vleysch-halle,
is mede dierghelijcke steen ghestelt/ de welke elck een vermaendt ende
leerd/ hoe hy hem soo wel in weelde als armoede oft ongeluck behoort
te dragen. Ende dat met dese woorden:

*Indien Gods goetheyt u brengt voort
Geluck en spoet,, niet 'trots 'rgemoet,,*

Maer

Maer neer wilt dragen.
 En sent hy (siet) weer-om aen boort
 Angstich verdriet,, weest daerom niet,,
 Te seer verslagen.
 V Heyl sulcx hil,, en toebehoort,
 Danck God, swijcht stil,, zo was sijn wil,,
 Begeer, behagen.

Het Stadt-huys is beneden ende boven/verdeelt in verscheyden plaetsen of kameren/ de welcke elck een in het bysonder haer eygen gebzupck hebben/ de beneden plaetsen langs der aerden zijn dese volghende / bene- ginnende aende huyplinghe bande vergulven Aan / naer den Helm toe loopende.

1. De Vniversiteyt Vierschare, alwaer alle de saken soo wel Civile als Criminele de Vniversiteyt ofte hare suppoosten aengaende geoordeelt ende gebonnist werden. Dese plaetse is lange jaeren aenden anderen gebzupckt gheweest by de Welboren Mannen ende Bailij van Rijnlandt: van die bande Gerichten hebben omtrent den Jaere 1604. de selvighe aen het Senaet bande Vniversiteyt overghegheben / ende de Mannen van Rijnlandt een nieuwe doen maken.

2. Het Artilleriehuys deser Stede/ alwaer eenige wapenen ende andere ammunitien bewaert werden. Dit wert nu gebzupckt / tot een Wapenhuyt voor de waekers/ mette Clappe/ en het Magasijn bande wapenen die de Stad in voorraet heeft / teghen den tijt des noots/ is gebzucht boven/ ober de wandel-plaetse opt Stede huys.

3. De Vierschaer deser Stede, alwaer alle Civile ende Criminele saken de Graefflichheyt ende de Burgeren deser Stede aengaende / bepleet ende ghebonnist werden.

4. De Vleysch-halle, alwaer alle daghen/ uytgenomen inde Wasten ofte des Vysdaechs/ allerley soorten van vleesch vercocht werden.

5. De Bailij van Rijnlandts Vierschaer alwaer alle de Criminele ende Civile saken/ staende onder het ghebiedt van Rijnlandt ofte Rijnlandts gebolge/ gheoordeelt ende ghebonnist werden.

Woe wel dat dese Vierschaere alleen gebzupckt werdt/ by den Bailij ende Welgebooren Mannen van Rijnlandt: zo is nochtans de Stad Leyden gehouden de selve te onderhouden/ achtervolgende seckere accoord opten 2. October 1564. gemaeckt tusschen de Leyden van Beekeninge van Hollandt ende Burgemeesteren ende Begeerders der Stad Leyden/ naer dien dat in het selve accoord/ een point ofte artijckel comt tot voordeel bande Leytsche Burgeren/ zo zullen wy tselve accoord voor een gedeelte hier by bougen/ luydende als volcht:

Aflaende de voorsz. reparatie vande oude Vierschaere in effeete zijn

te vreden geweest, de Majesteit ofte zijne Majesteits Bailluwen van Rijnland inder tijt, t'accommoderen ende te doen hebben, binnen het Stede-huys aldaer, zeeckere bequame plaetse om zijne Vierschaere t'sy int Crijm of int Civil te mogen houden, mits daer aen maeckende een vertrec, waerinne den voorsz. Baillij ofte zijn Mannen tot horen ghelieve uyt de voorsz. Vierschare zullen moghen vertrecken ende heure Vonnissen secreteelicken Concluderen, ofte andersints communiceren, naer exigentie vander zaecken, met een Schoorsteen ende haertstede, alwaer by tijden vande winter, bequamelicken vier gemaeckt ende geleyt zal mogen werden, ende dat tot costen vander Stede, die de behouften van dien zullen administreren, midts dat de voorsz. Stede weder aen hem zoude nemen ende behouden totter voorsz. Stede behouf, de voorsz. Oude gheruwineerde Vierschaere of Dinghuys metten erve ende plaetse van dien, zonder dat de Majesteit ofte Baillijen inder tijt, daer an eenige gerechticheyd meer zal competeren, ofte oock eenige Jurisdicctie aldaer exerceren.

Dat ooc de Baillijen inder tijt geene Poorters ofte innewooners der voorsz. Stede van Leyden, aen haer voorsz. nieuwe Vierschare comende in Civile ofte Criminele saecken, en zullen mogen arresteren, becommeren ofte Citeren, doen arresteren, ofte becommeren in eeniger wijs, anders dan den gecnen, die aldaer inder Vierschare Ding-plichtich zullen wesen. Ten waere aldaer Compareerden enige Delinquanten ofte quaetdoenders, in de Baillijs Jurisdicctie eenige Delicten geperpetreert hebbende, apprehentie ende Corporele puntie waerdich zijnde, den welcken den voorsz. Baillijen, in dien ghevalle aen haere Vierscharen (sonder prejuditie vander voorsz. Stede Jurisdicctie) zullen mogen apprehenderen ende anders niet.

6. Ten laetsten zoo staet beneden in het Stadthuys aende Duptzjide vande Stadts Vierschaer de groote ende klepne Thresoryen, waer inne inde groote meest alle des Stadts innecomen ende penningen ontfangen ende uptgegeven werden by den Thesaurier ordinaris/ ende inde klepne ontfanghtmen de Verpondinghe vanden Dupsen/ Gronden/ ende Erven deser Stede/ maer wert nu by den afsgaenden Thesourier gebruycht. Sedert eenige Jaeren herwaerts is de Verponding-Kamer gebracht boven oyt Stedehuys.

Belangende de verdeelinghe van dese Dupsinge boven/ de selvsighe is verdeelt inde volgende Kameren ende Plaetsen.

1. De Burger-meesters Kamer, wesende een schoone groote Kamer
daer

Daer uytſicht hebben de langhs de Bredestraet: alhier hebben daghes-
licx de Heeren Burgher-meesteren/ die vanden Gherechte den breedten
Raet/ ofte groote Broetschappe/ daer ordinariſche Vergaderinghen:
om alle boozvallende ſaken die veel ende menichvuldich zyn/ af te han-
delen. Dese Kamer is verciert met verſcheyden ſchoone konſtige ſchil-
derpen/ van verſcheyden Meesters/ inſonderheyt van hare twee Bur-
geren Cornelis Engebrechtz. ende Lucas van Leyden, de welke hier
naer breeder gedacht ſullen werden. Het conſtiſche ende ſchoonſte van
alle deſe ſtukken/ is dat uytnemende Oordeel, gemaect by Lucas van
Leyden: Het welke tegenwoordich noch ſoo ſchoon van coleuren ende
ſupber van aenſien is/ als of het ſelſde nu eerst verſch uyt des Mee-
sters handen genomen was. Een ſtuck ſoo vermaert dat de K. M.
Rodolphus de 4. V. De. de welke een groot beminder van oude en
ſchoone Schilderpen was/ een erpreſſen Ambaſſaet/ eenige jaren ge-
leden/ aende Magiſtraet deſer Stede gefonden heeft/ om het ſelſde ſtuck
te mogen bezeygen: daer booz presenterende (ghelijck ick onderriche-
ben) tſelſde geheel met gouden Ducaten te beleggen/ hoe wel dat het al
hij groot is: maer die vanden Gherechte floegen hem met beleeſtheyt
af. Noch onlanghs hebben die vanden Gherechte booz de Schooſſten
doen maken een ſtuck ſoo hoog ende hzeet als die ſelſe is/ by de hande
van Meester Claes Isaaczoon Swanenburch, innehoudende de Hiſto-
rye vanden Coninck Pharao in het Roode-Meer, ende de leydinge van
de kinderen Israels inde Woestijne, alwaer de ſelvighe tot verſcheyden
malen/ dooz de wonderlike cracht Godes op een hzeemde wyſe ghe-
ſpyft ende gedreent zyn: Het ſelſde eenichſins paſſende op te onge-
hoorde verloffinghe der Stadt Leyden, ghelijck sulcx de bygevoechde
Waerſen: de welke in het opperſte van het voornaemde ſtuck gheſchre-
ven ſtaen/ genoegſaem bewyſen ende te kennen geben. De ſelſe zyn
vanden volgende Inhoud:

Als twolck van Leyden, verhongert ſchreyde,

Met moede vertrouwt, verbeyden, moet,

En ongevoedt van monden leeft,

Den Segen Gods door Regens broot

Siet 's Heeren Segen, door ſtorm en regen,

Naer twoeſte wout ſich leyden, doet,

Broots overvloet ghesonden heeft.

Twolck dat door Moſe dwers door de Roo Zee

Dese Regulen omme den zin te vatten moeté met verwiſſelinge ge-
leſen

lesen werden: te weten de Gomeyn van hoven nederwaerts / ende de
 Curijf van onderen opwaerts.

Vaderbant soo is dooz last vande Heeren Burgermeesteren inder
 tijt/ daer noch doen maecten by den Const-rijcken Meester Mr. Pieter
 van Veen, een constich ende groot stuck/ daer inne vertoont wert/ het
 wonderlick Ontset der Stadt Lepden/ geschiet inden Jaere 1574. en-
 de het innecomen vanden Admirael Woplot/ met zijne Schepen bin-
 nen Lepden/ waer onder met goude Letteren ghestelt is dit vol-
 gende:

Wanneer den hongers noot, met spijsē wert verdre-
 ven,
 Verandert druck in vreucht, d'aenstaende doot int
 leven,
 Dit heeft dees Stadt beproeft, tot Gods eer, haer
 gheluck,
 Gelijck ghy siet ten deel, in dit geschildert stuck.

Inden Jaere 1635. is volgende de Resolutie vande Heeren vanden
 Gerechte/ ter zijden de Burgermeesters Camer/ gemaeckt een groote
 ende schoone verrreck-Camer/ verciert met const-rijcke Capijt-riede-
 ren/ ende rijghen daer meer toe behoort: ende is aldaer doen maecten
 1640. by den Constrijcken ende hermaerden Meester Ian Lievenfz.
 geboozen Burger binnen Lepden/ ende nu woonachtich tot Antwer-
 pen/ een constich stuck Schilderpe / innehoudende de Histozps van
 Scipio Africanus, daer hem naer de overwinninge van Carthago, een
 schoone Vrouw toegebracht werde/ die verlooft was/ de welke by
 ongeschent haer Wyf begom wederomme ober gaf/ gelijk inde Ro-
 meynsche Histozps by Titus Livius beschzeben/ te lesen is.

2. Curateurs Camer, alwaer de Curateurs vande Academie deser
 Stede mette Burger-meesteren, mede een lidt der selver zijnde/ alle dize
 maenden ordinaris vergaderen/ ende alle saecken de selve Ontbertiept
 aengaende verhandelen.

3. Schepens Camer, alwaer de Schepenen deser Stede/ wanneer
 datter eenige saken ofte Proessen hoven getrocken werden/ vergaderen/
 ende aldaer doen beglepen/ ende dozdeelen. Ende dagelick vergade-
 ren Schepenen-meesteren des morgens op een seker tijt om alle ver-
 rijgen/ tijp van hupsen/ erken/ renten/ oft anders/ te doen passeren en-
 de versegeelen.

4. De Reken-Kamer, alwaer dagelick by eenigge Gecommitteer-
 den tijt die vanden Gerechte ofte Woertschay gecommitteert zijnde/ de
 rekeningen van beyde Chesauriers/ ofte andere eenich bewint der Ste-
 de ghehadt hebbende/ gehoort ende gelosten werden.

5. De Weef-Camer, die onlanghs ghetoreest is daer nu de Reken-Camer ghehouden wiert/ staet inden Noort-oost-hoek van het Stadthuyjs/ ober de Waillys Bierchare. Dese Camer is soo eierlicken ende costelicken gemackelt van binnen/ datmen (sonder roem gesproken) in gantsch Hollant geen schoonder Weef-camer vinden en sal. In dese Camer werden alle de stucken/ byteven/ ende andere saecken de Weef-hinderen aengaende/ met groote sochbuldicheyte ende met goede orden bewaert by den Secretaris vande selfde Camer/ ter tijde ende wghen dat de selvige mondich ende bequaem zijn hare eygen goederen te administreren. Desgelijck vergaderen alhier op sekere ordinarische dagen/ te weten Maendach/ Woonsdach/ ende Vrydach/ de Weefmeesteren, ende besoigneren van alle boozballende saken/ haer gebiedt ende last aengaende/ hooren ende slupten de Reckeninghen vande Boochden/ de welcke by haer ghestelt zijn totte administratie vande goederen van de Weef-hinderen/ ende versheypden andere saken te langh om te verhalen.

6. De Secretarie, alwaer alle saken de Politteque regeringhe deser Stede aengaende/ geschreven ende gedepescheert werden.

7. De Griffe, alwaer alle saecken de Civile ende Criminele regeringe/ ende desgelijcken de rechts voorzeringen aengaende/ geschreven ende afgevaerdicht werden.

Beneffens alle dese Cameren ende plaetsen/ soo is daer boven een groote Sael ofte Wandel-plaets/ de welke onghewaerlicken langh is rseventich treden/ op de welke tweemaels alle jaren in beyde de hys Marchten/ boozsraen veel kosteliche Silberkramen/ konstige Schudepen/ ende menicheye van Boecken.

Nachter het Stadthuyjs int Noort-oosten staet een tierlicken Coorn van redelicken hoochte: welcken Coorn gestelt is in plaese vande geus/ de welke omtrent den Jaere 1573. wepnich tijts booz de Belegeringe deser Stede/ omtrent in het leste van Januarij / des avondts tusschen ses ende seven uppen verbrande/ ende ter neder stozte/ sonder opt te recht geweten te hebben van waer ofte booz wien den hzant daer inne ghesomen was/ hoe nau ende sochbuldelicken daemen sulcx onbersocht ende ondertastet heeft. Voetwel men vermoede dat het by ghesomen was booz den Coorn-wachter/ die sijn byer qualick bewaert hadde. Met het in ofte neder-stozten der selver/ gheschiede wepnich ander schade/ dan dat dese Stede van haeren Coorn berooft werden/ want de boozdere Hupsingen/ werden booz de naerstighe vlijt van den Bozgheren/ booz den brandt gepresterbeert ende behouden/ alleen bleef een Bozgher deser stede doot/ die sijn best dede om den hzant te upen ende vanr Stadt-huyjs te keeren. Waer inne datmen merckelicken de sozge Gods gesien ende gepeurt heeft. Met lange naer het verbranden van desen Coorn is booz last vande groote Droetschappe/ den teghenwoozdighen wederom opghelout/ want ick hebbe bevonden in secker out. geschreven Chronichjen/ dat het opperste ofte den Appel opren

Wescheff-
linge van
des Stads-
huyjs Coorn
1681.

11. Wyzills 1577. boven opten selven Toorn gestelt is: tot een bewijs van dien salich de woorden selfs hier inne bougen:

1576. Opten 31. Iulij op een Vrydach, is de nieuwe Clock opgetoogen, zy wooch 9970. ponden.

1577. Den 11. April op een Manendach is den Appel opten Steden Toorn geset.

Tot een gbedachtenisse soo wel vanden val als het weder opbouwen vanden voornoemden Toorn / zijn ghestelt binnen inden selven aende Zuyt-zijde vanden muys / ter plaetse daer het Horologium, oft uytwerck staet / dese twee volghende ghetal-dichten ofte Incarnatien / aentwysende het Jaer wanneer sulcx geschiede / ende wie te dier tijden Hegeerden ende Burger-meesteren waren: de selvighe staen in deser formen:

I. van Broeckhoven, W. Heemskerck, I. Jacobsz.
J. Willemsz. Burger-meesteren.

Anno
1573.

VVLCanVs CraCht
Ter neer MI hjaCht
Het eerste Vrle Iaer// (Chaer.

Anno
1576.

ICK III herVVraCht
De Vr CLelne MaCht
In CVrte Iaren daer// naer.

W. Heemskerck, I. Broeckhoven, C. Warmondt.
C. Gael, Burgermeesteren.

Beschrijvinge vande uytwerck,

Het Horologium (daer ick hier vooz van vermaende) het welck alhier in desen Toorn wederomme in plaetse van het oude (welck dooz den brandt gheheel verborbey ende te niet ghetomen was) gestelt is / hebben de Heeren ende Hegeerders deser Stede doen maerken tot Hassle in het Landt van Lupck / by Meester Henrick van Nuys. Wanneer selvighe aldaer ghestelt is / hoe swaer het selvighe opte Stede Wage ghewooghen heeft / cont ghy alles in dit volghende Gedicht vinden / het welck ghestelt is boven de Torre inne

inne het Speelwerck ofte den Doozflach verstecken werdt/ daer het
 upzwerck aldus spreekt:

Tot HASSELT inder Stee,
 By Luyck, HEINRICK VAN NVYST,
 Door Vier, Wint, en Hamers cracht,
 My die hier sta geree,
 Gesmeet heeft mette wuyst,
 En sy wy 't Schip ontvracht,
 't Jaer TSEVENTICH EN ACHT,
 Met VIIFTHIEN-HONDERT juyst,
 SEPTEMBER TVVAELVE mee
 Heb ick ter Waegh gebracht,
 SWaert TVVEE-EN-TVVINTICH DVYST
 TVVEE HONDERT VEERTICH TVVEE.

Woven dit boornoemde upz-werck hanght een schoon accoort van
 dyle-en-twintich klocken/ het welcke soo harmonieus ende soet van
 geluyt is/ als reynich doozflach ofte accoort in eenige gebuyz-
 Steden gebonden wert. Gelyck alle onpartydige Musicijnen sullen oordeelen.

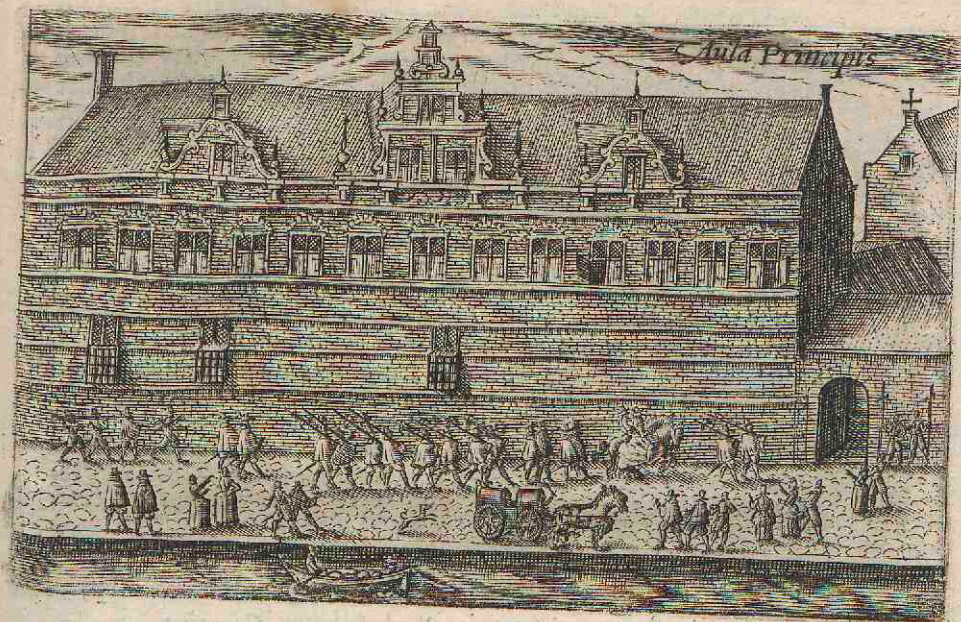
Ich soude noch verscheyden particulariteyten/ so van het Stadt-
 huys/ als banden Coorn/ alhier tonnen stellen ende verhaelen/ maer
 soude alles te langhe ende verdyetich vallen: daeromme sullen wy
 't selbige hier by laten beruffen/ ende voortgaen totte andere Hupsen
 ende Blaetsen de welke wy boozgenomen hebben te verhalen.

't GEMEEN-LANDS-HVYS van RIINLANDT, 't Gemeen
 is gelogen aende Zuytzijde vande Wyevestraet/ tegen ober S. Catha- Lands
 rijnen Gasthuys: het is een groote/ heerliche/ ende schoone Hupsin- Huys
 ge/ de welke inden Jaere 1598. geheel nient gebout ende ghesimmert van Rij-
 is/ ende met dyle schoone gebelen/ meest al van Bentemer-steen ghe- lant.
 maectt wesen/ verciert van binnen met vele schoone Cameren ende
 hertrecken verbeelt/ alsoo datmen inde selbige een Hys soude moghen
 logeren. Alhier in dese Hupsinge houden den Dijckgrave ende Hooge
 Heemraden van Rijlant hare ordinarijsche vergaderinghen/ wanneer
 sy alhier binnen der Stede hare reestdagen tot verscheyden tijden van
 den Jare zyn houdende/ ofte verscheyden andere saccken hare Begee-
 ringe aengaende te verhandelen ofte te besluyten hebben. Des

Het Prin-
cen-Hof.

Het PRINCEN-HOF, ofte LOGEMENT, is gelegghen op Sassenburgh aen de Noort-zijde der selver/ op ten hoocke bande Wolbers-graft/ ende is (als voorsz. henen verhaelt is) eerstijts gheweest het S. Barbaren Convent: dan wepnich tijts nae het belegh van Leyden, so is het selve Convent bequaem ghemaect ende gherimmert omme de Princen ende groote Heeren/ de welke ofte hier voorsz. eenen seckeren tijdt woonen/ ofte dese Stadt mochten comen besichtighen / te logeren ende te herberghen: Gelyck sulcx noch wepnich dagen geleden/ te weten op ten eenentwintichsten Mey deses Jaers 1613. terwyl ick besich was om dese Beschrijvinge by een te versamelen/ geschiet is / inde persoon bande Doozuchtighe Hooch-ghebozen Princesse Elyzabeth, eenighe dochter vanden Grootmachtigen Iacobus de VI. Coninck van Groot-Britagnen, Yrlandt, Vrancrijck, &c. hupsvrouwte ofte gemael vanden Doozuchtighen Hooch-gebozen Furst Frederick de V. Ceur-Furst, Palsgrave aenden Rijn, Hertogh in Beyeren, &c. de welke al hier in desen Hof gelogeert ende vernachtet is/ vergheselschapt waesen de met haeren E. Staet metten Hertogh van Lennox, den Grave van Arondel, den Gouverneur Generael Cicel, ende verschepden andere Heeren ende Edelen / die ghevolcht werden van een groot ghetal van Dienaeren. De welke alle te samen dooz. hegeerten bande hooch-gemelte Conincklike Majesteit van Groot-Britagnen, de selvighe Princesse sauden gheleypden tot in het Hof vanden voornoemden Ceur-Furst ende Pals-Grave, het welke tot Heydsbergh ghehouden wert. Woben alle dese voorzghenoemde Princen ende Graven/ soo werde de Princesse noch ghecompoert ende ghelepydt by sijn Princelicke Excellentie Maurisz, geboren Prince van Orangnen, Grave van Nassau, &c. Sijn Heer Woeder Graeff Henrick Frederick, De Princesse Wedue van den Prince van Orangnen, Hooghloflijcker Memozien/ Den Prince van Portugael, ende verschepden groote Heeren ende Personagen/ dewelcke buypen desen Hof in eenighe groote hupsinghen van de rijkste Wozgeren ghelept ende ghesoziert wierden. Alle dese voorzberhaelde Princen ende Heeren/ haeren gantschen Treyn ende gheboel/ zyn bande Magistraten ende Regeerders deser Stede/ met grooter eeren / Triumphe/ byenthe ende blijfshap ontfanghen / ende heerlijcken ende eerlijcken dien aldydt in desen voornoemden Hof getraceert ende onthaelt: behalven eenighe Edelluyden ende andere Dienaeren / de welke tot costen bande voornoemde Stadt in alle herberghen gesoziert ende gelogeert waren/ om dat de plaetse vanden voornoemden Hof voorsz. sulcken menichte van menschen (diemen estmeerde tghetal van 500. te passeren) te sloep viel om yder een bequamelicken te mogen accommoderen. Al hoewel onlangs inden jaere 1612. ende 1613. die bande Verrechte den selvighen Hof seer clerlijcken ende heerlijcken hebben doen verfmieren van buypen ende van binnen / met drie schoone gevelen (insonderheyt die aende straet comen) verciert ende gheboont / ghelyckmen eenstuelx upt dese byghedoechde Figurze claerlick sien ende afmeten can.

Enighe

Enige Jaren herwaerts is dese Hupsinge bewoont geweest by de Jonge Princen ende Princessen/ kinderen van zijn Coningliche Maestteyt van Bohemen / ende zijne Hupsyzouwe Elfsabeth/ hier voren ghevoemt.

Belangende de Hupsinghe sels van binnen / deselvighe is verdeelt ende afghescheppen in groote schoone Eedt-salen / Slaep-cameren/ ende andere vertrecken/ alle meest hare lichten van binnen op de Hof-plaets scheppende: desghelijc boven met seven Cameren/ meest alle te samen haer uytlicht op Kapenburgh hebbende: daer naer in andere plaetsen tot dienst ende gebuyck van sulcken Hupsinge van noode sijnde/ alle te samen verciert/ versien ende gestoffeert wesende met behoorlijcken Hupstraet ende Imboedel. Binnen in het Hof is een grote vierckantige geplavejde wandel-plaets/ ende achter de Keuken ende Stalle/ een grooten schoonen ende sierlijcken Thuyt ende Bloemhof.

De DOELENS, de welke alhier groter ende schoonder zijn als in enige Stadt in Hollant/ zijn gelegen aende Suprwestzijde van deser Stede Wallen ofte Westen/ omtrent de Witte poozte: eertijts zijn die afghesondert ende ghescheppen gheweest in twee afgesonderde plaetsen/ zonder datmen upt den eenen inden anderen comen mochte/ maer

Weschebbis
ge van de
Doelens .

Grootte
bande
Doelens

wepnisch Jaren geleden soo zijn die achter int Noorden met een gangpadt aenden anderen gebzacht/ alsoo datmen nu upten eenen inden anderen bequaamelicken mach gaen wandelen/ sonder te rugge te moeten keeren. Dese Doelens begripen met haer beyden inde bzeede/ tusschen beyde de Doozen-hagen gemeten/ tnegentich treden ofte passen/ ende inde lengde hondert ende tseventich der selver treden; het welck boozwaer een schoone grootte is. Beyde de Doelens zijn afgedeelt in acht bysondere ende afgescheyden wandel-gangen/ ende aende Supt ende Noortzijde een groot vierant Pleyn/ meest alle te samen met schoone hooge Linden/ Ppen/ ende Doozen beplantet wesende/ langhs ende dooz de welke het inden Somer wonderlicken lustich ende vermaeckeliche te wandelen is. Tusschen de welke hier ende daer geordonneert ende ghemaeckt zijn eenige Doelens ofte Schiet-plaetsen/ alwaermen met het Roer ofte Caliber/ mette Crups ende Voet-hooghe/ ende ten laetsen met de Handt-hooghe/ alle daghen mach gaen schieten/ tot oeffeninge ende vermaeck bande gene die lust tot de selvighe wetenschappen hebben. In pder een bande booznoemde Doelens staet een schoone ende heerliche Pupsinge/ van tamelicke grootte/ verbeest zynde in veele ende verscheyden Cameren ende vertrecken: insonderheyt inden boozsten Doelen, het welke omtrent 27. ende nu Anno 1640. 53. Jaeren gheleden vernieut ende vertimmert is/ gelijckmen upt dees twee by-gheboechde Waerskens sien ran/ de welke boven den verwofsden booz-gangh inden boozsten Doelen ghestelt zijn/ wesende van desen Inhoudt:

*Ten dienst en tot cieraet der Stad, Schutry, Gemeint,
Est by Lanscroon, van Nes, Roos, Eemskerck, Beeck, voleint.
Anno clō 13 xxcv i.*

Een schoone
Camer in
de boozsten
Doelen.

Boven dese Pupsinge is een uytgenomen schoone Camer ghebout/ rontomme inde Glasen bande booznoemde Camer zijn seer conftich ghemaeckt ende geschreyen/ mette handt vanden vermaerden Glaes-schryber Mr. Willem Tybaut van Haerlem, alle de Graven en Grabinnen de welke het Graeffschaep van Holland geregeert hebben. Den meertgenoemden Gouthoven, seyt in sijne Chronycke van Holland pagina 264. dat den booznoemden Tybaut dese Conterseptfels gemaect heeft/ naer de gheene die tot Haerlem int Carmelijten Clooster aende muyp geschildere stonden/ te weten van Diderick den eersten Grave van Hollandt/ tot Dion Jacoba toe. Desgelijcx is dese Pupsinge verciert met een fraey Toornken/ in het welke seer naer het opperste een eedt-plaetse gebout is/ die met Tafel ende Gasten rontomme gebzaept aan werden: het welke seer vermaeckelich is.

Oyten boozsz. Doelen sijn noch te sien de Conterseptingen van alle de Offiters/ van seven Daendelen bande Schutterp deser Stede/ wel ende

ende constich geschildert by Mr. Ioris Verschooten, gebooren Burger van Leyden.

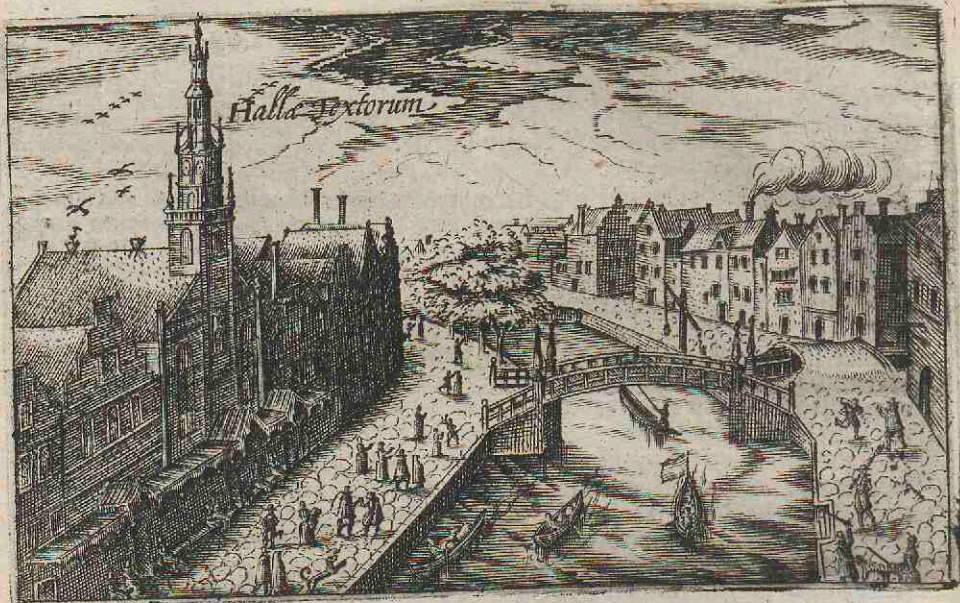
Verhael ende Beschrijvinghe van alle de Loy-
hallen deser Stede / wat in yder ghe-
warandeert ende ghelopt wert/
ofte ter Halle comt.

Tot onderhoudinghe ende bevoordinge vande Draperie-nee-
ringen/ de welcke alhier in beele ende verscheyden soorten be-
naen / hebben die vanden Gherechte verscheyden plaetsen
gheordonneert ende doen timmeren/ alwaer alle dingen pde-
re Draperie aengaende moeten ghebracht werden/ om gheswaran-
deert/ besichticht/ gebistteert/ ende geoordeelt te werden/ ofse van goe-
de ende behooyliche stoffe ghereedet zijn/ van wat waerdie die zijn/ en-
de met wat Loot de selvighe behooren gheloodet te werden. Tot alle
hooytscheven saecken ende toeficht/ hebben die vande Gherechte in y-
der plaetse ofte Halle gestelt ende geordonneert/ verscheyden Officie-
ren ende Dienaers tot sulcken getale als hier naer op yder plaetse ge-
sept sal werden/ de welcke alle met eede verplicht zijn behooyliche toe-
sicht te nemen ende sozge te dzagen/ dat alle de Keuren ende Ordonnan-
tien/ by die vanden Gherechten op't stuck der selver ghemaecht zijnde/
stricktelicken ende volcomentlicken onderhouden werden: ende vlij-
celicken toe te sien/ dat een yder by sijne gerechticheyt gemainteneert
ende ghehouden wert. Dese plaetsen werden gemeentlicken Loy-hal-
len ghenoemt/ van wegghen datmen aldaer Loyt ofte Lobet/ ende zijn
de selvige hier in getale/ de welcke by vreen naer den anderen verhaelt
ende beschryben sullen.

Beschrij-
vinghe van
alle de
Loy-hal-
len.

De eerste Loy-halle werdt ghenaeamt de HALLE VAN DE
HOOF-NEERINGE deser Stede; ende is ghelegghen aende
Noortzijde van het Steenschuyt/ schuytis teghen ober de Ooster-
lingh-plaetse / is ghemaecht van S. Jacobs Gasthuys/ de welcke van
ouden tijden/ altyts by die vande Leytische Draperie tot de selfde nee-
ringhe gheschuypt gheweest is. Dese Loy-halle is een schoone ende
heerliche Druytinge/ uptwendich van sulcken ghedaente als wygaende
figuuren uptwyft.

Groote
Loyhalle.

Werbelinge
 van dese
 Loyhalle.

De hooznoemde Loyhalle is van binnen verdeelt ende afgeschepten
 in verschepten bequame kameren ende plaetsen/ tot het gebzupck ende
 gerijf van hare handelinghe noodich wesende. Insonderhept de Se-
 creetkamer/ alwaer de Gouverneurs alle Woonzbaghen/ beneffens de
 twee Schepenen-Meesteren als Superintendenten vanden Oherrechte
 daer toe gecommitteert wesende/ ghesamentliken hare vergaderinghe
 hebben ende houden/ omme op alle voozvallende saken/ dese neeringhe
 aengaende/ rijpeliaken te letten ende te versozghen dat den vooztgangh
 vande hooznoemde Heeringe/ behoizliken mach vooztgaen ende van
 gheen quaetwillighe haetsoeckers verhindert ofte vordozven werden.
 Dese voozgenoemde Secret-kamer is rontomme verciert met beele
 sehoone stucken Schilderpe/ gemaeckt metts hant van Meester Ilaack
 Nicolai Swanenburch, Burger-meester deser Stede gheweest zijnde:
 inde welke afgebeeldet is/ eerst de verballen oude Leytliche Draperie/
 de inkomst vande Wlaningen oyzechtende de nieuwe/ daer naer alle
 de Handwercken/ waer mede dese Heeringhen gedaen ende geoeffent
 werden. Dooz aen in her inncomen heeft dese Halle een schoon sier-
 lick ende playsant Toornken/van rebelicken hoogde/ in het selde hangt
 een accoozdt oft hoozslach van klepne klokken ofte Cymbalen/ mitfga-
 ders

ders twee Slaech-Blocken/ de welke het halve ende heel upz staen. Alle de kloockens hebben elck een naem van eenich handt-werck vande Neeringe/ ende die 't geheel upz staet/ heeft den naem vande Neeringe self. Het ghene op peder kloocken gehouden staet/ is in dese bygaende waer-kens begrepen ende geseit.

O Heer, vermeert uns *Leydens Neeringe*,
 Sulcx dat den *Coopman* sijn begeeringe
 Deur den *Drapier* gemaeckt hier vin:
 Den *Ploter* gont een goet gewin,
 Op dat den *Wasscher* hem mach dienen :
 Den *Cammer* wilt sijn broot verlienen :
 Des tragen *Spinners* mont hout op :
 Vervolkt met spijs des *Werckers* crop :
 Den *Voller* naecktf versiet van cleeren :
 's *Conroyers* noodt wilt oock afweeren :
 Des *Verwers* cuyp en feyl hem niet :
 Weert van den *Perffer* swaer verdriet :
 En weest het ooch van't *Waranderen* :
 De *Packers* vande kost versiet :
 Geeft den *Baillu* een eerlick teeren :
 En laet elck een hem *Gouverneeren*.

Rijmkens
 staende
 opte
 Cloock-
 kens.

So lang dees al// in goet// ardoort// staen
 De Nering sal// met spoet// wel boort// gaen.

In dese Halle moeten gebzacht werden om te besien/ getwaraandeert/ ende gheoordeelt te werden/ dobbel Saepen/ enkele Saepen/ Heeren Saepen/ dobbel Lijsten/ enkel Lijsten/ Grogrepnen/ ende verscheyden andere sulcke wercken. Desgelijcken moeten alhier gebzacht werden/ om het vent-soot te verrijgen/ alle de Werten/ Tierentepnen/ ofte Termijnen/ Leptische baepkens/ Waen-doerken/ Bupl-doerken/ Cantoor-cleeden/ Bouratren/ etc. die alhier binnen der Stede gerebede ende gedzaptiert werden : De welke alle met den anderen een groot getal upbrenghen/ want ick hebbe vanden Knappe vande voornoemde Halle verstaen/ datter in het voorszeden Jaer van 1612. alhier getwaraandeert ende ghehoort zyn over de 47000. stucken/ behalven de Werten/ Cantoor-cleeden/ of Carpeten/ Baepkens/ Waen-doerken/ ende ander die alleen het Vent-soot haelen : de welke mode meer dan

van 8. ofte 9000. stukken bedraghen.

Alle Wijnsdagen ende Vrydagen soo is het in dese Halle witte Lopdach/ ten welken daghe de verwe Saepen/ ghesaerde Saepen/ douvele ende enkele Saepen/ heeren Saepen/ ende Grogrepen/ geloyt ende gewarandeert werden. Ende dese twee daghen werden als twee ordinairische vercoop-dagen byde Drippers ende de Cooplieden gehouden. Ende ten voorsz. dage wetmen altyt of de voornoemde Coopmanschappen rijzen ofte dalen. Maer alle de andere dagen vander weke/ te weten/ Maendachs/ Woonsdachs/ Donderdachs/ ende Saterdaghs/ so zijn het swerte ende gecoleurde Lop-daghen/ ten welken dage alle gecoleurde stukken geoordeelt ende geloyt werden.

By wat
Officers
dese Halle
geregeert
werdt,

De Officiere/ Opstenders ende Dienaers/ de welke tot onderhoudings van dese Reeringe/ by die vande Gerechte ende meerderheyde van stemmen/ van alle de notabelste Drippers vande Reeringe alle jaeren/den eersten Maendach naer Martini vercozen/ ende onder den eede genomen werden/ zijn dese volgender:

2. Superintendenten, de welke als opperste toesienders/by die vande de Gerechte gestelt zijn: ende zijn altyt de twee afgegaen Schepenenmeesteren.

3. Gouverneurs, van de welke alle Jaeren de twee verntent werden. Ende de overblijvende de eerste wert.

5. Waranderers, een Clopper de welke de looden aenlaet.

1. Bailly, wiens last is/ alle de boeten ende bzeucken vande verbeurders te innen ende in te halen.

8. Perssers, te weten/die de welke witte/ die die swarte/ ende twee die allerley andere Couleuren perssen.

3. Conroyers, ende een Knapc.

De welke alle te samen in het gemeen ende elck in het bysonder met eede verplicht zijn/ de Reeringe naer haer vermogen te helpen voordeeren ende voorzieden/ de Keuren ende Ordonnantien by een pegelicken die deselue aengaen/ volcomentlicken te doen onderhouden/ende verschepden andere lasten alles te lange om te verhaelen.

Bacy-
halle.

Wat stuk-
ken hier ter
Halle
komen.

2. De BAEY-HALLE, zijnde de outste ende eerste Halle ende de Reeringhe/ de welke by de Warningsen alhier ghebracht is: de selvige is gelegen opre S. Pancraes achtergraft/ ter plaatsen daer eertijts het Convent vande Grau-sisteren ofte Susterskens van Nazarech gesaen heeft/ van het welke dit een gedeelte is. Hier moeten ter Halle ghebracht werden om ghesiteert/ gewarandeert ende geloodet te werden/ alle Belsche Lakenen/ Lakenen van 1000. 1200. 1400. ende 1600. Saepen ende Gollen/ etc. de welke alle daghen inder weerde ghewarandeert ende gheloyt werden. Ofte ten ware datter eenighe Bid en Vastendagen/ by de Hoogh-mogende Heeren Staten geordoneert waren.

Inden Jare 1612. zijn alhier ter Halle gewarandeert ende gheloyt een

een ghetal van 9878. Stucken/ soo van Waepen/ Lakennen/ Rollen/ etc.
De Officiers ende Dienaers van dese Halle zijn dese volgender:

En Hooftman ende twee Gouverneurs. Wiens ampt ende officie Van was
Officieren
die ghere-
geert wert. egentlicken is/ generale opfichte te dragen van alle saken dese Meeringhe ende den welstaende van dien aengaende: de selve niet de meeste blijft ende naersticheyt hen mogelicken zijnde/ te versorgen dat die in wesen blijven/ wassen ende toenemen mach.

Twee Mannen, wiens ampt ende officie is de Wolle tot dese neeringe dienende/ 'tzy wit ofte geberwt/ te waranderen.

Regen Hooge-Loyers, wiens ampt is de stucken dese Meeringhe aengaende/ haer laeste oordeel te geven.

Drie Provisionaers, wiens ampt is de plaetse vande Loyers/by haer nootelijck af wesen/ siechte/ ofte eenige wettelicke verhinderinge/ te verbullen.

Regen raenwe Persenaers, wiens ampt is de stucken deser Meeringhe aengaende/ raen vande Betouwen romende/ te besien/ oordeelen/ ende verffen.

En Printer, diemen oock noemt Stocknaer, wiens ampt ende officie is ten huysse van die vander Meeringe/ drie malen ter weke omme te gaen/ ende de stucken op te touwen/ niet bouten daer toe verordert/ te pzenten.

En Knaep, wiens ampt is alle de stucken daghelix ter raenwerperse ende ter Hooger-Loye respectivelick voor romende te ontfangen/ ter Lop-halle te brengen/ ende te presenteren: de gheperste ende gelopde stucken weder upt te dragen: van alles pertinent Boncken de Register te houden/ ende niet eenen oock vande Ramen ende Mercken des Dappers.

En Baillij, wiens ampt ende officie is opficht te hebben opt onderhouden vande keuren/ ende de boeten ende brencken behoelicken te kinnen ende te versamelen.

Twee gheswozen Drogers, wiens ampt ende officie is alle 'tkeurgoet/ 'twelck by den Baillij vander Meeringhe (als sijns bedunckens te sijn uptgehanghen geweest zijnde) ter Camere sal werden gebracht/ op haeren Sedt nat te maecken/ te crinpen/ ende weder te drooghen: ende van haer bevinden oprechte verclavinge te doen/ daer en sulcx sal behooren.

Alle welcke Officiers ende Dienaers gesamentlicken metten anderen by Sede verbonden zijn/ de Meeringe niet alle behoelicke middelen/ soo vele als haer doemelicken wesen sal/ te helpen vorderen ende fraende houden/ te verhinderen dat eenighe eygen-baetsoeckende Dappers de selve niet verberben ende te niet brengen. Ende werden alle Jaeren den vierden Maendach by die vande Gherechte ende meerderheyt van Stemmen vande Notabelste deser Meeringe verandert ende hercoogen.

3. De RAS-HALLE, is gelegen ter zijden de Baey-halle, zyn de mede een gedeelte van het Convent vande Grauwe-susteren, opt ver-
 Raſhalle, waer ghele-
 ghen ende
 van wijs ge-
 regeert.
 souck vande Cooplieden ende Craplers / is inden Jaere 1632. by re-
 solutie vande Heeren vanden Gerechte dese Halle gebzacht aen de Doort-
 sijde van het Steenschuyt / ter zijden de Halle vande hoest ofte Saep-
 ueringe: daer toe by de zelve Heeren is doen Bouwen een schoone en-
 de aenstienlike Halle/ de welke inden Jaere 1633. volbout gheweest
 is. Alhier en werden anders niet ter Halle gebzacht / ofte ghewaran-
 deert als Kassen: alle Maendagen ende Doncredagen is het alhier Lop-
 dach. In het boozleden Jaer 1612. zyn hier gelopt ende getwarandeert
 3750. Kassen. Alle Jaren den derden Maendach naer Martini wer-
 den by die vande Gerechte ende meerderhept van stemmen vande ghe-
 qualificeerde vande Reringhe vercozen / dese volgende Officieren ende
 Dienaren / twee Gouverneurs, twee Waranderers, een Clopper, ende
 een Knape, de welke alle te samen met Eede verplijchet zyn / de Re-
 ringhe niet alle behoosliche middelen in eeren te houden ende boozt te
 planten / ende sozge te bzagghen dat de Keuren ende Ordonaantien opt
 stuck vande Reringhen gemaectt zynde / behooslichen onderhouden
 werden.

4. Ten laetsten de FVSTEYN-HALLE, de welke ghelegen
 is aende Zuyt-zijde van Marendoyt / ter plaetse daer eertijts S. Bar-
 baren Gasthuys gestaan heeft / daer 'tselvige een gedeelte van is: Dese
 Halle is onrent twee jaeren geleden van buyten seer rierlichen opge-
 baut met een konstigen Gebel: alhier moeten ter Halle ghezacht wer-
 den / omme gebisiteert / getwarandeert / ende ghelopt te werden alle
 Saep- fustepnen / Cautoen- fustepnen / bzede ende smalle Doppen / Ca-
 toenen Bombasinen / Ragen oogen / bzede / smalle / Gebendeerde / platte /
 ende Dimontsche Rebben. Alle Maendagen / Dinsdagen / en Woons-
 dagen / so is het in dese Halle Lopdach. In den jare 1612. zyn alhier
 ghelopt ende ter warandise gheweest 22450. stücken. De Officieren
 ende opfinders van dese Reringen / de welke alle jaren den tweeden
 Maendach naer Martini vercozen werden by die vande Gerechte en
 meerderhept van stemmen vande Notabelste personen vande Reringe /
 zyn dese / een Gouverneur, die den Deecken genoemt wert / ende vier
 Waranderers, de welke met Eede verbonden zyn de Reringe in haer
 geheel / so vele het mogelijk is / te houden ende doen onderhouden: dat
 de selve mach toenemen / wassen / ende vermentelvbudigen / toesten / dat
 de Werten ende Ordonaantien gemaectt / ofte noch te maecten / behoos-
 licken moghen werden onderhouden ende naer ghecomen / op dat alsoo
 dooz desen middel de selvige Reringhe / booz so vele in hare vermoghen
 is / mach staende blijben ende booztgaen. Om redenen ende by resolu-
 tie vande Heeren vande Gerechte wert de verkiezinghe vande Gouver-
 neurs nu ende al vele jaeren gedaen op Sint Jan te midsomer / zynde
 den 24. Junij: Naer vanden Deecken ende Waranderers die blift op-
 ten ouden dach.

Fusteyn-
 halle.

Wat sucs-
 ken hier ge-
 lobet wer-
 den.

Dan wat
 Officieren
 geregeert.

Alhoes

W hoe wel onse oude Leytsche Draperye by naer gheheel verballen ende te niet gecomen is/ so werden aleben wel die wepnich Laeckenen die geredet ende getrapert werden/ naer onder ghewoonten/ ter Halle ghebracht/ om gheswaerdeert ende gesegelt te werden (tzp met het volle zegel/ met het cleyns Loot/ ofte datse vooz Daechgaern moecht geoozdeelt werden) by de ordinarische Waerdeyns, inde groote Lay-halle/ in een seckerre afgesonderde Camer/ albaer by die vanden Gherechte tot dien eynde gheozdonneert: welsche Waerdeyns, alle dage op een secker upre albaer bersehynen ende waernemen ofter eenighe stricken ter Halle ghebracht werden. Alle jaren opten goeden-Bygdach/ achtervolgende de oude Keuren deser Stede/ werden dese Waerdeyns by die vanden Gherechte verandert ende hercozen/ de welke met Ede verplijchet werden/ vooz het reben ende Dvapieren vande Leytsche Laeckenen sozghete dzaghen/ dat de selvighe van sulcken stoffe/ van sulcke waerde/ ende lengde/ ghemaectt ende geredet werden/ als by de Keuren der selber gheozdonneert ende ghestatueert is: in somma/ toe te sien dat de selvighe Keuren onberzeeckelicken gheshouden werden. Daeromme datmen van ouden tijden/ altijts daechs vooz de verkiefsinge vanden/ dat Godt Almachtich de herten vande ghene/ in wiens handen de verkiefsinghe bestont/ alsoo wilde registeren ende stieren/ dat sy wijsse ende verstandige Wannen mochten verkiefsen/ de welke niet verstant/ wijsheyt/ ende goet oozbeel de selvighe Peeringhe alsoo mochten registeren ende stieren/ datse gheduylich mocht blijben/ ende ghebracht werden tot haere nacomelighen/ als wesende een saecke daer aen haer ten hoochsten ghelegghen was. Ende permandt tot desen dienst verhozen wesende/ en mocht geduyzende den selben/ selfs niet reeden nochte Dvapieren/ op dat vooz dien middel de Lakenen ende Peeringhe niet en mocht romen te verballen/ ofte verargert werden. Het welck mijns oozdeels een weerdich ghebrupck was.

Tot waer plaette est van wiesse oude Leytsche Laeckene gheswaerdeert ende ghesegelt werden.

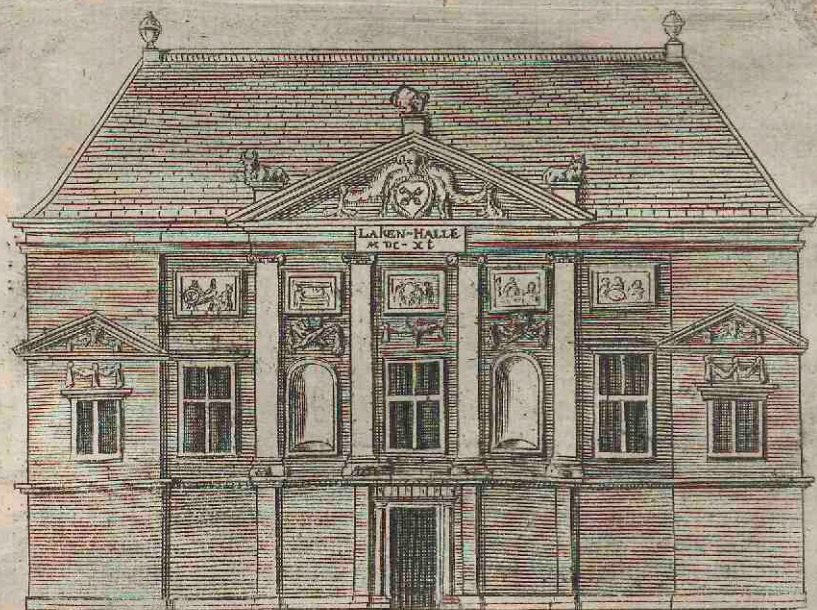
Out ende goet ghebrupck/ is het verkiefsen vande Waerdeyns.

LAECKEN-HALLE, Bewijle dat vooz de Segentinge Godes/ ober eenige Jaeren herwaerts/ by eenighe gequalificeerde Dvapiers ende Cooplupden/ binnen de Stadt Leyden/ aengebangen is te Dvapieren seckerre sozsten van sijne Laeckenen ende Stametten. Ende dat de selbe in wepnige Jaeren/ so toeghenomen ende gewassen is/ ende dat de Deeren vanden Gherechte/ zelfs op't versouck vande eerste stichters vande selve Dvaperte/ goet gevonden hebben totte bebozderinge/ voozgang ende tbehout van dien/ te maecken ende te stellen vandeschepden Keuren ende Ozdonnantien/ zoo hebben de vooznoemde Deeren/ mede goet ghevonden te doen bouwen een nieuwe Halle/ daer inne alle de gemaecte Laeckenen ende Stametten ghebracht mochten werden/ omme by seckerre Persoonen daer toe ghestelt zijnde/ gedisiteert te werden/ of die wel ende behooplicken/ naer uptwijfen vande selve Ozdonnantien ghebrapert ende gewozcht zjn. Dienvolgende hebben

Beschijvinge vande nieuwe Laecken-Halle.

Verdelin-
ghe vande
selve.

39 inden Jaere 1639. ende 1640. de selve Halle seer schoon ende ciers-
lichen doen houtwen aende oude Chingel/ ontrent de Bygghe vande
Scheep-straet/ onder het Bon van Nicu-maren, van binnen versien
ende verdeelt met verscheyden plaetsen ende Cameren/ dienende tot ge-
bruyck vande Gouverneurs vande selve Reeringe/ te weten de breedde
vande voornoemde Halle langhs de Straete vande oude Chingel/ zyn-
de int geheel 72. voeten/ ende de langte van dien is 96. voeten/ de wel-
ke inde laughte verdeelt zyn/ in een vooz-plaetse van 36. voeten/ een
Sael diep 26. voeten/ ende de reste tot ten Chupn ende achter-plaetse.
Belangghende de breedde/ die is verdeelt aen een binnen-plaetse van 44.
voeten gheet/ ende aen weder sijden een Gaelderpe/ elck ter wyde van
twaelf voeten/ onderstut op vier Pylaeren/ ende daer boven met een
dach ofte Cappe met loot gedeckt/ ende daer achter aen de rechter zij-
de/ ten behoude ende tot wooninge vande Knapen zyn gemaeckt bequa-
me vertrecken ende Wooningen/ ende aende sincker sijde zyn ghestelt
twee Bachpysen/ dienende tot gerijf vande Coopleden ende Drapiers.
Woben zyn mede ghemaecht verscheyden Cameren/ dienende vooz de
Waranderers/ omme de Laeckenen te visiteren ende te oordeelen/ als
andersints. De welke top sonder veel te particulariseren verby gaet.
Wat den uptwendighen schijn aengaet/ ende het rieraet vanden/ han-
ten deele upt de bygaende Figur 28 gesien werden.

Hier boven hebbe ick int groot gesept/van wise dese Reeringe begouft ende aengevanghen is/ maer naerdien dat ick daer naer de naemen van eenige der selver betomen hebbe/ zo heeft mijn goet ghedacht/ de selve tot haerder eere ende gedachtenisse hier inne te boughen/ ende die zijn geweest dese volgende:

Eerste aens
vangbers
vande
Laeckens
zaepere.

- Ian le Pla, den Ouden,
- Lowijs de Bonnet,
- Robrecht Hennebo,
- Iaacques Hennebo,
- Adriaen le Pla, &c.

Ende verscheyden andere/ de welke daer naer by haere kinderen/ Vrienden ende andere Crapters verbolcht ende ter handen ghenomen is/ ende dooz de Segeninge Godes tot desen tegenwoordighen standt ghebracht is. Die Godt Almachtich tot zijner eeren/ ende Segheninghe der Stadt Leyden gheliebe noch lange Jaeren te continueren.

De eerste Gouverneurs ende Werck-meesters die by de Heeren vande Gherechte totte opsighte ende beleyt van dese Reeringe ghestelt zijn/ zijn dese volgende:

Eerste
Gouverneurs/
etc.
van dien.

Tot Gouverneurs:

- Adriaen le Pla,
- Ian de Prins.
- Ian Sijbman,

Tot Werckmeesters/

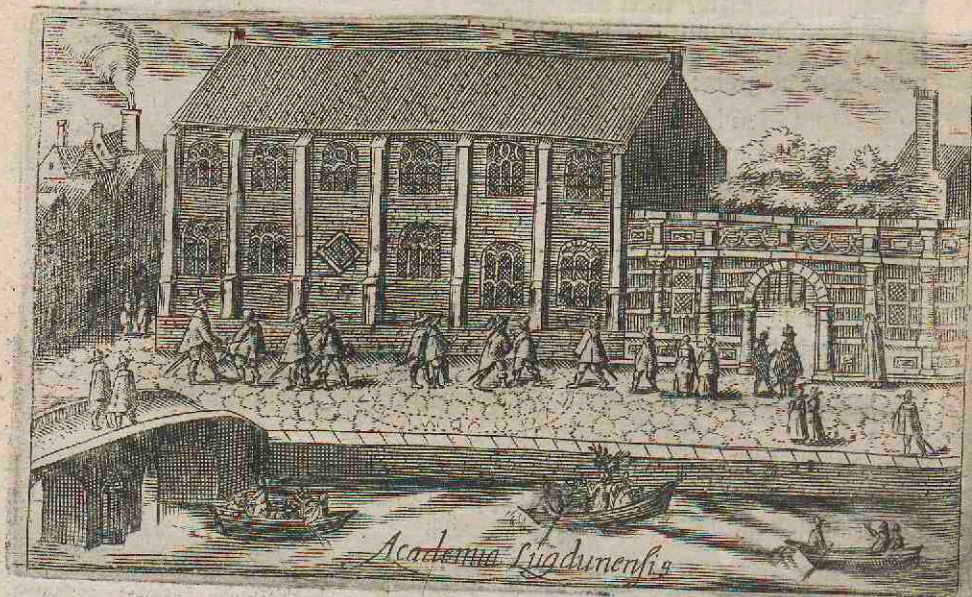
- Henrick Gerritsz. Deecken,
- Dirck Reyniercz.
- Isaac Renet,
- Ian Huysman.

Tot Provisenaers/

- Ian des Nivey, Ende
- Iaacques Pirot.

Vanden 12. December 1639. totten selben 1640. zijn alhier ter Halse gebrecht 10253. Laeckenen/ ende 545. Stametten.

Hier mede zullen wy dese Beschrybinge vande Laecken-Halle eynigen/ ende wederomme gaen daer wy het gelaten hadden.

IX. Beschrijvinge vande Univerfiteyt ofte Academie, van wie/ waer/ ende wanneer die opgericht is: hoe de felvige geinaugureert ofte ingeboert is: wie de eerste Leffen inde selve gedaen heeft: verhael vande Auditorien ofte Leef-plaetsen, van wie/ tot wat ure/ ende wat Leffen by elck een vande H. Professo- ren, inde selvige Auditorien ghedaen werden: Ten laetsten eenige Beschrijvinge vanden Hof, Anatomie, ende Bibliothecque.

Geromen wesende in onse Beschrijvinge/ totte Hooge Schole ofte ACADEMIE deser Stede/ soo sullen wy inde selve verhalen ende waernemen van wie/ wanneer/ ende waer de selvige opgericht ende gesticht is: op wat wijse ende met wat Ceremonien/ de selvige ingeboert ende aengebangen is/ ende verschep- den andere particulariteyten meer daer aen stebende,

Inden

In den Jaere 1573. terstont nae dat de Stadt Leyden soo genade² Begin ende
 hebben van God Almachtich van hare sware Belegeringe verlost ende aenhangh
 behuydet was/ soo heeft den Prince van Orangien, Pooch-loff. Mem. vande
 als Stadt-houder vanden Coninck van Spangnen/ mitsgaders de Acade-
 Pooch-Mog. Heeren Staten van Holland ende West-vrieslandt, (om mie, ofte
 dat de Stadt Leyden, de bedroefde Borgheren ende Inwoonderen der Hooghe
 selver/ hare doorgeleeden schaden ende interessen/ de welke sy door de Schole,
 se Belegeringhe gheleeden hadden/ eenichsints mochten verhalen ende te van wie ges-
 boven comen: ende de voornoemde Stede door den hongher ende Pesten sicht/ ende
 van volck ontbloetet wesen/ door desen middel eenichsints wederom waer toe.
 me te bevolcken/ ende dienbolgende de Reeringen te vermeerderen en-
 de verbeteren/) het Conyns deser Stede Privilegie ende Ortop ver-
 leent/ om te mogen oprichten een Universiteyt, Academie ofte Hooge
 Schole, waer inne datmen openbaerliken in alle Faculteyten ende vrye
 Consten daghelic soude leeren ende Lessen doen: omme niet alleen de
 Inwoonderen vande Grasschappen van Hollandt ende Zeelant, maer
 alle de omleggende Schuyt- Steden ende Landen/ desgelijc alle ande-
 re verder geseten/ ende een peggeliken die het believen soude dese Hooge
 Schoole te frequenteren/ te leeren ende te oeffenen/ 'tzy inde Godtheyt,
 inde Rechten, inde Medicinen, Vrye Consten, &c. Op dat de selvighe
 haer daer naer mochten laten gebuycken / om de Kercken/ Wierscha-
 ren/ ende de Ghemeenten te dienen/ leyden ende stieren tot welwaert en-
 de behoudnisse der selver. Tot onderhout vande voornoemde Hooghe
 Schole, hebben sy de selve geboteert ende begint met verscheyden renten
 ende incommens/ insonderheyt daer toe ordonnerende verscheyden goe-
 deren/ Landen/ Pachtien/ Renten/ etc. vande Cloosteren ende Con-
 venten/ omme daer mede te mogen eerliken onderhouden/ ende beloo-
 ven Treffeliche/ Vermaerde/ ende Gheleerde Professoren, in sulcken
 ghetale als men totte volvoeringhe van sodanige heerliche/ eerliche/en-
 de profyteliche dienstien van noode mocht hebben/ ende daerenboven alle
 andere onkosten/ die inde onderhoudinghe vande voornoemde Hooghe
 Schole mochten hoorvallen/ te betalen ende versorghen. Wenefens da
 versorginge vande voornoemde penninghen/ soo hebben de Pooch-gh-
 melte Prince van Orangnen, ende de Hog. Mog. Heeren Staten, de
 Studenten ende Lidmaten vande voornoemde Hooge Schole vereert
 ende begiftet met veel heerliche profyteliche Privilegien ende Wyche-
 den/ ghelijc de selvige in het langhe ende vzeede inde voornoemde Ge-
 tropen begrepen zyn/ de welke alle Jaren opten achtsten Februaerj/
 opte inauguratie vanden Rector Magnificus, openbaerliken by den
 Secretaris vande Universiteyt hoorghelosen werden: ende van alle de
 Lidmaten der selver noch huyden ten daghe ghemoeten werden.

Begin ende
aenhangh
vande
Acade-
mie, ofte
Hooghe
Schole,
van wie ges-
sicht/ ende
waer toe.

Innecomen
ende Privi-
legien der
selver.

Ende naer dien dat wy een Extract upt het voorsz. Privilegie be-
 comen hebben/ so sulken wy het selve alhier inne leyden / Leyden
 als volcht:

Vrydom-
me voor
de Stu-
denten en
de Pro-
fessoren.

Wilhelm, By der Gracien Godts, Prince van Oran-
gnen, Grave van Nassau, &c.

Dat den Rectoor ende alle de Professeurs, mitsgaders
d'Officiers vande voorsz. Univerfiteyt, ende voorts alle
de Doctoren ende Magistri aldaer gecreeert, hem inde
felve Univerfiteyt ende in studiis onthoudende, ende
continuerende, zonder eenigerhande Neeringe ofte han-
teeringe te doen, zullen voor heur Huys ende Huysge-
finne vry ende ontledicht zijn, van eenige Soldaten, ofte
gevolghe vanden Hove, ofte van eenighe Personagie te
logeren ofte te ontfangen.

Item van alle dagelicxe gefette dach ende nachtwach-
ten, oock van contributien, tot alle gemeene der Stede
wercken ofte Fortificatien. Welcke exemptie oock ge-
nieten zullen, alle vreemde Studenten voor heure Per-
foonen, ten waere omme den noot ofte redene by den
Rectoor met die vande Univerfiteyt voornoemt anders
bewillicht ende geordonneert werde.

Dat alle Studenten, Officieren, Bodellen, Secretaris
en diergelijcke vande Univerfiteyt, zo wel in Civile als
Criminele faecken, 'tzy of fy ageren ofte geconvenieert
mogen worden, te rechte zullen staen, voor den Re-
ctor, zijne Assesseurs metten Burgermeesteren, ende
twee Schepenen-meesters der selver Stede, 'tzy of de
zelve met Studenten, of Borgeren te doen mochten heb-
ben, behoudelick dat partyen, al eer zy int Recht zullen
comen, voor den Rectoor ende Assesseurs ontboden zul-
len worden, die henluyden accorderen zullen, so verre
het doenlick is.

Ende zullen den voornoemden Rectoor, Professo-
res, Doctores ende Magistri inder eerster instantie ge-
convenieert worden voor den Hove van Hollant, ende
zuyly-

zyluyden agerende gehouden zijn heure Partye te roupen voor sijne competenten Rechtere, &c.

Tot welcken epnde ende totte onderhoudinghe van dien de Heeren Burgermeesteren ende Schepenen alle Jaeren opten achtsten Februario aen handen vande Heeren Curateurs vande selve Universteit/ gehouden zijn te doen den volgenden Eedt:

Dat zy by den Eedt die zy ghedaen hebben aende Graeflickheyt van Hollandt, voor soo veel hen aengaen mach, d'Ordonnantien ende Statuten der Universteit wel ende ter goeder trouwen, onderhouden, na comen, ende helpen voorstaen zullen, den Rector des by hem vermaent, ofte geroupen zijnde, zullen assisteren in alle judiciele saecken, zulcx zyluyden in oprechter Conscientien, naer Godts woort, mitsgaders alle Rechten ende Equiteyten bevinden zullen te behooren.

Eedt vande Rechters vande Universteit.

Ik omende nu tot de plaetse/ de welke by die vande Gherechte deser Stede geordonneert ende bequaem ghemaect geweest is/ tot het ghebyuck vande booznoemde Hooge Schole, soo is te weten dat de selvige (gelijckmen sulcx hier naer inde Innelepdinge vande Academie lesen ende vinden sal) aldereerst gheweest is in S. Barbaren Convent / ter plaetse daer nu het Princen Hof is: Waer de selvige is aldaer weynich jaeren gebleven ende ghehouden: Waeromme is mijn onbekent: dan te houde dat het Convent vande Witte Nonnen beter gelegen was in het midden deser Stede/ omme te eerder ende gemakkeliker totte Lessen/ Disputatien/ ende andere oeffeninghen ter stont te moghen komen/ als het Clooster van Sint Barbaren, oock mede dat dit grooter ende bequamer was/ omme aen Auditorien ofte Leef- plaetsen te verdeen ende af te sonderen. In somma/ watter van is ofte niet/ laeten wy in sijne waerde beruften: Wilt is de waerheyt dat de Heeren Curatoren cozte Jaeren naer de oprechtinghe der selver/ te weten/ Ontrent den Jaere 1578, die overghebracht ende gheransporteert hebben in het Convent vande Witte Nonnen, alwaer de selvige van dien tijde aff ghebleven is/ ende sonder twijfel hoorst aen blijven sal/ soo langhe het den goeden Godt believen sal de selvige te onderhouden. Wengaende de Hooge Schole ofte Academie selfs/ die is uytwendich niet soo gheheel sielijcken nochte kostelijcken gebout/ als wel verschepden andere Universteiten ofte Hooge Scholen in andere Landen ghesticht ende gebout zijn. Waer inwendich soo mogen de Leef- plaetsen in grootheyt ende aensienelicheyt/ verschepden andere niet alleen vergeleken/ maer

plaetse en gelegent, heyt vande Academie.

met goede redenen/ boven die van Leuven, Francker ende Steynfurt, de welke tical tsamen ghesien hebbe/ ghestelt ende gheprezen werden. Doch de Heeren Curateurs die hebben nu herteligh beslooten ende ghearefsteert de selbige een upwendich ende rielich aensien te gheben/ ende men is teghenwoozdich met het selbige werck bestet/ ende dat in sulcker formen als de Figurze/ de welke in het hooft vooz desen ghestelt is/ upwijst ende verdoont. De plaetse ende ghelegghentheyt alwaer onse Leydische Academie ghemaectt ende ghestelt is die is (als een pghelijcken de welke de kennisse deser Stede weet ende kende sal moeten bekennen) seer playfant ende vermaeckelijcken/ legghende langhs een heerlijcke bzeede stracte/ een schoon bzeet water/ met hooge ende groote schoone Linden-Boomen ter wederzijden beplant ende besattet/ onder den welcken het in den Somer seer vermaeckelijcken te wandelen is. Also datmen inde gheseele Stadt gheen beter gelegentheyt daer toe en soude konnen tierkiesen.

Belangende de verdeelinge van de Leydische Hoge Schole, ofte Universteit, de selbige is afgesondert in bequame Leel-plaetsen/ ende dat in deser boughen:

Watmen
inde groot-
te Sala
ofte Au-
ditorium
doet.

Beneden aende rechter zijde vanden binnensteningang is geordonneert het Auditorium Theologiae, wesende een schoone/ grootte/ ende heerlijcke plaetse/ inde welke datmen alle dagen/ (alsmen ghelewoon is Leszen te doen) de ordinarijsche Leszen inde Heplijche Theologia, ende Hebreuseche spraekke leert/ ende dat tot sulcker upzen als by de Heeren Curateurs besmett ende gheordonneert zyn/ ende hier naer gheseyt sal werden: Desghelijcx werden alhier tot verscheyden tyden de publice ende private Disputatien inde voornoemde Faculteyt geoeffent ende gebaen: Desghelijcx wanneer by pmandt eenighe Oratien ghedaen werden/ 'tzp op te Begraeffnisse van eenige Professoren/ ofte by andere gelegentheyt/ de selbige werden mede alhier gebaen. Ende ten laetsten wanneer dat pmandt ghekomen is tot het voorgesteide wit ende eynde/ waer toe hy sijn Studium begounen ende aengehangen heeft/ te weten omme te ontfanghen het Doctoraetschap/ 'tzp inde Heplijche Theologie, inde Rechten, ofte inde Medicinen, oft datse ontfangen den Tittel ende waerdicheyt van Magistri Artium: dit wert alles in die Auditorium verrichtet ende uptghevoert. Tot welcken eynde als dan dit voornoemde Auditorium rontomme met schoone Capitserien omhangen wert; ende indien 't selbige inde vermaeckelijcke Lenten ofte inden Somer geschiet/ so wert de selve hier boven verciert ende behangen met welckende Bloemen ende Crupden: De Promotie vande Doctoren geschiet met grooter heerlichheyt ofte aensienlichheyt/ daer toe ghebruyckende vele ende verscheyden Ceremonien/ te langhe ende huyten ppropooste om alles te verhalen/ de welke ghedaen werden inde tegenwoozdicheyt vanden achtbaeren Heer Rector ende 't Senaet vande Universteit, alle de vordere Professoren: mitsgaders den Schout/ Burgheer, meesteren ende Begeerders/ de Schepenen/ Pensionaris/ Secre

Secretaris/ Griffier/ ende onder-Secretaris deser Stede/ (alle te samen gecleedet wesende met hare Tabbaerden/ omme de selve Promotie te aensienlicher te maerken:) Ten laetsten van verscheyden andere Personen in eenighe Publycke diensten wesende/ ende een menicheit van Studenten/ ende andere lust ende vermaeck hebbende om sulcx te aenschouwen/ de welke als van ghesamentlichen in het voornoemde Auditorium vergaderen ende verschynen.

Wengaende de uppen wanneer/ ende van wat Heeren Professozen alhier in dese Leef-plaets ghelesen werdt/ de selvighe zyn teghenwoordich ten tyde als dese myne Beschryvinge ghedruckt werde/ dese volghende:

Des morgens ten acht uppen/ by D. M. Symon Episcopijs, Professor S S. Theologiae.

Ten elften uppen/ by D. Iohannes Polyander, Professor S S. Theologiae, ende vooz den Jaere 1613. Rector Magnificus vande voornoemde Hooge Schole.

Naer den Middach ten twee uppen/ by D. Guilielmus Coddæus, Professor Linguae Hebraeae, Chaldaeae.

Nende Hincker zyde van het Auditorium Theologicum, is geordoneert ende gestelt het Auditorium Philosophicum; het selve is van redelicken grootte/ maer by het voozgaende in fraepicheyt oft schoonheyt niet te vergelycken. Alhier werden dagelijcx op verscheyden uppen ghedaen de Lessen in Philosophia; Te weten in Logicam, Physicis, Ethicis. Polyticis, Poesi, Rethoricis, als mede in Historiis, Lingua Graeca & Arabica, &c. ende dat by de volgende H. Professozen/ te weten:

Des morgens ten seben uppen/ by D. Gilbertus Iaccheus, Doct. Medic. Professor Logices & Ethices.

Ten negen uppen by D. Reynerus Bontius, D. Medicinae, Professor Phisices.

Ten elften uppen by D. Petrus Cunæus, Latinae Linguae Professor.

Ten elf uppen by D. Dominicus Baudius, D. Iuris, Professor Historiarum, onlanghs (eplae!) overleden.

Naer de middach ten een uppen by D. Gilbertus Iaccheus, &c. in Ethicis.

Ten twee uppen by D. Ioannes Meursius, Linguae Graecae Professor.

Ten drie uppen by D. Daniel Heinsius, Polyticis Professor.

Ten vier uppen by D. M. Thomas Erpenius, Professor Linguae Arabicae, Persicae, & ceterarum Orientalium.

Woben alle de Lessen die alhier gedaen werden/ soo wert alhier tot verscheyden tyden tot oeffeninge vande Studenten inde voozverhaelde wetenschappen gediscuteert.

Enighe trappen opgaende/ aen de rechter zyde/ ober het Auditorium Theologicum, is gemaeckt het Auditorium Iuridicum, wesende van gelijcken grootte als dat vande Theologie is/ dat selvighe is e schoone/

Wat Professozen en Leeraers daer waren int Jaer 1613. ende op wat uppen se lesen.

Auditorium Philosophicum.

Auditorium Iuridicum.

ne/ luchtige ende wijde leef- plaetse/ alwaer dagelick de Lessen in Iure by verscheyden Professoren bande selve Faculteyt gedaen werden: desge-
hijer wert alhier tot oeffeninge bande selve wetenschap dickwijlen ge-
disputeert. De uppen wanneer dat alhier gelesen wert/ ende by wat D.
Professozen/ zyn dees volgende:

Des morgens ten acht uppen by D. Cornelius Pynacker, Doctor
Vtriusque Iuris.

Ten negen uppen by D. Cornelius Zwanenburch, Iuris utriusque
Doctor.

Ten thien uppen by D. Everardus Bronckhorstius, Doctor V. Iuris.

Naer den middach ten twee uppen by D. Ioannes Lindershausen,
V. Iuris Doctor.

Auditori-
um Me-
dicum.

Tende sijncker zijde bande voornoemde trappen/ is geordonneert het
Auditorium Medicum, wesende een sehone plaetse van redelicken groot-
te/ inde welcke dagelick de lessen inde Medicinen, ende Mathematische
wetenschappen gedaen werden/ opte volghende uppen/ ende bande D.
Professozen/ te weten:

Des morgens ten acht uppen by D. Petrus Pauwius, Doctor Medi-
cinae, Anatomicae & Botanicae Professor.

Ten negen uppen by D. Willebordus Snellius, Professor Mathema-
ticae, Geometriae, &c.

Ten thien uppen by D. Doctor Everardus Vorstius, Doctor Me-
dicinae.

Naer de middach ten twee uppen by D. Ono Heurnius, Doctor Me-
dicinae.

Dewijle dat het meerderen deel bande Heeren Professoren hier voog-
genoemt/ overleden ende ghestorven zyn/ soo hebbe ick goet gebonden
de namen bande tegenwoordige Professoren hier inne te boughen/ te
weten die inden Jaer 1640. de ordinaire ende extraordinaire Lessen
inde Academie zyn doende/ op soodanighe uppen als daer toe by den
Rechtbaren Rector ende het Senaet geordonneert is. Ende zyn dese
volgende:

Professoren inde Heylige Theologie.

Namen
vande
Professo-
ren, 1641.

D. Antonius Thysius, Dewijle ick besich was mee
dese namen te schrijven, zo is D. Thysius overle-
den opten 7. November 1640. des avonts on-
trent negen uyren, naer dat hy meer als een Jaer
zieck geweest hadde.

D. Iohannes Polyander à Kerckhove.

D. Iacobus Triglandius.

Inde Rechten.

- D. Iohannes Linderhausen.
 D. Nicolaes Dedel.
 D. Arnoldus Vinnius.
 D. Iacobus Mæstertius.
 D. Anthonius Thyfius Iunior, Professor extraordinaris.

Inde Medicinen.

- D. Ortho Heurnius, Professor Med. & Anathomix.
 D. Ewaldus Schrevelius.
 D. Adolphus Vorstius, Professor Medicinæ, ende Regent vanden Cruythof.
 D. Adrianus Falcoburgius, Professor Chirurgiæ & Anathomix.
 D. Iohannes Walæus, Extraordinaris Professor inde Medicinen.

*Inde Historien, Philosophia, Taelen, ende
 vrye Consten, &c.*

- D. Daniel Heynfius, Ridder, Professor Historiarum.
 D. Constantinus l'Empereur ab Oppijck, Professor inde Hebreusche ende Chaldeusche Talen.
 D. M. Iacobus Golius, Professor Matheseos: ende inde Arabice ende andere Oosterfche Talen.
 D. Marcus Suerius Boxhornius, Eloquëtia Professor.
 D. Franciscus du Ban, Professor Philosophia.
 D. Ieremias Hoelzlin, Professor inde Griecxfche Taelen. De welcke deser Werelt overleden is opten 25. Ianuarij inden Iare 1641.
 D. M. Adrianus Hereboort, Professor Logices, de welcke opten 9. Februarij 1641. zijnen dienst met

cen treffelicke Oratie aengevangen heeft, int by-wes-
sen vande Heeren *Curateurs*, ende *Burgemeesteren*.

Boven alle de voozgaende *Professozen* / so hebben de Achtbare Hee-
ren *Curateurs* ende *Burgemeesteren* onrent den Jaer 1633. alhier
beroepen ende versocht tot een *Cieraet* / ende omme dese *Unversiteyt*
beroemt ende vermaert te maecten / den Hoogh-geleerden Heera Clau-
dius Salmasius, zijnde een man van groote geleertheit / ende dooz zijn
boucken ober al bekent.

Wijtsche
Lessen inde
Waarbe-
matische
Consten.

Dolgerde de begeerte van zijn *Princelike Excellentie* Mauritz van
Nassau, *Prince van Orangien* / Ho *Wem*. soo hebben de vooznoem-
de Heeren *Curateurs* ende *Burgemeesteren* / goet gebonden inden ja-
re vijftien hondert negen ende negentich / te ordonneren (tot onder-
wijtinge vande gene die de *Wijtsche Tale* niet en verstonde / ende
lust hadden haer in die *Consten* te oeffen en /) datter alle daghen *Lessen*
ende onderrechten gedaen zuden werden in de *Nederlantische Tale* /
so wel inde *Wijtsche* / *Geometrie* / *Stercken* bouwen ofte *For-*
tificatien / als anderzints dat aen de selve wetenschappen is depende-
rende. De eerste *Professozen* die dese *Lessen* gedaen hebben / zyn ghe-
weest *Mr. Ludolf van Colen*, ende *Mr. Symon Frans* zoon van *Mer-*
wen, in zijn leven *Schepen* ende *Burgemeester* der *Stadt Leyden*
geweest zijnde / beyde hier ter eeren ghenoot. *Mr. Ludolf van Ceu-*
len, is overleden opren lesten *December* inden Jaer 1610. ou wesen
de ontrent 71. Jaeren / ende leyt begraven in *S. Pieters Kerke* vooz het
groote *Orgaen*. Welcken *Dienst* na oeffels overliden veele Jaeren
ende noch tegenwoordich bedient ende waer genomen wert by den er-
baren *Mr. Frans Verchooren*, gebooren *Burger* deser *Stede*.

Kamer van
de solenne
de Werga-
deringen.

Ten laetsten ter zijden ende een weynich beneden het *Auditorium*
Juridicum is geordonneert een sekere *Kamer* / alwaer den *Rektor* ende
Senae vande *Unversiteyt* hare *ordinarise* ende *extraordinarise* *Werg-*
gaderingen houden / wanneer de selvighe *pets* te *besoigneren* ende te *re-*
solveren hebben / igene haer ghebiedt ende *Jurisdictione* aengaet ende be-
treft: alwaer mede alle de ghene de welke versoeken *gepromoveert* te
worden / alhooren in tegenwoordichheit vanden *Rektor* ende *Professozen*
van die *Faculteyt* / daer die *Promotie* in versocht wert / *geexamineert*
worden oft sp bequaem zyn ende toegelaten moghen werden / om pu-
blichelicken te mogen *disputeren* / om also totte selfde *Promotie* te mo-
gen geraken / ofte niet: ten laetsten alle de gene die welke (om meerder
kosten te verhoeden) haer selven *heymelick* laten *promoveren* / soo ghe-
schiet het selfde mede alhier in dese *Kamer* / in tegenwoordichheit van
den *Rektor* ende *Senae* vande vooznoemde *Academie*.

De Academie verbrandt.

In den Jaere 1616. op Sint Martijns dach / zijnde den 11. No-
 vember des middachs tusschen 12. ende een uyzen / 300 is de Univer-
 cept boven geheel afgebrandt / en van binnen de Leef- plaetsen seer be-
 dozven ende geschent / twelckmen hout gecomen te wesen / om dat het
 hier 'twelck op'te Senaets- Camer geleghen hadde / niet wel bewaert
 geweest en was. Daer is terstont wederomme / dooz last ende by re-
 solutie vande Grootmogende Heeren Staten van Hollandt ende West-
 vrieslandt wederomme vernent ende herbout / in zovauigen gestalte als
 tegenwoozdich gesien werdt.

Tot een gedachtenisse van dien hebben de Achtbare Heeren Cura-
 teurs ende Burgemeesteren / boven den ingangh daermen gaet naer <sup>Gedenck-
 schijf van
 de Brandt.</sup> het Auditorium Theologicum, in een blauwen geslepen steen / doen hou-
 wen in het Latijn / 'rgene hier verdupst is / ende wy ghenomen hebben
 upt de Hollantische Beschryvinghe vanden Hooch-ghelerden Marcus
 Suerius Boxhornius, Luydende als volcht:

TOT GEDACHTENISSE DER
NACOMELINGEN.

Dit Huys het welcke int Iaer 1581. de Curateurs
 vande Academie, ende Borghermeeesteren deser Stadt,
 hebben geeyghent totte openbaere Lessen, totte waere
 Wijsheyt, ende tot liberale oeffeninghen der onderwij-
 fenden, ende leerenden, ende tot vergeldinge van deucht.
 Naer dat 'tgewelt der Vlamme snellick opgestaen, opten
 11. dach van November int Iaer 1616. hadde lelick vern-
 nielt het dack des selve, de Balcken, Stoelen ende on-
 derbancken, 'tselve uyt Ordonnantie der Hoochmogen-
 de Heeren Staten van Hollandt ende West-vrielandt,
 op dit fatsoen heerlick vernieuwet wesende, hebben ge-
 eygent tot openbare Leeringen der Godlicke ende We-
 reltlicke dingen.

Adriaen van Mathenesse.
Cornelis Vander Mijle.

} Curateurs vande
 Academie.

Vranck van Torenoliet.

Laurens Huygenszoon Gael.

Pieter Arensz. Deyman.

Dirck Gerritsz. Hogeveen.

Burgemeesteren, ende me-
de Curateurs.

Dit alhier dus verre geseyt hebbende/ so sal ick comen totte beschrij-
vinghe bande innelepinghe van onse Leydtsche Academie ofte Hoge-
Schole, ende verhalen met wat Triumphe Ceremonien, eere ende sta-
telichheyt de selvighe begonst ende aenghehanghen is. Daer toe hier
inne liggende Copie bande selvighe beschrijvinghe ghelijck als die be-
schreven staet in het eerste Register bande H. Curateuren, der boozschre-
ven Universteit, also my de selvige van mijn Heer den Pensionarius
deser Stede ende Secretarius der Curateuren, Meester Nicolaes Zeyft
zal. ged. behandicht is/lydende van woorde te woorde als hier volght:

**Cozt verhael bande Inauguratie bande Hoge Scho-
le ende Universteit der Stadt Leyden, gedaen
opten viij. dach van february des Jaers 1600.
Lxxv.**

Op wat
wyse de
Hoghe
Schole
gemeing-
seert is.

Nerdien het den Boozluchtighen ende Hoogh-gebozen Woest
ende G. D. Heere mijn Heere den Prince van Orangien,
Grave van Nassau, etc. Conincklike Majesteits Gouver-
neur ende Capiteyn Generael over Hollandt, Zeelandt,
West-Vrielandt, ende Virecht, ten advise ende nae behoorlicke booz-
gaende goetduncken ende bewillingen van den Ridderschappen ende
Steden, representeerende de Staten bande Lande ende Graeffschappe van
Hollandt, goet gedocht ende belieft heeft gehad/ so wel tot boozvernisse
ende vermeerderinghe vanden Woerde Gods/ stichtinghe ende opbou-
winge sonder Gemeynte/onderwijfinghe bande jeucht in alderley goede
consten ende disciplinen/ mitsgaders tot onderhouwinge van vrede ende
eendracht deser Landen/ ende ten laetsten oock op dat de penningen/ die
tot noch toe by verscheyden persoonen hem tot eenighe stonden begeben-
de buyten s' Landts verteert/ ende mitdien upt dese Landen ghetroc-
ken zyn geweest / binnen s' Landts gehouden en alhier vertiert sou-
den moghen worden/ in de Landen staende onder de gehoorzaamheyt
van sijn Princelicke Excell. te doen stichten/ maken en opperhten sekere
Hoge Schole, Academie, oft Universteit, en dat daer toe dese stad van
Leyden, ghelegghen zynde int midden van't Graeffschap van Hollandt,
nae dien van haere boozgaende twee heftighe Belegeringhen des alge-
meynen Wyandts door de wonderbaerlicke werchinghe / krachtighe
handt/ ende goedertieren ghenade Gods/ daer by ghebuect is goet be-
lept der saecken van sijn Furst, Genade, oock de vromicheyt ende on-
berdyoten

berbyoten moet ende couragie van den ghesleiden Obersten / Crich-
 Maeden / Bevel-hebberen / ende Soldaten legghende in Dienst onder
 de Besoldinghe van sijne Princelicke Excellentie, epitelick was bezijt
 ende verloft / de alder-nutste ende bequaemste is gheraemt ende bebou-
 den: 'tzy dan overmits de goede lystochte van dien / de ghesondicheyt
 vande lucht aldaer / haere goede ghelegghentheyden / de bequaemheyt
 van hupsen ende getimmerten / als anderstijns. Ende dat den dach om-
 me de selve Hoge Schole te Inaugureren ende byder voorszientheyt
 Gods op een ghelukkighe upze te beginnen / by den Edelen / Ernstse-
 sten Gersaemen ende Woorszientigen Superintendenten, Schuur Bur-
 ghermeesteren / Schepenen / ende Raedt der voorszreven Stadt Ley-
 den, ghelept was jeghens den achtsten dach der Maendt Februarij
 handen Jaere naer de Gheboorten Gods ons Heeren ende Zalich-
 maechers J W C L X X V. Welcken dach zijnde in alle de omleg-
 ghende ende t'samen verbuuten Steden ende Plecken onder de gehooz-
 saemheyt voorszepst staende / soo wel mit aenpleckinghe van Billetten /
 als mit uproepinghen / alomme ghedaen te boozen verkundicht ende
 verloopen: Hebben de voorszghende Superintendenten, Schuur /
 Burger-Meesteren / Schepenen ende Raedt insichte nemende dat gee-
 nedinghen / 'tzy dan hoe cleyn oft unghesien / oock hoe groot oft ghe-
 weldich die ghevunden mochten zijn / eenighen gueden booztganc oft
 wasdant moghen hebben / van die deur de Almoghende handt Gods /
 ende by sijne ewwighe voorszien ende wijsheyt werden ghestuert en-
 de ghelept / ende dat men gheene oock de cleynste zaechen / veel min dan
 een zaechte van soodanighen insichte als is het beginnen ende den grunt-
 stach te legghen van een Hooge-Schoole, en behoort vooz te ne-
 men dan met aenroepinghe vanden heylighen Name Gods / heb-
 ben sy (segghe ick) ten selven daghe des morgghens ten seven upzen de
 Christelijcke Gemeente der selver Steede inde Kercke naer den Apo-
 stel Petro ghenaemt / te samen doen roepen / ende vooz een vanden
 Dienaren des Goddelicken Woordts / een Predicatie upt den Wooz-
 de Gods ghedaen doen / ende daer beneffens by hunne Gemeente
 eendrachtelijck den Almoghenden Godt doen aenroepen ende bidden
 sijn Goddelijck wel-behagen te zijn de voorszghenomen saecke ende
 nieuwe begunste Vniversiteyt met sijnen heylighen Gheest te segenen /
 begghenadighen / ende te doen wassen / vermeerderen / ter eeren ende
 grootmaeckinghe sijns Naems / opbouwinghe ende stichtinghe sijnder
 Gemeente / zalicheyt / gheleertheyt / ende erbarentheyt in alle eer-
 lijche ende yszelijcke Consten van de Hollandtsche / Zeelandtsche ende
 andere Nederlandtsche / oock uptheemische Natien / die daer by gedient
 mochten zijn / Peeringhe ende welbaeren der voorszreven Landen /
 ende sonderlingh der voorszreven Stadt Leyden. Ende waren ten
 selven daghe vooz iast vande voorszreven C. Raedt die vande Schut-
 terpe / met hen gheweer en wapenen voorszien / gedaen vergaderen om
 tot vozdernisse der voorszreven Inauguratie, ten besleiden vanden C.
 Raedt

Uyt ende
 begin vants
 de Inaugu-
 ratie.

Raedt ghebruyekt te werden/ ende de Leef-meesteren oft Professoren
 (die daer toe versocht zijnde/ ter liefde van hun Vaderlandt den last van
 dien ghewillighijcken hadden aenghenomen) in de Academie te ghe-
 leyden met ghewapender handt/ sulck sy verfontden haer byspedt ge-
 worden te hebben/ ende van meyninghe te wesen hem selfs bescher-
 mende te houden: Ende als nu de clocke negghen was gheslagghen/ zyn
 de Waendelen van Claes Huygensz. Gael, ende Claes Diercxzoon van
 Muntfoort Capiteynen/ ghetrocken van het Raedt-Huyss langs de
 Wyde-straete/ door de Nobel-straet tot de Hoogwoertse Brugge
 toe/ alwaer een Doorte-arc Triumphaetse wyse was ghestelt/
 met rooys ende witte Leytsche laeckenen becleedt: Van daer zyn (pluy-
 den voorts ghetrocken langs gheen zyde van steen-schuper voor by de
 Gosterling-plaetse totte Runnen brugge toe: Op welke Brug-
 ghe mede een Doorte-arch triumphael was gestelt/ Welcke Brugge
 by den obergetrocken zijnde/ namen haeren tocht langs de Oost-zyde
 van Kapenburch voor by de Houstrate naer de plaetse die tot de boort-
 scheyden nieuwe Academie was bereydt/ ende boortijden 't Clooster
 ende de Vergaderinge van * Sinte Barbaren Susteren geweest was/
 waer naer volchden/ Eerst een verdeckte Coetse oft Speel-waghen/
 sittende op de selve een vrouwe Personagie in witten habijte eenhoude-
 lijcken toeghemaect/ ende ghenaemt Sacra Scriptura, hebbende om
 haeren Wagen te voet gaende Matheum, Marcum, Lucam, ende Iohan-
 nem, die banden geest ghedreven zijnde tot onsen nut ende leeringhen
 d'Evangelische Historien beschreven ende naeghelaeren hebben. Daer
 nae volchde een Personagie van Iustina op eenen Eenhoorn te paer-
 de sittende/ rierlijck toeghemaect/ mit verbonden oogen/ hebbende
 in d'eene handt een bloot sweert/ ende inde ander een Weeghschale/ rij-
 bende tusschen de boortgenoemde vier alder vernaemste Rechts-gheler-
 de Doctozen/ alle mede te paerde sittende/ als Salvium Iulianum,
 Papinianum, Vlpianum, ende Trebonianum, ende liepen ter zijden
 twee Lachapen ende vier Hellebardiers/ al geleet ende verweert op de
 antyque. Waer naer volchde de Personagie van Medicina te paerde
 sittende/ rierlijcken ghepareert met een Boetken van de selve Pro-
 fessie en eenige Medecinale crupden inde hant/ rijbende tusschen de
 naerbolghende vier vernaemde der Meditinen Doctozen/ al mede
 te paerde sittende/ als Hippocratem, Galenum, Dioscoridem, ende
 Theophrastum, hebbende ter zijden twee Lachapen ende vier Helle-
 bardiers als wooren: Daer nae volchde de Personagie van Pallas of-
 te Munerva, te paerde sittende/ in een ghebeten barnasch/ verweert
 met een lancie inden rechteren handt/ ende ghewapent met een schilt
 daer t' hooft van Medusa op stont aenden linker en arm/ rijbende tus-
 schen de hoerch-ghelerde ende wijt-vernaemden Philosophen Aristote-
 lem ende Platonem, den alder wel sprekensten Orateur Ciceronem, en-
 de den gheleertsten Latijnschen Poet Virgilium, al mede te paerde sit-
 tende/ ende liepen van gelijcken twee Lachapen ende vier Hellebar-
 diers/

Ser plaes-
 se daer nu
 is 't Prin-
 cen Lo-
 gement.

diens/ als boven: Na de welke volchden de vier Stadts Speel-kiden/
 spelende op schalmepen ende sagotten/ achter de welke quamen de vier
 Stadt roepdragers/ in de hant hebbende elck een Hedelstock van
 Stadts verwen/ als wit ende root/ Waer aen volchden eerst de acht-
 bare Caspar Janz. Coolhaze, een vande Dienaren des Goddelijcken
 Woordts der boorsz. Stadt Leyden, als aenghenomen hebbende ee-
 nige Lessen in des Theologien te doen/ gaende tusschen den Eedelen/
 Ernstessenende Hooch gheleerden Heere Meester Gerard van Wijn-
 gaerden, Licentiaet in beyden Rechten/ Raede ordinaris inden Pro-
 vincialen Hove van Hollandt/ ende speciale Gecommitteerde van sij-
 ne Excellentie, (omme de teghenwoozdighe Inauguratie vande nieuwe
 Vniversiteyt, Hoge Schole ende Academie inden name vande selve sij-
 ne Excell. ende als sijnen Prinsel. Persoone representerende/ te helpen
 hermeeren ende bereeren) ende de Edele ende Ernsteste Jonck Heer
 Iacob vander Does, Hooch-Heemraedt s' Lands van Gijnlandt/ Raedt
 beneffens sijnder Excell. ende mede Superintendent generael der boorsz.
 Stad Leyden. Daer aen volchde de Edele ende Hooch-geleerde Heere
 Meester Diederick vander Nieuborch, Licentiaet in beyden Rechten/
 ende mede Raedt Ordinaris inden Provincialen Hove boorsz. die van
 ghelijcken aenghenomen hadde eenige Lessen inde Rechten te doen/ ver-
 gheselschapt aen sijn rechter zyde van den Eedelen/ Ernstessen ende
 Hooch-gheleerden Jonckheer Iohan vander Does, tot Noortwijk, &c.
 Hooch-Heemraedt s' Lands van Gijnlandt/ ende mede Superinten-
 dent Generael der boorsz. Stadt Leyden, ende aende sincker zyde den
 Eedelen Ernstessen ende welgheleerden Heere ende Licentiaet in bey-
 den Rechten Meester Artus van Bredenrode Co. Majestepts Raedt
 Ordinaris in den boorsz. Provincialen Hove van Hollandt. Daer aen
 volchde de Hooch-geleerden ende wijtvermaerde Heere Meester Iooft
 de Menijn, Doctoz in beyden Rechten/ ende Co. Majestepts Raede
 ende Advocaet Fiscael inden boorsz. Provincialen Hove van Hollandt/
 aenghenomen hebbende pet upt den Rechten te pzelegeren/ hebbende tot
 sijnder rechter zijden de Edele Ernsteste Jonckheer Aert van Duyven-
 voorde, ende aen sijn sincker zyde den Ernstessenende vromen Foyt
 van Brouckhoven, Dijk-grave ende Bailliu van Gijnlandt/ ende
 Schouteth der boorsz. Stadt Leyden. Daer aen volchde de Hooch-
 gheleerde ende vermaerde Heere Peeter van Forest, der Medicijnen
 Doctoz/ ende ghepstoneert Medecin der loffelijcher ende wijtbe-
 roemder Coopstadt van Delft/ die aenghenomen hadde eenige Lessen
 inder Medicijnen te doen/ gaende tusschen den Eersamen Wozsient-
 ghen Willem van Heemskerck Janz. Raedt beneffens sijne Excell. en-
 de Dierick van Muntfoort Iacobz. hepde Burger-meesteren der boorz.
 schzeben Stadt Leyden. Daer aen volchde de gheleerde ende vermaer-
 de Heere Laurens van Oorschot, Doctoz inde Medicijnen, sijn woon-
 plaetse hebbende inde boorsz. Coopstadt van Delft/ als aenghenomen
 hebbende eenighe Lessen inder Medicijnen te doen/ gaende tusschen den

Cersaemen Doozientighen Willem van Loo, Burger-meester/ ende
 Cornelis Adriaenz. van Barrevelt, **Schepen** der voorsz. **Stadt** Ley-
 den. **Vaer** aen volchde de **hoochgeleerde** ende **vermaerde** **Heere** Geraert
 de Bont, der **Medicijnen** **Doctoz**/ inde voorsz. **Stadt** **Leyden** sijn
 woonplaetse hebbende/ die aengenomen hadde eenighe **Lessen** in d'**A-**
stronomie ende **Mathematica** te doen/ ghelept wesende tusschen den **cer-**
samen ende **doozientighen** **Cornelis** Huygentz. van **Thoorenvliet**, ende
Pieter Henricxz. **Wassenaer**, mede **Schepenen** der **Stadt** **Leyden**.
Vaer aen volchde de **geleerde** **Heere** **M. Cornelis** de **Groot**, **Licentiaet**
 in **beiden** **Rechten**/ ende **Request-meester** van sijnre **Furst. Gen.** als aen-
 genomen hebbende eenighe **Lessen** inde **Philosophien** te doen/ ghelept
 wesende tusschen den **Cersamen** ende **Doozientighen** **Pieter** Oom **Pie-**
terxz. ende **Pieter** **Pieter** **Iorisz.** **Schepen** der voorsz. **Stadt** **Leyden**.
Vaer na quamen vervolgens de **resterende** **Magistraet** der voorsz.
hen **Stadt** **Leyden**, ende **andere** **Heeren** ende **Luyden** van **softe** ende
qualite/ soo **Supposten** vanden **Hobe** van **Hollandt**, als **andere** **Lief-**
hebbers der **Consten** ende **geleertheit**/ de welke in **groot** **mentchte**
hem selven teghen den voorsz. **8. February** binnen der voorsz. **Stadt**
Leyden **gebonden** hebbende/ met **heerder** **C. C.** **jegenwoozdicheiden**/
 de **Inauguratie** vande voorsz. **Vniversiteyt** hebben **bereert** ende
vermeert. Ende daer nae quamen als de **voorzgaende** **solemnele** **Tri-**
umphy **besluptende** de **Vaendelen** vande **Edele** **Contfeste** **Jonckheer**
Aelbrecht van **Raephorst**, **Schiltknape**/ ende **Symon** van **Veen**, **beide**
 mede **Capiteynen** vande **Schutterie**. **Alle** welke **voorzgaende** **Hee-**
ren/ **Personen** ende **Schutteren**/ met een **groot** **ghelept** ende **wonder-**
baerlyck **rumoer** van **Musquetten**/ **Calibers**/ **Pistolen**/ ende **hand-**
roers/ **behalven** het **gedonder** van 't **grof** **Geschut**/ als **halve** **Cartou-**
wen/ **Slangen**/ **Serpentinen**/ **Gotelingen**/ **Barcken**/ **Falconnetten**/
 ende **gestelde** **Cameren** **ghecomen** ende **ghelept** zijnde **omtrent** de **voorz-**
schyden **Donnenzugge**/ ter **plaetse** daer (soo **gesept** is) een **arch** **Tri-**
umphael was **gestelt**/ **bornden** in **Rapenburch** een **triumphelyck** **Schyp**/
 met **roode** ende **witte** **Lakenen** tot **twater** toe **berleet**/ ende **met** **tapjten**
overdecht/ daer **onder** **hangende** eene **Lauren** **Croone**/ **bertiert** met **o-**
rangie **Appelen**/ **waer** **inne** **int** **ront** **waren** **geseten** **Apollo**, ende de **ne-**
ghen **Musa**, al op d'**antijcque** **toegemaeckt**/ hebbende **achter** aen het
roer **staende** **Neptunum**, die met sijn **Zee-baren** de **Stadt** **Leyden** by
gestaen hebbende/ de **Geleertheit** **laanghs** 'twater **aldaer** **scheen** **blunen**
te **hzenghen** ende te **willen** **logeren**. De voorsz. **Personagten** hadden
onder **hent**/ **behalven** de **Luyte** die **Apollo** inde **handt** hadde/ ende met
 een **sonderlycke** **conste** ende **gratie** **sloech**/ een **positjken** daer op **lieffe-**
lichen al **barende** **werde** **gespreelt**/ ende daer **onder** met **stemmekens** alle
snarenspel te **boben** **gaende**/ **werde** **ghesongen**. Ende sulcx **allengkens**
barende **langhs** **Rapenburch** naer de **Vniversiteyt**, ende daer **breffens** **ge-**
romen zijnde/ sijn **Appollo** ende de **Nymphen** op't **lant** **getreden**/ ende
verbejdende naer de **comste** vande **bobenverhaelde** **gepersoneerde**/ heb-
 ben

ben den selven inden arm ghenomen/ ghecuft/ ende met seckerer La-
tijnche veerskens gegroet ende verwillekomt. Welck sulcx ghebaen
zinde/ zyn alle de voozgaende geperfoneerde/ in goeder ordze ende ge-
schicktheit naerbolgende de voozgaende twee Vaendelen vande schutte-
rige/ ende hebbende achter hem als tot een beslupt de ander twee Vaen-
delen getrocken om den hoeck van S. Anthonis bygge/ langs de Bree-
vestraet voozby 't Raedthuys heuen/ vooz de Arck-triumphael staende
op de Hoogelwoerts bygge langs de Hoogelwoert/ ende overgaende de
nieuwe bygge vande Gans-oort over den Rijn langens de Dypgraft/
over de bygge vanden ouden Rijn vooz Marendoyt vorbby den rooden
steen tot aen de Rijnshoogerpoorte der Stadt Leyden. Binnen welc-
ken tijt zinde de selve Triumphe in het trecken/ den vooznoemde Ede-
le/ Erenteste/ Hoogh-gheloorde/ Versaeme/ Wijse / Voozstienighe
Commislarifen, Superintendenten, Professoren, Doctoren, Schout/
Burgermeesteren/ Schepenen/ Raeden/ ende der vyfje Consten Lief-
hebberen ghegaen inde voozsz. Hooge Schole, verciert wesende met
schone tappjen/witten ende roode lakenen/ Inscriprien/ ende wa-
penen van sijne Excellentie, vande Graeffelijckheyt van Hollandt, en-
de vander Stadt Leyden. Ende naer nu de plaetse aldaer van volcke en-
de personen verbult was/ heeft de bovenghenoemde Caspar Coolhaze,
de eerste Oratie ghadt/ sonderlinge sprekende tot lof vande Theologie,
daer inne by eenen peghelicken ten insichte van sijn Professie heeft ghe-
nouch gedaen: de welcke geepnt wesende/ zyn in gelijken ordze/ soo sy
gecomen waren vpt de Vniuersiteyt gescheyden ende getrocken langs de
Breedestraete naer de huplinge van Jouchheer van Raeltwijck/ al-
waer van Stadts wegheneen heerlijcke ende solemnele maeltijt was
berept/ in de welcke niet alleenlyck de voozschyden Professoron, maer
alle de andere Persoonen van state/ sozte/ ende qualite by den Versae-
men Raedt/ van Stadts wegen met alle vroplicheyt van suarenspe-
ghelupt van sagsiten/ ende schalmeyen/ inupsijcke/ oock spijs ende
dranck/ niet in grooter oberbloedicheyt/ maer sulcx dat eens peghe-
lijer appetijt ende natuer versaeft const werden/ onthaelt ende getrack-
teert zyn gheweest. Spndende oversulcx met aller ghenuechte/ bly-
schap ende vrolicheyt/ oock met vrandingen ende vperwerken/ oock
met susen ende vperpghen tot aen den sterren toe opgewopen/ den sel-
ven dach vande Inauguratie ende 'tgeluckich beginnen der voozsz. nieu-
we Academie, de welke de Almogonde Gode vrechtbaerlijcke geliebe-
tedoen wassen/ toenemen/ groepen ende bloepen tot sijns Raems heer-
lichheyt ende glorie. 't Geschiede alsoo.

Het dussdanige Triumphe/ Cereimonien/ eere ende statelichheyt is
de Leytische Academie inden Jaere 1575. begonst ende aengewangen.
De Latijnche veerskens daer hier voozen inde Inauguratie mentie of
gemaect wort/ waren gemaeckt by den uptnemenden Poet/ den E-
delen/ Erentesten Heer tot Roozthwijck/ Ioncker Ian vander Does, en-
de zyn naerderhandt int selve Jaer vande Inauguratie ghedrucht inde

Staende
ober de coz-
te Coozen
vrag-seget
daer nu
't Hof van
Hollandt
uptsteekt.

nieuwe Leytsche Academie op de kosten van Jan van Hout, Secretaris. De welke ick den begeerigen Leser ten gevalle hier hebbe moeten by voegen/ gelijk die selvige by een groot Liefhebber der Poesien inghen gunstigen vrient verduypt zyn/ ende waren vanden volgenden Inhoud:

Verssen
gemaect
opte in-
voeringe
vande
Acade-
mie.

Neptunus tot de Musas.

Nu *Muse* zijt goets moets, *Mars* selfs u plaets gaet makē,
Want hy heeft niet gemeens met u geruste saken.

De Muse tot Neptunum.

Neptune, u zy danck, die alleen hebt belettet,
'tInnemē van dees Stad, daer *Phœb'* met vreuchd' ons settet

Apollo tot de Vrye Consten.

De Stadt nu Crijch gewoon, 'tgeweer men siet versaken,
Want sy in u, en my, schept gantschlick haer vermaken.

De vrye Consten tot Apollonem.

Apollo t'uwen dienst ghy ons altijt sult vinden,
Wilt door geleertheys const, ons houlick t'simē binden.

Salvius Iulianus tot Iustitiam.

Tot *Leuven* zijn wy wel, maervan ons lustich *Leyden*,
En zijn wy niet gesint, in eeuwicheyt te scheidē.

Iustitia tot Iulianum.

Ah! die van *Leuven* ons in eeren niet en houwen,
Mits sy op 's *Pausen Bull*, gants stellen haer betrouwen.

Leyda tot den selfden Iulianum.

Laet *Room* dy lief en waert, besoect oock goedertieren,
(Daer ghy sult welkom sijn) ons *Leytsche Batavieren*.

Tot Papinianum.

Septimio (wat hielpt,) ghy waerd in grooter waerden,
Komt hier, en zijt bevrijt voor *Caracalla* swaerden.

Tot den selfden.

Vrywillich plaets en Heer, verandert in *Almangnen*,
Voor *Romen*, *Leyden* kiest, en voor *Septijm*, *Orangnen*.

Tot *Vlpianum*.

O wijze raedt en voocht van d'eele *Prins Seweer*,
Drijft *Baldi* mist van hier, en geeft ons *Romen* weer.

Tot *Caïum* ende *Pomponium*.

Ghy *Rechtsgeleerden* bey, ten Hemel hooch geresen,
Comt hier, als oyt te *Room*, zult ghy geachtet wesen.

Tot *Hippocratem*.

Hippocrates het hoofd en d'eer der *Medicinen*,
Ick roep dy hier tot hulp, wilt haestelick verschijnen.

Tot *Galenum*.

En ghy *Galene* komt, geneest 'tvolck van mijn *Stadt*,
tWelc d'höger, pest, en swaert, gemaect heeft moe en mat.

Tot *Theophrastum*.

Ghy *Theophraste* waerd, comt wilt ons *School* vermeerren,
En ons van *Boom* en *Cruyt*, tgebruyc en crachten leeren.

Tot *Cornelium Celsum*.

Dees drie diespreken *Griecx*, maer ghy o fleur van *Romen*
Doet door *Latijnsche* tael, den *Medecijn* op komen.

Tot *Theophrastum Paracelsum*.

Komt *Paracelse* me, en maeckt veel nieu *Chymisten*;
En leert haer vroech en laet, dat d'oude niet en wisten.

Tot *Platonem*.

Ghy *Goddelicke* man, komt maeckt ons *Platonijcken*,
Op dat wy vande *Deucht* en *Eerbaerheyt* niet wijcken.

Tot *Aristotelem*.

Natuyrs doorgronder wijs, ghy *Hemels Tolck* verheven,
Komt, siet *Philosophi*, u selfs hier plaets wil geven.

Tot lof van *Homerus*.

Stagy ghy zijt wel groot, maer grooter is *Athenen*,
Homerus aldergrootst, slijcht verr daer boven henen.

Tot *Virgilium Maronem*.

Die *Troyen* heeft gebracht te *Romen*, wilt met *Romen*,
Nu hier *Andijnsch* Poet, in onse *Schole* komen.

Totten Selden.

*Napels U Vaderlicke *Stadt verlaet, en komt ons by,
Het Spaensche jock is daer, waervan wy hier zijn vry.

Tot Tullium Ciceronem.

Komt Tulli hier by ons. Hier vryheyt wert gegeven,
Daer g'elders als een slaef, in dienstbaerheyt moet leven.

De Leytsche Pallas.

Tot noch ick Pallas was ten Oorloch onversaecht,
Maer nu mijn aldermeest, geleertheys kunst behaecht.

Vande Selve.

Die Pallas eertijts heeft, de wap'nen aengedaen,
Die leertse nu in School, met vlijt na wijsheyt staen.

Lof vande nieuwe Leytsche Academie.

G'lijck als den Rijn en Dijl, t'saem niet zijn te verg'lijcken,
So moet ons Leuen oock, van wegen 't Schole wijcken.

Eerste
Rector
ende
Senact.

Eerste Rector Magnificus is geweest M. Petrejus Tiara, ende zijn
Assesseurs waren Iohannes Figurcius, S. Theologiae Doctor, Cornelius
de Groot, Iuris Doctor, Gerardus Bontius, ende Basilius Fithodejus,
Latinae Linguae Professor, Anno 1575.

Sedert de oprechtinghe van onse Leytsche Academie totten Jaere
1641. is het Rectoraetschap bedient gheweest by de volgende Persoon-
nen/ ende dat tot sulche Jaeren/ als achter pber Persoon gestelt is.

RECTOREN VANDE ACADEMIE.

D. Petrejus Tiara, Grace Linguae Professor, annis
1575. 1577. 1578.

D. Guilielmus Feugueraus, Professor Theologiae, 1576.

D. Iustus Lipsius, Historiarum Professor, 1579. 1580.
1587. 1588.

D. Cornelius Grotius, Professor Iuris, 1581. 1594.
1595. 1596. 1603. 1608.

D. Gerardus Bontius, Medicinae Professor, 1582. 1599.
ende is in het zelve Jaer overleden.

D. Io-

- D. Iohannes Heurnius, Professor Medicinæ, 1583. 1584.
1592. 1593. 1599. in plaetse van D. Gerardus Bon-
tius die overleden was, 1600.
- D. Adrianus Zaravia, Professor Theologia, 1585. 1586.
- D. Iulius Beyma, Professor Iuris, 1589. 1590.
- D. Thomas Sofius, Professor Iuris, 1591.
- D. Franciscus Gomarus, Theologia Professor, 1597.
1598.
- D. Petrus Pauw, Professor Medicinæ, 1601. 1606.
1614.
- D. Paulus Merula, Historiarum Professor, 1602.
- D. Everardus Bronchorstius, Professor Iuris, 1604.
- D. Iacobus Arminius, Professor Theolog. 1605.
- D. Rudolphus Snellius, Mathematici Professor, 1607.
1610. 1611.
- D. Everardus Vorstius, Professor Medicinæ, 1609. 1612.
1621. 1622.
- D. Iohannes Polyander à Kerckhove, Professor Theo-
logia, 1613. 1617. 1618. 1627. 1628. 1635. 1640.
- D. Cornelius Swanenburch, Professor Iuris, 1615.
- D. Guilielmus Coddæus, Professor Hebraice Lingua,
1616.
- D. Reynerus Bontius, Medicinæ Professor, 1619. 1620.
- D. Petrus Cunæus, Professor Iuris, 1623. 1624. 1632.
1637.
- D. Anthonius Walæus, Theologia Professor, 1625.
1626. 1639. totten 7. Augusti, tot welcken dage hy
overleden es.
- D. Franco Burgerfdicius, Professor Philosophia, 1629.
1630. 1634.
- D. Ewaldus Schrevelius, Medicinæ Professor, 1631.
- D. Anthonius Tyfius, Professor Theologia, 1633.
- D. Adol-

- D. Adolphus Vorstius, Professor Medicinæ, 1636.
 D. Constantinus l'Empereur ab Oppijck, Hebraicæ Lin-
 guæ Professor, 1638.
 D. Nicolaus Dedel, Professor Iuris, 1639. vanden 7.
 Augusti, in plaetse van D. Anthonius Waleus.
 D. Ortho Heurnius, Professor Medicinæ, 1641.

CURATOREN VANDE ACADEMIE.

Paerdien het opperste gebiedt ende beleyt vande Vniversiteyt, bestaet by de Achtbaere Heeren Curateuren/ isamen gheboucht mette Heeren Burgermeesteren der Stadt Leyden. So sullen wy hier mede inne-
 bougen de namen vande selue Heeren Curateurs/ van het eerste begin vande selue Academiæ, zijnde t'Jaere 1575. totten Jaere 1641. toe/ Ende die zjin dese volgende:

- Iohannes Doufa, Heer van Noortwijck, &c. is overle-
 den inden laere 1604. out sijnde 59. laeren, Curator
 29. jaeren.
 Gerardus van Hoogeveen, I. C. Raedt ende Pensionaris
 der Stadt Leyden.
 Cornelius de Coning, I. C. gestorven inden Hage op-
 ten 26. December anno 1582.
 Paulus Busius, I. C. Advocaet van Hollant ende West-
 vrieslant, is overleden inde maent Aprilis anno 1594.
 Abrahamus van Almonde, is overleden tertius Idus Ia-
 nuarii anno 1593.
 Iohannes Banchemius, I. C. President vanden Hoghen
 Rade van Hollandt, is overleden den 29. November
 1601.
 Iohannes de Groot, I. C.
 Cornelius Neostadius, I. C. Heer in Sevenhoven, is o-
 verleden inden jare 1606.
 Adrianus Mathenesius, Heer van Mathenesse.
 Cornelius vander Mijlen, Heer in Mijlen, &c. die inden
 jaere

jaere 1641. wedcromme 'tselve Ampt is bedienende.
Adrianus Pauw, Ridder, ende over eenige jaeren Raedt
ende Pensionaris van Hollant ende West-vrieslant.

Rochus vanden Houaert, I. C. Raedt inden Hogen Ra-
de van Hollandt.

Iohannes van Duyvenvoorde, Heer van Voorschoo-
ten, &c.

Adrianus van Swieten, Heere van Swieten.

Franciscus van Aerffens, Heer van Sommelsdijck, &c.

Nicolaus Cromhout, Heer vande vrye Houve, Presi-
dent inden Provincialen Rade van Hollant.

Gillis de Glarges, Heer van Ellemes, Raedt ende Pen-
sionaris van Haerlem.

Iohan van Mathenesse, Heer in Mathenesse, &c.

Iohan Camerling, Raedt ende Pensionaris van Delft.

Iacobus Cats, Raedt ende Pensionaris van Hollandt en-
de West-vrieslandt.

Al hoewel de beginselen der selver Hoghe Schole ende 'tgetal der
Studenten dier tyden seer cleyn was ende in weynich personen be-
stont/so heeft niet tegenstaende God Almachtich de selvige so gefegent/
daer toe gebuyckende de waekere vlijticheyt vande Heer & Curateuren,
ende Opzienders der selver/ de Geleertheyt van so vele Doochtghelersde
Professoren ende Mannen/in alle wetenschappen ende faculteyten/
(waermede dese Academie vande eerste tyden af tot noch toe / altijds
versien gheweest is / ghelyck een pegelick sal moeten bekennen / de
welcke weten met wat gheleerde Mannen ende Professoren deselve/ in-
sonderhepdt eenighe Jaeren herwaerts versien gheweest is /) dat de
selvige van dage te dage grootelicken toegenomen/ gewassen/ ende ver-
menichvuldicht is/ alsoo dat huyden ten daghe het ghetal der ghenen de
welcke dese Academie frequenteren ofte als Lidmaten ende Suppo-
sten der selver inne gheschreven zijn/ tot over de ses hondert getelt wer-
den/ ende noch daghelicx vermeerderen / soo wel met inlandische / als
uytjeemische/ Edele ende onedele/ al hoewel het merendeel van dien in
Nederlanders bestaet. Waer onder oock dickwijlen Persoonen gevon-
den werden van grooten huyse ende gheslachte.

Wat nut / dienst/ ende profijt de Graeffschappen soo wel van Hol-
land als van Zeelandt, haer Steden/ Landen ende Kercken: Ick
swijge de gemeente Burgeren ende innewoonderen deser Stede Ley-
den,

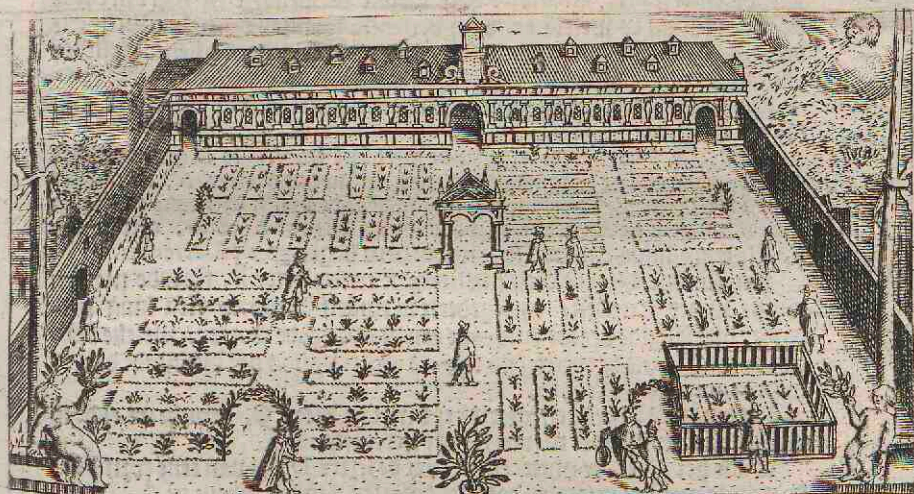
den, de welke mette Studenten ommegeaen ende 'generen/ vereregen hebben/ ende ghenieten ten nausten ende iustersten te willen ondersoeken/ ende beschrijven soude een onepideliche moepten ende arbeydt wesen: Men slaec alleen sijne ooghen op alle Raden/ in alle Raedt- Kammereu/ in alle Hoven/ op alle Predick- stoelen/ in alle Scholen/ in somma op alle Diensten ende Offitien van State/ ende Officieren/ ghy sult alle dese plaetsen bersten ende ghebult binden / met treffelicke gheleerde Mannen dewelcke in dese Vniuersitey, hare geleertheyt/ dooz de vlydt/ ende neersticheyt/ so wel van haer als van hare Praeceptores, vergeselschapt wesende mette Goddelicke Genade verkregen ende bekomen hebben/ de welke alle te samen dienen tot onlochbaere getuyghen dat dooz het oprechten van onse Leydtliche Academie vooz alle Anghesetenen deser Landen grooten nut ende profijt totter onderhoudinghe van alle diensten ende Staten te wege ghebracht is/ ende noch daghelic gebrucht werden. Ende dat zyn voozwaer de ghwenschte ende ghehooyte vruchten der ghener die albereerst het oprechten van dese Academie beharticht hebben/ ende helpen voozderen. De goede Godt wil de selvighe hoe langher hoe meerder segenen ende begheuadighen/ ende de Professoren der selber wijsheyt ende verstant verlenen/ op dat dooz hare naerstige wackerheyt/ van eenwe tot eenwe treffelicke geleerde Mannen moghen vooztgebracht werden/ vande welke dese Landen/ Steden/ ende Kercken mogen ghedient ende gheregeert werden / tot mit ende profijt der selber.

Beschrijvinghe van den Hof ofte Thuyt vande Leydtliche Academie.

Beneffens alle de voozberhaelde Lees-plaetsen ende Auditorien/ binnen de welke de Studenten/ in alle Consten ende wetenschappen geleert ende onderwesen werden / soo hebben de Heeren Curateurs aende Westzijde vande vooznoemde Academie eenighe jaeren gheleden tot bevozderinghe van het Studium Medicinæ, de welke niet weynich gelegghen is aende volcomen kennisse vande Crupden/ Bloemen / Saeden/ Wortelen/ etc. ghemaect ende gheozdonneert een seer heerlichen/ schoonen groten Hof ofte Thuyt/ ende de selvighe dooz den Wjdt-hermaerden ende Hooch-geleerden Crupdt-kenner ende Barbarist D. Carolus Clusium, ende verscheyden andere doen beplanten met vele en verscheyden Medicinale Crupden: den eersten aenleggh ende thegint van desen Hof/ is gedaen by Dirck Ougertsz. Cluyt, die de selbe eerst heeft gebracht in eenighe ozdere/ ende met vele ende verscheyden Crupden ende ander gewassen/ beplant ende waergenomen heeft. Zo lange als den Heere Clusius inden Jaere 1593. by de Heeren Curateurs en Burgemeesteren ghestelt ende beroepen is tot opperste Regent ende Opstender vanden Hof/ dan om zijne indispositie en conde hy den actuelen dienst niet waernemen/ omme de demonstratie vande Crupden te doen:

te doen : waeromme de booznoemde Heeren hem excuseerden / ende hem eben wel gehouden hebben als Professor Honorarius, Den Heere Clavius es overleden inden Jaere 1609. out zijnde 84. Jaeren / seften Jaer den name van Professor Honorarius bekeft / ende eerlicke beloninge genoten hebbende. Hy es begraven inde Woutwen Kercke alhier: en es hem aldaer ter eeren by de Achtbare Heeren Curatores ende de Burgemeesteren der Stadt Leyden tot zijne gedachtenisse gestelt een Latijns Epitaphium. Alsoo desen booznoemden Hof seer playsant ende hande / so gemeene ofte binnen-lantsche / als Indische ende andere uyt-lantsche Planten ende Crupden beplantet is / soo en kan ick niet naelaten oft ick moet de selvighe wat beter ondersoecken / ende de ghedaente

Crant-Hof
vande
Leytsche
Academie.

HORTUS ACADEMICUS

der selver wat nascher verhalen ende beschrijven: Omme den begeerten ondersoeker (hoor soo vele mijn mogelicken is) te helieven. Beginnende mette grootte ende verdelinghe der selver / daer in volgende het Boercken het welck inden Jaere 1603. by D. Pieter Pauw (eerste Professor inde Medicinen / by de Heeren Curateurs ghemaerckt ende gheselt wesende al hoor vele jaeren / Coestender / Belepder / Beschermmer / ende Oberste van desen booznoemden Hoff /) in openbaren Druick uytgegeven is. Waer inne de verdelinge aldus gestelt ende beschreven wert.

Grootte
van den
Hof.

wert. Den Hof begrijet in hem tusschen de muppen ghemeten van het Oosten tot het Westen/hondert drie ende dertich Geometrische ofte Roede voeten/ ende van het Zuiden tot den Noordten/ totten binnensten mupz ghemeten hondert ende drie voeten/ alsoo datse wat langher dan breedt is: maer nu weynich jaren gheleden soo hebben de Heeren Curateurs de selvige aende Noord-zijde verbreedet met noch onttrent beertich voeten/dan selvighe is noch voor een tijt met mupze vanden grooten Hof afghesondert ende geschepden: soo dat den vooznoemden Hof mette leste vergrootinghe genoegh viercant is.

Beschiff-
tinge ende
verdeelinghe
der selver.

Comende nu totte verdeelinghe der selver/ den geheelen Hof is verdeelt in deser formen/ te weten/ in vier vierde ghedeelten / ofte in vier quartier: elck vierdedeel wederomme in Bedden/ en ten laetsten elck Bedde in Arcolas, Spaticn, ofte kleyne deelkens/ elck van een roede voet groot/ in de welke de Crupdenende Planten op behoorlike ende goede oorden gheplantet werden/ omme de selvige te ghemackelicker ende liechter te moghen vinden.

Belanghende de verdeelinghe van elck quartier in't bysonder zijn aldus verdeelt.

Het eerste Vierdedeel legghende met het hooft ofte begin naer het Oosten ende in het figuerken geteekent met den letter A, is afghedeelt in sesstien Bedden/ lang zijnde acht ende breedt drie ende een halve Roede vorten: peder bedde is verdeelt in sesstien Arcolas, ofte onder Deelkens/ alsoo dat dit Quartier in hem begrijet 256. Arcolas.

Het tweede Vierde deel/ gheteekent mette letter B, staende metten rugge in het Zuiden/ is afgedeelte in twaelf Bedden/ elck lang wesende twaelf ende breedt drie ende een halve roede voeten/ welke bedden wederomme verdeelt zijn in 24 Arcolas, alsoo dat dit vierde deel in hem begrijet 288 Arcolas.

Het derde Vierde deel/ geteekent met de letter C, accordeert ende is van ghelijcken grootte met de A, oft het eerste.

Ende het Vierde/ gheteekent met de letter D, is van eene forme ende grootte met het quartier dat met de letter B. gheteekent is.

Alsoo dat dese vier Quartieren metten anderen upt vjenghen 1088, Spaticn ofie Arcolas.

Komde omme de vooznoemde vierde deelen leyt een Rabat/ breet wesende drie roede voeten. Dit selvde Rabat is verdeelt aen vier gedeelten/ elck gedeelte is naer de naem van een bande Winden genoemt/ ende zijn verdeelt inde volgende Deelkens ofte Arcolas, het Ooster in 48, het Zuiden in 54, het Westen in 48, ende het Noordten in 64. Arcolas, ofte Spaticn: telt dese totte voozgaende/ so begrijet de geheele Hof (het gene leyt daer aē geboecht is/ daer niet ingerekent wesende) 1302. Arcolas.

Belanghende de Paden vanden vooznoemden Hoff/ de selvighe zijn bande volgende breedte. Ten eersten het principale crupspat/ twelck de vier Quartieren vanden anderen affsondert ende schept/ is breet acht ende een halven roede voeten: het Crupspat het welck door elck Quartier loopt

loopt vier voeten: en eyndelicken/ de Paden de welke tusschen de We-
den leggen/ drie voede voeten: Alsoo dat men dooz alle de voornoemde
Paden bequamelicken ende gemakelicken gaen kan. In het midden
van het groote ofte generale Cruys-padt/ is binnen wepnich jaeren ge-
maect een konstich en sierlick Hyeel/ versien wesende met verscheyden
Obelisquen ofte Paelden; wesende seer plaasant omme te aenschouwen.

Wende Zuyt-Oost-zijde vanden voornoemden Hof hebben de Hee-
ren Curateuren inden Jaere 1600. doen bouwen ende maken een scho-
ne ende heerliche Galerie ofte wandel-plaetse / onder een sraepen dach/
omme daer inne niet alleen by tijden van regen ofte onwebers maer me-
de om vooz de hitte der Sommen inde Somersche daghen hebzijdet te
mogen zyn/ ende aldaer te wandelen/lang zijnde 133. Roede voeten: en
de vzeet twaelf vande selsde voeten/ alles binnen de knuppen ghemet.
Dese wandel-plaetse wert met 48. glazen/venstren/ ofte Ramen ge-
sloten/ hebbende in het midden een groote wijde deure/ daer dooz vat-
men inde Galerie/ ende weberom daer upt inden Hof gaet/ van bin-
nen is dese wandel-plaetse verciert ende behanghen met vele ende ver-
schespen Caerten ende Land-tafelen/ desgelicken met eenige vzeemde
gedierten ende ghewassen/ de welke upt beyde de Indien ende andere
plaetsen alhier gebracht zyn. Van buyten is de selve verciert met ver-
schespen dach-venstren ende een sierlicken Gevel/ waer inne in het
midden der selver in Latynsche tale gheschreven zyn de Statuten ende
Wetten/ de welke de gene die deses Hof willen gebruycken ofte bestien/
moeten onderhouden ende naetkomen: de selve verduptscht wesende/
zyn vanden volgenden inhoud:

Beschri-
vinge van
de Gales-
rye des
Cruydt-
Hofs.

Tot ghebruyck ende Vercieringh

Vande

V N I V E R S I T E Y T,

Door het bevel vande

H. H. C Y R A T E U R S ende B Y R G E R - M E E S T E R E N

Gebaut in het Jaer naer de Gheboorte Christi

1610 c.

Inden Hof komende, neemt acht op 'tghene hier on-
der gheschreven staet.

I. **H**et is geoorloft in deses Hof te gaen, op die uyre
die bestemt is by den Oversten deses Hofs: ende

Wetten en-
de Statu-
ten des
Hofs.

daer wederomme uyt te vertrecken, als de onderwij-
singhe gecyndicht is.

II. Die inden Hof komt, is geoorloft de Planten te sien
ende te ruycken: Maer het is verboden die Cruyden
te handelen, die teer sijn ende eerst beginnen te spruy-
ten.

III. De Tacken, Telghen, Bloemen, ende saeden
af te plucken ofte te breken: de Bollen ende Wor-
telen uyt te rucken: ofte den Hof eenighe schade aen
te doen, is ongeoorloft ende verboden.

IV. Niemandt ist geoorloft over de Bedden te springen,
ofte met voeten te betreden.

V. Niet teghen den wille vanden Oversten deses Hofes,
inden Hof aen te rechten.

Alreuwe
Galerie om
de seltfame
planten te
berwinte-
ren.

Wende Noordt-West-zijde vanden voornoemden Hof is omtrent
drie Jaeren gheleden mede een Galerie ghemaect / maer niet soo
cuerlick als de voozgaende / langh wesen de binnen de mupzen 32.
 treden ofte passen: de selve werdt met sebhentien glazen venstere
 toe ghesooten / die alle te samen met blint-venstere bestooten konne
 werden: Dese plaetse is ghemaect ende gheordonneert om alle uyt-
 lantsche / teere ende zeltfame Bloemkens / Crupden / ende ander
 ghewassen de welcke de strenghe koude deser Landen niet verdra-
 ghen moghen / teghen den Winter daer inne te brenghen / ende vooz
 soo vele als moghelijcken is de selvighe te beschutten ende beschermen
 vooz de selve koude / ende wanneer de koude extraordinaire soude mo-
 ghen wesen / soo werdt de selve alhier dooz de Deen-somme eenichsing
 gherempereert ende vermindert / omme dooz desen middel de vooz-
 noemde bzeemicheden soo langhe te bewaeren tot dat de al verwar-
 mende Sonne dooz den Ram rydende onse Hoben ende Landen we-
 deromme inde Lenten ende Sommer verleene tghene haer den kouden
 Winter benomen hadde.

Wengaende den Hof selsa / die is beplantet / ende versien hoben alle de
 hierlandtsche ghemeene Medicinale Crupden / Ghewassen / Boom-
 kens / ende ander dierghelijcke / met een groot ghetal van bzeemde
 rare oft seltfame buyten-landtsche Crupden / Boomen / Bollen /
 Bloemen / ende andere bzeemde ghewassen / de welck soo wel uyt
 Indien / als andere bzeemde Landen / dooz de noerstighe bligt van
 den

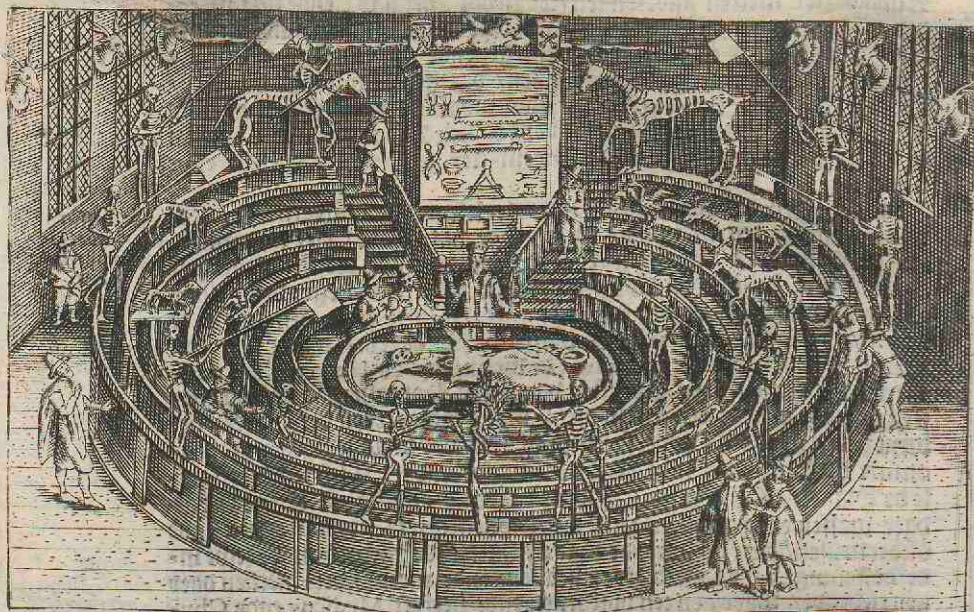
den Obersten ofte Regent vanden Hof versammelt ende verregghen zijn. Alsoo datter metten anderen een seer groot ghetal is/ ende heel meerder als men in eenighen Hof hier omtrent soude mogen vinden. Die inde groensame Lenten ende vrycht-gebende Sommer desen Hof alsoo vercrieren ende aenghenaem maken/ dat het schijnt dat de Goddinnie Flora alhier haere residentie ende wooninghe is houdende/ ende met den reuck ende het ghesicht/ van soo vele Bloemen ende Crupden de ooghen ende neusen/ van alle Bloem-lief-hebbereren verlusticht ende verjadicht.

Alle daghen als men ghewoon is te lesen inde Universteit, des voozmidbachs ten elf uppen/ beginnende in het vooz-jaer / wanneer alle de Cruppen / Boomen ende Bloemen / (de welke dooz den houden wit behjsselden Winter eenighe Maenden begraven / ende als verbozghen ghelegghen hebben) wederomme beginnen voozt te komen/ te spruyten / ende te wassen / soo werden alhier by den vooch-geleerden D. Pieter Pauw, de welke by de Heeren Curateurs, Herbarij/ Regent ende Obersten van desen Hof ghemaect ende gestelt is (ende alreede den selven dienst met grooter eeren vele jaeren bedient heeft) openbare ondersoekinghen ende onderwijssinghen gedaen/ omme de Studenten inde Medicinen ende andere Lief-hebbereren/ alle de Planten/ Ghewassen/ Saden/ ende andere dingen/ de welke albaer wassen ende gheplant zijn/ beschepdelicken te leeren kennen ende onderwijssen/ daer by leerende wat crachten ende ghebruyck de selve inde oeffeninge vande Medicinen hebben/ ende meer andere saeckien daer aen clebende/ waer aen een volcomen ende perfect Medicus ende Chyrurgus niet wepnich gelegen is.

De Lessen
en Oude-
wijssinghen
die inden
Cruydt-
Hof
ghedaen
worden.

D. Pieter Pauw inden Jaere 1617. overleden zijnde/ so is in zijne plaetse by de D. Heeren Curateurs ende Burgheermeesteren ghestelt den vooch-geleerden D. Everardus Vorstius: De welke den selven Dienst met grooten bljst waerghenomen heeft totten Jaere 1624. in welck Jaer hy overleden is. In wiens plaetse by de vooznoemde Heeren ghestelt is D. Adolphus Vorstius, zijn Soon / Proffessor inde Medicinen. De welke gheduyzende zijn oplichte den vooznoemden Hof/ met vele ende rare Crupden/ Planten/ Boomkens ende andere gewassen vermeerderd ende vercriert heeft/ tot vermaeck vande Lief-hebbers van dien.

Beschrijv

THEATRUM ANATOMICUM,

Beschrijvinghe vande Anathomie-Plaetse
der Stadt Leyden.

Beschrijvinge vande Anathomie:

Nardien dat een Doctor inde Medicijnen/ ende een Student inde selbige facultept/ ende een Chyrurgus, niet wepnich ghelegghen is/ aende volcomen kennisse des menschen Lichaems/ datse verstaen ende weten hoe ende op wat wyse alle de Ledematen der selver/ soo wel van buyten als van binnen aenden anderen hangen ende verknocht zyns van waer alle de Aderen/ Arterien/ Musculen/ Senten/ Vanden ofte Ligaturen/ haer begin ende oorsprong hebben/ ende hoe de selbige doot het gheheele Lichaem loopen ende haer verspreyden/ niet verseyden andere saken daer aen lebende: overmits dat het menschelike lichaem het Subjectum ofte onderwoytsel is/ waer inne den Medicus ende Chyrurgus moeten arbeeyden ende wercken/ ende niet vlijdt ende neersicheypt soo vele het mogelicken is/ soo langhe in goeder ghesomheyt te houden ende te bewaeren/ met behoorzijcke ende geoorloofde middelen ende Medicinen/ ter tijt ende wijlen toe dat het Godt Almachtich believen sal de gege-

ghegheben siele wederomme tot hem te roepen / ende het aertsche lichaem naer de aerde / daer het van ghenomen is / wederomme te separeren: soo hebben de H. Heeren Curateurs ende Burgermeesteren deser Hoghe Schole in desen deele oock mede sozge willen draghen / ende behoorzliche opden te stellen dat sulcke ondertogsinghen mede openbaerliken mocht gheuefen ende gheleert werden: ende hebben dien volghende/ ober vele jaeren/ te weten inden Jaere 1592. inde Kalide-Waagynen Kercke een bequaeme plaetse gheopdonneert ende doen maecten/ op de wyse vande oude Romeynsche Theatra ofte Schouplaetsen/ om in de selvige tot behoorzliche tyden/ de Anathomie te doen oeffenen ende wysen/ wesende de boornoemde plaetse van sozme als het boozgestelde Figuerken uptwysst. Waerinne een groote meniche van Menschen gemackelicken mogen sien ende aenschouwen/ igene aldaer geamthomiseert ende ghesneden werdt.

Omme den begerigen Lefer ten hollen te moghen te vreden stellen/ soo sal ick de Beschrybinghe van dese plaetse wat naerder ondersoecten ende beschryuen/ beginnende mette verdelinghe der selber. Het Theatrum, is beneffens de ronde Plaetse int midden daer men anathomiseert / verdeelt in ses schuyne opgaende Circulen ofte ronde ommevangen/ de eene boden de andere behoorzlichen verheben zynde/ op dat altydt de bovenste/ sonder dat hy vande onderste verhindert werde/ igene ghesneden werdt/ ghemackelijck ende onbekommerelijck sien kan: Ende benedenste rondicheyt is gemaect een omvazpende Tafel/ waer op het lichaem twelck men anathomiseren sal gelejdt werdt/ met een wit linnen ende met een swert lachen kleedt ghedeckt wesende: aen welcken Tafel de Professor die de Snijdinge doet alleen syne plaetse heeft ende staet/ op dat hy vyz ende onderhindert berichten mach tghene hy aldaer te doen heeft. Daer aen inden eersten Circkel rondomme de Tafel/ wesende de bequaemste plaetse omme wel ende perfect te mogē sien tghene datter ghesneden wert/ sitten de Heeren Professoren, ende eenige andere van State ende aensien/ inde eerst daer aen volghende twee Circkels/ de welke niet sloten afghesondert ende ghescheyden zyn/ staen de Chyrurgyns ende alle de Studenten de welke inde Medicinen studeren/ ende inde verdere Circkelen de andere Studenten/ ofte andere lust ende begheerte hebbende om sulcx te aenschouwen ende te sien.

Aaerder
berhael van
de anatho-
mie plaetse.

Rondtom op te boozgaende ommevangen zyn gestelt/ met goede ozer tot verscheyden plaetsen/ seben rissen ofte gheraemten van Mars ende Vrouwen personen seer bequaemelicken met koper-Bradē aenden arderen gheschetter wesende/ vande welke sommighe eenige wimpelkens inde handen hebben/ waer inne in Latijnsche Tale eenighe debisen ende sprucken de boozschepdt ende nutechepdt vande menschelelike lichaemen betreffende/ ghestelt zyn. Waer in het midden op te Tafel zyn gestelt een Mars ende Vrouwen gebeenten onder een Boom/ uptbeelden de dat dooz de soude van onse eerste Booz-ouderen/ de doot ober alle menschen

Wat inde
Anatho-
mie
plaetse te
sien is.

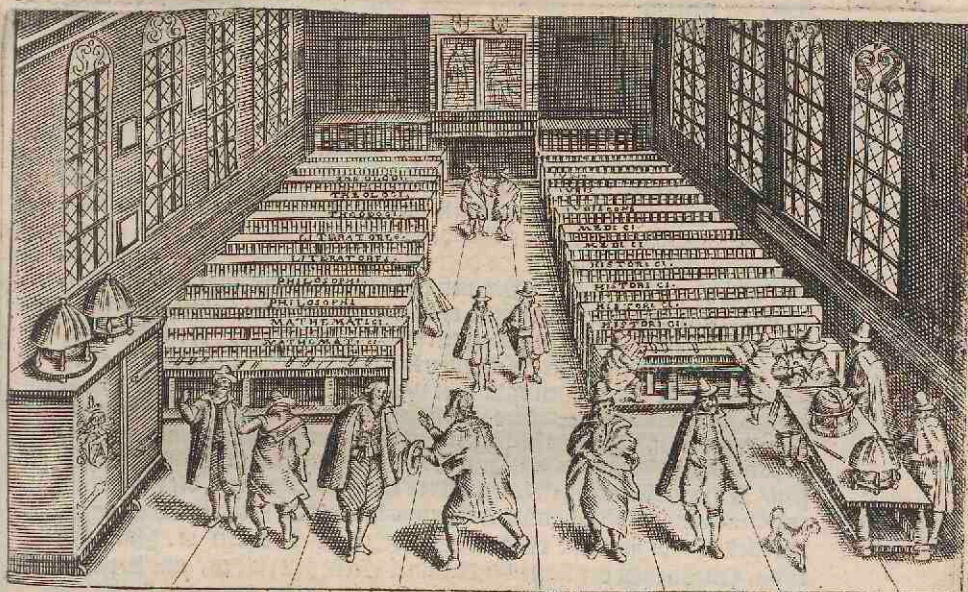
menschen gecomen is. Benessens dese gebeenten van menschen so saen al hier mede tgebeente van alle de volgende vierhoetige Gedierten ende enige Vogelen/te weten/van een Paerdot/Koe/twee Beeren/een Wolf/Parcken/Dog/Gepte/Baviaen/Deerkat/Snotolf/Orter/Hout/Kat/Weselen/Cenkooziken/Mol/Mups/ende Ricksbozsch/twee Aenden/een Zwaen/ende Opvaer/ende verscheyden andere gederten. Boven desen alle hangen alhier meest alle de benen van dien Walvisch oft Potshoost/de welke op de 3. Februario des jaers 1598. tot Werckhep tusschen Schevelingen ende Catwijck op Zee gestrandet ende aengherocomen is/ een gedroochden menschen darm ende Maghe/ ende eert Ruck van een Menschen Vel/ dat tot leer ghetout ende berepdet is: ende vele ende verscheyden andere Rissen ofte geraemten: rondtome hanghen vele figupzen eenighe ghedeelten des menschen lichaems gheanathomiseert wesende upbeeldende/ oft eenighe monstren ende misgheboorten aengaende. Ten laetsten is aende West-zijde der selver plaetse boven den ingang vande Schou-plaetse ghemaectt ende geydooneert een bequame kasse / inde welke ghestelt ende ghehanghen werden alle de Instrumenten die in het anathomiseren gebuycht werden zijnde van grooten ghetale ende konstelicken ghemaectt.

Tijdt wann
neer datme
gemeenlyck
sijdt.

Meest alle Jaeren inde maend van December oft Januarius / ten tijde wanneer dat het byest ende seer kout is/ soo werdt alhier een lichaem t'yp van Man ofte van Vrouwe gheanathomiseert ofte ghesien: ten aensien ende inde teghentwoordicheyt vande Magnific. Dom. Rector. Assesseuren, Professoren, Doctoren, Chyrurgijns, ende Studenten inde Medicinen / misgaders vele verscheyden andere Personen/ die lust totte kennisse der Menschelicker lichaemen/ ende de onderwijfinge vande selve hebben. Het welke op sehere uppen vanden dage/ daer toe vanden Professor die de sijdinghe doet gheoydoneert ende bestemt wesende/ met grooter aensienelicheydt uptgherecht ende gedaent werdt/ ende nu vele jaren aenden anderen ghebaen is/ dooz de kloetke ende verstandighe handen vanden Hoogh-gheleerden ende Wel-sprekenden Heere/ D. Pieter Pauw, eerste Professor ende Doctor inde Medicinen/ Botanicus, ende Anatomicus vande Leydsche Academie, alhier ter eeren ghenoemt/ de welke alhier ter plaetsen met grooten loff ende eere vele ende verscheyden lichaemen van Mannen/ Vrouwen/ ende verscheyden andere Gedierten geanathomiseert heeft/ tot grooten onuyt/pykelicken nut ende profijt vande gene die sulx te recht gesien/ verstaen/ ende waerghenomen hebben.

Opton eersten Augusti des Jaers 1617. des mergens ontrent twee uppen is inden Heere ontslapen/ mijn waerde Meest D. Pieter Pauw, daechs te voren als hy out geweest soude hebbē 53. jaren: God wil hem en ons allen een zalige opstandinge verlenen. Ende in zijne plaetse es by Heeren Curateurs en Burgermeesteren gestelt den Hooghgeleerden D. Orho Heurnius, eerste Professor inde Medicinē/ en nu in de jare 1641. Mang. Rector est benessens hem D. Adrianus Valckenburgh, Professor inde Chyrurgie, de welchen des winters met beurten den selven dienst tot in dit Jaer 1641. met grooten lof zijn waernemende. W42

Beschrijvinghe vande Bibliotheque oft Boeck-Kamer
vande Vniversiteyt der Stadt Leyden.

BIBLIOTHECA PUBLICA.

Op datter niet en soude ontbrecken totte hoorderinghe van het Studium, ofte tot verbeteringhe van de Hoghe Schole, soo hebben de Heeren Curateurs ende Burgemeesteren terstont naer de oprichtinghe vande Academie gheresolueert ende besluten te maken een Bibliotheque ofte Boeck-Kamer, om in de selve te brengen sodanighe Boecken die tot ondersoekinghe van alle wetenschappen ende konsten vereyscht werden / op dat een peder vande Studenten dooz 'tgebuyck der selver mochten gebuyert werden in haere Studien: totte plaetse hebben sy ten eerste en by provisie verkooren een seker kamer inde hupsinghe der Vniversiteyt annex / de welke certijts by D. Pieter Pauw bewoont werde: Maer also de selvtige plaetse te kleyn viel / soo hebben de H. Curatoren de selvtige overghebracht ter plaetse daer die nu teghentwoordich is / te weten inde Falde-Wagijnen kercke. Niet verre van die plaetse alwaer eerstijts (gheluck in het begin van onse Beschrijvinghe gheseyt is) ghestaen heeft die waerdighe Boeck-Kamer van M. Philips van Leyden, de welke om sijne heerlicheyt ghenoemt werde Salomons Tempel.

Bibliotheque of Boeck-Kamer.

Op wat plaetse van onse.

Waer nu.

Verhael
bande gheschouwen
Boecken.

De Bibliothecque opgherichtet wesende/ soo heeft mijn Heer den Prince van Orangnen, Wilhelmus Hoogloff. Went. de selvighe begiftet met twee uptgenomen ende waerde Boecken; namentliken met den Bibel die metten Coningliken name van Spangnen ghenoomt werde Biblia Regia, bestaende inde Hebzeische/ Chaldeische/ Grietische/ ende Latijnse Talen. Ende den Talmud der Ioden in Hebzeisch ende Chaldeische Tale. Daer naer heeft D. Iohannes Holmannus Secundus een bande eerste Professozen inde H. Theologie, (die alhier inden Jaere 1586. den 26. December inden Heere ontslaepen/ ende inde S. Pieters Kercke begraven is) by Testamente met alle sijn Boecken/ de welke hy naer laten soude/ de voornoemde Bibliothecque vermeerderd. Daer naer soo is de selvighe allenskens hy de H. Carateuren, die door hare Bibliothecarisen tot verschepden tijden de nootsaekelijeste Boecken hebben doen hoopen/ ende daer en boven by verschepden Professoren, ende andere Geleerde Mannen ende Studenten/ met vele rare ende kostelike Boecken verrijcht ende beschoncken/ ghelijckmen sulcx sien ende lesen can inde Cataloguen de welke daer van opte Bibliothecque hangen/ in de welke geschreven staet/ beneffens het jaer ende den dach/ van wat Persoonen ende met wat boecken de selve Boeck-kamer beschoncken ende vermeerderd is: Van boven alle dat van penant alhier gegeven is/ soo en isser gheen waerdigher gifte gegheven als die/ de welke gegeven is by Testamente ofte Legaat door den Doozuchtigen/ Wijzen/ Dooch-geleerden Heere Iosephus Scaliger, die alhier als een Oraculum publicum onse Academie vereert heeft een tijt van ongevaelicken 15. Jaeren: ende binnen deser Stede opten 21. Januarj 1609. zalichliken ontslapen ende inden Heere gherust is/ out wesende omtrent 69. Jaeren: sijn Lichaem werde met grooter eeren begraven inde Vrouwen Kercke/altwaer de Heeren Curateuren ende Burgermeesteren tot een eeuwighe ghedachtenisse van hem/ hebben doen oprichten een konstlich Graf-schijft ofte Monumentum. Desen eenigen Phoenix onder de Gheleerde/ ende wonder van onse eeuwe (ghelijck hem noemt dien Laurier-waerdighen Franschen Apollo Guillaume de Saluste/ Seigneur du Bartas) heeft de Bibliothecque ghegheven ofte gemaect verschepden Manuscripta, oft geschreven Boecken in Grietische ende andere Talen/ als mede eenighe soo gedrukte als gheschreven Chaldeische/ Arabische/ Persische/ Turckische/ ende andere Orietaelsche Boecken/ die alle te saemen om haer seitsaemhepts wille een grooten schat waerdich zijn. Waer omme de selve by den anderen in een bysondere Kasse/ op datse niet lichtelicken souden mogen vermindert werden/ op ghesloten zijn: ghelijck hier naer tot sijnre plaetse ghesep sal werden.

Scheur-
kinghe
Iosephi
Scaligeri.

Door alle de voorverhaelde middelen/ soo is de Bibliothecque gewasfen ende toegenomen/ soo in uptnemende rare Boecken als in mentichten/ dat de selve alle de Boeck-Kameren van dese Provincien/ de welke he soo hier als daer opghericht zijn/ passeert ende te boven gaet/ ghelijckmen

men sulcx sien ende lesen kan inde Catalogue de welke onlanghs ghe-
druckt ende upgegeven is by den Hoogh-gheleerden Daniel Heinsius,
Bibliothecarius, ofte Opziender van dese Bibliotheque. De welke de
zelve opfichte naer het overlijden van D. Paulus Merula, geschiet anno
1607. totten Jaere 1641. met grooten vlijt ende naersitcheyt waer ge-
nommen heeft/ ende noch waernemende is.

Wengaende de grootte der selver/ die begrijpt inde langde van het ^{Wescheffung}
Oosten na het Westen/ vyf-en-dertich gemeene passen ofte treden/ ende ^{ghe bande}
inde bzeede seshsten derghelike treden/ aende Zuyt ende Noortzyde met ^{selve / ende}
vele ende verscheppen glazen venstere ghemaecht wesende / de welke ^{de Boeck}
de voornoemde kamer seer lichtich ende bequaem maken tot het ghe-
bruyck daer die toe georbonneert is.

De Boeck-kassen ofte Platei, de welke meer als 24. in het ghe-
tal zijn/ die zijn van bequame lengte/ op gelijcke wijde aen twee rjen
ende een peder rje in twaelf verdeelt ende afgeschepden/ also datmen ge-
mackelicken tusschen de selve gaen ende sitten mach om te lesen ofte
studeren. De selvighe zijn in het midden met een redelick wijdt gang-
padt vanden anderen afgeschepden. Inde Kassen staende aende Noort-
zyde van het voornoemde gang-padt/ loopende van het Oosten na het
Westen/ zijn ghestelt inde seben eerste/ de Boecken inde H. Theologie:
ende inde vyf naer volgende de Philologi, Philosophi, Poeta, ende Ma-
thematici: In de Kassen die aende Zuytzyde geleghen zijn/ streckende
als de voorgaende/ zijn in de vyf eerste gestelt de Boecken in Iure: inde
twee volgende de Boecken in Medicinæ: inde vyf volghende ende laet-
ste de Historici. Alle dese Kassen zijn verbult ende besetter met Boe-
ken in folio/ de welke aen bequame copere ketentgens/ en aen een pfe-
re roede vast gemaecht zijn/ alsoo dat de selvige van hare plaetse niet
gebracht noch genomen können werden/ ofte sy moeten vanden Biblio-
thecarius, met een seckeren slot (alcken onder sijn handen berustende)
ontsloten ende afgebaen werden. Enige Kassen/ soo in Theologia als
in Iure ende Medicinæ, zijn alsoo verbult ende besetter/ datmen onder
de bovenste Boecken om plaetse te winnen/ noch een bert heeft moeten
ordonneren om de andere Boecken op te stellen/ de welke alreede by
naer verbult zijn. Dooz peder kasse ofte Pluteum haught een Cata-
logue/ wat Boecken aldaer staen ende te vinden zijn.

Wende Oostzyde vande Bibliotheque aen wederzyden vanden schoor-
steen zijn ghemaecht twee ghesloten Boeck-kassen / binnen de wel-
ke ghestelt zijn alle de clejne Boecken / te weten: in Quarto, Oкта-
vo, ende Decimo-sexto, die al tamen niet bequamelicken aen heten-
gens souden ghesloten moghen werden. Dese Kassen zijn algt ghe-
sloten/ ende werden nimmermeer geopent dan met believen vanden
Bibliothecarius.

Wende rechterhande vanden ingang vande Boeck-Kamer, is ghe-
maecht een besondere kasse/ de welke mede toegeloten is als de vooz-
gande/ binnen de welke gestelt ende gesloten zijn alle de Boecken/ de
welcke

welcke by den Doozuchtigen Hoogh-geleerden Heere Iosephus Scaliger, Sal. Ged. dese Bibliothecque by Testamente gemaecht zijn/ gheslijck vooz henen verhaelt is/ van buyten opte sincker deur vande vooznoemde kasse is gestelt het wapen vande Heer Scaliger vooznoemt/ ende op de sincker deur dit volgende:

LEGATUM IOSEPHI SCALIGERI:

Ende daer onder/

LIBRI GRÆCIMI SS.

HEBRAICL.
CHALDAICL.
SYRIACL.
ARABICL.

ETHIOPICL.
PERSICL.
ARMENIACL.
RUSSICL.

Getal vande
de Boeck-
ken by
D. Scali-
ger
gegeven.

Wengaende het ghetal vande Boeckken die in dese kasse gesloten zijn/
desgelijck hoe vele van peder Cale/ die zijn als volcht:

HEBRAICL.	in Folio	37
	Quarto	46
	Octavo	21
	Comt te samen	104
ARABICL.	in Folio	10
	Quarto	17
	Octavo	8
	Decimo-sexto	5
	Comt te samen	40
SYRIACL.	in Folio, ende ander sozmaten/	9
ETHIOPICL.	in verscheiden sozmaten/	7
RUSSICL.		9
Manuscripti GRÆC.	in Folio	8
	Quarto	13
	Comt te samen	21
Manuscripti LATINI.	in Folio	18
	Maeckende alle te samen	208

Boeckken/ de welke om haere rariteyt ofte seltzaamhepts wille een
grootte

groote somme van penninghen weerdich zijn/ jae teghen gheen ghelt en connen vergheleken werden. Die lust ende begheerte heeft omme de name van dese ende de vordere Boecken/ de welke op dese Bibliothecque zijn te weten/ die sende ick tot de Catalogue die onlangs door openbaeren Druck ghemeen ghemaect ende uytgegeven is. Insonderheyt totte Catalogue uytgegeven by den Heere Daniel Heynlius inden Jaere 1623. inde welke gesien werd met hoedantigen menichte van Boecken 30 geschreven/ als gedrukte in alle faculteyten ende Talen/ dat de vooznoemde Bibliothecque zedert den Jaere 1614. vermeerderd is. de welke gedrukt is by Ilaack Elzevier Drucker vande Universteit.

Ter zijden van dese Boeck-hasse int Zupden vande Kamer/ zijn ghestelt ende ghemaect twee ghesloten Boeck-hassen/ binnen de welke alle de andere Manuscripta. de welke op dese Bibliothecque behooren/ ghesloten zijn ende bewaert werden.

Beneffens de Boecken die alhier in grooten getale zijn/ so is de Bibliothecque noch verciert ende behanghen met vele ende verscheyden Effigies ofte Conterfeitsels/ soo van mijn Heer den Prince van Oranngen, H. Mem. sijn Excellentie Mauritz van Nassau, als andere Heeren/ verscheyden Leytliche Professoren, ofte andere gheleerde Mannen/ alle isamen konstelicken naer het leven by vermaerde Meesters gheschildert. Aende groot-zijde onder de glaesen hanght de Stads van Constantinopolen, de welke inde langhde seer aerdichliken mette penne ghemaect is/ langh wesende seventhien ghemeene treden ofte passen. Boven desen so is de vooznoemde Kamer verciert ende behanghen met verscheyden Caerten ofte Lant-Cafelen/ ende andere soo gheschreven als ghedrukte dinghen/ alles te lange om particulieren te verhalen.

DE GROOTE SCHOOL.

Tot een besluyt van dit Capittel/ sal ick alhier met weynich woorden ghedencken de Triviale Schole deser Stede/ de welke ghemeentliken het groote Schole ghenoemt wert: waer inne de jonge jeucht de eerste beginfelen ende fondamenten vande Latijnsche ende Griexsche Talen/ mitsgaders vande Artes liberales, ofte vrye Konsten/ gheleert ende ingedrukt wert/ ende so verre gebracht ende onderwisen werden/ datse daer naer inde Academie de Lessen vande Professoren met nut en profijt mogen aenhooren. De groote Schole is geleghen in het Wou van Ober Hof omtrent s Grabensteyn/ is van redelicken grootte/ inden Jaere 1599. geheel nieu herbout/ uytwendich met eenen schoonen gevel verciert/ de Poorte ofte ingang die eenighe Jaren daer naer eerst gebout is/ die is konstelicken van witten Bentemer-steen gemaect ende gehoutwen/ waer inne boven den ingang beneffens het Wapen deser Stede/ geschreven zijn dese volghende woorden:

PIETATI, LINGUIS,
ET ARTIB. LIBERAL. S.

S. P. Q. LUGDUNENSIS
RESTAV. C. ANNO 1610 10 c.

Hoe de
Schole ver-
deelt is.

Van binnen is de voornoemde Schole verdeelt ende afgheschepten in ses bysondere Scholen ofte Classen, de welcke als trappen ofte Graden zijn/ ende den anderen volghen onne tot volcomenheyt van het gebruik van de Hoghe Schole te moghen gheraucken ende komen. Elk Classis werdt met een onderschepten naem ghenoemt / ende van een besonder Meester bedient ende gheregeert / de welke sijne Discipulen die onder hem ghestelt zijn / achtervolghende den last vanden Rector ende de Scholarchen by die vanden Gerichte daer toe gherocommitteert wesen / moet leeren / uytleggen / ende verclaren alsuiche Boecken als hen bevolen werdt. Twee maels alle Jaeren inde weke voor Paeschen / ende inde weck voor October Kerms / werden by den Rector ende de voornoemde Scholarchen de Jongheren gheexamineert ende onderzocht / hoe verre de selve ghekomen zijn in haere studien / offe zedert het leste Examen wel ghevoert ende toeghenomen hebben / de gene die bevonden werden best gheleert te hebben / werden met eenighe Præmia ofte eergiften vereert / ende inde volghende Classe gestelt / gaende alsoo van Classe tot Classe / tot datse komen ter plaetse daer sy van den Rector selfs gheleert werden / ende aldaer tot perfectie ghekomen wesen / gaen als dan naer de Hoge Schole ofte Academie.

Men de Schole is noch ghevoert een schoone huyzinghe / het welke sijn uytgang heeft op de ghedamde S. Pieters Kerck-graft / waer inne den Rector sijne wooninghe heeft / ende selve is bequaem ghemaeckt om een goet ghetal van school-jongheren te moghen logeren. Van dit teghenwoordighe Jaer 1613. is de selfde huyzinghe noch verriert met een konstige Poozt ofte Ingang van Wentenier steen / alwaer boven inde architrave ghemaeckt is het Beeldt van Pallas, ghe wapent wesen de met haere ordinairische wapenen / te weten den Schilt met het hooft van Medusa, ende haer lancie / ende ter zijden dit selfde Beeldt dese letteren:

T V T A E S T Æ G I D E P A L L A S .

ten weder zijden vande Poozt is ghestelt een Zeenuwe in hare klauwen houdende / deser Stede wapenen.

Rectoren
van Tri-
viale
Schole.

Tot gedachtenisse / zullen wy tot een besluyt hier inne vonghen / de namen van Rectoren, de welke de Triviale Schole, zedert den Jaere 1574. naer de Ontsettinghe deser Stede / totten Jaere 1641. bedient ende waergenomen hebben / ende die zijn dese volghende?

D. NI-

D. NICOLAVS STOCHIVS, gesept STOCKIVS, (gelijck den zelven naem noch tegenwoordich by zijne afcomelinghen ghebruyckt werdt) is inden Jaere 1567. woonende tot Nieuwegeen, vande Magistraet der Stede van Essen, geroupen tot Rector in haere Triviale Schoole/ welcken dienst hy waerghehouden heeft tot inden Jaere 1574. Ten welken tijde/ hy vande Heeren Burgermeesteren deser Stede/ dooz een eyndessen/ versocht is het Rectoroyschap vande Triviale Schole alhier te willen aennemen/ het selve berouwen aenghenomen hebbende/ so heeft hy dat waergenomen ende bedient een tijt van 19. jaren/ met grooten bijt ende naersticheyt/ ende is in den selven dienst overleden opten 25. September inden jare 1593. out zijnde 58. Jaeren: gelijck in het Epiaphium hem by zijne kinderen (ende onder de selve den E. Pauls Stock) inde S. Pieters Kercke tijnereeren gestelt zijnde/ te sien ende te lesen is.

D. BERNARDVS SWAERDECROON, certijns geweest zijnde Hofmeester ende Leermester/ van zyn Gensde den Graue van Culenburch, is inden Jaere 1595. by de Heeren vanden Gherechte heroeppen/ tot het Rectoroyschap deser Stede/ welcken dienst hy vele Jaeren waergenomen hebbende/ de selve om eenige redenen heeft verlaten/ te meer om dat hy tot Vriicht, tot gelijcken dienst geroeppen was. Ende is in zijne plaetse gekomen:

D. IOHANNES TRAVDENIVS, van Woerden van gheboorte/ ende een groot vriendt vande Heere Pensionaris/ M. Nicolaes Zeyft, de welke naer eenige Jaeren de Schoole met eeren waergenomen hebbende/ inden selven Dienst overleden is: Ende hem is ghevolcht:

D. IACOBVS LETTINGIVS, gheboortich van Leyden ende Professor Juris, inde zelve Academie. Den selven Dienst waelf Jaeren waergenomen hebbende/ is hy om seckere redenen vande zelve ontslaghen/ ende wepnich tijds daer naer overleden / welck was inden Jaere 1625.

D. THEODORUS SCHREVELIVS, geboortich van Haerlem, alwaer hy mede Rector inde Schole ende Weertich inden Rade es gheweest/ is na het overlijden vande voornoemden Jacob Letting, volgende de Resolutie van E. Heeren vande Gherechte opt advijs vande Heeren Scholarchen/ dooz den Heere Pensionaris M^r. Ian van Wevelichoven versocht/ omme den selven Dienst/ op redelike ende behoortlike conditien te willen aen nemen: Die aengenomen hebbende/ so is hy naer een welgestelde ende Geleerde Oratte/ ende gheluckwenschinge vande Scholarchen/ over het goet succes in zynen Dienst ende Rebedt/ in zyn Rectoroyschap geintroduteert/ opten eersten Febyuaryn inden Jaere 1625. Den welcken hy met grooten bijt ende naersticheyt waergenomen heeft totten Jaere 1641. ende ghewenscht werdt/ dat hy die noch lange Jaeren mach waer nemen / tot voorbeeld vande Jonckheyt deser Stede.

Dit is soo vele als ick van onse Leydsche Academie hebbe weten by een te versamelen/ waer mede ick dit Capittel bestuipen sal/ en komen totte Beschrijvinge van het Collegie vande H. Theologie, twelck alhier/ om des Academies willen/ oock opgherecht ende gesticht is.

X. Beschrijvinghe wanneer/ van wie/ ende waeromme binnen Leyden opgerecht zijn beyde de Collegien SS. Theologiae, soo wel het Duytsche als het Fransche: Verhael vande Inneleypdinghe / aenvang ende begin van het Duytsche Collegie, Ten laetsten wanneer het Fransche Collegie begonnen ende aenghebanghen is.

Bedienen
waerom
t Collegie
gesticht is.

DE Hoogh-Mog. Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrielandt, aenmerkende hoe dat de Ingesetenen deser Landen/ soo weynich van hare kinderen lieten studeren inde H. Theologie, ende dat in tijden ende wijlen de Kercken der selver Landen/ mochten gebreck ende van noode hebben/ geoeffende ende gheleerde Personen/ omme den Dienst van het Predicken des H. Evangeliums ende de bedientinghe der H. Sacramenten/ waer te nemen ende te bedienen: Soo hebben de selve Heeren Staten inden Jaere 1591. metten anderen Staets-ghewijse vergaderet wesende/ geresolveert ende besloten binnen deser Stede Leyden, (omme de goede ghelegentheyt de welke aldaer van wegghen de Academie ende Hooge Schole was waer te nemen) te stichten ende op te rechten een Collegie inde H. Theologie) daer toe gebende ende ordonnarende souffisante behoorzliche middelen ende incomens/ omme alle de lasten ende kosten van tselve Collegie, van tyt tot tyt te moghen betalen ende onderhouden: welke penninghen gheregeert werden by den Thesaurier deser Stede/ die de selve tot verschepden tijden dooz last vande Curateurs uptgheeft ende verstrekt/ volgende hare ordze. De selve Heeren Staten hebben gheartesteert ende besloten in dat selve Collegie onder de sozghen ende regeringe van een wys ende verstandich Regent ende Opstender/ een ghestal van 31. jonge Studenten/ van eerliche ouderen ghebozen/ van goeden deuchtsamen leven/ ende van sleppen state ofte middelen wesende/ op te voeden ende te doen onderwijfen ende oeffenen/ so wel inde Philosophie (sonder de welke datmen seer qualicken een goet Theologus wesen kan) als insonderheyt inde H. Theologie. Op dat tot allen tijden/ wanneer de Steden ofte Dorpen/ upt wiens namen sy in het voornoemde Collegie ghestelt wierden/ by ghebreck van Dienaren/ ofte Predicanten/ mochten beholpen ende versien werden/ met goede geleerde ende wel geoeffende Mannen/ waer dooz den dienst Godes/ en-
de de

de de boozplantinge der selver ghebozert mocht werden/ ende gheduy-
rich blijven: een besluyt ende resolutie/ die Godlic/ eerlick/ ende yd-
fytelick is booz onse Steden ende Landen/ mitsgaders de Inghelie-
nen der selver/ in dien de selve alleen ten rechten belejdt ende ghestiert
werdt.

Volghende welke Resolutie ende besluyt/ soo hebben de Heeren Cu-
rateuren vande Vniversiteyt, mitsgaders de Burger-Meesteren deser
Stede/ op dat soodanigen heyligen werck ende booznemen niet achter
wege blijben soude/ de selve terstont willen beginnen ende in het werck
stellen. Ende naer dien dat ten eersten diende ghelet te wesen op een be-
quaeme plaetse alwaer sodanige werck gheschieden mocht/ soo hebben
sy metten anderen daer toe gheozdonneert ende verhozen (als daer toe
bequaem wesende) het Celle-Broeders-Klooster, gelegen wesende aen
de Westzijde vande Cellegoeders gracht/ onder het Bon van Zupdt-
rapenburg/ het welke sy terstont tot soodanigen ghebuyck hebben
doen toerusten ende maken. Het selvige ozdonnende in bequame wo-
ningen/ soo booz den Regent, Subregent, Schaffmeester ofte Oecon-
mus, als booz de gemeene Bursalen. Ondertusschen ofte ter wijlen
datmen hejich was met de buylinge te timmeren/ soo hebben de Cura-
teurs ende Burger-Meesteren ghesamenlicken upgestien naer een be-
quaem ende verstandich Regent, omme dat in het begin in dit nieuwe
Collegie een vast ende goet fondament gelept mocht werden/ daer op
datmen in tijden ende wijlen/ met gherusticheyt soude mogen bouwen.
Ende naer verschejpe deliberationen hebben sy epitelick beslotē te beroe-
pen den Wijzen/ Hooch geleerden Iohannem Cuchlinum, Dienaer des
H. Evangeliums wesende binnen der stede van Amsterdamme. De
welcke als hier naer gelept sal werden inden selvde Dienst gekomen is.

De wooninghe ghetimmert wesende/ soo hebben de booznoemde
Heere een dach heraeint ende bestemt/ omme ter goeder upzen ende in-
den name Godes dit Collegie te Inaugureren en te beginnen/ daer toe oz-
donnende den seften dach vande Maendt October inden jaere 1592.
Ende naer dien de selvige Inleydinghe met groote solemniteyt en eere
gheschiet ende aenghebanghen is/ (soo hebbe ick de selvighe in het lange
hier moeten by voegen/ op dat een peder sien ende lesen mach/ met wat
een begeerte ende pber de selvige gheschiet is) gelijck die by mijn Com-
tan van Hout Secretaris deser Stede/ te dier tijden selfs beschreven/ en-
de ten bebele der Heeren Curateurs ende Burger-Meesteren in openbare
Druck upghegheben is/ luydende van woorde te woorde als volcht.

Inleydinge ende aenhang van't Collegie der Theolo-
gien, geschiet binnen der Stadt Leyden, op den
6. Octobris/ Anno 1592.

Alsoo het den Heeren Riddereschap/ Edelen/ ende Gecommitteer-
den vanden Steden/ representerende de Staten van Hollandt ende
West-

Wat plaet-
se tot het
Collegie,
berhoze is.

Spreektin-
ge vant
Collegie.

Westvrieslandt, goet gedacht ende bestest heeft binnen deser Stadt Leyden, op te rechten een Collegie der Theologien, soo hadden de Burgermeesteren ende Regierders der voorsz. Stede/ om in soo hooschwichthighen sacker/ ende daer aen den Landen soo veel gelegen was niet lichtbaerdich te beginnen / maer niet goeder omsichticheyt ende aendacht/ niet goetduncken vanden achtbaren Heer Reetor, misgaders de Godsalige/ Wyome/ Gheleerde Iohannes Cuchlinus, by den Heeren Staten voornoemt ghecozen ende ghestelt/ om te wesen d'eerste Regent vant voorszreven Collegie: goetgebonden ende bestoten / selve Collegie niet tot argernisse en soude werden gheduyt: om tweelck te doen niet alleen geraemt was den 6. dach der Maendt October des loopensden Jaers 1592. maer was de selve dach binnen der voorsz. Stede uytgeroepen tot een Dper ende Biddach/ by de volghende aflesinghe den 3. Octobris, naer voozgaende Blockegeflach ter Wopen af vooz den volcke ghedaen/ daer van de doubelven ten bevelen vanden voorsz. Burgermeesteren ende Regierders gebuycht ende binnen der voorsz. Stede tot alle gemeene plaetsen naer gewoonte zyn aengeplecht ende opgedagen/ zyn de vanden volghenden Inhouden:

Publicatie
bande in-
stellinghe
vant
Collegie.

De Burgermeesteren ende Regierders deser Stadt Leyden, laten eenen peghelicken mitdesen weten dat op Dinsdaghe eerstcomende/ de welcke wesen sal den sesten deser loopende Maent van October, smorghens ten negen uyzen/ inder Univerfiteyt alhier/ hec Collegie der Theologien, by de Heeren Staten van Hollandt alhier opgherecht / openbaerlijcken sal werden aenghevanghen/ begonst ende geinaugureert: ten eynde elck eenen die'r aengaet / hem daer by mach laten binden. Ende dat sy omme selve te bequaemer te wege te brenghen / den voornoemden sesten geordonneert hebben/ gelijk sy ozdonneren mitdesen tot eenen vierdach. Eenem pegelicken bevelende hem aldan van alle wpterlicke hantwercken af te houden: mer alsoo ten selven daghe vooz de middage Predicarien sullen werden ghedaen/ smergens ten acht uyzen beginnende/ tot sodanigen plaetsen almen des Sonnendaechs

nendacchs ghelwoon is te doen: Begeeren ende ber-
manen elck eenen/ hem daer toe ernstelicken ende met
aendacht te begeben/ ende God Almachtich (als den
eenigen geber alles goets) buyzichlicken aen te rou-
pen ende te bidden/ dat hem ghelieve sijnen Goddelic-
ken zegen ober 'tboorzschreven Collegie uyt te storten/
op dat 'tselve eyntelicke gedije tot groot-makinghe
van sijnen heyligen Naem/ welbaren van't gemeene
beste/ stichtinge ende opbouwinghe sijnder Kercke.
Ende sal ten eynde voorsz. de Werck-clock ten voorsz.
schreven dage ongeluyt blijven. Elck segget den an-
deren voort. Aldus naer voorgaende Klocke-gelach
voorz den Volcke af-ghelesen den 3. Octobris, Anno
1592.

By my

I. van Hout.

Den voorsz. seften dach gheromen wesende/ zijn de Predicatten ach-
tervolgende 'thelven vande geroerde Burgermeesteren, in het af-lesen
vooren inregelicht verhaelt/ gedaen/ smergens ten acht upzen beginnen
de deur de volgende Dienaren des Goddelijcken Woordts/ eerst inde
Hoofst-kercke/ die naer den H. Apostel Petro ghe-naemt is/ door M.
Pieter Hack, die tot sijn Team oft redene ghenomen hadde uyt den eer-
sten Bries tot Timotheum aen't vierde Capittel.

Predica-
tien op den
6. October
tot dien
eynde.

6. Ist dat ghy dit den broederen voorhoudet, soo suldy een goet die-
naer Iesu Christi wesen, opgevoet inde Woorden des geloofs en-
de der goeder leere, welcke ghy doorgaens naer gevolcht hebr.
7. Verwerpt de onheylighe ende oude Wivische fabulen, ende oef-
sent u inde Godsalicheyt.
8. Want de lichamelicke oeffeninghe en is niet seer profijtlick:
maer de godsalicheyt is tot alle dinghen profijtlick, als die de be-
lofte heeft, des tegenwoordigen ende toecomenden levens.

Inde Paneraes, diemen oock noemt de Hoochlantse Kercke/voorz
Henricum Gallum, die tot sijn teem of redene hadde ghenomen de vol-
ghende plaetse/ genomen uyt het derde Capittel des tweeden Bries tot
Timotheum, aen't vyftigende verset.

Ende dat ghy van uwe kintsheyt af, de heylighe schriften gheweten hebt, de welcke u meugen wijs maken ter zalicheyt door het ge-loove dat in Christo Iesu is.

Ende inde Vrouwen Kercke (daer van tgehezuyck die vande Fran-choishe tale vergont is) door Daniel de Nielles, Sone W. Charles de Nielles/ Dienaer der Franchoischer ghemeente tot Wezel/ uyt het neghende Capittel des H. Apostels ende Euangelist Matthei aen 'laetste verset.

Daerom soo bidt den Heer des Ougfts, dat hy arbeyders in sijnen Ougft uytseynde.

Op wat
wijse de Hee-
ren naer de
Vniver-
siteyt
gegaen zijn.

Alle welke Predicken/ omtrent ten neghen upzen volepndt wesende/ zijn de Heeren Curateurs vander Vniversiteyt, als de Edele Gruitseffe Heere Jonckheer Iohan vander Does, Heer tot Noortwijck/ Raedt inden Hoogen Raede/ ende Jonckheer Abraham van Almonde, Hooch-Heemraet van Delft- Landt/ beyde tot dien eynde by Burger-Meestere beschreven/ ende binnen ghecomen zijnde/ opt Raedthups versche- men/ daer oock mede gheromen zijn de voozuende Cuchlinus, ende be- neffens de selue de achtbare Hooch-geleerden Heeren D. Iohannes Heurnius Rector vande Vniversiteyt, eerste ende ordinaris Professor der Medicijnen: D. Franciscus Junius, eerste ende ordinaris Professor der Theologien; D. Lucas Trelocatius, mede ordinaris Professor der Theologien; D. D. Iulius Beijna, Everhardus Bronchorstius, Corne- lius Grotius, Gerardus Tuningius, ordinaris Professoren der Rechten, D. D. Gerardus Bontius ende Petrus Paau, ordinaris Professoren der Medicijnen; Bonaventura Vulcanius, ordinaris Professor der Griex- scher spzaecke; D. Franciscus Raphelengius, ordinaris Professor der He- bzeuscher spzaecke; D. Paulus Merula extraordinaris Professor der Ma- stozien; D. Rodolphus Snellius extraordinaris Professor Mathematices; D. Antonius Trucius Lyranus, extraordinaris Professor Philosophiz: D. Henricus Bredius, extraordinaris Professor Rhetorices, ende D. Iacobus Ramseus, extraordinaris Professor Logices.

Sijn van ghelijcken opt voorsz. Raedt-hups ter selver upze ghero- men Jonckheer Peter vander Does, Schout/ Pieter Adriaensz. vander Werff, Ian Iansz. van Baerfdorp, Iacob Tomasz. ende Iacob Willemsz. vander Burch, Burgermeesteren/ Pieter Oom Pieterz. van Offwegen, Pieter Iorisz. van Correveelt, Claes Gijsbertsz. van Dorp, Claes Wil- lemsz. van Warmont, Laurijs Andrietz. van Swaenswijck, M. Isaac Nicolai, Foy van Brouhoven, ende Arnout Duyc de Iode, Schepenen/ M. Rombout Hogerbeets, Raedt ende Pensionaris/ ende Ian van Hout Secretaris.

Alle de welke sulcx vergadert zijnde/ zijn in deser ordze af ghegaent van 't Raedthups naer de groote Leesplaetse inde Vniversiteyt, de welke

welcke om de acte albaer te werden gecelebreert, naer gewoonte/ mit tapſten was bereept ende verciert.

Door aengingen de twee Vniverſiteyts Wedellen/ daer aen volghde de Senaer vander Vniverſiteyt, ende beneffens de ſelve oock de extra-ordinariſe Profefſoren, hier achter quamen de twee Curateurs, tuſſchen hem heyden hebbende D. Cuchlinus, naer de welke ſtracx quamen die vanden Gerechte, de welke naergevolcht waren vande ordinariſe Dienaren vander Stadt/ der ſelber cleddinge of leverepe dragende.

Ende in deſer ordje ter voorsz. groote Lees-plaerſe gecomen zijnde/ heeft hem elck ter gewoonlicker ende beſhoorzlicker zitplaerſe neder gheſielt/ te weten de Heere Rector ende ſo-ordinaire als extraordinaire Profefſoren, onder de ſelve D. Cuchlinus, aen de rechterhandt vanden ſtoel/ ende de Curateurs met die vanden Gerechte aen de ſinckerhandt van dien. Waer naer de voorsz. Secretaris der Stadt Leyden opten leegſtoel ſijgende/ heeft voorsz. de ghemeeene Studenten ende andere toehoor- ders/ in grooter menichte vergadert zijnde/ eene leepne Inneleydinge ghehad/ ende zijn by de ſelve ſulex doende afgheleſen/ ende uptigeroe- pen de acte van ſtichtinge van 'tvoorsz. Collegie, mitſgaders de Re- gulen, Statuten ende Ordonnantien van dien. Alles in bougen hier naer volgende:

Believet u Edele, Erntfeſte Heeren Curateurs deſer vermaerder Hoger Schole, Wiſſe Voorsienige Man-
 nen Burgermeesteren deſer vromer Stadt Leyden, dat ick yet als een Inneleydinge tot de hoogh-wichtige en-
 de nodighe daet op huyden alhier voor handen zijnde, ſegge? u believen ſtreck't mywaers een gebodt. T'es bil-
 licken dat mijn dienſtwillige vlijt u believen volcome, jae
 voorcome: Immers tot mijn vermogē toe, bovē'twelcke
 niemant verplicht is. Ick ſal my dan, ſteunende op uwe
 goetjonſticheyt te mywaert, gaerne daer toe gebruycken
 laten, hoe wel verſekert dat den laſt mijn ſwackheyt te
 ſwaer ende ſchouderen ondraechlick ſal vallen. Maer in
 groote ſaken (ſeytmen) eſſet ghenouch gewilt, wat meer
 gepoocht te hebben. Mijn onervarentheyt gevoucht by
 de ongewoonheyt van dees ſaecken te handelen, daer by
 comende de cortheyt des tijts, my naulicx om daer op te
 dencken vergoſt, ſullen my by de verſtandige ghenouch
 veront-

Oratie ge-
 daen by
 Jan van
 Hout
 opte Inne-
 dinghe van
 Collegie.

verontschuldigen. Geeft ghy Almachtige eeuwige Drie-
eenige God, dat ick binnen de bepalingen blijvende niet
onbehoorlicx, onfichtelicx voort en brenge; maer yet dat
de ooren van u Achtbare Hoochgeleerde Heeren Rector
en gemeene Leeraren, gesamentlicken van u diepsinnige
ende clouckverstandighe jonge mannen, 'tbloeyfel ende
de eenighe hope onses lieven Vaderlants, bevallicken
moet zijn.

a Gram-
matica.
b Diale-
ctica.
c Rhetor-
ica.

Alle de gene die hem des bevlytings-lust aennemem
ende deur arbeyt ende volstandicheyt, der gheleertheyt
naer trachten, naer sy in heur jeucht de walgende a Let-
ter-konst inne swolghen, de distelighe b Reden-kavelin-
ge, ende wijtluftige c Redenrijcke, so niet geheel deur-
wandelt, ten minsten in 't deel gesien ende besocht heb-
ben, vinden hem strack voor oogen gestelt voornemelick-
ken drie verscheyden wegen.

Juris stu-
dium.

Daer van de eene leyt tot een geduerige ende bestaen-
de deuchde een yegelic sijn recht verleenende; die wel
vande meeste menichte mit een lust inneghegaen ende
betreden werdt.

Medici-
na.

Een andere, neemt sijn eynde inde kennisse van ctuy-
deren, spruytsels, ende gelijcke geheymenissen der Na-
tueren, gesamentlijcken in 'tneerstich verfoecken der sel-
ver, 'toge hebbende op de behoudenisse van s'menschen
heyl ende gefondicheyt, ende de wechneminghe vande
aenvechtingen ende quellagien, daer inne sy deur onmaet
ende misbruyck comen te vervallen: dese vindt oock ge-
noechsame wandelaers. Beyde meest aengeport ende
verwest zijnde, om of hier of daer den wech te betreden
ende mit censweetende hygen, naer de hoochde te sty-
gen, deur de eeren, staten, rijckdommen aldaer ten toon-
staende.

O hey-

O heylige, beter helsche, onversadige goutgiericheyts lust, waer toe en condy 'smenschen herten niet misleyden?

*Auri sacra
fames, quid
non mortua
lia cogis
Pectora?
Theologia.*

Een derden wech heeft sijnen loop tot de eenige eeuwige onveranderlicke kennisse des waerheydts, tot het hoochste goet, daer toe alle Minne wijzen oyt ghetracht hebben.

Met leyder, deur hoe weynich lieder plandt wert dees betreden! waen comt doch den mensch (liever Godt) dees sorgeloosheyt ende verkeerde keur! van eerst te soucken 'tbecomen, 'tbehouden, 'tbeschermen 'tgeen buyten hen is, roof ende plonderinge onderworpen zijnde; de tweede sorge te nemen voor 'tlichaem ende behoudinghe van gesondicheyt, 'twelck ofment wel voor de moordadige knyven der boosdoenderen, mit groote moeyte een tijt lang bewaren can, ende of het wel de clippen van overvloedigen dranck ende spijs (daer aen de meeste menichte schip-breeck lijdt) geluckelicken ontfeylen can, nochtans niet feylen kan, ten moet binnen corten jaeren de gemeen schulde der naturen betalen!

Ende 'thoochste goet dat eeuwich ende oneyndelick es, rechts oft hem niet aen en ging, versmadelick te rughe te laeten?

O blinde herten! ach ach, verduysterde sinnen!

Soude dit wel heercomen uyt den verdorven aert, daer inne onse eerste ouden, vermits haer onghesoorfaemheyt, vervallen zijn, ende ons al t'samen uyt ende door henluyden inne ende aengeboren es?

En effet niet te beclagen dat desen heylsamen wech, in de welcke de Philosophische steen, daer naer soo veel duysenden mit verlies van have, tijt, en leven vergeefs gesocht hebben, alleen te vinden es, van weynich andere

wert besocht, dan vande ghene die daer toe deur de milde stichtingen van Princen, Vorsten, Heeren, werden aengelockt, versocht, gecocht? Daer toe mijns bedunkens hebben ghedient de Geestelicke stiften van onse waerde voorouderen, mit immer so groote mildicheyt gemaect ende gegeven, als sy te dese onse tijden bevonden zijn misbruyct te werden.

Mit recht dan, soo hebben de Gestrenge, Edele, Eersame Heeren de Staten deses Landts ende Graeflicheyts van *Hollandt* ende *West-Vrieslandt*, als de welcke de souvereiniteyt ende 'tovergebiec van dien (naer dat de Tyrannique regierungen vanden *Spaengnaert* ende sijne bloedige heerschingen opt hoochste ghecomen waren, ende hare E. de couragie hadden ghenomen, om met een manlick ende stantvastich gemoet aen te grijpen de wapenen die de selve noch in handen ende tot noch toe door den seghen Gods, jegens haer vyanden so mannelicken hebben connen ghebruycken, ende by middel van dien haer vertreden vryheyt oprechten, ende hem selfs van 'tswaerwichtich pack der slavernijen bevrijden) in handen gecregen hebben, ende 't selve overgebiec dat den eersten *Philips* t'onrecht hadde becomen, den tweeden *Philips* te recht was benomen, soo segghe ick hebben hare E. mit recht onder anderen hem opgheleyde lasten, beneffens 'tbeleyt soo vande oorloochsche als burgerlijcke saecken, gheacht haer ampts te wesen, omme inde voorgaende noodt te voorsien, ende volgende de voetstappen van andere Princen, Vorsten ende welghefelde Republijcken, alhier een Collegie der Theologie op te rechten: omme te dienen tot chieraet ende volbouwinge vande Vniversiteyt, die alhier by Hooch-loffelicker gedachtenissen den *Prince van Orangnen* (Prince soo wijs vermaert dat alleen
sijn

lijn naem gheseyt zijnde, ghenouch zy) es gesticht voor omtrent 17. jaren, als onlangs naer het gedenckwaerdich ontset, daer van wy jegenwoordelicken de Iaer-feeſte zijn houdende.

O lieflick, o aengenaem ontset, soo dickwijlen als ghy my te voren comt mit een ghedencken vanden uysterſten noot, daer wy dier tijden al tsamen in ghecomen waren, ende in wat gewiffer ende schrickelicker doot wy al te samen hadden moeten vallen, indien ghy, o lieflick, o ghedenckwaerdich ontset, ons ter gheluckiger dage niet en waert toegebracht geweest, so dickwils geven mijn oogen twee rivieren van tranen.

Doorluchtige Hooch-geboren Vorst, eer van 't *Huys van Nassauwen*, Prince wiens gelijk de voorgaende eeuw weynich sach, de volgende weynich sal sien: Clouckmoedige, Manhaftige, ghestreng Overſter *Loys van Boyſot*, door wiens beyder bevel, raet, en daet, (naest Godt) onse verloffinge es gewracht: eeuwich, eeuwich moeten uwe namen leven, de tijdelicke doot daer inne ghy beyde ten dienste van 't Vaderlandt naderhant zijt gecomen, en heeft sulcken heerlicken daet niet doen sterven, de venynige tant des vergetenheyts en false niet doen sterven, des werelts doot sullen uwe namen overleven, soude sulcken heerlicken weldaet, de eenighe behoudenisse des Vaderlants geweest zijnde, ende daer mede de wijſe Prince H. M. soo becommert was, dat hem de swaerichyit een dootlicke cranckte veroorsaecte, immermeer in vergetinghe connen werden ghestelt? 'tſy verre, 'tzy verre.

Maer wat es my? ben ick bedrogen? neen. Ick sie, ick sie alhier verscheyden vande selve Mannen jegenwoirdich in Regieringe, dier tijden oock aen stuyt gheseten heb-

hebbende, deur wiens mannelijk besluyt, volstandich gemoet, eendrachtich regieren, ons behoudinghe, ons verlossinghe, benaerflicht, ghewracht is, die de oorsaecke gheweest zijn, dat den silveren schilt beset met twee sloten van kele met 'troode bloet niet overtrocken, bedeckt, bedout es gewerden. Clouckmoedige mannen, mijn naerflicheyte en heeft u doen niet ontbroken, ic hebbe mijn paert van 'lijden, arbeyt, moeyte, helpen dragen. Clouckmoedige Mannen, u namen moeten der onsterffelickheyte toegewijt zijn. Daer toe indien my de const, macht en tijt so weynich ontbroken hadde, als de goede wille, sy waren voor lange ten hemel toe opgetrocken geweest, ende de vier wereltsche houcken bekendt ghemaeckt, gebreck van goede wille en heeft sulcx niet naergelaten. 'Tvoucht best dat yegelick zijn vermogen met sijn eygen voet afmeet.

Maer om weder te keeren daer ick scheyde, ende tot de redene daer my 'toverdencken van 't gedenckwaerdige ontset afrock.

De voornaemste bewegende oorfake der stichtinghe deser Univerfiteyt (tzy my geoorloft 'tgeheim te openbaren) was de Theologie.

Eylaes! waren de verhoopte vruchten in dien dele over een comende mit de goede meeninghe vanden Godsvruchtigen stichter deser Univerfiteyt, als was zijn Ex. H. M. men soude beter inde jegenwoordige aenpersende noot der Kercken connen versien, 'tgeclach over 'tsrael gewas eens soberen ougfts soude min wesen.

Niet dat hem yemants de vruchten vander Univerfiteyt, ende als of die deur den seggen Gods niet mildelick genouch ghewaffen ofte te sober ten dorsch-vloer ghecomen te zijn, te beclagen heeft.

Wie hadde gedacht dat de selve in soo weynich jaeren van soo cleyne beginselen tot soo grooten wasdom hadde konnen aengroeyen?

Wat vleck, dorp, gehucht esser, (op dat ick van steden swijge) 'twelck hem deser Univerfiteyts stichtinghe niet grootelicx en heeft te bedancken, die ontkennen derf dat sonder dat niet de Barbaerheyt ons Vaderlant t'eenemael overloopen ende bevloeyt soude hebben?

Dat hier door de botticheyt, diemen ons Hollanders 'rzy in schimp, 'rzy in ernst, telcken innewreef ende voor de schenen wierp, wech ghenomen ende ghebertert zy?

Wie en geniet niet de soete smake der heerlicke vruchten daer aen ghewasschen, ende tot volkomen rijpheyte gecomen?

Wie en verwacht en verhoopt daer van niet eenen milden aenstaenden Ougst?

De hooch-geleerde ende overtreffende Mannen, daer mede 'tghemelte onser regieringe, als mit claer-glinsterende Robynen verciert is, geven daer van overvloedige getuychnissen, oock alle de werelt swijgende, de grote hope die 'tLandt heeft, den wasdom ende rijpheyte diet speurt, fiet, gevoelt, in soo grooten menichte gheleerde ende treffelicke jonghe mannen, hier by den anderen niet schuylende, maer inde hoochde ten tooch vande Werelt gheschoolt staende, ende tsamen gecomen sijnde, om 'tjegenwoordighe gehandelde met haer bywesen te vereeren, Roupt overluyt (oock alle de werelt swijgende) datmen de selve uyt heurluyder heerlicke beginselen oordeelende, 'tstuyt vant gemeene beste, in tijden ende willen onbeschroomt sal mogen betrouwen.

Alleenlicken ghy, o waerde, waerder ende alderwaerde

ste Theologie, ghy eenich bestaende wesen boven alle ydelheyt der ydelheden 'thooft soo veel verheffende, als de selve vanden slijm der aerden deur een opgeblasen waen hem verheffen connen, zijn soo niet geheel onversien gebleven, ten minsten hebt foodanige vruchten niet voortgebracht (om recht te seggen, niet in foodanigen overvloed) als men verhoopt hadde, alleenlicken deur dien den seylsteen van eer ende rijckdommen 'tstael der verstanden vande meeste menichte elderswaer ghetrocken heeft, hoe wel oock den ougft der Theologie (des u alleen Heer der Heyscharen den lof komt) soo onvruchtbaer niet geweest en zy, men en soude oock ter noot verscheyden treffelicke mannen mette vinger connen aenwijzen, die alhier haer eerste beginsel, onderhoudich voetsel, volcomen wesen gecregen hebben, welcke den Hollantschen Kercken geen minder cieraet en zijn dan paerlen int gout staende.

'Tfeyl is alleenlicken aen 'tcleyn getal, ten opzicht vande grootheyt van des Heeren Ougft.

Voorwaer, voorwaer de clachten souden in desen deele minder vallen, by soo verre die Heeren, die de voorsorghe van dien bevolen betrouwt was, in plaetse daer sy hulpsame ende vorderlicke hant versocht, verhoopt, behoort hadden te vinden, het jeghendeel niet en waer bejgent.

Om so voor is aengeroert, in 'tgebreck deser Universteyt te voorsien, hebben de ghenoeinde Heeren *Staten*, daer over met een vaderlicke forge bewogen zijnde, goet ghevonden, ende is by haer E. eyntelijck besloten, binnen deser Stede te stichten een Collegie der Theologien, omme daer inne als in eenen queeck-hof tot kosten ende lasten van 'tgemeene Landt, seker getal jongelingen te wer-

te werden opgevoet, ende 'tselve doende geoeffent ende bequaem gemaect ten dienste der Kercken, tzy omme daer inne de eenicheyt der aengenomen Christelijke leere te behouden, met verminderinge van alle schadelicke scheuringen, 'tzy om de dolinghen die uyt eyghen nieuwsgierige bewegentheiden voortcomen, of deur theymelijck innesluypen, ende door biechtsche inneblasingen van Papen of Monicken, ende sonderlinge van des *Roomschen* Antechrists vleydende ende pluymstrijckende misbruyckers vanden Goddelicken name Iesus, vvoorfaect werden tijdelijcke te kunnen tegen gaen, 'tzy ooc om der sommiger overdrageude hefticheyt wat te kunnen wederstaen, nederfetten, ende met sachtmoedicheyt bejegenen, gelijk van der selver Heeren *Staten* stichtinge naerder blijkende is by de volgende acte.

De Ridderchap/ Edeelen/ ende Steden van Hollandt ende West-vriesslandt, Representerende de Staten vanden Lande/ doen te weten/ Alsoo wy ter eeren Godes/ tot opbouwinge vander Kercke Christi/ ende op dat niet goede kennisse ende eenicheydt/ binnen dese Landen/ de Christelijke gereformeerde Religie vruchtbaerlicker mach werden geleert ende gheoeffent/ tot stichtinge ende onderwijs vande Gemeente/ ende afbreck van alle dwalinghen ende ketterpen/ binnen den selven Landen/ Noedich bevonden hebben eenighe jonge Studenten te doen optrecken/ sonderlinghe in Studiis Theologiae, onnime daer naer ter bequaemer tijdt ende plaetse ghebruyckt te moghen worden/ inden dienst vander Kercke. Hebben wy bewillicht/ geconsenteert ende geordonneert/ bewillighen/ consenteren/ ende ordonneren by desen/ **Dat**

Acte vande
H. H. Staten
ten vande
stichtinge
van het
Collegie.

Dat binnen der Stadt Leyden (obermits de goede
 gelegentheyde vande Univerfiteyt aldaer) een Colle-
 gium Theologiae op-gerecht ende gheftelt fal worden/
 vooz'teerfte van een-en-dertich Studenten, die naer
 voozgaende examinatie op de Ordonnantie ende In-
 ftructie daer toe gemaecht oft te maken/ aldaer fullen
 ontfangen ende onderhouden werden/ upt de jaerlic-
 fche incompten van acht duplent ponden van veer-
 tich grooten Vlaems'tpont / daer mede wy 'tselfde
 Collegie vooz'teerfte jaerlic hebben voozien ende
 gedoteert. Ende ten eynde'tvoorz. Collegie met au-
 thoriteyt gemainteneert mach worden tot Godes ee-
 re/ ende ten meeften dienfte vanden Lande/ Ordon-
 neren ende bevelen wy eenen vegelicken die 'telve
 eenichsints aengaen mach/ dat fpluyden den Regent,
 Subregent, Oeconomum den Studenten, ende anderen
 wefende in dienfte vanden felven Collegie, doen ende
 laten ghenieten alle'tgunt hen by onse Ordonnantie
 fal wesen vergunt ende geacordeert/ ende den felven
 daer inne te doen ende laten gefchieden/alle vooztant/
 hulpe ende afftentie. Want wy 'tselfde tot dienfte
 der voorz. Landen alfoo bevonden hebben te behoo-
 ren. Ghedaen inden Haghe onder onfen grooten ze-
 gele hier onder ghehanghen: Den derden May int
 Jaer ons Heeren duplent vijf hondert een ende ne-
 gentich. Aldus fkont gheschreben opte plijcke/ Ter
 Ordonnantie vande Staten getepect

C. de Rechtere.

Ende was befegelt met een root walfchen zeghel
 aen donblen franchijnen staerten upthangende.

Op

Op dat het sijn't voornoemde Collegie welende ordentliken mocht toegaen/ ende alles naer den sijn ende meeninghe vande Hoogh- Mog. Staten, gheregeert ende gestuyt werden/ soo hebben deselve opten sechenden September 1592. gemaect ende geordonneert sekere Wetten ende Ordonnantien: waer naer hem een pegelicken/ tot het Collegie behoorende beschoorde te reguleren/ en onverbreekelicken te onderhouden. In den Jaere 1631. opten eersten October sijn by de Ed. Grootmogende Heeren Staten van Hollandt ende West- Vriesland dese wetten ende Ordonnantien vernieu ende vermeerbert. Ommodich omme alhier inne gheboecht ende verhaelt te werden. Dese Ordonnantien ende Wetten werden mede ten selven daghe openbaerliken den Volcke voorgelesen/ dat gheschiedt wesende/ soo heeft den Secretaris Ian van Houw sijnne woorden herbat ende gheseyt.

Hier is u, beminde rochoorders, int cotte goopent' believen ende besluyt der Heeren Staten, so wel nopen- de de stichtinghe, opbouwinghe, als' tbeleet van het dicwils vermacnde der Theologien Collegie; resteert alleenliken 'tselve ter goeder uyren (o groote Godt des wijsheyt's ende wetenschaps neycht daer toe genadelick u aldoorssenighe ooghen) te beginnen ende int werck te stellen. In welcke deel het den Heeren Staten goet ghedocht heeft een sonderlinghe voorsorghe te nemen, omme 'selve te doen voorsien van eenen goeden neerstighen wackeren Opsinder of Regent, bequaem zijnde mit goeder vrucht ende behoorlijcke versekertheyt te mogen legghen den grondslach ende beginselen van dien, welcke eens ghemist zijnde ghemeenliken 'tgeheele gebou datter op ghebracht wert quaet ende onduyrich valt. Ende daer op als een sake van grooter ghewichte mit een sonderlinge forge omme gespeurt ende bedacht wesende, es naer goede rijpe beradinge ende voorgaende beschrijvinge aen de Ridderchap, Edelen ende Steden, naer ghewoonte gedaen, staetsgewijse daer toe genoemt ende vercooren de Hooch-geleerde Godvruchtige H. *Johannes Cuchlinus*, alhier inde vergaderinghe jegenwoordich ende inder eeren genoemt zijnde, so ten opsichte van sijn sonderlinge

ervarentheyt ende uytgenomen geleertheyt, die in hem eenen tijt van xiiij. Iaeren aen den anderen geduyrende, dat hy geweest is inde bedieninghe van 'tWoordt Godes binnen de wijt-vermaerde Coopstadt *Amsterdamme*, met een groot genougen ende welgevallen vande Overheyt, Kercke ende gantsche Ghemeente aldaer bevonden es; als oock ende sonderlinghe dat hy in 'tCollegie vande Doorluchtichste Hooch-geboorne Keur-Vorft den Palsgrave an Rijn, in sijn Ch. F. G. Collegie des Wijsheys te *Heydelberch*, niet alleen opgetogen, maer oock de regeringhe ende 'topfsicht heeft helpen bedienen vande *Nieuhuyfensche* Schole, omme als een bedacht lootsman op sodanigen haven ervaren zijnde 'tschip in goeder verseeckertheyt ter ghewenster haven te mogen innebrengen.

Hebbende int voorder de Heeren *Staten* de voorghe-noemde *Curateurs* ende *Burgermeesteren* belast, noopende de bedieninghe van 'tselve *Regent-ampt*, met den voornoemden D. Cuchlino in onderhandelinghe te treden, ghelijck ghedaen is, ende de *acte* daer van gemaeckt, dat mede brengt.

'Tsal u dan Hooch-gheleerde, Godtvruchtighe ende waerde Heere Cuchline, ghelieven, den last van het *Regent-ampt*, daer toe ghy wettelicken vercoren ende ghe-roepen zijt, ende mitsdesen deur de Heeren *Staten*, *Curateurs*, ende *Burgermeesteren* auctoriteyt verclaert, uytghe-roupen ende innegestelt wert, volgende 'tgunt met uwer E. dies aengaende is onderhandelt, ter goeder uyren aen te vanghen, ende 'tselve met behoorlicken ende ghe-woonlicke solemniteyten inaugurerende, daer op yet wijtluftigers inder Latijnsche sprake, daer inne ghy deur langhe ervarentheyt wel vermoocht te verclaren, als de
fake.

sake, daer toe dese dach, uyr ende plaetse beteyckent ende geeygent, ende dese heerlicke vergaderinge by een gecomen is.

Ick hebbe gefeyt:

Twelck sulcx volpndt zijnde/ es de voornoemde Secretaris affgeclommen/ ende de voorschreuen D. Cuchlinus opstaende/ ende opten Leef-stoel klimmende/ heeft de acte voltrocken/ ende de Inauguratie volcomen mit een Oratie, die hy hadde inde Latijnsche sprake.

Waer naer Cuchlinus af gheclommen/ ende hem sijne voozgeroerde redene by de Senaet vande Vniversiteyt, Curateurs ende Gerechte ghecongratulert zijnde/ als hem daer twee heerlicken ende met een sonderlinge welgheballen/ van hem allen gequaten hebbende/ zyn gesaemlick upter Leef-plaetse gheschepden/ ende is D. Cuchlinus naer de plaetse tot 'tvoorz. Collegie toegeeygent/ eensdeels bereyt/ gebzacht ende gelept: in de welke dese ordie werde gebzucht: Al booren ginghen alle der Stadt Leyden ordinaris Dienaren/ der selver Levereyen dza ghende / daer aen volshden de Heeren Curateurs ende D. Cuchlinus tusschen de selve / hervolgens quam 't Gerechte, ende daer naer de Senaet vander Vniversiteyt, ende achter de selve de twee Wbellen: de welke den selven dach daer voozts met een bzolijcke maeltijt (die aldaer ten bebele van Curateurs ende Burger-meesteren bereyt was) hebben obergebzacht.

Alhoewel de Hooch-Mog. Heeren Staten in hare Fondatie ende gifte (hier booren ingeboecht) ghestelt ende gheordonneert hebben/ in dit Collegie te onderhouden ende op te bzingen een ghetal van 31. Studenten, soo is nochtans metter tijt het ghetal der selver toeghenomen ende berandert: Want hupden ten dage moghen ordinaris alhier gehouden werden (hoewel selvighe niet altgts en geschiet/ want daer zyn eenige soo groote als klepne Steden/ de welke teghenwoordich onme beschepden consideratten wille niemant van harent wegen in het Collegie hebben) by elck vande ses groote Steden twee: ende by de klepne Steden (waer onder den Dage/ Woerden/ Oudelwater/ Geertruppenberge/ Heusden ende Raerden oock getelt werden) elck een. De Riddereschappen ende Edelen van Hollandt ende West-Vrielandt moghen van haeren 't wegghen sesse aldaer houden: ende De Vrouwe ofte naer haer de Heeren van Warmondt twee: de welke alle metten anderen gherekent wesende/ seer naer een dobbel ghetal van 31. soude moghen upt maken.

Woben alle dese ordinaris Bursalen, soo werden alhier noch ghehouden by eenige Steden ende andere particuliere Heeren/ op hare kosten/ eenige extraordinaris Bursalen, te weten by de Stadt Leyden vier/ by de Stadt van Amsterdamme vijf/ ende by den Heere van Roon twee.

Yoe veel Bursalen gehouden moghen werden/ ende de van wte.

twee. De welke mede soo wel als de ordinairische staen onder de wetten/ r'gebiet ende belep't vanden Regens, Subregent, ende andere opsienders van het vooznoemde Collegie.

Verbeelt
ge van het
Collegie.

De huppinghe ofte wooninghe van het Collegie is ghebout upt het h'ercant/ rontomme een groote plaetse/ op de welke de Bursalen mogen wandelen/ ende hier op sekerre recreatie-uzjen haer met eerlike spelen mogen oeffenen ende vermaken/ de wooningen zijn verbeelt in vier gedeelten/ de welke gnoemt werden:

I. Het REGENTS Quartier/ in hem begrijpende een schoone heerlike wooninghe/ bestaende in verscheyden schoone kamieren ende salen/ so boven als beneden wel geozdonneert zijnde/ alles blijvende tot r'gebuyck vanden Regent ende syn hupsgesin. Ende Westzijde vande selve woninghe hebben de Heeren Siegerders der Stadt Amsterdamme eenige jaren geleden doen bouwen vijf bequame kamerkens ont haere extraordinairische Bursalen daer inne te logeren.

II. SUBREGENTS quartier/ het welke in hem begrijpt/ eerst de woninghe vooz sijn familie/ ende twee verscheyden kamieren vooz de Bursalen.

III. OECONOMI quartier/ het welke in hem begrijpt/ beneffens eenige kamerkens vooz de Bursalen, bequame wooninghe vooz den selven Schaft-meester/ de eetplaetse alwaer alle de Bursalen eten/ ten laetsten de koocken/ r'slachthuyjs/ wasch-huyjs/ ende andere plaetsen tot r'ghebuyck der selver van noode wesende: Men d'overzijde van welck quartier het Sieck-huys oock sijn b'p'ondere plaetse heeft: Daer een peder vande Bursalen steck ende qualick te pas geworpen zijnde/ gemaack gedaen wert/ ende van alles verzocht.

IV. AUDITORIUMS quartier/ het welck in hem begrijpt beneffens verscheyden kamerkens tot behoef vande Bursalen gemaecte wesende/ het Auditorium ofte de Lees-plaetse/ alwaer alle daghen op sekerre uzjen/ bp den Regent, Subregent, ende dickwils bp eenighe Professoren, openbare Lessen gedaen werden/ alwaer mede de Bursalen hare extraordinairische exercitien/ bestaende in Disputatien ende Propositionen/ hebben ende houden.

De Kamerkens/ de welke so hier ende daer inde vooznoemde quartierien geozdonneert ende gheniaecht sijn vooz de Bursalen sijn omtrent vyftich in getale/ waer van datter nu tegenwoordich omtrent de veertich bewoont werden. Ende dit sal ghenoech sijn/ soo vele de wooninghe ende verdeelinghe der selver belanght ende aengaet.

Verhaet
wat vooz
deel der
den van
het
Collegie
genietende
sijn.

Belangende de vruchten/ ende voozdeel/ t'welck de Ingesetenen deser Landen vande stichtinghe deses Collegiums ghenieten/ ende nu eenige tijden genoten hebben/ de selve sijn mede ghelijck die vande Academie seer vele/ ende bp naer ontellick: want de goede onupspreekelike Godt/ heeft vooz sijnen D. Geest/ de vlijt ende naersticheyt/ soo vande Regent (nu tegenwoordich wesende de Hoogh-geleerde D. Petrus Bertrius, de Swager van Cuchlinus Saltger) van het vooznoemde Collegium,

gium, Subregent, ende andere Opfienders/ als mede dooz het naerfitch
 funderen vande Burfalen, soo vele te wege gebzacht/ in wijshepdt ende
 verftant alfoo doen waffen ende toenemen/ dat upt het selfe Collegie
 binnen de twintich jaren ongebaerlichen den tijt vande opzettinge der
 felber/ gecomen zijn inden dienft vanden Kercken 135. bequame Pre-
 dicanten ofte Leeraers/ ende inde Scholen/ soo tot Rectors ofte Con-
 rectores 31. floecke geoeffende Mannen/ de welcke gefamentliken en-
 de elck int byfonder de Landen van Holland en West-vrielandt grooten
 Dienft/nut/en profijt gedaen hebben: van welke welbaet de onuytprze-
 helicke God minnermeer ten vollen gedaenct kan werden. Sedert den
 jare 1614. dat dese mijne Beschrydinge eerst upgegeven is/ totten ja-
 re 1641. so is het getal vande Predicanten in dit Collegie opgebzacht en-
 de onderwefen zijnde grootelicks geaugmenteert ende vermeerbert.
 Den selfen Godt gebede dat sulcx lange mach duizen/ ende dat de Burfa-
 len tot allen tijden mogen toenemen in verftant ende wijshepdt/ goede
 zeden/ ende alle Chriftelicke deuchden/ op dat tot allen tijden de Ker-
 ken/om wiens wille de stichtinge geschiet is/ en de Scholen altijts mo-
 gen gedient werden van cloecke verftandighe ende geoeffende Mannen:
 Op dat sulcx wad ende te rechte mach ghechieden/ soo laet ons ghesae-
 mentliken Godt Almachrich bidden/ dat hy de herten ende verftanden
 vande gene die met de waake en fozge van het vooznoemde Collegie bela-
 stet is/ met wijshepdt ende kennisse wil verbullen/ op dat sy de jonghe
 lypden die haer vertrouut ende bevolen zijn/ moghen leyden ende fieren
 in alle waerhepdt/ afleyden/ bewaren/ ende behoeden van alle dwalende
 ende van God afleydende bywegen/ op dat zyluyden daer naer 'ryp in
 dienften vande Kercken ofte Scholen gekomen wefende/ de gene ober
 de welke sy als Herders ghestelt werden/ wederomme inde vzece des
 Heeren/ inde wepde des Heyligen Woorts altijt moghen weyden en-
 de voeden met het byoot des levens/ dat beyde de Herder ende de Scha-
 pen gelijckelicken moghen genieten ende besitten de vzeuchde de welke
 God vooz de sijne van alle eeuwichhepdt bereydet heeft.

Sedert de opzettinghe van het Collegia Theologiae totten Jaere 1641. so is het selve geregeert by de volgende Regenten:

Namen
 vande
 Regentē
 van het
 Collegie.

D. IOHANNES CVCHLINVS, Die naer eenige Ja-
 ren den zelven Dienft/ om seckere redenen verlaeten heeft/ ende we-
 deromme naer Amsterdamb hererocken is. Naer zijn Huysvrouwe
 overleden wefende/ is wederomme totten zelven Dienft beropen/ ende
 gecomen/ ende daer inne overleden inden Jaere 1606. out zijnde on-
 trent 60. Jaeren.

D. HIEREMIAS BASTINGVS, Dienaer des Heyligen
 Evangelium tot Dozprecht: die overleden is opten 16. October
 inden Jaere 1598.

D. PETRVS BERTIVS, Professor Ethices, is inden
 Jaere

Jaere 1606. gecomen in D. Cuchlini sijn Schoonbaders plaetse.

D. GERARDUS IOANNES VOSSIVS, Is inden Jaer 1614. naer dat Petrus Bertius naer Vlanchtigh ver trocken was/ by de Heeren Curateuren ende Burgermeesteren tot vierde Re gent van het Collegie vercoozen ende beroupen: Den selven Dienst eenige Jaeren bedient hebbende/ heeft hy die verlaten: ende gheswoyden Ordinaris Professor Eloquentia ende Chronologia. Naer daer naer is hy by de E. Heeren Burgermeesteren der Stadt Amsterdamme, beroupen tot Professor/ in haere Illustre Schola, daer inne hy noch te genwoordich met grooter eeren ende goede vuchten is leerende.

D. FESTVS HOMMIVS, Anno 1619. inden Dienst beroe pen sijnde/ heeft den selven meer dan twintich Jaeren met grooten vlijt waergenomen/ ende is de selve noch waernemende/ met grooter eeren ende voozdeel bande Bursalen.

Cozt verhael bande Aechtinge van het Françoische Collegie binnen der Stadt Leyden.

Stichtinghe van het Franse collegie.

DE ghemeene Predicanten/ Ouderlingen ende Versorghers van alle Walsche Kercken ofte Gemeenten/ de welke hare wooninghe ende residentie inde principaelste Steden bande Gemieerde Provin tten sijn houdende/ alhier binnen der Stede Leyden ovt eenighe jaeren een cleyn ghetal van jonghe Studenten van eerlicken deuchtsamen leuen ende van eerbaren Ouderen ghebozen wesende/ ter studien ghehouden hebbende/ omme vande selve in tijden ende wijlen eenighe hulpe ende as sistentie inde kerckeliche diensten te ontfangen ende te genieten: Naer aenmerckende dat de selve te cleyn int ghetal waren/ ende dat de vooz noemde Gemeenten vande selwighe met lanckheyt van tijden niet vol comelicken en soude moghen ghedient werden: ende dat het desgheljcken vooz de jonghe luyden veel nutter ende pzoitelicker soude wesen/ ende datse veel beter in hare studien ghebozert ende aenghepozt souden moghen werden ende hooztgaen/ indien sy onder de discipline ende op sicht van een Godvzuchtich ende gheleert man mochten gheleert ende onderwesen werden: Soo hebben sy metten anderen een voozslach ghe maect omme tot dien eynde een Collegie te stichten ende op te rechten: niet twijfelende of de lidmaten vande vooznoemde Gemeenten/ sou den dooz dese aenmerckinge beweect ende aenghepozt werden hare gewoontliche ende ordinairische Collecten (waer inne een peder so vele geeft als hy vjzwillich Gode wil opofferen) te vermeerderen ende te augmenteren/ op datmen daer mede een meerder ende grooter ghetal van Bursalen soude mogen onderhouden ende opbzengen. Dit also ges chiet wesende/ soo hebben de vooznoemde Predicanten ende Ouder lingen/ metten anderen in een Synodale vergaderinge vergadert we sende/

fende/ inden Jaere 1605. besloten ende geresolveert op te rechten een Seminarium ofte Collegium binnen der Stede van Leyden, daer toe van weghen de Academie alderbequaemst wesende/ omme in het selve niet alleene/ die ghene die sy alrede onderhielden/ maer daer en boven noch eenighe andere/ die sy aenmerkten ende daer toe berckiesen souden/ te doen opvoeden/ onderhouden/ ende dooz een wijzen ende verstandigen Regent ofte Opfijnder/ achtervolgende sekere redelike ende bequame werken ende gheboden/ te doen oeffenen/ leeren/ ende onderwijzen/ soo wel inde Philosophie als inde Heylige Theologie, op dat de voornoemde Kercken in tijden ende wijlen/ wanneer sy die ergens in eenige plaetsen ofte Kercken van noode mochten hebben/ aldaer souden mogen seyn den ende beroepen tot het oeffenen vande selfde Kerckelike diensten.

Op dat alsoo dooz desen middel van tijden tot tijden de Lidmaten vande voornoemde Kercken mochten ghedient/ gheleert/ ende inden Woorde Gods onderwefen werden/ ter eeren Godes ende salcheydt harer sielen: ende dat den Gods-dienst/ so langhe het den goeden ontpyckelicken Godt believen sal de selvige in dese werelt te onderhouden/ dooz desen middel mocht ghebracht werden tot op onse kinderen ende na-neben. Naerdien dan dat tot de onderhoudinghe van het voornoemde Collegie, een mierchelike somme van penningen alle Jaeren van node was/ ende dat sulcx niet bequamelicken nochte ghenoechsamelicken upt de ordinarische Collecten/ die jaerlicx upt de Gemeenten gecollecteert ende inne ghegabert wierden/ en konden gheschieden: soo hebben de voornoemde Dienaren aende Hooch- Mogende Heeren Staten van Hollandt ende Zeelandt by Requeste versocht hulpe ende assistentie/ omme dit voozghenomen nodich ende Goddelick werck wel ende te recht te mogen upt te voeren. De voornoemde Heeren Staten hebben tversoek/ naer de mael selve eerlijck ende rebelijck was/ niet afgeslagen; maer provisionelicken vooz eenige jaeren een seckere somme van penningen gheopdineert ende ghegeven totte onderhoudinghe van het voornoemde Collegie, het welcke sijnuden hupten alle twijfel voozsien sullen continueren ende onderhouden/ naerdemael dat aende onderhoudinghe van het voornoemde Collegie de welvaert ende vooztgang vande Walsche Gemeenten in dese Landen grootelijck gelegen is.

Achtervolgende dit voozgaende Besluyt/ soo is inden name Godes alhier binnen deser Stede Leyden het voornoemde Collegie oppgericht ende aenghevangen/ daer toe berckiesende seckere hupsinghe ghelegen wesende opte oude groene Hasen-graft/ omtrent de Doelens/ onder het Bon van Roozt Rappenburch: Welcke hupsinghe terstont tot het ghebruyck van het voornoemde Collegie bequaem gemarckt werde.

Ende hebben de voornoemde Predicanten ende Ouderlingen gesamentlijcken beroepen tot eerste Regent ende Opfijnder den Hoochgeleerden D. Daniel Colonius, Dienaer des H. Evangeliums inde Duytsche ende Fransche Gemeenten binnen der Stede van Rotterdamme wesende/ ende tegenwoozdich Predicant vande Duytsche Gemeente

Blaeke
van het
collegie.

Egt wan
ner het
Collegie
aengebalt
ghen is.

meente alhier/ de welke opten tweeden November des Jaers 1605.
de oplicht ende registringhe van het Collegie aenighenormen hebbende/
daer naer inden Jaere 1608. opten dertichsten May inden voornoem-
den dienst ghemingureert ende bevestight is. Ten welcken dage D.
Iohannes Polyander te dier tijden Predicant vande Fransche Ghe-
meente binnen Doordrecht wesende/ tegenwoordich Professor inde heyl-
lighe Theologie, ende Magnificus Rector vande Academie deser Ste-
de/ achtervolgende het goeideuicken ende believen van de Gedeputeer-
den vande meermals gheuoemde Gheemeenten ende Kercken/ albaer
ter plaersen aende ghemeene Bursalen gedaen heeft een treffelijcke Gra-
tre ende Vermaninge in Francopsche Tael/ op dat de selve van alle
de toehoorders wel mochten verstaen ende ghebattet werden/ dienen-
de tot eene Inueleydinghe/ ende verclaringhe om wat redenen willen
de Dienaren vande Walsche Gemeenten betweecht zijn geworden/ om-
me het voornoemde Collegie op te rechten ende te stichten/ ende ten
anderen tot een vermaninghe aende Bursalen, hoe haer de selvighe
behoorden te dragen/ dat sy alle vlijdt orde naer sichepdt behoorden aett
te wenden/ om vooz soo vele als moghelijck was/ hare Studien te
bevljstigen ende te benaerstigen/ op dat in tijden ende wijlen de Kercken
ende Gheemeenten/ op wiens kosten sy onberhouden/ ende om wiens
willen sy onderwesen werden/ mochten ghemeten de behooyliche ende
gewenschte vuchten vande oprichtinghe van het voornoemde Collegie.

Welcke Gratie ghedaen werde inde tegenwoordichepdt vande Hee-
ren Burger-Meesteren de welke te dier tijden waeren Claes Adriensz.
M. I. Isaac Nicolai, Arnout Duyck de Iode, Claes Cornelisz. van
Noord. den Hoogh geleerden M. Nicolaes Zeif Pensionaris/ Jan van
Hout Secretaris deser Stede/ D. Franciscus Gomarus, D. Iacobus Ar-
minius Professoren inde Heylige Theologie, D. Iohannes Cuchlinus
Regent van het dypische Collegie Theologie, den wel- gheleerden Da-
niel de Dieu Salig. G. ghetrou Dienaer des heylighen Evangelium
tot Vlissinghen / Swaegher vanden voornoemden Daniel Colonius,
ende ten laetsten in teghenwoordichepdt/ van alle de voornaemste Pre-
dicanten ende Ouderlinghen vande voornoemde Kercken specialikeri
ghecommitteert ende ghedeputeert wesende/ omme met haere teghen-
woordichepdt inde vreesse des Heeren de Inauguratie ende bevestighe
vanden voornoemden Regent te assisteren ende by te wesen. De wel-
che den selven dienst tot noch toe met grooten lof/ proffijt ende mit van-
der Kercken ende Studenten bedient ende naerghelouen heeft: alsoo
datmen zedert de clepne tijt vande oprichtinghe van selvighe Collegie,
alreede de ghehooyte ende ghewenschte vuchten ghesten ende ghenoten
heeft/ vermits datter al eentighe Dannon totten Dienst vande treffe-
lichste Fransche Kercken beroepen ende bevestight zijn / de welke de
selve diensten met grooten vlijdt ende neersichepdt waarnemen ende be-
dienen. De Almachtige God Vader/ Soon/ ende Heylighe Geest/
wil hem/ en de gene die hem komen te volgen/ wijshet ende verstant
verleenen/

verleenen/ datse haer opgelegde Diensten met blijdt ende naerstichepdt moghen waernemen ende upboeren/ ter eeren Godes / opbouwinghe sijnder Kercken/ ende Salicheyt vande Lidmaten der selver.

D. Daniel Colonius, het Siegenschap/ met grooter eeren ontrent de bertigh Jaeren bedient hebbende/ is inden Jaere 1635. overleden ende inden Heere ontslapen/ eenigen tijt daer naer is in zijne plaetse vercooren en gestelt den Hooghgeleerden Ludovicus de Dieu Dienaer des H. Evangeliums inde Duptsche Ghemeente binnen Leyden, de welke den selven Dienst met blijt ende naerstichepdt noch is waernemende.

XI: Verhael met wat Neringen ende Handtwercken, de Burgeren ende Inwoonderen deser Stede/haer van ouden tijden geoeffent hebben: De oude Leydsche Draperie naerder ondersocht ende beschreven: eenighe redenen waeromme de selve soo verballen ende te gronde gecomen is. Ten laetsten/ Beschrijvinge van alle de pyncipale Neringen ende Handtwercken, de welke hupden ten dage alhier binnen der Stede gheoeffent ende gedaen werden.

Volcomentlicken ende pertinentelicken te beschrijven ende te verhalen/ met wat Neeringhen ende Handtwercken de Wozgheren ende Inghesetenen der Stadt Leyden, haer over vele jaeren gheneert ende onderhouden hebben/ is een sake de welke (mijns oordeels) van yemant seer swaerlicken soude konnen verhaelt ofte beschreven werden / overmits dat het selfde by niemant (mijns wetens) van outs beschreven ofte verhaelt is. Eenvwel niet tegenstaende soo sullen wy vande selfde so veel beschrijven ende verhalen als wy hebben konnen onderbragen ende vernemen.

Van ouden tijden ende over vele jaeren naer het ghevoelen van sommige verstandighe Personen/ so hebben de Wozgheren ende Inghesetenen deser Stede/ (ten tijden doen den Rhijn door Leyden verby het Dups te Britten inde Noort-Zee liep/ als door henen gheseyt is) haer aldermeest met Disschen/ Disscherien ende andere Zee-neringen ghe-neert ende bestich ghehouden: ende dat omme de goede gelegenthey die sy te dier tijden hadden om spoedich ende met gemak langs den Rhijn ter Zeewaert te mogen komen. Doch of sulcx waerachtich is ofte niet laet ick in sijne waerde verusten/ vermits wy het teghendeel seer quaelicken souden konnen doen blijcken ende bewijzen.

Maer daer naer omtrent drie hondert jaeren herwaerts/ te weten vanden Jaere 1300. totten jaere 1560. ofte 1570. toe/ so hebben haer het meereendeel vande Burgeren ende Inwoonderen deser Stede haer meest

Met wat neeringhen de Burghers deser Stede haer van outs ghe-neert hebbe

meest gheheert ende bestich gehouden/ mette geringhe bande Dzyperie/ bestaende in het toe maken ende reeden van seckere soorten van Lakenen/ de welke genoemt wierden van wegghen de plaetse alwaer die gemaecht waren Leydsche Laeckenen, ofte Halve Leydsche Laeckenen, vermits die alleelijcken van halve groote ghemacht wierden.

Beschrijvinge
ghe bande
Leydsche
Lakenen.

Welcke voornoemde Laeckenen waren/ ende noch huyden ten dage zijn/ een seckere soorte van Lakens / die van seer goede Wolle ende stoffe gemaecht wierden/ ter lengde van seftien ellen/ ende ter breedte van ontrent tshien vierendeel. Doch de selve geveermet ende volmaect zijnde/ werden uptgeraemt ter langde van twintich ellen/ ende wanneer dat die hier te Lande vercocht wierden/ soo moesten de selvighe wederomme op seftien ellen gecrompen werden/ van de gene die buyten 's Landts gevonden wierden/ die bleven meesten tijt op twintich ellen gherecht/ maer men hadde in het vercoopen vooz een ghewoonte/ vijf vierendeel vooz een elle te geven/ ende dat was vooz het crimpen: alsoo dat de voornoemde Lakenen niet meer als vooz seftien ellen/ gheslyck die eerste gemaecht waren/ upt en brachten. Tot allen tijden wanneer de selvighe geoordeelt/ gewaerdeput ofte gewarandeert wierden/ ont haere ieste Seghel ende oordeel te becomen/ soo moest sulcr achtervolgende haere Keuren geschieden niet alleen by claren dage/ maer by helderen sonne: schijn opten Raem ter langde/ als gheseyt is / uptgherecht ende gespannen wesende/ op batmen tegen het Sonnenlicht perfect ende volcomelicken alle de fouten ende ghebreken die daer inne ghevonden souden moghen werden/ souden geopenbaert ende ghesien werden: tot welken eynde de Waerdeputs alle dagen/ jae tot alle upzen banden daer ge (noodigh wesende) wanneer de Sonne schein/ door een seker klooyken inde Samen hangende/ de Reeders ende Dzypiers verwittichden/ ter Samenwaert te comen/ omme hare Laeckenen te komen verucken/ eenige qua slagghen toe te strycken/ habenen/ ende sulcken schijnfel/ ooch ende glants te geven/ om een goet loot te mogen vercrygen/ ende alsoo het oordeel van hare Lakenen te ontfanghen/ ende te doen segelen / alwaert sake geweest dat eenige Lakenen geraemt waren / ende dat de Sonne door quaet ende onverholghen weder in eenighe dagen niet en schein/ evenwel niet tegenstaende soo moesten de voornoemde Lakenen soo lange opten raem blyben staen/ tot dat de Sonne volcomelicken schein/ ende wel gezoocht waren om haer oordeel te ontfangen.

Hoe heet
soorten van
Lakenen
alhier ghes
redet wiers
den.

Dele ende verscheden soorten ende geslachten bande voornoemde Lakenen werden alhier gereedet ende gemaecht/ te weten:

Puycken, het welke de alderbeste waren/ ende bande fijnste wolle gemaecht wierden.

Vol-segelde, wesende de alder-fijnste ende beste daer aen volgende.

Cleyb-loot, een weynich minder van waerde wesende/ als de voozgaende.

Haech-

Haech-gaerde, het welcke de alderflechtste waren/ ende geen van
 bepde de loden ofte segelen halen konde. Ende werden daer-
 omme terfont de boozlijst van het selbe afgescheynt/ en moe-
 sten op een seker lengde ingeroopen werden.

Voor wollen, gaerde wollen, ende dorde wollen; welcke de alder-
 flechtste Lakenwaren.

Van waer
 ende dat
 wie de
 Draperie
 alhier ghes-
 bracht ende
 begonne is.

Van waer/ wanneer/ ende hoe de Draperie ende Heberie van dese
 booznoemde Laken/ eerstmael alhier binnen der Stede gekomen
 is/ ende van wie die begonnen zijn alhier ghevedet ende godzapieret te
 werden/ heb ick hier bozen geseyt ende verhaelt/ ende dat achtervolgens
 de het getupchnisse van eenighe oude Mannen / de welke ober hondert
 ende meer jaren geleest hebben/ ende sulcx van aber tot aber van haere
 Dooz-anderen gehoort ende verstaen hadden/ te weten/ dat die selbige
 van eenige Yperlingen, de welke door eenige Inlandische Oorloghen
 ende troubelen upt de selve Stede ende de omlygende plaetsen verdrze-
 ken ende geblucht waren/ alhier binnen der Stede gebracht/ begon-
 nen ende aengebanghen is. De Heer Petrus Scriverius, Historij-schry-
 ver: laet sich beduncken dat dit gheschiet is tusschen de Jaeren 1320.
 ende 1330. op welchen tijdt in Vlaenderen ende besonder te Ypen on-
 der de Burghers luyden vande Draperie ende den Adel groote twee-
 bracht ende onrechtseghyt was: soo dat vele vande Yperlingen haer Va-
 derlant moesten verlaeten ende in ballingschap gaen. Waer van (soo
 die boozschreuen goede Heere mijn vermaent heeft) onder ander blaem-
 sche Chronijcken te lesen zijn Commentarij sine Annales Rerum Flan-
 drcarum Jacobi Meyeri Baliolani ad Ann. M ccc xxiii. M ccc
 xxiv. M ccc xxv. M ccc xxvii, ende M ccc xxviii. Dooz
 waer het ran wesen dat dese Yperlingen in ballingschap gaende te Ley-
 den haer doe ter tijt neder geset hebben/ de Draperie ende Laken-nee-
 ringe alhier plantende. Missien doek eerder/ want den precijssen tijt
 wanneer sulcx geschiet is/ en kan men niet boozseker stellen/ alhoewel
 sommige booz ontwijfseken houden (tot datmen meerder sekerhepts
 heeft) dat sulcx gheschiet is omtrent de Jaeren 1294. 1300. ofte daer
 omtrent/ het welke eenichints bebesticht kan werden/ met de ver-
 grootingen deser Stede/ de welke tweemaels cozt opten anderen om-
 trent die tijden geschiet zijn/ gelijk hier bozen int lange verhaelt ende
 beschreuen is/ ende alhier onnodich om naerder te ondersoeken. Ten
 anderen kan sulcx mede bewesen werden met een Extract/ welck ick
 geextrahert hebbe upt secker ont geschreuen Keur-boeck vande Dra-
 perie-neringhe/ wesende van date banden 15. Apyllis des Jaers 1451.
 inhoudende als volght:

Outheps
 bande
 Draperie
 bebesticht.

Scout, Scepenen ende Rade der goeder Stede van
 Leyden doen condt allen luden, want onse meninghe is
 H h 2 den

den gemeenen oerbaer vander Stede van Leyden te starcken ende goede wegghen te ramen daer die Stede bi in Neringen bliven ende in eeren geregeert mach werden. Twelke int meeste spruytende is uyt goeder Draperie die bider gratien Gods lange tijt bi goeden geordonneerden Keuren heeft ghestaen, diemen al bewilen veranderen ende vernuwen moet naer den loop vander Neringe om dat versoecke vanden Coopman te behouden, waerom wi eendrachtelick alrehande Keuren vernuwen die van outs gestaen hebben ende oock Keuren verrecht hebben die totter Neringe nut ende oerbaer zijn, ende sommige Keuren of gelaten die geen oerbaer en waren. Ende wat hier na niet gescreven en staet dat en salmen niet rechten vander Draperie. Ghedaen int Iaer ons Heeren 1415. op mit vasten.

In welke woorden klaerlijcken blijkt ende gesien wert dat te dier tijden/ te weten over 162. Jaeren ende meer de vooznoemde Neringhe vande Draperie al lange jaeren gestaen heeft binnen deser Stede.

De outheyt ende waerdicheyt der Leytsche Lakenen/ kan oock mede afgenomen werden upt dit volgende exempel:

In den Iaere 1410. als in Oost-Vrieslandt de Edelen, Hoochgebooren Heeren Ailt tho groore Valderen, ende Ailt tho lutke Valderen onthooft werden, ten bevel van Faelqua een wreede Vrouwe, die haer onnooselijcken deur Beuls handen dede ombrengen, knielden sy neder op een Leydsch Laecken, zijnde toe ter tijdt als waerschiynelijck blijkende, de beste ende fijnste Lakenen, hier te Lande. *Diet van dees sammerlicke ende Tragische Historie Vbonem Em-mium Rerum Friscarum lib. xvii. Ander diergelijcke exempelen zijn der meer. Daer in plaetse van een Flutweelen cleedt/ een Leydsch laken gebuyecht is.*

Washou
vande
Draperie.

De vooznoemde Neringe aldus hier gestelt ende geplanted wesen-
de/ soo hebben verscheppen Hoorteren deser Stede de selve mede aenghe-
vangen/ begonnen/ ende hare kinderen doen leeren: ende de onuyt-
selijcke God heeft de selvige also ghesegent/ vermenichvuldicht/ doet
waessen ende toe nemen/ dat het sichter ongelooffelicken soude schijnen
om sulcx te verhaelen/ want ick hebbe upt sekere geloofwaerdighe oude
pes

Personen verstaen die de selve Peeringe/ jae haer Vooz-ouderen/ ge-
 daen hebben/ dat ten tijden wanneer de vooznoemde Peeringe op het
 hoochsten ende in haeren meesten fleur gheweest is / alhier binnen der
 Stede dagelijc gingen 350. jae meer getouwen/ de welke ghemeen-
 licken/ doch o'cene meer ende de ander min/ alle weken konden afwerr-
 kien drie Laeckenen/ telt nu den arbejt van alle de getouwen van eene
 weercke te samen/ ghy sult behouden datter ordinaris alle weerken ober
 de duplent stucken afgewezacht zyn: brenghet die eens van een gheheel
 Jaer te samen/ ende telt noch ses of seven weecken binnen/ van wegen
 datse niet ghearbejdet en soude moghen hebben/ soo van koude inde
 Wintersejse daghen/ als van het vieren vande Heylige dagen/ de wel-
 ke te dier tijden achtervolgende den last ende ordonantie van wegghen
 de Roomsche Kercke gheviert ende onderhouden wierden/ ende eenige
 andere beleselen ofte verhintringhen meer/ ghy sult niet tegenstaen
 de noch evenwel onderbinden datter binnen een Jaer (als vooz henen
 gheseyt is) gheredet ende ghemaecht zyn / een ghetal van meer als
 47000. Lakenen/ het welck voozwaer een groot ghetal was. Waer aen
 ten groote menichte van personen van alle hant-wercken/ als Velle-
 waldchers, Velle-ploters, Wevers, Kamsters, (vermits het kammeit
 ofte kemmen te dier tijden meest by de Vrouwen ghedaen wierde)
 Vollers, Verwers, ende verscheppen anderen handwercken aende dra-
 perie hangende/ daghelijc de handen vol werck hadden/ ende de Dia-
 piers ende Keeders gheen kleyn profyt in ghebracht en hebben/ ghe-
 lijck een peghelijck sulcx ghenoech bedencken ende afnemen can: ende
 die haer niet de selve hanteringhen bestich hielden/ die hebben haer
 ende hare huyfghesinden rijckelijcken daer mede comen erneren ende
 onderhouden.

Menichte
 vande
 Leytsche
 Lakenen
 die in een
 Jaer ghe-
 maecht
 wierden.

De Peeringe was te grooter ende te meerder om dat te dier tijden/
 de vooznoemde Lakenen seer willich/ begeert/ ende aengenaem waer-
 ren/ ende daghelijcks niet alleen met groote packen ende menichten
 Oost ende West versonden wierden: Waer de selve werden alle omme
 inde onliggende Steden seer veel gecocht/ by een peghelijcken ghedra-
 ghen/ ende in waerden ghesonden: ende boven desen allen/ soo heb-
 ben de Voozteren deser Stede de vooznoemde Laeckenen tot allen tij-
 den vanden Jaere (ghelijck als men upt het oude Keur-boeck vande
 Peeringe kan afnemen ende verstaen) vepl ghehadt huyten het Graef-
 schap in Hollande inde se volghende Steden/ tot Bergen, Brugge, Ant-
 werpen, Calis, Deventer, Campen, Zwol, Zutphen, etc. Behalven in
 de vier laerke Steden en mochten geen Voozteren deser Stede/ eenige
 Lakenen vepl ofte te coop houden/ dan alleen opte vype Jaermarch-
 ten vande selve Steden: ende opte vooznoemde Jaermarchten oft in
 eenighe andere plaetsen ofte Steden wesende/ so moesten alle de vooz-
 ters van Leyden daer zijnde/ t'zj in een Halle/ oft andere plaetse / de
 welke haer vande Magistraten oft Gheswozens van't Gilde vande
 Laken-vercoopers gewesen soude warden/ gesamentlijcken by den ander-

Enige te-
 denen van
 wasdom
 der neeringe

Leytsche
 Laecken-
 coopers
 moesten in
 ene staet
 zijnde/ by
 den ander
 vepl hebbe.

ren met hare Laeckenen bepl staen/ achtervolgende dese volgende Keu-
re/ getrocken upt woortverhaelde Keur-boeck:

**Alle Laeckenen in Jaer-marckten te bren-
ghen inde Halle.**

Item, soo en sullen voortraengheen Poorteren, noch
inwonende van Leyden, geen gereckte Lakenen uytter
Stede van Leyden voeren in eenighe vrye Jaer-marcken,
alse Brugge, Antwerpen, Bergen, Deventer, Campen,
Zwolle, ende Zutpheen, si en sellen comen staende bi
malkander in een Halle of in een Huys, als hem gewijst
sal worden vander Stede of vanden Hoemans, soo wie
sijn Laeckenen anders verkofte dan voorschreven is, die
sel verbeuren van elck half Laken teghen den Heer xx.
sc. ende teghen der Stede een duyfent stiens te doen
verwercken. Ghedaen opten xxvij. dach in Februario,
Anno xiiij C. Lv.

Paerdere
redenen van
de wasdom
vande Keu-
ringhe.

Totte boozplantinghe ende onderhoudinge vande booznoemde Ke-
derie ende Daperie van Leydsche Lakenen, en is gheen cleyn behulp
gewees de naetstige toeficht ende sozge vande Magistraten/te dier tij-
den zijnde in regeringe/ de welcke seer wel aengemerckt ende geweten
hebben/ datter geen Aeringhe ofte handelstinghe bestendich oft gheduy-
rich can blijben/ ofte ten zy saerke datmen die onderhoude met goede of-
te bondighe Wetten/ Keuren ende Oydonnantien/ ende datmen totte
onderhoudinghe vande selve verkiefe eenige ghequalificeerde Personen/
volcomen kennisse vande booznoemde Aeringhe hebbende/ de welcke
upt haren name de booznoemde Keuren mochten ten uyttersten doen
onderhouden / de goede in hare gherechtigheden behouden ende booz-
staen/ ende de quaet willighe bedrieghers naer behooren te doen straffen/
ende de bzeicken ende hoeten doen afnemen/ de welcke by die vanden
Gerechte ende de Waerdeyns daer op gestelt wierden/ so hebben de dic-
maels genoemde Magistraten ende Gerechte deser Stede in desen dee-
le in geen ghebrake willen blijben: maer hebben gesamentliken met
eenighe Personen het stuck vande Daperie ghenoechsaem verstaen-
de/ ghemaect/ ghestatueert ende geordonneert/ vele ende herscheyden
Keuren ende Oydonnantien/ opt reeden ende maken vande booznoemde
Lakenen/ soo in het ghemeen/ als in het bysonder op elck ghedeelte ende
hantwerck der selver/ gelijk men de selve int lange ende vzeede ten hup-
digen dagen sien ende lesen kan by de Waerdeyns vande booznoemde
Aeringe/

Peringe/ ende sel een vande selvighe Keur- boeckten wesende van seer ouden gheschryfte ghesten ende oberloopen hebbe: alles te langhe ende onnoodich onnue alhier inneghevoecht te werden. Doch en kan ick niet naer laten alhier tot een staelken upt de voornoemde Keuren getrokken by te voegen. Een Keure ghemaeckt wesende inden Jaer 1447. opten 21. dach in Wepe: Innehoudende wat straffen datter ghestelt waren opt reeden vande onnutte ofte quade lakenen/ luydende van woozde te woozde als volght:

Van onnutte Lakenen.

Item, is gekeurt so wie eenigh onnutte lakenen draperie, te weten, van Casteelsche, van Scotsche, oft Hierlantische wolle of velle of van noppen, of van vlocken of van ander onnutte vellen of wollen, die de Wardeyns van onnutscap van draperie bi horen eede den Gerechte aenbrochte. die en sel after die tijt binnen thien jaeren niet drapenieren noch ploten, na dattet hem vanden Gerechte verboden sel worden op de boeten van x. ponden ende daer toe gecorrigeert te wesen biden meesten ommeseggen vanden Gerechte, ende die lakenen die aldus onnutte vande Waerdeyns bevonden worden dair of sel hebben die Heer een derden deel, ende die Stede een derden deel, ende dat derde derden deel salmen barnen opten blauwen steen. Ende waert dat die Scout die nu is of naemaels wesen sal in dese Keur versumende ware die te rechten so voorschreven is, so souden twee of meer vanden Poort-meesters den Scout an dinghen moghen mit recht dese Keur voorsz. te rechten ende die Scout en soude niemant recht doen voor dat hi volrecht gedaen hadde na inhoud der Keur voorsz.

Hier inne sietmen wat een sonderlinghe sozge ende blijdt die vanden Gerechte tot vier tijden gebzagen hebben/ dat alle de lakenen de welke binnen hare Stede gebzaperiert wierden/ gemaecht ende geredet machten werden van sulcken stoffe ende wolte als daer toe by de Waerdeyns ghekeurt ende verhozen was. Ten anderen sult ghy hier mede vinden dat van ouden tijden den Blauwen-steen, (gelijck ick voorsz. henen in mijnne Wepe

Straffe op
te onnutte
lakenen.

De Blau-
steen
is recht
plaatse ge-
weest van
ommitte la-
kenen.

ne Beschrijvinghe Pagina 33. daer ick van het ghebruyck der selver
wiltloopich verhaelt ende gheseyt hebbe) niet alken ghebruyck is om
Justitie ende executie te doen aenden lijve/ waer desgelijc mede tot ver-
scheyden andere publijcke straffen: ende daer om by den ghemeenen
man by naer hoor een heplige plaetse gheacht ende gehouden wierde.
Gelijc als die vanden Gerechte doe ter tijden sozge ghebragen heb-
ben datter vaste ende bondige Keuren gemaect werden/ alsoo hebben
de selve tot onderhoudinghe der selver ghestelt ende gheordonneert alle
de volgende Officieren ende Dienaren; de welke mer grooter sochbul-
dicheydt alle Jaeren opten goeden Dzydagh verhozen wierden. Als

Officieren
ende Die-
naren vande
draperie,
seck vande
Wac-
deyns.

Vier Waerdeyns, de welke naest de Magistraten het opperste ghe-
biet ende toetsicht over de Aeringe hadden/ hoe ende op wat wyse de self-
de verhozen ende geedet wierden/ wat haer last ende officie was/ eyn-
delicken hoe die selvighe gestraft wierden/ de welke haer opgheleyde
diensten niet ghetrouwelicken naer en quamen ofte bedienden/ conde
ghy alles upt dese by gaende Extracten de welke ick upt het voornoem-
de oude Keur-boeck ghetrocken hebbe/ sien ende lesen:

Maeren die Waerdeyns kiezen sal.

Eerst sal 'tGerecht alle jaer vergaderen opten goeden
Vridach goets tijts eermen dat Ambocht vander Missen
begint inder Vierschaer, ende daer sellen si int openbaer
elc zweeren op hem selven mitter hant op een Crucifix
dat voor hem leggē sal, dat hi kyesen sal bi sijne zielē en-
de op rechter consciencien vier Waerdeyns, daer die Ste-
de mede bewaert is en tot der oerbaer der Draperie en
dat te late om lief om leet, noch om miede, om gunst noch
om geen rehande saken. Ende wie vanden Rechte op die
tijt daer niet tegenwoordich en waer die en sal daer geen
seggen noch kuer in hebben. Ooc en sel die Scout die nu
is of namaels wesen sal geen kuer daer in hebben, noch
hem vorder daer in bewinden dan dat hi op ende neder
daer toe staen sal. Ende staven die Scepenen ende de Bur-
germeesters den eedt inder manieren voirsz, ende geviel
dat hem 'tGerecht in horen kueren an twee sceyden, al-
foo dat die een helft vier man koren, ende die ander helft
vier

vier man koren, soo sullen si van beyden sijden malcander overgeven vier man int schrift, ende daer sel elke sijde uyt des anders cedel twee man kyesen, des ghelijcke selmen doen waer dat sake dat gewegen stonde van twee man, mer gevielt dattet om eenen man geweghen stonde half ende half, so selmen daerom cavelen. Ende 't Gherecht en sal uytter Vierscaer niet sceyden eer si vier Waerdeyns gecoren hebben, ende die vier Waerdeyns sellen bewaren een jaer lanc alle punten die der Draperie roeren. Ten waer of hore eenich mit kenliken proeve hem also qualiken quijte die soudemen eer of setten. Ende aldus selment alle jaer hantieren sonder vermenkinge ende sonder offlaten.

Dat die Waerdeyns niet Drapieren en moeten.

Item, soo en sel voert an geen Waerdeyn binnen den tijt van sijn waerdeynscap drapenieren, ploten, verwen, noch geenrehande neringe doen der draperie, der ploterie, of der verwerie aengaende. Te weten, dat si noch drapenierē en sullen mogen noch doen drapenieren, noch paert, noch deel dair in hebbē, noch hoer gelt tot Calijs of anderswair noch om velle of om wolle, noch inden Calijs reysen noch anderswaer, noch in geenen anderen reysen of stucken der draperie aenclevende mede mogē delen of mede staē, noch doen mede staen of delē, noch geen profite daer van nemen onder wat saken, dixel ofte verwen, datmen dat soude mogen decken, cleden of verwen. Behoudelick wairt dat yemant tot eeniger tijt waerdeyn gecoren worde die hem mitter neringe beholpe of pleget te behelpen velle of wolle by hem hadde als hy Waerdeyn gecoren worde, of sijn gelt tot Calijs of anderswaer gesent hadde om velle of om wolle eer hi Waerdeyn gecoren worde, de selve sel sulc goet moeten uyt drapenieren

Waerdeyns
mochten
niet drapieren.

penieren na der ordonnantien ende keuren vander Stede, of vercoopen binnen seven weken na dat hy Waerdeyn gecoren is. Ende dies sullen de Waerdeyns opten goeden Vrijdach als sy gecoren zijn openbaerlick inde Vier-scaer op een Crucifix ten Heiligen zweeren. Alle dese voorscreven punten ende elck van dien volcomelick ende wel te onderhouden sonder forpel, list of subtijlheyd daer in te soeken. Behoudelick dat die VVaerdeyns gerechte Lakenen ende anders geen sullen moghen verkoo- pen sonder verbeteren. Soo wie vanden VVaerdeyns in enich vande voorscrevẽ punten breuckich bevondẽ worde, of enich subtijlheyd of scalkernye daer in sochte of dede, datmen ter waarheit bevinden mochte, die soudmen kennen myenedich, ende soude ontpoortert wesen ende vervallen van alle sine goede rechten. Ende men soude sijn sententie openbaerlick vander Stede Huys of lesen, ende die gelesen wesende, en soude hi after dien dage nimmermeer binnen Leyden Drapenieren, noch geen dienste voeren der Stede aengaende. Gedaen op- ten xvij. dach in Aprille Anno xiiij C. een ende vijftich.

Hoe die Waerdeyns hozen eedt doen sullen.

Item sullen de Waerdeyns alle jair opten goeden Vri-
dach als sy gecoren zijn ende geeedt, gelijk inder voor-
keur geroert is, terstont weder op een nieuwe eenen an-
deren eedt doen op't Crucifix, ende si sullen sweeren na
hore bester wetenscip, bi hore zielen ende consciencien
rechtvaerdelick alle velle ende wolle binnen Leyden
ghebrocht, ende alle Lakenen na hore waerden wesen
ende doechde te oerdelen ende te waerden, den ar-
men als den riken sonder yement wie hi si daer in an te
sien. Ende dat si alle keuren vander Draperie die int
kuer-

kuerboeck geset sijn onderhouden sullen. Ende alle kueren die inder Draperie gheschien, ende si bevinden condem an te brenghen. Ende alle dat voirsz. staet niet te laeten om lief noch om leedt, om gunst, om gelt, om miede, noch om geenrehande saken, hoemen die dencken, peynsen of visieren mach, soo moet hem God helpen ende sijn Heylighen. Ghedaen opten xviiij. dach in Aprille Anno xiiij C. een ende vijftich.

Dat die Waerdeyns niet uyt reysen en sullen.

Item en sal geen Waerdeyn uyt Leyden mogen wesen dair hi enighe paertse of waerdinghe bi versumen mach op de boete van vijf pont, elcx dages te verbeuren. Ende daer toe gecorrigeert te wesen bi den meesten ommeleggen vanden Gerechte, uytgesondert dat de VVaerdeyns binnen den tijdt van hore VVaerdeynschap niet meer uyt Leyden en sullen mogen wesen dan een marct des jairs, het si de marct van Deventer, van Bergen, van Brugghe, of van Antwerpen, ende dan en sel dair niet meer teffens dan een VVaerdeyn uyt mogen wesen om sijn dingen inde marct te beschicken. Gedaden opten xviiij. dach in Aprille Anno een ende vijftich.

De vier Waerdeyns aldus by die vanden Gerechte verkozzen ende geheet wesende: so hebben die metten anderen opten selfden dach hare verkiefinge/ volgende de oude ghewoonten ende Keuten/ ende deur last ende bevel van die vanden Gerechte/ op haren erde moeten verkiefsen alle de volgende minder Officieren ende Dienaren/ de welcke totte vorderinghe vande Heringe geordonneert ende noodich waren. Ende sijn dese volgende:

Die Staal-meesters ofte Gesworens, wiens last ende bevel was te sien ende te oordeelen of alle de gheblauwe ende ghestaelde laeckenen, de welcke swart gheveruwt souden werden/ wel ende behooylicken ghestaelte ende geblauwt waren/ achtervolgende het stael/ ofte monster/ by die vanden Gerechte aen haer ghelevert. De selve also niet vindende/ beneffens de Waerdeyns de brenckigen achtervolgende de Keuten/ te helpen straffen.

Printers, Die Printers, wiens last ende bebel was alle dagen omme te gaer wat haer tette Webers/ ende den eenen op te schryven wie dat laken toebehoorde dienst was, twelck opt ghetou stont/ den tweeden naer ouder gewoonten een secker loot aen het selve te slaen ende te pynnen/ ende den derden moest naer het werck sien/ twelck opten secker-raem geschozen stont/ of het selvige op sijn behoorzliche lengde ende byede aengelept ende geschozen was.

Opschrijvers, Twee Opschrijvers, wiens last was alle dagen te verschijnen opte wat haer Paertje (de welcke van ouden tijden boven op het Stadhuyjs gelwe. st last ende bebel was, ende gebleven is/ noch eenige jaeren naer het ontfes deser Stede) ende albaer alle de rauwe Lakenen op te schryven van wie ende booz wie die gebuyacht waren/ ende de selve te pynnen/ met een seker Segel daer toe by de Waerdeyns geoydonneert wesen. Dese Opschrijvers waeren mede gelyck de Waerdeyns verbonden alcht binnen der Stede te moeten byghen/ so lange als haer dienst duypende was.

Verkensteekers, Twee Verkensteekers, wiens last was alle de Vellen ende Wolle de welke van dese zyde der Zee binnen der Stede ghebyacht werde (in watse dede. saken ofte pakken gepackt wesen/ ende te dier tijden (ick en weet niet wel om wat redenen) Verkens ghenoemt waren te ontfangen/ te doen bryngghen in een bande Gast-huyfen/ ofte andere ghemeene plaetsen tot sulcken ghebyupch gheoydonneert wesen/ aldaer te ontpacken ende te openen (in teghentwoordicheyt bande epgheuaers bande Wolle ofte vellen) de selvige upt den anderen te soxteren/ ende op hoopen te leggen ende te stapelen: bit ghedaen wesen/ de Waerdeyns by de Wolle ofte vellen te halen/ de welke alsdan op haer cedt de selvige moesten besichtigen ende oordeelen/ wat scoyten van Lakenen bande voornoemde wolle mochten geduypt ende ghemaecht werden/ ende daer van werde behoort Register ende Partie gehouden.

Geswoorens vande Volderie: Dier Geswoorens bande Volderie, de welke alle Jaeren by die vanden Gerechte opten goeden Wydach selfs verkozen ende geedet wierden: wiens last ende bebel was ueerstich ende vlytich toe te sien/ dat alle bedrych ende schalcheyt de welke op het vollen gepleecht soude mogen werden/ behoedet werde: ende dat de Keuren ende Ouydonantien opt stuck bande Volderien by de Wolders ende Wolders knapen ten uytcrsten onderhouden ende naerghekomen werde.

Geswoorens vande Uytrederie: Dier Geswoorens bande Uytrederie, de welke mede opten boozberhaelden dach verkozen ende geedet wierden: wiens last ende bebel was/ toe te sien dat de Uytreders, (de welke mijns oordeels een werck deden ende eene last hadden als huyden ten daghe onder de Saep ende andere Meeringen de Persers doen ende bedienen) de Lakenen gefegelt zynde/ wel ende behoorlickent hoozt moesten uytreden ende toe maken/ dat die wel gebouwen/ geperst ende opghemaecht werden/ achterholgende de Keuren opt stuck bande uytredereye gemaecht zynde.

Geswoorens vande Ramé Twee Geswoorens bande Ramen, de welke mede (als voorszene geseyt is) verkozen werden by die vanden Gerechte: wiens last ende bebel was/ naerstich toe te sien dat alle Lakenen opten raem ghestelt ende upt

uptgerecht wesende/ niet langer nochte byeder uytgeraemt nochte ge-
 rekt en wierden/ als naer den Inhoud vande Keuren ende Ordonnan-
 tien geordonneert ende bevolen was te doen.

Alle dese voorzghensende Officieren ende Dienaren/ waeren elck in
 sijn Officie met eede verplicht ende verbonden/ alle de Keuren ende Or-
 donnantien op't Drapenieren ende redden vande Laeckenen ghemaecht
 wesende/ ofte die in tijden ende wijlen mochten gemaecht werden / te
 onderhouden/ ofte doen onderhouden/ ofte penen ende boeten by den
 Gerechte ende Waerdyns daer op gestelt wesende.

Wt alle het ghene ick tot hier toe uyt de oude Keuren verhaelt hebbe/
 kan ooghschynelicken ghesien ende ghespeurt werden/ met wat een soz-
 ge ende vlydt die vanden Gerechte deser Stede/ de voornoemde Leyt-
 sche Draperie tot allen tijden hebben doen oeffenen ende onderhouden/
 op dat de selve onder seert ende int gesheel mocht blijven/ ende also ober-
 gebzacht werden op hare nacomelinghen/ soo lange als het den goeden
 Godt believen soude die te segenen ende te onderhouden.

De voornoemde Draperie is in soodanigen bloependen tijt ghebleven
 lange Jaeren/ te weten tot ontrent den Jaere 1560. ofte 1570. toe. Maer
 naer dien datter niet en is/ van alle dese aertsche ende nederste dingen die
 geduylich zijn ende in eenen standt blijven/ maer althdt ofte klimmen
 ofte dalen moeten/ wassen ende af-nemen/ gheboozen werden ende ver-
 gaen/ ghelijck sulcx niet alleen inde Reeringhen/ maer selfs inde alder-
 grootste Rijcken ende Republijcken geschiet is/ ende tot allen tijden ge-
 schieden sal. Alsoo is het mede niet dese Draperie toegegaen/ ende ghe-
 schiet. Want naer dat de selve meer als twee hondert Jaeren in was-
 sende ende bloependen tijt gheweest hadden/ soo is de selve epndelicken
 (als ick boven gheseyt hebbe) weynich Jaeren vooz de laetste Belege-
 ringhen beginnen te verminderen/ ende af te gaen/ ende naer de vooz-
 noemde Belegeringen vermits datter seer veel Drapeniers ende werc-
 kers/ so dooz hunger als dooz de peste gestorven waren/ by naer geheel
 vergaen ende te niet gekomen is.

Alsoo datter huyden ten dage seer weynich Lakenen op de oude wij-
 se gedrapentert ende gereedet werden/ jae de selve is also vergaen datter
 niet meer als een Ghelouwe en gaet om soodanighe Laeckenen te we-
 ven/ ende dat noch seer qualicken een gheheel Jaer dooz werry ghe-
 noech heeft. Het welck hoorwaer (myns oordeels) een sake is waer-
 dich om beschreven ende onthouden te werden: waer inne het gemeene
 Spreeckwoort Neringe en is geen Erf, volbzacht ende te rechten waer
 gemaecht is.

De oorzaken ende redenen waeromme ofte waer dooz dese Reringe
 alsoo vergaen/ verballen/ ende 'tonder ghekomen is / werden beneffens
 de ordinarische straffen Godes/ de welcke gemeentlichen volgen over de
 souden vande Gemeenten ende Republijcken / die in tijden van goede
 neringe ende voozspoet weeldich ende vertel werden / ende (gelijck men
 seyt) als de weeldighe paerden achter upstaen/ ende in plaetse dat sy

Woe lan-
 ghe de
 Draperie
 ghebleevt
 heeft / af-
 gaugh der
 selver.

Grootte
 vande selve
 huyden ten
 dage.

Enige rez-
 denen ende
 oorzaken
 have hier
 ballen der
 Reringe.
 Ende zint.
 De Souden
 des volcx.

Die van
Duffel
de welke
de selve la-
kenen ver-
valscht en-
de ghecon-
terfeert heb-
ben.

God almachtich hoor sodanige groote ghenade souden danken ende lo-
ven) ende hem na sijne heylige Geboden gehoosamen/ vertoornen ende
tot granschay verwerken: de sonde des volcx (segge ick) is de eerste en-
de opperste oorsake van twerlies van neringhe ende welbaert: ende dien-
volgende mede van onse Leydsche Drapene. Doch daer naer so werdten
dese twee volgende oorsaken ende redenen (ghelijck mijn van een vande
Waerdepinx vande Draperie gheseyt ende berecht is) wel de princ-
paelste ende bysonderste te wesen: te weten dat die van Duffel in Bra-
band, de selve lakenen opte Leydsche wijze / langde ende byede/ naer-
gemaecht ende gheconterfeert hebben: maer van veel slechter wolle ende
stoffe als de Leydsche: ende hebben de selvige op cene wijze gesegelt en
gelodet als die van Leyden, ghenoechsaem met eener ley segel/ vermits
sp even het selve wapen hoeren als dese Stede / dat is twee ghecrupste
stotelen/ alleen verschillende inde couluren der selver. Welcke lakenen
sp mede versonden op alle plaetsen daer men de Leydsche ghelwoon was
te seynen ende te vercoopen: de Cooplynden ende andere de welke de
selve lakenen ghelwent waren te coopen / maecten cleyn ofte geen on-
derschept vande selve/ seer weynich naer de loden ofte segelen stende/ oft
ten minsten daer op niet lettende / hoe wel opte Leydsche beneffens het
Wapen deser Stede slont LEYDEN, LEYDEN, ende opte Duffel-
sche, DVFFEL, DVFFEL, soo hebben sp nochtans de selvige ghe-
saementlichen sonder onderschept van d'een of d'ander te maerken/ om
de slechticheit ende valscheits wille by die van Duffel int Drapeneren
geplecht/ metter tijt verachtet ende verwoopen/ ende ten laetsten wey-
nich ofte geen meer begeert/ ende de luyden de selvige tegen gemaecht.
Daer dooz de neringe binnen deser Stede geheel mede verballen/ ver-
mindert / ende genoechsaem te gronde gheromen is/ tot groote schade
ende nadeel vande Doozteren ende Ingesetenen deser Stede: hoe wel
dat vande Regeerders te dier tijden wesende / alle mogelicke blijft ende
neersticheit aengewent werde om sulcx te verhinderen ende te beletten.
Maer alle menschelike blijft ende wijsheyt is te vergeefs/ wanneer dat
de goede God met sijne wijsheyt ende Goddelicke voorzorge het welva-
ren der neringhen/ Steden/ ende Landen niet en wil segenen noch be-
waren: ende haer om hare ondanckbaerhepts wille vande selvige wil
beroben/ ende andere Landen ende Steden toespinden. Dese reden en-
de oorsake ghenomen vande Stede van Duffel, is wel de tweede/ maer
de eerste ende grootste van den ondergang vande Neringe.

De Oo-
kerliche
Coop-
lynden:
de welke
de Leydsche
veruue ver-
valschten.

De derde is dese / de welke mede soo wel als de tweede van buyten
de Stede ende sonder eentich toedoen vande Doozteren/ te wege gebracht
ende geschiet is: ende wert genomen van het veruuen vande voornoem-
de lakenen: want naerdien alhier binnen der Stede allerley goede ende
vaste couluren van lakenen gheberulwet warden / insonderheyt goede
vaste ghestaelde ofte gelaude swarte veruue / de welke daerom by
wat hooch van prijs liepen ende moesten komen: soo hebben de Coop-
lynden van Hamburch ende de andere Oosterliche Steden, (alwaer dese
lakenen

lakenen seer getracken/ begeert ende gedraghen (kerden) die alstijt ge-
woon zijn op allerley manieren haer voordeel te soekē/ seer vele Crap-
rode lakenen van hier ontboden / ende de selvighe aldaer hebbende/ soo
hebben sy die om de minste kosten wille met galnoten swert doen ma-
ken ende beruwen/ het welcke met seer clepne kosten ende moeyten con-
de gheschieden/ ende naderhandt haer voordeel noch meerder soekende/
hebben sy/ oock vele ende verscheyden witte lakenen van Leyden ont-
boden/ ende alleen sonder blauwen/ sonder wede ofte mede te gebuyr-
ken met galnoten swert gemaect/ twelck vande ghemeene luyden niet
gemerckt oft gesien konde werden/ maer wanneer de gene de welke de
selfde kochten/ ende tot cleederen lieten maken ende droegen/ so onder-
honden sy te spade tot harer schade/ dat sy niet de selfde bezoggen wa-
ren/ want als sy begonden te versijten/ so werden die so rosch en vael/
dat sy een affaer ende tegenheyt hadden van langer sulcke Lakenen te
kopen ende te draghen. Twelck die vanden Gerechte ende de Waer-
depus ghewaer wordende/ hebben het selfde door een cleyn by-lodcken
ofte zegelken wel willen verhinderen/ maer veel te spade/ naerdien de
Lakenen om de voorverhaelde rebenen al in verachtinghe ghecomen
waren.

Ende also is dese schone groote neringe om dese voorverhaelde oor-
saken wille/ende met verloop van tijden door slappe toesicht ende ooch-
lupkinghe der Waerdepus/ mitsgaders om verscheyden andere rede-
nen/ de welke mijn onbekent mogen zijn/ te niet gekomen ende gantsch
vergaen/ als ick voor henen gheseyt hebbe.

Dit hebbe ick aldus int langhe ende byde moeten verhalen ende be-
schrijven tot eeneewige memoire ende gedachtenisse van onse Leydsche
draperie, op dat onse nacomelingen mogen weten ende verstaen/ hoeda-
nich de selve over so veel jaren binnen deser Stede ghepleecht wesende
gewest is/ waer mede so veel poozteren ende innegetenen haer mede
geneert ende hare huysgesinden onderhouden hebben: desgelijck wan-
neer ende van wie die alhier ghebracht/ gheplant/ boortgequeecht ende
eyntelicken hoe ende waeromme die also verballen ende vergaen is.
Ende sullen desen eyndigende boortgaen ende komen tot het

**Cozt verhael ende beschrijvinghe van alle de Leydsche
Draperien, ende Nederien/ de welke huyden ten da-
ge alhier goeffent ende ghedaen werden.**

Neer dien de goede onuytsprekelicke Godt de sijne/ de welke hy lief
ende om Jesu Christi verdiensten wille tot sijne waerde kinderen
aengenomen heeft/ nimmermeer en castijdet ofte slaet/ sonder de selve
weberomme te salven ende te heelen: so heeft dien selven Godt mede de-
se sijne soo hooch besochte stadt Leyden, naer dat hy die so Waderlicken
eers door het ontrecken van hare welwaren ende neringe/ ende wepnich
tijt

Wenle ydin-
ghe tot de
huyden.
daegsche
Neringent.

tijds daer naer/ dooz het toefeynden van sijne dize aldergrootste straffen/ als de oozloge/ den honger/ ende peste ghetuchticht/ ghestraf/ ende te luyts ghesocht hadde/ ende dat hy dooz de vooznoemde plagen upr het midden der Bozgeren ende Inwoonderen meer als fye duysent sielen tot hem ghenomen hadde: (het welke te dier tyden een groot getal van menschen was/ vermits de Stadt doen op vele naer soo volckryck niet en was als die heden ten daghe is/ maer alleen meest van hare epgene geboren Boozteren bewoont werde) ende dat het schieen dat de selfe be- dyoefde Stadt Leyden, nu gheheel te gronde ende in upterste armoede ende ruine gecomen was: so heeft den selven goedertieren God de ellen- bige ende bedyoesde Stadt/ wederomme niet de oogen sijnr ontferm- herticheyt in hare ellende ende dyoesheyt aengesien/ hem over deselbige erbarmt/ ende besloten die wederomme niet sijne ghenade ende barm- herticheyt te overschudden.

Leyden
een herber-
ge vooz de
berjaechde
gebuyzen.

Ende heeft dese hy naer ledighe ende uytgestozven Stadt/ geozdan- neert ende ghestelt tot een herberge ende woonstede van alle hare na- buyzighe landsaten/ de welke voozgenomen hadden heytich ende sup- berlick naer den wille Godes te leven/ ende hem naer sijnen woozde in vryheyt van hare conscientien te dienen: so upr Byzant/ Vlaenderen/ als andere Provintien ende Landen/ die dooz de wyerheyt ende onge- hoorde tyranie van Duc d'Alve, ende andere Regenten die van wegent de Coninklijke Majest. van Spangnen Philips de III. wesende de 31. Grave van Hollandt, Zeelandt, &c. gestelt ende gesonden waren/ also gecastijdet/ gestraft/ ende met alle onbarmherticheyt gehandelt en- de getracteert wierden/ soo niet oozloge/ verbolginge/ als met berobin- ghe van hare goederen ende leven: datse ghenootsaecht ende gedwongen waren hare hupsen/ landen/ ende goederen te verlaten/ ende haer met wyf ende kinderen opte vluchte te begeven/ ende haer so in Engelandt/ Duytschlandt/ als binnen deser Stede onder de beschuttinge van an- dere Prinzen te begeven/ de welke de wyerheyt van Duc d'Alve met lijf ende goet tegen stonden/ ende hare Gemeenten vooz het onverbza- ghelijcke yock der Spangnaerden sochten te bewaren. Het welke al tsamen Landen de Sieden waren waer inne sy openbaerlicken niet vry- heyt haer conscientien Gode mochten dienen ende eeren naer zynen Bepligen wille.

Aedenen
waerom
die hebben
moeten
vlachten.

Leyden
dant den
toelooz der
gebuyzen
seer volck-
ryck.

Vooz dese voozberhaelde middelen ende ghelegensheden/ heeft den goeden onuytspyekelijcken Godt dese onse Stadt Leyden, in weynich Jaeren/ te weten terstont naer hare Besiegeringen/ soo wederomme vooz den toelooz vande voozberhaelde gebuyzen doen wassen/ ende ver- meerderen/ van Inwoonderen ende Bozgeren/ datter in plaetse van eenen afgestozven/ de welke in het belegg gestozven waren/ meer als tshien in plaetse gecomen zyn/ de welke sedert die jaeren hier also ghe- wassen ende toegenomen zyn/ datmen vooz ongetwyffelt houdt datter hupden ten dage verre over de vyftich duysent sielen binnen deser Ste- den ghebonden werden/ de welke ten meesten deele alhier gebozen zyn: ende

ende hier hare residentie ofte wooninge zijn houdende.

Welcke voornoemde verjaechde/ verstorven ende ghebluchte Ebuyp-
ren binnen deser Stede komende/ omme aldaer hare wooninge te ne-
men / zijn by die vanden Gerechte ende de ghemeene Anwoonderen
met blytschap ende vzeuchde ontfangen/ de selvighe in allerley manie-
ren als hare Vyenden ende Broederen tracterende ende houdende: De
selvige hier haer alsoo nebergheflagghen hebbende/ soo hebben sy met
consent ende toelatinghe van die vanden Gherechte/ opgherecht/aen-
ghevanghen / ende beginnen te oeffenen/ soodanige Peeringen/ Qua-
perien / ende Kederien / als sy in Vlaenderen, ende in andere Qua-
tieren gedaen ende ghedoeffent hadden: omme hier mede haer ende hare
Wysf-ghesinden te versozgen van alle nootelicke onderhout: ende heb-
ben dienvolghende niet een of twee/ maer vele ende verscheppen Qua-
perien ende Kederien (hoewel niet alles terstont ende in het begin/maer
metter tijt) binnen deser Stede gebzacht/ geplant/ ende aenghevangen:
gelijck hier naer noch bzeeder geseyt sal werden/ wanneer ick int lan-
ge verhalen sal wat dingen alhier binnen deser Stede gheredet ende ge-
maerkt werden.

Op wat
wilde de her
loopen ghe-
buzzen
binnen
Leyden
ontfangen
zijn.

Ende de
Waprio-
neringe als
hier weder
opgerecht
hebben.

Wt het ghene ick tot noch toe verhaelt hebbe/ blyfsct claerlijcken dat
de Waprien ende Kederien ten tweedenmael/by de Vlanningen alhier
binnen deser Stede oppgerecht ende begonnen is/ ende God heeft de sel-
vighe Peeringen omtrent de veertich Jaeren lang alsoo gesegent/ doen
wassen/ ende toenemen/ ende noch huyden ten dage in goeden vloeyende
staet onderhoudet/ dat het onmoghelicken soude zijn alles te verhalen
ende te beschryven: De goede God wil de selvighe door sijne goetheyt
ende genade lange in dien staet onderhouden. Indien tselve tot onser sa-
lichheyt is streckende.

Watte voozderinghe/ booztplantinghe/ ende onderhoudinghen vande
voornoemde Waprien ende Kederien/ zijn beneffens de Goddelijcke
hulpe/ die de hoochste/ eerste/ ende opperste oozsaek alles goets is: geen
kleine behulp middelen geweest de naerstige toetsicht ende sorghe van
de Magistraten ende Regterders deser Stede/ de selvige verstaende niet
goede Wetten ende Ordonnantien/ de welke spluden met advijs van
de gegualificeerde Persoonen vande voornoemde Peeringen gemaect
ende gozdonneert hebben. Tot tmaecken vande voornoemde Keuren
bozderinge ende booztplantinge der Peeringen/ is desgelijck een groote
hulpe geweest de wakere blyt ende naerlicheyt van haeren Secretaris
Ian van Hout, Sal. Ged. (nu meermalen ter eeren genoemt wesen-
de welke noch arbept/ noch moepten nacht noch dach ontsien en heeft
niet de Wyfenders ende Gouverneurs van elcke Peeringhe apart te
handelen/ te spreken: te maken ende te betwerpen sulcke Keuren/ Wet-
ten ende Ordonnantien/ waer mede de Peeringhen binnen deser Stede
mochten geduylich blyben/ de Coopluden/ goede waeren gelebert/ en-
de de quaetwillige verhinbert werden haer bedroch te moge oeffent etc.
Gelijck die voornoemde Gouverneurs vande neeringen eendzachtelijc-

Door wat
middelen de
Peeringen
alsoo ghe-
wassen en-
de toegeno-
men zijn.

ken getuyghet hebben/ende tot allen tijden versocht zijnde/ willich ende bereyt souden wesen sulcx te doen. Soo dat hy door synen vijdt ende naersticheyt. soo veel te wege gebzacht heeft/ dat alle de Neeringen ende Dzaparien/ met goede vaste ende bondige keuren versien zijn: waer naer die geregeert ende gestuyt werden.

Hebben
waerom
alle de an-
dere Dza-
perien naer
der onder-
socht wer-
den.

Maer dien dat alle de Dzaparien ende Nederten die alhier binnen der Steede geoeffent werden groot ende vele zijn/ heeft het ons goet gedacht de selvighe wat naerder te ondersoecken/ te verhalen/ ende te specificeren wat manufacturen/ Waren/ ofte Coopmanschappen alhier gemaecht ende gereedet werden/ oy datmen in alle plaetsen daer dese Beschrij- vinge gelesen ofte gesien soude mogen werden/ sal mogen weten/ wat Waren alhier binnen der Steede gemaecht werden: omme in dien beele (ist mogelijk) de Neeringen te helpen voyderen/ ende beschulpelich te zijn. Ende ter ander syden de Coopluyden hen met de selvde Waren ernerende te dienen tot een looy-zedel/ Alle de stucken/ tzy met wat name datse souden mogen genaemt werden (uytgesondert de oude Leyd- sche Lakenen,) de welke alhier binnen deser Steede gereedet ende gebza- piert werden/ de selve werden onder vier gedeelten/ hooftden/ ofte Neer- ringen begrepen/ Namentlicken de Hoofneeringe ofte Saey-neringe, de Oudste ofte Baey-neringe, de Fusteyn-neringe, ende ten laetsten de Raf-neringe, daer nu in eenige Jaeren herwaerts vooz de vijfde by ghecomen is/ de Dzaparie vande sijne Laechenen ende Stametten/ gelijck wy hier voozen int lange geseyt hebben. Ende alles watter ge- maecht wert moet in een vande hys Looy-hallen. daer toe by die banden Gerechte geozdonneert wesende/ gebzacht werden/ tzy om albaer ghe- meten/ ghesiteert/ gewarandeert/ geloyt ende gelegelt te werden/ met sulcke segelen ende looden als tot een peder geozdonneert zijn/ ofte ten minsten omme het Dent-loot te haelen: ende eenighe erkentnisse daer van aende Stadt te betalen. Wat in peder Halle ghebzacht wert/ ende hoe vele stucken dat albaer inden Jare 1612. gewarandeert ende geloyt zijn/ hebbe ick vooz henen verhaelt ende beschreven. Maer overmits datter seer vele dingen/alhier ghemaecht ende gereedet werden de welke niet ten warandise en komen/ maer allene/ als ick geseyt hebbe/ het Dent-loot halen/ soo sal ick daeromme alhier by den anderen stellen ende specificeren (soo naer als ick sulcx by die vande Neertrighen ende andere perfoonen kennisse daer van hebbende/ hebbe konnen onder- bzaghen) de namen van alle de Manufacturen/ de welke alhier met menichten binnen deser Steede gebzapiert ende gheredet werden/ ende de selvige zijn dese volgende.

Verdeelm-
ghe vande
Drape-
rien.

Lijste van alle de Waren die binnen Leyden ghereedet werden.

S A E Y E N.

Dobbel witte Saeyen, van drie ende twee looden: de welke mit ghepackt/ versonden/ ende gedragen werden.

Armijn saeyen, van 3. ende 2. looden: dese werden meest swert geberwet.

Armijn lijsten, van vijf ende vier loden.

Dobbel witte lijsten, van vijf ende vier loden.

Naturelle ofte Carmelitan saeyen, van drie ende twee looden / de welke ghebruykt werden by eenighe Geestelijcke Oydens.

Naturelle Lijsten, van vijf ende 4. looden: ende werden mede tot cleedinge voor eenighe Oydens gebuykt.

HEEREN-SAEYEN.

Overkijckers, de welke ghelodet werden met een groot loot.

Vervallen Overkijckers, de welke gelodet werden met 3. loden daer op staet vervallen overkijcker.

Heeren saeyen, van drie/ twee/ en een loot.

Gecaerde saeyen, van drie/ twee/ ende een loot.

FUSTEYENEN.

Fusteynen ofte Bombasijnen, Overkijckers.

Vervallen overkijckers.

Dobbel Leeuwen.

Enckel Leeuwen.

Ellens.

Consenten, de welke elck int by

sonder met verscheyden looden ende segelen gelodet werden.

Leg-wercken.

Ligaturen.

Noppen, breede ende smalle.

Doppen, breede ende smalle.

Negen oogen, breede ende smalle.

Rebben, gebendeerde, platte ende Pycmonische.

GROGREYENEN.

Overkijckers, de welke met een groot loot gelodet werden.

Vervallen overkijckers.

Grogreyenen, van drie/ twee/ ende een loot.

Rijffels.

Turckx.

Cangeanten.

BAEYEN.

Van 80/ 68/ 60/ ende 54. dyaden.
Slechte Leytsche Baeykens.

BORATTEN.

Brede gekepert ende ongekepert.
Smalle, ghekeperde ende onghkeperde.

Turcx Borat.

Raffen, van verscheyden soorten ende loden.

Stametten.

Catoenen Bombasijnen.

Vaendoecken.

Buyldoecken.

LAECKENEN.

En tgene daer onder getelt wert.

Fijne Leydsche, van verscheyden soorten.

Stametten:
Belsche lakenen.
Voer lakenen.
Vitsen.
Warpens.
Tierenteyen.
Rollen.

Mollen.
Carpotten ofte Cantoor kleden.
Spansche dekenen, van verscheyden soorten/ ook gekleyerde.
Leydsche doecken, van 1600. 1400. 1200. ende 1000. Draden.

ende noch eenighe andere soorten ofte wercken/ de welke ick of vergaeten/ ofte niet onderzaycht en hebbe.

Verhael
mer wat
ambachten
ofte hand-
wercken de
Draperye
ghedreven
werdt.

Aen alle de voozberhaelde Draperien ende Bederien/ komen een groot ghetal van handtwerckers ende ambachtlieden/ Mannen ende Vrouwen/ oude ende jonghe/ jae selfs de kinderen van ses of seben jaeren/ aen te werck/ ende hebben den meesten tyt vanden jaete ghenoech daer mede te doen: want aler de vooznoemde manufacturen en te coopsmanschappen/ soo verre ghebracht werden datse ter vente ende soope moghen ghevepit werden ofte komen/ soo moeten de selvige dooz bele ende verscheyden handen passeren. Omme den begerigen weter in alles so veele te velieven als mijn moghelickens/ soo sal ick de naemen vande Ambachten ende Handwercken hier by voegghen ende verhalen/ beginnende met de eerste beginselen der selver/ ophimmende tot dat de selvige volmaecht zijn om vercocht te werden. Ende de selvige zijn dese volgende:

Vellen ende Wolle-wasschers, Vellenploters, Wollecammers, Wollecaerders, Spinners ende Spinsters, Ketten Scherers ende Ketten pappers, Twijnders, Wevers, Vollers, Conroyers, Verwers, Calanderers, Perfers, Packers, &c.

Ende beneffens dese voozberhaelde handtwercken behooren noch dese volgende totte volvoeringe vande vooznoemde Draperie:

Rietmakers, Ghetou makers, Wiel makers, Schiet-spoelmakers, Cambeslagers off Yser cam makers, Caerde seiters, Yser caerde makers, &c. Behalven eenighe andere de welke mijn moghen onbekent wesen: Desgelijcken de Wolle ende Gaern vercoopers, de welke onder de Coopsmanschappen ghetelt werden. Alle de voozberhaelde handtwerckers zijn alhier binnen der Stede in goeden ghetale te vinden/ also dat tot allen tijden dooz ghebreck van arbeiders de Deringe vande Draperie niet verhindert noch beiet en werdt.

Beneffens alle de Saep-werckers/ Fustepn-werckers/ ende andere Webers van alle de voozberhaelde manufacturen ofte handtwercken/ die nochtans in grooten ghetale zijn/ soo is alhier noch binnen der Stede het Linnen wevers Gilde, bestaende in Linnen wevers, Taefellaken wevers ende Tijck wevers: de welke achtervolghende eenige Keuren ende Ordonnantien by die vanden Gherechte beneffens haer Gildebyess overgelevert zijnde (by eenighe Hoostmannen die alle jaeren met het nien jaer verandert werden by die vanden Gherechte vooznoemt) ge-

regeert

Linnen
wevers
Gilde.

regeert ende ghesuypt werden/ dat een peggelicken bande Bozgeren ende Inwoonderen te recht ende behoorlick gherijft mach werden.

Ten laersten/ moet ick alhier onder de Weberien noch stellen ende niet verggheten/ de rederie van alderley soozten van Linten, de welke in grooten ghetale alhier ghemaectt zijnde/ in verscheyden Landen ende Steden versonden werden: ende naer dien de selvighe mede in verscheyden soozten bestaen/ soo kan ick niet naer laten de naemen der selver hier by te boughen:

L I N T E N, Boordt linten, Middel soorten, Smallekens. Fijne Traversen, Rol-lint, of Kouffebandt, lindt, Hoofd lindt, Bragoen lint. Windel lint. Ende verscheyden andere.

Deze soozten van Linten werden van allerley colouren gheberuwet ende ghemaectt.

Daer en boben werden alhier noch gemaectt allerley soozten van Sijde ende Sayetten Coorden ende dat in groten ghetale.

Noch werden alhier gheredet allerley Trijpen. Daer toe oock cozzelinge een Caffa wercker oft Bloem Fluweel wever by ghekomen is/ op hope van dese aeringhe alhier mede te vermentchbuldighen.

Ende dit is alle het ghene ick van de suppendaeghsche Draperien ende Riederien by den anderen hebben weten te versamelen ende onderzaghens: Desen eynbighende/ sal ick booztgaen ende komen tot het

Verhael van verscheyden andere Reringhen ende Handtwercken / de welke binnen Leyden gedaen ende gheoeffent werden.

Niet dat yemant soude mogen dencken/ dat achtervolgende 't gene ic dus verre bande Draperie Reringen verhaelt hebbe/ ende van alle de Handtwercken de welke daer aenlevende zijn/ waer mede de selvige ghebeyven werdt/ verkinocht blijft/ ofte gedaen moet werden: dat de gantsche Stadt ende Bozgherie anders niet en souden doen/ als aen de selfde te arbeypden ende te helpen: dat sy verre: Doch ick soude wel achten dat de twee derde ghebeelten der selver / aende boozberjaelde Kinbachten ende Reringen te werck komen/ende haren kost winnen: Daer boben die alle/ soo werden alhier binnen deser Stede geoeffent/ allerley Reringen ende Handtwercken/ de welke in een wel geregeerde Stadt ende Republijsche van noode zijn ende behooren te wesen. Waer van datter eenige der selviger bestaen in Gilden/ in welke Gilden / ofte in sommighe der selver niemant toegelaten wert ofte komen mach/ booz ende alear dat sy het boozter-recht deser Stede (indien datse geen ghebozen boozteren en zijn) ghecocht hebben/ ende in tegenwoordichpe de handen Oeerken ende Hoosmannen (by die vanden Gerechte daer toe gestelt ende verhozen wesende / ende alle jaeren met het nieu jaer vernieuwt worden/) een secker proeffstuck van haren arbeyp ghedaen hebben/

Wat aenbachten en Reringhen boben de Draperie/ alhier ghedaen werden.

hebben/ toegelaten werden om tselvige handtwerck openbaerliken te moghen doen. De andere bestaen in Perringhen ofte Coopmanschap- pen alleen ende geen handtwercken. Ende de verde in Ambachten ende Handtwercken alleen:

De gene die in Gilden bestaen/ zijn dese volgende:

Verhael
bande Gil-
den deser
Stede.

Goutfmeden ende Silversmeden, Grof-smeden, onder de welke dat sojteren ende behozen de Sloopmaeckers, Mesmaeckers, Coperflagers, Swaertvegers ende Tinnogieters, Schrijnwerckers oft Kistmakers Timmerloymden ende Metselaers tsamen onlangs een Gilde geworzen zijnde. Schoemakers, (waer onder vele ende verscheppen Loyers, ofte/ ghelijck de Wabanderen die noemen/ Huvetters zjn) de welke allerley sojten van leer tot schoenen te maken/ lopen ende hubetten. ende dat in grootte quantiteyt ende menichte / jae veel meerder als in eenighe andere Steden hier ontrent: ende wert inde omleggende Steden seer ghewilt ende begeert/ om dat het sonderlinghe goet is. Snijders, Lakenbereyders, ende onder de selve sojteren de Lakenvercoopers, ofte Wantnijders die haer ambacht gheleert hebben. Cuypers, Chyrurgijns, &c. Glaesmaeckers, Mandemaeckers, Houtflagers, Boomgaertlyuden, Warmoeslyuden, Backers, &c.

Wat Pe-
ringen bin-
nen deser
Stede ghe-
bonden
werden.

De Perringen/ onder de welke eenige zjn die met eenich handtwerck verknocht zjn/ die zjn dese volgende:

Gebreyde coufenreders, want alhier werden dagelicx groote menichte van ghebruyde kouffens ghemaect/ de welke in vele ende verscheppen Landen versonden werden. Boecvercoopers, Apotheeckers, Crudeniers, Coorncoopers, Comans, Backers, Lakenvercoopers, Sijden laken coopers, Cramers, Soutfieders, Lijnwaet vercoopers, Lijmsfieders, de welke in andere Steden van Hollant niet ghebonden en werden. Olijflagers, &c.

Ambach-
ten buyten
Gilben we-
sende.

De Ambachten ende Handtwercken de welke buyten eenighe Gil- den zjn ende onder niemant en staen/ dan alleen onder de Aeggeerders deser Stede/ zjn dese volgende:

Antijcksnijders, ofte Beeldtsnijders, Steenhouwers, Glaesmakers ende de Glaeschrijvers, Boeckdruckers, die alhier in goeden getale zjn. Pergament-maekers, de welke vele ende verscheppen sojten van Pergamenten bereyden ende maken: te weten/ Wit schrijf Pergament, Schrijf Francijn, Hoorne vellen, ofte Calfs pergament, om Boeckken in te binden. Schapen pergament, Root leer, wit leer, &c. Zeemtouwers, die allerley sojten van zeeme leer bereyden ende maken, Tobeerders, die allerley sojten van Belanen toberen ende bereyden. Stoel- draeyers, Mandemaekers, Besem makers, Pottebackers ende die ander sijn aerde werck backen. Lijndraeyers, Coppendraeyers, Molenaers, &c.

In somma bedenckt by u selven/ sodanighen Ambacht/ handtwerck ofte

Wat soj-
ten van
Pergame-
ten ende le-
der alhier
bereydet
werdt.

ofte Perringhe als ghy wilt/ ghy sult bevinden dat de selbige alhier bin-
nen der Stede gheoeffent ende gedaen werden.

Benoeffens alle het ghene ick dus verre bande Perringhen ende Win-
bachtten verhaelt hebbe/ soo en kan ick niet stil swijgen niet laten verby
gaen/ te beschryven ende in myne Beschryvinge te bedencken de Calck-
ovens ende Steen-ovens, de welke by eenighe vermogghende Poozteren
ende Inwoondersen dese Stede/ seer naer buyten de Poochwoertse
ende de Witte Poozten ghestelt ende gemaeckt zijn/ langs den Rhijn
(om de bequaemheyt van spoedigh te konnen lossen ende laden:) De
voornoemde Steenovens zijn twintich in getale: waer van datter buy-
ten de Witte Poozte gelegghen zijn tot Catwijc opten Rhijn toe/ tegen
ende bande Poochwoertse Poozte tot omtrent Koudekerck toe de re-
sterende elf. Totte uptredinghe ende toerustinghe bande voornoemde
Steenovens/ al eer datmen soo verre komt dat de Steen ghebaken
zijnde/ upt den Oven geboert wert omme te vercoopen/ behoort een
grootte somme van penningen/ soo om de materialen als de arbeiders
te loonen ende te betalen. Doch iselbe geschiet wesende/ als de steen wel
ghewilt is/ hzeingt haer verschoten penningen met goede jaer grootte pro-
ffiten wederomme in hare cantoren.

Verhael
bande
Steen ende
Calck-
ovens,
om der ste-
de leggen-
de.

De naemen ende soorten bande Steenen die hier gebaken werden/
zijn dese volghende: Beginnende bande sechtse/ ende opklimmende tot
de beste:

Wat soor-
ten van
Steen
hier gebac-
ken werd.

Mont-steen, Ratelaer, Welboren, Hartsteen, Rooksteen, Bastaert
Clinkert, Clinkert.

Dese steenen werden alhier binnen der Stede seer veel vermitselt
ende ghebruycht: maer aldermeest werden die inde ommelegghende
gebuyz-Steden ende Landen met grootte mentichten versonden ende vera-
cocht: want de selve zijn zeer bequaem/ ende veel beter dan die Steen
die vanden Wesel ghebruycht werdt/ de welke boven datse van soo schoo-
nen colour niet en is/ soo hart nochte durabel en is/ om den reghen
ende wint tegen te staen als de Leydtsche/ ghelijck een peber hem dies
verstaende sal moeten bekennen.

Op datter niet soude ontzeken van alle nootsakeliche Perringen/ soo
zijn tegenwoozdich binnen de Stadt Leyden, ghebout ende ghestelt/ soo
aen den ouden als nieuwen Rhijnen ende andere wateren/ vyfshien ofse
sestien groote/ schoone/ ende welgelegen Brouwerien, de welke te niet
noch vermeerdert zijn ende werden/ de welke verscheyden soorten van
Bieren hzoutwen van allerley pryzen/ te weten van acht gulden neder-
waerts/ soo goet ende smaekelich als binnen een van alle de ontliggende
Steden ghebroutwen wert/ alsoo dat de Bozgeren ende Inwoondersen
in dien dese volcomentlick tot allen tyden/ isp inden Winter of inden
Sommer/ met d'arck konnen gherijst ende versien werden. Waerom-
me dat alhier binnen der Stede soo veel hzeemde en uptheemsche Bie-
ren niet ghebroutcken werden als wel in andere Steden gedaen wert.

Getal bāts
Brouwe-
rien
binnen de-
ser Stede
tegenwooz-
tich zijnde.

Enich ber-
hael van het
Gilde vāde
warmoes-
lyuden
binnen
Leyden.

Ten laetsten/ moet ich alhier mede gedencken het Gilde vande Warmoeslyuden, het welke alhier veel grooter ende meerder is als in eenige gebuyz-Steden/ ende te meer oermits dat de Warmoes vrychten alhier rontomme de Stede/ jae eenige mijlen daer omtrent/ by de booz- noemde Warmoeslyuden met sulcken oberbloet ende menichte (dooz de goetheyt Gods ghesegent wesende) gewonnen ende geteelt werden/ dat het ongeloofticken schijnen soude/ want sake datmen ten nauwsten hande verhalen/ wat een menichten darter van Coolen/ Woxtelen/ Concommeren/ Salade/ ende allerley Moes- crupden/ Erten ende Boven/ etc. by haerlyuden gheplant ende geteelt werden/ die soo vele zijn dat de selve alle dagen inde Lente/ Somer ende Herst/ wanneer de vrychten tydich zijn/ de selve met heele Damloopers ende Jaagerschuyten vol versonden ende gescheept werden/ na alle de omleggende Steden ende Dozpen: alwaer de selvige seer aengenaem zijn/ ende wel begeert werden/ vernuts die van goeden smake zijn. Waer mede den swaeren arbeyp vande booznaemde Warmoes-lyuden ryckelijcken ver- golden ende beloont wert.

Gilde vāde
Boom-
gaertlyu-
den.

Ende naer dien alhier rondomme der Stede (als ich int begin van mijn Beschrijvinge geseyt hebbe) seer vele Boongaerden ende Speels- hoven gelegen zijn: ende dat de Bozgeren seer geneegen zijn/ omme die wel te beplanten ende alle dage newe toe te maken/ soo woonen alhier vele ende verscheyden Boongaerd-lyuden, de welke hare werck ma- ken van allerley soozten van fruytbomen te saeyen/ te gaecken/ ende te griffien/ omme met de selvighen volwassen wesende niet alleen de Boz- gers deser Stede/ maer alle de omleggende Steden te gerijben: Ende doen metten selven arbeyp geen cleyn profijt. Daer wort oock by dees Boongaerd-lyuden eenen merckelijcken penning upr de Werbesien ge- trocken/ die alhier in groote menichten wassen/ ende soo wel hier ter Stede getonsumeert/ als naer dat al verflinnende Amsterdam ende an- der plactken meer versonden ende daer vier om gheldt vercoft werden.

Dit is alle het gene teck toepelicken van alle onse Leydsche Ozaperi- en/ Ambachten ende Jeringen/ hebbe willen verhalen ende beschryben: De almachtige goedertieren God/ Vader/ Soon ende heyligen Geest/ wil de selvighen dooz sijne Goddelicke goetheydt al tsamen seghenen/ en- de lange in voorszpoet ende wasdom (indien het ons salich is) onderhou- den: sy dat dooz dien de middelalike Ingesetenen deser Stede een pegelike sijne beroepinghe met neersticheyt/ vlijticheyt ende getrouwicheydt waernemende/ haer hare huysghesinden/ de Stadt/ ende ons liebe Wa- derlandt onderhouden ende voorzstaen mogen: het welck ontwyselijcken gheschieden sal/ indien wy God nae sijne Vepelijche Gheboden liefheb- ben ende dienen.

XI. Verhael op wat tijden vanden Jaere de Laer-
 marcken, Leer-marckten/ ende andere Marckten
 ende Vypicheden/ gehouden werden binnen deser
 Stede: van eenighe van wie/ ende wanneer ghe-
 fondeert ende begonnen: Eenich verhael van alle
 de Leef-tochten de welke daghelix/ insonderheyt
 opte wekelijcche Marckt-daghen binnen Leyden
 ghebracht werden.

Tot noch toe verhaelt ende beschreven hebbende alle het ghene
 dat vande Stadt Leydens begint/ wasdom/ staet ende gelegent-
 heyt der selver/ soo vande Straten/ Wateren/ Kercken/ Con-
 venten/ Gast-huysen/ Gemeene huysen/ Reeringen/ Vant-
 wercken/ etc. geseyt soude mogen werden: soo sal ick achtervolgende
 mijn voozslach ende verbeeltunge vooz het begin van desen gestelt zijnde/
 alhier verhaelen ende beschrijven met wat laermarkten ende Vypicheden
 der selver dese Stede/ over lange jaeren by Privilegien ende Vantwe-
 sten van eenighe Graven van Hollandt, ende ander Heeren begifftet en-
 de verften zijn: op dat de vooznoemde Stadt door den toeloop van men-
 schen/ de welke gemeenlicken op soodanige Jaermarkten gheschiet/
 souden mogen toe nemen in geringe ende welvaert. Daer naer sal ick
 een wepnich seggen van onse ordinarische Weeckmarkten, ende aldaer
 verhalen den overvloet van alle eedrtwaren/ de welke rontomme deser
 Stede by de Nupfluyden ende andere geteelt/ gebout/ ghemaectt ende
 opte selfde Marckt-dagen ter Marckt gebracht werden.

Beginnende van mette laermarkten deser Stede/ soo sal ick daer van
 soo vele segghen ende verhaelen/ als die vanden Gherechte daer van in
 openbaeren Vuck uptgegeven hebben in haere Keuren ende Or-
 donnantien deser Stede/ de welke inden Jaere 1583. uptgegeven en-
 de ghedrukt zijn: by elck voeghende tghene ick meer daer van te seg-
 ghen hebbe.

Eerste byse Jaermarkte.

De eerste byse Marckt/ is van Leer ende Huyden, ende heeft van
 outs begonnen s' Wyjdaechs vooz den Sondach Oculi, (welck den
 vierden Sondach is vooz Paesschen) ende duyt de bydomme acht da-
 gen aen een: Van de selvige is eenige Jaeren geleden verlept op Maen-
 daghe naer mid-vasten/ ende dat om dat die van Rotterdamme haere
 Leermarkte/ de welke wepnich daghen vooz de Lepdische was ho-
 mende/

Eerste deel vande beschrijvinge

mende/ verleyt ende verandert hadden/ ende dooz haere veranderinghe niet dese Maerck genoechsaem op eene tijt quamen. De Stadt Leyden is met dese Maerck begiftet ende geoctropeert by Philips de II. Coning van Spangien/ ende de berbe Grave van Hollandt van dier name/ volghende de opene Letteren gegheben den sevensten Meyc Anno 1567. achtervolgende de Keuren by die vande Gerechte opten 22. Mey des Jaers 1604. ghemaeckt ende gestatueert wesende op het tme ende uptlupden (mette drie klokken vande Parochie-Kercken) van alle de laermarkten, soo wert dese Maerck innegheluyt op Maendaghs naer mid-vasten/ des morgghens van half ses tot ses uppen toe/ ende den uptgang op Maendage daer aen des avonts van half ses tot ses uppen toe: telken reyse een poose van een half upz lang duyzende.

Tweede vype Jaermarkt.

Leydtsche
Kerckis/
wanneer
gehouden.

De tweede vype Maerck is / diemen de Cruyce-Maerck, ofte den Omwegang noemt/ begint op Wonderdachz vooz ons Heeren Hemelvaerts-dach: ende gaet upt des Wonderdaechs vooz Wintexer/ beyde smiddaechs ten 12. uppen: ende de selbe werct innegheluyt op des Heeren Hemelvaerts-dach/ smiddaechs van twaelf tot half een uppen/ ende dat om seeckere redenen/ hoe wel ende niet tegenstaende de vyzhepde vande Maerck al Wonderdaechs daer te voozen begint: ende den uptgang wert geluyt des Wonderdaechs vooz Wintexeren/ smiddachs van half twaelf tot twaelf uppen toe.

Linnen-
markt.

Des Wydachs naer des Hemelvaerts-dach/ so is het alhier binnen Leyden altyts Linnen-Laken-Maerck, beginnende des mergens metten dage/ op welke Maerck upt alle de smleggende Steden ende plaetsen seer veel Lpwaets/ so gebleycht als rou ter Maerck gebzacht wert.

Op dese Maerck ende op de vyfde vype Maerck de welke opten eersten October gehouden wert/ hebben alle de uptheemsche Gramers ende die gene die eenighe Waren beyl hebben/ ende in die Maerckten seer vele komen/ geduyzende de vyzdomme vande selvde bypichept ende consent niet haer Waren voozt te staen ende te verkoopen/ op sulcke ozden ende tot sulcke plaetsen/ als daer toe by die vanden Gerechte geoydonneert is: ende dese Maerck wert wel vooz de aldergrootste ende vyzincipaelste gehouden.

Derde vype Maerck.

Leydtsche
Kerckis/
wanneer.

De derde vype Maerck is Sints Margrietens Maerck, beginnende op S. Margrietens avont/ twelck is den 12. July/ epndende den twintichsten der selver Maent/ (want den Sondach tusschen beyden komende en wert niet ghetelt:) ende is van outz tot noch toe/ in ghebruyck ghemaeckt/ datmen vier dagen vooz ende vier daghen nae/ niemant en mach beset

befetten. De Stadt Leyden is met dese **Marcht** geprivilegieert ende geotropeert by Johan Grave van Henegouwen, de tweede Grave van Holland, &c. van dien name/ int jaer 1303. inde Somer op **S. Margriens** schuddekorfs dach/ ende die is vanden volgenden Inhoud:

Wy Ian Grave van Henegouwen, &c. Maccken cont
 allen luyden, dat wy onsen lieven ende getrouwen Poor-
 ters van Leyden, hebben gegeven ende geoorloft om-
 me haren getrouwen Dienst, die zy ons ende onse Voor-
 vaders gedaen hebben, ende ons noch doen zellen, een
 Iaermarkt te legghen binnen onser Stede voorsz. ende
 van die Iaermarkt zelmen dat Cruys rechten op **S. Mar-
 grieten** avont, alle Iaer, ende sy zel geduyren ende staen,
 in alremanieren, ende in al den rechte, dat ander Iaer-
 marten staen, in onsen Landen, uytghenomen vechten,
 dat zelmen beteren ende berechten, nae der hantveste
 vande Poorte by Schepenen. Ende om dat wy willen,
 dat die vaste ende gestade gehouden werde, van ons en-
 de van onse nacomelingen, zo hebben wy hem dese let-
 teren gegeven, Besegelt met onse Segelen int Iaer ons
 Heeren 1303. op Sint Mertijn schuddekorfs dach.

Privilegie
 van Mar-
 grieten
 Marr.

Ende naechten dese **Marcht** metten tijt in ongedruyck gecomen hoog:
 zo is het hoogaende **Privilegie** inden Jaer 1497. inde Maendt van
 December wederomme verniet/ ende het oude geconfirmants: ende
 de bysheyt van dien gegeven vier daghen hooy/ ende vier na **S. Mar-
 griet**.

Wetnien-
 wing van
 dien.

De **Margrieten** Markt wert ingeluyt opten 12. Julij/ des mergens
 van vijf tot half ses upzen/ ende upgeluyt opten twintichsten Julij des
 avonts van half seven tot seven upzen toe.

Dese **Marcht** wert gehouden tot een Kaes-Marckte, tot welken tij-
 de alhier van alle de ontmeleggende Dozpen/ als upt **Kijnlant/ Wef-
 lande** ofte **Weflandt/** ende andere plaetsen groote menschten van al-
 lerley **Kasen** ter **Marcht** gebzacht/ ende alhier verrocht ende verhan-
 delt werden.

Desgelijck wert in dese **Iaermarkt** den eersten wercken dach naer
S. Margriet, alhier gehouden de tweede **Leer** ende **Huyden-Markt**. In
 den Jaer 1636. is by **Ottrop** ofte consent vande **Staten** van **Hollandt**
 ende **Wefvriezlant/** dese **Leermarkt** verlept ende ghestelt den eersten
Maen-

Tweede
 leermarkt,

Maendach naer Margriet, ende so die op een **Maendach** comt acht da-
gen daer na.

Vierde vype Marckt.

Derde leer-
marckt.

De vierde vype Jaer-marckt is de derde ende laetste Marckt van
Leer ende Huyden, begint des **Maendachs** naer S. Lambrechts dach/
ten waer saecke dat S. Lambrechts dach op een **Maendach** quam / als
dan soo begint die opten seiven dach. Ende werdt innegheluydt des
Maendachs smorghens van half ses tot ses upzen toe / ende uptghe-
luyt des **Maendachs** daer aen volghende des avonts van half ses tot
ses upzen toe.

Vijfde vype Marckt.

Maerck
banden 3.
October.

De vijfde vype Marckt / is de Marck der Ontsettinghe, of Feest der
verlossinge: diemen jaerlicx hout tot een eeuwighe gheheuchnisse / dat de
Stadt van Leyden inden Jaere 1574. den derden Octobris van der
Spangnaerts sware Beleggheringhe ende uptersten noot is ontset ende
verloft: ende ghebuyt thien daghen / beginnende den eersten / eyndende
den thienenden Octobris. Daer toe de Stadt opten name vanden vooz-
noemden Coningh Philips van Spangnen, als Grave van Hollandt, by
opene Byleven van date den veerthienden Januarij 1577. is geotcrop-
eert. Dese vype Marckt werdt innegheluydt opten eersten Octobris
smorghens van ses tot half seiven upzen toe / ende wederomme uptghe-
luyt opten thienenden Octobris des avonts van half ses tot ses upzen.

De Heeren vanden Gerechte deser Stede hebben inden Jaere 1578.
omme dese Jaer-marckt te beginnen ende inne te stellen / allen blijft aen-
gewent / omme upt de naghebuyde Steden ende anders plaetsen / tot
Leyden te beroupen / alle Coopluyden / Cramers / ende andere Per-
soonen de Jaer-marckten frequenterende / zelfs met beloften van eenige
vereeringen. Daer toe uytzendende seckerere Beroeij-Charte / gemaect
by haeren Secretaris Ian van Hout, de welke sijn goet gebonden heb-
be / tot een eeuwighe gedachtenisse van dien / alhier inns te lijven / sijnde
van desen Inhoudt:

Feest

Feeft der Verloffinghe, ende Iaermarkt
der Stadt Leyden, die in desen Iaere

CLO LO LXXIIX,

Aldaer gehouden sal werden: den eersten Octobri
ende naervolgende dagen, totten tienden toe,
den zelve mede gerekent.

Zijn yemandt unbekent, de wonderlike daden,
Die, des Heyschbaren Godt, genaden-rike bant,
Vyt 't Hemelsche Paleys, in overvluet tuezant,
Mi Leiden (leider) mit bet liden groot beladen?
Want als ick inde doot was, heeft hi, der genaden
Deur mi geopent Wijs; en maecte, Ziet, tot sibant,
Der Spaengaerts trotsse pracht; die om mi lach geplant:
Zijn Engel, slouche se meest: zi vluchten, zeven paden,
Langhs wegen, dijcken, caden, de spijs bi mi gebaelt,
Heeft minen muut (d' vreuchd') zoo mildelick gesmaect:
Den honger-noot, bi keerd', in menichte van eten.
Al bruijt hi middelen, bi heefts alleen gemaect,
Deze barmherticheyt, die tot mi es geraect,
Zoud ick, doch, immermeer, wel cummen Heer vergeten?

Tzi ver van mi gesmeten, geeft des (d' God) een keer:
Mer um dat wonder-merck, men eendich mocht gedincken;
Heeft bet heel guet gedacht, den Staten, mi te schincken
Een openbare Merck: zulx was oock bet begeer,
Van die dit Landt regiert, by taf-zijn van uns Heer.
En dat alsdan, een Feeft; van slempen niet, of drincken,
Noch overdaden groot (die vuil en leelick stincken)
Hier zou ghehouden sijn: mer, op dat, meer en meer
Verbreyt zou sijn, Gods eer, een Feeft um hem te loven.
Nu, ick wel wetende, de kleinheit van mijn macht,
Vm Godt te zeggen daack, en dat dit daelt van boven;

O Heer, u hierum bid; dat neder-dael u kracht,
Daer naer elck vürich wacht; Zoo wel de minst als meeste;
Schenck' mi dan hier toe, Heer, de cracht van uwen Geeste.

DVs ruup ick dan ter Eerste, ter Foost wert hier genoot,
Tgetrouwe Nederlandt; voort al zodane zinnen.
De welke, Godes Woort, voor tbeste guet beminnen;
Geen dinck zo zykende, als dit te maken groot,
Maect u oock herwaerts aen, comt hier, ghi Patrioot.
Al die mit uns waert bli, cumt laet u herwaerts winnen;
Brengh' zuivel, boter, kaes, leer, beesten, wullen, linnen,
Al tgunst, dat metter hant, gewracht wert voor de noot.
Cunt hier en toont u boot. October d'eersten daech

Eersten Oc-
tober tbegin
vande Mar-
Den iij. wa-
penshou-
winge.
Den iij. de
Spelen,
Den vijfsden
de vertoo-
ningen.

Elck zet zjn waer te vent, op dat hy winnen mach.
Den derden, zult ghi sien, tbeleet der Schutterien;
Naer van des Heeren Woort, gemaect z' tliet ge'wach.
Den vierden, zal tgeboor van spelen, u verbliën.
Daer naer, ziet datmen toont, huc dat ick zat in liën.

MEt cunst verslijt u tien, die u cunt bemuoien,
Der negen Nymphen spel; die eertijts waert geraect,
Op den twee-topten-berch, daer ghi sijt nat gemaect.
Van tceele waterken, dat spaerts-huif daer de vlucien,
Danckt Godt in minen naem, van alle zine gucien;
Die hi mi duen bewees; naer mine prisen haect,
En opten zefsten, toont huc dat ghi sijt gespraect,
Want, um u eygen werck te lesen, wilt u spucien.
Al est dat veel versucien, uns duytsche Poëz;
Volbert ghi in u werck; maect dat hem elck ver'wundert.
Haer rijcke fraeyicheyt, in mate volget mi.
Tgetal der regelen, niet boven ga, twee hondert
Noch min d. in anderhals, zoo dichten veel, vermoorden.
Guci zin, hier meest naer tracht, spreekt Nederduytsche woorden.

Opre sesten
de danck-
segginge te
lefen.

Materimen-
de opre laet-
ste syllabe
xij, ende op-
re naestlaet-
ste xij.
Lengte tuf-
schen de CL
ende CC.

Rechters,

iv. Prizen,

BI Rechters, die dit hoorden; zal zender enich jicht,
Gewesen werden; twerck, dat meest muet zjn gepresen;
Wie dan daer aen; wie weer; en noch daer aen zal wesen.

Een penning van guet gont, die schoon es van gezicht;
 Zes Engels, vijf, vier, drie, crijcht elck tot zijn gewicht.
 Die nu zijn eygen werck, bequamelicxst sal lezen,
 Van miner daelders een, zal sijn bet loon van desen.
 En die fraeyst beeft gebruyct, de pluym, of veder licht;
 Een pen van zilver crijcht: men zal hem zo begroten,
 Voorts, crijcht noch elck prijs, niemant wert uyt-gesloten.
 Die van den vertsten wech cumt, en meest es vermuert,
 Hi come dan te lant, of uyt een vuchte haben,
 Daer bi zijn woon-plaets hont: sijn arbeyt wert verzuet:
 Want dees zal ick, sijn durst mit twee Stadts kamen laden.

Best-lezende,

Fraeyst schrijvende,

Gemeene
 prijzen,
 Verftco-
 mende,

Den j, leer-
 marck,

Den x, ende
 laetsten be-
 stemck,

Schoonste
 waren bren-
 gende,
 Verfte
 comende,

GHi die ter Aert cumt draven, mit vet of droge leren:
 Den zesten dach, zal ului toe geeygent sijn:
 Ghi vintes u- getout, getout, zeem, perchemijn,
 Bezaen, en corduaen; al datmen can begeren.
 Die mitte roscam, of mit beesten, hem generen:
 Verkoop den tbienden dach, Paert, Cue, Os, Schaep, en Zwiijn,
 Die schoonste waren brengt, zal drincken van mijn Wijn,
 Zo oock die vertste cumt, um hem bier te generen,
 Als Coopman hooch in eeren. Die oock hier comen sal
 Verterende zijn gelt, vermerende tgetal,
 Vm dogen mer te vuen, men zal hem bier geviden
 Van bedd en disch, um te zijn. Int kort ick nood u al:
 Doch, zunder dees verraers; dier zuucken tlant zijn val:
 Oock dieven, schelmen, al dees, mogen achterbliven.

Twee magere Beestemarckten.

Oyt versoeck bande Burgermeesteren der Stadt Leyden in Mar-
 tto 1624. gende Ed. Mog. Staten van Hollandt ghebaen/ is Leyden
 geprivilegieert alle Jaeren ten eeuwigen dage te mogen houden / twee
 Jaermarkten van allerley Magere Beesten. Daer van den eersten ge-
 houden zal werden opten 27. Aprilis / ende den tweeden opten 21.
 November. Ende de bypdom van niemant te mogen in persoon ofte
 goederen te besetten / zal beginnen vier dagen te hozen / ende eynden vier
 dagen daer naer. In geballe bepde dese daghen op Sondagghen souden
 mogen comen / so sal de selve opten volgenden dach eerst aen banghen
 ende beginnen. Dit Privilegie is gegheven opten 23. Martij 1624.
 Ende

Ende is opten 30. der selver Maendt vooz den Volcke afgelesen.
 Met dese volgende woorden:

Tweema-
 gere Bee-
 stemar-
 ten.

MEn adverteert by desen een yegelick, dat by d'Ed. Mog. Heeren Staten van Hollandt ende West-vrielandt, ten eeuwigen daghen vergunt ende geconsenteert is Octroy tot het houden van twee Iaerlijcx vrye Marcten, van allerley magher Vee ofte Beeften, soo Ossen, Koeyen, Vaers en als andere, geene uytgefondert, binnen de Stadt Leyden, d'eene der voorsz. Marcten op den *seven-en-twintichsten Aprilis*, ende d'andere op den *een-en-twintichsten dach vande Maent November*, ten Ware eene vande voorsz. dagen, op eenen Sondag mochte comen, als Wanneer de selve sal werden gehouden op den naestvolgenden dach, op welke jaerlijcx Marctdagen, mitsgaders de vier naestvoorgaende ende volgende dagen een yegelick vry ende vranck binnen de voorsz. Stadt Leyden sal mogen comen ende handelen, sonder aldaer geduyrende den selven tijt, tzy in persoone ofte goederen, omme eenigerley schulden oock voor date van dien, buyten de voorsz. vrye Iaer-Marcten, ghemaect, te moghen werden gearresteert, becommert ofte beleth in eenigher manieren, ende sullen wijders d'selve, die opte voorsz. Iaer-Marcten binnen der voorsz. Stede, comen genieten sodanighe andere liberteyten ende vryheden, als in anderē Steden ende plaetsen vanden voorsz. Lande, in gelijcke vrye Iaer-marcten genoten ende ghebruyckt werden, alles in conformité vande opene Brieven van Octroy by haere Ed. Mog. daer toe verleent opten xxij^{en}. Martij deses Iaers xvj^c. vier ende twintich.

Ten oorconden desen door last vande Burgemeesteren ende Regierders der voorsz. Stede ondergeteyckent opten ix^{en}. April vanden voorsz. Iare.

By my

S. van Baerfloep.

Geduyt

Geduyzende alle dese Jaermarktē/ so staet de Etbile Vierscha-
re stille/ ende woxt inden treyn bande Justitie vacantie gehouden.

Saep-marckten booz de Loy-Halle.

Benecessens alle dese Jaermarktē/ soo hebben die vanden Gerech-
te tot bozderinghe bande Dapperie geozdonneert alle Dijnsvaghen ende Op was
daghen van
de wecke /
dat het
Markt is
booz de
Loyhalle.
Wpvdagē/ rooy-dagen booz de Saey-halle, van Saepen/ Grogrennen/
ende alle andere Manufacturen/ de welcke als dan naer de geleghent-
hepdt van tijdt/ of rijzen/ of dalen/ tot welke dagen ghemeenlichen de
Markt bande stucken ende Waren gestelt wert/ waer naer die dan ver-
rocht werden.

Gaern-Marckt.

Desgelijcx soo hebben die booznoemde vanden Gherechte mede ghe-
ozdonneert / datmen tot gherijf als boozen/ alle Woonsvaghen ende Gaern-
marckt.
Saterdagen opte Oosterling-plaetse openbare Gaerne-Marckt houden
sal/ tot welke dagen van allerley Gaeren te coope gebracht/ ende ver-
rocht werdt.

Ordinarische Weeck-marckt.

Ten laetsten/ soo is het binnen deser Stede alle Saterdagen ordina-
ris Weeck-marckt-dach/ ten welcken daghe (hoewel datter meest alle Weeschijde
ghe bande
Saterdach
sche marck-
dach.
daghe vander Weecke in overbloet verschepden eedwaren ter Markt
ghebracht werden) upt alle de omlegghende Bozpen deser Stede/ upt
Rijnlandt ende Rijnalants gebolge/ bestaende in een seer groot getal van
Bozpen/ de welke meest alle onder dese Stede sozteren ende te marck
behoozen/ hoewel het selve ten nauwsten niet onderhouden en wert/ maer
datter vele bande Bozpen in andere Steden naerder leggende als Ley-
den, aldaer haer Marktēn houden ende waernemen. Van alle dese
plaetsen komen ten selven dage binnen deser Stede een groote menichthē
van Lantluyden/ so met schepen ende schuyten/ als met wagenen/ de
welcke alhier ter Markt byengen/ met grooten overbloet allerley eet-
waren/ dienende tot onderhoudinge van het menschelijcke leven/ te we-
ten Wlepseh/ (behalven Calveren ende Schapen/ de welke ordinarijs
alle Wpvdaghen ter Markt ghebracht werden opte nieuwe Weesten-
markt/ gelegen zijnde ontrent de nieuwe Haerlemmer poozte/ onder
het Bon van Hogemorsch,) Voghelen/ Visc/ Welck/ Boter/ Trase/
Coorn/ Erten/ Bonen/ Frutagten/ Appelen/ Peeren/ ende verschep-
den andere dingen meer/ ende dat met sulcken menichthē dattet onghes-
looflick soude schijnen/ waert datmen sulcx ten volken konde verhalen
ende beschrijven: behalven al het ghene dat daghelijcx by eenige Bozpe-
ren

ren met menichten soo upt Zeelandt/ Brabant/ Vlaenderen/ ende ander quartieren ghehaelt ende gebzacht wert.

Plaetsen waer alle Waeren ende Coopmanschappen opte Weeck-marckt-daghen vercocht werden.

Op wat **Op** dat alle Waeren ende Coopmanschappen/ op de Markt-dagen met goede ordens souden mogen vercocht ende vooztgestelt werden/ ende dat de vercoopers den anderen niet en souden hinderen noch inde wege staen: soo hebben die vanden Gerichte seker Keuren ende Ordonnansien gemackht op het vooztstaen der selver Markt-daghen/ ende peder Ware ende Coopmanschap haer eppen plaetse opte Markt gegheben ende gestelt/ alwaer datmen die vyz ende onbekommert te rooye mach houden/ ende dat in deser bougen:

Boter ende Kafe. De Tonne-Boter ende de Kafe: in ende by het Boter-hups: maer de Boter de welcke niet stucken vercocht werden/ is geordonneert ende plaetse gegeven by de Hoenderen ende Eyeren opten Rhijn vande Woterstege totte Caeruemeler bygge toe.

Offen en Koeyen. De Offen, Koeyen, soo melchte als vette Beesten/ de welcke opte ordinarische Weeck-marckten binnen ghebzacht werden op de Beeste-Markt/ achter Warendorp: maer ten tijden vande Jaerlicke Naechtingen/ (de welcke vier in getale zijn/ ende gemeenlicken twee vooz/ ende twee naer Alderhepligen gehouden werden/) So werden de vette beesten gestelt langs Warendorp/ beginnende aende Rhynburger-voozte/ loopende naer de Zylevoozte toe. Maer nu ende eenighe Jaeren herwaerts opte meutwe Beestemarkt.

Varkené. De Varkenén, soo wel maghere als vette/ werden vercocht omtrent de Witte-voozte op het Zandt. Nu teghenwoozdich op ende omtrent de vooznoemde Beesten-markt.

Calveren, Schapen. De Calveren ende Schapen, gelijck ick voozhenen gesep hebbe/ werden ordinaris alle Wypdagen vercocht omtrent de Warendorpbuyge. Ende nu mede opte Beestemarkt.

Het geslachte Vleysch, soo van Runderen, Calveren, Schapen, ende Lammeren, wert vercocht inde ordinarische Vleysch-halle/ ghelegghen zijnde aende Breede-strate/ onder het Stadthups.

Het Vercken-vleysch, ghesonten vleysch, ende alle versche spijsen, werden vercocht inde Pens-halle/ mede gelegen wesende aende Breede-strate/ omtrent den Blauwen steen.

De Conijnen, Entvogelen, Hoenderen, Duyven, ende ander gevogelte, wert vercocht by de Blauwen steen/ ter weder zijden der selver.

De Visch soo wel versche Zeevisch, de welke de meeste tijdt des jaers tweemaal des daechs (te weten des morgens ende des avonts) ordinaris alhier ter markt gebracht wert/ soo van Catwijck, Noortwijck, als andere plaetsen/ lebendich/ ende dickwils met sulcken getal ende menichtheit dat het een lust is sulck te aenschoutwen: ende niet tegenstaende dat de Zee-visch alhier met sulcken grooten getale ghebracht wert/ soo werden de selve om de menichtheit der menschen wille/ het gheheel jaer door: tot seer dieren/ ende tot grooten vyjse vercocht: ende beneffens de versche Visch/ wert oock de gefouten visch, de Stocvisch, den Haring, ende Bocking ghesamentlick vercocht / op ende beneden de Vischbrugge ende opte Vischmarkt.

Visch
soo wel
Zee-visch
als Rivier
visch.

De Rivier-visch, ofte Meer-visch, de welke tÿ die inder Stadts Broom-wateren/ eenighe Meeren/ inden Rhijn/ inde Maeren/ inde Dliedt/ inde Lede/ ofte andere soete wateren ghehangen werden/ ende alhier ter markt hoozen/ die wert eensdeels vercocht beneden de Vischbrugge/ nederwaerts gaende naer het Boterhups: anderdeels so wert de selve vercocht langs het water opte ordinarische Visch-markt.

Coorn,
ende aller-
ley vruchte-
ren.

Het Coorn ende allerley Granen/ wert vercocht opte Coornbrugge.

De Warmoes-vruchten, werden vercocht aende Noordt-zijde vanden nieuwen Rhijn/ beginnende aende Coornbrugge/ lopende Noord-Oostwaerts aen.

De ghe-ente Fruyt-bomen, ende allerley andere geslachten van Bomen/ die werden (ten tijden als de selbige tijdich zijn om te verplanten te weten inde Vasten/) vercocht aende Hoochwoerts brugge nederwaerts gaende naer de Lop-Halle. Werden nu te koop gheselt inde nieuwe Stadt aen nedergelepe de Vest-walle/ ontrent Jan Vossenstege.

De Bloemen, Cruyden, ende diergelijcke dingen werden besgelijck in het vooz-jaer vercocht beneden de Caermelck-brugge/ staende naes de Gans-oort brugge toe.

De Appelen, Peren, ende andere Frutagien/ werden de Hierlandsche vercocht opte selve plaets daer de Bloemen ende Cruppen vercocht werden: maer de Buytenlandsche, de welke alhier met heeschen hol gebracht werden/ die werden vercocht beneden de Hoochwoerts brugge/ Zuid-westwaerts aenlopende naer de Oosterlingh-plaets: maer werden nu vercocht inde nieuwe Stadt ontrent de Veenmarkt.

Schoenen
Hofen.
Huyfraet,
ende ander
dinghen.

De Schoenen, so wel nieuwe als oude / werden vercocht opte Bree-
destraete aende Noordt-westzijde vanden Blauwen steen / zyn over
eenige Jaeren gebracht opte hoogste nientwe straet / ontrent den Burch:
ende de oude Schoenen langs het Kerckhof vande Hogelantsche Kerc-
ke / te weten aende Supdijde van dien.

De Cuypers, Potiebackers, ende allerley aerdelwerck / werdt ver-
cocht aende Noordzijde vanden Rhyn / beginnende beneden de Wisc-
bzugge / loopende totte Coozbzugge toe.

De oude Cleer-marckt, ofte ghelijck men van outs plagh te seg-
ghen de Luysmarckt, mitgaders allerley nientwe gemaechte Clederen
die werdt ghehouden opte Nieuwe-straet aende Noordzijde vande Ho-
ghelandsche Kercke ghelegghen wesende.

Benessens alle dese hoorverhaelde Waeren ende Coopmanschappen /
die ick alhier verhaelt hebbe / ende meest alle te samen in eet-waeren be-
staen / soo hebben noch eenighe Wozgheren ende Inwoonderen mede
alle Weeck marckten / openbaerlijcken in sekerre Cramen bepl ende te
roope verscheppen Waeren ende Coopmanschappen / omme daer mede
soo wel de Landt-luyden als de Inwoonderen te ghegben van alle het
gene een peggelijck dagelijck van noode ende gebreck soude mogen heb-
ben / tot onderhoudinge van haer ende hare Hupsghesinden / als Linden /
Sijde / ende Wolle Lakenen / Hofen / Schoenen / Klederen / Iser /
Tin / etc. te langhe omme alles te specificeren in sulcher menichte ende
ghetale al of tselbe een gemeene Jaermaerckt van eenige Steden waer:
Dese alle te samen zyn mede by die vanden Gherechte opte Marckt
haere plaatsen ghecozdonneert ende ghestelt / beginnende te staen vande
Wiscmarckt / loopende Zuid-Oostwaerts aen / tot aen de Caerne-
melex bzugge toe.

XII. Verhael vande Leydsche Visscherye, van wie/
wanneer / ende tot wat tijden de Stad Leyden de
gherechtigheyt der selver ontfanghen heeft / ende
hoe verre de selve hem uytstrekt.

Verhaelt
van de
Leytsche
vissche-
ryen.

Tot hier toe de Jaer-marckten ende Weeck-marckten, 'met het
ghene daer aenlevende is / sommierlijcken verhaelt ende be-
schreven hebbende / soo sal ick ten laetsten volgende mijne be-
loften wat breeder verhalen ende beschrijven van wie / ende
wanneer de Stad Leyden in epgendomme ontfangen heeft de Vissche-
rye vande Vroonwateren: hoe verre de gherechtigheiden vande selve
Vroonen hen uytstrecken / ende jaerlijck by de Vroon-meesteren ver-
kuyt werden / met expresse conbitie ende hoorwaerde / dat de Woz-
ders

bers alle de Visschen/ de welke by haer inde voornoemde Wateren ge-
vangen werden / alhier binnd der Stede ter Jhericht te moeten bren-
ghen/ op seker boeten ende straffen / alhoewel het selve in het minste
niet naergecomen en werdt. Omme dit alles wel ende bequaemelijc-
ken te doen/ sal tek hier inne sijn het hooft ende het begin vande Keu-
ren ende Gydonnantien/ by die vanden Gherechte ghemaect wesen-
de op stuck vande Visscheryen inde Vroonwateren, van date den laetsten
Februarij des Jaers 1594. wesen-
de vanden volghenden inhoudt:

Alsoo de Stadt van Leyden inden jaere M C C C
XXXIII, van H. M. Hertoge Philips van Bourgon-
gien, inder tijt Grave van Hollandt, het recht ver-
creghen heeft tot de Visscheryen vande Meeren, ghele-
ghen aen verscheyden partien tusschen Leyden, Haerlem,
ende Amsterdam: ende sulcx vanden selven tijt aen in
geduyrighe ende vreedsamighe possessie ende gebruyck
is gheweest vande volgende wateren ende visscheryen,
diemen van oudts mit eenen name ghenoeemt heeft het
Vroon: daer van het bysonderste partie beginnende aende
Zijlbrugge ende van daer voorts ommeloopende naer
den Noorden, Oosten, ende Zuyden in sijnen omme-
treck ofte circumferentie belent ende belegghen heeft,
Eerst de landen van Leyderdorp, daer aen van Oustgeest,
van den anderen mit de Slaechsloot afgescheyden, daer
aen de landen van Warmont, daer aen des Heeren van
Wassenaers visscherye ghelegghen in Sassenhem, daer aen
de landen van Lisse, vande Vennip, van Hillegom, ende
van Heemstede, tot aen de Haerlemer tonne toe, van
outs ghenoeemt geweest zijnde 'sGraven-sloot, daer aen
de landen van Schalevijck ende de vijf huysen, daer aen
de landen van Nieuwerkerck ende Rijck, daer aen de
landen van Rijckeroort, van Aelsmeer, (de Stommeer
daer in begrepen zijnde,) van 'sGrevelf-recht, van groot
ende cleyn Burchgraverveen, van Leymuyen, Reynza-
terwoude, Jacobswoude, of Esselickerwoude, van Alc-
kemade,

Van tote
die van
Leyden
de vroon-
wateren
ontfangen
hebben en
hoe verre
die hen npt
strecken.

Namen
van alle de
Vloon-
wateren,
deser Steds.

kemade, weder van VVarmont ende van Leyderdorp: die mit verscheyden namen werden ghenoecht, als de Zijl, 'tZweylant: de Norremeer, de Hemmeer, de Valckemeer, of tVennemeertgen, de Spriet, de Kever, de Zeven, 'tHellegat, de Zaffemmeer, de Greveling, de Aa, Huykesfloot, de Cagermeer, de Aftermeer, de Leydtfche meer, de Haerlemmermeer, de Hellemeer, de Verremeer, de Stommeer, tGriet, de Brasmeer, de Oude weteringhe, de Gooch, ende de nieuwe weteringhe. Dat oock de voorz van Leyden naederhandt verscheydelicken zijn geprevilegeert ende gheoortroyeert, ten opfichte vande voornoemde wateren ende visscherien soodanighe Keuren ende Ordonnantien te maken, ende realicken mitter daet ter executie te doen stellen, als hēluyden tot welstant ende vorderinghe van haer voorz. wateren ende visscherien goet ende oorbaerlicken zoude beduncken: van twelck de voornoemde van Leyden oock zijn in vreedtsaemich ende onwederfproken ghebruyck van soo lange, dat gheen geheuchnisse ofte gedencken van menschen daerentegens zy. Ende het sulcx oock is dat niet teghensstaende de sonderlinge sorghe ende naerstighe opficht by de Regenten inder tijt ghenomen, op de voornoemde wateren ende visscherien: de Keuren en Ordonnantien by de selve tot onderhout ende vordernisse van dien ghemaect, allenskens in verghetinghe ghekomen, ende qualicken onderhouden zijn: tzy deur slofficheyt, onachtsaemheyt, ofte quade toeficht, daer by comende de op gecomen inlandtsche beroerten: In voughen, dat behalven dat de visscherien grotelijcx vermindert, ende daghelicx de wateren gheld ghemaect worden: oock mits de vercleyninghe vande masschen der visch-netten, de bevisschinghe vande wateren t'allen tijden vande jaren werden gedaen, oock inde voe-tijt: ende dat noch by soodanighe luyden

Wedenen
waeromme
die vanden
Gerechte
Keure oppe
visscherie
hebbe moe-
ten maken.

die gheen pacht en hebben. mer dieffche wijze by nacht ende ontijden daerinne comen viſſchen, daertoe ghebruyckende nieu ghevonden viſch ghetuych, en verboden want, by middel vande welcke de cleyne viſch by duyſenden, of verſmoort, of tot aes opgevangen wert: Dat oock de Viſſchers van Stads wateren, jehens de oude loffelike ghewoonten ende de beloften by hen op tyerpachten ghedaen, haer ghevanghene viſch niet binnen deſer Stede ter marcten brenghen, mer of andere luyden vercopen, of in andere omleggende Steden ende plaetsen ter marct brenghen: twelck veroorſaect dat binnen deſer Stede weynich meerviſch ter marct coemt: vercort ende ſulcx deſer Stede van hare gherechticheyt, ende de Burgheren ende inwoonderen van haer gherijf, ende behoorlick onderhoudt:

Z O O iſt dat Schout ende acht Schepenen der ſtadt Leyden, willende daer inne (als naer behooren) voorſien, ende de marct deſer Stede, tot gerijf vande Burgheren ende inwoonderen, vorderen: ten opſicht van alle deſer Stede viſſcheryen, ſoo wel over de Vroon-wateren, (ende ſulcx oock over de viſſcherye vande Maren ende Maren-poelen, beginnende van der voorſz. Stede veſtgrachten, ende lopende deur, de Quaeckel, voorby, ooc door t Warmonder-veer: eyndende inde Lee, beneffens het oude veerhuys, daer des Heeren van Warmonts viſſcherye begint, ende inde Poel deur 'tvoorchreven Veer aende Ooſtzijde mit de hoge wey-sloot, ende aende Weſtzijde mitte vijfhont-sloot, ende ten laetſten oock eyndende aende Reynsburgher vliedt, mit een pael affgheteyckent, als ter plaetſe daer 'tbanwerck vande voornoemde Vliedt eyndet,) gheſamentlick oock ten opſichte van deſer Stede viſſcherye inde Veſt-grachten: mit advijs van Burgermeeſteren der ſelver Stede, in cracht der voorſz. Stede

Naamen
van andere
Diſſcherien
deſer Stede.

Privilegien, ghekeurt, ghestatueert, ende gheordonneert hebben.

Veel ende verscheppen Keuren ende Ordonnantien / te langhe ende blypen propooste / omme hier aengeroot te werden: ons alleen genoech wesen / ende te vreden stellende met het ghene ick vande voornoemde Disscherpen ende 'recht der selver toe hier toe gheseyt hebbe. Te meer om dat wy hier naer / in het derde deel van dese Beschrijvinghe vande Dronwateren / ende den opstender van dien noch sullen sprecke.

Ende sullen desen eyndigende / voortgaen totte rij. ende laetste be-
deelinghe van het eerste Deel van onse Leydiche Beschrijvinge.

XIII. Verhael ende beschrijvinge van alle de Doorzuchtige / Gheleerde / ende vermaerde Mannen / die welcke binnen der Stede Leyden ghebooren ende voortghecomen zijn: Eeniger leven / daden / ende sterben beschreven ende verhaelt.

Ghelijck de Stadt Leyden gheen vande Hollandtsche Steden / noch inde goede ghelegenheit / lustighe landoutwen / wel gheordneerde Straten ende Wateren / als in schoonheyt van Hupsen / grootheyt ende verscheppen andere dingen / en behoef te wijcken / maer in veelderhande saken eenighe der selver verte overtreft / ende 'thoof van over vele jaeren upghestecken heeft / ghelijck van mijn sulcx ten deele tot verscheppen plaetsen ende gelegentheden gheseyt ende verhaelt is: Also mede heeft de voornoemde Stadt van over vele jaeren haer te beroemen ende te verheffen / van verscheppen Doorzuchtighe / Hoogh-ghebooren / Gheleerde ende vermaerde Mannen / wiens namen leven sullen / so lange de Sonne de aerde beschijnen sal / de welcke binnen hare muren gebooren en voortghecomen zijn / niet alleen ten tijde dat de Academie ende Hoghe Schole alhier opgerecht ende gesticht is / maer langhe ende vele jaeren voozde stichtinghe der selver. Vsegelijc soo heeft haer de Stadt Leyden te roemen / dat binnen hare muren by hare Doorzteren of Borgeren over meer als 130. oft 140. jaeren de Const-rycke Schilder-Const gehanteert is geweest / de welke te dien tyden so gemeen niet en was / noch gheveert en wert / als wel huyden ten dage / dese Const segghe ick / de welke een Const ende wetenschap is die over de gantsche werelt by alle Natien ende Volckeren vermaert / bemindt / ende aenghenaem is / ende dien volghende een onuypsprekelicken lof by hooge ende lage Personen verdient heeft: alhier binnen deser Stede niet alleen ghebloeyt / ghewassen ende toeghemmen /

men/maer is by eenige by naer tot volcomen wasdom gecomen en ge-
wassen/gelyc sulcx vele ende verscheppen Meesteren getuygen ende be-
kennen: ick byzecke insonderheyt van dien wijtvermaerden Lucas van
Leyden, wiens konstighe wercken soo lange Hemel ende Aerde staen/
sullen vande sennighe tanden der Vergetenheyt niet en sullen geknaecht
worden: noch wiens name de welke over lange jaeren inden Tempel
der Ghedachtenissen in coperen Tafelen ghegraveert ende gheschreven
is/ nimmermeer in Lethes-vloet verzoncken sal werden: ende ver-
scheppen andere Constighe Meesters meer/ de welke hier naer pber
op sijne plaersen ghenaemt ende ghestelt sullen werden.

Dese doozluchtige/ hooch-geleerde ende wijtvermaerde Mannen/
hoe wel niet alle/ vermits my die onmogelicken gheweest zijn te kon-
nen onderbinden/ ende ick houde dooz ontwijfelseken dat sulcx van nie-
mandt sal connen geschieden ende gedaen werden: want het is secker
dat binnen deser Stede/ de welke over hele jaeren seer volckrijck ge-
weest is: vele ende verscheppen Wijse/ Edele/ ende Gheleerde Man-
nen ghebozen ende doozghecomen zijn/ wiens namen ende daden hier
ende daer inde Tijd-boerken/ Chronycken/ ende ander Registeren in-
negheschreven zijn/ ende ghedacht werden.

Dese eenighe dan die ick hebbe connen onderbinden ende vernemen/
hebbe ick doozgenomen (soot my gheozloft is) hare ghebeenten ende
aftsche aen te raeren/ ende verhalen hare gheboozten/ daden/ ende ster-
ken: niet dooz so vele sy verdient hebben ende weerdich zijn/ want daer
toe is mijne wetenschap te kleyn/ ende mijne penne te ongeleert/ ende
ongheoeffent: oech oft God gabe dat pemandt van meerder geleertheyt
sulcx ter handen nam/ ende dese waerdighe lichten onses Vaderlicken
Stadts dooz sijne geleerde penne/ also mochte beschryven dat hare na-
men eeuwich mochten leven.

Ick sal dan van dese mijne waerde mede-Bozgheren (als ick gesept
hebbe) soo vele seggen ende verhalen/ als ick vande selve by eenige goe-
de bekende/ hebbe connen onderhagen/ ende in beschryvinge ende boec-
ken van eenighe gheleerde Persoonen hebbe connen onderbinden: de
welcke geen Bozgheren ofte Bozgheren van Leyden wesenbe/ die in dient
deele meer sorghe gedragen hebben/ als de Inwoonderen selfs. Ick be-
kenne wel dat van ouden tijden (ghelyck ick boozhieren int begin van
mijne Beschryvinge oock gesept hebbe) de groote sterckicheyt van on-
se Boozbaderen eenichsins de oozsake daer van is/ de welke te dier tij-
den meer nas een Godsaligen wandel ende handel (hoe wel de seibighe
met eenighe onwetentheyt vermengt was) dan dat sy haer bekomme-
den/ met geterde ende opgezouck te wooyden/ de daden ende wercken
van hare mede-levende te verhalen/ ofte by geschifte hare naercomen-
ghen naer te laten: Iae datse soo stoff waren/ende soo traech tot de pen-
ne quamen/ dat sy (indient mijn gheozloft is te segghen) gantsch niet
en schreven/ ofte opghetepckent hebben/ noch vande gheschiedenissen
harer Landen ende Steden/ noch van Gheleerde/ ofte eenighe upne-
mende

mende daen der selver/ de welke behoort hadden gheregistreert ende opghetepkent te werden/ om hare nacomelingen te doen blijcken/ waer tot nut ende profijt voor hare Vaderlant gedaen ende geleden hadden/ de welke als een spooz ende pyttel geweest soude hebben/ omme de selve ge nacomelingen te vermanen ende aen te porren om hare vzeistappen naer te treden ende te volgen. Wese groote sterckheijt (segge ick) is niet de eenige vyzake/ datmen van vele waerdige Personen ende andere dingen/ de welke ober eenighe hondert Jaeren geleest hebben ende geschiet zijn/ so wepnich weet te spreken. So sal den begeerigen Leser hem dan vernoeghen ende te vreden houden/ met het gene ick vande selve verhaelen ende beschrijven sal/ ende mijne goede wille voor do daet aennemem.

Ikoumende dan tot de sake selfs/ sal ick beginnen met den vermaerden Graef Willem, de Tweede van dier name/ ende xv. Grave van Hollandt, Zeelandt, ende Heere van Westvrieslandt, ROOMSCH KONING, ende met sijnen Soon Graef Floris, de Wyfde van die name/ ende xvi. Grave van Hollandt, &c. sijnen Successieur/ die van Gerit van Velsen deerlick vermoort werde.

Willem de II. van die name
Grave van Hollandt Zeelandt
en Heere van Frieslandt Roomsche
Koninck de eerste dier name.

Floris de V. van die name
Grave van Hollandt Zeelandt
en Heere van Frieslandt Koning
Willem's Soon en Successieur.

Onder de Doozuchtighe Mannen/ de welke binnen Leyden ghe-
 booren zyn/ komt met recht ende redenen de eerste ende hoochste
 plaerse Graef Willem, de Tweerde van vier naeme / ende de 15. Graef
 van Hollandt ende Zeelandt, &c. Soor van Graef Floris, de Vierde
 van vier naeme/ 14. Graef van Hollandt, &c. de welke inden Jaere
 1234. in een Cognospel/ twelck den Grave van Clermont beropen
 hadde/ verradelick doozticken is/ als hier nae noch gesept sal worden.
 Sijn Moeder was Machtelt, Dochter van Hertoch Henrick van Lot-
 ringen, ende van Brabandt, d'eerste van vier namen. Ende is alhier
 gebooren op 's Graven Hups ofte Casteel/ het welke ghelegghen heeft
 aende Noort-West zijde van S. Pieters Kercke, ende huppen ten daghe
 gheenoemt wert het Hups vande Heere van Lockhorst. In dese Hups-
 singe is dien Doozuchtigen Grave gebooren/inden Jaere ofte ontrent
 den Jaere 1227. doch op wat tijdt vanden Jaere/ ofte op wat dach
 vande Maendt/ en hebbe ick niet konnen onberytinden. Den selven
 Grave is alhier met groeter triumphy ende magnificentie/ nae 'ghe-
 huyck van vier tijden/ inde S. Pieters Kercke ten Doop gebzacht/ en-
 de aldaer ghebdoopt. Waeromme hy de woornoemde Kercke naemaels
 met een seer schoon ende constich hooch Altaer beschoncken ende ver-
 eere heeft/ twelck hy tot synen kosten aldaer heeft doen maken/ ghe-
 lijck langhe woort desen/ daer ick van S. Pieters Kercke gesproken heb-
 be/ gesept is.

Coning
 Willem,
 waer ende
 wanneer
 gebooren.

Desen Doozch-gebooren Doozuchtigen Grave was ses Jaren out/
 wanneer syn Heer Vader in het beroepen Cognospel/ twelck den
 Grave van Clermont/ niet tot Clermont/maer tot Corbie (een Stadt
 in Franckrijck in het Landtschap van Picardien, aende Riviere de
 Somme gelegen zijnde) beropen hadde inden Jaere 1234. verradelic-
 ken doot gesteken ende vermoort werdt/ upt jalousie/ ende dat met de
 handen vanden Grave van Clermont selve: Leest hier van wyder/ die
 lust heeft/ inde groote Chronick Divis. xvii. cap. xiiii. Maer de
 doot vanden Grave werde vadelick gewzoken/ want den Grave van
 Clermont werde wederomme vanden Grave van Clebe/ des Graven
 van Hollants Hebe/ opte selue plaerse doot ghesteken/ ende alsoo wer-
 de dit Cognospel een Croespel/ ende twelck tot tzeuchde ende des-
 feninghe vande Wapenen was opgerecht ende beropen/ werde met
 groote dzoeshpelt alsoo valsepnder: 't Lichaem van Graef Floris worde
 in Hollandt gebzacht/ ende in het Clooster van Reynsburch met een
 groote dzoebe ende weenende upthaert begraven: naer dat hy 12. Jae-
 ren syn Graeffschappen geregeert hadde. De Gravitime Vrouwen Mach-
 telt, Weduwe van Hollandt/ Moeder van Graef Willem, lefde daer
 naer in groeter heylsheyt/ ende dede stichten int Doop van Loofduy-
 nen hy den Daghe een schoon Clooster vander Orden van Cisterciën,
 ofte Bernardinen, daer sy konnen in sette: ende sy stierf daer naer in
 den Jaere 1257. ende werde int selve Clooster met groeter eeren be-
 graben.

Coning
 Willems
 Vader in
 Franck-
 rijck ver-
 moort.

Coning
Willem
onder
Dochtere
van sijn
Gom.

Geduyzende de minderjaricheyt van Graef Willem, soo is sijn Vaderliche Gom Otto/ Bisschop van Utrecht/ sijn Voorcht ende Jheronlant met grooten vrede regeerde. Dese Graef Willem tot sijnen jaren gekomen wesende/ nam hy te Wybe Elysaabeth des Hertoghen Otten Dochter van Brunswyck/ etc. daer hy eenen Sone by hadde/ geheeten Flozis/ die mede binnen deser Steede ghebozen is/ ende naer hem Graef wert/ als hier naer tot sijnre plaerse gesept sal werden.

Belangende het leven ende regeringe van desen Edele Graef/ desgelijck waeromme/ waer/ ende wanneer hy verkozen is tot Roomsche Coning/ sijn mannelijcke daden/ ende ten laetsten sijn dzeelich eynde/ sal ick den begeertighen Leser hier by boughen ende verhaelen/ mette woorden de welke seer wel gestelt ende bescreven zijn van mijn sonderlingen Vrient/ den Hoogh-geleerden Histozie-Schryver/ ende groot Beminder der Goutheden D. Petrus Scriverius, meermael ter eeren genaemt wesende/ in sijn Beschrijvinghe van Batavia, ende Historie der Graven, de welck hy met sijn Aentpckentinghen in Nederlandsche Tale inden Jaer 1612. heeft laten upgaen/ ende anderwerf van hem seer verrijcht ende verbeterd zijnde/ hoor handen is. Het gene ick hier by sal schryven/ is upt sijn laetste Verbeteringe/ achterlatende alleen sijne Aentpckentingen/ de welke lange ende vele zijn/ waer toe ick den Leser sepnde/ beginnende met dese woorden;

P. S. Beschrijvinge van Coning Willems verkie-singe.

Dese Edele/ yzonne/ jonge Man/ beminde meer alle de dagen sijns levens de blanke pser wapenen/ dan dat roode blinkende gout. Soo dat hy int Jaer M C C XLVII. tot eenen Roomschen Coning gekozen werde. Dat aldus tooginck. Als de Keyser Frederick de Tweede dier name vanden Paus Innocentius de Vierde, vpant verklaertende inden Van ghedaen was/ ende Henrick Raspe, Lantgrave van Hessen ende van Turingen/ die teghen hem tot een Roomschen Koning int Jaer M C C XLIV. gekozen werde/ nu overleden was/ soo arbejde de hoor noemde Paus seer datter een ander Koning ghekozen werde/ ende hy sant in Duytschlant Heer Pieter de Capoccio, Cardinael Btaken tot S. Jozis ten gulden Zeple. Maer men vande niemandt onder den Dozsten van Duytschlant/ die hem des Rijck (in soodanige scheuringe als sijn was) wilde moepen teghen Keyser Frederick, ende Coningh Coentraed sijnen Soon/ om verdyet ende oorlooghs wille. Ten laetsten quam Hertogh Henrick van Brabant, ende hadt den Paus ende Keur-Dozsten dat sy sijnre Suster Soon Graef Willem van Holland tot eenen Roomschen Coning hiesen wouden. Alst oock geschiede: ende werde tot Rupisse inder Stadt des Stichts van Colen/ Willem Graef van Holland/ Zeelandt/ ende Heer van Dylelant/ als hy dese Landen/ soo selfs als onder Voochdye omtrent xiv. Jaeren hadde geregeert/ zijnde een Jongman noch onder de xx. Jaeren vanden Keur-Dozsten eendzachtelich ghekozen tot eenen Roomschen Koning. Ende dese Keur geschiede op S. Michiels dach (den 25, Septembria) int Jaer

Waer ende
wanneer
die geschied
is.

Jaer M CC XLVII. Daer nae is hy Ridder gemaect met een Hals-
 slach ende ander Ceremonien: (Siet de groote Chronijck Divis. xviii.
 Cap. v.) Want een Keysereer hy tot Aken de Croone des R. Rijck
 ontfanght/ Ridder behoort te wesen. Als de nieu-gekozen Coning nu
 eenige dagen in blyfschappe was/ ende Hof hielt met den Keur-
 Vozzen ende andere Princen/ soo heeft hy de Keysertliche Stadt Aken/ die
 hem onghewooslaem was/ belept: ende na een langdurpzighe Beleghe-
 ringe in het volgende Jaer met praetijcke gewonnen/ doende de Stad
 met het water dooz seker gemaecte dijcken overvloepen ende t'onder-
 loopen/ so datse in groeten noot waren. (Siet Divis. xvii. cap. vii.)
 Dese Belegeringe geschiede om dies willen dat die van Aken den Gra-
 ve van Holland/ nu ten Keysertliche verkozen niet en wilden kennen/
 ende wepgerich waren de Hooyten te openen/ blyvende den ouden Ke-
 ser Frederick (niet tegenstaende hy vanden Paus verbannen was) hou-
 ende trou. Maar hebben ten laetsten moeten swichten/ nae dat de Paus
 een Crups-waert tegens haer dooz synen Legaat hadde doen prediken/
 ende Coning Willem met veel ander Heeren ende Princen het Crups
 aengenomen hebbende/ de Stadt rontomme aen alle kanten dicht en-
 de vast met een groot swaer heyz-leger beset hadde: soo datse van bin-
 nen gedwongen zyn gheweest haer over te gheven/ ende desen nieuwen
 Coning aen te hangen/ den Keiser Frederick afvallende ende versac-
 kende: Ende also in dese Belegeringe Heer Henrick van Gelre, Ot-
 ten des Graven van Gelre Broeder/ uyt den Ruyse van Nassau/ sich
 seer byzomelick gedragen ende wel gequeten hadde/ is hy doe albaer ten
 geballe ende begeerte van Coning Willem/ wiens Susters Soon dat
 hy was/ gemaect Bisschop van Lubick. Ghelijck als dat verhaelt
 Ridder Leuwold van Northof, die omtrent veertich Jaeren nae dese
 veroveringe van Aken ghebooren is/ in sijn Chronijck vande Graven
 vander Marck/ etc. De Stadt Aken werde ghewonnen op den laet-
 sten daech van October: Ende Coning Willem werde albaer in onser
 L. Vrouwen Kercke des anderen daeghs (zijnde Alderhepligen daech)
 vande Keur-Vozzen (andere segghen van des Paus Legaten) met
 grooter eeren ende static weerdichlick ghesalft ende ghecroont/ nae
 onder ghewoonte/ int Jaer M CC XLVIII. (Siet Divis. xviii.
 cap. viii.) Hier inne was de Paus (verwittichte dooz Brieven
 des nieu-gekozen Coninc ende sijn Legats Pieter de Capoccia
 tot S. Jozisten gulden Zeple Cardinael Siaken) seer verblift/ en-
 de met den Paus 'gheheele Hof ende 'theplighe Consiistorie. Hier
 nae is Coning Willem vertrocken nae Lubick/ met Heer Henrick van
 Gelre/ des Graven Broeder van Gelre: alwaer hy des Bisschops
 Broeder Otte van Gelre gegunt heeft/ te Leene te houden vant Boon-
 sche Rijck de stede ende Burch van Nimmegen. met alle sijne toebehoo-
 ren/ des heeft den Graven den Coningh daer voozen gegheven cen-
 twintich duysent Marck silbers. Daer nae als de Coning van Heer
 Arant van Hensburch/ Hert- Bisschop van Trever acht weken lanch
 seer

Coning
 Willem
 wint
 Aken,
 ende albaer
 gecroont.

seer feestelick ontjaelt was/is hy opgeseten ende genomen voor het Ca-
steel van Keypers waert/ daer hy den Castelen rebellich vandt: soo
dat hy het Casteel alomine beset/ ende int laetsten upgehongert heeft.
Dit gheschiede omtrent Dertien-dagh. Daer van daen is hy tot
Colen ghereyst/ ende van Colen tot Utrecht/ daer hy vant Heer Otte
van Holland den Bisschop/ syn Oom. Hier begiftigde hy de Burgers
met Privilegien (Divis. xviii. cap. xi i.) Hier nae in Holland ghe-
romen zijnde/ dede hy inden Haghe maken een Coninglick Pallaps/ die
schoone hooge Sale ende Die Cappelle. Ende alsoo men seyt (Divis.
xviii. cap. xii i.) soo is dese Sale ghetimmeret van Verlandsch hout
welck van sulcken aert is/ dat het minnermeer en rottet/ noch daer
en comen gheen wozenen noch spinnecoppen aen/ ende is gheen ragh
off dierghelijcke vuyling nesten onderwozen/ als men noch sien mach.
Het Hoff dat tot s' Gravenlande plagh te wesen/ heeft Coning Willem
inden Dage oock mede doe gezocht. Na desen dede hy oock maken het
Hups te Peemskerck tegen de West-Byesen. Lange hier naer/ in den
Jaere mccciii, heeft de Gravinne van Vlaenderen genaemt Swar-
te Margriete, van Coning Willem het Landt van Walcheren begheert
te hebben/ want sy meende dattet aen het Graeffschap van Vlaenderen
behoorde/ ende sy schreef aen hem dat hy haer gheven soude het gheen
hy van rechts wegheu schuldich ware te gheven/ ende ontvinghe Zee-
landt van haer te Leen. Waer op de Coning seyde: Ten ware geen
recht dat ick soude worden knecht mijns knechts. Hier ober wert de
Gravinne toornich/ ende vergaderde heymelick veel volck/ ende quam
tot Waterduynen op de Zee-kant. Coning Willem zijnde t'Antwerp
om dese sake te bejodige/ heeft aen synen Broeder Floris den Broesac
geschreven van dit opser/ hem belastende daerom haestelic te vergaderen
alle wat hy van volck wegheu te samen brengen mocht/ tot West-cap-
pel/ om het Vlaemsche gewelbt ende stercke heyztochte teghen te staen/
onder het beleydt van Ghupe de Soon van Vlaenderen / den welcken
van sijn Moeder belast was int afscheyde/ dat hy niet weder in Vlaen-
deren soude comen/ ofte hy ware meester van Walcheren: Hy sijn
Moeder belohende/ dat hy't soude winnen/ ofte aldaer opter stede doot
blijven. De Vlamingen meyden het Landt sonder volck ghebonden
te hebben: maer Floris des Conincs broeder wachte haer in/ al be-
decktelich/ ende beyde tot dat de Vlamingen te West-cappel opgetre-
den waren: ende doe het nu: tijt was/ openbaerde hy hem met sijn volc
in Rachoozde ghestelt/ ende quam het Vlaemsche heyz teghen met stou-
ren moede: Daer werdt seer gebochten/ ende daer ghewiel een seer bloe-
dighen strydt/ op S. Martijns dach inden Somer/ wesende den 4.
Julij. In desen strydt werde dese byome ende onbertsaechde Prince
Floris/ Coninc broeder/ Ridder gheslaghen. Als dese batalgie was/
quam de Coninc self met suellen vaert in Walcheren/ bindende de
Vlamingen loopen over 'twelde/ hier ende daer verstekende/ ende nae de
schepen wijckende: uptgenomen Grave Ghupe ende andere Graven
ende

Doet de
Sael inden
Dage boll-
wen.

Swarte
Margiet
vozocht
reghen
Coninc
Willem.

ende Heeren sildent staende/ende bleven trouwelick by een: Dese wo-
 den geslaghen ende ghevangen: ende Grave Gwyne worde daer ghe-
 wondt in sijnen voet / daer hy noyt af en ghenas. Als de ghevanghen
 luden den Coning vernamen/ gingen sy hem te ghemoete ende be-
 geerden genade. De Coning/ God hoochlicken danckende ober desen
 segghen/ namse al te samen in genaden / ende schonckse het leven ende
 ransoen: doch hy dede het ghemeen volck ontleeden / ende sondese al
 naeckt ober in Vlaenderen: daer plichten sy groene erwteten loof ende
 ander crupden / ende blochten die te samen / ende bedeckten alsoo haere
 schaemelijheden daer mede: de Graue-Gwyne met Ian van Dampiere sijn
 Broeder/ met Godefroy den Grave van Gysen, ende Thiebault Gra-
 ve van Barre, die daer sijn een ooght inden slach verloor ende van Loef-
 den Grave van Cleve, gevangen werde/ met veel meer ander ghevan-
 gen Heeren/ Ridderen ende Knechten/ sijn in Hollandt op 't Huys te
 Wateringhe in heuse bewaerensse ghebrocht. Ick en soude niet der-
 ven schryven hoe veel Vlamingen ende Franchopsen (die de Vlamin-
 gen te hulp gecomen waren) in desen Slach wel doot gebleven sijn:
 aengesien de nombze byz hooch loopt / ende ongelooftich schijnt. Niet
 te min/laet ons eens sien wat de Ouden daer of ghetuyghen. Onse
 Chronijck (Divis. xvi i i. cap. xx.) seyt dat der Vlamingen Heer-
 leger wel hondert ende vijftich duysent man sterck was / van de wel-
 ke wel vijftich duysent verflaghen worden/ ende vijftich duysent ver-
 dzoncken/ ende vijftich duysent gevangen werden. Lieber! op dat ick
 laetsaen dat soo machtighen ende grooten Heerleger / niet van moode
 en was om het Landeken van Walcheren te becrachtigen/ soudent de
 hondert vijftich duysent man so effen in drien verbept sijn gheweest:
 Aupst 50000 verflaghen/ 50000 verdzoncken/ ende 50000 gevangen?
 Voorwaer/ dierghelyck en bindmen niet veel dat ghebeurt. Soude
 het alles soo eenparich ende ghelijmatisch toegegaen sijn? off werde dese
 Hystorie met de voet gestoten/ ende ons rompslomp by den hoop ende
 sonder maete mede gedept? Alhoe wel het selfde Beka, die voor CC. lx.
 jaeren geleest heeft/en meer oude geschzeben Chronijcken also getuygen.
 Cuspinianus seyd datter in desen strjdt vijftich duysent int water om-
 den hals quamen/ ende vijftich duysent ghevangen werden/ gheen ge-
 wach makende hande ghenen die doot geslagen sijn. De Rijn-Chro-
 nijck (die welke al CCC. jaeren oudt is) vermindert noch dit laetste
 ghetal/ seggende datter soo verflaghen ende verdzoncken bleven sijn vijftich
 duysent man. Wie soude konnen tellen/ bzaecht de selve Huteur/
 hoe menich daer ghevanghen bleken? Ridder Leeuwold van Northof
 (noch ouder zijnde) schrijft datter veel duysenden ghevangen ende doot-
 geslagen werden/ sonder het ghetal upt te drucken: het selfde versoyg-
 gen soek andere oude Schryvers die desen Strjdt gedencken: als daer
 sijn Henricus Stero Altakenis in Chronico Augustensi, Siffridus Pres-
 byter Misnenis, & Albertus Abbas Stadenis: Welcke laetste mede ver-
 maent dat onsen hictorieusen Koninck Willem daer veel ghelst ende
 bypdis

De Vla-
 mingen in
 Walche-
 ren van
 den
 Coning
 Willem
 geslaghen.

Sterckte
 vant blaem
 sche leger
 ende haer
 nederlage.

Werschepte
berhaelen
van de Heer
berlage der
Blaminge.

Duyts haelde. Weder andere Schryvers die te tijde van ons Oubers ge-
leest hebben / ofte wepnich daer booz: nomencliek Meyerus & Mar-
chancius in Rebus Flandricis, Divæus in Brabanticis, ex Iacobo Guisiano
Hannonia Historico veteri, & aliis, schryben datter beneffens de booz-
noentde Graven noch twee hondert ende dertich Ridders gevanghen
waren. Eenige seggen (nae de getuygentisse des ghedachten Meyeri)
datter vande Blamingen meer als dertich duysent verslagen zyn. Dit
getuygen de Blamingen selver. De Zeeusche Chronijck / by een ver-
gaderd booz Ian Reygersberg van Cortgene, verschilt hier niet wep-
nich vande Hollantsche / ende seyt dat de Blamingen / nae datse de strydt
verloopen hadden / ende wijcken moesten soo onmatelick ende onoz-
dentlick te schepe liepen / ende soo seer van vreesse ende angst haesteden /
datse by duysent verbrontken / ende twee-en-twintich duysent verslage /
ende twaelf duysent gevangen werden. Welck van alle dese rappozten
de waarheyt het naeste comt / is Godt bekent / niet ons / die de tyt dus-
dange verschullende berichtinge alleen gegunt heeft. Van hoe't is / of
niet en is / de Gravinne van Vlaenderen is desen Torcht mislucck / lij-
dende groote schade in haer volck. Want dat de Blaminghen de neer-
lagh gehadt hebben / en is nopt man gebozen gheweest die selve doozse
lochenen. Nu om te besluyten / dat de Blamingen seer sterck / ende in
grooten menichten uptghekomen zyn / om de Zeeuwen ende de Hollan-
ders te beverchten / kaminen speuren upt Mathæo Parisiens, (een schry-
ver die op die tijdt in Engelandt gheleest heeft / ende in grooten aensten-
was) doende eenich verhael van desen bloedigen Slach / in sijn Engel-
sche Distorie / daer hy onder andere seyt datter ontallycke Blaminghen
ende Franchopsen / soo int veldt verslagen als int sout water verbront-
ken zyn / achterblyvende upt een Stad van Vlaenderen wel tshien duys-
sent man: jae nauwelcx een ontkomende ende te lyve blyvende / die de
tydinghe mochte byenghen. Leest hem / ghy sult u verwonderen / ende
een ander oozspronck deses Dozlochs daer vinden / niet ghemeen heb-
bende met die soo onse Landfaten als andere uptheemsche Chronijck
Schryvers aenghetepckent hebben. Tot desen is noch te voeghen een
ander Engelsch Schryver (mede van dien tyden) Mathæus Westmo-
nastericnsis, Florilegus dictus. Onse Landfupden segghen dat desen
Slach soo bloedich is gheweest / datmen ten enckelen toe int vergoten
bloet der Blamingen die vande Hollanders ende Zeeuwen daer bersta-
gen werden / ginghen. Margriete de Gravinne van Vlaenderen seer
verslegghen zynde in dit verlies van haer volck / ende misval van haere
Kinderen / Graven / Heeren / Ondersaten / ende Bondgenoren / versocht
tot hulp / om te wyceken ende tot vreesse te comen / Graef Karel van
Angiers oft Anjou (dat sedert een Hertochdom ghemaect is) Koning
Lodewijck broeder van Brancrighck: Sy beloofde hem te gheven alle
t Landt van Henegouwe. Welcke belofte hy aenghenomen heeft / en-
de met eenen t Landt ingenomen / sprekende hoochmoedige ende sma-
delicke woorden / mocht hy de Water-Conting (daer by Coning Wil-
lem

Margriet,
Gravin
van Vlaen-
deren / ver-
soucht hul-
pe om haer
te wycken.

hem verstaende) oyt blackt welt betrapen/ hy soude Vlaenderen wel wye-
 ken/ ende den Hollanders sulcken een strydt leveren daermen eeuwelic-
 ken af soude weten te sprecken. Van al dese hooberdige opsetten gin-
 gen al te niet/ nae dien sijn broeder de Coning van Franckrijck des-
 cryghe hem niet en wilde moepen/ segghende / dat hem van Coning
 Willem noyt leedt en was geschiet/ ende niet van sinne was om tegens
 hem te verchten om eens wijs overmoet wille. Niet tegenstaende / soo
 heeft Swarte Margriete den Grave van Angiers touragie ende moet
 aenghespzooken/ ende op een nieuw beloofst/ dat Venegoutwe nimmer-
 meer comen noch erben en soude aen Jan van Abennes/ haeren oustien
 Soon/ ofte op sijnen kinderen/ die vanden bloede van Hollandt ghe-
 comen waeren: Want Jan van Abennes hadde te Wybe Vrouwe
 Alith/ Coning Willems Suster: De Gravinne sijn Moeder hadde
 hem Venegoutwe gegeven/ maer upt nyt heeft sy't hem wederom be-
 nomen/ ende aen een vzeembeling gebracht/ om haer onderwinnelick
 verlies in Zeelandt/ so ten deele te vergelden/ ende wrecken over 't ghe-
 slachte van Hollandt. Des heeft Vrouwe Alith / ghenochsaem goe-
 deloos zijnde/ ende upt den Lande verdreven/ aen haeren broeder den
 Koning/ die op die tijdt tot Aken (ander seggen tot Colen) was / selfs
 in persoon mondeling de clachte gedaen. Waerom hy na koeten raedt
 schreef aen Graef Karel/ dat hy afliete ende hem niet en onderwonne
 t Lant van Venegoutwe in te nemen/ want hy daer recht noch reden toe
 en hadde/ etc. De Grave van Angiers even hart ende trots blybende/
 woude niet wijcken: ende ontboot den Coning in grooten hoochmoet/
 dat hy hem bereyden mochte op't harde velt om te slaen/ wilde hy wak
 hebben/ hy moeste het niet den swaerde halen. Mer dien heeft hy hem
 sterck gemaectt ende alle de steden van Venegoutwen in handen ghe-
 men/ uptgesondert Wdingen (oft Enghtien) daer ginch hy voor leggen.
 Met welck beleggh bestich zijnde/ wort de Grave des Conings dizef ter
 handen geschickt/ van al dusvanige Inhoudt: Waere hy een goet man
 ende koen/ hy quame tot Wsche opter Sepden (in Zabant/ op de wech
 nae Enghtien in Venegoutwen/) ende verbeepde sijner daer. De Grave
 liet den Koning wederom weten/ dat hy daer op hem passen soude/ en-
 de sijner dize dagen verbeepden. Des verwitticht zijnde/ is de Coning
 terstont opgeseten/ ende en ruste niet hy en was tot Wsche opter Sep-
 den/ op den gefetten dach: Nae welken dach den Coning noch dize da-
 gen vertoefde: Maer de Grave en is niet verschenen: des Coning
 comste vernemende/ brack hy sijn Leger voor Wdingen op/ ende bluch-
 te weder na sijn Lant/ onder wegge hem te Valencijn sterck makende
 ende bestupende. Coning Willem nu dize dagen over den ghesetten
 dach gewachte hebbende/ ende verstaende dat de Grave veretrocken/ ende
 binnen Valencijn geblucht was/ is hy hem use getoghen/ ende is te
 Wdingen blijdelick ontfangen/ ende quam voor Valencijn/ ende sloech
 sijn Leger daer neder: Want hy was schandelick verspzooken/ ende
 soude de smaetsjeden ende wedertwaerdicheden niet vergeten/ waer over
 hy hem

Coning
 Willem
 liet den
 Grave van
 Angiers
 een camp
 aen in
 West.

By hem wilde wyken. Van de Grabe ontfende des Conings gram-
 schap ende groote mogentheydt/ ruynde by nachte/ ende is de Stadt
 achter uptgctogen over de Schelt naer Bianckryck toe. Aldus comt
 onrechtbeerdige besittinghe tot niet/ ende hoochmoet vernedert. Die
 van Valencijn hebben den Koningh haer poozten geopent/ ende zijn
 goederterlijck in ghenade ghenomen. Margriete de Gravinne van
 Vlaenderen in desen tegenpoet seer mistroostich/ ende nu haer raet ten
 eynde zijnde/ wist nauwelijck wat sy soude beginnen/ doch (het ghene
 haer alleen te doen stonde) heeft thoofst inden schoot gelept/ ende is den
 Koningh in handen ghekomen: Ende alsoo zijn de Oorloghen tusschen
 Vlaenderen ende Holant gesoent. In desen Tractate van Daps/woz-
 de haer Soon Jan van Abennes op nieuw gegeven het Landt van He-
 negouw/ ende het Landt van Kilst met de vier Ambachten/ daer de
 Gravinne affstal ende vertichtinge af dede met besegelde Brieven/ in het
 Jaer M C C L I V. Also nam dat selle Oorloch een eynde: gelijck dat
 de groote Chronyck verhaelt Divis. xviii. cap. xii. hier in over een
 komende met vele ende verscheyden oude Chronycken: de welke al te
 samen eendrachtelick getuygen/ dat Koning Willem met grooter eere
 ende segen thups ghekomen is. Derhalven schijnt by wat vzeemt te
 wesen/ tgene Leeuwold van Northof (hier hozen meermalen ter eeren
 genoemt) schryft/ hoe dat Koning Willem int Jaer M C C L I V. met
 grooter heyrtracht in het Graesschap van Benegouwen was ghetroc-
 ken/ om tselve ten dienste van sijner Susters Soon (Jan van Aben-
 nes) den Grabe van Benegouwen/ upt de handen van Karel des Ko-
 nincx van Bianckryck broeder/ dier meest inghenomen hadde te ont-
 weldigen: dan dat by sonder yet besonders upt te rechten/ te rugge
 wederom moest trecken. Dit/ segge ick/ schijnt by wat vzeemt. Van
 serinyl Meyerus op tselve Jaer oock verhaelt dat Coning Willem en-
 de sijn Heef van Abennes trachtende de stad van Valencijn met groot
 te macht van volck te veroveren/ daer van afgheflaghen/ ende upt heel
 Benegouwen verzeven werden/ en moet het ons soo seer niet nieuwen
 gemerckt noch dat de selfe Meyerus, int volghende Jaer M C C L I V.
 sept/ dat Valencijn den Koningh in handen gegaen is/ ende dat eerst
 int Jaer M C C L V I. Karel van Ungers van het Graesschap van Be-
 negouwen afftant gedaen heeft/ by seker Accooyt tot Brussel gemaeckt
 tusschen Margriete Gravinne van Vlaenderē/ ende Flozis den Bro-
 saet Conings Willems Broeder. By welck Verdrach oock upt haer
 langduyrtige hechtenisse gingen Gwyge ende Jan Douen van Vlaende-
 ren/ met vander gebangen Heeren/ gebende tot rantsoen een seer mier-
 kelijcken penningh. Want daer wert geseyt dat die vander stad Gent
 alleere hier toe wel acht duysent ponden gaven: naer de ghetuyghenisse
 Meyeri. De gedachte Leeuwold van Northof verhaelt noch dat Ko-
 ning Willem int selfde Jaer M C C L I V. op den elfden dach van May
 de Driessen te Water bebocht ende verwan/ verstaende van haer luydt
 by de vyf duysent Man; Van welcke scheeps-stryde by andere (mijns
 wetens)

De Gra-
 vinne ver-
 soucht vze-
 de aen
 Coning
 Willem.

Coning
 Willem
 bevocht de
 Driessen te
 Water.

voetens) gantsch geen vermaen en werdt gedaen: Dan alleen binde ick onder de Privilegien ende Handtvesten des Wisdoms van Winden/ eene by Coning Willem vergunt ende gegeven in Castris in depopulatione West-Erisa xv. Kal. Iunij, Indiff. XII. Anno Domini M CC LIIII. dat is/ int Leger ten tijde vande verwoestinghe ende plonderinge van West-Prusenland: op den XVIII. May/ etc. Soo datmen hier aen de waerheyt (al hoewel van een maer aengeteykent/ soo vele tot mynder kennisse gecomen is) niet en moet twyfselen: Anders soude ick 't nock voorsz by gaen. Maer neen. Ende onsen strydtbaren ende ghestrengen Heldt heeft verschepden tochten op de Wyesen ghehad. Want dit Wyesche Doxloch al etwelcke jaren geduyt heeft: Ende is niet sonder reden dat sommige vermoeden/ dat de Wyesen van Coning Coenraed den Vierde opgerepet/ ende heymelick tot weder-spannicheyt gecost waren. Vide Nauclerū Chronographia: Vol. II. Generat. XLII. ad Annum M CC LVI.

Maer laet ons voortgaen/ en wederom de voetstapen van onsen Chro- nych naer treden. Coningh Willem van Valencijn schepdende/ worde hem onder weghe geboortschapt dat hem een Sone ghebooren was/ daer hy hem seer in verblide. Desen sijnen Sone / thups ghekomen zijnde/ vede hy dooven ende noemen Flozis nae sijnen Vader. Hier nae is hy door des Paus Innocentius byleden ontboden zijnde (nae de ghetupghenisse vande groote Cronyck/ ende eenige andere/ doch en is niet waerschynelic) int heymelick met een gheselschap van 12. goede Edele mannen na Italen over tgeberchte gereden/ tot by den Paus die doe tot Genuen was. Daer wesende/ becreegh hy dat d'Abt van Egmant ornamenten dragen mochte/ als Mijre, Scaff, ende Vingerline geijc een Bisschop/ met meer andere Privileghien ende Bullen. In Hoogh-Duytsch-Landt (daer hy hem nu openbaerde) wederom gecomen zijnde/ is hy niet grooter weerdtcheyt ende eeren over al ontfanghen: Maer weder komende in Holland/ heeft hy vande rebellicheyt der Wyesen verstaen. Ende daer beneffens is noch eenige tweedzacht gheresen tusschen den Coninck Willem ende de stad van Utrecht. Welck onlede seer ontgelick opquam/ want hy schickte/ (nu alle saken den Rijcke aengaende beset/ ende alles wyselic gheordineert zijnde) weder nae Italen te reysen in Coninglicker manieren om te Roemen de Keyserlike Croon ende de heylige bebestinghe vanden Paus te ontfanghen. Maer (belaegt) dit voornemen vande reyse na Italen/ ende de hoop van aldaer de Keyserlike Croon ende wyninghe vanden Paus te ontfanghen/ is belet/ ende niet volbracht. De West-Prusen waren inden weghe/ ende het onghemack van Utrecht/ daer hy in S. Marten Hoff met de Prelaten vande Kercken in blyden geselschappen zijnde/ heymelick van verre door een onbekende hand met een kegelsteen een groote wonde int hooft kreegh. Het welck de Coninglike Majesteit seer oebel nam/ gelijck off men hem hadde willen doot werpen. Leest God/ seyde hy/ ende wy een jaer ghesonts lijffs moghen leven/ soo sal dese smadenisse niet onghewozen blyven: ende met dien schepde hy van hemupden/ ende ontfepde

Graef
Floris,
Coning
Willem's
Zoon,
wanneer
gebooren.

De Wyesen
rebel-
teren tegen
Coning
Willem.

ontsejpe rechte voort de stadt van Utrecht. De Burgheren/ die om dit onghelal al te seer bedroeft waren/ verwozven gelepde aen den Coning/ ende sonden hare Burg-meesteren ten Hobe/ off sp eenighe gratie ende vrendtschap mochten verkrijghen aen den tooznigen Coning. Waer seen. De Coning woude de Stadt neffens der aerden rechten/ ofte sp souwen hem den man leveren die den steen ghewozpen hadde. Terwyle dat die van Utrecht doende waren met den handadigen te soecken/ dochte de Edele Coning in sijn selfs sin/ hoe dat de West-Friesen in sijn afwesen d' Hollanders beschadicht hadden/ met roben ende ander geweld/ waer ober elachte ghedaen was/ ende de getrouwe ondersaten seer t'onuzeden waren: Des is het den Coning niet gantscher herte ernste geweest/ op de West-Friesen te trecken: Want eer hy haer tot sijn gehoosfaemheyt hebzocht ende sijn eyghen ondersaten beziedicht hadde/ liet hy hem vooz staen/ dat het niet voughen souden/ de repse naer Italien aen te nemen/ ende andere vzeemde Landen te dwinghen/ zjn soo nae by ghelegghen vpannen ende ondersaeten onbedwonghen ende onbeziedicht latende. Alwis is de Coning niet groter heyzcracht in Wyelandt ghetogghen/ ende bede maken een Hups by Alckmaer dat Toornenburg gheeten wert/ tot haren eeuwighen toozn. Waer nae op S. Pauwels bekeeringhe (in Januario den xxv. dach) als de wateren bezyosen waren/ bede hy een Land-tocht ober het ys tot Alckmaer/ ende voort tot Wonen. Welcke tocht hem wel geluckte/ ende verwan daer sommighe die hem ongehoosfaem waren gheweest: Waer roxts daer naer/ de tweede Tochte en verginck niet als de eerste. Want alsoo hy seer begeerich was den Wyesen te beschadighen/ reedt hy voozupt/ ende socht een seker wegh te Hoochwoude waert/ om dat Doyp te barenen: onderweghe/ dacht hy het Doyp/ byack sijn peer in het ys/ (niet teghenstaende het wel een half voet dick was bezyosen) soo dat hy na verdzencht hadde/ zijnde soo verre van volck gereden/ dat hem haestelick geen hulp en mochte komen. Het was groot jammer/ den Edelen Coning in volle rustinghe te peerde sittende/ alsoo int ys te sien leggen: maer jammerlicker wast/ dat de Wyesen upt haer laghen ende riedtboffschen spzjngende/ toeliepen ende hem doot sloeghen: niet wetende (helaes!) dat sp den Coning vooz hadden/ maer saghen wel aen' rozkeel dat het een groot Heer was ende Edel-man. Centige ballinghen upt Holland/ die op die tijdt in Wyeland woonden/ kenden des Coninx wapen/ dat van goude was met den rooden Hollandtschen Leeu ende des Rijcswarten Arendt. De Wyesen siende dat het qualick gemaect was/ hebben des Coninx lichaem al heymelick in eens Wyesen Hups tot Hoochwoude begraven. Het was voozwaer een al te wonderlike sake/ dat niemant den Coning en volchde te peerde noch te voet/ van alle dat groote heyz datter was. Twelck in twee bataillien ghedeels was: De eene bataillie berechte de Coning selfs: van d' amber was belepder ende Hoofstman sijn oberste Rithmeester Heer Willem van Brederode, die de Drschters bevocht ende verwan. Ende men seyt/ hadden

Coning
Willem,
treect tegen
de Wyesen
te Velde.

Coning
Willem
vande Wyesen
versta-
ghen ende
heymelick
begraven.

hadden die Hollanders doe ter tijdt gesaemder handt aengegaen/ sy had-
den de Wiesen ende het Heele Landt ghewonnen gehad/ maer waren
alle geschoffiert/ ende toggen te huys. Daer bleven meest alle die Dooz-
teren van Doorzrecht met hare baniere/ oock mede die van Delf ende
Alckmaer/ nae dat sy veel vande Wiesen te vozen hadden verflaghen.
Van die van Delf ende Alckmaer/ al hoewel maer vijf mannen over-
bleven/ brachten nochtans haere banieren thuss. Aldus bleef doot Co-
ning Willem/ Graef van Holland/ etc. int Jaer MCC LV. als hy
sijn Erf-landen/ so by hem selven als onder Voorschden ende Stad-hou-
ders XXI. ende dat Roomse Rijck ontrent VIII. Jaeren hadde be-
recht ende beschermt. In dese doot was Holland/ mitsgaders alle de
ghetrouwe Rijcksteden seer bedroeft ende treurich. De Stadt Drecht
mocht haer verblijden/ want waer hy te lve gebleven/ twaer gedreeft
gewees/ soude om de steens wille/ daer Coning Willem te vozen mede
geworpen was/ den eenen steen op den anderen niet ghelaten hebben.
Dese Willem is gebooren geweest inde Camer van Hollandt/ dat is
inde Stede van Leyden/ die doe also hiete (ende misschien hier van de
twee sleutelen in haer wapen boert: alhoewel wy indachtich zijn dat
wy elders een andere doosaecke aengetepkent hebben/ van alleen upt
giffinge/) ende werde aldaer in S. Pieters Kerck gekerstent ende ge-
doopt. Hy was schoon van lve/ sonder baere/ wit van velle/ swart
van hape/ van allen lichaem behagelick: stout van herten/ wijs van
sinne/ hoon van Ridderchap/ redelick van onderbinden/ bequaem
van zeden/ mildt/ rechtbeerdich/ ende alle valscheit hatende. Sijn
Wijf vrouwe de Edle Hooch-gebooren Doostinne Elysaeth van
Brunswich, starf in het Jaer LVI. oft (als ander schryven) MCC
LXVI. ende wert niet groater zeren begraven te Middelburgh in
Zeelandt tot de Pzemonstrepren. In welck Clooster ofte Abdye oock
naederhandt gezocht is het gebeente des Coninga/ zijnde Anno MCC
LXXXII. in Wiestlandt van Graef Floys sijn Doon ghevonden/ alst
nu meer als sessentwintich jaeren verhozen hadde geweest/ dat men
niet en wiste waert lath/ versteken zijnde in eens Wiesen huys tot
Doochwoude: Divis. XVIII. cap. XXVII. ende Divis. XIX. cap. XII.
Siet oock Hulrich. Mut. German. Chron. lib. XXI. ende Naucier
Chronog. Vol. II. Generat. XLII. ad Annum MCC LVI. De Zeeu-
sche Chyongck seyt dat hy dooz groote versumpentisse in sijnen helst
verstmooyt is/ zijnde vande Wiesen ter aerden neder geslaghen. Vbbo
Romius een vooztreffelick Histoz-Schryber der Wiesen/ seyt dat
Coning Willem/ met wepnich volck ende lff-schutten die by hem wa-
ren versteegen zijnde/ op een-onbekende plaetse begraven is: inde Chy-
onick vanden Abt van Scaden, deses Koninge tydt-ghenoot/ leestmen
oock van dese begravinghe op een onbekende plaetse. Twelck wepnich
of niet verschilt van igene upt onse Chyongck hier vooz gheschreven
staet. Snoyus meynt dat des Konings doode lichaem vande moorders
int riedt gesteept is: Albertus Crantzias, int Rijck oft modder. Hen-
ricus

Coning
VVillem
tot Leyden
gebooren.

Waar ende
wanneer
zijn huys
vzoen voren
leeden is.

*Spectatum
admissi-
sum teno-
ris amici!*

ricus Stero ende Cuspinianus verhaalen een vlucht (want wat is het anders?) Hoedat Graef Willem van Holland wel eer in Drieland zijnde / daer vandt in een seker stad een hostelick ende konstlicke Graf of Sepulture: ende als hy den Angesetenen vzaechde / wie doch in so uptenement graf mochte begrave wesen / werde hem geantwoort / niemant: ende dat het vooz een Roomsch Koning bewaert werde / ende ledich bleef legghen / als zijnde (soo sy sepden) daer toe gheschickte / ende tot gheen ander eynde van haer Dooz-ouders ghebout. In dit grass (naer haer ghetuyghenisse) soude Coning Willem begraven zijn. Tweick indien waer is / soo en is hy op ghoen onbekende plaetse begraven / oft versterken: Want dit grass (soo't geen loghen is datse daer of schijuen) en was immers niet onbekent. Waer dit verhael / mijns sozdeels / is meer een fabel dan de waerheyt gelijck: ganschelijck van een allepe met de Propheete van Sibilla / die lange tijdt te voren hadde voozsept / dat een Willem Roomsch Koning bande Drielen soude worden ver slagen / zijnde de selven Propheete hier mede verbult. Divis. xviii. cap. xxvii. Van het 3p de Propheete verbult is gheweest / ofte niet / de tijdt / soot schijnt / was verbult: ende de loop sijns levens / hoewel inder bloepende jeucht. Ende alsoo is den vromen Pyrrus ende altoos oochterde ende s'lijer meerende Roomsch Koning / die menigen strydt opt water gewonnen heeft / ende Water-Koning van sijn vbanden geseght werde / int water oft is jammerlick gebleben. Het water en heeft hy niet kommen ontkomen / die voozt vier meermalen seer wonderlick bewaert is geweest. Want als hy int jaer m c c l i. op S. Paulwels bekeerlinge dach / tot Bunswijch op den Burch daer de Burchloft-Feest ghehouden werde / met sijne Bzupde ende Hupsbzoutoe Elpsabeth Bertoch Otten Dochter van Bunswijch ende Lunenburch / by nachte sach en stiep / is / dooz achteloosheyt eens dienders de haerfse int strom geraecht zijnde / een pffelicken brandt int Hof ontsaen: soo dat de Bzupde ende de Bzupdegom den Koning naerct daer afghekomen zijn / de Bzupde den Bzupdegom by der hand hebbende / ende den wech wijfende. De brandt was de nien-gehouden op haer slaepkamer (soo nae ghecomen) dat des Konings Croon ende ander hare kostelijcke gewaden / juweelen / ende cleynodijng herbzanden. Daer bleef doot de diender by wiens schult en onachtfaemheyt de brandt toequam / met noch twee sijnders die in een kamer met de cleederen te naepen besich ware. Dit groot ongebal ende vzoebe geschiedenisfe op so blijde tijdt verhaelt de vooznoemde tijd-genoot Albertus Abbas Siadenfis in Chronico ad Annum m c c l i. Item incertus sed verus Autor Chronici Sclavorum: Crantzius Saxonix lib. viii. cap. xvii. & Metropolit. lib. viii. cap. xxii. ende M. Henrick Bunting in sijn Bunswijchse Chronijck die in Doochduytsche sprake tot Magdenburgh int Jaer 1584. ghezucht is. Tweick gemerckt dat niemant van onse Chronijck-Schrijvers (die icker vele ende verscheppen gesien hebbe) en ghebentct / ick goet ghebonden hebbe hier te verhaalen. Daermen merken moet / dat Coning Willem op ghelijck

*Waerom
Coning
Willem,
Water-
Koning ghe-
maect
werdt.*

*Coning
V Willem
tot Buns-
wijch mette
Conin-
ginne
in groot
gebaer van
Brandt.*

ghelijcke daer) van't jaer (te weten S. Pantuels bekeeringhe) sijn blij-
 de Druylofts Feest gehouden (al hoewel niet sonder ongenack) ende
 sijn leben droeffelick ghepndicht heeft. Noeh moet ick hier verhaelen
 tgeen oock onse Chronich-Schryvers niet en hebben / zijnde (soo ick
 achte) tot haerder kennisse niet gekomen / hoe dat Koning Willem int
 Jaer M C C LIII. in geen minder verijchel van verhzanden en is ge-
 weest : Want zijnde op die tijdt tusschen den Koning ende der Erf-
 Bisschop van Colen (Coenraed Grave van Hoesteden, de Wyftichste
 int gheral: de welcke banden Paus verwozven hadde / vooz hem ende
 sijne Basaten / datmen geenen Roomschen Koning croonen / noch con-
 firmeren soude dan tot Aken van een Bisschop van Colen / ende van
 voozt te Komen) seker omnoede ende geschil / waer dooz tot Ruysse in
 de Stadt alsulcke verbitteringhe ende dootbyandischap gheresen is / Ende 1274
desgelijck
tot Ruys.
 dat die Colenaers herradelick bestaen hebben den Koning met een Am-
 bassadeur by den anderen zijnde / r'samen dooz brandstichtinghe te ver-
 smoozen ende om te hzenghen / nu alreede tot dien eynde soo een gemel-
 dich vper aen de Ruysinghe / daerse beyde in waren / ghelept hebbende /
 datse ter nauwer noodt outquamen. Twelck ick alsoo beschreben vin-
 de by den voozsz. Abt van Staden, die doe ter tijdt leefde.

Veses onses Graefs ende Roomschs Conings welbaden ende do-
 gentachtigheden te verhalen / soude lang vallen: ick sal alleen hier by voe-
 gen tgeen ons epgentlick aengaet / de uptheemische dingen aen een zijde
 settende.

Hy heeft (soomen vooz seker hout) het Dyck-Graefschap ende de Versehep
den Hrbia
legien van
Coning
V Villem.
 Hoogeheemraden van Rijnlant geprivilegieert. Ick hebbe ghesien een
 Copie van een Pantbeste / daer hy belooft niet te doen of te veranderen
 aen den Zee-dyck / Sparendam / Sijdelwinde / ende Swademburg
 dam / sonder raet der gemeene Lands Raets-Heeren / die ghemeenlick
 Heemraden hieten: Gegeven tot Lepden den 11. Octobris des Jaers
 M C C LV. Of dese Dyck is valsch / oft tgene eenige willen seggen / dat
 het Heemraetschap sijn begin genomen heeft niet ten tijden van Co-
 ning Willem / maer van sijnen Soon Graef Floris de Wyfde. Vooz-
 waer / terwijle Koningh Willem de Heemraden int Jaer M C C LV.
 updozuckelick is noemende / schijnen de selfde vooz die tijdt al inghestelt
 te zyn.

Hy heeft oock beneffens vele ander Pantbesten ende heerliche Privi-
 legien / die hy zijne Steden gegeven ende daer mede gestercht heeft / de
 Stadt Delft, noch maer Graef zijnde / haer oude Keuren gegeven / tot
 LXX. Articulen toe / gedaen tot Delft int Jaer M C C LVI. des anderen
 dages na S. Tiburtius ende Valerianus: de welcke sy noch hebben:
 van andere Lands-Heeren naderhant vermeerdert ende bebesticht. Heeft
 oock mede de Stadt selve (Out Delft) nae het eerste aenleggh ende be-
 ginsel (begrepen / soomen sept by den Hertoch van Ardenne Govert met
 den Bulc, die ontrent vier of vijf Jaeren met gewelt over Hollandt
 vreeschte / tot het Jaer M LXXV.) grootelick verbeteret ende gestercht:
 gelijck

gelijck als eenige hier lantsche oude Chronijcken dat getuyghen/ & Au-
tor Florarii Temporum M. S. in Cœnobio Endoviensi.) Waer door
sp tot haer tegenwoordigen groepsel ende bloepsel is gekomen.

Van gelijcken vereerde ende sterckte hy de Stede van Middelburgh
in Zeelant met hare principale Vantbesten/diese noch te hands hebben/
haer Wypheden meerende/ ende rijckelick tot haer groote wasdom ende
toeneminghe begiftigende: niet vergetende de Wifde aldaer van Erben/
Thienden/ Inkomsten/ Renten/ ende gheleerde Mannen te versien.
Siet kan Reygersberg van Cortgene, inde Chronijck van Zeelant.

Coning
Willem
gebon in
bercheyden
plaetsen.

Hy stichte met alleen inden Hage de oude Sale/ etc. maer heeft oock
tot Haerlem ende Leyden Koninglicke Pallessen ende Hoven doen ma-
ken/ als wel te gelooven is/ ende men noch huyden ten daghe kan aen-
schouwen. Ick sprek van het Stadhuys tot Haerlem/ ende 't Huys
te Loochhoyst tot Leyden. De Coning-strate tot Haerlem/ ende tot
Leyden 't Bon Over 't Hof genaemt/ mitsgaders de Coning-wech van
outs geseght/ loopende voor by S. Pieters Kercke/ geven sichtbare ge-
tuygenissen daer van. Ende beyde dese Huysen zijn oude gebouwselen:
naderhandt nusschlen van ander Graben herbouwt/ ende deur ouder-
dom verballen zijnde/ vernieut ende gerepareert in sulcken schijn alsoe
ten deele tegenwoordich ghesien werden. Het Haerlemische Huys is
van voozen aen de poepe oft gebel met ouder Graben beeldenissen upt
steen gehouwen/ verciert: ende toont seer heerlick. Het Leydsche is
wel van binnen in veel Kameren berdept/ maer van buyten met so aen-
stenlick. Op welck Huys indien Koning Willem ende sijn Soon ende
Successour Floris de Wifde gebooren zijn/ soo heeft daer wel eer op
gewoont Graef Floris de Vierde, met sijn egemale Wyuwe Machtelt,
Herloch Henriex des Eersten van die name van Lotringhen ende van
Brabandt, Dochter, ende Moeder van Coning Willem, van Floris den
Droffact ofte Stadthouder/ vernieut door den Slach in Zeelandt met
de Vlamingen/ van Alich Ians van Avenues Wif/ Gravinne van He-
negouwen/ ende van Margriete, Grave Harmans wijf van Hennen-
bergh, die seer wonderlicke groote Haer-moeder/ die (soomen onse
Chronijcke mach gelooven/ dat ick hier qualick kan doen) tot eender
dacht drie hondert vijf-en-tseftich kinderen ter Werelt gebracht heeft.
Van gelijcken heeft daer Hof gehouden Coning Willem met sijn ege-
male Elyzabeth van Brunswijch, &c. Moeder van Graef Floris de
Wifde: indien hy (dat eenige ongetuyfelt daer voor houden) tot Ley-
den sijn eerste athem geschept heeft. Ende om dies saecken wille mach
het wel in eeren gehouden werden: tsevert noch lange 's Graben woo-
ninghe blijvende/ als daer de Graben te mets quamen logeren/ ende
Hof hielden. Verhalvenen moet het den Leser niet verdzieten/ dat
ick ter eeren ende loflicher Memozien van dit Leydsche Palley, als
mede ter gedachtenisse ende vernieuwinge van het oude Edele * Ghe-
sicht van Leyden, hier by stelle een Extract upt het Weluwe Register
geteekent met de letter D. verustende ter Kamere bande Rekeninghe
inden Hage/ aldus lydende:

Ick binde
noch in an-
dere bande

Wy WILLEM Grave van Henegouwen, van Hollandt, &c. maecten condt allen Luyden, dat wy onse Crijthoeve, ende onse hoeve achter onse Boomgaerde, ende onse hoeve achter de Begijnen van Leyden, die alle drie groot zijn tiegens vier Margen Landts, luttel meer of min, ende wy gegeven hebben Hugon van Leyden onsen Knappe te sijnen lijve te ghebruycken: naer Hugon doot voorfsz. verhuert hebben, by Engebrecht onsen Rentmeester van Noordt-Hollandt, Gerarde Alewijns soon onsen Knappe, ende sijnen Erfnamen, in eene erf-huere sijne oirbaer mede te doen, omme vier pondt Hollandts 'tsjaers, te betalen alle jaer totte Bamisena der Note. Behoudens, datmer campe in vechten sal, als men telen tijdt toe ghedaen heeft: Ende waert dat sake datmer campe in vochte, ende hy daer schade of name, daer en soude hy ons niet af-eyschen. Waer oock dat saecke, dat wy der hoeve, een joff twee behoefden, joff meer, tot ons selfs oirbaer, alse tot onse wooninge behoef tot Leyden, soo souden wijse hebben ende besigen sonder wedersegghen, ende hem die wijse sijnen pachte corten alse redelijcken waren: ende alse wijse selve niet langher en behilden, soo soude hysc weder nemen in sijnen pachte alse voorfsz. is. Maer waeren dat saecke dat wijse grondelick hadden gearcht, soo souden wy sijnen pacht daer of lichten alse redelicken ware. Ende alle stijcken voorfsz. sonder argelist. In oirconde desen Brieve &c. Gegeven in die Hage des Sonnendach voor S. Lauwerens dach, int laer ons Heeren M C C C XXI.

Witrew
Diederick
van Leyde
Ridder,
int Jaer
1315. Ende
Jan van
Leyden
met Is-
brand van
Leyden
sijn broeder
int Jaer
1396. Ende
inde Chron-
ycken een
Herbern-
van Lei-
them,
onder de
Edele ende
Schildeboor-
tige man-
ne/ ontrent
het Jaer
1150.

Dus verre D. Petrus Scriverius. Ende dit is alle het gene wy van dien Kloekmoedigen Dromen Delt/ende Doozuchtigen Wozst/ alhier goetgebonden hebben by te bougen ende te verhalen. Alhoewel dat wy noch ver/shepden particularitepten ende verclaringhen vant gene alhier verhaelt is/ zouden konnen by volgen/ so upt de Aenteptkeningen vanden hoornoemden P. S. als andere/ die wy omme niet te langhe te zijn/ naer gelaten hebben. Ende den weertierighen Leser sepden tot sijn Out Batavia, omme die albaer te lesen/ beginnende pag. 279. ende endigende pag. 313. De welcke W. van Gouthoven, in sijn Chronycke van Hollandt/ gelieft heeft pag. 313. mede te stellen/ ende alleen tot een beslupt upt den selven/ dit volgende hier by bougen:

Desen Coning Willem, schijnt den eersten Grave ghe-
weest te zijn, die in Hollandt, Goude Munte heeft doen
slacn: ende werden dese Penningen Lammen, genoemt,

Coning
Willems
goude munte.
te.

om datter een Lam met een Cruys, ende een Vaentgen dragende op stont: ende waeren weghende vier Engelschen ende drie minuyten gout.

Coning
Willems
Graef tot
Middel-
burch.

Ende inden laere 1542. soo heeft Heer *Floris van Schoonhoven*, Abt van Middelburch, door last van Coninginne *Maria*, Gouvernante vande Nederlanden, over de Graef-stede van desen Coning (ofte Keyser) een betamelijcke verheven Tombe doen stichten ende op-rechten.

Dit tot hier toe van Coning V Villem, gheseyt hebbende/ zoo zullen wy voortgaen/ ende comen totte Beschrijvinge van het Leven van zynen Soone/ Graef Floris.

Graef Floris, de Vijfde van dier name/ ende 16.
Graef van Hollandt/ Zeelandt/ etc.

Graef
Floris tot
Leyden
gebooren.

Om trent den Jaere 1255. so is alhier opt voornoemde Graben huys (ghelyckamen sulcx hoor ontwyselicken houdt) ghebooren Graeff Floris de Vijfde, eenighe Soone ende Erffgenaem van Willem ende Elyzabeth, Otten des Hertogen van Brunswijckx Dochter, ende dat seer weynich tijts te vooren als sijn Heer Vader in Wytsland vermoort ende verslagen werde/ zijnde doe niet veel meer als ses maenden oud/ als de groote Chronijck seyt/ oft een jaer/ als andere getuygen. Tgeen de voornoemde D. Petrus Schriverius in sijn Verbeterde Batavia van de Regieringhe van desen Graeff ende gheduygende sijne minder-jaersheyt verhaelt/ sal ick van ghelijcken opt eender hand met Koning V Villem, hier by schrijven.

Wie Graef
Floris
Doochten
waren.

GRAEFF FLORIS, de Vijfde van dier name/ Soone ende naevolger van Coning V Villem, inde Graeffschappen van Holland/ Zeeland/ etc. noch jonck ende minder-jarich zijnde/ soo werden de Landen van sijnent weghen geregierd/ by sijnen vaderlichen Oom Floris Coning V Villem's Broeder, die nu erteliche jaeren Doffsaet van Holland gheswoest hadde/ ende in Zeeland Ridder ghemaect was/ als hy in het Jaer M C C L I I I. met den Vlaaminghen den vermaerden Slach by West-rappel soegh: van also desen Heere ende Doocht vanden jonghen Dofft/ weynich tijts daer naer in een Toynop bodelich gemont werde/ ende tot Antwerpen sterf/ ende inden Jaere M C C L V I I I. tot Middelburch inde Wodpe met betameliker iytbaert begraven werde/ soo is in sijne plaetse Doocht van't Rint (nu noch qualick vier Jaeren oud zijnde) geworpen Hertoch Henrick van Brabant, de Derde van dien na-
me;

me. Dese was des Kints oude Goms Soon/ ende berechte het Land
 een wylt tijts/ van werde naderhant om syner ghesins ende Dienaren
 oberdaet/ onweerdelick te Lande uptgestooten. Na den welcken/ met
 wille ende believen van de Ridderchap ende Staten des Landts van
 Hollandt/ Otto uyt den Hupse van Nassau, Graef van Gelre, (want
 Gelre doe noch maer een Graeffschap was/ sedert int Jaer M C C C
 xxxix. tot een Hertochdom opgetrocken) de Verde van dien name/
 des Kinds Doochdye aenghenomen heeft: ende dese was syner oude
 Woepen Soon. Daer tegen kozen die Heeren ende Edelen van Zee-
 landt des Kinds Woepse/ Vrouwe Alich, Gravinne van Henegouwen,
 de Weduwe van Graef Jan van Avenes, Suster van Coning Willem
 tot Doochdessa. Dese worde gheacht de naeste banden bleede te wesen.
 Dit segghen dus gemeenlick de Chronicken. Maer de oude sijn-
 Chronick en stelt noch en telt onder de Doochden gheen Hertoch van
 Brabant/ ende maecte Vrouwe Alich van Henegouwe, Doochdessa
 van's Landt ter stont naer het oberlijden van haeren Broeder Floris,
 die t Antwerpen int Coznospel doot vles/ int Jaer M C C LVIII. doe
 de jonge Graef van Hollandt noch geen vier Jaeren out was/ als booz
 herhaelt is. Maer alsoo sommige/ die welcke de siegerlinghe van een
 Vrouwe niet seer aen en stont/ den Grave van Gelre tot een Doocht
 getoepen hadden/ desen middeleertijt sware Inlantische Oorlogen en-
 de beroerten/ ende Vrouwe Alich worde banden Grave van Gelre ber-
 oezen. Ende aldus waren die van Hollandt ende Zeelant oneenich en-
 de twistende om de Doochdye. Waerom oock groote onlede quam/ en-
 de het gemeene Landt in uptermaten groot gedaer stont. Ende geduy-
 rende noch de minder-jaricheyt van Graef Floris, ende de scheuringhe
 tusschen Hollandt ende Zeelandt noch niet gheheelt zijnde/ hebben de
 Kermeis met Kermeis gebolghe/ de Waterlanders, ende West-Frielen,
 de gelegentheyt waer genomen/ ende zijn van sinne gheworden om den
 Adel te onderdrucken/ allede Welbozen mannen ende machtrichsten upt
 den Lande van Hollandt ende uyt den Stichte van Utrecht te verdrin-
 den/ ende haer Hupsen upt te roepen: een blindt/ onverstandich/ ver-
 woet/ ende rasent volck/ die meer met louter geweldt/ als eenige schijn
 van beleyt haer dingen aenrechteden/ draghende haer berseuen ende ooc-
 gen niet int hooft/ maer inde solen van hare voeten. Eene soopte by nae
 van volck is upt dien selfden hoek oock sedert gecomen/ diemen Calen-
 broots hoeren noemde/ daer ghy hier nae of hoozen sult. Wesen Op-
 loop der dulle ende ontsinnighe luyden ten tijde van Graef Floris ghe-
 schiede int Jaer M C C LXVII. alser wepnich tijts te vooren inde luyt
 een wonderlick tepcken ghesten was/ van gewapende Idammen teghen
 malcanderen schermtuserende. Waer inne de luyden van die tyden
 seer verscheit ende bedroeft waren/ duppende het selfde als een booz-
 hode van vele quaets dat de Landen ober hooft hing. Het zp dit tep-
 ken aldus inder daet gesien is gheweest/ oft deur gupcheyte en scherts-
 der hooser Gessen met vzeese den wangeloobigen ingebeelt/ tiz seker
 dat

De Kermeis
 landers en
 Kermeis
 gebolghen
 berseuen
 haer teghen
 's landts
 Edelen met
 een grooten
 oplaop ans
 int 1268.

Verckende
 vrychdij-
 den inde
 licht ghes-
 sien.

dat daer groote djoefheyt ende ellende op ghevolcht is/ ende hy nae een onberuydelich quaet ontsaen is/ dat vanden hals niet te weeren en was. Want dit wilde volck heeft met groote raserpe ende verwoetheyt meest alle der Edel-luyden Sloten/ Hupsen ende Hof-steden/ die in hare wegen stonden/ om verre gewoopen ende vernielt/ soo in Kermerlandt, als inden Strichte van Vtrecht, sparende ende verschoonende alleen Heeren Gijsbrechts des Heeren van Aemstel ende Aemsterlands Hupsen ende Hoben: terwyl hy het vaentgen nae den wint hangende/ ende siende datter anders niet dooz en stont/ met haer tsamen spande/ ende hem (het ware lief of leedt) liet ghebruycken als Hooftman ende oberste Velt-Heer van desen onstuypingen hoop. Die tot sulcke vermetelheyt geromen zijn/ datse de Burgerpe ende Ghemeente van Vtrecht opgemaect hebben/ ende met raet ende daet gestyft/ om haren Obersten Magistraet met alle de Regierders der Stede/ ende vanden Gherechte/ tot beertich toe/ als zijnde die gene die de Ghemeente beswaerden ende verdruchten (soo sy sepden) de Stede upt te jagen/ haer goede ren aen te tasten/ ende onder de armen ende behoefstighen te verdeelen. Ende dit alles aldus gedaen zijnde/ hozen sy upt haer selven een nieuwen Wet: Ende overdroegen met den anderen/ dat sy geen Edel-luyden inden Lande dulden en souden/ noch oock haer hupsen staende laten blijven: Daer haer met alle macht souden verarmen/ ende ghemeene luyden van haer maecten. Tot dit oplet quamen oock die van Aemersfoort ende Aemelandt, ende meer ander gespuys is haer toegeballen. Tegen alle de welke haer byzomelich gestek hebben Heer Ian van Nassauwe, Bisschop van Vtrecht (die xxxix. iut getal) en Graef Otto van Gelre, Ruwaert van Hollandt, ende na sijn vertreck Heer Claes van Cats, Ridder: die den jongen Graef van Hollandt in sijn bewarlinge hadde/ ende dooz een tije's Landts Voorcht ende Stadthouder was. Oock mede Heer Sweer van Boesinchem, een onverbaert Ridder/ stelde hem kloekelich tegen de meutmakers van Vtrecht te weer. Ende dese byzochtent eyndelich nae vele strydt ende moetens daer toe/ dat die verdrzehen Wet ende ballingen van Vtrecht wederom in haer eere ende oude plaets van Regieringe quamen. Ende veel bande opzoertige burgers werden nae behozen gestraft/ de Stede uptgeset/ ende gebannen. Ick binde wel van veertghien hondert personen die de Stadt werde verboden. Ende hier mede nam de Beroerte binnen Vtrecht ende het Stricht een eynde: eerst dooz het stoutmoedich beslimmen ende vermeereren der Stede/ onder het belepdt van Heer Sweer van Boesinchem, ende na (als Heer Sweer van Boesinchem 't Regiment hy de verjaechde Meutmakers wederom affhendich ghemaecte was/) dooz het opslaan der poozen/ ten ghesiete ende ten oversaen van Heer Claes Cats, Ridder/ die daer mogentlick de overhant nam/ ende alles wyselich bereschte ende sachte. De Stadt Aemersfoort, om dies wille datse beneffens haer rebellie ende tsamenspanntghe met de Kermerg/ oock smadelich ende vermetelich gesproken hadde dat den Grave van Gelre te na gting/ is seer

Opzoerte
tot Wt.
recht.

1400. Wt.
gers van
Vtrecht
upt de
Stadt ge-
set.

is seer hart bande Grabe aengetast/ende met grooten troone bebochten/
 tot dat sy hen op gaven/ ende gehade baden. Da welcke veroveringhe/
 de Grabe aen den Bisschop oorlof ghenomen hebbende/ i hupswaert
 getrocken is met grooter eeren. De Bisschop sich in Ober-Weffel tot
 Deventer voozts metter woone onthoudende. Heer Gijsbrecht van
 Aemstel, die hier looselick handelbe/ ende met het Vossen-bel speelde/
 daer mede verhanghende te decken alwaer de Leeuwen hupdt te roze
 viel/ nae dat sy booz hulp van die Kerckers ende Kerckers gebolge/ sijn
 leet op sijn vpanden int Sticht (als daer waren Heer Gijsbrecht van
 Abikaude, Willem van Rijsenburch, ende Hubrecht van Vianen, Wiens
 Sloten ende Casteelen met desen oploop onder de voet quamen) ghe-
 noechsaem gewozen hadde/ heeft met behendicheyt haer ter neder ge-
 set: haerlupder beucht ende byornicheyt pzyfende/ ende te Hemel hoosh
 der heffende: dan terwyl de Boutw-tyt ende Ougst booz handen was/
 raede sy haer dat een peder tot de synen soude trecken/ ende shups
 oozbaer waernemen: datter nu eers genoech bebochten was: ende int
 ander Jaer wilde sy haer noch bystaen om gelijcke tocht in Gelderland
 te doen: Daer teghen souden sy haer sparen/ ende hierentusschen haer
 van alle nootelickheden versien/ ende int veldt vergaderen tgene Gods
 segen/ soude mogen verkeenen tot onderhoudt van Wyf ende kinderen.
 Dese raet ende aenslach is de luyden wel te wille gheweest: ende zyn
 aldus van Heer Gijsbrecht van Aemstel, ende upt den Stichte en Aem-
 stelandt geschepden: die sijn leedt aldus gewozen hebbende/ ende on-
 beschadicht blijbende/ uptermaten blijde was. De Kerckers ende Ker-
 mers gebolge zynde op den werch int wederkeeren nae haer gheweste/
 hebben qualick haer opgeheven moet ende vpanstschap die sy tegen den
 Adel opgenomen hadden/ konnen koelen ende besadigen. Want (siet!)
 als sy by Haerlem quamen/ binnen welcke Stadsbesten/ de Edel-luyde
 van Kerckerlandt ende ander quartieren geweken waren/ besozmden
 sy die met groote nydicheyt ende geweldigher handt/ niet op houdende
 van schieten ende steenen woopen. Heer Jan van Persijn, Heer van
 Waterlant, die een byoom Ridder was/ begaf hem des nacht met een
 beet cloecke Wapentieren al heymelick upt der Stad/ ende de vpanden
 onversiens hare pproband-wagens met paerden benomen hebbende/ reet
 daer mede voozt in Kerckerlandt, stichtende daer ober al vbandt inder
 Woeren hupsen ende Woopen. De vpanden siende achter upt te rug-
 ahe de rooch ende blam op gaen/ braken haestelick op vanden Welegge/
 ende elck liep sijn weechs i hupswaert/ achterlatende alle het gene sy
 booz Haerlem ghezochte hadden/ victualle/ ammonitie/ tenten/ huyt
 met al dat sy inden Stichte gheroost ende verkregghen hadden. De
 Haerlemers eenen moet grijpende/ vielen crachtelick daer voozt op upt/
 ende liepen toe/ mentichte van haer vpanden op de vlucht verslaende/ en-
 de gebanghen nemeude. Den welken hoet voozt vergaen is/ en woedt
 niet beschreven. Daer de Riddereschap ende Luyden van vermogghen
 ende staete/ met de Steden Utrecht, Aemersfoort, ende Haerlem/ mer-

De Ker-
 mers de
 stozinen
 Haerlem,
 ende wo-
 den vers-
 laecht.

den aldus vande noodighe Gemeente bevyjdt/ ende des onlede ontfla-
ghen. Ende dit ghebeurde te dier tijde dat Graef Floris noch jongh
was/ ende 's Lands Doochdie onderwoypen zynde/ (soot schynt) nae
behooren niet en werde gheadministreert: Waer dooz de Gemeente
aen't Hollen geraecte/ ende smeet den toom los inden neck. Deep booz-
gaende Oploop der Kerners ende Kerners-geboilge verhalen aldus
meest alle de Chronijck-Schrybers die ick gelsen hebbe / oock Beka
selfs. De Rijn-Chronijck alleen gaet dit stil swijgende booz by/ ende
voert het niet eens aen: int minste geen vermaen doende van Heer Claes
van Cats als Wooght vanden Lande. Dat Beka wel volcomelick doet/
maer het Jaer M C C I X V I I I . en druckt hy so beschepdelick niet upt-
gebende nochtans den Leser dat selfde of die tijdt daer omtrent te ver-
staen. Weshalven ick niet lichtelicken/ sonder claerder beschepde/ het
Jaer M C C I X X I I I . kan aennemen/ op 'twelck een seker Chronijck
desen Oploop is stellende. Maer dit oberflaende / laet ons de vroomme
daden van Graef Floris die hy in sijne jonghe jeucht ende eerste saeren
van Heerschappye bezeeven heeft/ openen ende verhalen. Nademael dat
Coning Willem, als booz henen gesept is/ soo jammerlick by de Vrie-
sen int ijs gheballen zynde/ van haer vermoort ende omghebracht wer-
de/ inden beginne des Jaers M C C L V I . doe Graeff Floris sijn Soon
noch een kindt was/ ende inder wiegghen lagh: soo heeft hy sedert van
jonghs een aen/ doe hy verstand begon te krijghen/ ende begeypten
hoste wat onghelijck dat sijn Heer Vader ende hem vande Vriessen aen-
ghedaen was / altoos pberich ende begerich gheweest het selfde met
den swaerde te wzeken. Des heeft dese hoochmoedighe jonghe Prin-
ce int Jaer M C C L X X I I . intusschen de seftien ende sebentien jae-
ren oudwesende/ niet langer komende liden ende verdzagghen/ dat sijn
Heeren Vaders heftighe affche ende ghebeente/ soo verachtelick by de
hpanot verhoogen lagen/ den Vriessen beginnen het hooft te bieden/ ende
hem ten strijde gantschelick toegestelt/ om dit Coninglick lichaem/
wast lieff off leet/ haer te ontwelbighen/ ende met betamelicker upt-
vaert ende eere in sijne Graefschappe/ woerdichlick te doen begraven.
Als hy oock met groocer eerbiedicheyt ghedaen heeft. Van mer dese
sijne eerste Toecht ende macht sijns Ridderchaps ende Onderfaten/ to
peerde ende te boete crachtelick togetreden/ en heeft hy daer niet comen
achterkomen/ hoe seer hijt oock pijnde/ maer heeft te rugge moeten trec-
ken/ in sijn volck merckelicken schade liden/ hoewel der vande Vrie-
sen meer der doot bleven/ maer des Graven Ridderchap was kostelic-
ker pant. Des hy groote rouwe ende toorn hadde/ moedende de Vrie-
sen booz dat mael onbedwongen laten: ende alsoo de Gemeene Landes
saken liepen/ was hy ghenootsaecht dese wzaeke noch eenetijt lang upt
te stellen. Sijn Woestelick ghemoet hierentusschen nimmermeer don-
daer verghetende/ ende niet rustende of hy ware der Vriessen Heer ghe-
woyden/ ende ter plaetse ghekomen daer sijn Heer Vader onwoerdich-
lick begraven lagh. Soo dat hy epadlick int Jaer M C C L X X X I I .

Tijt want
meer dit ge-
schiet is.

Graef
Floris
treck op de
Wiel/ om
Coningh
Willems
doot te
wzeken/ eff
sijn gebeen-
te te halen.

met eene groote Deytocht/ teghen haer anderwerff crachtelick te veldt is getomen: doe geraeckte hy na veel strydens en gevechts aen het Coninglicksche lichaem dooz aentwysinghe van een oude man/ die hier mede sijn luffs ghenade verbadt ende waan. Ende dit Coninglick lichaem hadde nu by de Wyesen/ stijff den tijt van sessentwintich jaren verbor- gen geweest in eens gemeenen mans huysse tot Hoochwoude. Graeff Floris dede het ghebeente voozts haestlick te schepe werch voeren/ soo hy best mochte/ ende nae schoon wasschen ende dwaen/ met ander ceremonien daer toe staende. Ende heeft de selfde met groote rou-seeft tot Middelburch inde Abdye Coninglick doen begraven/ by de Hooch-gebozen Dozstinne Elisabeth van Brunswijck de Hupsbrouwe/ ende den gestrengen ende manhaftigen Ridder Floris den Drofflaer, Woeder van Coning Willem hoochloflicher ghedachtenisse. Sedert (te weten int jaer van M D XLVI.) is daer ober gestelt ee schone en rijckelicke Combe by heer Floris van Schoonhoven, Abt ende Prelaet aldaer. Gouthoven seft int Jaer 1512. Met desen laetste Tocht van Graeff Floris is den Wyesen wel vergouden/ dat sy ober thien jaeren den jongen Prinz sijn hooft deden stooten/ ende wel vijf hondert Hollanders (waer onder dat oock ettelicke vermaerde Ridders waren: siet Divis. XIX. cap. IX. had- den verlagen/ dzyvende voozt den Graef met sijn volck te rugge: hoe- wel doe wel man om man gegeven werde/ ja der Wyesen wel acht hon- dert sneubelden: soo en was nochtans dat Edel vergoten Hollands bloedt niet dat verlies niet betaelt: sy hebben al dierder moeten beko- pen. Want (somen de Zeeusche Chronijck ende eenige andere met- de- hand-gescheven Boecken mach gelooven) in desen strydt zijn bet van xxxvi. dypsent Wyesen verlagen. Van dese so groote mentichte der dooden meen ick dat menich Leser niet so lichtelicken en sal kommen ghelooven/ al en is gheen Wyese. Laten daer xxxvi. hondert geble- ven sijn: noch waert veel. Melis Stocke Auteur van de Rijn-Chro- nijck/ ende een Onghenoemt Clerck ghebozen upt den laghen Landen byder Zee/ den Rijn-Chronijck meest volgende/ ende ten tijde van Hertoch Willem van Beyeren Graeff van Holland/ etc. gheleest heb- vende/ seggen wel dat bit een bittere ende bloedighe strydt is gheel geweest/ ende datter menigh lichaem sonder siele lach: maer van soo veel dypsen- den en maken sy gheen ghewath: als oock mede Bekaniet en doet/ wel uptdruckelic seggende dat in desen strydt ses hondert Wyesen doot bleven: niet welck onse Chronijck (Divis. xix. cap. xii.) ober een sient. De Hollanders ende Zeelanders vochten daer elck om 'heerft: ende dzo- ghen stoutelicken aen: soo dat de Vriesen haer banieren moesten stry- ken/ ende goen lopen. De onse deden daer veel mannelicke daden/ ende men sprack hen groote eer/ al haddet Hector ende Alexander geweest/ soo dapper ende mogentlick was de Leeuw int veldt. Dit is der Ou- der Reygersberg van Cortgene gewaacht datter xxxvi. Wyesen doot bleven/ ende daer en boven noch/ dat te voozen op de selfde Tocht

Wintde sijn
Heer Da-
vers lichaem
ende doet
dat heerlick
begraven
tot Mid-
delburgh.

Der Wyese
sen neers-
lagd.

Waer dit
geschiet is.
de Hol-

de Hollanders tot Schellinckhout omtrent de 1111 M. Dyzien hebben gheslagen. En met de Chrongich van Zeeland / komt over een seker oud Chrongich ter Goude ghedrukt int Jaer M CCCC LXXVII. Een gheschreven Chrongich seyd datter tsamen omtrent x1 M. Dyzien door bleven. Noch andere / wisschen die ick niet gesien hebbe / maken ghetal der dooden oock soo groot. Niet te min / tis ongelooftick: mijns oordeels / niet dan versierde beuselinghen en leuren: Ghemeenlick hebben dese geeste vooz een gewoonte de neerlagen so groot temakē / dat het oberwech / en slot noch wal en heefe. Onder andere insonder is I. R. V. C. byp wat ongeluckich int waer seggen: daer om en can ick hem doozgaens niet wel volghen. De uptheemliche (Annales Dominicanorum Colmariensium) alhoewel sy inden tijt wae verschicken / ende desen Cocht twee jaeren later stellen / en kan ick niet voozby gaens daer sy segghen opt Jaer M C C LXXXIII. hoe dat sich de Koningliche Soon Graef Floris aen den Dyzien vromelicken ghewozen heeft / sijn Heer Vaders lichaem haer met ghewelt ontnemende / ende wael verthien hondert man verlaende. Dit komt by / ende is waerschynelicken. Maer de andere makent voozwaer alte grof. Int Jaer M C C LXXXV. daer aen volgende / is hier te lande een upermate grooten strom van winde ende onweder gheweest / met eenen schadelicken water bloet / soo dat veel dijcken ende dammen inghebrocken / landen / hupsen / ende erben wech-gespoelt / beesten ende menschen in menichte verbrocken zyn. Graef Floris hier op lettende / ende dese ghelegentheydt des Vriesche catpicheyt ende ellende waer-nemende / heeft derwaert / terwijlse nu op haer swacksten waren / Heer Dirck van Brederode gheschickt / ende met hem veel Schepen ende schuyten met volck van wapenen / die veel Dyzien met hun gebanghen ende in gysel genomen hebben. Waer dese Bloet / waer vooz Dyzelandt eerst met het water / ende na met het Hollandsch heyz inghenomen is / stellen Simon Stocke inde Gyn-Chrongich ende beka opt Jaer M C C LXXVII. opten xv. Derembis. Twelt de waerheyt meerder gelijk is. Want de Dyzien van Recooyd ende Verbandt zyn gegeven tot Torenburgh. (dicht by Alkmaer op S. Agnieten avondt / den 21. Januarij) int Jaer M C C LXXXVIII. Divis. XIX. cap. XIV. Want het immers waerschynelicken is / dat de Handvesten besegelt zyn hoer nae dat de Vriesen ober een gedragen waren met den Graef van Hollandt. Ende in dit Jaer komen veel van onse Schijvers over een. By eenen uptheemlichen Montsch oock (in Additionibus ad Lambertum Schafnaburgensem) wert dese Waternoot gestelt opt Jaer M C C LXXXVII. ende werdt mede vermaen ghedaen datter by de 80000. (misschien is des Auteurs handt geweest 8000.) menschen verbrocken. De onse seggen dat het een groote vloet ende tweemaal hooch water is geweejt / daer mensch om doot bleef: maer sy en drucken het ghetal niet up: soo dat wy hier niet meer beschepts en hebben bande verbrockte Dyzien / als vooz henen bande dooden die inden strydt bleven / doe de Holland-

Tempel
ende hooch-
water in
Wollant.

Hollanders tot Hoochtwoude hooz onzege nae de zege bebochten ende de overhandt behielden. Welcke strydt den Vriesen langh gesmart heeft. Maer noch veel meerder dese laetste Tocht te Water/ doe niemant den anderen overmits de hooghe bloedt te hulpe comen mochte. Ende albus werden de West-Vriesen ghetemt/ ende die lange tÿdt de Hollanders gequeit ende veel onlede aengedaen hadden/ quamen dooz desen middel onder 't gebiedt ende ghehoorzsaemheyt van Graef Floris die welcke staende desen Oorloghe met de Vriesen/ het sterck Casteel tot Wijdenisse by 't Doyp Schellinckhoudt, (niet verre van daer nu de Stadt Hoorn gelegen is/ ende doe ter tÿdt noch gheen Stadt en was) hadde doen maecten: ende nu noch/ nae dat het water weder ter Zee waert inghebloept was/ hier andere Sterckten ende Sloten/ omtrent de Stede Alckmaer: daer meest/ so te Oudorp, als te Veronen op de Geest/ etc. dese Oorloghen met de Vriesen vielen. Des hebben sy den Grave hulpe moeten sweeren: dan hoe sy swoeren met gestaesden erbe/ sy braken lasterlich/ ende gingen weder haer oude gang/ daer meentich Wan om doodt bleef/ ende Graef Ian de Soon van Graef Floris, vermielde hier nae in den Jaere M CCC III. de machtighe Stadt Veronen, dat der Vriesen Loop-schans ende meeste Sterckte was: ende men seyt dat het een upermaten groote ende rÿcke Stadt gheweest is. De hier Casteelen die doe Graef Floris dede maken/ seyd de Chronijck (Divis. XIX. cap. XIV.) dat waren Medenblick, Eenigeburg, Middelburg, ende Nieuburg. op dat hy met desen de inghevozen weder-spannicheyt der ongeteinden Vriesen dwingen ende onderhouden mochte. Dit waren allegader schoone ende starcke Casteelen. By Veronen op die harde Geest/ daer die Vriesen machrichste waren/ dede hy maeken de Burg te Nyewendorp met een dijck daer by/ datmen mocht van de Burg ende Veronen tot Alckmaer gaen: ende op datmen desen Dyck hooz insteken soude moghen beschermen/ dede hy aen des Dyck kant timmeren een ander steenen huys dat Middelburg werde ghenaemt/ als staende omtrent int midden tusschen de Burg te Niewendorp ende Toornenburg, dat dicht by Alckmaer van Koning Willem lang te voren was doen maken. Ende dese Burghen mochten hooz der Spannen aenbal bewaren/ ende het belegeren verhoeden ende beletten/ staende twee groote beoghe scheuten weegs oft een armborst slagh vanden anderen/ seer bequaem om in tÿde van noodt malcander te helpen/ ende den verlegenen by te staen. Hier mede was Graef Floris den Vriesen dicht op de hielen: ende sy en mochten haer niet reppen/ of de Hollanders waren haer stract op't lijf. Twee van dese Burghen/ te weten Middelburg ende de Burg te Veronen op de Geest, zÿn vande Gelrischen ten tijden van Marten van Rossem verdestruuert: ende Toornenburg is in des Stads Westen ende Wal van Alckmaer getrocken. De Rÿm-Chronijck verhaelt noch dat Graef Floris sedert de Burg oft Bestinghe te Nieuwendoren (de beste wel van al die inden Lande stonden) heeft doen maecten: Van dese werde daer nae vande Vriesen te

Graef Floris bedwingt de Vriesen/ ende doet verschepen den Casteelen vanwen.

Veronen verwoest.

Graef Floris bant beet sterckter teghen de Vriesen.

neder gewozzen: als oock mede onse Chronijck Divis. xix. cap. xiiii. ghetuycht / daer by boegende / tgenetick nieuwers anders binde / als daer ende by den ongenoemden Clerck upten laghen Landen hier wooren ghenoeemt / van den welcken het onse Chronijck-Schryber van woorde te woorde ontleent heeft / hoe dat Graef Floris doe hy de West-Vriese aldus bedwongen hadde / terstont daer nae oock tooch tot Stavereen, om te vernemen die zeden ende manieren vanden Oost-Vriese. Ende want die van Stavereen wel vernomen hadden des Graben mogentheyt die hy aen den West-Vriese getoont hadde / hoe dat hy sijne Sloten albaer inden Lande gheset hadde / tegen haren danck ende spyte / ende hem onderbancich gheworzen waren / ontsagen sp oock sijn grootheyt / ende woorden te rade binnen der stadt / dat sp hem ontsinghen / ende hulde sworen / hem ende sijnen Erven ende naecomeelingen / Graben van Holland / als haren rechten Lands-Heere. Ende om dat sp dit upt hen selven onbedwongen deden / danckte hysse goetelick / ende gaf hen daer hooren veel Vypheden ende Stads Privilegien. Welcke Graeffelicke Handtvesten den Hoorteren van Stavereen gegeven / tot Alberts-berghen besegelt werden inden Jare m c c x i i. als de Chronijck luydt / oft als in des ongenoemden Clerck Copie staet / die ick ghesien hebbe / m c c x c. Waer terwyl niemant anders van de Ouden als desen ongenoemden Clerck dit aldus beschrijft / vzeese ick grootelick dat het soo niet en is. Des te meer / om dat Adammus Westermannus in sijn Beschrijvinghe van de oude Nize-Stad Stavereen, daer hy vande Stads Privilegien / diese noch veelende bescheyden seer oude ende treffelicke hebben / ende hy in Stads histe corteling gesien heeft / int alderminste van geen Privilegien by Graef Floris van Holland ghegeven / en vermaendt. Tweick mijn aen de waerheydt grootelick doet twijfelen. Van meerder sekerheyt is het Vlaemische Ooylogh / dat welcke het Vriesehe gebolgh is: Want als sich de Heeren van Zeelandt tegens haeren Grave onderlinge verbonden hadden / ende hem afbielen / onthoeden sp Guido van Dampiere den Grave van Vlaenderen: die in Walcheren haestelick met sijn volck van wapenen oberquam / ende belepde de Stadt Middelburch. Dit en soude hy niet dozven bestaen / nochte soo hoen niet geweest hebben / hy aldien dat sijn Vyanden waeren gheweest / die hy hter ende daer in Zeelandt sijn groote Vyanden handt te wesen. Welcke machtige Heeren indien sp hem tegens waren geweest / Guido van Dampiere hadde wel thuyt gebleven: nae der getuygentissen der Ouden. Maer dit sagh hy inne / ende maecte hem stout. De rechte oorsaeck / waerom dat de meeste Heeren vanden Lande haeren Grave so haetich en nydich waeren / is mijn als noch onbekend. Hy hadde wel eer sijne Moeye Vrou Alich, Doechd vande Landen / van die van Zeelant daer toe herhozen / upt den Lande verdraben: waer mede hy haer / ende haer kinderen altemael / met weynich en schandaliserde. Ende die hem dat riedt / (als de oude Wijnmer Melis Stocke seyt) en dede niet wel. Het zp dat de

Stavereen
begeeft haer
ouder tge-
bist van
Graef
Floris.

Of Graef
Floris,
die stede van
Stavereen
Privilegien
ghegeven
heeft.

De Heeren
van Zeelandt
verbin-
den sich te-
gens Grave
Floris
en ontbie-
den Grave
Guido
van Vlaen-
deren.

opandschap

vpandschap hier haer oorzpzing nam/ oft elders van daen was ghe-
 spzoten: 'tis seker/ dat Graef Floris doe ter tijd van ghetrouwe Die-
 maers ende Dassalen alsoo ontbloot was/ dat hy by nae nittant en had-
 de den welcken hy het Gouvernment ende de bewaringe vande Stad
 Middelburg, mochte betrouwen/ so dat hy sijnen vupszoutw/ die haer
 man lief ende waert hadde/ ende om alle 'tgoet vander werelt niet en
 soude afgaen oft verlaten/ daer in moest senden / met Ian den jonghen
 vyns ende Erf-Soon vande Landen. Die welcke als nu van de
 Vlamingen ende afvallighe Zeeuwen/ daer binnen waeren belegert/
 heeft Graef Floris onophoudelick met alle cracht gepooght de selfde te
 ontfetten/ hebbende tot hulp gheroepen ende gebeden al wat hy mochte.
 Ende als hy nu met een groot heyz tot Ziericzee was gekomen / om
 voozt nae Walscheren over te varen: is daer by hem in alder ple Her-
 togh Ian van Brabant verschenen / die de Paps beloofde te maecken/
 ende alles te bezyedighen. Graef Floris, niet tegenstaende hy nu met
 dit Oozlogh tenemaal besich was/ ende haerdich stond/ liet sich over-
 reden te Biervliet, als t'eener soeninghe te kornen/ ende sijn volck terfont
 afsaenckende/ dede hy elck sijns wege trecken: hoewel dat sy dat noode
 deden: ende hy tracht tot Biervliet. Alwaer hem Guido van Dampie-
 re, sijn Schoon-Vader/ ober ghelepyt ende beloofte des Hertoghen van
 Zabant/ gevanghen nam. Doch het werde dooz den Hertogh weder
 ten goeden ghemaeckt/ sprekende ende bozgh blyvende voozt den Grabe
 van Hollant: die/ des hechtentisse ontslagghen zijnde/ het rantsoen aan
 den Graef van Vlaenderen niet en wilde betaalen/ noch den Hertoch
 van sijn bozgtocht bezyiden / latende den genen die hem inden strick
 ghebozcht hadde/ voozt de penningen sozghen. Anders en was Graef
 Floris niet ghesint / alhoewel de Hertogh verklaerde dat sulcx upt een
 goede meeninghe ende upt reyner liefden geschiet waere. Dit willen
 sommighe seggen / dat den Hertogh oorzaeck ghegeven soude hebben
 om mede ober de Derraderpe ende vangenisse van sijn Persoon te wes-
 sen: daer Gerrit van Velsen sich so verre te buyten gingh / dat hy den
 Grabe doozstack/ ende jammerlick ontsigde: als ghy hier nae noch
 sult hoorzen. Sommige der Inlantsche Deeren werden daer nae be-
 raden/ ende ontsagen hen der schande dat sy tegen haeren rechten Lants
 Heer ongestaen ende de wapenen aenghenomen hadden: dese nam de
 Grabe in genade/ ende verdoech niet haer. Op wat Jaer dat dit ge-
 beurde/ en vande ick niet. Van Melis Stocke verhaelt dit nae de Hooge
 Bloet ende groote Waternoot/ waer mede de West-Vriesen den Graef
 in handen gingen/ ende hem hulde swoeren/ int Jaer MCC LXXXVII.
 nae dat de Graef nu eenige Sterckten ende Castelen op haeren bodem
 hadde gebouwt/ om haer voozts aen in stilte te houden / ende schade te
 verhoeden: alsoo hy dit hofe volck seer ontsach/ ende den Hollanderen
 van haer dagelick veel leedts geschiede: twelck wy hier voozen verteld
 hebben. Sal te vinnelwaert wesen/ hier den ouden Rymer vooznoems
 met sijn eppen woorden / ober dese handelinghe/ ende hoe sich t'Heer-
 schap

Graef
 Floris,
 is by nae
 niemands
 vriendt.

t'Wlaems
 sche Oorz-
 logh woys
 tot Bier-
 vliet ghes-
 soent.

NOTA.

Graef
 Floris
 verdoech
 noch niet
 t'Inlants-
 sche Deeren

schap (daer hy verstaende de Heeren de Edelen) van Zeeland tegens den Graue verbinden / aen te hoozen . Hy pynde hem / seyt hy van Graef Floris,

Hoe hi sijn volck mochte berechten:
 Hine woude Heeren noch knechten
 Zoden hem niet laeten Here
 Binnen sinnen Lande/ des had hy ere.
 Doe die Wyesen hadde verlozen
 (Als ic u septe hier te bozen)
 Den sege/ ende hise had ontfaen/
 Ende ten besten was bergaen/
 Also (als ic te bozen septe)
 Dat hy sinnen daer al leide
 Hoe hy berichte sijn liebe/
 Dat rike ende arme gebiede:
 Ende hoe hi dat volbringen mochte:
 Den Heeren van Zeland doe dat dochten
 Beide den ouden ende den ionghen/
 Dat si te sece waren bedwougen/

Ende peynsder tegens enen raet.
 Vaer gepens also doozt gaet/
 Wat si't Heerschap wel na gemene
 Van Holland groot en cleene
 Hadde gezocht an hare stricke/
 Ende boeren toe behandelicke/
 Ende soende onder hen de beten/
 Dat mense vzienden mochten heren/
 Die van Wosfelen ende van Kreuisse/
 Dit was den Graue een waernisse/
 Maer de gemente ende die Steden
 Hilden doe in mogentheden.
 Als si dit hadden ghedaen/
 Sochten si hulpe harde faen
 In den Graue Heeren Ghyen
 Van Vlaenzen/ hoort ic Ipen/ etc.

Hy beticht de Heeren van Zeelandt voort van groote lichtbeerdigheyt/ vergelijckende haer hy die Weerhaen op de Kercke/ ende dol ende ontsinnigh noemende den Prince / die nae sulcke verraderen lustsende/ haer ghehoort heeft gegeven ende te hulpe gekomen is / daer sy doch sochten alleen Meester te blijven/ ende soo veel van d'een als van d'ander niet ghedwoungen oft cozt ghehouden wilden wesen : Eyndtelick bestupt hy sijne trouwertighe vermaeninghe / niet dese wyse Spreucke:

Die dient door danck ende niet door minne,
 Die vrienschap is harde dinne.

Daer nae keert hy weder tot de Histozie/ ende sepd dat Graef Floris seer arbepte / ende en wilde noch dooz habe noch dooz miede/ om gelt oft goet/ noch oock dooz bedwarick/ den armen ende swacken sijne liebe luyde ende ondersaten/ also laeten bande Heeren onderzucken. Waer dooz sy so machtigh werden/ dat het te vreesen stond/ dat sy den Graue selber upt sijnen Lande mochten verdyuen . Dese schande en konde hy niet gedoghen / ende belette waer hy kost oft mocht der Heeren opset . Hier mede heeft hy de Gemeente ghequeecht / ende den Adel verdyemt: sijnde dese des Graefs loffelicke rechtbeerdicheyt/haer grootelijc in haeren schandelicken voornemen tegens . Wenckt by dat dit in het Verreeds tegen den Graef opgenomen / geen goet gedaen en heeft. Als oock mede het maecken van xl. Ridderz/ upt den d'ijck gedolben/ heeft ongetwiffelt by de Edelen ende oude Ridderliche Gheslachten/ haer telicheyt verdoozsaerct. So men anders dit stuck mach gelooben/aengeliien Melis Stocke ende Beka dat niet aen en raecken : staende in onse gemeene Chronijck Divis. xix. cap. xxi. genomen (soot schijnt) upt

NOTA.

Graeff
 Floris
 maecht 40.
 Boeren
 Ridderz.

lan

Ian Garbrantsz. van Leyden, in sijnen leben Prior der Carmeliten ofte
 Vrouwen Broeders tot Haerlem/ Divil. xxiiii. cap. xxv. Die on-
 genoemde Alerck (hier boozen meermals aenghetrocken) is de outste
 van allen/ die ick bevonden hebbe dese Hystorie vande xl. Ridderen te
 verhaelen: die welke daer noch eene spottelike Jalucht toe is voegen-
 de/ so dat hy met de Boeren schijnt te boerten. **¶** Welck booz hy gaen-
 de/ sal ick hier oorzaecliker inlyben eene Deductie ofte Hystorisch ver-
 hael/ beroderende de waere geleghentheyt vande apprehensie ende om-
 bzinginge van Graef Floris, deat Gerrit van Vellen ende sijne Com-
 pliten/ de welke niet autentique monumenten ende oude Handtve-
 sten kan gepprobeert worden: alsoo het selfde my behandicht is van mij-
 nen waerden Wyndt den achtbaren Heer Jacob van Mierop, Griffier
 vande Camer van Bekeninge in 's Gravenhage: die welke sich tene-
 mael is conformerende met mijne optnie/ nopende 'ryzetense oberfjel
 vanden selven Grave mette Hupszoutwe vande boozschreben Veller
 Heer, ende 'berijfste Liedeken onder 'tghemeene volck dwalende (daer
 van niet waerschijnelic en is te vinden) met my als een Fabel is hou-
 dende. Welck Liedeken aengaende moet ghy weten/ dat ick een out
 afschijft gesten hebbe/ veel tijds van eene sume en woorden/ maer oock
 somwijlen anders luydende/ ende wat meer daer toe doende: noemt
 des Graven Voel/ Isabel de schoone Vrouwe, ende sept: Het is het
 geleeden van hondert Jaer. **¶** Welck my boozwaer seer stercht in mijn
 out gehoelen. Van dit gantsch erdichte ghedicht hier oberlaende/ zal
 tot meerder bevestighe strecken/ de Deductie daer ick strax van ver-
 maende/ luydende aldus:

Het oute
 Liedek van
 Graef
 Floris.
 fabuleus.

Is waerachtich, also inden Iaere M C C LXXIII groote questien
 ende gheschillen ontsaen waren inden Stichte van *Vrecht*, overmits
 de slappe Regieringe Heeren *Ians van Nassouwe*, gecoren, maer noch
 niet geconfirmeerde Bisschop van Utrecht, ende insonderheyt over-
 mits de voorsz. Bisschop hem onderstonde te alieneren vele verschey-
 den goederen vande Ecclesie, ende Lande van *Vrecht*. ende nament-
 licken, overmits de selve Bisschop hem vervordert hadde te vercoo-
 pen aen den *Heere van Amstel*, dat *Slot van Vredelant*, ende andere Slo-
 ten, ende Heerlichheden. Soo hadden de Schout, Schepenen ende
 Raedt des Stadts van *Vrecht*, met vele vande *Ridderschappe*, ende
 Geestelicheyt des Stichts, heur toevlucht genomen aen Graef *Floris*
 de vijfde van dier Name, Grave van *Hollant*, ende Heere van *Vrieslant*,
 ende hebben metten selven Grave op S. Jacobs avont M C C LXXIV.
 gemaeckt seecker *Tractaet*, inhoudende verscheyden punten. Ende
 om den voorsz. Grave noch naerder te verwillighen ende verbinden

En waer-
 achtighe
 Deductie
 vande gele-
 gentheyt
 vande sake
 van Graef
 Floris en-
 de Gerrit
 van Vel-
 sen.

Tractaet
 tusschen die
 handbrechs
 ende Graef
 Floris.

tot hare defensie: Soo zijn de selve Schout, Schepenen ende Raedt, by gemeenen Raede vande gheheele Stadt op onser liever Vrouwen avont translatie inden Iaere M C C LXXVIII mitten voorsz. Grave over een gedragen, dat sy met Welbooren-luyden, Heere *Staven der Heere van Zuylen*, Heere *Sweder van Zuylen*, Heere *Sweder van Bosningem*, ende Heere *Willem van Rijswijk*, hem ende sijne Kinderen machtich houden souden de Stadt van Utrecht, naer heur macht, dewijle hy levet, ende sijnen Kinderen naer hem, in te rijdene, ende uyt te rijdene, vryelicken zy, ende de heure: ende te schaden op hare Vyanden van buyten, soo wie sy zijn: ende datse binnen der Stadt hem behulpich souden wesen, naer hare macht, met rade ende dade, ende sijne Kinderen naer hem: Gheloovende hem voorts in goeder trouwe, alst Bisschoppen ledich ende open worden soude, dat syluyden sonder alrehande archede mit hem blijven souden, opwyen soo hy oft sijne Kinderen vallen, ende voor wien sy bidden souden, ende hem dier dinck niet af te gaen door geenrehande saecke, ende soo wat saecken sy souden begrijpen, dat sy dat doen souden by raede ende wille vanden voorsz. Grave ende sijne Kinderen. Waer tegens de voorsz. Grave weder gelooft heeft met goeder trouwe, dat hy ende sijnen kinderen de voorsz. Stede van Utrecht, altoos voort meer naer dien daghe helpen soude met lijf ende met goede, op heuren eyghen kost, ende met alle heure macht, in alle saecken daer sijs van doen souden hebben, binnen de voorsz. Stadt, ofte daer buyten. Ende soo wat saecke datter soude mogen comen, of geschien, ter oorsaecke van alle tvoorgaende, dat hy ende sijne kinderen des souden blijven mitte voorsz. Schout, Schepenen ende Raede, ende henluyden daer uyt helpen mit lijf ende mit goet, sonder den voorsz. Schout, Schepenen, ende Raden af te gaen, noch sonder henluyden te soenen. Heeft voorts de voorsz. Grave voor hem ende sijne kinderen overghegeven, dat hy alle saecken binnen de Stadt van Utrecht doen soude by sijnen Raeds rade, ende by raede des voorsz. Heer *Sweders van Zuylen*, Heeren *Sweders van Bosningem*, Heeren *Gerards des Vriesen*, *Hermans Vern Arnielenssoon*, *Tyelmans Francken*, *Lambrechts des Vriesen*, ende *Jacobs Heimans Jacobsz*. Ende nam voorts de voorsz. Grave den voorsz. Schout, Schepenen ende Raeden, ende de gemeene Ingefetenen, mit heuren lijve, ende mit heuren goede op zijn ghelede, ende zijn bescherme-nisse, gelijk sijne eygen poorten, ende sijn eygen luyden van sijnen Lande,

Lande, &c. Blijkende alles by de Brieven daer van zijnde, in date als vooren. Waer op gevolcht is de af-settinghe des voorz. gecoren Biffchops van Utrecht, Heeren *Ian van Nassauwen*, ende de electie ende confirmatie van Heeren *Ian van Zijrick*. Is mede ghevolcht het Oorlogh tegens Heer *Gijsbrecht ende Arnold van Amstel*, Gebroederen mit Heer *Harmen van Wourden*, ende andere Heeren haere hulperen, ter cause vande recuperatie des Slots van *Vredelandts*, ende andere Sloten ende gealieneerde goederen. Welcke Oorloge geduert heeft tot dat de voorz. Heere *Gijsbrecht ende Arnold*, mitgaders *Willem van Amstel*, *Proost van S. Ians*, inden Iaere M C C LXXXV. gecomen sijn in vangenisse des voorz. Biffchops ende Grave, ende dat Heer *Harman van Wourden*, uyt sijn Heerschappie van Wourden, ende uyt alle sijn goederen, ende voorts uyt den Lande verwijset is. Maer is daer naer soo vele te weghe gebracht by de Vrunden ende magen des voorschreven Heeren *van Amstel ende Wourden*, darse inden Iaere M C C LXXXV. opten XXVII. Octobris, metten voorz. Biffchop ende Grave sijn versoent, op seeckere Voorwaarden: Inhoudende onder anderen. By soo verre syluyden of haere Naaccomelinghen deden teghens den voorz. Soene, ende de Grave of sijnen Naaccomelinghen dat geproeven mochren mit witachtige luyden ter goeder waerheyt, dat sy alle heur goet dat sy hadden binnen den Stichte van Utrecht verbeurt souden hebben tegens den Grave oft sijne Naacomelingen. Ende dat de Grave 'tselve goet houden soude vande Biffchop ende vanden Ghestichte van *Vrecht* te leene, mits daer af doende den Biffchop ende den Stichte sulcken dienst als ten goeden stonde. Ende om de vruntschap gestade te blijvenc, hebben de voorz. Heere *van Amstel ende Arnold* sijnen Broeder, mitgaders de voorz. Heere *Harman van Wourden*, alle heure voorz. goederen in benoemden stucken den Grave van Hollandt opgegeven, en van hem weder ontfangen ten rechten leene. Ende hebben voorts de voorz. Heere tot naerder verskertheit van de Grave, voor de onderhoudenisse van de voorz. Soene, ghefelt verscheyden Heeren als Borgen, die daer van gegeven hebben heuren segele ende brieven. Op welcke Soene de voorz. Heere *van Amstel* uyte vangenisse ontslagen, ende de voorz. Heere *Harman van Wourden* weder te Lande ende op sijn lant ghecomen sijn. Gheduerende dese onderhandelinghe vande Soene, so is voorts ghebeurt dat tusschen den Coninck *Eduard van Engellant* ter eenre, ende den voorz. Gra-

Wat daer op gevolgt is.

Die broeders van Amstel gevangen.

De Heer van Wourden uyt sijn goederen ende lant bravesen.

Vaerlijpde Soene / op verbeerte van goet soo sy die bracken.

Witwelick
tussche des
Coninck
dochter van
Engelant
ende Graef
Floris
soon.

Graeff
Floris
gaet Enge-
lant af/ ende
de contract
keert met
Dianck
egck.

Somme bā
gelde/ waer
door Graeff
Floris
Frans ge-
sint is ghes-
woyden.

ve Floris ter andere zijden ghesloten is 'thuwelick tusschen Ioncker
Ioban des voorsz. Grave Soone, ende *Elisabeth Dochter des voorsz.*
Coninck Edwards, op sekere conditien ende voorwaerden. Ende naer
dat de voorsz. Ioncker *Ian* gecomen was tot zijn huwelijcxse Iaeren,
heeft de voorsz. Grave den selven ghesonden in Engelant, alwaer
oock 'thuwelick tusschen den voorsz. *Ian* ende *Elisabeth* is ghesolem-
niseert, ende gheconsummeert. Dan daer naer soo is ghebeurt, dat de
voorsz. Grave aen d'cene zijde settende de alliance van huwelick en-
de anders metten voorsz. Coninck van Engelant aengegaen, getre-
den is in onderhanlinghe metten Coninck *Philips van Franckrijk*, die-
men noemde de *Schoone*, op verscheyden puncten ende condition, ende onder
andere dat by den voorsz. Coninck van Franckrijk soude helpen tegens den
Coninck van Engelant, mits dat de Coninck van Franckrijk hem betalen
soude vijf en twintich duysent ponde Tournois gereet, ende vier duysent ghe-
lijcke ponden Iaerlicx te betalen sijn leven ghebuerende, uyten *Trefoir de*
Louvre: ende dat de Grave niet en soude schuldich noch ghebouden wesen te
comen opte Parlemen ten vanden voorsz. Coninck, als sijne andere luyden.
Van welck Tractaet ende verbande ghecomen wesende de kennisse
tot den Coninck *Eduard van Engelandt*, ende willende hem daer over
wreken vande Grave, hadde de selve Coninck doen vernemen naer
den Staet vandē Lande, ende wie hem daerinne soude mogen helpen:
ende verstaen hebbende dat de voorsz. *Heere van Amstel*, ende *Heere*
Harman van Wourden niet wel te vreden waren vanden voorsz. Soene,
die den voorsz. Heere van Amstel in gevangnisse, ende Heere *Har-*
man uyten lande gereyft zijnde gemaeckt hadden: Soo was de voorsz.
Coninck *Ednard* metten voorsz. twee Heeren secretelick gheaccor-
deert, als datse den voorsz. Grave Floris vanghen, ende in Engelant
brengen soudē. Twelck de voorsz. Heeren mit heure hulperen po-
ghende te wege te brenghen, is onderhant ghebeurt dat de voorsz.
Grave van *Gerrit van Velsen* opten velde vermoort is.

NOTA.

Dus verre het royt ende bondich Verhael van Graef Floris doot/
soo my 'tselfde toeghesonden is van mijnen gunstigen Heer ende goeden
Vriend *Iacob van Mijerop*. Hier siet ghy dat de ghelegenheyt vande
sake al heel anders is/ dan men onder 'tgemeene volck daer van spreekt.
Waer inne ick voorwaer een sonderling behagen hebbe gehad: ende te
mercken is hoe rouwelick ende mer hoe wepnich fondaments dit stuck
onse Chronick-Schrijvers by de hand genomen hebben. Voorwaer
een vreemdeling ende upheimsch Schrijver/ met name *Iacobus Meyer-*

rus,

rus, komt hier met de waerheyt meer over een/ in sijn Chronick van Vlaenderen/ daer hy van dit Verraed dusdanige mentie is makende:

Graef Floris de Soon van Coning Willem die by de Friesen doot bleef, nae den middach met het vederspel ter jacht rijdende, is van sijne Edelluyden ende Hofgesinte lelicken verraeden ende vermoort: uyt oorsaecke, dat hy haer eenighe Sloten ende goederen af hadde gemaeckt, ten ghevalle ende behoeve van Heer *Ian Bisschop tot Vrecht*, die daer dreef ende seyde dat dese goederen tot den Bisdome behoorden. Dese Moordenaers schijnen des te stouter gheweest te hebben, om dat de Graef niet alleen sijn Onderfaeten, maer oock *Eduard den Coning van Engelandt* ende sijnen Schoon-Vader *GWijde van Dampiere* Graef van Vlaenderen vertoornt hadde ende mishandelt. Want niet tegenstaenste hy de Dochter van Vlaenderen ten wijve hadde, en *Ionckbeer Ian de Soon*, van dat bedde, ten houwelick besteedt was aen *Elisabeth* de Dochter des Conings van Engelandt, hebben by hem des Coninx van Franckrijck miende ende groote gaven soo veel vermogen ende te weghe ghebracht, dat hy den Coning van Engelandt ende den Graef van Vlaenderen aen een sijde settende, met den Coning van Franckrijck ende den Graef van Henegouwen *Ian Aennes*, sijn Moeyen soone, in verbondt ghetreden is.

Meyeri
gevoelen
van het
verraet
teghen
Graef
Floris.
NOTA.

Dus verre Meyerus. Van ghelijcken een ander byptenlantsche Auteur/ die ten tijden van Graef Floris geleest heeft/ geeft ons oock 'tselfde te kennen: namentlick *Matthæus Westmonasteriensis*, cognomento *Florilegus*. *Engelsman Comes Hollandie*, (inquit) *soluto fidelitatis freno, quo Regi Angliae praeanneexus fuerat, dum Regis Francorum obtemperaret consilij, a proprijs domesticis est occisus, &c. ad An. clo c c xcy.* Ende dit is de rechte oorsaack/ (niet die welcke het volck waenen) gheweest: dat tot *Camerijck*/ daer *Gerrit van Velsen* met den *Bisschop van Durham* up des Coninx name van *Engelandt*/ ende met den *Grave van Cuyck* van des Hertoghen wegen van *Babant*/ met noch twee Raetsmannen des Graef van Vlaenderen vergadert waren/ bestoten is/ als datmen Graef Floris levendich vangen soude/ ende senden hem over den Coninck van Engelandt/ die hem sijn leven lang gevangen houden soude/ ende men soude des Coninx *Wager Graef Ian Floris* soon over senden in *Hollant* om de heerschappye te hebben. Waer nae dat gebeurt is/ dat de *Grave de laghen*/ daer de verraderen verborghen waren/ ghepasseert zijnde/ zij daer *Hartman van Woerden* met *Gijbrecht van Aemstel*, *Gerrit van Velsen*, *Arent van Benscoop*, *Gerrit van Cracyenhorst*, *Willem van Teylingen*, *Willem van Zaenden*, ende veel ghewapent volck opgeresen/ ende hebben den *Grave* rondsomme beset: Ende Heer *Gerrit van Velsen*

De Verra
decye tot
Camerijck
betoten.

Des Gra-
ven appre-
heuse.

Velsen (die seer op den Grave gaende was) heeft eerst sijne hant aen den Grave gheslaghen. Ende alhoewel de Grave als een onverschacht Prince met uytghetogen swaerde hem pooghte te verkeren / heeft ten laetsten nochtans hem inde geweldighe hant der verraders moeten gheben / ende is dien nacht seer heymelicken geboert op het Huyste Muden, om hem alsoo voort levendich in Engelant over te senden. Als nu dese verraderie verhepdt worde / ende de spraeck gineck dat Graef Floris gevangen was / isser groote beroerte gheweest alle dat land ober. De Kerckers ende de Waterlanders niet de Vriescen zijn terstont t'samen y. waken in schuyten ende schepen om haren Grave ende Deere te verlossen. De verraders dit vernemende / zijn terstont met den Grave dooz poelen ende omwegen van daer gebuycht. Die van Naerden zijn hen in grooter menichte te gemoet ghekomen. Ende also het paert daer de Graef opgebonden was / te cleyn ende te swack was om ober een sloot te springhen / is daer midden in geballen : Den welken sy ghearbeyt hebben om uyt dat water te trecken / maer dooz vrees ende angst des aenkomenden volcx / en mochten sy dat niet doen. Ende Heer Gerit, die een hardt sel man was / ende den Grave seer hatede / heeft hem niet sijn epghen hant ende swaert eenentwintich doodelicke wonden ghegeben / ende is snellichen nae t'Wys te Croonenburgh gereden. De Kerckers toeloopende / worden den Grave half levent / half dood / ende sijnen adem flauwelick verhalende: Een deel / togen hem met groot mishaer ende rouwe uyt den waeter. Een deel / vingen sommighe van desen verraders dienaers / die welcke dadelich in tegenwoordicheyt des stervenden Graeffs smadelicken ende met grooter pijnen gedoot worden: De Grave op het Wys te Madenburg gebuycht zijnde / gaf daer sijnen geest op den seven en twintichsten dach vande maent Junius. Hy worde met grooter rouwe / te sehepe tot Alekmaer gebuycht : ende sijn ingewant worde aldaer inde groote Kerck opt Chooz begraven: blyvende. Alschaein onbegraven staen / ter tijde toe dat Joncker Ian sijn Soon uyt Engelant quam / die selve tot Reinburg inde Abdye heerlichen dede begraven. Hy was een strijdbaer / glorioes / endegroot-snoedich Prince / rijstich van stature / cloeck ende vroom van crachten / schoon van aensichte / wellyckent / mild van gaven / populaer / ende eenen ygelicken recht doende. Wozt oock gelegh een goet Musicijn en sanger gheweest te zyn. Was genegen tot jaegen ende vliegen / toe dien eynde veel honden ende Walkemers houdende. Int Jaer MCC LXXVII. sijn onderdoms ontrent xxx. Jaeren / is hy tot s'Herrogen-Bosch Ridder gheslagen / des Winges-dach nae Wanshienen-dach. Hy dede maken veel schoone ende kostelike Hoven ende Ridderlike Woonningen: als t'Wys der Vogelen-lanck int Harlemër Hout, daer hy inder wildernisse veel tijts met Heeren ende Ridderen / Vrouwen ende Jonc-vrouwen plagh te hoveren / ende Ridderlike oeffeninge te hanteren. Hy dede oock het Hof in s'Graven Hage / van Coning Willem sijn Wader begonnen / grooter ende kosteliker maken met de Capelle ende

Gerit van
Wys dooz-
stecker hem
moogbade,
lick.

Goedanich
Graeff
Floris
zy geweest.

Wanneer
hy Ridder
is ghetwoz-
den.
Sijn Ghe-
bauwelen.

andere

andere Cameren. Noch andere vele Slooten ende Casteelen heeft hy doen maecten / om sijn Wyanden te bedwinghen: daer hier vooren af ghesproocken is. Sijn Wuyf vrouwe was Vrouw Beatrix des Graven Gwyen Dochter van Vlaenderen, gelijk als hier booren oock mede aengeroot is: daer hy veel kinderen aen wan (Chros. Holland. Divis. xix. cap. xv.) die alle jonck gestorven/ ende tot Loosduynen in't Clooster begraven sijn/ upgeseyt een Soon Ian, die nae sijnen Vader Graef worde: ende met de welckers doot de oude rechte Naem van Hollandt verstorven is.

Sijn Wuyf
vrouwe en
kinderen.

Met de Verraders/ diemen kost bekomen/ ist aldus toegegaen/ nae de getuygenisse van onse gemeene Chronijck Divis. xix. cap. xxv. i. (Want hy de Oude Schylders/ als daer sijn de Rijmer Melis Stocke, ende Wilhelmus Procurator Egmondarum, die doe in't leven waeren: als oock mede die costelick daer nae geweest sijn/ hy Beka ende de On- genoemde Clerck/ en vintmen soodanich hzeet bescheyt niet.) Die van Doordrecht hadden Hoge van Baerlant: die Kenemers hadden Willem van Teylingen, ende noch twee andere: die van Delf hadden Willem van Zaenden: die van Haerlem hadden Arent van Benloop. etc. ende dese werden al onthooft/ ende op raden geset. Die van Leyden, (misschien om dat Graef Floris hier ter stede ghebooren is) hadden Geric van Vellen: die welke boben eentich ander groote swate pijnen aengedaen werde: want hy worde al lebend ende naekt in een tonne ghesloten/ die met scharpe nagelen ende spijkereu vol gheslaghen was/ ende worde also alle die stede van Leyden dooz ober alle de straten gherolt: (waer mede het versiede Liedeken ober een stemt:) ende nae vele andere sware pijnen wort hy al lebend op een radt geset ende onthooft.

Straffe
ober den
Verraders
naer
Gerrit
van Vel-
len,
ende sijn
Complicen.

Dus verre dit genomen upt de Schyften van D. Petrus Scriverius, Die meerder van Graef Floris en zijne geschiedentissen begeert te weten/ die moet lesen zijne lange Beschryvinghe mette aentepckeninghen van dien/ staende in zijn out Batavien van pag. 315. tot 383. wy zullen alleen omme te epndigen upt de selve hter op boughen/ wat naer de doot ende executie vande Verraders/ aen haer Geslachte ende goederen gebolcht is/ beginnende pag. 332. mette volgende woorzen:

Ende alle wat hem ten negenden lede aenging/ dat wert gedoot ende op Gaden gheselt/ ende heele wortter upt den Lande verdoeben en verjaecht. Die Hollanders hebben dat Wuyf te Croonenburch ter nie- der gewoopen ende ter aerden toe gheslecht: ende togghen boozt om het Wuyf te Mnyden te winnen ende te verwoesten/ maer daer en vonden zy niemant op/ want zy alle boozvluchtich gewaeren worden. Welck Wuyf bevolen wort te bewaren/ Heer Dirck van Haerlem, die daer op bleef leggen/ van des Landts wegen.

De Bloets
verwanten
vande Ver-
raders ges-
doot ende
vertaecht.

Onlange tijt na desen/ maecten die gemeyn Steden van Hollandt, metten Widdersen ende Schiltknappen een Verbont/ ende beloofden malcanderen/ met starcke belofentissen/ die zy te samen besegelden/ dat zy van sulcken onbaet ende moozt/ als aen haeren rechten Landt-Heer ge-

Verbant
vande Wed-
len en Des-
den regers
de Verra-
ders.

daen waer/ nimmermeer zoen afnemen zouden/ maer altoos waercke daer om doen: ende upt den Lande verbyghen alle de gene die des Heeren van Aemstel, van Woerden, ende van Velsen, Bloedt-berwanten waren. Also dat hierom niemant/ inden Lande van Hollant en bleef/ die van haere Wapen waeren/ ende daer bleef mentich Man te Lande- waert hoor Hupsman zitten/ ende gaf Schot ende Bottinghe/ om dat hy niet lijden en dorste dat hy dien van Aemstel, ofte van Woerden, oft van Velsen bestont/ of daer of gecomen waer/ ende alsoo bleef zijn Ebdem verloozen/ ende alle die Ebdelen die in Hollandt waren/ ende dese dize Verraders bisonden/ moesten haere Wapenen neberlegghen/ ende die niet meer voeren. Aldus zijn dese Wapenen tot noch toe pemaunt verboden te voeren.

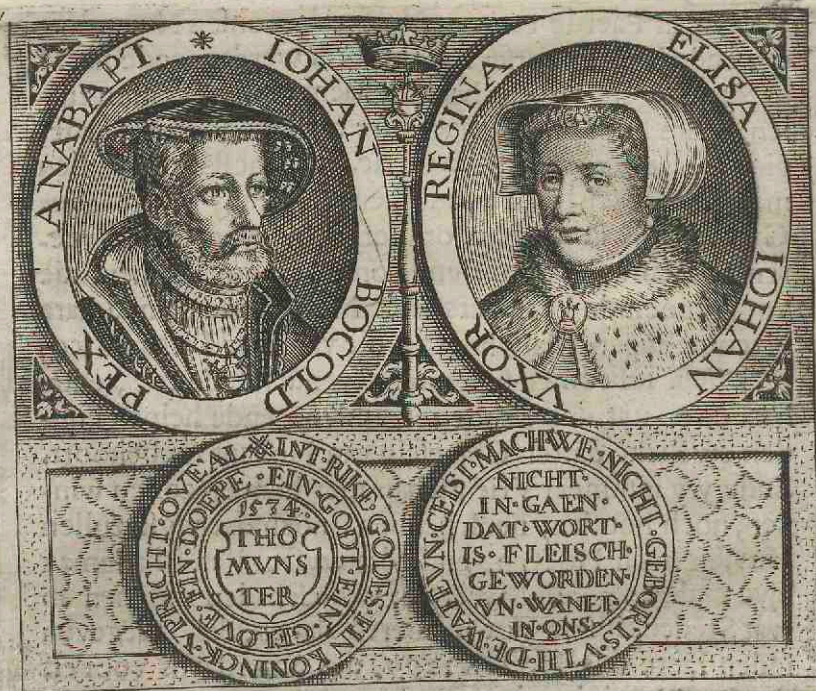
Ende naerdien W. van Gouthoven, den Verbandt-Brief in zijne Chronyche van Hollant pag. 353. gestelt heeft/ zoo zullen wy die ten deele hier inueijden/ wesende van desen Inhoudt:

Verband-
Brief te-
ghen de
Verraders
en moor-
denaers.

Wy *Ianne van Avenes*, Grave van *Henegouwen*, ende wy *Ian Grave van Hollant*, van *Zeelant*, ende *Heere van Vrieslant*: ende wy Schepenen, Raedtsmannen, ende alle die gemeene Poorte van *Dordrecht*, van *Middelburch*, van *Sieriesee*, van *Leyden*, van *Delft*, van *Haerlem*, van *Alckemere*, ende van *Sint Geertruydenberge*: maecten cont alle den genen die desen Brief zullen sien ofte hooren lesen, dat wy omme die jammerlicke Doot ende Moort, die geschiede aen eenen hoogen Prince, ons *Ians van Avenes* lieve Neve, ende ons *Ians Grave van Hollandt* voornoemde lieve Heer Vader, ende onsen Poorteren voorz. lieve Heere, Heere *Florenche*, wijlen Grave van *Hollandt*, van *Zeelandt*, ende Heere van *Vrieslandt*, daer Godt de Siele of hebben moet, hebben beloofd ende beloven te saemen wel voor peynst, ende by onsen voorz. Rade voor ons ende voor onse nacomelinghen, met gegeven trouwe, ende met gesworen Eede ten Heyligen. Dat wy noch onse Naecomelinghen, van desen dage voird, metten quaden Verraders ende Moordenaers van haer selfs Heeren, alle met *Ianne den Heere van Cuyck*, met *Ianne den*

ne den Heere van Hoefdene, met Gysbrecht diemen hiet Heere van Aemstede, met Harmanne diemen hiet Heere van Woerden, met Gerarde van Velsen, ende metten genen die waeren an Paerde ende an Velde, daer onsen Neve, Vader ende Heere voorseyt vermoordt werdt, ende haere nacomelingen, die van haer Lichaem zijn iof comen zullen, mans hoofde ende haer oire ten sevenden lede toe, nimmermeer zoene, noch vrede, noch bestant, en zullen maecken, noch helpen maecken: ende wy Ian ende Ian Graven ende Poorteren voornoemt, beloven ende sweeren te saemen voor ons ende onse Nacomelinghen, die voorgenoemde Verraders ende Moordenaers ende hare Nacomelingen, Mans hoofde, die van haer Lichaem comen sien, iof comen sullen ten sevenden lede toe, ende haer oire, uyt den Lande te houdene, ende helpen houden ewelicke datter Gravescip van Hollant toebehoort. Ende wy nimmer Vrientschap met hem en zullen winnen, noch houden, noch hebben, noch dat wyse zullen Huysen noch Hoeven, ende dat wyse zullen schaden an lijve ende an goede, waer dat wyse schaden moghen in wat Steden, iof in wat manieren dat es, &c. Gegeven inden Iaere ons Heeren 1299, des Saterdaghs voor elf duysent Maechden dage.

Ian Beuckelsz. Coning van Israel.

Omtrent
wat tijdt
Ian Beu-
coldsz.
gebozen is.

Alhoewel desen Coningh des Wydes ende van't Nieuwe Jerusa-
lem/ gelijk hy ende de sijne hem noemde ende roemde te wesen/
van geene Edele Ouderen ofte Coninglichen stamme afgheromen is/
maer ter contrarien van slechte Ouderen ende ghemene ambachtfluy-
den alhter binnen der Stede gebozen is/ omtrent den Jare 1510. sijn-
de sijn Vader genaemt Beuckel Gerritz. ende hy selfs een Cleermaker
en Sijder van sijn hantwerk: daeromme hy niet recht onder noch-
te neffens Coningen ende Graben niet en behoorde gheselt te werden:
evenwel niet tegenstaende/ naer dien de selvighe dooz sijne bedytechliche
scherpsinnicheydt ende cloeckhepdt/ de welcke hy al eenighe Jaeren te
wozen in sijnen handel ende wandel laten bliicken ende te kennen gege-
ven hadde/ de luyden van sijnen tijden alsoo heeft comen oberreden en-
de te wege brengen/ dat sy hem geacht ende gehouden hebben vooz hae-
ren Koning ende Heer/ hem gehoozsamende in alles dat hy haer ghe-
biedende

liedende was: Iae zelfs totte doot toe/ gheschickmen in sijne Historie ende leuen sal konnen sien ende lesen. Soo en hebbe ick niet konnen nalaten de selbige alhier mede (alhoewel iselbe yemant een schand-blecke soude mogen achten ende estimeren) onder de vermaerde Mannen te tellen ende te stellen/ vooz waersachtich houdende dat den voornoemden Coningh van Israel, ofte des Nieuwen Ierusalem, hem selben op eene wijze vermaert gemaecht heeft/ als den vooswichte de welcke den wijt-vermaerden Tempel van Ephesen, Diana toegewijhet/ daer wel vier hondert Jaeren ober gebouwt werde/ ende vooz een vande seuen wonderlickste gebouwen vande Werelt geacht wert/ een bzant gesteken ende geruymmeert heeft.

Het leuen ende de wercken ofte daden van desen uptsinnigē mensche/ nitsgaders alle het gene hy hem ende de sijne binnen der Stede van Munster uptgherecht ende gebaen is/ soude alles te lange ende verdyetrich vallen omme te verhalen ende te schryuen: heeft yemant grooten lust om sulcx alles ten alder-nauufften te willen weten ende te ondersoeken/ die leest het tsiende ende elfde Boeck vanden wijdt-vermaerden Historie-Schryuer Ioannis Sleydani, van sijne Historie de welcke hy gheschreuen heeft vande Geestelike ende Wereltliche saken: het eerste Boeck van Guy de Bres dat hy teghen de Weder-doopers gheschreuen heeft: Des Hoorch-beroemden Martini Lutheri Tweede deel of Tomus van sijne Wercken de welcke in Hoofdpuyscher spraeke tot Wittenberch ghebdruckt zijn: Lambertus Hortensis, Bullingerus ende Verschepden andere. Waer inne ghy wonderlike ongehoorde dinghen sien ende lesen sult. Wy sullen alleen van desen Coningh upt Guy de Bres verhalen/ wanneer ende op wat tijden hy by sijne Propheeten tot Coning verclaert ende uptgheroepen is: ende verhalen eenighe daden de welcke hy ghebuppzende zijn Koningryck uptgerecht heeft: ten laetsten hoe dat sijn Ryck een eynde ghenomen heeft: ende hy nae sijne verdien-sien gestraft is.

Inden Jaere 1534. den 24. Junij soo verhief hem binnen der Ste-de van Munster een nieuw Propheet/een Gout-smidde van synen Ambacht/ genaemt Ian Tuilcolcur, oft gelyck andere schryuen Ian Tui-senschever, dese na dat hy de menichte des volck op de Markt verga-der hadde/ verkondichde dat den wille des Hemelischen Vaders was: Dat Ian Beoldt van Leyden, een Keyser des gantschen Aertbodems gemaect soude worden, ende dat hy hem met grooter macht ende heyreracht te velde stellende, alle Coninghen ende Vorsten sonder onderscheyt verlaen ende beroven soude, sparende allckenlick het gemeen volck, dat is te seggen, de gene alleen die de gerechticheyt lief hebben: op dat hy allo den stoel sijns Vaders Davids besate, tot der tijt toe dat hem de Vader het rijcke wederom eyschte. Want de goede menschen moeten in desen Werelt heerschen, nae dat sy alle de boose omgebracht hebben sullen.

Wat Antoon de Historie van Ian Beoldt. beschreuen hebben.

Dan wierek op wat tye Ian Beoldt. vooz Coningh verclaert wert.

Nu soo haest dese dinghen uytgesproken waren/ so viel Ian Becolde-
 van Leyden op beyde sijn kinten / ende heffende sijn handen op nae den
 Hemel toe seide: Liebe Broeders/ dit hebbe ick van over langhe wel
 ghebeten / maer ick en hebbe sulcx nochtans niet willen openbaren.
 Maer nu soo heeft de Vader enen anderen sijnen Dienaer verweckt/
 om dat te verkondighen. Hy geliet hem als hadde hy het Rijcke niet
 geerne aengenomen: maer greept niet min niet beyde sijne handen aen/
 want hy hadde over lange daer nae gestaen ende daer op toegelept.

Coning ge-
 wordt zyn-
 de/ maecht
 Officieren
 ende Dies
 waren.

Hy dan van een Cleermaker een Coning gheworden zijnde/ so stel-
 de hy van stonden aen de twaelf verhozen mannen af / de welke van te
 voozen gesamentlicken geregeert hadden/ ende metten name van Raets-
 Heeren versien waren: ende cleede hem selven soo heerlick ende kostelick
 als eenich Coning soude comen doen. Hy verkoos naer de wijze ende
 manieren bande groote Heeren/ allerlep Officieren ende Dienaren/ te
 weten een Stad-Houder/ een Hof-meester/ vier Secrete Raets-Hee-
 ren/ een Gateur/ een Cancelier ende tot Dienaren Schenckers/ Dooz-
 snijbers/ weremeesters/ ende Bou-meesters/ etc. ende verdeelde alle
 ander Officieren uyt naer sijn eppen welghevallen/ ende beval datmen
 hem twee Croonen van louteren goude maken soude: De schepde van
 sijnen sweerde was met goude bebeckt ende oertrocken: Hy hadde ee-
 nen Coninglichen staf in de handt/ een gouden keten om den hals/ ende
 desgelijcx oock spooren met gouden gespen. Met den corstien/ hy en was
 nergens mede becleedt/ dan met zijde/ met fluweel/ ende met goude/
 dwelck men uyt den Tempels der stad gheroost hadde. Sijn paerden
 waren oock desgelijcx behanghen ende becleedt met fluwelen ende gou-
 den behangselen. Doozts soo bestelde hy seker daghen in de welke hy ee-
 nen peghelijcken (die tot hem wilden comen om eenigherlep saken) ver-
 hooren soude.

Woe den
 Coning
 door den
 volcke ver-
 schijnt.

Ende als hy nu in het openbaer onder den volcke quam: so worde hy
 met sijn Dienaers ende ander Edel-mannen sijns Hoofs verghefel-
 schapt: ende hem volchden van achter seer naehy twee clepne Jongers
 te peerde sittende seer kostelicken gecleedt zijnde. De ghene die ter rech-
 ter zijden/ doorch de Croone ende den Spjel: ende de ander te link-
 ker zijden/ doorch een bloodt sweert/ wiens appel van louter gout/ ende
 met kostelicken Ghesteente seer rijckelicken verciert ende dicht besticht
 was. De Coning selfs blinckte aen allen zijden vanden goude ende ko-
 stelicken ghesteenten daer hy mede verciert was. Hy doorch enen gou-
 den Cloot ofte werelt in sijn hant/ daer twee sweerden crup-wijs aen
 gemaect waren. In v'ander handt doorch hy sijnen gouden staf. Hy
 hadde vooz Helckhardiers achtentwintich Mannen/ alle op sijn Hoofs/
 int groen en blau gecleert met witte hoeden/ om daer door een Hemelsche
 ende Werdtliche macht te kennen te geben. Op den riem des Conings
 mette welke sijne lendenen omgozdet werden stont geschreven: Gods
 crache is mijn macht.

Den tijtel van desen Coning werde aldus gestelt ende gheschreven.

ICK

Ick Ian van Gods ghenade ende door de cracht des nieuwen toecomen-
den Rijcx inden Tempel Gods. Dienaer der Gherechticheydt. Titel van desen Cos-ning.
Ick Ian Coning des nieuwen Ierusalem, Coning der Gherechticheydt
over de gantsche Werelt. **H**p liet oock geit / te weten seekere soozten
van **Dalers** slaen / waer van de figuren hier bozen **h**p sijne astronomie-
septinge gestelt ende gebzucht zijn: maer de voornoemde **Dalers** (ghe-
lyck als ick eene gesien ende noch tegenwoordich hebbe) en waren van
geen goet silber / maer alleen van peauter.

Den staer en heerlijcheit van sijn sonderlingste **Hups**zoutwe / de wel-
ke **h**p albertweerdichste hielt (want **h**p hadde veel **Wouwen** tseffens)
was gelijck als den sijnen. Sijne knechten de welke hem in sijn **Ca-**
meren ende int **Dofdienden** / waren al tsaem int groen gecleedt / welker
clederen met eenen **h**ypnē boozde geboort ware / op de montwe stont een
Werelt met een cleyn **Crupsken** daer boven op / met noch twee sweer-
den **crupf-wijs** geblocht. **O**p de markt hadde **h**p eenen **Contnelicken**
Thoon oft **Setel** seer hooge verheben / op welcken men met drie **tray-**
pen op **ginch**. **W**aer op **h**p op seker daghen ging sitten om sijn onder-
danen te oorzelen / ende alle werchillen ende questien te bejedingen : den
selven **Setel** was allomnie met goude ende kostelicke ghestecen ver-
riert.

Den thoon
des Co-
ning.

De saken / gedinghen / ofte clachten / om welker wille men **h**p hem
quam / waren meest om der **Wouwen** / ende d' **asscheptinge** van dien /
het welch daer seer gemeyn was : soo dat sommige drie **h**p nae alle haer
leuen lanck t'samen geleest / ende **h**ups gehouden hadden / die worden
van den anderen geschepten / nae de **Wetten** van desen **Coning**.

Het gebeurde op een tijt / als de **lupden** op de **Markt** vergadert wa-
ren / ende seer nae **h**p malsanderen stonden / op dat **h**p te beter hoozen
mochten / so spranck **Knipperdolinck** (de welke een vande grootste
Officieren was / maer naemaels vanden **Coning** tot een **Beul** ende
Scherp-rechter gemaect wert /) hem op het **hoof** / ende **cruppende**
alsoo verheben op **handen** ende **voeten** / soo asende **h**p den eenen **booz** /
den anderen nae in den **mont** / seggende : **D**e **Vader** heeft u **geheplicht** /
ontfangt den **heplighen Gheest**.

Het schen-
dich be-
docht ende
lasten van
Knipper-
dolinck.

Op eenen anderen dach soo bestondt **h**p booz den **Coning** te **dansen** /
seggende : **S**iet / alsoo **placht** ick met mijn **Beerne** te doen : maer mi
heeft mi den **Vader** bevolen / dat ick sulcx booz den **Coning** doen sou-
de. **W**aer om dies wille dat **h**p des te vele maecte / ende dat daer geen
epnde of en **quam** / soo wort de **Coning** gram / ende **ginch** hem. **D**ies
clan den anderen terstonts op den **Contnelicken** stoel / maer de **Koning**
sen **ingang** comende / wierp hem van **boven** neder / ende dede hem drie
daghen lanck **gehangen** setten.

Dewyl het **beleg** van **Munster** gebuerde / soo lieten hare **Prophe-**
ten eenen **Boeck** uptgaen / welcken **h**p den naem gaben / **D**e **Weder-**
oprechtinge, &c. ende daer in hadden **h**p de **verboemelicke** **Leeringe** van
Munster / met noch meer ander **ontallicke** **d**walingen **gestelt** ende **ghe-**
schreven

Naem van
eener nieu-
wen boeck.

scheyden. Maer tselve altemael/ wiert haest dooz de Leeraers des Eu-
angeliums verwoyzen ende wederlept.

Cozts daer nae/ inde maent van Augustus/ omtrent den dach die-
men S. Bartolomeus dach naemt/ soo quam Ian Tuifcoeur, anders
Ian Tuyfenschever, haren nieuwen Propheet/ ende blies de Trompet-
te achter straten/ ende riep/ dat hem elck inde wapen stellen/ ende aen't
Dortael des grooten Tempels binden soude: want men moest den
Opant vander Stadt verbyggen. Daer vergadert zijnde/ so vonden sy
de maeltijt/ welke de Koning laten bereyden hadde/ al bereyt staende:
ende hen krozt bevolen/ dat sy hen aen de tafelen setten/ eten ende dzint-
ken souden/ het welck sy deden: Ende het getal der Tafelnoten was
vier duysent: De Koning en Koninginne met haer Hof-gesin dienden
ter Tafelen. De maeltijt by nae geeyndicht zijnde/ soo gaf de Koning
eenen pegelicken een stuck ongeheest Broot/ spreckende: Neemt, eer,
verkondicht den doot des Heeren. Doozts soo repkte de Koninginne
den Cop oft Kelck/ seggende: Drinkt, ende verkondicht den doot des
Heeren.

Het Nacht-
mael van
die van
Munster.

Als nu dit schoon Avontmael gheeyndicht was/ soo clam haren
Propheet op den stoel/ ende vzaechde hen/ of sy den Woorde Gods ooc
wilben gehoozsaem zijn? Sy antwoorzen al te samen/ Jae wy. Doozts
sejde hy/ Dit is den wille des Vaders/ Als datmen achtentwintich
Leeraers upseynden sal/ die dese Leeringe in de vier hoekē der werelt
upt stropen sullen. Daer nae soo noemde hy de een nae den anderen/ en-
de ver claerde hen haer plaetsen/ waer elck henen trecken soude om haer
leere te verheyden: Van dese nieuwe ghecozen Apostelen werdender
fesse naer Oenbrugge ghesonden/ ende oock so vele nae Warendozf/
achte tot Susar (andere seggen Zopst) ende oock soo vele nae Coeshelt:
de welke meest al vande Wagsstraten vande voornoemde Steden als
opzoerighe ende seditieuse menschen gestraft ende gedoodet wierden.

Wat seyn-
dinghe der
Leeraers.

Doozts soo ginch de Coning ende de Coninginne met de ghene die
ter Tafelen ghedient hadden/ oock met den ghenen die bestelt waren om
henen te gaen naer de voornoemde Steden ende Welcken/ haer Avont-
mael te houden. Ende soo sy aten/ stont de Coning op vander Tafelen/
seggende: dat hy eenich bevel van God den Vader ontfangen hadde.
Ende want daer by ghevalle een Krijchsmā ghevangen was/ is dese
vanden Coning beschuldicht/ dat hy een verrader als Judas gheweest
was/ so nam hy desen/ ende onthalsde hem met sin eygen hant. Dit
beschiekt zijnde/ quam hy wederom aende Tafel sitten/ ende verhaelde
daer woos een eluchte het vroom seyt dat hy bedreven hadde.

De Coning
onthalt ee
Krijchsmā/
mer sijn ey-
gen hant.

Whter siet ghy dat desen Coning in de bedroefde ende bloedige Tra-
gedie van Munster, niet alleen den persoon vanden Coning (de welke
hy al ten tijden als hy tot Leyden Weden-rijcker/ jae zelfs Keyser vande
Itamer gheweest is/ seer geern speelde) vertoont ende ghespeelt heeft:
Maer daer beneffens mede (welck wooswaer niet Coninglich en is)
den dienst ende de Persoon vanden Beul ofte Scherprechter ghepresen-
teert

De Coning
is een bloe-
dige Krijcher.

teert heeft/ blyckende het selfde noch by een ander exempel/ ghelyck als volght. Daer den eten/ soo dede men de boozschyden achtentwintich by der nacht ter Stad upt gaen. Ende men gaf hen elck boven haer teergelt noch sommighe stucken gouts/ om die tot sulcker plaetsen ende stedden/ daer men haer Leeringhe weygeren ende niet oemmenen en soude/ tot een teecken van haer eeuwich verberf ende berdoementisse te laten/ als sulcke Leeringhe des byedes ende der salicheyt ghewepghert hebende.

Hier nae/ als de Stadt van Munster vanden Bisschop crachtelick belegghert was/ ende de hongher-noot binnen der Stad soo groot was dat daer vele van hongher ende gebreke stozben. Een vande Coninginnen (want hy hadde veel Vrouwen tseffens) ghenaeint Elise (ofte ghelyck een ander sept Else Wantcheerders) beernisse met den volcke hebende/ gheraechte tot den anderen Coninginnen te segghen/ dat sy niet en conde ghelooen dat God wilde datmen het volck soo van hongher liet sterben. De Coning die van als binnen sijner huyse wel versien was/ niet alleen tot behoeff sijner noodbrusticheyt/ maer wel om noch goede tafel te houden/booz meer als twee hondert persoonen/ wetende dat sy sulcx gelept hadde/ lepde haer niet alle den anderen Coninginnen op de Marcat/ ende beval hen dat sy alle gelijck op haer linten vantsom deser Elise vallen souden: Het welck ghedaen zijnde/ soo track hy sijn swaert upt/ ende sloech haer het hooft van den lybe: maer hier mede noch niet te byeden zijnde dat hy haer ontschuldich booz zijt ergen handden omghebracht hadde/ vercladt haer doode lichaem met een groote schandvlecke/ seggende dat het een Hoere was/ op dat hy die also qualick berucht ende stinkende makende soude. De andere begonden naer dese schone heerlicke daet te singhen: Eere zy Gode in de hoochste Hemelen, ende danckten alsoo den Hemelschen Vader: Boozts stelden sy haer te dansen/ ende de Koning lepte den repdans/ ende vermaende den armen volcke/ die qualick sout tot haren hzoode meer en hadden/ dat sy hen oock hzolyck maken/ ende daer mede dansen ende springen souden.

Wlhaetwel de Wozgeren inden uptersten hongheruoot gecomen waren/ alsoo darsse katten ende honden/ ratten ende muspen moesten eten/ omme het uptgeerde ende uptgemergelde lichaem eenichsins te onderhouden: so lieten sy haer nochtans van desen verlepder/ met vele ende groote bedrieghende ende ybels belosten bedrieghen ende ophouden/ de welke in sijn Hof niets ghebreck en hadde/ maer noch genoerch booz twee Maenden versien was/ booz hem ende sijne Wabelinghen. Men ginc te raede/ hoe men de Stadt wederom met spijse boozsien moechte/ om dit te versozghen/ soo heeft een van des Conings Dienaers ofte Secretaris genaemt/ Hansken vande Laegestraet, op welcken hy hen gantschelick vertroude: Dese beroemde hem ende nam aen/ de Stadt wederom te versozgen van spijse ende van nootelijcke behaefsten/ ende bye hondert Kuychsvolcx tot haeren behulp daer inde Stadt te byezghen/ ende dit alles binnen veertshien daghen tijts. Den last vanden

De Coning ontboofte ene van sijne huyse vromen ghenaeint Elise.

De Coning dans den repdans met de Coninginnen.

De Stadt wert bevermelich aen den Bisschop verhoecht.

Koning ontfangen hebbende/ trecht terstont upt der Stadt om sulcx te verrichten: maer doet heel wat anders / want hy trock nae de vpan- den ende vercocht den Bisschop de Stadt booz ten somme gelts / aen- biedende sijn leven te verliesen soo hy des nieten dede. Den tijdt om sulcx te volbringen/ woxt bestelt op S. Jans abont/ 'snachts ten thien upzen/ ende beloofde hen de poorte vander Stadt te doen openen / be- halven dat sy al stillekens tot booz de Crupf- poorte quamen. Boozts soo troock desen boozsz. Proband- meester wederom ter Stadt- waertg- inne/ ende vertroofte den Koning / seggende / dat hy alle dinghen wel versoght hadde/ ende dat de spijse ende Artychf- luyden binnen veertghien dagen al heerlich zijn/ ende comen souden.

De Pro-
bandmees-
ter troof-
de Coning
met valsche
toefegginge
van victua-
le ende
versij volc.

Werde
hongernoot
binnen
Stadster.

Als nu den bestelden dach daer was/ soo septe hy tot den ghenen die de wacht hielden/ als dat hen desen nacht Artychf- volck ende spijse genoech comen soude/ maer als sy 'volck souden sien comen/ dat sy dan stillekens zijn/ swijgen/ ende hen wel wachten souden van eenich ghe- rucht te maecken. De poorten wierden ter bestemder tijt geopent/ ende de vpannen quamen in: De Lofe vander Wacht was hen gegeven alsoo daer sonder eenigen hinder tot inde Wacht quamen/ en sloeghen de Schaer- wacht door/ desgelijc oock de ander Wacht. Sy dan aldus in der Stadt geromen zijnde/ so sloegen de Trompetten alarm: De Coning niet den sijnen sielden hen terstonts in de Wapenen/ ende vze- hen den vpann wederom te rugge tot aen de Poorten van der Stadt/ welke de Bozghers wederom roeghesloten hadden: De vpannen die noch buyten stonden/ ende noch niet binnen ghecomen waren / vzaen de Poorten van buyten met ghewelt wederom op. Want sy hoornden hoe datmen hen tegens haer Volck van binnen selde. Sy dan oock al- so ingecomen zynde/ staken hare Waendels op / ende lietense vliegghen. Die vander Stadt hielden inden eersten aenstoot een wepulich tegen/ en hadden hen op de Marcht ghestercht/ alwaer dat den stach seer groot was/ ende veel dootgeslagen werden.

De Coning
wort ghe-
vangen.

De Coning Jan Boccoldsz. en noch twee Bernaerd Knipperdollinck, ende Krechtung worden ter selver upzen gevangen: Maer Roiman sien- de dat daer geen hope meer en was liep met geboogghen hoofde in den hoop/ daer de vpannen diecht ende best ghesloten waren/ alwaer hy boozsteken woxt. Want hy vzeerde levendich in haer handen te vallen/ ende gevangen te werden. Als de Wederboopers bernamen dat haren Coning gevangen was/ soo ontviel hen de moed/ ende verberchden hen d'een hier d'ander daer in de Kelberg/ in de heptuelt: liden/ ende in an- der gaten/ hoeken/ ende Winckelen/ ten besten dat sy konden: ja had- de het mogelicken gheweest/ sy hadden hen geerne in der Maupen ho- len verbergen.

Men plonderde ende besochte de Stadt thien dagen lanck buytende/ ende men vont noch in des Conings Hof booz twee Waenden Leef- tochts genoech/ ende dat wel om twee hondert sterke mannen te voe- den/ die de Koningh booz sijn Wacht onderhielt/ ende hierentusshen starf

starf het arme volck van honger.

Albus wiert de Stadt van Munster ingenomen den 25. Junij/ des Jaers 1535. Ende de Coning wozde den derden dach daer nae tuschen den Krijchlieden/ drie inglen van daer gehoert/ ende op een Slot geset/ het welke Dulme genaemt is. Soo haest als de Bisschop den Koning vernam/ soo riep hy ende seyde: O ghy ongeluckigh Menschhe, hoe hebt ghy my ende mijn armie volck bedorven, ende gantsche-licken gescheent.

De Coning
werdt vera-
doort na de
Bisschop.

De Coning antwoorde hem seer haest hoochmoedelich met een hoo-
beerdich gelaet/ hem selven verheffende/ ende de Bisschop verachten-
de: Ghy Paep (seyde hy) wy en hebben u niet een mijte schade gedaen,
maer wy hebben u een stercke Stadt in handen geleverd, dietegens alle
ghewelt houden mach. Maer hebben wy u in ander manieren eenighe
schade ghedaen, soo willen wy u wedsrom rijk maecken, indien ghy
slechts onsen raet volgen wilt. De Bisschop dit hoorende/ en conde
hem niet onthouden van laccyen/ ende vzaechde hem in wat manieren
hy hem doch rijcke maken konde? Soo antwoorde de Coning: Doet
eenen yferen korve of kevie maken, ende laet dien met leeder overdec-
ken, voorts suldy my daer in steken ende verbergen, ende doen my al-
so tgebeele Landt om voeren, ende en laeren my niemant sien, dan den
genen die u eenen stuyver geven willen: door dien middel suldy meer
gelts ontfangen, dan ghy inden Krijch gelaeten ofte verteert hebt. Het
welck de Bisschop oock also terstone in het werck gestelt heeft/ ende de
Coning werde den 20. Januarij 1536. met sinen twee medeghesellen
tot Munster wederom gebrocht/ ende werden elck in bysondere gebane-
kenisse geset. Men was de twee nabegende daghen vast besich met
hen Christelicke onderwijlingen te doene/ om hen van haere dwalin-
gen te bekeeren. De Koning bekende zijn misdaet/ ende nam sijn toe-
vluchte tot Christus door vperige gebeden. De andere twee en wilden
haer schult niet bekennen/ maer beschermden hartnechtliken haer
saecte ende booznemen. Des anderen daechs daer nae/ dede men den
Koning op een schadot comen/ ende daer wort hy aen eenen slaect ghe-
bonden/ ende van twee Beuls met gloepende tangen genepen. Hy ver-
broech de eerste drie neyen sonder een woort te sprecken: maer daer nae
soo en hield hy niet op van de barmherticheit Gods aen te roepen.
Sijn lijf wozde hem tenemael verscheurt/ ende in stukken genepen/ het
welcke wel een groote upze lanck geduyde/ ende meer: ende om hem te
eer wech te helen/ soo stakmen hem een sweert dwers door sijn lijf.
Sijne medegesellen wozden oock alsoo omgebroyt. Haer Uchamien
wozden in pfeven hebien ofte horyden gesteken/ ende alsoo in het opper-
ste van S. Lambrechts Toorn opghedanghen/ tot eeuwiger gedach-
tenisse. Sulcx was het eynde der Wederhooperen ende Swermge-
sen van Munster.

Stact des
Conings
van Mun-
ster om den
Bisschop
rijck te ma-
ken.

Werdt wes-
der tot
Munster
gebracht.

De Coning
bekent sijn
misdaet.

Doot des
Coning.

Dus verre hebbe ick dit meestendeel upt Gwyde de Bres ghememt. Beslypt ba
Ende hier hebt ghy/ waerde Leser/ het broedich ende ellendich eynde Ian Beau-
van coldsz.

van desen Coning Ian Boccoldsz. de welke dese Coningliche weerdicheyt (soomen die soo noemen mach) niet langher als een Jaer beseten heeft. Want opten 25. Junij des Jaers 1534. werde hy vercozen ofte geroepen/ ende opten 25. Junij 1535. daer aen volgende/ werde hy van des Bisschops van Munsters Crijchli- knechten gebangen ghenomen ende wech gedoert/ een jonck man sijnde niet veel ober de vijf- en- twintich Jaeren out: In welke straffe geroechsaem gesten wert/ dat de Goddelicke wyzake de godloose menschen altyds opte hielen is/ ende niet op en hout van die te verholghen/ tot dat de selve haere verdiende straffe ontfangen hebben.

Maer dien dat vanden Geleerden D. Marcus Zuerius Boxhornius in zijn Hollants Theatrum, een pertinente ende waerachtige beschrijvinge van desen Coning ende igene binnen Munster in de Belegeringhe/ ende na de overwinninge gedaen ende geschiet is/ zo hebben wy goetgevonden/ die selve alhier in te volgen/ beginnende pag. 205. aldus:

Historie
van Ian
van Ley-
den, Ko-
ninck der
Weder-
doopers
tot Mun-
ster.

Ick come nu tot dien befaemden Koninck der Wederdoopers, Ian van Leyden, die van zijn Ambacht Cleermaecker zijnde, int Jaer 1534. heeft over al in Duytlant groote beroerten verweckt: ende ten lesten Munster inghenomen wesende, de Hooft-stadt van Westfalen, heeft gestraft gheweest naer de verdiensten van een soo groote misdaet. Mijne behaecht te schrijven van dit ellendigh beleghe van die Stadt ten tijde der Belegeringhe, ende van d'uyterste van Ian van Leyden Koninck, ende zijn mede-ghesellen *Knipperdollingh*, ende *Kreeblingh*, igene dat *Antonius Corvinus*, die alle dingen ghesien heeft, ende seer neerstelijck ondersocht, eertijts geschreven heeft in een seer geleerden Briefaen Georgius Spalatinus. Dit zijn de woorden:

Een Rullius heeft den oorspronck geweest van dese elenden, een Hollander, teenmael geboren tot ontrouwicheyt, ende om de goede Wetten der Steden te beroeren ende te bederven. Als dese een korten tijt voor de Belegeringhe uyt de Stadt reysende, hadde gheleden op een ander plaetse de straffe van sijn schelmeryen, heeft een medegeselle gehadt genaemt *Rotman*, een Man also oproerich, alsoo boos, alsoo ongetrou als zijn medeplichter. Desen heeft begonnen binnen de Stadt te saeyen met het toedoen van *Knipperdollingh* het senijn der Weder-dooperyen eerstmael in secrete vergaderinghen: daer naer als hy tot hem ghevoecht hadde alle Oproer-maekers ende seditieuse menschen, alsoo dat hy lichtelijck achrede bevrijt te worden van het geweld zijns tegenpartijders, heeft begonst opentlick de Wederdooperye

perye te belijden, ende also voort alle neersticheyt te doen om de be-
roerten op te roeyen, ende te verwecken. Ende tis onmogelick uyt
te spreecken, hoe dickmael datter naer de Maret toegelooopen sy ge-
weeft, hoe dickmael datter tot de Wapenen sy geroepen, hoe dick-
mael datter gehoort sijn geweest de spottelicke stemmen der oproeri-
ge menschen, vermanende tot boetveerdicheyt, ten sy dat sy wilden
terstont beproeven den toekomenden dach des Heeren. Sy verhalen
dat *Knipperdallingh* dickmaels gewoon was, als een uytinnich oft be-
seten mensch, te loopen door al de wijcken der Stadt, ende dat hy
alsoo aen een yegelijk die hy gemoette aenblaefde, ende dese woor-
den sprack: Ontfanght den Heylighen Geest. Wat souder kunnen
dwaeflicker oft beclaechelicker gepeynst worden, als dese toveryen
ende guychelryen? Ende dit schouspel heeft so toegenomen ende so
verre geloopen, dat het niet heeft kunnen versacht noch versoet wor-
den door d'Ambassadeurs van de Landtgrave onsen Doerluchtichsten
Vorst, (die nochtans te voor hadde gemiddelt d'oneenicheyt tusschen
den Bisschop ende de Stadt) noch door de Brieven van ander Ste-
den. Daer sijn dan Propheten opghestaen, de goede luyden sijn uyt
de Stadt geworpen, de goederen sijn berooft, ende soo voort sijn in
de Stadt sulcke nieuwe dingen bedreven, dat her geloovelick is, dat
den Turck selve, hoe onbermhartich ende Barbarisch dat hy sy, die
niet en soude verdragen hebben by de zijne. Waer door, alle hoope
wech genomen wesende van beternisse, dat de Belegeringhe is ghe-
volcht. Ende als het stormen tweemaal ende meer qualijck gebruyet
was, ende als de Stadt met verscheyden Schanffen op alle zijden be-
sloten was, sy hebben haer verstout een ander stuck aen te vanghen.
Alsoo moetwillich sijn sy gheworden met een oft twee victorien.
Want sy hebben een Koninck gemaect, die in alles soude bevel heb-
ben. Sommige dencken, dat hy sy gemaect geweest van den volc-
ke. Maer den Koninck selve heeft my geseyt, dat hy tot dese hooch-
heyte verheven is geweest van eenen Propheet, aen den welcken Godt
soude die faecke door een gesichte geopenbaert hebben: hoedat het
sy, gemaect wesende, hy heeft sich selve alsoo gedraghen, Dat alle
dingen hem bedient worden op Conincklike maniere. Hy droech
een Croone ende Conincklike Diademe, hy wert gevoert op een
Peerd door de Stadt, gebruyckende vergulde Spooren. Als hy er-
gens gingh, reeden voor hem twee knechtgens, behalven een ander
hoop

hoop Dienaers: van de welcke een droech een Sweert, den anderen het oude Testament. Ende daer was straffe ghestelt over die, die den Coninck voor by tredende niet en souden eeren. Hy hadde het Hof met Regeerders ende Officien alsoo ingestelt, dat hy dat niet wijfelicke soude hebben konnen doen, als hadde hy een Coninck geboren geweest. Want hy heeft een wonderlijcken Constaer geweest, in die dingen te bedencken, die betaemden de Coninckelijke pompe ende cieraet. Daer-en-boven was hy in ziju moederlijcke Tale wel-spreeckende, hy was schalck, bedriegelijck, ende argelist. Hy wilde, datmen de Coninginne soude eeren op ghelijcker maniere, onder de welcke hy oock d'andere Huysvrouwen, oft liever by-slaepers, hadde gestelt ende bevolen de selve Coninginne te gehoorsamen. Hy heeft een van die met sijn eyghen handt ghedoot, (want sy 14. in getal waren) om dat sy versmade de dingen die aldaer gedaen werden, ende also voort haer bereyde om aen den vyant over te loopen: ende selve heeft hy gedaen in het Paleys der Coninginne, misschien om aen d'ander een vreesse aen te jagen. Welck feyt als ick hem daer naer tegenwierp, even ghelijck een Barbarisch oft Schytisch werck, heeft hy geantwoort, dat hy, 'igene geschiet was, met het ghebiet ende bevel des Prophetes ghedaen hadde. Hy heeft met sulcke gelijcke wreetheyt al die ghene bevolen te dooden, die bestonden te weder-roepen ende te staen tegens sijne boose raedt-slagen ende daden. Van welcke saccke is noch getuyghe een Lindenboom, niet wijt vande Kercke der Canonicken, aen den welcken gebonden sy gearchebuseert werden. Ick sal hier by stellen een Exempel van dwaesheyt ende lichtvaerdicheyt: Daer is een Vrouwe gevonden ten tijde der Belegeringe, die beloofde te doen aen den Coningh, 'igene certijts Judith gedaen hadde aen Holofernis: ende dat sy niet en soude in de Stadt keeren, voor dat sy des Bilschops hooft met haer weder brochte. Ende sulcke menschen en sijn niet ontbroken, die aen die sotte beloften dwaeselijck haer gheloove gaven, ende oordeelden datmensse verciert moesse uytstenden om dit schoon feyt te volbrengghen. Maer soo groote een vermetelheyt ende onsin-nicheyt, heeft naer korten tijt een eynde genomen, want van den vyant gevanghen wesende, heeft de misdaet bekend, ende is daer naer door den Scherprechter geexecuteert gheweest. Hoe wel alle dese dingen seer quaet ende tot nu toe ongehoort zijn geweest, nochtans souden

Hy had-
de 14.
Wijs oft
by-sla-
persen.

Judith 13.
10. vers.

fouden sy noch sonder twijffel veel arger bedreven hebben, ten ware dat het hadde geweest, dat sy ten laetsten door Godes goedertieren- heyt, begonden gebreck te hebben van alle dingen, ende dat de Stadt door verraet hadde ingenomen geweest.

Want sy is ingenomen geweest door de Cruys-poorte, als een uyt- looper geleyde des Bischops Krijgh- volck inde Stadt, eenige vande Wachters doot blijvende. Den Koninck is ghevangen, ende tot den Prince geleyt, *Knipperdollingh* is oock ghevangen met eenen *Krech- tingh*, die van den Raedt des Konings hadde geweest. Maer de Stadt wesende geplondert, heeftmen eerstmael bevonden, in wat ghebreck van alle dingē sy geweest zijn, hoewel dat d'overloopers ooc yet daer af al geseyt hadden. Den hongers-noot van Saguntum heeft teene- mael onverdragelick ende seer groot gheweest, als het door de Bele- geringe van die van Carthago benauwt wert. Daer is tot Hierusalem een alsulcken grooten honger geweest, als sy van Vespasianus worden belegert: maer de Weder-doopers van Munster en hebben in gheen dingh die niet minder gevoelt. Ick hebbe selve daer veel Boecken gesien, van de welcke het af-getrocken leer, hadde aen die arme el- lendige menichen voetsel gegeven, ende sy sijn tot sulck een benaut- heyt gecomen, datter geenderhande leer so hart en was, dat hun geen spijs geworden en was. Iae ick weet, datter daer oock kinders op- gefret ende gegeten zijn, het welck ick gehoort hebbe van die per- soonen, die aldaer gevonden hebben eenige Reliquien ofte oveblijf- selen, wesende naer het innemen der Stadt, waerachtighe getuyghen, van het gene de Ouders gedaen hadden. Nochtans soo en is niet al- sulcke benautheden de boosheyt van die verlooren boeven niet ver- mindert, alsoo dat sy dit niet teghenstaende somtijts dansten, ende schou- spelen maectten, ende alle Kercken af-braecken ende ver- derfden. Sy hebben tegen de Beelden alsoo seer verstoort gheweest, dat sy oock d'aensichten, oogen ende monden der geschilderde op de muynen ende vensters leelijck mismaectt hebben. Daer en is nim- mermeer by hun gemelt geweest van opgeven: want de Propheten en lieten niet op van seer ydelijck te beloven topbrecken der bele- geringe. Ick keere wederom tot den Koningh, van den welcken ghy verboeckt datmen u yet seeckers verhaele. Desen, naer dat de Stadt veroverd ende opgegeven was, als men hem hier ende daer voor een vertooninge geleyt hadde, is ten laetsten inden Kercker ghes-
ten,

De Stadt
wort in-
genomē.

Saguntū
is een
Stadt in
Spanjen
gelegen.

Grooten
hongers-
noot tot
Munster.

Kinders
gegeten.

Geboort
12
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

ten, niet tot Munster, maer in een seer sterck Slot van den Prince, die sy noemen *Bekergern*, *Knipperdollingh* ende *Krechtingh* gheleyt wesende tot *Horstmar*, ende aldaer geworpen inde banden. Maer ick en weet niet door wat raedt dat sy soo lange inde geuackenisse sijn gehouden geweest, voor ende al eer sy gedoot werden, het en sy misschien datmen moet dencken, dat Gods goedertierentheyten heeft willen tijt geven, om van haer sonden te bekeeren, ende boete te doen: sy zijn voorwaer met vele woorden daer toe verweckt gheweest. Naer dit gevecht, is een ander strijt opgerefen met *Knipperdollingh* ende *Krechtingh*, die, gelijk sy niet en hebben te vergelijcken geweest met den Koningh, noch in schalckheyt, noch in wel-spreckentheyten, alsoo hebben sy ons meer verdriet ende walge aengedaen. Ende *Knipperdollingh* soude veel meer bequamer geweest hebben om te scherpen, als om van de questie der Religie te handelen. Maer ist dat yemant begeert de Beschrijvinghe van desen man, *Salustus* en heeft niet gheschreven van *Catalina*, het welc niet seer wel over eē en comt met dese persoon. Hy heeft van groote kracht geweest des Lichaems ende der Ziele, maer met een boos ende verkeert verstant. Den welcken ooc van sijne jonckheyt d'inwendige Oorlogen, Doot-slaghen, Rooverryen, ende de inwendige oneenicheden behaecht hebben, ende alsoo heeft hy sijn jonckheyt geoeffent. Sijn geest was stout, erghlistich, lichtveerdich, ende in alle dingen gheueynst, ende geconterfeyt, ander luyden haer goet begeerende, zijns selfs onmatich, brandende in wellusticheden, veel spreckende, van weynich wijsheyt, ende een groot herte, hy begeerde altoos onmatige, ongeloofelijcke ende al te hooge dingen. Ten anderen, naer dese onse strijden, en sijn sy niet lange in hechtenisse gehouden, maer sy sijn terstont naer Munster gelyt geweest om ghedoot te worden. Hier toe is gekosen gheweest den dach naer Sinte Agnes. 3 Daeghs voor dat den Coningh geexecuteert wert, ghevraecht zijnde, oft hy wilde datmen tot hem soude een Priester brenghen, aen wie, hy sijn sonden soude aen d'oore spreken, ofte niet. Hy heeft gheantwoort; dat hy niet en versmaede de aenspraecke ofte den raet van een voortichtich Man, ja dat hy het soude voor een groote weldaet houden, waert dat sy hem toelieten om te sprecken, met den Heer *Ian van Sibergh*, des Princes Cappellaen. Dese begeerte en is hem niet gheweygert gheweest. Want op dat hy dadelijck hebben soude, aen wien hy alle zjn misdaden soude openbaren,

Gedoot
den 22.
Januarij,
anno
1536.

baren, is tot hem gesonden dien hy begeerde. Die daer naet tot ons gekeert zijnde, heeft gebootschapt dat het leetwelen deses ellendigen mensch is wonderlijk gheweest, alsoo dat hy oock vryelijck soude beleden hebben: waert dat hy thienmael konde gedoot worden, dat hy voorwaer thienmael de doot wel verdient hadde. Ende dat hy nochtans niet daer toe hadde connen beweeght worden, dat hy soude de doolinge wederroepen van den Doop ende menschelijcke natuyre Christi. Hy beclaegde voor alle dinghen, dat hy seer bekommert ende seer droeve was, van soo dickwils ende soo hoveerdelijck versmaedt te hebben den getrouwen raedt, des doorluchtichsten Vorst den Lantgrave, den welcken hy nu verstont door een Godvruchtigen yver ghevoeght te hebben sijn bont-genoote Wapenen met den Bisschop, tegen sijn dulheyt ende die van de Stadt, wanneer sy alle soorten van goede vermaninghen versmaet hadden. Waert dat den Lantgrave tegenwoordich ware, dat hy soude ootmoedelijck vergiffenisse bidden van dit misdaet, welck hy begeerde ghedaen te worden van *Corvinus* ende *Kymus*, terstont als sy in het Vaderlant souden gekeert sijn. Sy sijn dan sanderendaeghs d'een naer d'ander ghetrocken geweest tot de Vierschare des Rechters, ende alsoo in ordere beschuldicht geweest. Sy hebben in den eersten den Koninck beschuldiger, hem teghenworpemde d'aldergrootste misdaden ende schelmstukken, die niet en konden geloochent worden: als kennelijck wessende geheel Duytslant door: die gheantwoort heeft, oft ghedreven sijnde door wanhoopinge, oft door verschrickinge des doots uyt sich selven getrocken, dat hy wel tegen den Magiltract gefondicht hadde, maer niet tegen Godt. Als oft niet op de selve maniere, tegens God ende tegens Godts ordinantie gefondicht worde. Hy is nochtans ter doot verwesen, met de belijdenisse van het Weder-doopen, ende de misdaden van muysterie ende lese Majesteit. Op dese maniere is de sententie des doots gegeven tegen *Knipperdollingb* ende *Krechting*, als sy beschuldighet werden om de selve misdaden, ende haer bedreven seyten niet en konden loochenen. Den Koninck eerst van al, als hy tot de plaerse des Gherechts gheleyt werde, die ghetimmert was een weynich van d'aerde verheven, knielende ende de handen samen gheleyt hebbende, heeft alleen dese woorden gesproken; *Vader, in uwen handen bevele ick mijnen Geest*, is aen de pael ende staecke ghebonden. Daer naer is hy een tijt lanck met vyerige ende gloeyende Tangen gepijnicht

pijnicht ende gedoot, met groote teecken van vreught ende blijfchap der Priesters, van welcke Munster heeft alijt seer overvloedich gheweest. Als den Koninck gedoot was, is *Knipperdollingh* geleyt om op de selve maniere ghestraf te worden, nochtans en weet ick niet, oft hy yet gesproken heeft, aen de stake gebonden wesende. 'Tis gewis dat de gene die niet soo verre stonden vande plaetse der straffinge als wy, verhalen, dat hy soude gheseyt hebben: *O Godt Weest mijn arme Sondaer bermhartich*. Anders tusschen de tormenten ende pijnighen heeft hy een eeuwich silentie ende swijgen ghehouden. Ten laetsten *Krechtingh* heeft zijn leven ghelaten met de selve pijn ende straffe, den welcken wy gehoort hebben roepen, de nijptanghen hem aenraeckende, sprack dese woorden: *O Vader, o Vader*. Hier sachmen vele menschen aen, die niet ghenoechlijcker soude hebben konnen aenkomen, als dese aenschouwinge was. Maer aen ons, ende andere menschen met ons, overdenckende wat hier in dese sake ghedaen is, tselve geschiet is geweest om onse sonden, en heeft het niet alsoo genoechlijck gheweest. 'Tis waer, zy sijn met recht ende goede reden gedoot: want wie is rechtsinnich die dat niet en sal belijden? Maer nochtans moeten wy oock onse sonden bekennen, der welke onmatichheit ende grootheyt Godt heeft willen wrecken in dese perfoonen, als met geesselen. Als dese groulame ende verdiende straffe ghenomen was van de misdadighe menschen, zy sijn ten laetsten gheslooten elck in een yser ende getrailede Korf oft Koye, alsoo dat sy van verre mochten ghesien ende bekendt worden. Ende zijn daer naer ghehecht aen het opperste van Sint *Lambrechts Tooren*; niet alleen om dat daer van een eeuwige memorie soude wesen, maer om dat sy souden aen alle oproerighe Geesten een exempel ende schrick wesen, op dat sy in toekomende tijden niet desghelijcx souden aenvangen oft bestaen. Ende dit is gheweest d'ongeluckich eynde van dit ongeluckich Schouspel.

Selstaem
exempel
naer de
doodt
vande
misdadi-
gen.

Dit is alle het ghene ick van desen Coning hebbe willen verhaelen ende beschrijven: ende sal desen eyndighende/ voortgaen ende comen tot de Beschrijvinghe van eenighe

Gheleerde Mannen/ de welke binnen Leyden ghebozen ende vooztghekomen zijn.

Belangende de Geleerde Mannen/ de welke alhier binnen der **Stede** Verhael van
de tot verscheyden tijden ghebozen ende vooztgeromen zijn: daer van eenige ghe-
sal ick alleen ghedencken ende verhaelen die ghene de welke ick (meest leerde in an-
dren bouwen
Leyden
ghebozen
wesende.
oeste bekent gemaect zijn: wesende als waerdige lichten van de Stadt
Leyden: Ick sal de selve soo naer als wy hebben konnen vernemen pe-
der op hare tijt stellen/ beginnende vande oudste nederdalende totte jong-
ste toe:

HEER PHILIPS VAN LEYDEN,

De welke alleene den name van Leyden niet ghehadt en heeft om dat Philippus
hy alhier binnen der **Stede** ghebozen was/ maer oock mede/ om dat vā Leyde.
hy (nae de ghetuygenisse Iodoci Franconis, die hier nae in dit Register een trefelic
ber Geleerden van Leyden, 'tsjunder plaetse mede gebacht sal werden) geleert man
afgekomen ende ghepuzen was upt het Edele ende Ridderlike ghe-
sachte van Leyden: van welke gheslachte ende eenighe Heeren der sel-
ber hier voozen inde Beschijvinghe van Koning Willem vermaen ge-
daen werdt. Heer Philips is alhier binnen deser **Stede** ghebozen ende
vooztgebracht hy den Eersamen Pieter Gouburgh. ende Christina Fran-
cken Dochter, van sijns Vaders wegen was sijn Groot-Vader Heyn
Philips zoon, ende sijn Wuyf-vrouwe was Gouburch ghenamt: sijn Ouders
Groot-Vader van s' Noeders weghen/ hiere Franck Arents Hoddens van Heer
zoon, ende Liddeld was Franck Wyff genaemt. Dese Philips van Ley- Philips
den is gheweest een man van groote werenschap ende gheleertheit/ ge- van Ley-
sichmen sulcx eenichsins afnemen kan upt sijn Boeck 'twelck hy ghe-
schreven heeft (De Republica curâ, & sorte Principantium, &c. vande
Regeringhe van Landen ende Steden/ met wat sozghbuldicheydt/ op
wat wijsse ende manieren een Prince ofte Grave/ in't regeren van sijne
Landen hem behoort te dya ghen/ ende verscheyden andere dingen daer
aen elebende: welck Boeck alhier binnen deser **Stede** ghedrukt is in-
den Jaere 1516. hy Ian Severijns zoon. Om sijn groot verstant ende
kloechheits wille/ is hy ghebruykt ende verhozen gheweest tot ver-
scheyden Diensten ende Offitien/ want hy is gheweest inde vermaerde
Academie van Paris, Professor Decretorum, ofte uptlegger vande Gee-
stelicke Rechten: zijnde daer gheworden Doctor Iuris Canonici, int
Jaer 1369. s'maendaegs nae S. Loy, ghelijck als hy selfs schijnt te
kennen te gheben int vooztz. Boeck Cal. xlv. § Quia qui negligens, &c.
Daer

Maer andere segghen (ende wy niet haer) dat hy was Licentiaet in beide de Rechten/ soo Wereltliche als Gerechtliche: tot Parijs een seker tijt de plaets van Professor met eeren becleedt hebbende/ is hy int Vaderlandt blijdelick ontfangen/ ende in grooten aensien in 's Heeren Hoven geweest. Want men bevindt/ niet tegenstaende dat hy Priester was/ dat hy is geweest Raadt vanden Graue van Hollandt. Per-
toch Willem van Beyeren, &c. de Wyfde vanden name: die syner sin-
nen naer byster werde/ als inde Historie te lesen is. Deses Woysts
byoodt/ seyt Philippus, dat hy langhe ghegeten heeft ende genutticht/
ende dat hy ten dienste van syne Woyst. Een. dit Boeck (daer wy af
sprecken) geschreuen heeft/ Cal. Lxx. § *Nam digna merces*. Hy is ooc geweest
Generael Vicarius, of Stede-houder vanden Bisschop van Vtrecht,
Heer Arnout van Hoorn, de welke geweest is de 49. Bisschop/ ende
den Bisschoppelicken stoel beseten heeft vanden Jaere 1371. totten Jaere
1378. toe: is desgelick mede geweest Canonich so tot Vtrecht, Ley-
den, als inden Hage, ende Cureyt tot Zierick-zee, als oock Thesozier
tot Camerijck, etc. Alsoo datmen upt alle dese vooyverhaelde Diensten
ende Officien seer lichtelicken afuernen kan / tgene ick te vooren gesept
hebbe/ dat hy een man van grooter geleertheit en wyshheit geweest is.
Hy heeft alhier inde S. Pancraes ofte Hogelantsche Kercke gesticht
en opgerecht twee Vicarien, ofte Preyben van twee Canonicken: het
een ten Outare van S. Andries de Apostel, ende 'ander ten Outare van
S. Nicolaes Bisschop, de welke hy ter gedachtenisse van sijn Vader ge-
wilt heeft datmen noemen soude de Vicarien van Gouburch, ende heeft
de selvighe met vele goederen/ soo Landen/ Pypsen/ Erven/ Renten/
ende Pachten/ etc. vooyzien ende ghedoteert/ oock ende altyt seer ende
vozderende het vooyz. Collegie ofte Capittel ten Hogenlande. Inden
Jaere 1372. heeft hy by Testamente ghedisponeert van alle sijne tyde-
liche haben ende goederen/ soo roerende als onroerende / insonderheit
van sijne Bibliotheque, de welke bestont in seer vele schoone ende rare
Boecken/ alle te samen metter hant gheschreuen/ want de Drucker po-
was te dier tijden noch ongebozen: welke Boecken by hem op een seker
kamer achter de Zupdt. sijde vande S. Pieters Kercke ghehouden
werden/ ende om haer schoonhepts wille/ vereert was metten name van
Salomons Tempel, ghelick ick sulcx te vooren int begin van mijne Be-
schrijvinghe verhaelt ende gesept hebbe. Men hout dat Heer Philips van
Leyden noch sekeren tijt nae de maerkinge van sijn Testament gheleest
heeft/ ende dat hy omtrent den Jaere 1380. inden Heere salichlick ont-
slapen is: ende niet grooter eeren begraven is inde Hogelantsche Kercke.
Diet van Philips van Leyden ende sijn Boeck vooyz. de Chronyck
van Hollandt Divis. xxv. cap. ix. Cis een saeck om te verwonderen
dat dese so treffelicke geleerde man/ niet en wert gedacht ofte beschreuen
in het Beghijst der gheleerde vermaerde Mannen/ dat hy nae ober 120.
jaeren by den Hooy-ghelcerden Abbas van Spanheim, Iohannes Tit-
themius uptghegeuen is/ tot der Gheleerden groot gherijf ende solaes.

Es Wie-
ser gewest
ende Raet.

Heeft twee
Vicarien
ende Pan-
craes Ker-
cke gesticht.

Wanneer
Philips
vā Leyde
ghesloeyen
is.

Maer

Maer het schijnt dat Philippus Schriften/ in weynsch coppen afgeschre-
 ven zijn gheweest/ ende doe int doncker verholen lagen ende als int stof
 begraven: va den dooden daer nae eerst opghewerkt/ ende aen den dagh
 ghebracht. Beneffens dit hoopverhaelbe Boeck/ daer oock ten eynde
 aen by staet Tractatus de formis & semitis Reip. ultius & facilius guber-
 nanda. toegecepgent ende gecedeiret de gantschen Capittelle ten Hogen-
 lande/ en met namen den eersten Deke Heere Wolphert vande Woude,
 heeft noch Philippus de Leyden geschreven Lecturam in librum tertium
 Decretalium, daer hy self mentie van maecht Cal. vii. § Licet aliis in lec-
 turâ. Waer mogelick wijs hy daer op sijn Lesse/ by hem gedaen inde
 Academie tot Parijs, ten tijde hy daer de Geesteliche Rechten was pro-
 fiterende. inde Testamentaire dispositie over sijne Boecken/banden ja-
 re 1372. daer onder andere van sijn Boeck De Cura Reip. & sorte Prin-
 cip. met sijn aenhangselen gesproken wordt/ ende maecht hy geene men-
 tie van dese Lectura in lib. 111. Decretal. Van mijn dunckt/ indtent de
 sijne waert was/ datmen daer upt noch wel andere sijne Schriften
 soude konnen visschen. Maer wat helpen ons de Titels ende namen/
 als wy de Boecken selver moeten ontbeeren ende missen? (Sal trooste-
 licher zijn ende aengenamer te aenhooren/ hoe seer de gheleerthepdt en-
 de de hoopplantinghe van dien in sijne tijden te Leyden geoeffent ende
 ghehand-haest wierde. Hy sepdt Cal. lx. daer hy de gheleerde penne/
 ende de Gheleerthepdt is pzygende/ ende verepcht den selfden in Pziz-
 ren/ Regierders/ etc. Quis venerandam caniciem Gerardi procedentis
 Alewini de stirpe, pro studio Reipublica undique circumspexam, ob
 sancta devotionis vestigia successoribus providis innotesceret (nota phra-
 sin saeculi, pro notam faceret) si Vniversitatem de Leyden miro decore &
 honorificentia radijs per viros literarum nullatenus augmentasset? Quis
 sagacis & fidelis defensoris Reipublica Theodorici de filijs Franconis ar-
 dorem pro fida sequela cognosceret, si incepta fortalicia & murorum
 ambitus, quibus conveniens literarum viris spatium adaptavit, ejus me-
 moriam condignam Vniversitatis precibus non jugiter acclamarent: ut
 Epistola planius edocet, quam cunctorum climatum unica gubernat-
 rix de moribus & vita praedictorum suis carissimis in Leyden destinavit.
 Tschijnt dat by ouden tijden de Gheleerden hier ter Stede meer als pe-
 wers elbers in Holland by een bergadert zijn geweest: Sijnde de Duing
 vande Lande self/ ende meer ander supden van vermoghen/ groote lief-
 hebbers ende Doesters/ den Musen altijt seer toeghebaen ende behulpe-
 lick: die welke tot boozt-plantinghe der selver/ ende gherijf der weet-
 suchtighe leerlingen/ haer hupsen gheopent ende de Boecken ghewillich
 ende dienstelick gheleent hebben/ om die thacen vernoegen te gebruy-
 ken: Alsoo het een peders gelegenthept niet en was de Boecken te koop-
 pen/ die welke om datse in franchijn ende pergament waren gheschre-
 ven/ seer dier ende qualtich te becomen waren. Die wel ter penne was/
 ende de lust hadde/ schreef dickwils de Boecken upt/ om de Coppe te
 hebben. Ende dees moepten en ontgagen haer niet soo Philips van Ley-
 den

Sijne
Schriften.Leyden
is bā ons
al een her-
berge ghe-
weest van-
de gheleer-
thepdt.

Philippi
twee Broe-
ders oock
geleerde
Mannen.

Twee broe-
ders van
Philippus
van Leyden
overleden
1372.

den self/als sijne vleeschelijcke Broeders/ die mede geleerde Mannen
sijn geweest. Maer offe yet selfs gebicht hebben ende ghemaeckt/ en
heb ick niet konnen vernemen. Dit vindet ick/ dat Heer Theodoricus
Poes, Curept op't Hogelandt tot Leyden/ met sijn eppen handt geco-
pieert heeft Doctrinale (Alexandri, pura) cum Gracisino : ende dat van
Heer Gerard Hoogestraet, Curept tot Dooztwijck af gheschreven sijn.
Epistola singularis sub certis metaphoris: Item, Boetius de consolatione
Philosophiae, met meer andere Boecken/ als de boozsz. Testamentaire
dispositie mede byzichte: hier onnodich te verhalen. Van dit moet ghy
weten/ dat dese twee voornoemde Priesters Broeders van Heer Phi-
lips van Leyden, hebde vooz hem int jaer 1372. deser werelt overleden
sijn. Voozts dat Philippus des sichtsche Bisschops Alberti van Hoorn,
Generael Vicarius geweest is/ en in sijnē Rade in verschepde vertchil-
ten vonnisse ende recht ghewesen heeft/ tynch hi selve in sijn Boeck
meer dan op een plaets. Waer van ick u teghenwoordich kan aenboj-
sen: Cal. xxx. §. Et intellige. Cal. xlv. §. Veruntamen. Ende dat hy een
van des Hofz-gesinde geweest is/ blijkt Cal. eod. §. Et tantum D. Box-
hornius seft in sijn Hollandr, pag. 203. Dat Janus Havtenus, alle de
wercken van Philips van Leyden, gegeven heeft aen de Bibliothecaris
alhier/ met een treffelick voozschryft. Dit is alle het gene dat van hem
tot mynder kennisse is ghecomen. Niet soo veele als ick wel van een
soo vooztreffelicken Man hadde gewenscht/ meer tgeen ick met naer-
sichtept (soo veel de rozte tijt toeghedraghen heeft) hebbe connen onder-
vinden.

ENGELBERTVS LEYDENSIS.

Engelber-
tus is be-
kent onder
de Geleer-
den.

De welcke van Gerardus Noviomagus gheuoemt werdt *Versificator &*
Grammaticus, is mede alhier vromen deser Stede ghebozen/ maer wans-
neer/ ofte van wien/ hebbe ick van niemant konnen vernemen: dan me
vindt inde schriften vanden vermaerden ende Gheleerden Groeninge
Wesselus, de welcke te dier tijden van wegen sijn Gheleerthept het
Licht der Werelt genoemt werde/ dat hy van hem inde beantwoozdin-
ge van sekeren Bries die Engelbertus aen hem gheschreven hadde inden
Jaer 1480. metten name ende tijtel van Magister vereert werdt. De-
sen Bries is onder andere stucken ende opuscula Wesseli, ioope de de
Aflaten/ s'haus macht/etc. van M. Luthero wijlen uptgegeven: daer
Wesselus schryft dat hy van jonghe aen met malcanderen kennisse ge-
hadt hebben/ de selfde met byeiben te schryben/ altemet vernieuwende.
Daer is onder anderen oock een Bries aen Wesselum gheschreven van
Heer Jacob Hoeck, Deken tot Daeltoijck: inde welcke hy Engelbert
van Leyden sijnen Meester ende Leeraer is noemende. So dat ick acht
dat M. Engelbert hoe een man op sijn dagen was. Van hoe lange hy
geleest heeft/ ende in wat Jaer hy gestorven is/ is mijn onbekent. Van
men bevint dat hy inden Jaer 1480. in sijn fleur geweest is.

IOAN.

IOANNES GERBRANDI.

Oste Ian Gerbrantsz. Dooyter deser Stede/ is een man gheweest van
 groeter geleertheit/ ende in sijne bloependen tijt gheweest inden Jaere
 1495. wanneer ende van wat Ouberen de selvighe gebooren is / hebbe
 ick niet konnen vernemen: hy werdt by Ioannes Trithemius, Abt van
 Spanheym (de welke mede tot sijnen tijde leefde) in sijn Boeck vande
 Gheleerde vermaerde **Wannen/** gedacht ende beschreuen met dese vol-
 ghende woorzen: Ian Garbrantsz. van Leyden, een vande Orden der
 Vrouwen-broeders vanden Berch Carmelo tot Haerlem, Supprior, (ost
 selbe/ soo in sijne **Hollantsche Chronijck** geschreuen staet/ Prior) van het
 selvde Convent: is een seer naerstickh ende gheleert man, uytnemende
 van verstandt, een welspreeckende ende treffelick Predicant, men hout
 dat hy geschreven heeft, een seer schoone ende treffelicke Historie van
 de Orden der Carmeliten ofte Vrouwenbroeders, twelck by hem in
 ehien Boecken veruact is: desgelijcx verscheyden Sermoenen die by hem
 gemaect ende gepredict zijn, ende andere Schriften die mijn mogen on-
 bekent wesen: leeft noch hydenten dage in sijn Convent tot Haerlem,
 onder den Keyser Maximiliaen int laer ons Heeren, als wy dit schrij-
 ven, 1495. Dus verre Trithemius. Onder alle de Boerken die by hem
 gemaect ende geschreuen zijn/ waer van het Register inde Bibliotheca
 Gesneri te vinden is; heeft hy mede geschreuen in **Latijnsche** Tale een
 Chronijck van Hollandt, Zeelandt, ende West-vrielandt, mitsgaders
 van't Sticht ende de Bisschoppen van Utrecht: welck noch ongedrucht
 is: maer is daer na uptgegeuen by D. Franciscus Sweertius, die de selve
 becomen hadde upt de **Bibliotecke** van Andries Schot van Antwer-
 pen, ende twelck daer na by den Auctoz vande oude **Hollantsche Dupt-**
sche Chronijcke/ seer gebuycht ende in vele saken by nae van woorde te
 woorde obergeset is/ gelijk den Auctoz selfs inde Woor-reden van de
Chronijcke met dese volgende woorzen getuycht/ herhaelt hebbende al-
 le de Nutheuren upt de welke hy sijn **Boeck** obergeset ende ghetrocken
 heeft/ seyt ten laetsten/ ende uyt Broeder Ian van Leyden vande Orden
 der Carmeliten, ofte onser Vrouwen-Broeder tot Haerlem, den wel-
 ken ick in dese Chronijcke seer gevolcht ende uytren Latijne in Duytsch
 getranslateert ende overgheset hebbe: Met dese sijne **Chronijck** heeft
 Broeder Ian Gerbrantsz. ghelijck als hy selfs inde Woor-reden aldaer
 bekent/ thien volle Jaren besich geweest/ om alles te versamelen ende
 in ordje te stellen. Ende is daer naer in sijn Clooster binnen Haerlem
 Prior wesende gestorpen inden Jare 1504. ende aldaer begraven.

Ian Gar-
brantsz.
wat dienst
by ghehad
ende wat
hy geschree-
uen heeft.

Wanneer
ende waer
hy gestor-
uen is.

NICOLAUS LEONTIUS.

(Michien Claes van Leeuwen) van Leyden, is geweest een gheleert
 Grammaticus, van desen hebbe ick niet konnen onderuzagen / noch van
 sijn

een geleert
Grammas-
ticus.

zijne gheboorte / noch van zijne Ouderen / dan hy werdt by Gerardus Noviomagus, benefens M. Engelberrus ende Petrus Blommevenna, ghevoert ende ghesiet onder de Geleerde van Hollandt ofte Batavia / ende in een seker Registerken gedacht ende genoemt / tweick hy sept gerooken te hebben upt zijne Boecken die hy gheschreven heeft vande geleerde Mannen upt Nederduytich-landt: welcke Boecken / by aldien datse ons ter handen gecomen waren / so souden wy vande voorsz. gemen. de ende andere treffelicke Mannen wat meerder ende claerder weten te schryven / waer van wy nu tot onsen grooten leetwesen moeren swijgen. Dit Registerken van Gerardus Noviomagus hebt ghy onder andere stucken in Batavia illustrata D. Petri Scriverii.

PETRUS BLOMMEVENNA THEOLOGVS,

Wat dient
Blomme-
venna
bedient
heeft.

Is geweest een Man van goede geleertheit / binnen dese Stede geboren / maer wanneer / ofte van wat Ouders / en hebbe ick niet konnen wiss werden. Hy is inden Jaere 1490. binnen Colen een Carthusier Monick geweest / Boxhorn sept int Jaer 1349. twee-en-twintich jaeren out sijnde / ende om sijn geleertheitds wille merden naem ende tijtel van Magister (een tijtel onder de Geleerden van dien tijden in swanck gaende) vereert geweest / gelijckmen sulcx upt een sekeren bzief ofte Instrument by hem int selve Clooster ghemaekt wesende / bewesen kan werden: hy is naermaels Prior van het selfde Convent gewozden / desgelijcx Visitateur ende Besozer / oft Opfender vande Cloosteren vande selfde Carthusiers Ouden / de welcke in Duyschlandt aenden Ghijn gelegen waren. Heeft gheschreven ende in druck uptgegeven het leven van S. Bruno van Colen, eerste stichter vande Carthusiers Ouden / (omtrent het Jaer 1085) extat apud Laur. Surium Sanctorum Tomo 6. 6. Octobris. Alwaer men speuren kan / dat hy noch Bizo tot Colen was int Jaer 1516. ende daer naer inden Jaere 1530. zyn op sijnen naem uptgegeven de Commentaria, ofte uitlegginghen over de vijf Boecken Moiss, de welcke wijlen vanden Hoogh-geleerden Dionysius Carthusianus beschreven ende nagelaten zyn: welke Commentaria hy de Magistraet van Colen met een geleerde Hoof-reden toegeepgent ofte gedebiteert heeft. Wijders en weet ick niet: sijnde mijn als noch onbekendt hoe lange hy geleest heeft / ende in wat jaer ofte Maent hy ghestorven is. Maer wert gehouden inden jaere 1536. geschet te zyn / ghelegh Gouthoven in sijn Lijste vande Geleerden sept / out zijnde 70. Jaren.

IOANNES FRANCONIUS LEYDIUS.

Gelijck hy hem selfs noemt. Dese heeft geleest inden jaere 1514. Wat hy nooz een Man gheveest is / kanmen eentichstus sien ende afnemen upt de geleerde Hoof-reden ofte Prefacie, de welcke hy gestelt ende ghemerckt

maeckt heeft hoor de opera van sijn mede-Wozger Heer Philips van Leyden, (welck ick in sijn leven gedacht ende aengeroert hebbe:) welck Boeck by hem te dier tyden uptgegeven ende doen drucken is. Wat men verder van hem soude mogen seggen/ soo van sijne geboorte/ afcomste / ouderdom ende sterben/ moeten wy alles tot onsen grooten leetwesen dooz onwetensheyt stil-swaigende hoor by gaen.

CORNELIUS PETRI LEYDENSIS.

Wanneer dese gebozen is ofte gestorven/ en hebbe ick niet konnen vernemen. Hy heeft geschreven ende dooz den Druck alle Man in handen gegeven/ eenige Annotatiunculas, ofte Verclaringen over de Vier eerste Boecken vanden ouden Griecschen Herbarist ofte Cruyt-Beschryver Dioscorides: Item, Experimenta & Antidota contra varios morbos: De rebus occulta in natura mirandis, ende eenige andere dingen beschreven/ waerdigh om lesen. De welcke zyn Opuscula int jaer 1533. alhier binnen der Stadt Leyden gedruckt zyn/voerende de naem ende Tytel van Corn. Petr. Leydenfis Medicus.

Is een Medicus/ ende zeer geleert.

Den meer-ghenoemden D. Boxhornius, die stelt in zijne Batavia pagina 204. eenen Pieter Marnef, tot Leyden gebooren zijnde / die wy hier tusschen bejden mede zullen in bougen.

PIETER MARNEF,

Is eerstmael geweest Canonick Regulier tot Cysoin, daer na Generael van d' Ordere der Carthusers, als het blijkt upt dit gheschift/ die upt de Brieven van Cisoin, geciteert wort by Ian Buzelin van Camerijk. Int eerste Bouck van Wals-blaenderen in het 19. Capittel.

Int jaer 1540. Pieter Marnef gebozen van Leyden/ Hollander/ Religieus/ heeft aldererst ghevolcht den regel van Sint Augustijn tot Cysoin, daer na aengestnommen hebbende een propoost van een beter leven/ beranderende de Clepdinghen ende Zeden/ gaende na de Carthusers/ gelegghen by de Stadt van S. Omars, heeft belofte ghedaen van sijn leven ende Regel t'onderhouden: ende als hy daer naer een schoone Tempel gegheven hadde, dooz sijn goet leven ende conuersatie/ van sijn toecomende denckden te hoopen. Den Prior van Gosnay, nu oberleden wesende/ is dooz ghemeyn toestemminghe gecosen in zjn praectse. Ende om dat het onmogelick is/ dat een Keersse op eenen hogen berch gestelt/ niet soude eenen pegelick verlichten/ trunnoer van zyn denck ende goede Fame heeft haer zo verre besprept/ dat hy van een pegelick bemint wesende dooz een heymelick raedt/ is ten lesten gecosen geweest/ Overste vande gancsche Ordere der Carthusers/ oft den Generael. Hy is oberleden int Jaer 1546.

Wert Prior ende daer na Generael vande Carthusers

Inde Lijste bande Geleerde Mannen by W. van Gouthoven, in zj-
ne Hollandtse Chronijcke pagina 217. gestelt / behinde ick noch een
Wozger van Leyden / die ick tot zjner eeren ende ghebachtenisse hies
mede by bougen zal / ende wert albaer genoemt:

Heer Arent van Leyden, genoemt Arnoldus de Leydis, Abt van S.
Pauls Abbye tot Utrecht, anno 1407. hy verliet desen Staet anno
1419, ende sterf anno 1421:

IOHANNES GERARDUS LEYDENSIS.

As tot Je-
rusalem
gewest.

Peter bande Susteren van Abcoude, (van welck Clooster hier boozen
gheest is) inden Jaere 1544. de reyse nae Jerusalem aenghenomen
ende volzocht hebbende / heeft de selfde Stadt / mitgaders de heylighe
plaetsen daer omtrent blytich beschreven / ende den nacomelingen mede
gebeet: als van hem getuycht Christianus Adrichomius van Delf, in
sijne Beschryvinghe van Palestina ende 'tHeylich landt, &c. **Mijns**
wetens / en zyn vele Memozien van P. Iohannes Gerardus dooz den
Druck noch niet gemeen gemaect / oft int licht gebzacht: datse noch
tang (soo ick verstaer) wel meritteren.

DOCTOR CORNELIUS VERHEYDEN,

Vermaert
Medicus
tot Delf.

As alhier binnen deser Stede gebooren: ende heeft met grooten lof ee-
nige Jaren aen den anderen gheweest Doctoz inde Medicinen binnen
de wylt-vermaerde Coop-stadt van Delf. Dat hy een Man van Ghe-
kertheit ende goede wetenschap gheweest is / kan eenichsins betwelen
worden niet seckerre Carmina ofte Verssen / de welke den wel-geleert-
den M. Harman Schinckel, Schoolmeester inde groote Schole binnen
Delff wesende / omtrent twee ofte drie upzen te boozen / als de selve
dooz de wyde Placaten van de Spaensche Inquisitie, om de oeffeninghe
bande Christelicke gerformeerde Religie geoordeelt / ende bevolen was
omme onthalt te worden: het welke was ende gheschiede opten 23.
Julij des Jaers 1568. twee ofte drie upzen te boozen (segge ick) eer
hy gedoodet wert / (het welck grootelijc te verwonderen is) heeft hy
dese Verssen / mitgaders oock een Carmen aen Doctoz Petrus Fore-
stius van Wickmaer / gheschreven aenden Dooch-geleerden Victor Giseli-
nus, die doe te Delff was / die welke de selfde daer naer aen Ianus Dou-
za, Heer van Noortwylck, &c. tot een verwonderinghe toeghesonden
heeft. Hoe lange onsen Doctoz binnen Delff gepractiseert / ende seders
geleest heeft / is mijn onbekent: als oock mede wat hy booz ghedenck-
waardige Schriften achter gelaten heeft. Het Carmen aen hem van M.
Harman Schinckel gheschreven / is aldus getituleert / Medico insigni,
amico suo Hermannus Schinckelius. Den naeme aen den welchen hy
schryft om seker oozsaecken achterhoudende / ende verdupsterende: staent
de nochtang aerdichlick uptgedrukt inde beginselen ende eerste Spil-
ben

ben bande Verffen: by de Gheleerden lichtelicken te binden/ ende byzen-
gen mede dese woorden: Doc-tor Cor-ne-li-us Hei-di-us Lei-den-sis
Me-di-cus ex-i-mi-é doc-tus. Waer mede hy genoegh te verstaen gaf/
dat onsen Leydenaer Cornelis Verheyden gheweest is een uptnemendt
gheleert Doctoor: hem inde Verffen selber by de oude vermaerste Ge-
neef-meesters niet alleen verghelijckende/ maer oock boven haer ver-
heffende ende sonderlingh pyssende. Het Carmen aen Doctoor Petrus
Forestius is van gelijcken gbehandelt/ den naem inden beginne heyme-
lick voordragende.

Ghelyck van onse Vaderlicke Stadt tot allen tijden voortghebracht
ende opgevoedet heeft verscheyden gheleerde verstandighe Wan-
nen: alsoe en is die tot onsen tijden niet onbruchtbaer ghebleven / maer
heeft noch onlangs gehadt ende heeft noch tegenwoordich / verscheyden
kloecke ende gheleerde verstanden / de welke haer selven dooz hare pu-
blieke diensten ende officien genoeghsaem bekent maken / ende hare na-
men dooz haer vlydt ende naersticheyt op de coopere Tafelen binnen in
de Tempelen der Ghedachtenssen / doen graveren ende opschryven.
Desen allen niet tegenstaende / kan ick niet na laeten ofte ick moet on-
der het getal van onse Leydsche geleerde Mannen gedencken

DOCTOR GERARDUS TUNINGIUS,

Van wiens kloeck verstant een pegelick niet ghenoechsaem en weet te
spreken: is gebozen van eerlicke Ouderen binnen deser Stede om-
trent den Jaere 1565. hy is van sijne Ouderen tot sijne leerlicke jaren
geramen wesende ter schoolen gebracht / om de Duytsche ende Franische
Talen miltgaders het schryven te leeren / ende daer naer inde Latijnsche
Schole gebracht / omme de fondamenten ende beginselen vande selfde
Tale te mogen leeren: Maer hy werde terstont dooz de innelandtsche
Oorloghen ende Wroeten de welke dooz de wreetheyt van Ducq
d'Alba veroozaecht wierden / insonderheyt vande twee laetste Belege-
ringen deser Stede / verhindert om met sijn begonnen werck te mo-
gen voortgaen / waer omme sijne Ouders gendotsaecht waeren hem
upt de Schole te nemen / ende te besteden by den Secretaris van En-
chuylen. om by hem in sijn comptoir gebuycht te werden tot schryven
van alle voortvallende saken: waerinne hy hem also gedragé en gequeten
heeft / datmen seer lichtelicken aen hem heeft konnen merken ende be-
spreken / dat in hem een sonderling verstant en wijsheyt was stekende /
het welke hem tot meerder ende grooter geleertheyt ende woerdicheyt
was aenporende / als dat hy sijne jaeren soude besteden in het schryven
van alle rechtelike ende Woergerlike saecken. Waeromme sijne Ouders
dooz het aenraden van eenighe geleerde Mannen ende hare goede vrien-
den / doch insonderheyt vande lust ende begeerte die D. Tuning tot de
geleertheyt hadde / beweeght wesende metten anderen besloten hebben /
hem wederomme te nemen vanden voornoemden Secretaris van En-
chuylen.

Omtrent
was sijn
D. Tu-
ning
gebozen is.

Oudt zijt
de 19. Ja-
ren leert de
Latijnsche
Tale in ses
maenden.

chuyfen, ende op een nieu te doen leeren de Latijnsche ende Griexsche
Talen: welck besluyt sy terstont in het werck geleert hebben: ende heb-
ben haer Soone nu tusschen de 18. ende 19. jaeren out wesende ten
Scholen gebracht ende bestedet by den Hoogh-geleerden D. Rodol-
phus Snellius, Zal. G. by den welcken hy met sulcken vlijt ende
naersticheyt geleert en toegenomen heeft/ dat hy het gene daer de Disputa-
tieren gemeenlick en vyf/ ses/ jaer meer jaeren mede doorzenghen en-
de passeren/ inden tijt van ses maenden gheleert ende begrepen heeft:
ende soo verre gecomen is dat hy van syn Meester D. Snellius, ende
den Rector van de Vniversiteyt bequaem gekent is/ omme als een
lidtmaet van de Academie ingeschreven ende geregistreert te worden:
om de Lessen van de Professoren met nut ende profijt te moghen
aenhooren. Totte waerdicheydt van een Student in soo wepnich
maenden ghecomen wesende/ soo heeft hy naer hy eenighe tijdt bestedet
hadde in het hoozen van de Lessen inde Philolophia & artibus liberali-
bus, boozghenomen te studeren in beyde de Rechten/ ende omme inde
selve Faculteyt volcomentlick onderrecht te mogen werden/ soo heeft
hy daghelick ghehoort de Lessen ende Disputatien van de Professoren
inde Rechten te dier tijden wesende: de welke hy met sulcken vlijt ende
naersticheydt ghehoort/ ondersocht/ ende waergenomen heeft onghew-
aerlick een tijt van twee jaeren ende een half: binnen welcken tijt hy
hem alsoo in syn studium ghedragen ende ghequeten heeft/ dat hy naer
boozgaende examinatie ende disputatie by de Heeren Professoren waer-
dich ghekent ende gheoordeelt is/ omme metten titel ende waerdicheydt
van het Doctozaetschap in beyde de Rechten vertiert ende vereert te
worden: ende is dien volgende inden Jaere 1587. in de maendt van Oc-
tober/ oudt wesende omtrent 22. Jaeren/ dooz D. Iulius Beyma, te dier
tijden inde Lepdsche Academie Professor in beyde de Rechten wesende/
openbaerlick ghepromoveert/ ende verclaert waerdich te wesen an-
dere te leeren ende te onderwijsen. Alsoo dat hy in dize jaeren (welck
aenmerckens waerdich is) heeft begonnen de Latijnsche Tale te lee-
ren: de Critiale Schole met bespozlicke trappen opghelommen: de
moepelicke/ scherpsinnige/ verdrietege Philosophische ende Juridische
questieuse wegghen gegaen ende ghepasseert: ende ghecomen is tot het
wit ende oogh-merck welck hy hem selven boozghestelt ende ghesteken
hadde. Het Doctozaetschap verkregen hebbende/ soo is hy naer den
Haghe vertrocken/ omme igene hy alhier inde Academie gehoozt ende
gheleert hadde in het werck te leggen/ ende al daer als Advocaet booz-
den Hove van Hollandt der goede luden saken te bepleyten/ ende haer
recht te helpen beschermen. Wepnich jaeren sijne Praetiqueque aldaer
geoeffent hebbende/ so is hy van de H. Heeren Curateurs alhier inde A-
cademie beroepen tot Professor in beyde de Rechten: welcken last hy ge-
willich op sijne schouderen genomē heeft/ en heeft den selve met grooter
eeren bedient totten eynde syns levens toe. Hy hadde over hem een wel-
sprekende bevallicheyt ende geleertheyt/ soo wel int doen van sijne Les-
sen/

Werde tot
Professor
beroepen.

sen/ als in het disputeren: Naer insonderheyt hadde hy een singuliere gratie int Romoberen vande Doctoren inde Rechten. Hy hadde een seer kloeck verstant/ was rijp van oordeel/ ende uytnemende van wetenschap. Waeromme hy by een peder aengenaem ende liefgetalich was/ ronberfende ende ommegeaende met de principaelste vande Landen by de welcke hy heel vermocht ende daer om menich man dooz sijn verfoet houdende/ alsoewel hy tot hooger staet ende diensten vande Lande geroepen is geweest ende verfocht. Dat hy cloeck van verstant ende wetenschap gheweest is/ kan ghenoechsaem bewesen werden met dees onlochbaere ghetuygen/ te weten dat hy boken de Latijnsche ende Grietsche Talen die hy by D. Saellium geleert hadde/ by hem selven geleert heeft de drie voornaemste Talen van Christenryck/ de Fransche/ Italiaensche ende Spaensche. Waeromme hy by de Hoogh- Hoghende Heeren State ende H. Heeren Curateurs gecommiteert ende in Ambassade gesonden is naer Branchryck/ om den Doozluchtigen/ Hooghgeleerden Iosephum Scaligerum tot Leyden te haelen: wiens sonderling vriendt hy oock geweest is. Om te betoonen dat hy inde voorverhaelde Talen wel geoeffent was/ soo heeft hy van een pder des selvers Partie in een secker Boeck het welck hy Apophthegmata ghenoemt heeft/ tot een pzoeken ghestelt de kluchtichste/ boertichste/ ende scherpsinnichste wyreucken: welck Boeck alhier binnen der Stede gedrukt is in den Jaere 1609. Cortelingh naer het uytgaen van het hoornoemde Boeck (te weten int Jaer 1610. inde groote Vacantien vande Donsdagen) soo is hy naer Brabant gereys/ omme inde tijdt vande Trebes eenige van sijne goede bekenden ende Vrienden te besoeken/ ende om de Landen ende Steden eens te besichtighen: alwaer hy (eylaes!) op een Coets-wagen rydende seer haestelichen gestorven is/ oudt wesende omtrent 46. jaeren/ ende is tot Brussel in S. Catharijnen Kercke oyt Choor inet eeren ter aerden gebracht: alwaer hem sijn E. Broeder Jan Tuning Secretaris van sijn H. Excell. Graef Henrick Frederick van Nassau, ter eeren heeft doen stellen een Graf-schrijft ende gedenckteeken/ gemaecht wesende by een treffelich Poet/ zijnde een van des overledens beste Vrienden: wesende vanden volgenden inhoudt/

Is in Brabant overleden/ ende tot Brussel begraven/ anno 1610.

S I qua peregrinis dignata est manibus urna,
 Quos procul à patria non sua claudit humus,
 Filicem hunc tumulum! cui jure Batavia mater
 Invidet, & tantum vult licuisse sibi.
 Conditur hic juris TUNINGIVS auctor & equi,
 Facundo, quisquam si prius, ore potens.
 LVGDVNVM peperit, quæ, quarum est hospita, Musis,
 Imubuit:

Sijn Epitaphium.

*Imbuit: hic legum contigit altus honos.
 Mox docuit quicquid didicit, magneque parentis
 Reddidit ingenii dona beata sui.
 Quid niveos mores, intactaque pectora dicam
 Sordibus invidia, candidiora nives
 Impendit sibi quisque virum, dum fata tulerunt,
 Et dum fata negant, flet sibi quisque virum.
 Si fas est majora loqui, plus occidit uno,
 Hoc tumulto tegitur quisquis amicus erat.*

D. H.

GERARDO TVNINGIO Lugduno-Batavo le-
 gum Doctori, & in eadem urbe earundem prima-
 rio Professori, M. H. L. C. IOHANNES
 TVNINGIUS Frater. cl. lo. cx.

Naerdien dat naer het uptgeben/ vanden eersten bryce van mijn Ley-
 dens Beschrijvinge/ by den Hoogh-geleerden D. Iohannes Meursius,
 eertijts Professoz inde Griecische Tale/in onse Academie/in zijn Athe-
 na Batava, gestelt zijn/ het leven van eenige vermaerde ende Geleerde
 gebozen Westsche Burgeren. zo en hebbe ick niet willen naerlaten/ de
 zelve tot haer eer ende gedachtenisse/ hier mebe inne te bougen: ge-
 lijck de zelve by een van mijn bekende vrienden/ upt het Latijn in het
 Dupis overgeset zijn.

IOANNES BANCHEMIUS.

In den jare 1540. heeft Leyden de Moeder van alle geleertheit/ van
 Banchem hoorz gebracht/ doch doen ter tijt minder bekend/ maer noch-
 tans dooz Godes voozsienicheit/ tot de onsterffelicheit der weten-
 schappen gedestineert / daer van hope was dat hy een voozstander in
 zijn Vaderlijcke Stadt worden soude. Hy is van sijne Ouders / die
 van een eerlijck geslacht ende staet inde selvige Stadt waren/ eerst nae
 Vtrechte ghesonden / alwaer hy by Macropedium, van weghen sijne
 schriften een vermaert Man/ ende naer het de tyden doen toe lieten seer
 geleert. Van Vtrechte heeft hy hem naer Leuven begeben / alwaer
 men hielt dat de rechten seer sloeerden. Als hy in de selve/ ghelijck hy
 nopt moede was van leeren/ groote spronghen ghedaen hadde / nae
 Vranckrijck ver trocken sijnde / heeft hy Angiers vercozen / om aldaer
 de opperste belooninge van sijne studien tontfangen. Hy in sijn Va-
 derlaet weder gecomen sijnde/ heeft hem voerly tot de pzaetycke be-
 geben/

geben/ waer toe hy van nature ende groote gewentheit geheel ghe-
 beben wierdt. Daer het ghebeurde / bewijse hy daer plepte ende nu
 alreede enen grooten name hadde / sijn verstant dooz erbaretheit/
 ende kennisse der saecken toenemende/ waer inne hy andere overtreffe-
 te/ datter daer nae inden Jare 1582. van het oprechten van den Ho-
 gen Rade van Holland, Zeelant, ende West-Vrielandt gehandelt wer-
 de: tot welcke bedieninghe hy beneffens andere vooznaemste Mannen
 des Vaderlants/ vanden Doozlichtighen Prince van Orangien, Grave
 Nassau vercozen is. Doch nae geen groote staten trachtende/ ende sien-
 de dat hy dooz sijne pzaetjcke eer ende goets genoerch becomen hadde/
 heeft het wel langh tegengestaen/ maer nochtrons ten lesten hem ter
 liefde tot sijn Vaderlant daer toe laeten bewegen/ hoe wel hy op op die
 selfde tijt inde republijcke/ ende over hare besozginge besich was. Jae
 soo seer / datter niets gerechthits verhandelt wierde / waer toe sijn
 hoerck ende vernustich verstant/ inde Politie niet min/ als in werelt-
 ijcke ende Goddelijcke Rechten erbaren/ gebuycht en werde. Een
 weynich daer nae/ alffer een grooten twist tusschen de Magistraet van
 Leyden/ ende den Dyeclagraef van Sijlant/ over hare Landpalen en-
 de Jurisdiccie ontstaen was/ heeft het de Vaders des Vaderlants goet
 gedocht/ dat soo grooten saecke van Jan van Banchem, ende Durck van
 Leeuwen, hepde Raden inden hooghen Rade/ ter reber ghelept soude
 worden/ twelch de ruste van vele jaren/ seer voozichtig/ van haer ges-
 daen te wesen/ ghetuycht. Rader handt alffer oock tusschen de Magi-
 straet van Leyden/ de Senaet vande Academie/ ende haere Ledematen
 tweepzaecht ontsaen was/ soo seer/ dat soo hy aldien daer in tijts niet
 in voozien en waere/ de saecke tot verderf vande Academie ghefrect
 soude hebben/ niemant bequamer gehouden is/ om dese oneenicheit te
 stillen als van Banchem, waer in als hy eene sonderlinghe behendicheit
 ende voozichtigheit gebuycht hadde/ is hem de sozge vande Academie
 bevolen/ ober de welcke hy vele jaren/ met sijne vermaerde medezoe-
 ders Janus Douza, Heer van Noortwijk, ende Ioan de Groot, Burge-
 meester van Delft geregeert heeft. Daer was in desen Man een des-
 ticheit sonder hoberope/ ten strengicheit sonder wzeerheit/ doch een
 ghemoet dat niet van billicheit ende gerechlicheit onderwozen was/
 dat ghy sout seggen/ dat hy onwinbaer was tegens veranderinghe din-
 ghen. Op hadde sulcken weten/schap inde Rechten/ niet inde Schol-
 stijcke/ maer die dooz de pzaetjcke bebesticht was/ ende als men alles
 soude particulariseren/ soo soude het gheloove te boven gaen. Waer
 dooz gebeurt is dat Diederick Nieuburch overleden sijnde/ hy in sijne
 plaette President inden Hoogen Rade gewozen is/ niet soo seer vooz-
 gunste des tijts/ als dooz verdienste des denchts ende erbaretheit.
 In welke waerdicheit hy een voozstander der gerechlicheit ende ge-
 leertheit sijnde/ inden Jare 1601. den 29. November tot groote droef-
 heit van alle goede Leyden/ gestozen is.

GVLIELMVS CODDÆVS,

Doorspronckelijck van eerlijcke Ouders/ is ghebooren tot Leyden/ in den Jaere 1575. inde vierde Maent of wat meer/naer 't Ontset van het harde belegg der selver Stadt/ om welck belegg de Stadt dooz het gemeene beste deel uptgstaen hebbende/ is se in 't selfe Jaer op den achtsten February tot belooningh haerer victorie/ met de publicke Academie gegifticht ende verheerlicht. Ende als het belegg haer overviel zijn zijne Ouders van Reynsburch, inde Stadt gelucht/ ende aldaer comen woonen. Maer zijn Vader van daer nae Delft verrocken sijnde/ ende dooz het schielijck opwerpen der Schansen niet nemende weder keeren/ is ghenontsaecht geweest/ geduyzende tselve belegg/ aldaer te blijven/ als ondertusschen de Moeder swaangher sijnde/ het verdriet van dat harde belegg/ met grooten honger ende benautheit des gemoets moste uptstaen. Coddæus van kindt-been aen hoope gebende van een goet verstant/ is tot de studien geschickt geweest. Daerste beginselen geleert hebbende/ onder Nicolaus Stochius, een Godthyeesent Man/ ende goet onderwijser der jenticht/ ende van hem upt de Schole gepromoveert sijnde/ heeft hy hem wyders terstont tot de Academie begeben ende inde selve geheele tien jaren ende meer gestudeert: hem seer beneestigende in alle goede konsten/ oock Griecxche ende Hebreusche talen/ hoornementlijck Hebreusche, heeft daer toe als onderwijfers ghehad/ behalven de Joden/ daer hy eenige int pynde van ghadt heeft/ de twee vermaerde ende aenstanelicke Mannen Franciscus Raphelingh, ende Franciscus Junius. Doch heeft hem meest gheoeffent inde Godthepdt/ eensoeels niet Lessen te hoorren/ eensoeels soo niet openbare als heymelike disputen/ heeft den ouden Trelocatius, Fr. Gomanus, maer voornementlijck Fr. Junius, negen jaren gheduerende soo neerstich gehoort/ dat hy nauwelix tien Lessen in dien geheelen tijdt versupmt heeft. Derhalven hy van hem vele treffelicke Schriften by hem heeft. Ende als het naer de daot van Franciscus Raphelingh, de Ed. Heeren Curateurs goet docht/ tot de Hebreusche Professe (die hy proibitie beneffens de Professe inde Godthepdt den voozgenoemden Junius, een tijt langh bedient hadde/ penant upt te kiessen/ die pder een sozdeelen soude/ in d'selve Tale seer erbaren te wesen/ ende openbare proef-stucken daer van gegeben hadde. By de Heeren Curateurs daer toe beroepen sijnde/ heeft hy inden Jaere 1601. Opten 8. September sijne Professe geluckelijck aengevangen. Ende eenige Jaren met goeden Lof waergenomen ende bedient. Hy is inden Jaere 1616, by zijn Princelike Excellentie Mauritz van Nassau, P. G. gestelt tot Rector van de Academie alhier/ ende oerleden eenigen tijt daer na.

CORNELIUS SWANENBURCH,

Is ghebozen tot Leyden, inden jaere 1574. op den 12. September des morgens ten acht uppen / uyt een eerlijck Geslacht van ouer vele jaren inde selbige Stadt. Hy heeft de eerste beginselen sijnr studien aldaer ghelept / alwaer hy ghebozen is / eensdeels openbaer inde Schole / daer Nicolaus Stochius Rector van was / eensdeels heymelick by Rodolphus Snellius, inde Mathematische Konsten vermaert Professor inde Academie. Onder haerlieder Discipline inde Letteren / ende byze Konsten onderwesen sijnde / heeft hy sich tot de oeffeninge der Rechten begaen / ende heeft vermaerde Professor in de Faculteyt ghehoort / als Iulius Beyma, Everardus Bronckhorst, Cornelis de Groot, ende Gerardus Tuning. Heeft een Proef-stuck van sijn verstant gegeven dooz een dispuyt onder D. Bronckhorst int jaer 1593. Wepnich tijt daer nae van sijn Ouders nae Douay gesonden sijnde / is hy aldaer / als hy veertien maenden langh gebuytich inde Rechten gestudeert hadde / dooz haer bevel op den verlichsten Maert inden jaere 1595. Licentiaet in beyde Rechten gemaecht. Daer naer weder in sijn Vaderlant gecomen zijnde / als hy twee jaren langh niet onderwysen / ende disputeren sich wyders geoeffent hadde / is hy eyndelijck op den 17. September inden jaer 1597. metten Tijtel van Doctor vereert. Hy heeft sijn Vaderlijcke Academie sijnen arbeyt toegewijt / ende heeft dooz het toestemmen vande Heeren Curateurs ende Burgermeesteren der selber Stadt / de inlepinge der Rechten begost te leeren. Nu leyt hy uyt verscheden Tijtels inde Pandecten, en daer is hy teennemael in besich / so dat hy dooz het exempel van sijne boozgangers / het treffelick Ampt tuelck hy verkrengen heeft / tot het gemepne beste na behooren bekleet. Inden jaer 1615 heeft hy met grooten Lof bedient het Rectoraetschap vande Academie alhier / ende is overleden op den 12. Meye inden jaer 1630. out wesens de ouerent 56. Jaren.

REYNERUS BONTIUS,

Soon van Gerardus Bontius, Ordinaris Professor inde Medicinie ende de Philosophie / is gebozen tot Leyden inden Jaere 1576. Int Jaer 1599. heeft hy de Philosophie inde selbde Academie begost te leeren. Als hy eenige jaren langh gelucklich inde Medicinie gepractiseert hadde / is hy ordinaris Doctor vande Doozlichtighen Prince Henrick van Nassau, geworden. Ende oock niet lange daer nae / als hy dooz een goet succes sijnre konste ende erbarensheyt den Doozlichtighen Prince Mauritz, Gouverneur van Hollandt en Zeelandt, etc. bekent geworden was / heeft hy soo zijne gunste als eene eerlijcke belooninghe van hem gecomen / waerdich geacht sijnde / dat hy sozge booz diens welbaren vzoock / op wiens welbaren de Republijcke steunde. Dr. Reynerus Bontius heeft

inde Jaeren 1619. ende 1620. Het Hertzoetschap vande Leytsche Aca-
demie met grooten Lof ende eere bedient ende waergenomen/ ende es
opten 12. Junij inden Jaere 1623. overleden/ des merghens ontrent
acht uppen/ ende alhier inde S. Pieters Kercke ter aerben ghebzacht
ende begraven/ out wesende 47. Jaeren.

WILLEBRORDUS SNELLIUS,

Is gebooren tot Leyden, sijn Vader Rodolphus Snellius was een seer
geleert ende vermaert man/ sijne Moeder Machtelt Cornelis, eene eer-
lijcke Matrone. Hy is van kind-been aen van sijn Vader tot de stu-
dien gedefinitreert/ ende daerinne onderwesen geweest/ ende als hy nu in-
de Griexsche ende Latijnsche Tale, ende Philosphie soo verre geboor-
dert had/ dat hy de openbare Lessen met vyzucht konde hoozen/ heeft hy
dooz/raenraden van sijne Ouders/ hem een tijdt langh tot de Rechten
begeven/ maer als hy zyn eygen sin ende genegentheyt lieber wilde vol-
gen/ ende swaerlijck sich soo bedwongen koste houden/ meer vermaeck
scheppende inde Mathematilche konsten/ heeft hem daer toe begheben.
Daer nae heeft hy int jaer 1600. op extrazordinarise dagen/de drie eerste
Boecken Ptolemæi *μεγάλης συντάξεως* openbaer begoft te leeren. Sijn
Vader dien hy niet en doozt tegenpreecken/ daer in volgende. Als hy
nu sach dat het daer op aengelept was/ dat hy op dese maniere verbou-
den sijnde/ nergens eenen voet buypen sijn Vaderlant soude konnen set-
ten/ ofte erghens henen trecken/ heeft hy hem bereyferende op sijne
jouchheyt (want hy was nauwijer negentien jaren out) verlos van sijne
Ouders gecregen. Verhalven eene reyse nae Dupstlandt aengenomen
hebbende/ is hy heele ende vermaerde Mannen daer bekent ghewor-
den ende aengenaem geweest/ met de welke hy naderhandt afweesende
grootte vrientschap gehouden heeft. Te Wirzburch heeft hy kennisse
gemaecht met Adrianus Romanus, een man sonder weerga. Te Pra-
ge met Tycho Braheus, die niet alleen Edel van gheslacht/ maer oock
dooz groots neersticheyt in waernemingen/ menichte van Astronomise
Instrumenten, ende vermaertheyt vande herstelde Astronomie seer be-
roemt was. Dese Tycho heeft voornementlijck dooz Romanum ge-
soecht te wege te bryngen/ dat Snellius, die mede te Prage was/ als Ro-
manus daer vanden Keyser Rudolpho, de tweede beroepen wierdt/ hem
soude tot sijne waerneminge/ ende andere Astronomise Oeffeninghen
willen behulpzaam zijn. Twelck Tycho oock ober vele jaren/ als hy
noch in Denemarcken woonde/ te vergeefs by sijn Vader dooz wilses-
linghe van sijn Soon versocht hadde. Woorders terwylle hy te Prage
was/ heeft niet de vermaerde manne Ioannes Keplerus, Ortho Valenti-
nus, ende andere meer kennisse gemaecht. Te Altorf metten opzichte/
ende ouden Ioannes Prætorius, die in gheleertheidt/ Mathematilche
konsten/ ende kloekheyt niemant sijns gelijck en hadde. Te Tubingh
met

met Mefflinus, ende op andere plaetsen met andere. Maer daer van daen in't begin vande Lente t'huys ghecomen sijnde / is hy een Jaer daer aen nae Vranckrijck getrocken/ op dat hy hem daer teenemael tot de Rechten soude begeben/ van weynich tijts daer nae/ sijn Vader dooz gelegentheyt van de Garantie der hontf-dagen/ nae Duytslandt vertrocken sijnde / is hy van hem daer mede dooz Vrieten geroepen / ende Parijs verlatende/ alwaer sijne Vrienden/ vermaerde Mannen ende Doctoren vanden Koningh/ seer tegen waeren/ die hem naderhant dooz Vrieten dickwils getracht hebben weder te crjgen/ is hy wederom na Duytslant vertrocken/ als hy nu sijn Vader niet tijdelijck genoegh ontmoetede/ die van Francfooyt naer huys toe sijne reyse genomen hadde/ is hy den Rhijn langhs dooz Switserlant tot het begin der Alpes ghecomen. Daer van daen weder te rugge in sijn Vaderlandt by de sijne gecomen sijnde/ heeft hy by sijne Ouders/ dien hy (zijn Woeder Iacobus ghestorven zijnde) alleen overich was/ voorts sijne jaren doozgebracht. Ende is inden Iare 1613. op den achtgen Februarij, inde plaetse van sijn Vader gecomen/ die om sijnen onderdom/ ende stercke/ oock om de goede diensten aende Academie ghedaen/ metten Tjtel van Honorarius Professor vereert was. Hy hadde nochtans te vooren vier jaren langh met believen der Heeren Curateurs/ ende toestaen des Senaets vande Academie/ verscheppen Wutheuren openbaer uytgelept/ als hier vooz gesept is. Den selven Dienst mer grooten Lof ende eeren/ ontrent dertien Jaren bedient hebbende/ is hy overleden opten 30. Octoher inden Jare 1626. zijne Kinderen ende Erfgheenen hebben tot zijner ghedachtenisse inde S. Pieters Kercke doen stellen een rierlijck Epitaphium ofte Graf-schrift/ aen het West-epnde van dien/ ontrent het groote Orgele ofte Orgaen.

ADRIAEN van VALCKENBURCH,

Oudste Zoone van Cornelis Iansz. van Valckenburch, van voozouderen af ingebooren Burger/ ende veertige van Leyden, ghewonnen hy deszelfs Echte Huysvrouwe Claertgen Adriaens dr. van Berckel, mede van voozouderen af ingebooren Burgerinne der zelver Stede/ is ghebooren binnen Leyden voozs. op Alderheyligen daeghe anno vijftienhondert eenentachtich, den welcken zijn vooznoemde Woeder al in zijne kindtsche jaeren dooz de doodt ontruckt zijnde/ ende zijn voozsepe de vader daer naer alrijt tot zijn doot toe/ die hem overgekoomen is in zijnen vierentachtichsten jare/ Wewenaer blijbende/ mitlgaders hy Adriaen in goeder gesontheyt opwassende/ ende nu tot bequaeme Ouderdom ghecomen zijnde; Soo is d' zelve zijn Vader te rade ghewoorden/ hem tot de studien te employeren/ ende om tzelvde te effectueren/ heeft hy hem besteedt/ ende ter Schoole ghebracht onder de Hooghgeleerde/ ende wijtvermaerde Mr. Rodolpho Saellio, ende des zelve

Zoone M^r. Willebordo Snellio, bepde machere onderwijfers van de
 Reucht/ ende over d'zelve sozge dragende meer dan Vaders ober hae-
 re kinderen/ Onder welke twee Meesters hy neffens een goede com-
 pagnie van beide treffelijcher luyden kinderen een behoortlyck getal van
 jaeren inde Latijnsche/ ende Grieksche spzaecken/ ofte taelen / ende
 inde byse konsten is geïnstituert / onderwesen / ende goeoeffent . Dies
 nae tot onse Leytische Universteyt/ ofte Hooge Schoole opgetrockert
 zynde/ zoo heeft hy eenighe jaeren tijts besleet / te koste ghelept / ende
 overgebracht inde studien der Philosophie, ende der Historien/ hoozen-
 de continuelijcken zoo int openbaer / als int heymelijck verscheyden
 treffelijcke Mannen/ die doen ter tijt inde zelve Universteyt p^rofesse-
 der Philosophien, ende der Historien deden / onder andere voorneme-
 lijk Iohannem Murdizonium, Gilbertum Iacchaum, ende Paulum
 Merulam, Dus doende tot 'r fleur van zijne Jonckheyt gekoomen zyn-
 de/ alzoo zijn Vader hem zijn optie/ keure/ ende byse wille gaf/ in wat
 Faculteyt hy voort wilde studeren/ ende zijn leven overbrengen/ Soo
 heeft hy upt aenmerkinghe vande overtreffelijckheyt van dien hem
 met goede resolutie begeben tot het studium der Heylighe Theologie,
 int welke hy een deel jaeren van 'r fleur zijns levens verleeten / ende
 overgebrachte heeft/ hoozende gansch onpartydich de publicke Lessen/
 ende disputen van verscheyden treffelijcke/ ende vermaerde P^rofesso-
 ren der zelve Theologie, insonderheyt van Lucas Trelocatus de Oude,
 Franciscus Gomarus, Lucas Trelocatus de Jonge, ende van Iacobus Ar-
 minius, Van alsoo binnen d'zelve jaeren de opperesene gheschillen/
 ende vierblammen dor oneentcheyt tusschen de genoemde demonst^ran-
 ten/ende Contrademonstranten/hoe langs hoe meer waeren waassende/
 ende verheffende/ zoo dat een byoom/ ende onpartydich herte qualijck
 wist/ waer/ ende hoe dit soude heenen willen / ende afloopen : Soo
 heeft hy den waeren Godt des vreedes upt geheeler herten om vrede
 viddende/ upt dier oorfaecke zijn studium Theologicum voort dien tijdt
 gestaect/ ende hem gekeert ende gewent tot het studium Medicinæ,
 tot het welck hy gheen klepne lust/ ende ghenegentheyt hadde . Zijne
 Meesters/ die hem inde Conste der Medicijnen soo int openbaer / als
 int heymelijck geleert/ goeoeffent/ ende onderwesen hebben/ zijn geweest
 de overtreffelijcke/ ende wijvermaerde Heeren P^rofessors Medicinæ,
 Petrus Pauw, Everhardus Vorsthius, Outho Heurnius, ende Reynerus
 Bontius, welker publicke Lessen/ disputatien/ ende private institu-
 tien/ ende Leeringen hy voele jaeren aenden anderen ghesrequentert/
 gehoort/ ende waergenomen heeft/ ende insonderheyt doek particulier-
 lijck de zoo publicke/ als private dissectionen van 'menschen lichaem/
 ende demonst^ratien/ ende Lessen inde Anatomie, by den voornoemden
 Heere P^rofessor Petrus Pauw ghedaen. Gemerckt hy Adriaen van
 Valckenburch, tot de conste/ ofte 'r s^ruck vande Anatomie hadde een
 singuliere/ ende naturele inclinatte/ genegentheyt / ende enen onberfa-
 delijcken honger/ p^rber/ ende begerte/ ende dit tot den doot des zelve den

Petri Pauw toe / nae wiens overlijden alsoo beneffens desselvs andere professien / oock de professie der Anatomia quam te vaceren / soo heeft hyt ghelijck oock noch twee andere Doctores Medicinae, d'een booz / ende d'ander nae den anderen met consent / adhyjs / ende authorizatey vande E. Heeren Curateurs vande Uniuersiteyt / ende Burgermeesteren der Stadt Leyden, ontrent int begin van December anno xvj. ende seuenthien / elck een van dyen int bysonder tot exercitie / ende een proeffstuck / een dootd menschen lichaem int openbaer geanatomiseert / ende ontleedet / sonder dat nochtans daer nae yemant van haer lipden dyen d'boozs. Professie der Anatomie mocht obtineren : Alsoo d'zelve den Heere Professori Orthoni Heurnio toegeboort / ende gegeven werde. Enige jaeren hier nae / naemelijck ontrent opten dertien Julij anno xvj. e. eenentwintich / is d'booznoemde Adriaen van Valckenburch Doctor inde Medicijnen gepromoveert / ende terstonde daer aen nae zijn promotie heeft hy nae onderlinghe bespreck / mitten Heere Professore Reynero Bontio boozs. / mitsgaders mit adhyjs / authorizatie / ende last vande Curateurs / ende Burgermeesteren beyde boozsept / beginnen in plaets vanden boozsepeden Professore Reynerus Bontius, des zelvdes Professore Reyneri Bontij, daegelijcke publijcke Lessen inde Medicijnen te doen / ende waer te nemen / gemercht d'zelve de Heere Professore Reynerus Bontius, dooz dien hy als Medicus Principis was in dienst van onsen Heere Prince Mauritz van Oranien, op sijne boozs. Lessen zelfs niet wel konde vaceren. Van Ariaen van Valckenburch in zijn plaets d'zelve publijcke Lessen inde Medicijnen continuelijcken ontrent den tijt van twee ronde jaeren gedaen / ende waergenomen hebbende: So is d'booznoemde Heere Professore Reynerus Bontius komen te steruen: Ende alsoo weynich tijds nae desselvs overlijden d'Heeren Curateurs / ende Burgermeesteren boozs. goet gedacht / ende gebonden hebben in zijn plaets Professoren Medicine te kieser / maechen / ende substituieren den Hooghgeleerden Doctoren Adolphum Vorkhium, soo hebben d'zelve Curateurs / ende Burgermeesteren hem Adrianum van Valckenburch aengenomen / gekoozen / ende gestelt / eerst eeben ten zelvden tijde / wesen de den tienden Februarj des Jaers xvj. e. vierentwintich / tot extraordinaris, ende ses jaeren daer nae / opten seunden Februarj anno xvj. e. ende dertich / tot Ordinarium Professorem van 'stuck der Medicijnen / ghenamt Chirurgie, mitsgaders opten boozsepeden tienden Februarj des Jaers xvj. e. vierentwintich machtich gemaecht / gheauthoriseert / ende gestelt / om beneffens den boozgemelden Heere Professore Orthonem Heurnium jaerlijck in de winterse maenden te hantieren ofte bedienen 'stuck vande Publijcke Anatomia, ende te doen de publijcke dissectien / ende demonstratien van subjecten / ofte menschen lichaemen / ter Anatomiseerplaets / daer men sulckx gewoon is te ueren / welke Professie der Chirurgie, ende publijcke dissectien / ofte demonstratien / ende hanteringe der Anatomia hy vanden boozverhaelden

verhaelden tienden Februarj des Jaers xvj c. hierentwintich af/ van Jaer tot Jaer continuelijcken tot desen loopenden Jaere xvj c. eenenveertich toe/ na zijn beste vermogen/ ende goeder conscientien/ in alle getrouwicheit heeft bedient/ in werck gestelt/ ende gedaen/ poogende altyt gestadich/ ende standvastelijcken zijn voorz. yfessie/ ende schuldigen plicht te quiten met sulcker diligentie/ ende waernemen van zijn kostelijcken tijt/ dat hy daer beneffens tzedert den veertenden Junij des Jaers xvj c. ende vijftien/ continuelijcken tot desen jegenwoordigen Jaere xvj c. eenenveertich toe/ zijnde ontrent seffentwintich Jaeren: zelfs zeer bequaemelijcken heeft bedient/ ende waergenomen zijn Kentemeesterschap van den Armen van 't Vrouwen Elisabeths Gasthuys, gemieert met 't Leprooshuys binnen deser Stede/ welck Gasthuys d' hier voorsz. Cornelis Iantz. van Valckenburch, ende des zelfs Vader Jan Claesz. van Valckenburch, succesfibelijcken d'eernae den anderen/ als Meesteren ende Regenten van dien/ t'zaemen niet heel veel minder dan hondert jaren hebben helpen dienen/ ende regeren.

Wesleys
bande Ge-
leerde man-
nen.

Dit is alle het ghene ick van onse waerde gheleerde Bozgheren ofte Poozteren hebbe weten by een te versantelen. Ick hadde wel gehoopt ende gewenst meerder ende beter stoffe gebonden te hebben/ om haere waerdicheden ende ghelcerheden claerder uptghedrucht ende beschreuen te hebben: maer inijne hope ende begeerte is ydel en vergeefs geweest/ ende ick hebbe met de riemen moeten roepen (als spreck-woort sept) die ick gebonden hebbe/ ende upt dese dooze schrale sandige boozen ende ackeren geen andere vruchten konnen telen ende booztzyngen/ als ick u alhier opghoeffert hebbe: ende sal dese hier mede epndigende boozgaen totte

Beschrijvinghe bande vermaerde Schilders/ de welke binnen deser Stadt Leyden geboren zijn.

Inlepbins
ghe bande
Beschrij-
vinghe der
Leidscher
Schilders.

Beneffens dat de Stadt Leyden (ghelijck wy tot hier toe bewesen hebben) tot allen tijden booztgebracht/ ende gehad heeft vele gheleerde ende verstandighe Mannen: in gelijcker maten ende wijse en is de selvige niet ledich geweest in het voeden ende op te brengen van vele verscheyden Constenaren: insonderheyt in het booztzyngen van vele vermaerde ende trefselicke Schilders/ wiens waerdicheydt ende verdienden lof/ gensechsaem met hare overschoone ende ontwaerdeerliche Schilderien/ soo binnen als buyten der Stede weijende/ bewesen kan werden: daer mede sy verdient hebben ende waerdich zijn/ omme in alle Loff ende Tijdt-Boecken opgeschreuen ende gheregistreert te worden.

Daer dien dan dat meer als ober de hondert jaeren geleden (doch de ren yzoegher ende de ander spader) vijf ofte ses uptghenomen Meesteren alhier geboren/ geleest/ ende haer Const geoeffent hebben/ so sal ick hare

Hare leven ende wercken alhier verhalen ende beschrijven/ ghelijck de selvighe beschreven zijn/ by den treffelicken ghelaurierden Vlaemischen Poet/ ende vermaerden Schilder Carel van Mander van Meulsebeke, mijn vziend in sijn leven wesende/ in sijn Schilder-Boeck/ waer inne by het leven van alle de vermaerde Schilders van alle Natien by den anderen met seer groote kosten ende moeyten versamelt ende beschreven heeft: ende beginnen met

Het leven van Cornelis Engelbrechtsen, Schilder van Leyden.

Alhoewel in voorledē tijden in onse Nederlanden/ de Schilder-const was geoeffent/ ghelijck men seggen soude/ constigh sonder Const/ dat is sonder geleertheit/studie/oft na d'oude alderbeste wyse/ die d'Italianen naemaels upt d'Antijcke beelden hebben bespeurt: Soo is nochtans te verwonderen vanden wellandigen aerdt/ die onse Nederlanders so heel vzoegh lieten sien/ in hun beelden en stelselen der boorten/ als upter Natueren geleert/ en wat een geestighe fraey handelinghe en wyse van doen: Selck onder ander/ insonderheyt gemerckt han woerden aen de cloecke constige wercken/ en weerdighe schoon Pinceel-streken van den Leydschen Cornelis Engelbrechtsz. die oock al vroech ghebloeyt is/ ende was gebozen int Jaer 1468, binnen der Stadt Leyden: wesende wel den eersten oft/ van de eerste/ die binnen dees sijn geboortstad heeft ghebruyckt de Oly-verwe/ die wel ontrent tsestich jaeren nochtans voor sijnen tyt is ghebonden en int licht ghebracht gheweest/ dooz de Croon oft tieract onser Nederlanden/ Ioan van Eyck/ als voozhenen is verhaelt. By wien Cornelis geleert heeft/ oft sijn Vader oock een Schilder was/ heb ick niet vernomen. Van men houdt/ van den volghenden Lucas Hugenzen van Leyden sijn Vader vzoegh verlozen hebbende/ soude by hem hebben gheleert. Cornelis hadde noch twee sonen Schilders/ tyt ghenoren van Lucas, en eenen die den oudsten was/ genaemt Pieter Cornelisz Kuast, was een Glas-Schryber/ daer Lucas vooznoemt heel gemeensaemt mede was in de oeffeninghe der Tepcken-const: soo dat hy mede uptnemende was in glas schryben. Van sijn verhaelde ander twee Sonen sal volgen. Nu Cornelis Engelbrechtsen, die wy vooz hebben/ was een seer goet tepckenaer/ en een cloeck ende veerdigh Schilder/ in water en in Oly-verwe/ ghelijck als noch eenige aerdige schoon stucken (die in de rasende Vilubie vande beelbistoringhe niet vergaen/ maer ten gelucke noch ober sijn ghebleven) konnen ghetuyghen ente kennen gheven. Dese stucken zijn vande Doeren van Leyden/ om hun weerdicheyt wille/ en ter ghedachtenis van sulcken uptnemende Meester en Leydschen Bozger bewaert op het Stadhuys: doch is ja nimmer dat eenige te hoogh upt der ooght hanghen/ dat men de netticheyt en den aerde der Consten qualic van beneden sien kan:

Wanneer
Cornelis Engelbrechtsz.
gebozen is.

dit zijn twee Altaer-tafelen met deuren/ welke eertijt plagen te staen
 bytje Lepden in een Clooster Kerk/ genaemt tot Marien Poel, Het een
 stuck is de binnen Tafel een Crucif x met de twee Moordenaers/ Ma-
 rien, Ioannes: en anderen omstandt te paerde en te voet/ seer fraep en
 wel ghedaen: inde rechter deure, d' Offerhande van Abraham: en inde
 linche/ een Serpent-oytinge. De ander Tafel is een afboeninge van
 het Crups/ met noch daer rontom bygevoecht in clepne perckshens seg
 ander weeninghen van Maria: in de deuren comen Planten als te ween/
 en is alles seer aerdtich en constich gebaen. Noch isser op tselbe Stad-
 hups van Cornelis, enen grooten doeck van Water-verwe met groote
 beelden/ wesende een dyp Coninghen: waer in te sien is een heerijcke
 schoon manter van ordinerē/en laken/ datmē wellicht iten kan/ dat Lu-
 cas van Leyden nae sijn dingē geleert oft gepraetiseert heeft/ van dit stuck
 is wat seer vergaen/ dat welck om der Const wille schade is. Maer het
 alderwaerdichste/ende uptnemenste/dat van sijn geleerde constige hant te
 sien oft te vinden is/ is een Tafereel met twee deuren dat booztijts heeft
 gebient tot een Graf-teecken vanden Heeren van Lockhoyst/ welck sy
 tot gedachtenis van hun geslacht S. Pieters Kerk te Lepden hadden
 toegeeygent/ en gehangen boven hun Graf-plaers/ in de Lockhoyst
 Cappelle. Dit stuck pleegtmen te sien te Lepden int hups van Lock-
 hoyst/ maer is nu verhoert/ en is tegenwoozdich binnen Drecht/ ten
 hups vanden Heere vanden Boogaert/ als getrouwt hebbende een
 dochter van den Heer van Lockhoyst. De tafel van dit seer edel stuck/
 is een histoie upt d' Openbaringhe Ioannis, daer het Lam voor den
 Thoon Gods opdoet het Boeck met den seven segelen/ alwaer tgant-
 sche Hemelsche heyz met veel aerdtige seldselen der beelden/ en verschey-
 denheyt van liefliche fraep tronien/ en een wonderlicke heerdtige schoon
 handelinge te weghe bracht is/ en ghesen kan worden/ dat de alderbeste
 en ervarenste in onse Const hun te ontfetten en te verwonderen hebben/
 en is nochtans veel al ten eersten opgedaen/ gelijk sy doe veel booz een
 heerdtige fraep wijse hadden. Hier zijn oock te sien planten/ en seer
 wel gedaen conterseptselen der gener/ die dit stuck in sulcken tyt deden
 maken. Summa/ Cornelis Engelbrechtsz. is geweest een treffick en
 dapper Meester/ die neffens sijnen grooten geest en veerdicheyt groo-
 ten arbeit in sijn wercken dede/ sijn dinghen oock met aerdtighe tiera-
 ten enen welstandt ghebende/ en heeft oock uptnemende waergenomen
 het upbeelden der affecten/ oft Menscheliche beweghentheden/ gelijk
 de Gude veel deden. Hy is overleden te Lepden/ int Jaer 1533. oudt
 wesende vijft en tsestigh Jaer.

Leven van Cornelis Cornelisz. Kunst, Schilder van Lepden.

Alhoewel int ghemeen de Const niet en erst op de kinderen/ soo is
 nochtans Cornelis Kunst, Soon en Discipel van Cornelis Engel-
 brechtsz.

brechtsz. sijnen uytnemenden Vader inde Const een dapper en treffelic
naevolger geweest. Hy was gebozente Leyden int 1493. en een vande
hoornaemste Schilders binnen Leyden in sijnen tijt: doch alsoo sijn
Stadt in rijckdom niet oerbloeyde/ dooz tverloop der yzende ofte
uytheemische/ die dees Stadt veel tijts welbarende plegghen te maken/
trock Cornelis Kunst somtijts booz een saer / dyp of vier/ woonen te
Brugghe in Vlaender / wesende te dier tijdt een welbarende en rijcke
Stad/ van veel yzende volcken besocht en bewoont/ om den grooten
Handel die daer was gezeben/ soo dat de Const daer in groot achten/ en
wel betaelt is gheweest: des hy daer groot gelt heeft ghewonnen / en
veel schoon wercken ghedaen. Veel heerliche wercken heeft hy oock
ghedaen binnen Leyden: onder ander/ en sonderlinghe ten huyse van
d'Heer Dirck van Sonneveld/ alwaer is te sien een seer schoon Crups-
draginghe Christi, met de uytplepdinghe der twee Hoordenaers / seer
betweeghlich uytgebeeldt wesende: als oock mede de beweginge Mariae,
ober het ongemack haers Soons ons Heeren Iesu Christi, wel weers-
dich ghehouden te worden booz salder-uytnemende van sijn Const-
rijcke wercken. Daer beneffens is noch een af doen van't Crups / seer
aerdich en gloepende gherolozert nae den epsch van de stoffe. Doch ten
huyse van sijn dochter Aechtgen Cornelis, een vrouw althans van 72.
Jaer, sijn te sien sijn en sijnns tweeden Hupsvrouwen conterfertselen/
gelijcke buyten de Koe-poozte sitten in haren Hof/ met int verschie-
ten een veel vander Stadt ende de Koe-poozt nae teven/ wesende alle seer
aerdigh gherolozert. Hy hadde oock veel schoondinghen geschildert
booz een Clooster buyten Leyden/ tot Leyderdorp/ die dooz den trouw-
bel vernielt/ oft verborzen sijn gehouden. Daer sijn veel ander groots
en clepne stucken binnen Leyden tot den Borzers / soo van water als
Olp-verwe/ insonderheyt tot eenen boozneemsten Borzer Jacob Ver-
my. Cornelis Kunst is gestorven int Jaer ons Heeren 1544.
out zijnde 51. Jaen.

Cornelis
Kunst
wanneer
gebozen.

Het Leven van Lucas Cornelisz. de Cock,
Schilder van Leyden.

Gelijck den boozgaenden Cornelis Kunst, zijns Vaders Erfgenaem/
seheen te wesen inde Const: zoo is den Broeder oock niet traech int
nabolgen der uytnemender slappen gheweest. Hy heeft de Const oock
hy Cornelis Engelbrechtsz. sijn Vader geleert/ ende was gebozen tot
Leyden, int Jaer 1495. Hy was tsamen Schilder ende Cock: want
'gelijck of hem de Schilderkonst doe ter tijdt in sijn Geboozt-stadt
qualick rou woeden. Hy was des niettemin een goet Meester/ so in
Olp als Waterverwe: gelijck te Leyden, noch veel van hem te zien is:
Insonderheyt ten huyse vanden Const-liefdigen Heer Ioan Adriaenz.
Knotter, mede Schilder hy lust/ te weten eenige Water-verwe Doer-
hens

Wannert
gebozen tot
Leyden.

ken/ seer supher en aerdsch/ met waerneminghe der affecten/ na dat de
 Hystorien veropffchen geordineert en geschildert/ onder ander een der
 voornaemste sturcken/ een Hystorie van 't Vrouwen in Oer spel. Woots
 ten huyse van d'Heer Iacob Vermy, daer oock veel Waterbetwe Doec-
 ken/ van hem zijn te zien. Lucas bewijle het hem te Leyden ongelegen
 was / overmits dat upt 't Schilderen den cost qualich wilde vallen/
 verstaende dat ten tyden vanden Coning van Engeland/ Henricus den
 achtsten/ de Kunst daer int Landt in waerden ende wel begeert was/
 vertrock hy derwaerts/ met Wyf en Kinderen/ die hoewel hy die tot
 7. of 8 in getal hadde: ende sinderen zijn vertreck heeftmen noyt van zyn
 Persoon/ noch leuen per comen vernemen: van datter een sturck is bin-
 nen Leyden, dat over eenige Jaren upt Engelandt is gebuyt/ ten huy-
 se van een Coopman Sr. Hans de Hartoock, welck zyn hantweringhe heel
 gelijck is. Doe in dees Landen den Graef van Leycester upt Engelandt/
 tot Gouverneur was geroepen/ quamen met hem eenighe En-
 gelsmanen/ die zeer hegeerich waren/ zyn dinghen/ waer zy condon op
 te roopen/ als die de kennis/ daer in Engelandt erbaren waren. Dit is
 al dat ick weet van hem te verhalen.

Het leuen van Lucas van Leyden, uytnemende Schilder/ Plaet-snyder / en Glas-schijver.

VAn soodantige Menschen/die wonderlick schijnen vander Naeture/
 als vercozen hebe troetelkinderkens uptgepicht oft voorghesicht
 upt velen/ om velen hoogh-vliegende r'overtreffen/ in eenighe besonder
 vernuftighe / heerliche / en lofliche daden/ en oeffeninghen / 'tzy des
 geests/ oft des lichaems/ bevindtmen by herbarenheyt/ en leestmen in
 gheschreuen geschiedentissen/ en constighe ghedichten / datse veel tijts
 vzoech/ dooz groote merckelike beginselen / claerlijck te kennen gaden
 tekenen/ van het gene van hun te hopen en te verwachten was. Eenige
 hebben sint wesen/ met wijse antwoorde hun aengebozen voorsich-
 ticheyt laeten blijcken/ dat hun den Roomschen heymelicken Naedi te
 weten betrouwt is geworden/ ende den ingang int Naed-hups toege-
 laten: ander/ nae r'bersieren der Poeten/ hebben van in de weghe met
 Slangewozghen cracht ende stoutmoedicheydt bewesen. Waer op
 't spreckwoort past: Dat wat Metel te woerden heeft/ vzoech te barnen
 oft te steken begint. Onder veel behendige edel geesten in onse Schilder-
 der-konst/ die van inden Lenten tije huns leuens uptmuntich zyn ge-
 weest/ en daer by elders van hebben verhaelt/ en weet ick geenen / die
 te gelticken is by onsen voozgenomen natuerlick begraciden Lucas van
 Leyden, welcken met Pinceel / en Graef-tijer inde handt/ en met de
 Schilder en Cepken-const schijnt gebozen is geweest. Het is verwoon-
 derliker als gelooflicker te hoozen/ vertellen/ van de gene die nochtans
 daer van poetschay hebbe/ dat hy een kindt van negen jaren wesende/
 van

van sijn inventie heeft Coper-pynten upt laeten gaen/ die seer aerdtich/
 en sijn gedaen zijn/ gelsckmer verscheptde noch siet/ daer ges datum op
 en staet: en waer datum staet / daer kan men wel gissen en rekenen/ in
 wat ouderdom hy de selvige heeft gesneden: want hy was gebozen bin-
 nen Leyden in't jaer 1494. omtrent den lesten Mey oft begin van Jun-
 ius. Sijn Vader was geheeten Huygh Jacobsz. doerkeem uptnemende
 Schilder in sijnen tijt. Lucas upt der natueren een Meester/ was een
 leerlingh by sijnen Vader/ ende naederhant by Cornelis Engelbrechtz.
 en heeft neffens d'aenpozinghe der Natueren / door der Consten lust
 ghepynckelt wesende / sijnen tydt met stadighen vlydt waer genomen/
 menigen nacht met kerlicht aen den dagh knopende ofte hangende: sijn
 koten en speel-tuggh was alderley reedtschap der Consten / als Krole/
 Cryt/ Pen/ Pinceel/ Graef-ijser/ en diergelycke: sijn gesellen waren/
 die van sijnen doen oock waren / te weten/ jonghe Schilders/ Glaes-
 schijvers/ en Gout-smeden. Sijn Moeder socht hem dickwils te be-
 leiten het nachts te pckenen/ niet gheheel om den kost van het licht/ dan
 vreesende dat hy sijn jonghe teer lijf en sinnen/ met soo stadich waken
 en hoofscheken/ mocht te coyt doen/ ofte hinderlick wesen. Pinner-
 meer en liet hy af van alle dingen nae 'reben te contersepen / trontien/
 handen/ voeten/ hupsen/ Landtschappen/ en alderley stoffen van la-
 ken/ in welck hy sonderlingh behagen hadde. Hy is oock gemeensaem
 oft unibersael geweest/ te weten/ in alles wat de Schilder-const om-
 helsen maect/ bequaem en geschickt/ schilderende van Oly-verwe en
 water-verwe Hystorien/ Contersepsels / Landtschappen / en Beelden/
 Glas-schijven/ Plaetsingden van jongs aen oeffenende. Doe hy een
 kindt van 12. jaeren out was/ schilde hy van water-verwe eenen
 doeck/ wesende de Hystorie van S. Hubrecht, dat een dinghen seer te
 verwonderen was/ ende hem seer geruchtich maecte. Dit stuck was
 voor den Heere van Lockhoyst / welcken hem daer voor gaf soo veel
 goutguldens als hy jaeren outd was. Doe hy 14. Jaeren out was/
 sneedt hy eene een Hystorie/ daer Machomet door bronckenschap eenen
 Monick hadde vermoort/ ghelijck het blyckt aen de datum van 8. Een
 Jaer daer naer / dat is/ in't Jaer 9. doe hy 15. Jaer outd was / sree
 hy verscheptden dingen: onder ander/ ghelijck om Glas-schijvers/ 9.
 ronden Passi-stucken/ te weten/ het Hofken/ de hanginge/ voor An-
 nas, bepoitinge/ geefelinge/ crooninghe/ Ecce Homo, trups-dragen/
 en 't Crupcrifx: dit zijn seer uptnemende stucken/ en seer wel geordn-
 neert. Oock een S. Antonis temptatie/ daer een schoon vrouw ghe-
 cleedt voor hem verschijnt: dit is geheel uptnemende/ so beelden/ gron-
 den/ als achter-upt en so heel supber alst mogelick is te sijden. In dit
 selve Jaer is van hem gesneden de wonderlike wel gheordineerde be-
 keeringe Pauli, daer hy blindt gelepdt wort na Damasco: welke blind-
 heyt/ en al den omstant wel uptghebeelt is. In dit / en al sijn ander
 pynten/ sietmen veel aerdige verscheptdenheden van trontien en cleedin-
 gen nae den ouden Wet/ hoerden/ mutsen/ en hulselen / al meest d'een
 d'ander

Lucas
 gebozen
 anno 1494.

Schryftele
Valarii
van Lu-
cas van
Leyden.

d'ander niet ghelijckende/ sulcx dat groote Meesters van onsen tijdt in
Italien met sijn dingen hun grootlyck hebben weten te behelpen/ zyn
dingen met somtijden een wepruch te veranderen in hun wercken ont-
leuende/ en te pas byzengende. Van dees bekeeringe Pauli verhaelt oock
Valarius, en prift hem in verschepden deelen boven den uptnemende Al-
bert Durer, leggende: De wercken van Lucas zyn genoegsaem om hem
te doen rekenen onder die *t Graefpfer uptnemende ghehandelt hebben.
De hy een bougingen oft ordinantien sijner Historien/ zyn seer eygghen/
gedaen met sulcke merckelicke uptbeelbinge/ en op een seker wyse sonder
confusie ofte ongeschicktheit/ dat elck eygentlick de geschiedenis selfs
schijnt te wesen/ die hy daer mede heeft willen uptducke/ en dat het niet
anders behoorde te wesen: oock sijn dingen zyn met meer opmerkinge
en waerneminghe/ na de ordenen oft regulen der Consten/ dan die van
Albert Durer. Boven dit sietmen van hem geoeffent een verstandighe
aendachticheit in het snijden sijner dingen: om die wille dat alle sijn
wercken/ die van handt te handt atlenkens verberren oft verschieten/
en zyn so hart met aengeroot / om datse souden verflouwen/ ghelijck
int leven de verberrende dningen meest upt den ghesicht verliesen. Iae
heeft die dinghen ghedaen met sulcken opmercken/ en soo soet gedom-
melt/ datmen niet de berwe niet anders en soude gedoen: welke waer-
nemingen hebben veel Schilders den oogen opgedaen. Dit is dan Va-
larii getuygenis van Lucas van Hollandt/ (soo hy hem noemt/) en is
oock soo de waerheydt/ dat hy soo wel ordinerde/ en datmen in sijn
dinghen siet die natuerlike waerneminghe van't verschieten en'tber-
flouwen der achterupten/ welke soo inde beste dingen van Durer, inde
Lantschappen niet te zien zyn/ oock niet in zyn bysonderste stucken/
als den Hubrecht, oft diergelijcke. Wel is waer/ dat in een plaetse den
verhaelden Valarii na sijn meeninge seght/ dat Lucas soo veel teyckenens
niet en hadde/ als Albert, nochtans (seght hy) heeft hy hem in vele dee-
len met den Graefpfer gelijk gheweest. Men siet oock in Lucas din-
ghen eenen heel anderen schoonen aert van blacke vaste gronden in sijn
Lantschappen/ en een ander soeter eenparigher handelinghe van sneede/
daer zyn dzyvende en bloepde lakenen (soo verstandich/ als constich) me-
de zyn uptgebeert/ als men doet in ander van sijnen tijt/ gelijk ick ach-
te mij de verstandige sullen toestemmen. Het naebolghende Jaer 1510.
doe hy 16. Jaer out was/ sneet hy den miraculeusen oft selfsamen Ecce
Homo: een dinghen hem boven maten te verwonderen/ dat in so wep-
nich bejaerden Jongen/ so overbloedigen geest ende verstandt zy ghe-
weest/ soo int ordineren/ verschepdenheyt der beelden/ vercieringhe der
dieedingen van verschepden volcken/ als oock de heerlike moderne/aer-
dige ghebouwen/ alles zoo heel wel na der perspectiven Const en maet
waer ghenomen wesende. In dit selve jaer heeft Lucas oock gesneden
seer aerdigh en supber/ eenen Boer en Boerine met byz Roepen/ de
Boerin opgefaen wesende van melcken/ bewijst de strammicheit oft
vermoeptheit van het sitten/ en is een uptnemende stucken/ dat seer
gesochte

gefocht wozt. Int selve Jaer tshien sneedt hy oock een Adam en Eva,
 daer sy upt den Lust-hof gebannen gaen swerven: Adam met een vel
 aen't liff/ en een spa oft graef op de schouder/en Eva met den Cain haer
 eerste kindt op den arm/ een seer net en fraep stuckken wesende. In dit
 Jaer sneedt hy oock een cleyn naecht Vrouwen/ dat een Hondken sit en
 vlopt: dese stuckken heb ick willen vervolgens verhalen/ om te bewijfen/
 en in ghedacht te houden/ tot een groot verwonderen/ wat volcomen
 vuchten soo groene spruyt heeft voortghebracht. Maer het waer my
 onmogelick alle syn stuckken te verhalen/ wat hy al geschildert/ gesne-
 den/ en op glas geschreven heeft: dan die weet ick/ dat hy blytigh ende
 sozgbuldigh was/ syn Werken schoon en supber te leggen: en alhoewel
 hy sneedt/ dat hy alijt den Pinceel geoeffent heeft/ en soo heel finick
 en nouw stende was op syn drucken/ dat hy gheen Pinten noyt heeft
 laten uptgaen/ daer eenich minste gebreckt oft vlecken aen was. Oock
 hebben zyn Pinten in den selven synen tijt redelicken gegolden: want
 zyn beste dinghen de groote blaren/ als de ander uptnemenst Magdale-
 na, Crucifix/ Ecce Homo, Dyz Coningen/ en diergelijcke/ golden ee-
 nen gout-gulden/ oft 28. stupbers het stuck. Ick hebbe oock verstaen
 dat syn dochter soude ghetuycht hebben/ dat hy groote hoopen Pinten
 verbrant heeft/ die misdrukt waren. Hy is noyt huptens Landts
 getrocken om de Const te leeren/ alhoewel Valarius anders schryft/ en
 meent dat alle vermaerde onser Nederlanden hebben de Const upt Ita-
 lien moeten halen/ en den Italiaen afleeren: maer hy dwaelt/ ghelijck
 hy in meer ander dinghen qualick berecht wesende/ doet. Lucas heeft
 hem ten Houwelick begeben/ en trouwde een Edel dochter handen ge-
 slacht van Wosbuppen/ en verloor t' sijnen leedtwesen doe veel tijdt met
 banketeren en goet chiere maken/ gelijk de wijse onder den Ryckdom
 en die van Adel is. Sommiger meynunge is/ dat Albert Durer en hy
 malcander hebben gefocht te trotsen oft t'obvertreffen/ dat Lucas sou-
 tijts eenige gelijcke Hystozien oft ander dinghen heeft strax oock gesne-
 den/ die Albert gedaen hadde/ en dat sy malcanders dinghen met groot
 verwonderen sagen/ so dat epndlinge Albert Durer in Nederlandt is ge-
 comen/ en te Leyden by Lucas wesende/ heeft hy Lucas en Lucas hem/
 op een Tafel gecontersept nae r'leben/ en hebben hun tsamen met
 malcanders tegenwoordicheyt in aller vziendelicheyt vermaecht. Lu-
 cas was wat cleen/ en teerachtich van persoon: syn conterseptsel comt
 in druck/ van hem self gedaen wesende/ jonck sonder baert/ een beeldt
 wat meer als half/ met een groote muts met hederen op/ hebbende
 in syn cleedt oft boesem een doots-hoofst. De Schilderien die van hem
 gedaen/ oft tegenwoordich te sien zijn/ oft gebonden wozden/ zyn wep-
 nick/ doch uptnemende wonderlick/ en seer behoeghlick/ dooz een hy-
 sonder epgenschap van een (ick en weet niet wat) leffelicken aenlocken-
 den beballicheyt/ die daer in te sien is. Maer boden al dat van hem is
 te sien/ is een Cassé met twee deuren/ het uptnemenste en schoonste/ en
 is nu ter tijt by den so Const-kefzigen/ als Const-rijcken Goltzius, te
 haer.

Verhael van
 eenige stuc-
 ken schijve-
 nisse die by
 Lucas
 gemaeckt
 zijn.

Daerlem/ welke dat int Jaer 1602. tot Leyden om grooten pyjd heeft gecregen/ tot syn groot verheughen/ als een die tot Lucas dingen/ vooz de goede kennis der Konst/ grooten lust en liefde heeft. Het is d' Hystorie van den blinden van Jericho/ te weten/ Bartimeus Timci Soon/ hoe hy siende wozt/ gelijk den Euangelist Marcus aen syn tien- de Capittel schrijft/ en Lucas int achtziende/ wesende alles seer schoon/ ende als verschij gedaen van Verwe/ wonderlick los/ aerdich/ en over- vloedich wel geordineert/ en gheschildert: de vleughels oft deuren van binnen/ doen oock mede int uytbreiden der Hystorien. Daer zyn seer veel beelden op verschepden actien/ groot ver wonderen toonende over sulck wonder tercken als midden geschet/ dat eenen blinden wozt sien- de gemaect. De nachten en tronien zyn seer verschepden/ lieflick/en gloepende gedaen: elck beelde is verschepden van cleedinge/ en de hoof- den met verschepden wonderlycke mutsen/ turbanten/ en hulselen ghe- riert. In het Christi beelde sietmen natuyplyck uytgebeelt een opecht- te simpelheyt/ en goedertieren sachtmoedicheyt en ootmoedicheyt/ oock een heerliche toegenegentheyt/ den blinden de weldaet der genesinge te bewysen oft te deffenen. In den blinden/ die van synen jongen wozt aengebracht/ sietmen den rechten aerdt der handt uytstekende blinde/ seer natuerlick en epgentlick uytghebeeld wesende. De gronden sijn schoon/ en gloepende: achter komen Boomen en Bosschen/ soo net en epgentlick gehandelt/ datmen diergelycke gheschildert nergens meer en conat te sien: want het schijnt datmen bupten int belde alles natuer- lick int leven vooz oogen heeft. Achter aen int Lantschap (tot verbolg der Hystorie) comt een kleyn bootken/ daer Christus by den vruchtloo- sen Vighboom vrucht soekt. Wozt is oock het Lantschap seer uyt- nemende/ met eenige aerdige hupsinghe en ghebouwen int verschiet. Op dit besonderste stuck van soo obertreffende constighe handt/ is dit volgende Lof-dicht/ de Const ter eeren/ van pemandt ghemaect/ en hier by gevoeght.

S O N N E T.

Hoe Bartimeus blind, het licht van 'tLicht heeft cregen,
 Nae Marcs, en Lucas penn', heeft Lucas met tPinceel
 Geboort hier in dit schoon gevleugelt Tafereel,
 Daer 'tLams sachtmoedich beelt toont weldaets soet genegen,
 Ten blinden, welckers aerdt blijktt aen hand-tastich pleghen.
 Den omstandt schijnt verbaelt, om twonder-teecken heel,
 Oock wie dit stuck aensiet, daer wonderlijck elck deel
 Van Consten overvloeyt, heeft wonderlijck bewegen:
 Want desen blinden treckt tot hem elcx oogh en hertz
 Maer sonder oogh en hert hier niemant door en wert,

Al treffen hem van lust inwendich heete stralen.

Den blinden van het licht, het licht ontfangen heeft,

En Lucas oock het licht door desen blinden geeft,

Her Schilders blint Pinceel, om recht gaen sonder dwalen.

Dit stuck was gedaen/gelijck den datum van bupten op de deuren upt-
wijnst/ Anno 1531. want van bupten staen twee beelden van Derwe/
wesende een Man en een Vrouw/ die eenighe wapenen houden/ seer
aerdigh/ en met een sluchttige veerdige manier geschildert. Het is oock
wel van het leste/ oft het leste werck van Oly-berwe/ dat desen seer ver-
maerden Meester heeft gedaen/ schijnende of hy hier sijn upterste ver-
mogen in de Const/ de Werelt tot hercieringe/ en hoogh verwonderen
heeft willen toonen/ en na laten/ tot zyns naems onsterflicheyt: want
hy maer twee Jaer daer na en leefde. Dit voorbaer stuck heb ick wil-
len om sijn waerdicheyt hoog aen stellen. Daer is noch een schoon en
Heerlick stuck van Lucas tot Lepden/ op het Stadt huys by den Hee-
ren albaer in de openbare plaetse in weerden gehouden en bewaert/ we-
sende het upterste Dozbeel/ dat hoog een uptnemende goet werck gehou-
den wort. Hier in comen heel verscheyden naechten van Mannen en
Vrouwen/ waer wel te merken is/ dat hy op het leven wel heeft ghe-
merct/ besonder de Vrouwen naechten/ die hy van liefliche carnatie
heeft geschildert: dan alsoo doe veel tgebruyck by den Schilders was/
sijn dese naechten op den dagh wat seer kantiigh/ oft gesneden. Van bup-
ten comen twee groote sittende beelden/ wesende eenen Petrus en Pau-
lus, op elcke deur eenen/ wesende seer aerdich/ en ongelijck fraeper ge-
schildert/ als het werck van binnen: want het alles beter is ghecolo-
reert/ en bloepender gedaen/ soo wel tronten/ naechten/ als Lakenen/
oock gronden en achter-upten: in somma/ het is sulck datter groote
uptheemsche Potentaren nae hebben laten vraghen om te kooppen/ dan
is van den edel Heeren albaer beleefdelich afgeslaghen/ als dat sp't hant
bermaert Burger ter eeren niet begeeren te missen/ wat groote som-
men gelts men daer vock hoog wilde geben: welchen glants der eer en-
de edel Schilder- konst heerlick met een wederstijgh claer en blinkende
maecht. Daer is oock geweest bupten Lepden op een Huys/ by den
Edelman Frans Hooghstrate, een seer uptnemende stucken/ oft stuy-
rende kassen: waer in quam een seer wel gedaen Mary-beel/ een half
beel/ beneden de kanten de rest als met eenen steen bedeckt wesende. Het
kindken was oock seer lieflick/hebbende in sijn handen een Wijnruyp
met een ranck tot beneden hangende/ schijnende te hebben willen upt-
beelden/ dat Christus den rechten Wijnstock is: het Laken was uptne-
mende. Op d'ander zijde was een Vrouw plant/ de welcke achter
haer hadde een Magdalena, die haer wees op den Christus op Maria
schoot. Het achter-upt was van gronden en boomen/seltsaem en wort-
berlick. Van bupten quam de Wootschay Maria in heel beeldkens seer

aerdigh van stelsel/ actien/ en lakens/ met schoon pinteuren. Dit stukken is teghenwoordich by den Keyser Rodolphus, den meesten Konst-lief-hebber van desen tijdt: op dit seer edel stukken stont een datum van 22. neffens de gewoon Lucas van Leyden teeken L. Daer is noch een seer uytnemende bysonder stuk oft Kalken van Lucas van Amsterdam in de Calverstraet/ wesen de de Histoye vanden kinderen van Israel/ daer spom t'gulden Calf daniel/ en daer sp' sitten en bancketeren/ volghende den Text der Schrifstuypen daer geseyt wordt: Het volck sat neder om eten en drincken, en stont op om te spelen. In dit hancqueteren/ sietmen seer lebendich uytgebeelt des volcs dertelwesen/ en den onkuysschen lust/ ten oogen uyt hem openbarende: Doch is van eenige onberstandige bedorven/ met vuyl vernis oft dierghelick te besmeeren. Doozts isser noch van Lucas tot Leyden eenen schoonen Water-verwen doeck/ ten huyse van eenen goeden Heer/ van Sonneveldt geheeten/ oft ten huyse van den Heer Knottter/ sonderlingh Liefhebber der Konst/ en self Schilder wesende. Dit is oock een seer schoon werck/ wesende de Histoye van Rebecca en Abrahams knecht/ daer hy by de Fonteyn van haer dyncken ontfanght: hier zijn te sien seer aerdige Byoukens oft Waeghdekens/ verscheyden actien doende met water putten en anders: met oock een schoon Landtschap/ en fraep gronden. Noch heb ick gesien binnen Delft/ ten huyse van een Vrouwwer/ of hout-maker/ eenige water-berwe doecken/ wesende verbolghende d' Histoye van Ioseph, die seer fraep van inventie en teperkinghe zijn/ met eenige schoon lakenen/ bysonder daer den Schencker en Bacher in de vangens liggen: maer het is te jammeren/ datse den tijdt en de oetheyt soo by den tanden hebben gehad/ en verdorven/ dooz de vorchticheyt der mueren daer in dese Nederlanden veel gebreyt van is. Doozts zijn van Lucas hier en daer te sien eenige aerdige conterseptsels/ in welke he te doen/ hy oock een uytnemende eysgenchap van handelinge hadde. Onder ander isser een tronte/ schier als tleben/ te Leyden by een Burgermeester/ genaemt Claes Ariaensz. daer een natuerlick aerdigh wesen in te sien is. Noch is te Leyden een cleyn soet Marien-beelken van hem/ by den Konst-liefsdigen Bartholomeus Ferreris, oock Schilder wesende. Ich hebbe elders van Lucas verhaelt/ hoe dat hy zeer konstich van uytbeeldinge was/ naemtelick in een Bynt/ daer Saul den Koningh/ met een uytinnigh wesen/ en natuerlick dwaes schijnende/ den David hoor hem spelende/ met een pycke doozschieten wilt. Sulcke/ oft diergelijcke dingen/ sietmen noch elders in verscheyden zijn dinggen meer: oock in een cleyn stukken Bynt/ dat Valarius in zyn schriften pyght/ daermen ziet eenen Doer/ welcken schijnt zoo grooten pijn te lijden van eenen rant/ die hem een Lapsalf uyttreckt / dat hy niet ghewaer wort oft beboelt/ dat terwylene een Vrouw hem de taffche be-rooft. Oock in een gelijcke groot stukken Bynt/ sietmen een berstandige schoone uytbeeldinge van een out Manneken en Vrouwen/ die natuerlick hun Musich-Instrumenten of speel-tuygh op malhanden

accorderen/ oft ghelijck stemmich ober een hzengen/ wel schijnende upt den Philosoph Plutarchus te wesen ghenomen/ daer hy schryft vande **Pouwelicke Wetten/** dat in desen staet des **Dans** woogdt binnen den **hupse** meest moet gelden/ eben ghelijck de grootste snaren van het meest Instrument meest en grover gheluyt gheben: want hy heeft den **Dan** het meeste Instrument inde handen ghemaect. Het uytmeneste dat hy ghesneden heeft/ is gheweest het conterseptsel van den **Keiser** Maximiliaen, twelck hy dede/ doe desen **Keiser** binnen **Leyden** quam/ en ghesult worde: en is de grootste en heerlichste tronie/ die men van hem ghesneden siet/ wonderlijcke stout en aerdisgh gehandelt wesende. Hy is doch een sonderling **Dan** geweest/ en ick en weet niet waer in dat hy meer te pyssen zy/ het zy in sijn schilderen/ **Blact-snijden/** oft **Glas-schijden.** Het **Blact-snijden** soude hy geleert hebben van eenen die **Waffen** herste/ en met sterck water beet/ met oock eenigh onderwys van een **Goutsmit.** Hy heeft oock eenige aerdighe sturcken gheherff/ en verschepden **Wout-pinten** ghesneden/ die seer uytmenende gehandelt zyn. Men siet oock van sijn dinghen hier en daer op **glas/** dat een werdig dinghen te bewaren is. Onder ander is hy **Goltzio,** wien sijn werken lief zyn/ een sturcken op **glas/** van den **Wrouwen dans** **David** te ghemoet comende/ dat wonder fraep is ghehandelt/ en comt oock in **Pzint** seer wel ghesneden door **Ian van Saredam.** Doe **Lucas** omtrent oudt was 33. Jaer/ is hy lustich gheworden om eens te gaen besoecken de **Schilders** in **Zeelandt/** **Blaender** ende **Wzabandt/** des hy als een **Dan** van goede middel hem op de reyse selde/ ick meen wel met een epggen toeghemaect schip/ van alles wel versien. Te **Middelburgh** gecomen zynde/ heeft hy daer hem vermaect/ te sien de dinghen van den **bljttighen** en **constighen** **Ian de Mabuse,** die daer doe ter tijdt **wonachtich** was/ en verschepden dinghen hadde gedaen. Hier heeft **Lucas** van **Leyden** **Mabuse** en ander **Schilders** een **bancket** gheschoncken van **tseslich** gulden: oock van ghelijcken heeft hy elders oock ghedaen/ te **weten/** te **Gendt/** **Mechelen/** en **Antwerpen/** daer hy telcken den **Schilders** ten besten gaf **tseslich** guldens: en was ober al verghesellschaft met den verhaelden **Ian de Mabuse,** den welcken hem ober al seer **statisch** en **pzachtich** **hzoegh/** hebbende aen een cleedt van **goude** **laken/** en **Lucas** hadde aen eenen rock van **ghele** **syden** **camelot/** dat in de **Sonne** oock een **glans** hadde als van **gout.** Maer om dies wille dat **Mabuse** hem in de cleedinghe overtrof/ meenen eenige/ dat **Lucas** veracht ofte te minder onder den **Constenaers** soude geacht zyn gheworden. Daer het ghene noch meer tegen den aert der **Consten** en **Batuere** der **Consten** oeffenaers soude stryden/ is dat gemeent wort dat **Lucas** die reys **tsindert** die wils heeft beclaeght/ om die wille hy al tijdt nadencken hadde/ eenigh vergift door penandt hem benijvende ontfanghen te hebben gehad: want hy van desen tijdt af nimmermeer recht ghesont en was. Of hy nu vergeeft dese quade inbeeldinge/ en ten onrechte in sijn gedacht gedruet hadde/ oft niet/ so heeft hy nochtans de ses volgende sa-

Wat het uytmeneste sturck geweest is vā Lucas snede.

Op wat
zijt ende na
wat ont-
derom
Lucas
gestorvt is.

ren tot sijn doot toe/ veel tijds te bedde ghelegen: oft het nu eenige son-
ghen-lucht/ oft teeringhe was/ en weet ick niet/ dan dat hy altyt met
'rooizighe bedencken hem stadigh quelde. Ende hoe wel dat hy te bed-
de was/ liet hy wepnich tyt noch verlozen gaen/ of hy en sneed/ of en
schilderde/ hebbende sijn reedschap daer epgentlick nae laten toe maken/
sulcken lust hadde hy noch langhs soo meer tot de Const/ ghelijck sulcx
den groote Meesters veel geschiedt: want door de groote herbaren ken-
nis in hun edel veffeninghe/ wozt daghelix de liefde tot Const in hui
niewer en crachtiger ontfteken. Doe hy nu op 'leste altyt meer en
meer aen lijfen ghesontheyt afnam/ en niet gheen Medecijnen kon ghe-
holpen worden/ en dat hy sijn verschepdinge upt deser tyt te naken be-
woelde/ twee daghen eer hy starf/ was hy lustich om noch eens de He-
melsche locht/ oft den Hemel/ des Heeren werck te sien/waerom/ sijn
Dienst-maecte hem bukten heeft gebzacht hoor de leste reys/ en is den
tweeden dagh daer nae overleden/ Anno 1533. ont wesende maer 39.
Jaer. Op leste noch op eenen dagh/ die by den Ouden noch wel in
ghedachtis is/ te weten/ den dagh van den heeten Omgangh van
Leyden: wantter in desen Omgangh volck van hitten nederdiel/ en
starf. Het leste dat hy suet/ was een cleyn stukken/wesende een Pallas.
en men seght dat het selve so volbaen noch hoor hem op sijn bedde sou-
de gelegen hebben: schijnende te bewijzen oft te seggen/ dat hy sijn ver-
nuftighe edel handelinge oft Const tot den lesten bemindt en geoeffent
heeft. Hy hadde maer een eenighe Dochter/ de welke negen daghen
voor des Vaders overlijden haerde eenen Zoon: En doe men met
't kind van Doopsel quam/ vzaeghde hy nae den naem van sijnen jon-
ghen Beef. En doe men hem antwoorde/ datter noch eenen Lucas van
Leyden nae hem soude blijven/ en nam dat niet wel/ als oft de mep-
ninge was/ datmen hem woude voort hebben. Dese sijn Dochteers
soon Lucas Dammessen is ghestorven t' Utrecht/ Anno 1604. oudt 71.
Jaeren/ was mede een taemlijck goet Schilder/ ghelijck doch is Ioan
de Hooy sijn Zoeder Schilder by den Coning van Vranerijck. Ter
eeren van Luas heeft Lampsonius een opschrift tot sijn grooten lof ende
eeren in Latijn gemaect/ doch ick acht niet genoegh loflick nae des-
dienst ende waerdicheyt van onsen Leptsehen Lucas.

'Leven van Aertgen van Leyden, Schilder.'

A Hoewel voor den Const-berstandigen de Const geoeffent van een
ronstigh Schilder/die sp selven niet met allen voort doet/oft in ach-
tinge houd/ niet te minder oft ontweerder is: soo is ebenwel tghemeent
oft twolck sonder hermitis van sulcken aert en wesen/ dat sp sulck Con-
stenaer en sijn werck niet in weerden noch in groot affien en hebben/
ghelijck sulcx geschiet is en waer bevonden aen Aert Claessoon. Schil-
der van Leyden/ welcken hoewel hy groot van gestalt was/ wert ge-
meentlick Aertgen gheheeten. Hy was ghebozen te Leyden int Jaer

1498. want sijn Vader/ die een Volker was / dede hem altyt sijn on-
 berdom gedencken/ by t gulden Jaer van vijftien Honderst: dickwils
 verhaelende/ dat Aertgen twee jare oudt was/ als hy/te weten den Va-
 der/ sijn belooft Boomsche bevaert dede. Tot sijn achteen jaere was
 hy van den Vader ghebruypt in de Volkerpe/ waer naer hy oock wiert
 geheeten Aertge de Volker: doch soo de Natuere hem tot de Schilder-
 konst woort stouwde / Anno 1516. bestelt hy Cornelis Engelbrechtsz.
 daer hy spoedigh en veerdigh int leeren tot Meesterschap gherakende/
 heeft op sijn hant bestaen te maecten berscheyden stucken/ so van Wa-
 ter als Oly-verwe/ maer selden oft geen tijt Doeterpe oft Mozalen/
 van meest Historien upt 'roude en nieuwe Testament / oft upt der
 Schijf/ waer van hy menichmael sijn Discipulen vermaende/ en
 leerde: was oock met hun seer gemeensaem/ byzindelick/ en begeerich
 hun t'onderwijfen. Hy hiel een gewoont/ dat hy des Maendaegs wep-
 nich of selden wochr: maer ging met sijn Discipulen inde herberghe/
 om hem met hun te verlustighen / van naturen doch geen dronckaere
 wefende. Hy was van naturen seer bloo/ wepnigh van sich self/ maer
 veel van een ander houdende. Sijn eerste wijse van teykeninghe was
 seer op de manter van sijn Meester Cornelis Engelbrechtsz. Naemaels
 siende eenighe dingen van Schoorel, wert sijn manter daer nae te voe-
 gen/ oock nae de Heemskercken, insonderheyt in Metelrpe/ daer hy
 heel fraep van is geworden: doch behiel altyt sijn eysenschap/ te weten
 dat sijn dingen wat stordigh en onplapsant geschildert stonden: maer
 seer fraep en geestich gheordineert/ soo dat de ordinantien sijn werck
 groot/ en onder den Const-berstandigen weert maecten/ en in achtin-
 ge deden wesen. Twelck Frans Floris, van Antwerpen lockte te comen
 tot Leyden/ alsoo hy te Delft was outboden/ om in de Cruys-
 Cappelte maken een Crucifix/ en de plaetse quam besichtigen. Tot Ley-
 den ghecomen Aertgen te besoecken / en nae sijn woonplaets verne-
 mende / bebant hem te woonen in een arm slecht verballen hupskien/
 staende seer nae der Stadts vesten aen de sydgraft: binnen tredende/
 was Aertgen uptgegaen/ besocht op sijn kamer te mogen comen/ om
 van sijn werck te sien/ mits hy om sulcx en hem te besoecken van ber-
 re alleenlick was comen gereypt/ twelck hem geern toeghelaten werd:
 dus komende hoben op een solderken onder het dack/ nam een rooligen
 van den Discipulen/ die daer saten en contersepten / en maecte onder
 dack op den Witts mupz/ die laegh en smal was/ een Ossenhoofst/ met
 S. Lucas cronte/ en t Schilders wapen/ so verres den mupz dat mocht
 bescrecken/ welcke dingen noch langhen tijt die plaetse behielden/ tot dat
 het van selfs dooz oudt heyt is vergaen. Frans dit gedaen hebben/ heer-
 de weder tot sijn Herbergh. Aertgen thups comende wiert gheboot-
 schapt/ dat een beemt van kupten daer was geweest hem te spreken/
 en met berlof op sijn kamer was gecomen/ en hadder gemaecht in sijn
 afwesen in tegenwoordicheyt van sijn knechten met der Cool alsulcke
 dingen: maer wie hy was geweest/ wist men hem niet te seggen. Aertgen
 troben

Frans
 Floris
 comt
 Aertgen
 besoecken.

hoven comende/ en siende/ seide strax: dit is Frans Floris gheweest: des
 werdt hy beschaemt/ niet wetende wat duncken/ dat alsulcken Meester
 hem quam besoeken: doxt oock daer nae/ van Frans in de Herbergh
 ontboden wesende/ hem niet comen binden/ upt oorsaeck/ den docht niet
 weert te wesen sulcken Meesters geselschap: doch naemaels doox lust
 hy een gebracht wesende/ versocht Frans op hem/ te willen reysen met
 hem nae Antwerpen / hy soude maken dat sijn werck en arbeyt beter
 betaelt souden worden/ en woude een Heere van hem maken/ ten aen-
 sien dat hy so armlick om den kost sat en wochte. Waer op Aertgen
 hem antwoorde/ dat hy alsulckē genoegen hadde in sijn cleynschept/ als
 ander in hunnen pracht/ en gunde seer wel een Koning sijn Koningh-
 rijck/ als hy met rust en vrede sijn arm hutgen mocht bewoonen/ soo
 dat hy bleef/ en liet Frans Floris nae Antwerpen thups reysen. Men
 gaende nu Aertgens werken / die zijn den anderen seer onghelyck in
 deugt der Constē/ meer geestigh als studioos/ men sieter besonder in de
 groote dingē/ lange gestaltenisse der beeldenissen somtijts eenige onma-
 ticheyt inde proportie: maer als gesept is / seer aerdigh int ordineren.
 Waerom men seght / Frans hem geern by hem t' Antwerpen hadde
 mede genomen/ om in desen deele van hem behulp te hebben. Hy tepe-
 kende overbloedigh heel vooz den Glas-Schijvers/ en anderen/ ghe-
 lyck men by honderden binnen Leyden noch soude binden van dese din-
 ghen. Hy hadde ghemeenlyck van een teykeninghe/ op een heel blad
 Dampiers/ seben groote/ hoewel hy gemeenlyck veel werck en arbeyt
 daer in te wege bracht/ soo datmen lichtelick kan oordeelen / hoe vette
 soppen hy daer op eten mocht. Daer zijn noch binnen Leyden/ ten hup-
 se van den Heer Ian Gerritz. Buytenwegh, dyp vande besonderste stuc-
 ken/ die van Aertgen gedaen zijn / welcke bupen sijn ander in schoon-
 heyt van verwen uptnemende zijn/ wel geschildert/ en nae den eysch der
 Historien wel uptgebeeldet / te weten: Eerst/ een Crucifix met twee
 Moordenaers / en een Maria, met ander Vrouwen en Discipulen/
 staende seer verslaghen onder 't Cruys/ en een Magdalena 't Cruys on-
 der omhelsende. Tander is een Cruys-drager / welcken volght eenen
 grooten sleep/ soo Maria met ander Vrouwen / Discipulen en ander.
 T derde is/ daer Abraham sijnen soon uptlept ten offer/ met 'thout ge-
 laden/ int verschieten is d' Offerhande. Daer is noch tot de Weduwe
 van d' Heer Ioan van Wassenaer, in sijnen tijt Burgh-meester en Rent-
 meester des gemeenen Landts middelen der Stad Leyden/ een Kerst-
 nacht van Aertgen, seer wel gheordineert: welck/ hoe wel slopdi-
 gher geschildert/ mach oock wel onder sijn beste stucken gerekent wor-
 den. Noch zijn ten hupse van Ioan Adriaenz. Knottet, eenighe doet-
 ken van water-verwe: onder ander een Mary-beeldt/ met eenighe sin-
 ghende Engelkens. Daer is oock ten hupse van Ian Dirckz. van
 Montfoort/ een Tafel/ wesende het upterste Ordeel / op de Deur-
 kens romen de contersepselen van Dirck Iacobz. van Montfoort.
 Daer is oock tot Haerlem by H. Goltzius, een roode zee van Aertgen,
 in Op-

in Oly-vertwe / doch seer bedorven wesende : en is wonder uptnemende / van verschepden cleedingen / hooft bercleringen / hoeden / tulbanden / en hulselen / seer berclerlick om sien. Doch zijn in meer plaetsen van hem veel dingen te sien. Wanneer hem eenich werck wert aenbesteedt / ging hy met de Leyden in de Berbergh van vloon te handelen : maer 'snachts schepdende / quam doe nemmeer thups : als hem tgeselschap verliet / socht hy ander / gaende also snachts slapen en dwylen langs de straet / altyt hy hebbende een Duptsche slupt / daer hy op speelde / 'tzy hoe doncker het was / hem niet mydende / dat hy twee oft bytemael al spelende int water viel / twelck hem noch nae der handt het leben costte : maer als gebeurde dat hy geen gheselschap en bondt / had hy een secker plaets daer hy gingh slapen / en quam dien nacht niet thups / om dat het omtrent syn hups onder den Dollers seer onbeylich was / en hadder eens qualich ober gebaren : want eens comende upt de Berbergh / om nae syn hups te gaen by de Dollerpe / syn water maeckende / comt een onberlaet / byonck en sat wesende / van achter hem / en geeft hem met eenen opseker een snebe in de wanghe / gelijck hy byonck gheswoeten hadde te doen den eersten / die hem ontmoeten soude. Aertgen , omslende / on seggende / wie doet my dat? hende den byonckaert de stem / en hadt Aertgen om vergiffentisse / twelck hem stracy geschtede : en als wat vernichtert / lepde hy Aertgen tot den Barber / die hem verbondt : van dien tydt af was Aertgen bebrœft desen wegh by ontye meer te gaen. Doch het is geschiet / dat hy op een tijt is uptgegaen na de middagh met een rijck Burger van Leyden genaemt Quirin Claesz. om gelt van een stuck schilderpe / dat hy voor syn lest gemaecht hadde / wesende een Salomons eerste oordeel / nu ter tijdt noch hangende binnen Delft / en alsoo hy des abonts wat laet schepdende / meende te gaen na syn oude gewoonte / en hem wat noot aen quam / trock synen tabbaert upt / en hing hem op de Wanghe oft mupz van de Dollers-graft / en syn gehoegh gedaen hebbande / meenende weder nae synen tabbaert te gaen / greep mis / trad besijden de wange / daer het open was om water te putten / en viel int water / en verbyonck / int Jaer 1564. oudt 66. Jaeren.

Op wat
wijse
Aertgen
eenich waer
aenman.

Wanneer
ende hoe
Aertgen
gestorft is.

Het Leben van Octavio van Veen, Schilder van Leyden.

Het sal mijn ten minsten leedt zijn / indien ick eenige bezonder gerucht-weerdighe te gbedencken voor hy gae / het zy hoe wijdt zy van my woonen / oft waer zy verstroyt zijn : daerom my inden zin come voor eerst hier te stellen / den nacomers tot een gbedachtens / den uptnemenden wel-schilderenden Octavium van Veen, welcken upt een goet geslacht is gebooren te Leyden / en natuerlick aenghelocht tot de Schilder-Const heeft (als ick meen) Italien / Room / en ander plaetsen besocht / en is soo inde Konst edaren / dat hy by den Prins van Parma,

Parma, en den meesten Heeren/ in weerden en eeren gehouden is ghe-
 worden: oock nu insonderheyt by haere Hoogheden/ den Doorzuchtig-
 gen Erff-Hertogh Albertus, en de Hertoginne/ in welker dienst hy
 hem heeft begeben/ verlaetende ander goede oorzacken/ die hem om
 zijn Const-rijck gerucht zijn voogeromen by den Erff-Bisschop van
 Zaltburgh/ by den Keyser/ oock by den Coning van Spaengien/ en
 den Koningh van Brancrick/ die hem in dees voorleden Jaren heb-
 ben versocht te hebben/ en daer hy hadde mogen groot voordeel doen;
 maer genepst by zijn kennits en vrienden te blijven/ lustert niet meey
 nae uptlantsche conditien. Hy heeft veel schoon wercken en Conter-
 septselen ghedaen/ oock twee Conterseptselen van haere voornoemde
 Hoogheden/ welke gesonden zijn aen den Koning van Engeland/ Ia-
 cobus de Tweede. Int Jaer 1604. is oock van hem uptgecomen een
 groot stuck/ wesende een Bacchus-Fest, oft Triumph/ ghelijck als
 eene by de Konst-liebenden is/ ghedaen van Heemskerck, oft oock de
 self opmanatie alsoo sy in Pint comt/ dat welck wel gheschildert en
 gehandelt is. Daer is oock van zijn constige hant een seer schoon stuck
 tot Sr. Wijnges, wesende eenen Zeuxis, schilderende na' cleven vijf naer-
 te Vrouwen/ en is seer uptnemende wel gedaen. Octavius van Veen,
 heeft tot zijn beerrhien Jaren toegelept te leeren de Schilderkonst/ by
 Itack Claesz. te Leyden/ en ondertusschen eenige upzen des daeghs in
 de Letter-Konst. En wert daer naer geschicht van den Vader by Do-
 minicum Lampsonium, Secretaris van den Bisschop van Luyck/ een
 geleert Poet/ die oock der Schilder-const seer wel verstont/ soo dat
 Octavio goede onderrichtinghe gheschiede van Lampsonio, hoewel hy
 self de Const niet en oeffende: dan hadse in zijn Jeught niet alleen ghe-
 oeffent/ maer oock zynen omganch gehad met de vermaerste Mees-
 ters van Christenheyt/ als met Taddeus Zuccaro, en Frederico te
 Room. Octavius t'synen achtien Jaren quam in Italien/ en volherde
 omtrent seven jaeren meest te Room. Van Italien scheidende / was
 hy eenighen tijdt langh by den Keyser Rodolphus, daer naer by den
 Hertogh van Beveren/ en doe by den Bisschop van Ceulen/ upt wiens
 dienst hy qualijck kon ontslagen worden. Octavius mach nu anno 1614.
 wesen een Man van omtrent 57. jaeren. Hy heeft oock een Broeder
 Gijsbert van Veen, die een seer goet Meester is in Plaet-sijden / en
 Schilderen/ woonende (als ick meen) te Brussel: oock noch eenen vol
 schildertigen geest/ v' Heer Pieter van Veen, den welken somtijts maer
 yet upt lust doende/ den besten Schilders hooghlick doet verwonderen/
 en seggen jammer te wesen/ dat hy daer van niet sijn besonder stuck en
 oeffeninge en maect. Dus verre Karel van Mander.

Versehep
 den andere
 geestighe
 Schilders.

Behalven dese voorzkerhaelde ses uptgenomen Schilders / soo heb-
 ben wy daer naer tot allen tijden binnen deser Steede altijt ghehad
 ende hebben noch teghenwoordigh eenighe fraeye ende wel-geoeffen-
 de Schilders / wiens kloecke ende wel-gheordineerde wercken ver-
 dienen

dienen onder de vermaerde Schilders gestelt ende getelt te werden: als ten eersten/

M. ISAACK NICOLAI,

Met zijn Soonen/ Burgermeester deser Stede tot verscheppen maelen geweest zijnde: wiens aerdige ende konst-rijcke inventie ende supbere handelingen/ binnen de Dierschare deser Stede/ opte groote Lop-halle/ ende in verscheppen Borgeren hupsen met grooten lust ende lof moegen gesien ende geprezen werden: Desen voornoemden M. Isaack heeft zijn verstant ende wetenschap vande Schilder-Konst hoorz geplant in type van zijne Soonen/ waer van den eenen ende den oudsten Iacob Isaacsz. in Italien vele Jaren geweest is. Insonderheyt tot Napels, ende aldaer met een Italiaensche Vrouw ghetrouwt is/ met de welke hy inden Jaer 1617. ofbaer ontrent/ weder gekomen is in zijn Vaderlike Stadt/ ende heeft hem inde zelve/ ende op andere plaectien met zijn Const/die alle Liefhebbers der selven behaechde ende aengenaem was/ erneert totten jaer 1639. ten welken tijde hy den wech van alle vleesch gegaen is/ binnen de Stadt Utricht, ende is aldaer begraven. Den anderen Claes Isaacsz. inden Hage zijne residentie houdende met groote vermaertheyt haer Const oeffenen. Den derden ghenaemt wesen de Willem Isaacsz. zijnde in zijn leven Capiteyn vande Schutterye/ is geweest een uytgelesen ende supber Plaet-snyder/ gelijck een pegelick kennisse ende wetenschap vande Const hebbende/ sal moeten bekennen ende oordeelen uyt de stucken de welke hy niet weynich ghesneden heeft. Dese constigen Meester is in sijn bloependen jeught door de alvermiesende doot int Jaer 1612. uyt het leven wegh gerucht ende ghestorven. Twelck ten aensten van zijne konst ende wetenschap grootelict te beclagen is. Ende een van zijne gebuyzen/ heeft zijnen waerdigen Wient ende Wuyman ter goeder gedachtenisse/ dit navolgende Grasschijft in plaetse van tranen ghestelt:

Willem
Isaacsz.
konstige
Plaetsnyder.

Die Leyden komt besien, en wandelt hier ter stede,
Stac hier een weynich stil. Hier onder rust in vrede
Willm Isacx waerde Soon, van Swanenburgh geseght:
Wat dat hy was voor een, beyd dat ickt u bereclat.
Sijn Vader heeft wel eer bestuyrt de Stad van Leyden,
Hy selfs de Schutterye cost wijfelick beleyden,
Van Iaren zijnde jongh, maer oude van verstant,
Beradich, wijs en cloeck, int geen hy nam by hant.
En soo de Schilder-const en t reychenen nae t leven,
Van jongs been in sijn pap hem t eeten was gegeven.

Eerste deel vande beschrijvinge

Begaf hy hem daer toe, en sneed int koper root,
 Om Lucas wederom te wecken vanden doot,
 Dien Lucas, die de Const, die lange wijl verloren
 Oft noyt gevonden was, den menschen deed' oorboren,
 En bracht in sulcken roem sijn vaderlicke Stadt,
 Dats' eeuwich sal ontgaen het swart Vergetel-nat.
 Dien Lucas, door wiens naem dees Stadt so wert geprefen,
 Alfs' om de Drapery en Wol-sack oyt mach wesen,
 Die door 'tgraef-yser stout met 't cloeck pinceel verselt,
 Op d'hoogste trap van eer dees eel Konst heeft gestelt.
 Dien Lucas speurde nae ons jonge bloem van Leyden,
 En was soo verre nu, dat hy sijn lof verbreyden,
 By ellick een geacht, by ellick een gesien,
 En wel soo veel van deucht als menich ander thien.
 Och! hadden wy dees man, dees man doch mogen houden:
 Hy soude ons alleen verstrecken als de Ouden,
 Sijnd' ons dan niet soo nut. Het soud niet vallen swaer,
 Hun alles groot verlies, dat hy in leven waer.
 Wat Israël van Monts, wat Hupse Marten dede,
 Wat Duxer, Aldegraef, wat selfs ons Lucas mede,
 Wat een Italiaen Mantegna deed' uyt nijdt,
 En ons soo weynich gunt die roekeloofse tijdt.
 Dat namen wy verdrach, indien wy't moesten missen,
 En souden onsen lust met Swanenburgh wel slissen,
 Die nu in groot onlust, en groote droefheyd zijn,
 Verwonnen vande smert, verwonnen vande pijn.
 Nu Leser, gaet vry heen, niet meer te deser stonden:
 Ick stick in grooten rou. Laet anderen oorconden,
 Ick segg' de Geyn en Goltz, 'tgeen streckt tot sijnder eer,
 Dat sult ghy hooren daer. Gaet heen, ick seggh niet meer.

P. S. *ex tempore* M. P.

M. IAN ADRIAENSZ.

Een seer konstich ende geestich Lantschap-Schilder / seer aerdich ende
 behallich inde behallen ruynen na te conterseypen. Wiens wercken / by
 de Lief-hebbers seer aengenamen ende begeert zijn. Is ober centighe
 Jaeren alhier tot Leyden overleden,

DAVID

DAVID BAILLI,

Soone van Mr. Pieter Bailji, die in zijn leven een Constaelic Schijver geweest is/ is binnen Leyden gebooren inden jaer 1584. zijnen Vader ziende dat hy van natuyzen in zijne jonckheydt tot het Teykenen ende de Schilder-conste geneegen was/ liet hem eerst eenigen tijt by hom selven/ ende sonder eenigen Meester de selve Konst by der hant nemen: ende by gelegentheyt komende opte Winckel vanden cunstigen Plaetsnijder Isaacques de Geyn, heeft hy lust gecregen onnime het Graef-pser inde handt te nemen/ ende hem in die Const te oeffenen ontrent een Jaer/ ende naer de gelegentheyt vanden tijt daerinne wel toegenomen. Waer meerder lust totto Schilder-konst hebbende/ zo heeft zijne Vader hem bestedet by Mr. Adriaen Verburch, een expert Chirurgijn/ ende goet Schilder/ alsoewel dat hy by hem selven geleert hadde/ onnime by hem inde Schilder-konst onderwisen te werden: eenigen tijt by hem geleert hebbende/ soo is hy inden jaere 1601. naer Amsterdam veretrocken/ est heeft aldaer ontrent ses jaren gewoont/ by eenen Mr. Cornelis vander Voort, de welcke een seer goet Comersepter/ ende te dien tijden dooz een hande beste Meesters beroemt was. Ende alsoo den selven vande Voort zeer veel constige Schilderpen van ander Meesters hadde/ heeft hy hem meest den tijt besich gehouden onnime eenige hande te copieren/ daer hy zo geluckich in was/ datmen de Copien/ upt de principalen qualicken kon onderscheyden. Insonderheyt seecke een Tempel/ geschildert by den Constrycken Steenwijck, die hy zo wel gevolcht hadde/ dat den Meester zijn eyghen werck upt de Coppe seer qualicken kon onderscheyden/ ende selve met verwonderinge gezien heeft. Van Amsterdamme wederom tot Leyden gekomen zijnde/ est lust ende begeerte gecregghen hebbende tot reysen ende andere Landen en Constenaeren te zien/ onnime upt der selver handelingen yet te mogen leeren/ zo is hy inden Winter inden jaer 1608. over Amsterdam naer Hamburch veretrocken/ ende aldaer ontrent een jaer ghebleven zijnde/ naer Duyslandt/ zo tot Francfort, Norenbergh, Augsburch, ende verscheyden ander Steden/ dooz Tyrol, naer Venetien, ende van daer dooz de vermaerste Italiaensche Steden/ naer Roman, alwaer hy van meninghe was eenige saeren te vlyuen/ van om seekere redenen van sinne verandert zijnde/ zo is hy inden jaer 1610. wederomme van daer veretrocken naer Venetien, alwaer hy vijf maenden gebleven is/ ende van daer genoechsaem langhs den zelven wech die hy van te doozen gebruyckt hadde tot Franckfort. Dooz Duyslant wederomme naer beneden komende/ so heeft hy by verscheyden groote Heeren/ zijne Konst geoeffent. Insonderheyt by den Hartoch van Brunswijck, die hem een groot jaerlic Pensioen presenteerde/ indien hy dooz eenige Jaren by hem wilde vlyuen: twelck hy beleefdelick excuseerde. Daer naer by de Graven van Stierom, vander Lip, van Schouwenburch, van Oldenburch, ende verscheyden

scheppen andere die wy verby gaen. In den Jaere 1613. moe gherepft zynde is hy wederomme tot Leyden gekomen/ alwaer hy tot opyen dach van heden zyne Konst met grooter eeren is deffende/ insonderheyt in het Contersepten naer het leven/ soo wel in het groot als in het cleyn/ tot groot contentement bande gerie die hem zyn ghebruyckende/ boven sijne constige handelinghe van Schilderen/ so heeft hy inden jaere 1623. by der hand genomen/ eenige personen in het cleyn mette penne/ ende daer naer met een sijn Pinceeltgen seer curieus/ ende supher te maecten/ de welke by de Const-lief-hebbers met grooten lust ende aengenaernheyt gesien werden. Den Constrijcken Jacques de Geyn, eenige van die Conterseptels zo gemaect zynde/ gesien hebbende/ verclaerde noyt by niemant anders/ sodanigen werck ofte handeling gesien te hebben/ ende prees die uytcrmaten zeer.

I O R I S van S C H O T E N,

In den jare 1587. binnen de Stadt Leyden ghebooren van eerlicke Ouderen: hoewel hy van zyn kindersche daghen grooten lust ende gheuegentheyt totte Schilderconst hadde/ ende inder Schoole in plaets van sijn papier met Letteren te beschrijven/ met Beeldkens ende Mannekenen verbulde/ zoo en souden hem sijne Ouderen omme de Konste van Teykenen ende Schilderen te leren niet bestedet hebben/ ten ware dat yd daer toe beweecht waeren van'ten van zyn Geburten/ de welke een Liefhebber bande Conste was. Dienvolgende heeft hy inden jare 1604. sijn Doon omtrent 17. Jaeren out zynde/ gebracht ende bestedet om te leeren Teykenen ende Schilderen by Meester Coenraet vander Maas, cunstich Contersepten naer't leven/ by den welken hy inden tijt van drie Jaeren so veel geleert ende toegenomen hadde/ dat hy bequaem was omme by hem selven voorts te moghen practiseren ende leeren. Hy hadde in zyn jonckhepdt/ ghelijck meest alle de Schilders doen/ grooten lust ende begeerte/ omme in andere Landen te reysen/ de handelinghe ende Const van andere uptnemende Schilders te zien/ maer alsoo zynen Moeder die hem lief hadde/ sulcx niet en wilde toelaten/ soo heeft hy omme zyn Ouders te belieden ende niet te bedrouven/ sijne reyse opgeschoyt/ ende hem te vreden gebonden mette Schilders die hier te Lande waren: hy heeft hem totten Houwelijcken staes begeuen/ ende niet blijt ende naerlichepdt zynen tijt bestedet in het Schilderen so van Histoyen/ Lantschappen/ ende andere dingen/ als insonderheyt met het Contersepten naer het leven: ghelijck daer van getuygen de menichvuldige stucken/ die alhier binnen Leyden als in andere Landen ende Steden gebonden werden. Insonderheyt zyn by hem alhier opren voozsten Doelen/ over eenige jaeren gecontersept naer het leven/ alle de voozneemste Officiers van leven Waendelen van onse Leptsche Schutters/ de welke by hem met grooten bljdt ende naerlichepdt geschildert zyn.

IAN IOSEPHS ZOON van GOYEN,

Sone van Ioseph lainz. van Goyen, in zijn leven een beminde vande
 Teeken ende Schilder konsten/ is binnen Leyden gebooren inden ja-
 re 1596. op S. Ponciaens about/ te vier tijden geweest sijnde den 13.
 Januarij. Maer dien als ik ghelept hebbe sijn Vader een Liefhebber
 was vande booznoemde Consten/ soo heeft hy goedtgehevonden sijnen
 Zoon/ te doen leeren de fondamenten van dien/ wesende de kennisse van
 alle dingen wel te kunnen stellen/ ende teekenen/ omme daer toe te ghe-
 raecken/ so heeft hy hem gebracht ende besteedt by Coenraet Schilper-
 oort, de welke te vier tijden/ vooz een goet Lantschap-schilder bekend
 was/ out sijnde ontrent tien jaren: by den selven de eerste beginnelen/ in
 een tyt van drie maenden geleert hebbende/ ende zyn Vader siende dat
 hy grooten lust hadde/om vooz te mogen gaen/ heeft hem gebracht by
 Isaack Nicolaus. Geestich Schilder ende Burgermeester deser Stede
 geweest sijnde/ mede vooz een kleynen tyt. Ende daer noch by eenen
 Ian Arentsz de Man, redelick goet Schilder. Ende dat alles alleen
 omme wel te leeren teekenen. Sijn Vader ghesint sijnde om hem te
 doen leeren Glas-schijden ende Glas-maecten/ heeft hem gebracht by
 eenen Henrick Clock. Maer van Goyen verclaerde geen lust noch be-
 geerte tot die werenschap te hebben/ maer dat zijne gheneghentheden
 streckten totte Schilderkonste. Omme daeromme te volghen sijn be-
 geeren/ heeft hem sijn Vader besteedt tot Hoorn in Noord-Hollant/ by
 een goet Schilder genaemt Willem Gerritz. by de welke hy ontrent
 twee jaren gewoont heeft/ omme de Pinceel te handelen ende te leeren
 schilderen. Dien tyt volpndet wesende/ is hy wederomme na Leyden
 gecomen/ ende de Schilderkonste met grooten pver ende lust by hem
 selven geoeffent. Ontrent negenthien Jaren oudt sijnde/ heeft hy be-
 geerte gehad om Branchrijck te besten/ ende zijne Const albaer te oef-
 fenen/ een Jaer selve Coningrijck doozwandelt hebbende/ comt we-
 deromme naer Leyden/ continuerende met geduylich te Schilderen.
 Zijn Vader siende/ dat hy alreede inde Schilder-roust seer geboordt
 hadde/ ende dat zijne begeerte streckte omme verder te mogen comen/
 heeft hem gebracht tot Haerlem/ by den uytmuntenden/ vermaerden
 Lantschap-Schilder/ Eliaas vanden Veldt, by den welken hy een
 Jaer geweest is/ ende zoo toegenomen hadde/ dat hy bequiem was
 omme hem alleen/ ende by hem selven/ met grooten lof/ tot verkon-
 deringe van alle Liefhebers vande Schilder-konste/ sijn hoorzghen-
 den wit te mogen verholgen. Daer inne hy so verre ghecomen is dat
 hy tegenwoozich gewoorden is/ een vande kunstichste Lantschap-schil-
 ders/ ende aerdicheyt van Beelden inne de selve/ die in onse tegenwooz-
 dige eeuwe/ vermaert ende bekend sijn. Gelyck daer van konnen ge-
 tungen de menichvuldige schilderijen/ die by alle Liefhebers in groo-
 ter waerden gehouden werden. Binnen Leyden hem totten Spoutwelts
 keil

ken staet begeben hebbende/ heeft hy aldaer met grooten naersticheyt/ ende aengenaemheyt van een ygelicken zijne Const gheoeffent/ totten Jaere 1631. toe. Ende heeft hem daer naer om eenige redenen/ van hier metter woon begeben in 's Graven- Dage/ aldaer hy tegenwoordich noch is woonende.

PIETER PIETERZ. DEN EYN,

Is binnen Leyden inden Jaere 1597. opten 16. December/ van eerliche onderen geboren. Thwaelf Jaeren out sijnde/ heeft hem zijn Vader bestedet om te leeren Steenhouwen/ tselve eenige Jaeren geoeffent hebbende/ zo heeft hy seer grooten lust gevegen tot de Mathematische Consten ende Wetenschappen/ zo bande Architecture Perspectie ende tgeen daer voort aen dependeert. Maer naerdien dat zijne Ouders van zo grooten Vermogen niet en waeren/ dat zy hem naer behooren inde selve consten mochten doen onderwijsen/ ende dat hy dagelijck zijn hantwerk moest oeffenen/ zo heeft hy dies niet tegenstaende/ wanneer dat hy eenigen ledigen tijt hadde/ de selve niet allen bijh' ende naersticheyt bestedet tot het ondersoeken vande selve Wetenschappen/ inde welke hy zo geborvert ende toegenomen heeft/ dat hy bequaem gheworden was andere te leeren ende te onderwijsen. Dit is aldus een Jaer of twee geoeffent hebbende/ ende met verscheyden Schilders kennisse houdende/ zo is hy niet een grooten lust ontsteeken/ omme de selve Const te leeten ende by der hand te nemen/ ende heeft tot dien eynde groote kennisse gemaect/ metten kermaerden Lantschap ende Battaille Schilder Eliaas vanden Velde, Wient Geyckeninge ende Schilderpen zo veel hy conde betomen Copieerde ende naer maecte/ de selve den boornoemde vanden Velde vertonende/ de welke hem upt goede vrentschap daer van ten besten onderrecht ende gheleert heeft. Voor welke onderrechtningen ende zijnen grooten Wijdte ende naersticheyt hy in wepnich tijts zoo geborvert heeft/ dat hy mette Schilder conste zijn gheele hupsgesinde/ heeft connen voeden ende onderhouden. Ende dat omme dat zijne Schilderijen t'ij Battallen ofte Lantschappen/ de welke hy niet een groote haerdicheyd conde maecken/ de Liefhebbers ende Burgeren zo aengenaem waeren. Gelijck die niet alleen binnen Leyden maer in verscheyden andere plaetsen gebonden werden genoechsaem bewyfen. Ontrent den Jaere 1632. zo heeft hy beneffens de Schilderconste wederom ter handen genomen ende opgestelt een Steer Houwers winckel/ ende is gheworden de Stad Leydens Mr. Steenhouwer/ ende is inden zelve Dienst/ naer dat hy al eenige Jaeren van te booren/ mette cortademheyt gekuelt geweest hadde/ opten 16. Maert inden Jaere 1639. overleden/ out zijnde ontrent 42. Jaeren.

REMBRANT van RIIN,

Soon van Harmen Gerrits zoon van Rijn, ende Neeltgen Willems van Suydbrouck, is binnen de Stad Leyden, gebozen opten 15. Julij in den Jaere 1606. zijne Ouders hem ter Scholen bestedet hebbende omme metter tijdt te doen leeren de Latijnsche Tale ende daer naer te bzingen tot de Lepische Academie / op dat hy tot zijne Jaeren ghecomen wesende de Stadt ende tegemeene besten met zyn werenschap zoude mogen dienen ende helpen behoorden / en heeft daer toe gants geen lust ofte genegentheyt gehad / dewijle zijne natuyplike beweginghen alleen strecken tot de Schilder ende Cypcken Conste; Waer omme zy luyden genotfaecht geweest zyn / haren Soon opt de Schole te nemen / ende volgende zyn begeerten te bzingen ende te besteden / by een Schilder omme hy de selve te leeren de eerste fundamenten ende beginselen van dien. Volgende dit beslupt hebben zy hem gebzacht by den welschilderende M^r. Jacob Haacxsz. van Swanenburch. omme handen zelven geleert ende onder wesen te werden / by den welcken hy gebleven is ontrent de drie Jaeren / ende also hy gheduyende den zelven tijt / zoo seer toegenomen hadde / dat de Const Lief-hebberen daerinne ten hooghsten verwondert waeren / ende datmen genoegsaem konde sien / dat hy metter tijdt een opnemende Schilder soude werden. So heeft zyn Vader goet ghehouden / hem te besteden ende te bzingen by den Vermaerden Schilder P. Lalinan, woonende tot Amsterdamme / op dat hy doorg den selven bozder ende beter mocht geleert ende onderwesen werden: By den selven ontrent ses maenden ghelweest zijnde / soo heeft hy goet gebonden alleen ende op hem selven de Schilder Conste te oeffenen / ende te practiseeren: ende heeft daerinne soo geluckich ghelweest dat hy ge worden is / een vande tegenwoordighe vermaertste Schilders van onse eeuwte. Dewijle dat zijne Konst ende arheyt / de Borgeren ende Annewoonderen van Amsterdamme ten hooghsten behaechde ende aengenaemt was / ende dat hy veeltijden versocht werde omme 'tzy Conterseptselen ofte ander stucken aldaer te maecken / zoo heeft hy goet ghehouden hem van Leyden te transporteren naer Amsterdamme / ende is dienbolghende van hier vertroocken ontrent den Jaere 1630. ende zijne woninghe aldaer ghemomen / ende is inden Jaere 1641. albaer noch woonende.

IAN LIEVENSZ.

Is gebozen binnen de Stadt Leyden / opten 24. October inden Jaere 1607. van eerlicke Ouderen / M^r. Lieven Henricxsz. een Constlich Bozduy-werker / ende Machtelt Ians dr. van Noortant. Hy is by zyn Vader siende de overgroote ghegenegentheyt / die hy totte Schilder-Konste hadde / ont zijnde ontrent acht Jaeren / gebzocht ende bestedet

omme de fondamenten van dien te mogen leggen/ by den wel-schilde-
renden Mr. Ioris Verschoren, by den welken hy zyne beginfelen/ so
van Cepkenen als van Schilderen genomen ende geleert heeft.

Ontrent tien jaren out wesende/ ende zyn Vader zjende zynen ober-
grooten lust omme te leeren ende boozt te gaen: heeft goet ghebonden
hem te hzengen by den Vermaerden Schilder Pieter Lalman, wonen-
de tot Amsterdarn/ by den welken hy met groote vopzeringe vande
Konst ontrent den tijt van twee Jaeren gebleven is.

Van den voorszreven Lalman gheschepden wesende/ heeft hy daer
nae sonder eenigen anderen Meester/ hem zelven ten huple van sijn Va-
der onthouden/ ende alle sijnen tijt met vlyt ende naersticheydt toe ge-
bracht/ met veele ende verschapden dingen naer het leven te schilderen/
daertme hy soo geluckich geweest is/ dat vele ende verschapden Konst-
verstandighen/ daer inne tenhoochsten verwondert waeren/ ende on-
geloosticken schieen dat een Jongman twaelf of weynich meer Jaeren
oudt sijnde/ sulcx hadde konnen doen. Ende dat meest al naer sijn ep-
gene Ordinantien en Inventionen. Ontrent dien tijt heeft hy gecopi-
eert twee treffeliche stucken vanden uytmuytenden Schilder Mr. Cor-
nelis Keerl van Haerlem, zynde Democritus ende Heraclitus, Die hy
soo wel gebolcht hadde/ dat de Konst-verstandige Lief-hebbers / tus-
schen de principalen ende de Copien/ geen onderschept en konden vin-
den/ ende zyn int sterfhuys vanden Heer Boudewijns, boozt de princi-
paelen vercocht ende naer Duytlandt versonden.

Inden Jare 1621. oudt zynde 14. Jaeren/ heeft hy zyn Moeder so
wel en naerstich gecontersept/ dat yder hem daer over verwondert heeft:

Hy is so naerstich ende pberich geweest omme in de konst te ma-
gen toe nemen/ dat hy doozt geene anderen dingen daer van getrocken
ronde werden. Sels soo wanneer opten vierden October inden Ja-
re 1618. binnen de Stadt Leyden een groote Tumulte ende oproer
ontstaen was tusschen de Remonstrantsche Waerigelbers/ ende de
gemeene Burgers/ ende de Deuren ende Denstern alomnie gestoten
werden/ ende dat de Magistraten genootsaecht waeren de Schutters
inne de wapenen te doen comen/ om de selve beroerte te stillen: So is
hy daer doozt niet beroert nochte verhindert geweest/ met yet te cept-
kenen na seckere Pinten van Geestighe Willem, als de liefde totte
Konst meer achtende als alle tgetwoel vande werelt.

In sijn Jonge Jaeren ende eenighen tijt daer naer heeft hy veele
ende verschapden stucken ende Konterseptfels gemaecht/ de welke int
tegenwoozdich noch in groote waerde gehouden werden: ende onder
die sijn noch te vinden by de Erfgenamen van Pieter Huygen du Boys,
verschapden Konterseptfels/ een Cupido met een Waers/ met Alma-
nacken/ van sijn hals een Tobbeken met witte hoepen/ vol knollet
ende andere groente/ extraordinaris gbehandelt. By Adriaen van
Leeuwen, de vijf Stunen in een Verdt/ By Jan vander Graef, eett
Platus/ ende vele verschapden andere stucken alles te lange om te ver-
haelen.

Eenigen tijt daer na is hy hem gemaect een Beeldt so groot als lie-
ben/ op sijn hooft hebbende een ronde muts/ staderende by een byzandend
hier van Tozven/ het welc zo geestich geschildert was dat sijn Hooch-
heyt mijn Heere den Prince van Oranjen het selve dede roopen/ ende
dat vereedeaenden Ambassadeur vanden Coning van Groot Brittag-
nen: die het selve wederomme gegeven heeft aen sijn Heere den Co-
ning/ ende tot Westminster noch te sien is.

Lust ende begeerte criggende/ om eens een ander Landt ende de ghe-
legentheyt van dien te besien/ so is hy inden Jaere 1631. oudt sijnde on-
trent 24. Jaeren naer Engelandt vertrocken/ alwaer hy terstont dooz
sijn constige werckey vermaect getwozden is/ zelfs by zijne Majestejt/
de welcke hy met de Coninginne sijn Hupszouwe/ den Prince van
Wallis sijn zoon/ ende de Princesse sijn Dochter/ mitgaders vele
grooten Heeren gheontersept heeft. Daer over hy by de Coning van
Groot-Brittangnen rijckelicken beloont is.

In Engelandt ontrent drie Jaeren geweest zijnde is wederomme te-
rugge ghecomen op Calcs ende van daer op Antwerpen, daer hy hem
neder geset heeft/ ende aldaer so inue de Jesuiten kercke/ ende vooz an-
dere particuliere Personē/ veele ende verscheden uptnemende stucken
gemaect/ daer over de Const-verstandigen haer ten hoochsten sijn ver-
wonderende. Hy heeft tot Antwerpen getrouwt de Dochter van Mi-
chiel Colijns, wesende een uptnemende ende konstich Beeldsnyder ende
Steenhouwer. Inden Jaere 1640. heeft hy vooz sijn Hoochheyt den
Prince van Oranjen, ende vooz de Burgemeesteren der Stadt Lep-
den/ gemaect twee extraordinaire schoone stucken Schilderpe / waer
van ick van het laeste/ hier vooz in mijne beschryvinge vermeld heb-
be/ upt alle het geene ick tot hier toe int gros gheseyt hebbe van onser
Leptschen Mr. Ian Lievensz. kan een pder verstant van de Konst heb-
bende oordeccken/ dat van hem metter tijt noch vele Konstighe stucken
gemaect zullen werden.

G E R R I T D O U,

Soon van Douwe Ians Zoon Glaesmaker/ ende Marijgen Ians doch-
ter, is binnen de Stad Lepden gebooren inden Jaere 1613. opten 7. W-
prijcs: sijn Wader siende dat hy lust ende begeerte totte Schilder-
Konst hadde: heeft hem inden jaere 1622. bestedet by Bartholomees Dolendo,
redelick goet Plaetsnyder/ omme hy den selven de eerste beginselen van
de Tepcken-konst te leeren: ende by den selven ontrent ander half jaer
geleert hebbende/ so heeft sijn Wader goet gevonden hem te brengen by
den Kunstigen Glaes-schijgher Mr. Pieter Couwenhorn, op dat hy de
selve konst mocht leeren/ omme hem daer naer in zijne winkel tot het
Glas schijghen te mogen ghezupcken: By den selven Mr. Pieter on-
trent twee Jaeren ende een half hem geoeffent en wel toegenomen heb-
bende/ so heeft hem sijn Wader by hem in sijn winkel behoude:/ ende
gebzupckt

gebruyekt tot het Glaes-schrijven ende Glaes-maecten / daer inne hy
 zijn Vader goede profyten ende diensten gedaen heeft. Van siende dat
 hy so onbertsaecht was / in het oprukken naer de glazen / so int stellen
 van nieuwe als het stoppen vande oude / ende vreesende dat hem eenich
 ongeluck mocht overcomen / so heeft zijn Vader (alhoewel tegen zynen
 danck) geresolveert hem van het Glaes-maecten te nemen / ende hem te
 besteden om de Konste van 't Schilderen te moghen leeren : ende heeft
 hem dienvolgende ghebruyekt ende besteder in den Jare 1628. op den 14.
 Februarj / vijftien Jaren out sijnde / hy den Konstrycken ende wijt-
 vermaerden Mr. Rembrant, daer van wy hier voozen gesproken heb-
 ben; By de welke hy geweest ende geschildert heeft ontrent de drie Ja-
 ren / in welken tijd hy so wel geleert ende toegenomen heeft inde selve
 Konste / dat hy daerinne geworpen is een uytneemend Meester / inson-
 derhepdt in clepue / subtile / ende curieuse dingen / 't By Personen naer
 het leven / Gedierten / Insecten ofte andere saken te Schilderen / dat een
 pder de selve siende over de noetheyt ende curieusheyt van dien hem moer
 verwonderent : ende hy de Lief-hebbers vande Konste in grooter waer-
 den gehouden ende dier vercocht werden.

Ten laetsten kan ick niet stil swijgen niet voozhy gaen de Konstige
 Leptische Schilders / te weten / M. Coenraet Schilperoord, die in den
 Jaere 1637. overleden is / Arnoudt Elsevier, Cornelis Liefrinck, Eg-
 mont, Cornelis Stooter, ende verscheyden andere / de welke al te samen
 haer seiben / dooz hare constige wercken ende inventien genoegsaem be-
 kent maken / ende sonder twijfel noch meer doen sullen / vermits sy dese
 waerdige Konst van herten beminnen / ende noch dagelick met blijdt
 ende naersticheyt practiseren ende toenemen.

Weslyt vā
 het eerste
 Deel vande
 Leydliche
 beschrybin-
 ghe.

Goetgunstige ende hegeerige Leser / dit is al het gene ick voozgeno-
 men hadde in het eerste deel van mijne Beschryvinghe te verhandelen
 ende te beschrijven: Waerinne ick wel wat meerder ende claerder van een-
 nige dingē hadde willen schryven en verhalen / als ick wel gedaen hebbe /
 maer niet wat blijdt ende naersticheyt ick sulcx nae gebraecht ende ont-
 dersocht hebbe / so hebbe ick ebenwel niet meerder konnen vernemen:
 Doch indien my te ghelegender tijdt / eenigh naerder ende claerder be-
 seshypt soude mogen ter handen komen / sal ick niet naerlaeten 't selvighe
 te annoteren / ende met gelegentheyt van tijde den leesgeertigen Leser
 bekent maken. Ende indien ick in het verhandelen ende beschrijven van
 dit eerste Deel wat langer gheballen hebbe / als ghy wel gewent had-
 det / ende dat ick u dooz het lesen der selver twee tijdt die ghy tot veel
 noodtsakelicker ende profitenicker dingen hadde konnen besteden / (go-
 lick men seyt) ontfolen hebbe. Ick bidde / hout mijn sulcx ten besten /
 want ick hebbe soo vele gedaen als ick immers hebbe vermoghen te
 doen / waer boven niemant verbonnen nochte verplight is.

Eynde des eersten Deels.